

ETİMESGUT
MUNICIPAL PRESIDENCY

INTERNATIONAL
TURKISH
CULTURE
AND ART
SYMPOSIUM

29-30 OCTOBER 2020

ETİMESGUT / ANKARA

PROCEEDINGS
BOOK

5

**Etimesgut Belediye Başkanlığı
Kültür Yayınları**

Yayın No : 5
Cilt No : 5
ISBN No : 978-9944-0677-4-4 (Tk)
978-9944-0677-7-5 (5.Cilt)

Genel Yayın Yönetmeni &
Sempozyum Proje Yöneticisi:
Mustafa MURAT

Editörler:

Prof. Dr. Nurettin GÜZ - *Başkan*
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN - *Bşk. Yrd.*

Grafik Tasarım : Bünyamin Gündoğdu

Yayınevi : **SUER** suerarastirma.com
0(312) 284 56 50 / 0532 623 97 37

Basım Tarihi : 30.12.2020
Basım Yeri : Ankara Ofset

Yeri : Online
Web Adresi : www.etimesgut.org/sempozyum
E-Posta : etimesgutsempozyum@gmail.com

Bu Kitabın tüm hakları Etimesgut Belediye'ne aittir.
Hiç bir şekilde çoğaltılıp kopyalanamaz.
**Tebliğlerdeki tüm yorum ve görüşler tebliğ
sahiplerinin sorumluluğu altındadır.**

Eser, insan ve şehir...

- Mekânlar içinde yaşayanların kalitesiyle değer kazanırlar. İnsanlar yaşadıkları kentle anılırlar.

Bu bakışla Sevgi kenti Etimesgut, mutlu insanlar diyarındır.

- Etimesgut, tarihi ve bugünü ile yarınlara güvenle yürüyen şehirdir.
- Estetik ve esenlik kenti olan Etimesgut, başkent'in kalbi, Ankaramızın gözbebeğidir.
- Etimesgut Atatürk'ün emaneti olan bir şehirdir.
- Bilime ve bilimsel araştırmalara ev sahipliği yapan Etimesgut, bir kültür ve sanat kenti olarak ön plana çıkmaktadır.

*Etmesgut'un ilçe oluşunun
30. yılı anısına...*

1 Şubat 2020 tarihinde başlattığımız Türk Kültür ve Sanatı Sempozyumu'nun açılış töreni ve bildiri sunumları 29-30 Ekim 2020 tarihleri arasında düzenlenmiştir.

Sempozyumda 36 yurt dışından ve 64 yurt içinden 100 üniversite katılmış, 286 bilim insanı tarafından 190 bildiri sunulmuştur.

*5 ciltten oluşan bu eser, BİLİM DÜNYASINA ARMAĞAN OLSUN.
29.12.2020*

Enver DEMİREL

Etimesgut Belediye Başkanı

GİRİŞ

Değerli Bilim İnsanları,

Etimesgut'un geçmişten günümüze uzanan tarihinde Anadolu'nun dört bir yanından gelen insanlar yöre ve bölgelerine ait kültür ve sanatlarını beraberlerinde getirmişlerdir. Bu durum kültürel unsurların yaygınlaşması ve paylaşılmasını sağlarken birlik, beraberlik ve kardeşliğin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Etimesgut'u bir kültür ve sanat kenti haline getirmeyi amaçlayan Belediye Başkanı Enver Demirel, 1999 yılında başlattığı "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali"nin temel amacı birlik, beraberlik ve kardeşliğin güçlendirilmesi ve neşeli, eğlenceli ve huzurlu bir ortamda insanlarımızın kaynaştırılmasıdır. Bu doğrultuda her yıl düzenlenen Festival uluslararası boyut kazanarak günümüze gelmiştir. 350 milyon nüfusa sahip Türk coğrafyasında Türk kültür ve sanatının tüm yönleriyle bilimsel olarak incelenmesi, araştırma ve alan çalışmalarının bu sempozyum ile ortaya konulması, festivalin siyasi görüş, düşünce ve yaklaşımlardan bağımsız olarak devam ettirilmesi ve gelecek nesillerin öz değerlerimizi tanınması ve yaşaması adına önem arz etmektedir.

"Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalini 2019 yılında 16.'sı düzenlenmiştir. Festivalin bugüne kadar yapılan çalışmaları bilimsel olarak incelenmesi sempozyumun temel amaçlarından biridir. Türk kültür, sanat ve değerlerine sahip çıkılması, bu değerleri yaşayan bir unsur olarak gelecek nesillere aktarılması, Türk Dünyasının birbirini tanınmasına katkı sağlanması sempozyumdan beklenen amaçlardır.

Bu sempozyum bir bütün olarak; Türk Kültür ve Sanatı alanındaki çalışmaların bilimsel ortamda tartışılmasına, bildirilerin basılı ve dijital olarak kalıcı hale getirilerek bilim, kültür ve sanat dünyasının yararlanmasına katkı sağlayacaktır. Uluslararası Türk Kültürü ve Sanatı Ülkemizden 64 üniversitenin katılım sağladığı sempozyumunda 12 farklı ülkedeki 36 üniversite yer almaktadır.

29-30 Ekim 2020 tarihleri arasında Etimesgut Belediye Başkanlığı'nın ev sahipliğinde ve Belediye Başkanı Sayın Enver DEMİREL'in himayelerinde düzenlenen bu sempozyuma 15 Üniversitemizin Rektörü Onur Kurulu'nda yer almıştır. Ayrıca sempozyuma AYBÜ Ankara Araştırmaları Merkezi, Türkiye Yazarlar Birliği, ULİSAM Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi katkı sağlamışlardır.

Sempozyumun projesini hazırlayan ve yürüten ULİSAM Yürütme Kurulu Başkanı Sayın Mustafa MURAT'a, sempozyuma katkı sağlayan, bildiri sunan, sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen tüm arkadaşlarımıza gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Nurettin GÜZ
Düzenleme Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER /

CONTENTS

Sunuş	IV
Sempozyumda Sunulan Bildiriler ve Konu Başlıkları	11
Sempozyum Programı	32
Sempozyuma Katılan Devletler	54
Sempozyuma Katılan Üniversiteler(Yurt İçi)	55
Sempozyuma Katılan Üniversiteler(Yurt Dışı)	57
Sempozyum Onur Kurulu	59
Sempozyum Düzenleme Kurulu	60
Sempozyum Bilim Kurulu	61
Sempozyum Konu Başlıkları	64
Sempozyum Bildirileri	65

SEMPOZYUM ÖZET BİLGİLERİ

SEMPOZYUMUN:

DÜZENLEYEN KURUM : ETİMESGUT BELEDİYE BAŞKANLIĞI

TARİHİ : 29-30 EKİM 2020

YERİ : KORKUT ATA KONGRE
VE KÜLTÜR MERKEZİ

KONU BAŞLIK SAYISI : 15

KATILAN ÜLKE SAYISI : 13

YURT İÇİ ÜNİVERSİTE SAYISI : 64

YURT DIŞI ÜNİVERSİTE SAYISI : 36

ONUR KURULU REKTÖR SAYISI : 15

DÜZENLEME KURULU SAYISI : 18

BİLİM KURULU SAYISI : 80

KABUL EDİLEN BİLDİRİ SAYISI : 186

KATILAN AKADEMİSYEN SAYISI : 286

SEMPOZYUMDA SUNULAN BİLDİRİLER VE KONU BAŞLIKLARI

CİLT 1	
DİN	
GÖYÜŞOV Nasip , “Azerbaycan Aşık Edebiyatında Hazret-i Ali (A.S.) Faziletlerinin İrfani ve Sembolik Kavramları”	66
<i>Mystical and Symbolic Concepts of Hazret-i Ali's Virtues in Azerbaijan Ashuk Literature</i>	
KERİMOVA Aygün , “Kafkasya`da Din Eğitimi: Azerbaycan Örneğinde”	84
<i>Religious Education in the Caucasus: In the Case of Azerbaijan</i>	
NİYAZOV Ahmet , “Kafkasya`da Nakşibendiliğin Gelişimi ve Kafkasya Nakşi Silsilesinin Tahlihi”	104
<i>Development of Naqshbandiism in the Caucasus and Analysis of the Caucasian Naqsi Series</i>	
PALABIYIK M. Hanefi , “Türk-İslam Kültürünün Kaynağı Olarak Coğrafyacılık/ Klasik Coğrafya Eserleri ve Seyahatnameler”	106
<i>Geography as the Source of Turkish-Islamic Culture, Classical Geography Works and Travel Books</i>	
SABURGALİEVA Nazgul , “Kazakistan`ın Batı Bölgesindeki Aydınlanma Harekâtı ve Dinî Şahsiyetler”	170
<i>Enlightenment and Religious Figures in the Western Region of Kazakhstan</i>	

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

AÇIKÖZ Ümmügülsüm , “Geleneksel Türk Sanatlarına Dair Günümüz Algısı: Çini Örneği”	181
<i>Traditional Turkish Arts and Contemporary Perception of Them: Çini Sample</i>	
BEGİÇ H.Nurgül, Rukiye Kaya , “Çankırı Kızılırmak ve Çevresinde Giyim Kuşam Gelenegine Bir Örnek: Çorap ve Patik Örücülüğü”	210
<i>Çankırı Kızılırmak and Around Clothing an Example of Tradition: Socks and Boots Knitting</i>	

BEGİÇ H. Nurgül, Ayşe Sarıcan “Ankara Çamlıdere ve Kahramankazan Yöresinde Düz Dokuma Örneği: Pala Dokuma”	234
<i>Example of Flat Weaving in Ankara Çamlıdere and Kahramankazan: Pala Weaving</i>	
BERKLİ Yunus, Mariye Pınar “Makrome Sanatının Tarihine ve Gelişimine Bugünden Bir Bakış”	251
<i>A View From the History and Development of Makrome Art Today</i>	
BORA Esra, “Konya Etnografya Müzesi’nde Bulunan Horozlu Halının Tasarım İlkeleri ve Öğeleri Bakımından İncelenmesi”	267
<i>Investigation of the Horosed Carpet in the Konya Ethnography Museum in Terms of Design Principles and Items</i>	
DEMİRAL Bayram, “Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun Şiirlerinde Kilimler”	279
<i>Rugs in Bedri Rahmi Eyüboğlu’s Poems</i>	
ERDAL Cengiz, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kaftan ve Kumaşlarında En Çok Kullanılan Motiflerin Sembolik Anlamları”	291
<i>Symbolic Meanings of the Most Used Motifs in Caftan and Fabrics in the Ottoman Empire</i>	
KURT Gülten, “Gerde de Yapılan Havlu Kenarlarının Teknik ve Kompozisyon Özellikleri”	292
<i>Technical and Composition Features of the Towel Borders Made in Gerde</i>	
REJEPOVA Arazgul, “Türkmen Halı Sanatı”	293
<i>Turkmen Carpet Crafting</i>	
OYMAN Naile Rengin, “Anadolu ve Farklı Geleneksel Kültürlerden Bazı Çözümlü Geleneksel Dokumalarda Tespit Edilen Piktografik Kodlar”	308
<i>Pictographic Codes Established in Some Warp Faced Traditional Weavings from Anatolia and Different Traditional Cultures</i>	

GÜZEL SANATLAR

ABDYEVA Gulruh, “Hun Dönemi Giyim Kuşam Kültürü ve Gök-Türk Döneminde Hun Yansımaları, Günümüz Orta Asya Halklarının Kıyafetlerindeki İzleri”	335
<i>Clothing Culture in the Hun Period and Hun Reflections in the Gokturk Period: Traces on the Clothes of Today’s Central Asian Folks</i>	

AĞIRMATLI Hanım Handan, “Şanlıurfa’ da Kemik Tarakçılık Sanatı”	361
<i>Art of Bone Combs in Şanlıurfa</i>	
ALADAĞ Hüseyin Hilmi, “Kadim Türk Yönetim Kültürü’nün Modern Dönemde Hükümlanlık Sembolü Olarak Tecessümü: Arma-i Osmanî”	382
<i>The Enforcement of the Old Turkish Management Culture as a Symbol of the Government in the Modern Era: Arma-i Osmanî</i>	
AŞIK Alpaslan, “Türklerde Kaya Resimi Geleneği; Kırgızistan Örneğinde”	392
<i>Rock Painting Tradition in Turks; In the Example of Kyrgyzstan</i>	
BAYRAK KAYA Elif, “Hz. Mevlana’nın Hayatından Kesitlerin Ömer Faruk Atabek Minyatürlerine Yansıması	394
<i>Reflection of Some Glances of Mevlana’s Life into Miniatures of Ömer Faruk Atabek</i>	
BERKLİ Yunus, Ayşegül Zencirkıran, “Selçuklu Dönemi Süslemelerinde Kullanılan Kufi Yazının Sanatsal Bütünlüğe Etkisi”	409
<i>The Effect of Kufic Script Used in Seljuk Period Ornaments on Artistic Integrity</i>	
BERKLİ Yunus, Gülten Gültepe “18. Yüzyıl Babür Dönemi Minyatürlerinde Eklektik Üslup”	428
<i>Eclectic Style in 18th Century Mughal Period Miniatures</i>	
BUÇUKOĞLU Seyit Mehmet, Yusuf Tolga Ünker, “Göktürk Damgalarının Grafik Tasarım Bağlamında Analizi”	440
<i>Analysis of Göktürk Stamps in the Context of Graphic Design</i>	
ÇELİK Yunus Emre, “Ahmed Rıf’at Efendi’nin Kitabe Kalıpları Özelinde Yazı Üslubunun Tahlili”	474
<i>Analysis of Ahmed Rıf’at Efendi’s Writing Character Pursuant to Inscription Moulds</i>	
DEMİREL Umut, “Türk Resim Sanatının Başlangıcı”	489
<i>Beginning of Turkish Painting</i>	
DEMİREL Umut, “Türk Kaya Resimleri ve Hayvan Sembolizmi Arasındaki İlişki”	508
<i>Relationship Between Turkish Rock Paintings and Animal Symbolism</i>	

KILIÇ Erol, Sabriye Hatipoğlu, “İslam Öncesi Anadolu Uygarlıklarının Çağ- daş Türk Resmine İzdüşümleri”	533
<i>Pre-Islamic Anatolian Civilizations reflections on Contemporary Turkish Painting</i>	
KIRIK Ali Murat, Ersin Kozan, “CGI Animasyon Teknolojisinin Türk Tele- vizyon Yapımların Görsel Estetik Dönüşümüne Yansıması	563
<i>Reflection of CGI Animation Technology on the Visual Aesthetic Transformation of Turkish Television Productions</i>	
NEİMETZADE Eflatun, “Reşadetdin’in “Oğuzname” Destanındaki Kahra- manların Sosyo-Kültürel Özellikleri ve Sahneye Aktarılması Problemi”	586
<i>In Reşadetdin’s “Oğuzname” Epic Socio-Cultural Characteristics of Heroes and the Stage Transferring Problem</i>	
ÖZCAN Latife, “Kültürel Bellekten Beyazperdeye: Türk Sinemasında Sözel Anlatıların İzleri”	596
<i>From Cultural Memory to the Silver Screen: The Traces of Oral Narratives in Turkish Cinema</i>	
CİLT 2	
ÖZKAN Aylın, “Doku Faktörünün Resim Sanatındaki Yeri”	66
<i>The Place of the Texture Factor in Painting</i>	
SAHAFIASL Parisa, “Büyük Selçuklu Dönemi Minyatür Sanatı Özellikleri”	82
<i>The Features of Miniature Art in the Great Seljuk Period</i>	
SÜLEYMANOVA Mehseti, “Ahşap Sanatı”	101
<i>Wood Art</i>	
YILMAZ Merve, “Tarsus Şer’iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Kadın Giyim Kuşamı”	115
<i>According to Tarsus Muslim Court Records Women’s Clothing and Wearing in the 19 th Century</i>	

HUKUK VE SİYASET

AZİMLİ Dilaver, “Qutadqu Bilig” Əsərində Türk Hüquqi Dövlətçilik Siste- minin Təsvirinə Dair	137
<i>The Description of the Turkish Legal State System in “Kutadgu Bilig”</i>	

BALLI M. Mesut, “Kemal Tahir’in Kurt Kanunu Adlı Romanının Siyaset Sosyolojisi Açısından İncelenmesi”	147
<i>An Investigation of Kemal Tahir’s Novel Named Kurt Kanunu in Terms of Political Sociology</i>	
HALİLOV Cabir, “Çağdaş Ülkelerin Mahkeme Sisteminde Jüri Mahkemesinin Yeri”	187
<i>The Place of the Jury Court in the Court System of Modern Countries</i>	
YETKİN Fatma Bozkaya, Ömer Yetkin, “Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Yeni Bir Kurumsal Yapılanmanın Gerekliği Üzerine”	189
<i>On the Necessity of a New Institutional Structure to Protect the Cultural Heritage in Turkey</i>	

İLETİŞİM

AKMAN Erdoğan, Zeki Okyay, “Türk ve Kırgız Basınında Cengiz Aytmatov’un Vefatına İlişkin Çıkan Haberlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi”	191
<i>Comparative Analysis of the News About The Death of Chinghiz Aitmatov in the Turkish and Kyrgyz Press</i>	
ALİMOV Beruniy, “Özbekistan’ın Turizm İmajı Sorunu Dünya Medyasında”	193
<i>The Problem of Uzbekistan’s Tourism Image in the World Media</i>	
AYHAN Bünyamin, Amengaliyeva Zhulduz “Post-Sovyet Kazak Basının Sorunları	195
<i>Problems of the Post-Soviet Kazakh Press</i>	
BAYHAN Gamze, “Tek Kültür İki Dil: Türkçe-Boşnakça “Şakir Bayhan’ın Eserleri İle Kurulan Kültür Köprüsü”	197
<i>One Culture Two Languages: Turkish-Bosnian “ Cultural Bridge Established with the Works of Şakir Bayhan “</i>	
BİNGÖL Mahmut, Hayrullah Yanık, “Yerel Yönetimlerde Katılımcı Demokrasi Uygulamaları: Belediyelerin Facebook ve Twitter Kullanım Pratikleri Üzerinden Bir Değerlendirme”	213
<i>Participating Democracy Practices in Local Governments: An Evaluation on Facebook and Twitter Use Practices of Municipalities</i>	
ÇALAPKULU Çiğdem, Esra Doğan, “K Kuşağının Aile İçi İletişim Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi”	233
<i>Evaluation of the Impact of Generation K on Family Communication</i>	

DOĞAN Bekir Gökhan, “Türk Modernleşme Çabalarında Önemli Bir Kilometre Taşı; Âli Paşa ve Kararname-i Âli”	266
<i>An Important Milestone in Turkish Modernization Efforts; Âli Pasha and Kararname-i Âli</i>	
DÖNMEZ İbrahim Hakan, Taner Taşmurat, Hasan Yurdakul, “Hekim-Hasta / Hasta Yakını Arasındaki İletişimi Etkileyen Kültürel ve Kişisel Faktörler: Teorik Bir Çerçeve”	283
<i>Cultural and Personal Factors Affecting Communication Between Physician-Patient / Patient Relative: A Theoretical Framework</i>	
DUMLU Behlül Burak, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli Kültür ve Sanat: Şadırvan Dergisi Örneği”	307
<i>National Culture and Art in the First Years of the Republic: The Case of Şadırvan Magazine</i>	
GÖZÜTOK Türkan, Ali Asker, Banu Demirel “Azerbaycan Türklerinin Aydınlanma Hareketinde Molla Nasreddin Dergisi’nin Önemi”	329
<i>The Importance of Molla Nasreddin Magazine in the Enlightenment Movement of Azerbaijan Turks</i>	
KILIÇ Neslihan, “Rusya Türklerinin/Müslümanlarının Sesi Olarak Gazeteci İsmail Gaspıralı”	344
<i>Journalist İsmail Gaspıralı as the Voice of the Russian Turks / Muslims</i>	
LAKHDARİ Ali “Cezayir Yazılı Basınında Türkiye İmajı”	361
<i>Turkey’s Image in Algeria Written Press</i>	
MATYAKUBOV Alisher, “Özbekistan’da Gazetecilik Eğitimi: Geleneksellik ve Modernlik”	373
<i>Journalism Education in Uzbekistan: Traditional and Modernity</i>	
NARİN Bilge, “Twitter’da Hayran Kültürünün İzleri: Gençlerbirliği ve MKE Ankaragücü Spor Kulüpleri Örneği”	376
<i>Traces of Fan Culture in Twitter: Example of Gençlerbirliği and MKE Ankaragücü Sports Clubs</i>	
OLİMOV Shokhrukhbek, “Abdurrauf Fitrat’ın Ceditçilik Hareketindeki Yeri”	393
<i>The Role of Abdurrauf Fitrat in the Jaditism Movement</i>	

POLAT Sümeyye, “Kent Kimliğinin Sürekliliğinde Gazetelerin Rolü: Gazete Solfasol Örneği”	412
<i>The Role of Newspapers in the Continuity of Urban Identity: The Case of Solfasol Newspaper</i>	
SARAY Gülsen, “Türk Dilinde Alfabe Değişiklikleri: Türk Medeniyeti ve Kültürünün Aktarımında Süreklilik Sağlanması Açısından Medyanın Güncel Rolü”	414
<i>Alphabet Changes in the Turkish Language: The Current Role of the Media in Terms of Continuity in Transferring Turkish Civilization and Culture</i>	
TİRYAKİ Salih, Şeyma Sarı, “Haberde Toplumsal Cinsiyet: Kadınların Haber İçerisinde Yer Alma Biçimlerine Eleştirel Bir Bakış”	452
<i>Gender in the News: A Critical View of the Ways of Women in the News Content</i>	
TÜRK Mehmet Sezai, Banu Çoşkun, “Covid 19 Salgını ve Eğitimde Bilgi Açığı İlişkisi Yeni Medya Destekli Türkiye’deki Eğitim Sisteminin Bilgi Açığı Durumuna Yönelik Bir Analiz”	468
<i>The Relationship Between Covid 19 Pandemic and the Knowledge Gap in Education an Analysis of New Media Assisted Education System’s Knowledge Gap Circumstance in Turkey</i>	
TÜRK Mehmet Sezai, Zahit Ali Kilit, “Uluslararası Basının COVID-19 Haberlerinde Kullandığı Türkiye Görsellerinin Çerçeveleme Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi”	482
<i>A Framing Analysis of International Media News (But Not Related to Turkey) Linked With Covid-19 That Presented With Turkey Photos.</i>	
UMAROVA Dilnoza, “Özbekistan Haber Sitelerinde Türkiye Temsili”	494
<i>Turkey Representative in Uzbekistan News Sites</i>	
UYSAL Duygu, Ali Altun, “Yeni Bir Edebî Muhit: Sosyal Medya”	511
<i>A New Literary Place: Social Media</i>	
YEGEN Ceren, “Karadeniz’deki İlk Milli Derin Deniz Sondajı ve Doğalgaz Rezervi Keşfi Konulu Haberler Üzerine Bir İnceleme”	512
<i>A Study on the News on First National Deep Sea Drilling in the Black Sea and Natural Gas Reserve Discovery</i>	

KENTLEŞME VE MİMARİ

AHANTAYEVA Amina, “Göçebe Medeniyetin Mirası Olarak Kazak Çadır Evlerinin Tarihi ve Yapısı”	513
<i>The History and Structure of Kazakh Tent Houses as a Heritage of The Migrant Civilization</i>	
BERKLİ Yunus, Nülüfer Kınca, “Kilitbahir’deki Osmanlı Dönemi Camilerinin Restorasyon Öncesi ve Restorasyon Sonrası Özelliklerinin İncelenmesi”	515
<i>The Analysis of the Ottoman Mosque’s Features Before and After Restoration in Kilitbahir</i>	
DERİN Sevil, “İstanbul’da Camiye Dönüştürülen Bizans Yapıları ve Bunların Osmanlı Dönemi Onarımları Hakkında Bir Ön Rapor”	537
<i>Byzantine Buildings Converted into a Mosque in İstanbul: A Preliminary Report Regarding Their Ottoman Period Repairs</i>	
CİLT 3	
HERGÜL Çağlayan, “Fergana Vadisi’nin Tacikistan Sahasındaki XV-XVIII. Yüzyıl Mimari Eserleri”	66
<i>Architectural Monuments of 15th-18th Centuries in Tajikistan Part of Fergana Valley</i>	
İŞİK Metin, Erdal Bilici, “Konar-Göçer Türk Geleneğinde Çadır”	121
<i>Tent in the Nomadic Turkish Tradition</i>	
KORKMAZ Ali, “Unesco Dünya Miras Listesinde Yer Alan Anadolu’nun Elhamrası Divriği Ulu Cami ve Şifahanesi”	140
<i>Anatolian’s Elhamra, Divriği Mosque and Şifahanesi, Included in Unesco World Heritage List</i>	
KUTLU Mehmet, “Selçuklu Çağında Anadolu Tıp Kurumlarının Mimari Plan Gelişimi”	167
<i>The Arcitectural Plan Development of Anatolian Medical Institutions During Seljuk Era</i>	
ORALBAY Erden, “ Eleke Sazy Anıtları”	202
<i>The Monuments of Eleke Sazy</i>	

ÖZBEY Veysel, “Irgandı Köprüsü Kültürel Mirası”	204
<i>Irgandı Bridge Cultural Heritage</i>	
SOKHANPARDAZ Kamran, “Büyük Selçuklu Dönemi Camilerinde Alçı Kitabe ve Tezyinat”	206
<i>Stucco Inscriptions and Ornaments in Great Seljuk Mosques</i>	
ŞAHİN Cengiz, Ramazan Güler, “Geleneksel Batı Karadeniz Evleri”	266
<i>Traditional Western Black Sea Houses</i>	
ULJAEVA Shohistahon, “Özbekistan Cumhuriyeti’nde “Akıllı Şehir” Teknolojilerinin Tanıtılmasındaki Sorunlar ve Çözümleri “	287
<i>Problems of Introducing Technologies of “Smart City” in The Republic of Uzbekistan and Their Solutions</i>	

MÜZİK

APAYDIN Dinçer, “Vedat Türkalı’nın Yeni Türküler’inde Anadolu Halkı ve Görünüşleri”	289
<i>Anatolian People and Their Appearances in Vedat Türkalı’s Yeni Türküler</i>	
DÖNMEZ Ender Can, Dr. Krzysztof Niegowski “Yabancı Uyruklu Müzik Eğitimi Öğrencilerinin Türk Halk Müziği ve Bağlamaya Yönelik Görüşleri: Polonya Örneği”	305
<i>The Views of Foreign Music Education Students on Turkish Folk Music and Bağlama: The Case of Poland</i>	
ERDOĞAN Aziz, “Fenomenoloji Temelli Müzik Yaklaşımları ve Geleneksel Müzikler”	317
<i>Phenomenologically Based Music Approaches and Traditional Music</i>	
KORTABAEVA Gülcamal, Şınaray Bürkütbayeva, “Türk Halklarındaki Müzik Aletlerinin Değeri”	335
<i>The Value of Musical Instruments in Turkish Peoples</i>	
HÜSEYNOVA Zülfiyye, “Şirvan Aşık Ortamında İcra Geleneklerine Dair”	345
<i>About The Traditions of Performance in The Ashug Environment of Shirvan</i>	

TARİH

ASGER Efzeleddin, “Yeni Bulunmuş Oğuzname Elyazması: Kitab-i Türkmen ”	347
<i>Recently Found Oguznama Manuscript: “Kitab-i Türkmen ”</i>	
AYDINÖZ Aşlı, Gökçe Yavuz, “1893/1894 Kolera Salgınının Haydarpaşa-Ankara Demiryolu Çalışanları Üzerindeki Etkisi	369
<i>The Impact of the 1893/1894 Cholera Outbreak on Haydarpaşa-Ankara Railway Workers</i>	
DEMİRTAŞ GAZALİ Zeynep, “Isparta Güllü ve Gül Ürünlerinin Gündelik Hayat İçerisinde Dönüşümü: Sözlü Tarih İncelemesi”	390
<i>Transformation of Isparta Rose and Rose Products in Everyday Life: Oral History Review</i>	
TANSÜ Yunus Emre, Semra Çerkezoğlu, “Selçuklular, Karahanlılar ve Gaznelilerin Siyasi İlişkileri”	410
<i>Political Relations of Seljuks, Karakhanids and Ghaznavids</i>	
TÜREDİ Hümeyra, “Ulus-İnşasında Başkent İmajı: Ankara ve İstanbul Yangınları (1929)”	454
<i>The Image of the Capital in Nation-Building: Ankara and İstanbul Fires (1929)</i>	

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

ABİLOVA Zekiyye, “Azerbaycan Edebiyatında Kerbela Konusu: Abdülkerim Ağa Badkubî'nin Eserleri Esasında”	480
<i>Karbala Theme in Azerbaijan Literature: Based on the Works of Abdülkerim Ağa Badkubi</i>	
AKMAN BATĞI Özlem, “20. Yüzyılda Bir Şiir Mecmuası Denemesi: İnkıraz”	491
<i>A Poetry Magazine Attempt in the 20th Century: İnkıraz</i>	
BABAYEVA Eşqane, “1920 Yılları Türk Romanında Anadolu”	503
<i>Anatolia in the Turkish Novel of the 1920s</i>	

BAYHAN Gamze, “Kültürel Hafıza/Bellek İnşası Bağlamında Türk Kültüründe Geleneksel Evlilik Eleştirisi: Şinasi’nin “Şair Evlenmesi””	505
<i>İn the Context of Cultural Memory Building Traditional Marriage Criticism in Turkish Culture: “The Poet’s Marriage” of Şinasi</i>	
BEDİROVA (Şabanova) Lale, “Hâce Muhammed Lutfi’nin Şiir Dili”	530
<i>The Language of Hacı Muhammed Lutfi Poetry</i>	
BİLGİN Mustafa Sitki, “Mevlana’da İnsan Felsefesi”	544
<i>Human Philosophy of Mevlana in His Works</i>	
CAHANGİROVA Nermin, “Modern Azerbaycan Öyküsü”	553
<i>Modern Azerbaijani Story</i>	
ELİAÇIK Muhittin, “Sular Hakkında Hükema Görüşlerini Açıklayan Bir Belge”	570
<i>A Document Explaining the Views of Scholars on Waters</i>	
ERASLAN Ebubekir, “Amerika’da 1919 Yılında Basılan Muhtasar Kamus Adlı Eserdeki İngilizce-Türkçe Sözlük”	572
<i>English-Turkish Dictionary in The Work Named Muhtasar Kamus Printed in America</i>	
ERAVCI H. Mustafa “Karaman-nâmede Karamanoğulların Dede Korkutu : Mevlana Arız”	601
<i>Karaman-namede Karaman Principality’s grandfather: Mevlana Ariz</i>	
HASAN Neriman, “Dobruca Türklerinin Ağızları Üzerine Yapılan Çalışmaların Dünü, Bugünü ve Yarını”	611
<i>Past, Present and Future in Studies on Dobruja Turks’ Dialects</i>	
HASANOVA Gülsaba, “Nizami İmgesi Sınırlarımızın Ötesinde”	631
<i>The Image of Nizami Beyond Our Borders</i>	
ISKANDAROVNA Khallieva Gulnoz, “Alisher Navoi Dünya Edebiyatında”	633
<i>Alisher Navoi in World Literature</i>	

CİLT 4

KEKEÇ İsmail, “Türk Kültüründeki Süreklilik Üzerine Bir Örnek: “Karakoyun” Efsanesi ve “Kara Koyun Su İçmedi, Ağladı” Şiiri”	66
<i>An Illustration on Continuity in Turkish Culture: “Karakoyun” Legend and “Kara Koyun Su İçmedi, Ağladı” Poetry</i>	
KOCA Ergün, “Osmanlı Dönemi Sözlüklerinden Kâmûs-ı Türkî’deki Yansıma Sözcüklerin Leksiko-Semantik Analizi”	84
<i>Lexico-Semantic Analysis of Reflection Words in Kâmûs-ı Türkî, One of the Dictionaries of the Ottoman Period</i>	
LOPAR Elsev Brina, “İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Yazma Eğilimlerinin ve Okuma Alışkanlıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi - Mamuşa Örneği”	101
<i>Examining Writing Tendencies and Reading Habits of Primary School 4th Grade Students in Terms of Various Variables - Mamuşa Example</i>	
MUSALI Vüsale, “Çağdaş Azerbaycan Şiirinde Türkçülük”	104
<i>Turkism in the Modern Azerbaijani Poetry</i>	
MUSAYEVA Ayten, “Azerbaycan ve Amerika Edebiyatında Novella Türü: Teşekkülü ve İnkişaf Özellikleri”	106
<i>The Genre Novella in Azerbaijan and American Literature: The Features of its Formation and Development</i>	
NURDAN Gülçin Tuğba, “Orhan Kemal’in Murtaza Romanı Işığında 1950’lerin İşçi Kültürü”	109
<i>The Labor Culture of the 1950s in the Light of Orhan Kemal’s Murtaza Novel</i>	
OLIM Sultonmurod, “Ali Şir Nevai’nin Türk Dili ve Edebiyatının Gelişimindeki Yeri ve Önemi”	125
<i>The Role and Importance of Alisher Nevai in The Development of Turkish Language and Literature</i>	
RAHİMOVA Ayten, “Güney Azerbaycan’da Konuşulan Lehçeler”	142
<i>Dialects Spoken in Southern Azerbaijan</i>	
ŞEFİZADE Sima, “Azerbaycan ve Türk Hikâyelerinin Konu ve İçerik Açısından İncelenmesi Üzerine (1995-2000 Yılları)”	144
<i>A Comparative Analysis of the Subject and Content in Azerbaijani and Turkish Stories (during the years 1995-2000)</i>	

TOPALOĞLU Nur, “Edebiyat Estetiği Bağlamında “Ölü Yiyen Derviş Masalı”nı Yeniden Okumak”	166
<i>Re-reading the “Dead Eater Dervish Tale” in the Context of Literary Aesthetics</i>	
USUBOVA Gülnisa, “Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Görülen Yalancı Eş Değer Fiiller”	180
<i>False Equivalent Verbs in Oguz Group Turkish Dialects</i>	
VELİYEV Nizami, “Ortak Türk Alfabesi Kurumu’nun 1927’de Bakü’de Gerçekleştirilmiş 1 Kongresi (Kongre’nin Steneografisi Üzerinden)”	191
<i>The 1 Congress of the unian Turkish Alphabet Institute Held in Baku in 1927 (Via the Steneography of the Congress)</i>	
YALÇIN Demet, “Yabancı Uyrıklı Öğrencilerin Eğitim Sürecinde Kültürün Aktarılması: Dil Faktörü”	194
<i>Transfer of Culture in the Education Process of Foreign Students: Language Factor</i>	
YILMAZ Neslihan, “Türkçedeki Fiillerin Sınıflandırılması ve Anlamlandırılması”	215
<i>Classification and Interpretation of Verbs in Turkish</i>	
YOLCU Fırat, “Türk Dil İnkılabına Muhalif Aydın Bakışı: Cemil Meriç”	217
<i>The Oppenet of the Turkish Language Revolution: Cemil MERİÇ</i>	
YUSİFOVA Khatira, “Mirze Mehti Şükuhinin Anadilli “Divan`I”	220
<i>Mother tongue of Mirze Mehti Şükuhi “Divanı”</i>	

TÜRK DÜNYASI

ALTINTAŞ Hakan, AKYILMAZ Faik, “Yörük Türkmen Sivil Toplum Kuruluşlarının Dünü, Bugünü ve Yarını Üzerine Düşünceler”	223
<i>Thoughts About Yörük Türkmen Civil Society Organizations ‘Yesterday, Today and Tomorrow</i>	
BÜRKÜTBAYEVA Şınaray, “Bağımsız Kazakistan’da Yaşayan Türk Boylarının Milli Değerleri”	226
<i>National Values of Turkish Tribes Living in Independent Kazakhstan.</i>	

ÇETİN Nur, “Türk İşbirliğinin Gelişmesinde Lider Faktörü ve Nursultan Nazarbayev’in Türk Dünyasına Katkıları”	228
<i>“Leader” Factor in the Development of Turkic Cooperation and Nursultan Nazarbayev’s Contributions to the Turkic World</i>	
Djumaniyazova Feruza, “Swat Vadisindeki Türkler: Uddiyana Şahileri	231
<i>The Turks in Swat valley: Shahi of Uddiyana</i>	
EGAMBERDİYEV Mirzahan, “Turar Riskulov ve Türkistan Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti”	233
<i>Turar Riskulov and the Autonomous Soviet Socialist Republic of Turkistan</i>	
ELEKBERLİ Faik , “İsmail Bey Gaspıralı’nın “Dilde, Fikirde ve İşte Birlik” Teorisi ve Çağdaş Türk-İslam Birliği Düşünceleri”	236
<i>Ismail Bay Gaspıralı’s “Language, Attemt and Idea Union Theory and Modern Islam-Turk Union Thoughts</i>	
HASANOĞLU Murteza, “21. Yüzyılda Türk Dünyasında İşbirliği: Türk Cumhuriyetlerinin Bütünleşmesinde Türk Konseyi’nin Rolü”	254
<i>Cooperation in the Turkic World in the 21st Century: The Role of the Turkic Council in the Integration of the Turkic Republics</i>	
İŞİK Hasan, Ayten Rahimova, “20. Yüzyılda İranda Yaşanan Politik ve Kültürel Gelişmelerin Tespiti ve Bu Gelişmelerin İran Türklerine Etkisinin Analizi”	275
<i>Determination of the Political and Cultural Developments in Iran in 20. Century and The Analysis of the Effects of These Developments on Iranian Turks</i>	
KUBATİN Andrey, “Özbekistan İranîleri: Orta Asya’da Yaşayan Horasan Türklerinin Bakıyeleri”	277
<i>Irani of Uzbekistan: Descendants of the Khorasan Turks living in Central Asia</i>	
ÖLÇEKÇİ Haluk, “Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türk Kültür Coğrafyasının Sınırları ve Kültürel Etkileşimleri”	287
<i>The Limits and Cultural Interactions of Turkish Cultural Geography in the Context of Intercultural Communication</i>	
ÖLÇEKÇİ Tamara, “Rusya Federasyonu’ndaki Türk ve Müslüman Göçmen Çocuklarının Eğitim Sorunları”	317
<i>Training Problems of Turkish and Muslim Immigrant Children in the Russian Federation</i>	

PALA BURULKAN Abdibaitova, “Türk Birliği’nin Önündeki Engeller”	340
<i>Fundamental Factors Stopping the Establishment of the Turkish Union</i>	

TÜRK HALK BİLİMİ

AKYOL Ceyhun, “Turizm Faaliyetlerinin Yerel Halk Tarafından Değerlendirilmesi; Hopa Örneği”	360
<i>Evaluation of Tourism Activities by Local People; Hopa Example</i>	
ALIMBAYEV Ceenbek, “Kırgızlarda Halk Biliminin Gelişimi”	373
<i>Development of Kırgız Folk Science</i>	
ERGİN Ümmü Hatice, Cemal Ergin, “Halk Oyunlarının Günümüzdeki Durumunun Muş İli Bağlamında İncelenmesi”	394
<i>Investigation of the Current Situation of Folk Dances in the Context of the Province of Muş</i>	
HÜSEYNGİZİ EMİRLİ Elnare, “Azerbaycan Efsanelerinde Mucizevi Olay”	396
<i>A Miraculous Event in Azerbaijani Legends</i>	
KALAFAT Yaşar, “İyeler Yapılanmasında Devlerin Yerleri ve Roller”	414
<i>The Places and Roles of the Giants in Building Owners</i>	
KARTAEVA Tattigul, “Kuyu Duvarlarını Bitki Dalları İle Örtme Sanatındaki Halk Bilgisi”	430
<i>Folk Knowledge in the Art of Covering Well Walls With Plant Branches</i>	
RZAYEVA Çinare, “Türk Kökenli Toponimler Nahçıvan Folklor Metinlerinde”	444
<i>Toponyms of Turkic origin in the texts of Nakhchivan folklore</i>	

TÜRK KÜLTÜR VE GELENEKLERİ

AKPINARLI H. Feriha, Gülten Kurt, “Kahramanmaraş Düğün Geleneğinde Çeyiz ve Çeyiz Sandıklarının Önemi”	456
<i>The Importance of Dowry and Dowry Chests in Kahramanaraş Wedding Tradition</i>	

ALAP Mustafa Sarper, “Türkiye’de Eski Halk Eğlenceleri”	458
<i>Old Public Entertainment in Turkey</i>	
ATAKİŞİYEVA Kemale, “Azerbaycan Aşık ve Muğam Sanatında Tür Sorunları”	469
<i>Genre Problems in Azerbaijani ashig and Mugham Art</i>	
BERKLİ Yunus, Yağmur Topal, “Umay- Ana İle Şahmeran’ın Benzer Yönleri ve Koruyucu Etkilerinin Araştırılması”	472
<i>Investigation of Similar Aspects and Protective Effects of Umay-Ana with Şahmeran</i>	
BERKLİ Yunus, Nergiz Demir Solak, “Taş Meclisi Romanında Don Değişirme Motifi”	487
<i>Metamorphosis Motif in the Stone Council Novel</i>	
ÇAKIR Ramazan, “Kıbrıs Masallarında Yer Alan Geleneksel Değerlerin Ward’s Bağlantı Yöntemiyle Sınıflandırılması ve İncelenmesi”	489
<i>Classification and Analysis of Traditional Values in Cyprus Fairy Tales by Wards’s Connection Method</i>	
ÇELİK Seher, “Türk Kültür Hayatında Şerbet”	518
<i>Sherbet in Turkish Cultural Life</i>	
ÇETİNKAYA Meltem, “Yabancılar İçin Türkçe (B2) Ders Kitabındaki Kültürel Öge Görünümleri”	547
<i>Appearance of Cultural Elements in the Turkish (B2) Textbook for Foreigners</i>	
DEMİR Berrin, “Louis De Bernières’in Kanatsız Kuşlar Adlı Eserinde Yabancı Gözüyle Türk Kültürünün Yansıtılması”	565
<i>Reflecting Turkish Culture through the Eyes of a Stranger in Birds Without Wings by Louis de Bernières</i>	
GÜLTEKİN GULİYEVA İlham, “Türk Coğrafyalarında Yaranan Masallara Biçimsel Yaklaşım ve Seyyar Konular Üzerine Bir İnceleme”	579
<i>The Morphological Approach and Common Themes of The Tales Belonging to the Turkish Peoples</i>	

CİLT 5	
GÜZ Nurettin, Hasan Yurdakul, “Türk Kültür ve Sanatının Bir Örneği Olarak Tesbihin Dijital İletişim Ortamlarındaki Görünümü”	66
<i>The Appearance of Perception in Digital Communication Media as an Example of Turkish Culture and Art</i>	
HASANOVA Nazmiye, “Türkçede Mesafe Kavramı ve Deyimlerde İnsan İlişkilerindeki Mesafe”	87
<i>Distance Concept in Turkish and Distance in Human Relations in the Idioms</i>	
HAZIEVA Güzeliye, “Tatar Geleneklerinde Süleyman Mitonimi”	99
<i>The Süleyman Mythony in the Tatar Traditions</i>	
İŞIK Gülcan, Ülkü Ayşe Oğuzhan Börekci, Filiz Erdemir Göze “Türkiye’deki Ağalık Düzeninin Kültürel Ürünlerde Eleştirisi”	102
<i>Criticism of Agha Order in Turkey in Cultural Products</i>	
İŞIK Metin, Lütfiye Yaşar, “Türk Kültüründe Selamlaşma ve El Öpme Gelenegi Üzerine Bir Çalışma”	121
<i>A Study on Greeting and Hand Kissing Tradition in Turkish Culture</i>	
İŞIKLI Sezin Gizem, “Türk Kahvesi Geleneginin Osmanlı Döneminde Kültür ve Sanata Yansima Biçimleri”	141
<i>Reflection Forms of Culture and Art in the Ottoman Period of Turkish Coffee Tradition</i>	
İSMAYILZADƏ Pirağa Əyyub Oğlu, “Novruz Bayramının Türk Xalqlarının Mənəvi Dəyərlər Sistemindəki Yerinə Dair”	159
<i>Novruz Holiday is The Place of the Turkic People in the System of Moral Values</i>	
KALIŞ Amanjol, “Yırtıcı Kuşlarla Geleneksel Kazak Avı”	172
<i>Traditional Sweater Hunt with Predatory Birds</i>	
KHABİZHANOVA Gulnara, Türklerin “Etnik Mekân” ve Etnik Kültür Gelenekleri	174
<i>“Ethnic Space” and Ethnic Cultural Traditions of the Turks</i>	

KOCA Ergün, Ayşen Koca, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Görüntüsel Göstergeler Yoluyla Kültür Aktarımı: “Dede Korkut Hikâyeleri” Örneği”	176
<i>Cultural Transfer Through Visual Indicators in Teaching Turkish as a Foreign Language: The Example of “Dede Korkut Stories”</i>	
KURT Necdet, “Âşık Veysel’in Söz Yaratıcılığında Hayata Bakış”	204
<i>Life Perspective in Aşık Veysel’s Word Creativity</i>	
MEMMEDOVA Halide, “Azerbaycan Masallarında Mucizevi Doğum Motifi”	227
<i>Miraculous Birth Motif in Azerbaijani Tales</i>	
PULATBAYEVNA Kamolova Nargiza, “Horezm Tarımında Büyü”	243
<i>The Concept of Magic in the Agriculture of Khorezm</i>	
RAHİMBEYLİ Naila, “Aşık Sanatının Etik ve Estetik Düşüncelerinin Oluşumunda Temel Önem”	247
<i>The Fundamental Role and Significance of Ashug Art and the Formation of Ethical and Ethnic Thinking</i>	
SEVER Mustafa, “Ulus Devlete Alternatif: Çok Kültürlü Toplum”	250
<i>Alternative to the Nation State: Multicultural Society</i>	
SEZER Sefa, “Örf, Adet, Gelenek ve Görenekler ‘Değerlerin Korunmasında Din ve Geleneğin Önemi”	263
<i>Traditions ‘The Importance of Religion and Tradition in the Preservation of Values’</i>	
SÜLEYMANOVA Leman, “Azerbaycan’da Düzenlenen Yas Törenleri ve Söylenen Ağtlar”	276
<i>Mourning Assembly and Aghies (Miserable Words Expressed in Mourning Assembly) in Azerbaijan</i>	
TAŞDEMİR Erdem, Aytaç Burak Dereli, “Türk Cumhuriyetleri’nin Uluslararası Turizm Tanıtım Videolarında Kullandıkları Kültürel Unsurlar Üzerine Bir İnceleme”	291
<i>An Investigation on the Cultural Elements Used by the Turkish Republics in International Tourism Promotional Videos</i>	

TORUN Fatih, “Dede Korkut Hikâyelerinde Değerler Eğitimi”	305
<i>Values Education in Dede Korkut Stories</i>	
TÜRK Mehmet Sezai, “Türk Kültürünün Tükenmişlik Sendromuna Etkisi”	307
<i>The Effect of Turkish Culture on Burnout Syndrome</i>	
VURAL Timur, “Konyalı Âşık Çopur İsmail”	328
<i>Minstrel Çopur İsmail From Konya</i>	
YILDIRIM Burak Anıl, “Türk İnanışları ile Milli Kültüründe Renkler: ‘Ak Renk’	339
<i>Colors in Turkish Beliefs and National Culture: “White/Hoary Color”</i>	
YILDIZ Mehmet Emir, ERCAN Mahmut, “Dijital Çağda Geleneksel Oyunları Yeniden Düşünmek: Etnospor Kültür Festivali ve Dünya Göçebe Oyunları Haberleri Üzerine Bir Çözümleme”	351
<i>Rethinking Traditional Games in the Digital Age: An Analysis on the News of “Ethnosport Culture Festival” and “World Nomad Games”</i>	

**ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU
/ ETİMESGUT ANKARA**

AKPINARLI H. Feriha, H.Hande Ayşegül ÖZDEMİR, “Geleneksel El Sanatlarımızın Yerel Kalkınmada Yeri ve Önemi (Ankara İli Örneği)”	354
<i>The Role and Importance of Our Traditional Handicrafts in Local Development (Ankara Province Example)</i>	
BALLI M. Mesut, “Ankara’nın Yerel Türk Kültürü Üzerine Bazı Tespitler”	367
<i>Some Findings on Ankara’s Local Turkish Culture</i>	
BARIŞ Özlem, “Etimesgut’un Pandemi Süresince Gazetelerde Yer Alış Şekli: Sabah, Hürriyet ve Sözcü Gazeteleri Örneği”	370
<i>The Etimesgut’s Shape of Take Place in Newspapers During The Pandemic: Example Sabah, Hürriyet and Sözcü</i>	

BAİBOLOV Myrzakhan, “Anadolu Kültür ve Sanat Festivali’nin” Türk Dünyası’nın Kültürel İşbirliğine Katkısı”	387
<i>The Contribution of “Anatolian Culture and Art Festival” to the Turkish World’s Cultural Cooperation</i>	
EMİNOĞLU Dilek, “Anadolu’da Türk Birliğinin Tesisinde Ahiliğin Rolü: Ahi Mesut”	389
<i>The Role of Ahi-Order in the Establishment of the Turkish Union in Anatolia: Ahi Mesut</i>	
ERCAN Mahmut, “16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin İnternet Medyasında Sunumu Üzerine Bir İnceleme”	399
<i>An Investigation on the Presentation of the 16th International Anatolian Days Culture and Art Festival on Internet Media</i>	
GÜZ Nurettin, Ali Taner, Muhammed Asım Yayla, “Ulusal ve Yerel Basında Haberin Sunumu: Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin Basında Yer Alış Biçimi”	417
<i>Presentation of the News in The National and Local Press: The Media Coverage of the International Anatolian Days Culture and Arts Festival</i>	
GÜZ Nurettin, Muhammed Asım Yayla, Ali Taner, “Kültürün Aktarıcısı Olarak Sosyal Medya: Siyasi Partilerin Etimesgut’taki Yerel Örgütlerinin Sosyal Medya Kullanımı”	437
<i>Social Media as the Transmitter of Culture: The Use of Social Media by Local Organizations of Political Parties in Etimesgut</i>	
GÖKSU Erhan “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin Sosyokültürel Etkileri”	460
<i>Sociocultural Effects of the International Anatolian Days Culture and Art Festival</i>	
IŞIK Metin, Esin Demir, “Etimesgut Halkının Kültürel ve Sanatsal Değerlere Bakışı Bağlamında “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali”	476
<i>“International Anatolian Days Culture and Art Festival” in the Context of Etimesgut People’s Perspective on Cultural and Artistic Values</i>	

İŞIK Metin, Berkay Buluş, Ümmügülsüm Korkmaz, “Toplumsal Belleğin İnşasında İletişim Mekanları: Etimesgut’a Tarihsel Bir Yolculuk”	498
<i>Communication Places in Building Social Memory: A Historical Journey to Etimesgut</i>	
KÜZECİ Aybeniz, “Kerkük Türklerinin Kültür ve Sanatının Yaşatılması: Etimesgut Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali Örneği”	510
<i>Culture and Art of the Kerkuk Turks: Etimesgut Anatolian Days Culture and Art Festival Example</i>	
NALÇINKAYA Öznur, “Yumuşak Güç Unsurlarının Yerel Yönetimlerde Kullanılması: Etimesgut Belediyesi “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” Örneği”	536
<i>Use of Soft Power Elements in Local Administration: Etimesgut Municipality Example of the International Anatolian Days Culture and Art Festival</i>	
ÖLÇEKÇİ Haluk, “Simgesel Anlamlarıyla Ankara’nın Başkent Oluşunun Dönemin Gazeteci ve Aydınlarındaki Yansımaları”	562
<i>Reflections of Ankara’s Being the Capital City on Journalists and Intellectuals of the Period with its Symbolic Meanings</i>	
ÖZMEN Şule Yüksel, “Tarihi, Kültürel ve Doğal Yönleriyle Ankara’nın Turizm Potansiyeli: Ankara’nın Turizm İletişimi Üzerine Bir Değerlendirme”	587
<i>Ankara’s Tourism Potential with Historical, Cultural and Natural Aspects: An Evaluation on Tourism Communication of Ankara</i>	
ŞAHİNGÖZ Mehmet, Tekin Önal, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Örnek Köyler Projesi Kapsamında Ahi Mes’ud (Etimesgut)’un Ankara Şehir Gelişimi Açısından Önemi”	606
<i>The Importance of Ahi Mes’ud (Etimesgut) in Ankara City Development with in the Scope of Mustafa Kemal Atatürk’s Model Villages Project</i>	

SEMPOZYUM PROGRAMI

1.Gün

29.10.2020

Açılış Saat: 10:00-12:30 (Türkiye Saati)

1. Salon

Açılış Programı

Sunucu:

Büşra Nur MURAT

-
- Açılış
  - İstiklal Marşı ve Saygı Duruşu
  - Tanıtım Videosu
  - Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi Müzik Dinletisi

---

Konuşmacılar

1. **Prof. Dr. Nurettin GÜZ** / *Düzenleme Kurulu Başkanı*
2. **Enver DEMİREL** / *Etimesgut Belediye Başkanı*
3. **Prof. Dr. İbrahim AYDINLI** / *Yıldırım Beyazıt Üni. Rektörü*
4. **Prof. Dr. Musa YILDIZ** / *Gazi Üniversitesi Rektörü*
5. **Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN** / *A. Sosyal Bilimler Üni. Rektörü*
6. **Prof. Dr. Ali HABERAL** / *Başkent Üniversitesi Rektörü*
7. **Prof. Dr. Yusuf SARINAY** / *TOBB ETÜ Rektörü*
8. **Prof. Dr. Hasan ERBAY** / *Türk Hava Kurumu Üni. Rektörü*

-
- Plaket Takdimi
  - Kapanış
  - Bildiri Sunumlarına Geçiş

<p style="text-align: center;">1.Gün 29.10.2020 1. Oturum Saat.13:00-14:15 (Türkiye Saati) 1. Salon Tema: Din Oturum Başkanı: Prof. Dr. M. Hanefi PALABIYIK</p>		
<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Nasib GÖYÜŞOV	Prof. Dr. Nasib GÖYÜŞOV	“Azerbaycan Âşık Edebiyatında Hazret-i Ali (A.S.) Faziletlerinin İrfanı ve Sembolik Kavramları”
Doç. Dr. Aygün KERİMOVA	Doç. Dr. Aygün KERİMOVA	Kafkasya`da Din Eğitimi: Azerbaycan Örneğinde
Dr. Ahmet NİYAZOV	Dr. Ahmet NİYAZOV	“Kafkasya`da Nakşibendiliğin Gelişimi ve Kafkasya Nakşi Silsilesinin Tahlili”
Nazgul SABURGALİEVA	Nazgul SABURGALİEVA	“Kazakistan`ın Batı Bölgesindeki Aydınlanma Harekâtı ve Dinî Şahsiyetler”
Prof. Dr. M. Hanefi PALABIYIK	Prof. Dr. M. Hanefi PALABIYIK	“Türk-İslam Kültürünün Kaynağı Olarak Coğrafyacılık/Klasik Coğrafya Eserleri ve Seyahatnameler”
<p style="text-align: center;">Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VU15Z2pQbjE1UT09 Meeting ID: 382 914 7981 Passcode: 3bd7qV</p>		
<p style="text-align: center;">1.Gün 29.10.2020 1. Oturum Saat.13:00-14:15 (Türkiye Saati) 2. Salon Tema: Geleneksel Türk Sanatları Oturum Başkanı: Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ</p>		
<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Naile Rengin OYMAN	Doç. Dr. Naile Rengin OYMAN	“Anadolu Ve Farklı Geleneksel Kültürlerden Bazı Çözgü Yüzlü Geleneksel Dokumalarda Tespit Edilen Piktografik Kodlar”
Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ Ayşe SARICAN	Ayşe SARICAN	“Ankara Çamlıdere Ve Kahramankazan Yöresinde Düz Dokuma Örneği: Pala Dokuma”
Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ Öğr. Gör. Rukiye KAYA	Öğr. Gör. Rukiye KAYA	“Çankırı Kızılırmak Ve Çevresinde Giyim Kuşam Geleneğine Bir Örnek: Çorap ve Patik Örucülüğü”
Doç. Dr. Cengiz ERDAL	Doç. Dr. Cengiz ERDAL	“Osmanlı İmparatorluğu`nun Kaftan Ve Kumaşlarında En Çok Kullanılan Motiflerin Sembolik Anlamları”
Arazgul REJEPOVA	Arazgul REJEPOVA	“Türkmen Halı Sanatı”
<p style="text-align: center;">Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/5221338423?pwd=dFppMGZlMGJlUUFQvMmhjcXlkdGZrdz09 Meeting ID: 522 133 8423 Passcode: baBfq0</p>		

<p style="text-align: center;">1.Gün 29.10.2020 1. Oturum Saat.13:00-14:15 (Türkiye Saati) 3. Salon Tema: Geleneksel Türk Sanatları Oturum Başkanı: Prof. Dr. Yunus BERKLİ</p>		
<i>Araştırmacı/ Araştırmacılar (Researcher/ Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Gülten KURT	Doç. Dr. Gülten KURT	“Gerede De Yapılan Havlu Kenarlarının Teknik ve Kompozisyon Özellikleri”
Prof. Dr. Yunus BERKLİ Mariye PINAR	Mariye PINAR	“Makrome Sanatının Tarihine Ve Gelişimine Bugünden Bir Bakış”
Esra BORA	Esra BORA	“Konya Etnografya Müzesi’nde Bulunan Horozlu Halının Tasarım İlkeleri ve Öğeleri Bakımından İncelenmesi”
Dr. Arş. Gör.Bayram DEMİRAL	Dr. Arş. Gör.Bayram DEMİRAL	“Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun Şiirlerinde Kilimler”
Ümmügülsüm AÇIKÖZ	Ümmügülsüm AÇIKÖZ	“Geleneksel Türk Sanatlarına Dair Günümüz Algısı: Çini Örneği”
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/2366134394?pwd=OGtnWklxb2V0Zk5oVzV5b1hiQVBldz09 Meeting ID: 236 613 4394 Passcode: p6ud5Q</p>		
<p style="text-align: center;">1.Gün 29.10.2020 1. Oturum Saat.13:00-14:15 (Türkiye Saati) 4. Salon Tema: Güzel Sanatlar Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üy. Hüseyin Hilmi ALADAĞ</p>		
<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Öğr. Üy. Hüseyin Hilmi ALADAĞ	Dr. Öğr. Üy. Hüseyin Hilmi ALADAĞ	“Kadim Türk Yönetim Kültürü’nün Modern Dönemde Hükümlerlik Sembolü Olarak Tecessümü: Arma-i Osmanî”
Dr. Öğr. Üy.Seyit Mehmet BUÇUKOĞLU Arş. Gör. Yusuf Tolga ÜNKER	Arş. Gör. Yusuf Tolga ÜNKER	“Göktürk Damgalarının Grafik Tasarım Bağlamında Analizi
Prof. Dr. Yunus BERKLİ Arş. Gör. Ayşegül ZENCİRKIRAN	Arş. Gör. Ayşegül ZENCİRKIRAN	“Selçuklu Dönemi Süslemelerinde Kullanılan Kufi Yazının Sanatsal Bütünlüğe Etkisi”
Gulruh ABDYYEVA	Gulruh ABDYYEVA	“Hun Dönemi Giyim Kuşam Kültürü Ve Gök-Türk Döneminde Hun Yansımaları, Günümüz Orta Asya Halklarının Kıyafetlerindeki İzleri”
Merve YILMAZ	Merve YILMAZ	“Tarsus Şer’iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Kadın Giyim Kuşamı”

Join Zoom Meeting <https://us05web.zoom.us/j/4227614669?pwd=UjBrWUMvWjlhZDZDa3ZCT3ZxcDNRZ09>
Meeting ID: 422 761 4669
Passcode: 7yeqRH

1.Gün 29.10.2020
1. Oturum Saat.13:00-14:15 (Türkiye Saati)
5. Salon
Tema: Güzel Sanatlar
Oturum Başkanı: Doç. Dr. İ. Hakan DÖNMEZ

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Arş. Gör. Yunus Emre ÇELİK	Arş. Gör. Yunus Emre ÇELİK	“Ahmed Rıf’at Efendi’nin Kitabe Kalıpları Özelinde Yazı Üslubunun Tahlili”
Arş. Gör. Mehseti SÜLEYMANOVA	Arş. Gör. Mehseti SÜLEYMANOVA	“Ahşap Sanatı”
Aylin ÖZKAN	Aylin ÖZKAN	“Doku Faktörünün Resim Sanatındaki Yeri”
Hanım Handan AĞIRMATLI	Hanım Handan AĞIRMATLI	“Şanlıurfa’da Kemik Tarakçılık Sanatı”
Öğr. Gör. Dr. Umud DEMİREL	Öğr. Gör. Dr. Umud DEMİREL	“Türk Resim Sanatının Başlangıcı”

Join Zoom Meeting <https://us05web.zoom.us/j/9016403945?pwd=MlVXVWVUMjBsZjZlYHY3Zra3RFeUFUT09>
Meeting ID: 901 640 3945
Passcode: ji0eks

1.Gün 29.10.2020
2.Oturum Saat.14:30-15:45 (Türkiye Saati)
1.Salon
Tema: Güzel Sanatlar
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Erol KILIÇ

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Erol KILIÇ Sabriye HATİPOĞLU	Sabriye HATİPOĞLU	“İslam Öncesi Anadolu Uygarlıklarının Çağdaş Türk Resmine İzdüşümleri”
Doç. Dr. Alpaslan AŞIK	Doç. Dr. Alpaslan AŞIK	“Türklerde Kaya Resmi Geleneği; Kırgızistan Örneğinde”
Dr. Parisa SAHAFIASL	Dr. Parisa SAHAFIASL	“Büyük Selçuklu Dönemi Minyatür Sanatı Özellikleri”
Prof. Dr. Yunus BERKLİ Dr. Öğr. Üy. Gülten GÜLTEPE	Dr. Öğr.Üy. Gülten GÜLTEPE	“18. Yüzyıl Babür Dönemi Minyatürlerinde Eklektik Üslup

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Dr. Öğr. Üy. Elif BAYRAK KAYA	Dr. Öğr. Üy. Elif BAYRAK KAYA	“Hz. Mevlana’nın Hayatından Kesitlerin Ömer Faruk Atabek Minyatürlerine Yansması
-------------------------------	-------------------------------	--

Join Zoom Meeting <https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VUI5Z2pQbjE1UT09>
Meeting ID: 382 914 7981
Passcode: 3bd7qV

1.Gün 29.10.2020
2. Oturum Saat.14:30-15:45 (Türkiye Saati)
2. Salon
Tema: Güzel Sanatlar / Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa ERAVCI

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Eflatun NEİMETZADE	Prof. Dr. Eflatun NEİMETZADE	“Reşadetdin’in “Oğuzname” Destanındaki Kahramanların Sosyo-Kültürel Özellikleri ve Sahneye Aktarılması Problemi”
Dr. Latife ÖZCAN	Dr. Latife ÖZCAN	“Kültürel Bellekten Beyazperdeye: Türk Sinemasında Sözel Anlatıların İzleri”
Doç. Dr. Ali Murat KIRIK Öğr. Gör. Ersin KOZAN	Öğr. Gör. Ersin KOZAN	“CGI Animasyon Teknolojisinin Türk Televizyon Yapımların Görsel Estetik Dönüşümüne Yansması
Öğr. Gör. Dr. Umut DEMİREL	Öğr. Gör. Dr. Umut DEMİREL	“Türk Kaya Resimleri ve Hayvan Sembolizmi Arasındaki İlişki”

Join Zoom Meeting <https://us05web.zoom.us/j/5221338423?pwd=dFppMGJzMGJlUjFQvMmhjcXlxdGZrdz09>
Meeting ID: 522 133 8423
Passcode: baBfq0

1.Gün 29.10.2020
2.Oturum Saat.14:30-15:45 (Türkiye Saati)
3.Salon
Tema: Hukuk ve Siyaset / Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ceren YEGEN

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Dilaver AZİMLİ	Doç. Dr. Dilaver AZİMLİ	“Qutadqu Bilig” Əsərində Türk Hüquqi Dövlətçilik Sisteminin Təsvirinə Dair
Uzm.Fatma Bozkaya YETKİN Uzm. Ömer YETKİN	Uzm. Fatma Bozkaya YETKİN	“Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Yeni Bir Kurumsal Yapılanmanın Gerekliği Üzerine”
Doç. Dr. Cabir HALİLOV	Doç. Dr. Cabir HALİLOV	“Çağdaş Ülkelerin Mahkeme Sisteminde Jüri Mahkemesinin Yeri ”
M. Mesut BALLI	M. Mesut BALLI	“Kemal Tahir’in Kurt Kanunu Adlı Romanının Siyaset Sosyolojisi Açısından İncelenmesi”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/2366134394?pwd=OGtnWklxb2V0Zk5oVzV5b1hiQVBidz09>
 Meeting ID: 236 613 4394
 Passcode: p6ud5Q

1.Gün 29.10.2020
2. Oturum Saat.14:30-15:45 (Türkiye Saati)
4. Salon
Tema: İletişim
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Tamara ÖLÇEKÇİ

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Sümeyye POLAT	Sümeyye POLAT	“Kent Kimliğinin Sürekliliğinde Gazetelerin Rolü: Gazete Solfasol Örneği”
Arş. Gör. Behlül Burak DURLU	Arş. Gör. Behlül Burak DURLU	“Erken Cumhuriyet Döneminde Milli Kültür Sanat: Şadırvan Dergisi Örneği
Dr. Gülsen SARAY	Dr. Gülsen SARAY	“Türk Dilinde Alfabe Değişiklikleri: Türk Medeniyeti ve Kültürünün Aktarımında Süreklilik Sağlanması Açısından Medyanın Güncel Rolü”
Dr. Arş. Gör. Mahmut BİNGÖL	Arş. Gör. Mahmut BİNGÖL	“Yerel Yönetimlerde Katılımcı Demokrasi Uygulamaları: Belediyelerin Facebook ve Twitter Kullanım Pratikleri Üzerinden Bir Değerlendirme”
Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK Doç. Dr. Ali ASKER Banu DEMİREL	Banu DEMİREL	Azerbaycan Türklerinin Aydınlanma Hareketinde Molla Nasrettin Dergisinin Önemi

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/4227614669?pwd=UjBrWUMvWjlhaDZDa3ZCT3ZXCmNRZz09>
 Meeting ID: 422 761 4669
 Passcode: 7yeqRH

1.Gün 29.10.2020
2. Oturum Saat.14:30-15:45 (Türkiye Saati)
5. Salon
Tema: İletişim
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Bilge NARİN

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK Zahit Ali KİLİT	Zahit Ali KİLİT	“Uluslararası Basının Dijital Medya Platformlarında Yer Alan Covid-19 Haberlerinde Kullanılan Türkiye Görsellerinin Çerçeveleme Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi”.
Doç. Dr. İbrahim Hakan DÖNMEZ Taner TAŞMURAT Hasan YURDAKUL	Taner TAŞMURAT	“Hekim-Hasta / Hasta Yakını Arasındaki İletişimi Etkileyen Kültürel ve Kişisel Faktörler: Teorik Bir Çerçeve”
Doç. Dr. Bilge NARİN	Doç. Dr. Bilge NARİN	“Twitter’da Hayran Kültürünün İzleri: Gençlerbirliği ve MKE Ankaragücü Spor Kulüpleri Örneği”

Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK Banu ÇOŞKUN	Banu ÇOŞKUN	“Covid 19 Salgını ve Eğitimde Bilgi Açığı İlişkisi Yeni Medya Destekli Türkiye’deki Eğitim Sisteminin Bilgi Açığı Durumuna Yönelik Bir Analiz”
Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/9016403945?pwd=MlVXVkVuMjBsZzJHY3Zra3RFeUFRUT09 Meeting ID: 901 640 3945 Passcode: ji0eks		

<p>1.Gün 29.10.2020 3. Oturum Saat.16:00-17:15 (Türkiye Saati) 1. Salon Tema: Kentleşme ve Mimari Oturum Başkanı: Prof. Dr. M. Sıtkı BİLGİN</p>		
--	--	--

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Kamran SOKHANPARDAZ	Dr. Kamran SOKHANPARDAZ	“Büyük Selçuklu Dönemi Camilerinde Alçı Kitabe ve Tezyinat”
Dr. Mehmet KUTLU	Dr. Mehmet KUTLU	“Selçuklu Çağında Anadolu Tıp Kurumları Mimari Plan Gelişimi”
Prof. Dr. Yunus BERKLİ Nülüfer KINCAL	Nülüfer KINCAL	“Kilitbahir’deki Osmanlı Dönemi Camilerinin Restorasyon Öncesi ve Restorasyon Sonrası Özelliklerinin İncelenmesi”
Dr. Sevil DERİN	Dr. Sevil DERİN	“İstanbul’da Camiye Dönüştürülen Bizans Yapıları ve Bunların Osmanlı Dönemi Onarımları Hakkında Bir Ön Rapor”

<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VUI5Z2pQbJE1UT09 Meeting ID: 382 914 7981 Passcode: 3bd7qV</p>		
---	--	--

<p>1.Gün 29.10.2020 3. Oturum Saat.16:00-17:15 (Türkiye Saati) 2. Salon Tema: Kentleşme ve Mimari Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ali KORKMAZ</p>		
---	--	--

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Ali KORKMAZ	Doç. Dr. Ali KORKMAZ	“Unesco Dünya Miras Listesinde Yer Alan Anadolu’nun Elhamrası Divriği Ulu Cami ve Şifhanesi”
Dr. Öğr. Üy. Çağlayan HERGÜL	Dr. Öğr. Üy. Çağlayan HERGÜL	“Fergana Vadisi’ nin Tacikistan Sahasındaki XV-XVIII. Yüzyıl Mimari Eserleri”
Veysel ÖZBEY	Veysel ÖZBEY	“Irgandı Köprüsü Kültürel Mirası”
Erden ORALBAY	Erden ORALBAY	“Eleke Sazy Anıtları”

Join Zoom Meeting <https://us05web.zoom.us/j/5221338423?pwd=dFppMGZlMGJlUUFQvMmhjcXlxdGZrdz09>
Meeting ID: 522 133 8423
Passcode: baBfq0

1.Gün 29.10.2020
3. Oturum Saat.16:00-17:15 (Türkiye Saati)
3. Salon
Tema: Türk Dili ve Edebiyatı
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ergün KOCA

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Ebubekir ERASLAN	Dr. Ebubekir ERASLAN	“Amerika’da 1919 Yılında Basılan Muhtasar Kamus Adlı Eserdeki İngilizce-Türkçe Sözlük”
Prof. Dr. Ergün KOCA	Prof. Dr. Ergün KOCA	“Osmanlı Dönemi Sözlüklerinden Kâmûs-I Türki’deki Yansıma Sözcüklerin Leksiko-Semantik Analizi”
Neslihan YILMAZ	Neslihan YILMAZ	“Türkçedeki Fiillerin Sınıflandırılması ve Anlamlandırılması”
Gamze BAYHAN	Gamze BAYHAN	“Kültürel Hafıza/Bellek İnşası Bağlamında Türk Kültüründe Geleneksel Evlilik Eleştirisi: Şinasi’nin “Şair Evlenmesi””

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/2366134394?pwd=OGtnWklxb2V0Zk5oVzV5b1hiQVBidz09>
Meeting ID: 236 613 4394
Passcode: p6ud5Q

1.Gün 29.10.2020
3. Oturum Saat.16:00-17:15 (Türkiye Saati)
4. Salon
Tema: Türk Dili ve Edebiyatı
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK	Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK	“Sular Hakkında Hükema Görüşlerini Açıklayan Bir Belge”
Dr. İsmail KEKEÇ	Dr. İsmail KEKEÇ	“Türk Kültüründeki Süreklilik Üzerine Bir Örnek: “Karakoyun” Efsanesi Ve “Kara Koyun Su İçmedi, Ağladı” Şiiri”
Dr. Gülçin Tuğba NURDAN	Dr. Gülçin Tuğba NURDAN	“Orhan Kemal’in Murtaza Romanı Işığında 1950’lerin İşçi Kültürü”
Nur TOPALOĞLU	Nur TOPALOĞLU	“Edebiyat Estetiği Bağlamında “Ölü Yiyen Derviş Masalı”nı Yeniden Okumak”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/4227614669?pwd=UjBhRWU0MmVWjhaDZDa3ZCT3ZxcDNRZz09>
 Meeting ID: 422 761 4669
 Passcode: 7yeqRH

1.Gün 29.10.2020
3. Oturum Saat.16:00-17:15 (Türkiye Saati)
5. Salon
Tema: Türk Kültür ve Gelenekleri
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Metin IŞIK Lütfiye YAŞAR	Lütfiye YAŞAR	“Türk Kültüründe Selamlaşma Ve El Öpme Geleneği Üzerine Bir Çalışma”
Sezin Gizem IŞIKLI	Sezin Gizem IŞIKLI	“Türk Kahvesi Geleneğinin Osmanlı Döneminde Kültür Ve Sanata Yansımaları”
Seher ÇELİK	Seher ÇELİK	“Türk Kültür Hayatında Şerbet”
Doç. Dr. Leman SÜLEYMANOVA	Doç. Dr. Leman SÜLEYMANOVA	“Azerbaycan’da Düzenlenen Yas Törenleri Ve Orada Söylenen Ağlılar”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/9016403945?pwd=MlVXVWk0MmJhSjZzJHY3Zra3RFeUFRUT09>
 Meeting ID: 901 640 3945
 Passcode: ji0eks

2.Gün 30.10.2020
1. Oturum Saat.09:00-10:15 (Türkiye Saati)
1. Salon
Tema: İletişim
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Bünyamin AYHAN

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dilnoza UMAROVA	Dilnoza UMAROVA	“Özbekistan Haber Sitelerinde Türkiye Temsili”
Ali LAKHDARİ	Ali LAKHDARİ	“Cezayir Yazılı Basınında Türkiye İmajı”
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN Zhulduz AMANGELDİYEVA	Zhulduz AMANGELDİYEVA	“Post-Sovyet Kazak Basının Sorunları”
Öğr. Gör. Bekir Gökhan DOĞAN	Öğr. Gör. Bekir Gökhan DOĞAN	“Türk Modernleşme Çabalarında Önemli Bir Kilometre Taşı; Ali Paşa ve Kararname-i Âli”
Gamze BAYHAN	Gamze BAYHAN	“Tek Kültür İki Dil: Türkçe-Boşnakça “Şakir Bayhan’ın Eserleri İle Kurulan Kültür Köprüsü”

Join Zoom Meeting <https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VUI5Z2pQbjE1UT09>
Meeting ID: 382 914 7981
Passcode: 3bd7qV

2.Gün 30.10.2020
1. Oturum Saat.09:00-10:15 (Türkiye Saati)
2. Salon
Tema: İletişim
Oturum Başkanı: Doç. Dr. F. Bilge NARİN

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Öğr. Üy. Çiğdem ÇALAPKULU Esra DOĞAN	Dr. Öğr. Üy. Çiğdem ÇALAPKULU Esra DOĞAN	“K Kuşağının Aile İçi İletişim Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi”
Dr. Alisher MATYAKUBOV	Dr. Alisher MATYAKUBOV	“Özbekistan’da Gazetecilik Eğitimi: Geleneksellik Ve Modernlik”
Dr. Öğr. Üy. Erdoğan AKMAN Arş. Gör. Zeki OKYAY	Arş. Gör. Zeki OKYAY	“Türk ve Kırgız Basınında Cengiz Aytmatov’un Vefatına İlişkin Çıkan Haberlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi”
Dr. Öğr. Üy. Salih TİRYAKİ Şeyma SARI	Şeyma SARI	“Haberde Toplumsal Cinsiyet: Kadınların Haberde Yer Alma Biçimlerine Eleştirel Bir Bakış”

Join Zoom Meeting <https://us05web.zoom.us/j/5221338423?pwd=dFppMGJzMGJlUjFQVmhjcXlxdGZrdz09>
Meeting ID: 522 133 8423
Passcode: baBfq0

2.Gün 30.10.2020
1. Oturum Saat.09:00-10:15 (Türkiye Saati)
3. Salon
Tema: İletişim
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ceren YEGEN

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Öğr. Üy. Neslihan KILIÇ	Dr. Öğr. Üy. Neslihan KILIÇ	“Rusya Türklerinin/Müslümanlarının Sesi Olarak Gazeteci İsmail Gaspralı”
Shokhrukhbek OLİMOV	Shokhrukhbek OLİMOV	“Abdurrauf Fitrat’ın Ceditçilik Hareketindeki Yeri”
Doç. Dr. Beruniy ALİMOV	Doç. Dr. Beruniy ALİMOV	“Özbekistan’ın Turizm İmajı Sorunu Dünya Medyasında”
Duygu UYSAL Ali ALTUN	Duygu UYSAL Ali ALTUN	“Yeni Bir Edebî Muhit: Sosyal Medya”

Doç. Dr. Ceren YEGEN	Doç. Dr. Ceren YEGEN	“Karadeniz’deki İlk Milli Derin Deniz Sondajı Ve Doğalgaz Rezervi Keşfi Konulu Haberler Üzerine Bir İnceleme”
Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/2366134394?pwd=OGtnWklxb2V0Zk5oVzV5b1hiQVBidz09 Meeting ID: 236 613 4394 Passcode: p6ud5Q		

2.Gün 30.10.2020 1. Oturum Saat.09:00-10:15 (Türkiye Saati) 4. Salon Tema: Kentleşme ve Mimari Oturum Başkanı: Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ
--

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Amina AHANTAYEVA	Doç. Dr. Amina AHANTAYEVA	“Göçebe Medeniyetin Mirası Olarak Kazak Çadır Evlerinin Tarihi ve Yapısı”
Prof. Dr. Metin İŞİK Erdal BİLİCİ	Prof. Dr. Metin İŞİK Erdal BİLİCİ	“Konar-Göçer Türk Geleneğinde Çadır”
Dr. Öğr. Üy. Cengiz ŞAHİN Arş. Gör. Ramazan GÜLER	Arş. Gör. Ramazan GÜLER	“Geleneksel Batı Karadeniz Evleri”
Prof. Dr. Shohistahon ULJAEVA	Prof. Dr. Shohistahon ULJAEVA	“Özbekistan Cumhuriyeti’nde “Akıllı Şehir” Teknolojilerinin Tanıtılmasındaki Sorunlar ve Çözümleri

Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/4227614669?pwd=UjBrWUMvWjlhaDZDa3ZCT3ZXcDNRZz09 Meeting ID: 422 761 4669 Passcode: 7yeqRH

2.Gün 30.10.2020 1. Oturum Saat.09:00-10:15 (Türkiye Saati) 5. Salon Tema: Müzik Oturum Başkanı: Prof. Dr. Vüsale MUSALI

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Öğr. Üy. Dinçer APAYDIN	Dr. Öğr. Üy. Dinçer APAYDIN	“Vedat Türkali’nin Yeni Türküler’inde Anadolu Halkı Ve Görünüşleri”
Öğr. Gör. Aziz ERDOĞAN	Öğr. Gör. Aziz ERDOĞAN	“Fenomenolojik Temelli Müzik Yaklaşımları ve Geleneksel Müzik”
Doç. Dr. Gülcamal KORTABAEVA Şınaray BÜRKÜTBAYEVA	Şınaray BÜRKÜTBAYEVA	“Türk Halklarındaki Müzik Aletlerinin Değeri”

Zülfiyye HÜSEYNOVA	Zülfiyye HÜSEYNOVA	“Şirvan Âşık Ortamında İcra Geleneklerine Dair”
Dr. Öğr. Üy. Ender Can DÖNMEZ Dr. Krzysztof NIEGOWSKI	Dr. Öğr. Üy. Ender Can DÖNMEZ	“Yabancı Uyruklu Müzik Eğitimi Öğrencilerinin Türk Halk Müziği ve Bağlamaya Yönelik Görüşleri: Polonya Örneği”
Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/9016403945?pwd=MlVXVkuMjBsZzJHY3Zra3RFeUF-RUT09 Meeting ID: 901 640 3945 Passcode: ji0eks		

2.Gün 30.10.2020 2. Oturum Saat.10:30-11:45 (Türkiye Saati) 1. Salon Tema: Tarih Oturum Başkanı: Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ		
---	--	--

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Efzeleddin ASGER	Doç. Dr. Efzeleddin ASGER	“Yeni Bulunmuş Oğuzname Elyazması”
Dr. Zeynep GAZALİ DEMİRTAŞ	Dr. Zeynep DEMİRTAŞ GAZALİ	“İsparta Güllü ve Gül Ürünlerinin Gündelik Hayat İçerisinde Dönüşümü: Sözlü Tarih İncelemesi”
Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ Semra ÇERKEZOĞLU	Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ Semra ÇERKEZOĞLU	“Selçuklular, Karahanlılar ve Gaznelilerin Siyasi İlişkileri”
Aslı AYDINÖZ Gökçe YAVUZ	Aslı AYDINÖZ	“1893/1894 Kolera Salgınının Haydarpaşa-Ankara Demiryolu Çalışanları Üzerindeki Etkisi
Dr. Hümeyra TÜREDİ	Dr. Hümeyra TÜREDİ	“Ulus-İnşasında Başkent İmajı: Ankara Ve İstanbul Yangınları (1929)”

Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VUI5Z2pQbJE1UT09 Meeting ID: 382 914 7981 Passcode: 3bd7qV		
--	--	--

2.Gün 30.10.2020 2. Oturum Saat.10:30-11:45 (Türkiye Saati) 2. Salon Tema: Türk Dili ve Edebiyatı Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN		
---	--	--

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Zekiyye ABİLOVA	Prof. Dr. Zekiyye ABİLOVA	“Azerbaycan Edebiyatında Kerbela Konusu: Abdülkerim Ağa Badkubi'nin Eserleri Esasında”
Dr. Öğr. Üy. Özlem BATĞI AKMAN	Dr. Öğr. Üy. Özlem BATĞI AKMAN	“20. Yüzyılda Bir Şiir Mecmuası Denemesi: İnkıraz”

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Doç. Dr. Eşqane BABAYEV	Doç. Dr. Eşqane BABAYEV	“1920 Yılları Türk Romanında Anadolu”
Dr. Nermin CAHANGİROVA	Dr. Nermin CAHANGİROVA	“Modern Azerbaycan Öyküsü”
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN	Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN	Mevlana’da İnsan Felsefesi
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/5221338423?pwd=dFppMGZMGJlUUFQvMmhjcXlxdGZrdz09 Meeting ID: 522 133 8423 Passcode: baBfq0</p>		

2.Gün 30.10.2020
2. Oturum Saat.10:30-11:45 (Türkiye Saati)
3. Salon
Tema: Türk Dili ve Edebiyatı
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Vüsale MUSALI

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Vüsale MUSALI	Prof. Dr. Vüsale MUSALI	“Çağdaş Azerbaycan Şiirinde Türkçülük”
Doç. Dr. Neriman HASAN	Doç. Dr. Neriman HASAN	“Dobruca Türklerinin Ağızları Üzerine Yapılan Çalışmaların Dünü, Bugünü Ve Yarını”
Ayten RAHİMOVA	Ayten RAHİMOVA	“Güney Azerbaycan’da Konuşulan Lehçeler”
Arş. Gör. Gülnisa USUBOVA	Arş. Gör. Gülnisa USUBOVA	“Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Görülen Yabancı Eş Değer Fiiller”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/2366134394?pwd=OGtnWklxb2V0Zk5oVzV5b1hiQVBidz09>
Meeting ID: 236 613 4394
Passcode: p6ud5Q

2.Gün 30.10.2020
2. Oturum Saat.10:30-11:45 (Türkiye Saati)
4. Salon
Tema: Türk Dili ve Edebiyatı
Oturum Başkanı: Prof. Dr. H. Mustafa ERAVCI

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. H. Mustafa ERAVCI	Prof. Dr. H. Mustafa ERAVCI	“Karaman-nâmede Karamanoğulların Dede Korkutu: Mevlana Arız”
Ayten MUSAYEVA	Ayten MUSAYEVA	“Azerbaycan Ve Amerika Edebiyatında Novella Türü: Teşekkülü Ve İnkişaf Özellikleri”
Sima ŞEFİZEDE	Sima ŞEFİZEDE	“Azerbaycan Ve Türk Hikâyelerinin Konu Ve İçerik Açısından İncelenmesi Üzerine (1995-2000 Yılları)”
Gülsaba HASANOVA	Gülsaba HASANOVA	“Nizami İmgesi Sınırlarımızın Ötesinde”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/4227614669?pwd=UjBrWUMvWjlhaDZDa3ZCT3ZXcDNRZz09>
 Meeting ID: 422 761 4669
 Passcode: 7yeqRH

2.Gün 30.10.2020
2. Oturum Saat.10:30-11:45 (Türkiye Saati)
5. Salon
Tema: Türk Dili ve Edebiyatı
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Erol KILIÇ

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Öğr. Üyesi Nizami VELİYEV	Dr. Öğr. Üyesi Nizami VELİYEV	“Ortak Türk Alfabeti Kurumu’nun 1927’de Bakü’de Gerçekleştirilmiş I Kongresi (Kongre’nin Steneografisi Üzerinden)”
Dr. Sultonmurod OLIM	Dr. Sultonmurod OLIM	“Ali Şir Nevai’nin Türk Dili ve Edebiyatının Gelişimindeki Yeri Ve Önemi”
Doç. Dr. Khallieva Gulnoz ISKANDAROVNA	Doç. Dr. Khallieva Gulnoz ISKANDAROVNA	“AlısherNavoi Dünya Edebiyatında”
Lale BEDİROVA (ŞABANOVA)	Lale BEDİROVA (ŞABANOVA)	“Hace Muhammed Lutfi’nin Şiir Dili”

Join Zoom Meeting <https://us05web.zoom.us/j/9016403945?pwd=MlVXVWVUMjBsZzJHY3Zra3RFeUFUT09>
 Meeting ID: 901 640 3945
 Passcode: ji0eks

2.Gün 30.10.2020
3. Oturum Saat.12:00-13:15 (Türkiye Saati)
1. Salon
Tema: Türk Dili ve Edebiyatı
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Filiz ERDEMİR GÖZE

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Elsev Brina LOPAR	Doç. Dr. Elsev Brina LOPAR	“İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Yazma Eğilimlerinin ve Okuma Alışkanlıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi - Mamaşa Örneği”
Doç. Dr. Khatira YUSİFOVA	Doç. Dr. Khatira YUSİFOVA	“Mirze Mehti Şukuhinin Anadilli “Divan”ı”
Arş. Gör. Demet YALÇIN	Arş. Gör. Demet YALÇIN	“Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Sürecinde Kültürün Aktarılması: Dil Faktörü”
Fırat YOLCU	Fırat YOLCU	“Türk Dil İnkılabına Muhalif Aydın Bakışı: Cemil Meriç”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VUI5Z2pQbjE1UT09>
 Meeting ID: 382 914 7981
 Passcode: 3bd7qV

2.Gün 30.10.2020
3. Oturum Saat.12:00-13:15 (Türkiye Saati)
2. Salon
Tema: Türk Dünyası
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gülcan IŞIK

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ	Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ	“Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türk Kültür Coğrafyasının Sınırları Ve Kültürel Etkileşimleri”
Dr. Burulcan ABDİBAİTOVA PALA	Dr. Burulcan ABDİBAİTOVA PALA	“Türk Birliği’nin Kurulmasını Frenleyen Temel Faktörler”
Doç. Dr. Murteza HASANOĞLU	Doç. Dr. Murteza HASANOĞLU	“21. Yüzyılda Türk Dünyasında İşbirliği: Türk Cumhuriyetlerinin Bütünleşmesinde Türk Konseyi’nin Rolü”
Prof. Dr. Nur ÇETİN	Prof. Dr. Nur ÇETİN	“Türk İşbirliğinin Gelişmesinde Lider Faktörü Ve Nursultan Nazarbayev’in Türk Dünyasına Katkıları”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/5221338423?pwd=dFppMGZuUUFQVmMhjcXlxdGZrdz09>
 Meeting ID: 522 133 8423
 Passcode: baBfq0

2.Gün 30.10.2020
3. Oturum Saat.12:00-13:15 (Türkiye Saati)
3. Salon
Tema: Türk Dünyası
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hakan ALTINTAŞ

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Faik ELEKBERLİ	Doç. Dr. Faik ELEKBERLİ	“İsmail Bey Gaspıralı’nın “Dilde, Fikirde ve İşte Birlik” Teorisi ve Çağdaş Türk-İslam Birliği Düşünceleri”
Doç. Dr. Feruza DJUMANİYAZOVA	Doç. Dr. Feruza DJUMANİYAZOVA	“Swat Vadisindeki Türkler: UddiyanaŞahileri
Şınaray BÜRKÜTBAYEVA	Şınaray BÜRKÜTBAYEVA	“Bağımsız Kazakistan’da Yaşayan Türk Boylarının Milli Değerleri”
Prof. Dr. Hakan ALTINTAŞ Faik AKYILMAZ	Prof. Dr. Hakan ALTINTAŞ Faik AKYILMAZ	“Yörük Türkmen Sivil Toplum Kuruluşlarının Dünü, Bugünü ve Yarını Üzerine Düşünceler”

Dr. Yaşar KALAFAT	Dr. Yaşar KALAFAT	“İyeler Yapılanmasında Devlerin Yerleri ve Rollerı”
Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/2366134394?pwd=OGtnWklxb2V0Zk5oVzV5b1hiQVBidz09 Meeting ID: 236 613 4394 Passcode: p6ud5Q		

2.Gün 30.10.2020 3. Oturum Saat.12:00-13:15 (Türkiye Saati) 4. Salon Tema: Türk Dünyası Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ramazan ÇAKIR

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Mirzahan EGAMBERDİYEV	Doç. Dr. Mirzahan EGAMBERDİYEV	“Turar Rıskulov ve Türkistan Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti”
Doç. Dr. Hasan IŞIK Ayten RAHİMOVA	Ayten RAHİMOVA	“20. Yüzyılda İranda Yaşanan Politik Ve Kültürel Gelişmelerin Tespiti ve Bu Gelişmelerin İnan Türklerine Etkisinin Analizi”
Andrey KUBATİN	Doç. Dr. Feruza DJUMANİYAZOVA	“Özbekistan İnanlıeri: Orta Asya’da Yaşayan Horasan Türklerinin Bakıyeleri”
Doç. Dr. Tamara ÖLÇEKÇİ	Doç. Dr. Tamara ÖLÇEKÇİ	“Rusya Federasyonu’ndaki Türk ve Müslüman Göçmen Çocuklarının Eğitim Sorunları”
Prof. Dr. Tattigul KARTAEVA	Prof. Dr. Tattigul KARTAEVA	“Kuyu Duvarlarını Bitki Dalları ile Örtme Sanatındaki Halk Bilgisi”

Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/4227614669?pwd=UjBrWUMvWjlhZDZDa3ZCT3ZXcDNRZz09 Meeting ID: 422 761 4669 Passcode: 7yeqRH		
--	--	--

2.Gün 30.10.2020 3. Oturum Saat.12:00-13:15 (Türkiye Saati) 5. Salon Tema: Türk Halk Bilimi Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa SEVER
--

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Ceyhun AKYOL	Dr. Ceyhun AKYOL	“Turizm Faaliyetlerinin Yerel Halk Tarafından Değerlendirilmesi; Hopa Örneği
Prof. Dr. Ceenbek ALIMBAYEV	Prof. Dr. Ceenbek ALIMBAYEV	“Kırgız Halk Biliminin Gelişimi”
Ümmü Hatice ERGİN Cemal ERGİN	Ümmü Hatice ERGİN	“Halk Oyunlarının Günümüzdeki Durumunun Muş İli Bağlamında İncelenmesi”

Elnara HÜSEYNGİZİ (AMİRLİ)	Elnara HÜSEYNGİZİ (AMİRLİ)	“Azerbaycan Efsanelerinde Mucizevi Olay”
Dr. Çinare RZAYEVA	Dr. Çinare RZAYEVA	“Türk Kökenli Toponimler Nahçıvan Folklor Metinlerinde”
Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/9016403945?pwd=MlVXVkwuMjBsZzJHY3Zra3RFeUFRUT09 Meeting ID: 901 640 3945 Passcode: ji0eks		

2.Gün 30.10.2020 4. Oturum Saat.13:30-14:45 (Türkiye Saati) 1. Salon Tema: Türk Kültür ve Gelenekleri Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ		
<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK	Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK	“Türk Kültürünün Tükenmişlik Sendromuna Etkisi”
Öğr. Gör. Dr. Berrin DEMİR	Öğr. Gör. Dr. Berrin DEMİR	“Louis De Bernières’in Kanatsız Kuşlar Adlı Eserinde Yabancı Gözüyle Türk Kültürünün Yansıtılması”
Dr. İlham GULİYEVA GÜLTEKİN	Dr. İlham GULİYEVA GÜLTEKİN	“Türk Coğrafyalarında Yaranan Masallara Biçimsel Yaklaşım Ve Seyyar Konular Üzerine Bir İnceleme”
Prof. Dr. Güzeliye HAZIEVA	Prof. Dr. Güzeliye HAZIEVA	“Tatar Geleneklerinde Süleyman Mitonimi”
Prof. Dr. Gülcan IŞIK Doç. Dr. Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ Doç. Dr. Filiz ERDEMİR GÖZE	Doç. Dr. Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ	“Türkiye’deki Ağalık Düzeninin Kültürel Ürünlerde Eleştirisi”
Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VUI5Z2pQbJE1UT09 Meeting ID: 382 914 7981 Passcode: 3bd7qV		
2.Gün 30.10.2020 4. Oturum Saat.13:30-14:45 (Türkiye Saati) 2. Salon Tema: Türk Kültür ve Gelenekleri Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa SEVER		
<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. H. Feriha AKPINARLI Doç. Dr. Gülten KURT	Doç. Dr. Gülten KURT	“Kahramanmaraş Dügün Geleneğinde Çeyiz ve Çeyiz Sandıklarının Önemi”

Prof. Dr. Naila RAHİMBEYLİ	Prof. Dr. Naila RAHİMBEYLİ	“Âşık Sanatının Etik Ve Estetik Düşüncelerinin Oluşumunda Temel Önem”
Prof. Dr. Mustafa SEVER	Prof. Dr. Mustafa SEVER	“Ulus Devlete Alternatif: Çok Kültürlü Toplum”
Sefa SEZER	Sefa SEZER	“Örf, Adet, Gelenek ve Görenekler ‘Değerlerin Korunmasında Din ve Geleneğin Önemi’”
Halide MEMMEDOVA	Halide MEMMEDOVA	“Azerbaycan Masallarında Mucizevi Doğum Motifi”
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/5221338423?pwd=dFppMGJzMGJvUFRvMmhhcXlxdGZrdz09 Meeting ID: 522 133 8423 / Passcode: baBfq0</p>		

<p>2.Gün 30.10.2020 4. Oturum Saat.13:30-14:45 (Türkiye Saati) 3. Salon Tema: Türk Kültür ve Gelenekleri Oturum Başkanı: Prof. Dr. Gülcan IŞIK</p>		
---	--	--

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Dr. Gulnara KHABİZHANOVA	Dr. Gulnara KHABİZHANOVA	Türklerin “Etnik Mekân” ve Etnik Kültür Gelenekleri
Burak Anıl YILDIRIM	Burak Anıl YILDIRIM	“Türk İnanışları İle Milli Kültüründe Renkler: Ak renk ”
Dr. Mustafa Sarper ALAP	Dr. Mustafa Sarper ALAP	“Türkiye’de Eski Halk Eğlenceleri”
Meltem ÇETİNKAYA	Meltem ÇETİNKAYA	“Yabancılar İçin Türkçe (B2) Ders Kitabındaki Kültürel Öge Görünümleri”
Dr. Kemale ATAĞIŞIYEVA	Dr. Kemale ATAĞIŞIYEVA	“Azerbaycan Âşık Ve Muğam Sanatında Tür Sorunları”

<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/2366134394?pwd=OGtnWklxb2V0Zk5vZV5b1hiQVBidz09 Meeting ID: 236 613 4394 Passcode: p6ud5Q</p>		
---	--	--

<p>2.Gün 30.10.2020 4. Oturum Saat.13:30-14:45 (Türkiye Saati) 4. Salon Tema: Türk Kültür ve Gelenekleri Oturum Başkanı: Prof. Dr. Timur VURAL</p>		
---	--	--

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Nurettin GÜZ Hasan YURDAKUL	Hasan YURDAKUL	“Türk Kültür Ve Sanatının Bir Örneği Olarak Tesbihin Dijital İletişim Ortamlarındaki Görünümü”

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Dr. Öğr. Üy. Fatih TORUN	Dr. Öğr. Üy. Fatih TORUN	“Dede Korkut Hikâyelerinde Değerler Eğitimi”
Prof. Dr. Yunus BERKLİ Arş. Gör. Nergiz DEMİR SOLAK	Arş. Gör. Nergiz DEMİR SOLAK	“Taş Meclisi Romanında Don Değişirme Motifi”
Prof. Dr. Amanjol KALIŞ	Prof. Dr. Amanjol KALIŞ	“Yırtıcı Kuşlarla Geleneksel Kazak Avı”
Kamolova Nargiza PULATBAYEVNA	Kamolova Nargiza PULATBAYEVNA	“Horezm Tarımında Büyü”
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/4227614669?pwd=UjBrWUMvWjlhZDZa3ZCT3ZXcDNRZz09 Meeting ID: 422 761 4669 Passcode: 7yeqRH</p>		

2.Gün 30.10.2020
4. Oturum Saat.13:30-14:45 (Türkiye Saati)
5. Salon
Tema: Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Etimesgut ve Ankara
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ	Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ	Simgesel Anlamlarıyla Ankara'nın Başkent Oluşunun Dönemin Gazeteci Ve Aydınlarındaki Yansımaları
Prof. Dr. Metin IŞIK Arş Gör. Berkay BULUŞ Öğr. Gör. Ümmügülsüm KORKMAZ	Öğr. Gör. Ümmügülsüm KORKMAZ	“Toplumsal Belleğin İnşasında İletişim Mekânları: Etimesgut’a Tarihsel Bir Yolculuk”
Prof. Dr. Nurettin GÜZ Arş. Gör. Muhammed Asım YAYLA Arş. Gör. Ali TANER	Arş. Gör. Muhammed Asım YAYLA	“Kültürün Aktarıcısı Olarak Sosyal Medya: Siyasi Partilerin Etimesgut’taki Yerel Örgütlerinin Sosyal Medya Kullanımı”
Özlem BARIŞ	Özlem BARIŞ	“Etimesgut’un Pandemi Süresince Gazetelerde Yer Alış Şekli: Sabah, Hürriyet Ve Sözcü Gazeteleri Örneği”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/9016403945?pwd=MlVXVWVuMjBzZzJHY3Zra3RFeUFRUT09>
 Meeting ID: 901 640 3945
 Passcode: ji0eks

2.Gün 30.10.2020
5. Oturum Saat.15:00-16:15 (Türkiye Saati)
1. Salon
Tema: Türk Kültür ve Gelenekleri
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ramazan ÇAKIR

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
--	----------------------------	-------------------------------

Prof. Dr. Yunus BERKLİ Yağmur TOPAL	Yağmur TOPAL	“Umay- Ana İle Şahmeran’ın Benzer Yönleri Ve Koruyucu Etkilerinin Araştırılması”
Doç. Dr. Ramazan ÇAKIR	Doç. Dr. Ramazan ÇAKIR	“Kıbrıs Masallarında Yer Alan Geleneksel Değerlerin Ward’s Bağlantı Yöntemiyle Sınıflandırılması Ve İncelenmesi”
Doç. Dr. Pirağa Öyyub Oğlu İSMAYILZADƏ	Doç. Dr. Pirağa Öyyub Oğlu İSMAYILZADƏ	“Novruz Bayramının Türk Xalqlarının Mənəvi Dəyərlər Sistemindəki Yerinə Dair”
Necdet KURT	Necdet KURT	“Âşık Veysel’in Söz Yaratıcılığında Hayata Bakış”
Prof. Dr. Ergün KOCA Prof. Dr. Aysen KOCA	Prof. Dr. Ergün KOCA	“Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Görüntüsel Göstergeler Yoluyla Kültür Aktarımı: “Dede Korkut Hikayeleri” Örneği”
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VUI5Z2pQbJE1UT09 Meeting ID: 382 914 7981 Passcode: 3bd7qV</p>		

2.Gün 30.10.2020
5. Oturum Saat.15:00-16:15 (Türkiye Saati)
2. Salon
Tema: Türk Kültür ve Gelenekleri
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Timur VURAL

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. Timur VURAL	Prof. Dr. Timur VURAL	“Konyalı Âşık Çopur İsmail”
Prof. Dr. Erdem TAŞDEMİR Öğr. Gör. Aytaç Burak DERELİ	Öğr. Gör. Aytaç Burak DERELİ	“Türk Cumhuriyetleri’nin Uluslararası Turizm Tanıtım Videolarında Kullandıkları Kültürel Unsurlar Üzerine Bir İnceleme”
Dr. Öğr. Üy. Mehmet Emir YILDIZ Mahmut ERCAN	Dr. Öğr. Üy. Mehmet Emir YILDIZ	“Dijital Çağda Geleneksel Oyunları Yeniden Düşünmek: Etnospor Kültür Festivali ve Dünya Göçebe Oyunları Haberleri Üzerine Bir Çözümleme”
Nazmiye HASANOVA	Nazmiye HASANOVA	“Türkçede Mesafe Kavramı ve Deyimlerde İnsan İlişkilerindeki Mesafe”

Join Zoom Meeting
<https://us05web.zoom.us/j/5221338423?pwd=dFppMGZlMGJuUFQvMmhjcXlxdGZrdz09>
Meeting ID: 522 133 8423
Passcode: baBfq0

2.Gün 30.10.2020
5. Oturum Saat.15:00-16:15 (Türkiye Saati)
3. Salon

Tema: Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Etimesgut Ve Ankara
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
--	----------------------------	-------------------------------

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Myrzakhan BAİBOLOV	Myrzakhan BAİBOLOV	“Anadolu Kültür ve Sanat Festivali’nin” Türk Dünyası’nın Kültürel İşbirliğine Katkısı”
Öğr. Gör. Öznur NALÇINKAYA	Öğr. Gör. Öznur NALÇINKAYA	“Yumuşak Güç Unsurlarının Yerel Yönetimlerde Kullanılması: Etimesgut Belediyesi “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” Örneği”
Prof. Dr. Metin İŞİK Esin DEMİR	Esin DEMİR	“Etimesgut Halkının Kültürel ve Sanatsal Değerlere Bakışı Bağlamında “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali”
Prof. Dr. Nurettin GÜZ Dr. Arş. Gör. Mahmut BİNGÖL	Dr.	“Kültür-Sanat Haberlerinin Yerel Gazetelerde Yer Alması: Etimesgut’taki Yerel Gazeteler Üzerine Bir İnceleme
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/2366134394?pwd=OGtnWklxb2V0Zk5oVzV5b1hiQVBidz09 Meeting ID: 236 613 4394 Passcode: p6ud5Q</p>		

<p>2.Gün 30.10.2020 5. Oturum Saat.15:00-16:15 (Türkiye Saati) 4. Salon</p> <p>Tema: Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Etimesgut ve Ankara Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ceren YEGEN</p>

<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Mahmut ERCAN	Mahmut ERCAN	“16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin İnternet Medyasında Sunumu Üzerine Bir İnceleme”
Prof. Dr. Nurettin GÜZ Arş. Gör. Ali TANER Arş. Gör. Muhammed Asım YAYLA	Arş. Gör. Ali TANER	“Ulusal ve Yerel Basında Haberin Sunumu: Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin Basında Yer Alış Biçimi”
Aybeniz KÜZECİ	Aybeniz KÜZECİ	“Kerkük Türklerinin Kültür ve Sanatının Yaşatılması: Etimesgut Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali Örneği”
Dilek EMİNOĞLU	Dilek EMİNOĞLU	“Anadolu’da Türk Birliğinin Tesisinde Ahiliğin Rolü: Ahi Mesut”
Erhan GÖKSU	Erhan GÖKSU	Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali’nin Kültürel Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/4227614669?pwd=UjBrWUMvWjlhZDZDa3ZCT3ZXcDNRz09 Meeting ID: 422 761 4669 Passcode: 7yeqRH</p>		

<p>2.Gün 30.10.2020 5. Oturum Saat.15:00-16:15 (Türkiye Saati) 5. Salon</p> <p>Tema: Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Etimesgut ve Ankara Oturum Başkanı: Prof. Dr. Bünyamin AYHAN</p>		
<i>Araştırmacı/Araştırmacılar (Researcher/Researchers)</i>	<i>Konuşmacı/Presenter</i>	<i>Bildiriler/Proceedings</i>
Prof. Dr. H. Feriha AKPINARLI Dr. Öğr. Üy. H. Hande Ayşegül ÖZDEMİR	Dr. Öğr. Üy. Hande Ayşegül ÖZDEMİR	“Geleneksel El Sanatlarımızın Yerel Kalkınmada Yeri ve Önemi (Ankara İli Örneği)”
M. Mesut BALLI	M. Mesut BALLI	“Ankara’nın Yerel Türk Kültürü Üzerine Bazı Tespitler”
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ Dr. Öğr. Üy. Tekin ÖNAL	Dr. Öğr. Üy. Tekin ÖNAL	“Mustafa Kemal Atatürk’ün Örnek Köyler Projesi Kapsamında Ahi Mes’ud (Etimesgut)’un Ankara Şehir Gelişimi Açısından Önemi”
Doç. Dr. Şule Yüksel ÖZMEN	Doç. Dr. Şule Yüksel ÖZMEN	“Tarihi, Kültürel ve Doğal Yönleriyle Ankara’nın Turizm Potansiyeli: Ankara’nın Turizm İletişimi Üzerine Bir Değerlendirme”
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/9016403945?pwd=MlVXVkwuMjBsZzJHY3Zra3RFeUFRUT09 Meeting ID: 901 640 3945 Passcode: ji0eks</p>		
<p>2.Gün 30.10.2020 Kapanış Saat 16:30-17:30 (Türkiye Saati) 1. Salon Tema: Kapanış Oturum Başkanı: Prof. Dr. Bünyamin AYHAN</p>		
<i>Konuşmacılar/Presenteres</i>	<i>Konu</i>	
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ	Sempozyum Değerlendirme	
Prof. Dr. Mustafa ERAVCI	Sempozyum Değerlendirme	
Prof. Dr. M. Sıtkı BİLGİN	Sempozyum Değerlendirme	
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN	Sempozyum Değerlendirme	
<p>Join Zoom Meeting https://us05web.zoom.us/j/3829147981?pwd=QUhTOGZabFRMd1c3VUI5Z2pQbjE1UT09 Meeting ID: 382 914 7981 Passcode: 3bd7qV</p>		

SEMPOZYUMA KATILAN DEVLETLER

Türkiye

Kırgızistan

Azerbaycan

Kosova

Bulgaristan

Özbekistan

Cezayir

Polonya

Katar

Romanya

Kazakistan

Rusya

KKTC

Vietnam

SEMPOZYUMA KATILAN ÜNİVERSİTELER (YURT İÇİ)

1. Afyon Kocatepe Üniversitesi
2. Akdeniz Üniversitesi
3. Alfarabi Kazakistan Millî Üniversitesi
4. Anadolu Üniversitesi
5. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
6. Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
7. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
8. Ankara Üniversitesi
9. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
10. Artvin Çoruh Üniversitesi
11. Atatürk Üniversitesi
12. Atılım Üniversitesi
13. Başkent Üniversitesi
14. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
15. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
16. Çankaya Üniversitesi
17. Çankırı Karatekin Üniversitesi
18. Dicle Üniversitesi
19. Dumlupınar Üniversitesi
20. Erciyes Üniversitesi
21. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
22. Gazi Üniversitesi
23. Gaziantep Üniversitesi
24. Giresun Üniversitesi
25. Hacettepe Üniversitesi
26. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
27. İstanbul Galata Üniversitesi
28. İstanbul Gelişim Üniversitesi
29. İstanbul Ticaret Üniversitesi

30. İstanbul Üniversitesi
31. İzmir Demokrasi Üniversitesi
32. Kafkas Üniversitesi
33. Karabük Üniversitesi
34. Karatay Üniversitesi
35. Kastamonu Üniversitesi
36. Kırıkkale Üniversitesi
37. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
38. Kocaeli Üniversitesi
39. Malatya Turgut Özal Üniversitesi
40. Maltepe Üniversitesi
41. Manisa Celal Bayar Üniversitesi
42. Marmara Üniversitesi
43. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
44. Mersin Üniversitesi
45. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
46. Munzur Üniversitesi
47. Necmettin Erbakan Üniversitesi
48. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
49. Ondokuz Mayıs Üniversitesi
50. Orta Doğu Teknik Üniversitesi
51. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
52. Pamukkale Üniversitesi
53. Sakarya Üniversitesi
54. Selçuk Üniversitesi
55. Siirt Üniversitesi
56. Sinop Üniversitesi
57. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
58. Süleyman Demirel Üniversitesi
59. Türk Hava Kurumu Üniversitesi
60. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
61. Trabzon Üniversitesi
62. Ufuk Üniversitesi
63. Uşak Üniversitesi
64. Yalova Üniversitesi

SEMPOZYUMA KATILAN ÜNİVERSİTELER (YURT DIŞI)

1. Azerbaycan ANAS Folklor Enstitüsü
2. Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi
3. Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi
4. Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
5. Azerbaycan Hazar Üniversitesi
6. Azerbaycan İlahiyat Enstitüsü
7. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
8. Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi Yazmalar Enstitüsü
9. Bulgaristan Şumen Piskopos Konstantin Preslavski Üniversitesi
10. Katar Üniversitesi
11. Kazakistan Al-Farabi Kazak Devlet Milli Üniversitesi
12. Kazakistan Alfarabi Millî Üniversitesi
13. Kazakistan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
14. Kazakistan Mahambet Ötemisov Batı Kazakistan Üniversitesi
15. Kazakistan Milli Tarım Üniversitesi
16. Kazakistan Sagatovna Alfarabi Millî Üniversitesi.
17. Kazakistan El-Farabi Kazak Millî Üniversitesi

18. Kıbrıs Girne Amerikan Üniversitesi
19. Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi
20. Kırgızistan Uluslararası Manas Türk Kırgız Üniversitesi
21. Kırgızistan Batken Devlet Üniversitesi
22. Kırgızistan Kırgız Milli Üniversitesi
23. Kırgızistan Uluslararası Türkiye Manas Üniversitesi
24. Kosova Ukshin Hoti Prizren Üniversitesi
25. Özbekistan Bilimler Akademisi
26. Özbekistan Bilimler Akademisi. Sarkinsalik Enstitüsü
27. Özbekistan Cumhuriyeti, Horezm Mamun Akademisi
28. Özbekistan Devlet Cihan Dilleri Üniversitesi
29. Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi
30. Özbekistan Taşkent Dünya Dilleri Üniversitesi
31. Özbekistan Uluslararası İslam Üniversitesi
32. Özbekiston Jurnalistika va Ommaviy Kommunikatsiya Üniversitesi (Özbek Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi)
33. Polonya Adam Mickiewicz Üniversitesi
34. Romanya Köstence Ovidius Üniversitesi
35. Rusya Kazan Devlet Kültür Enstitüsü
36. Vietnam Duy Tan Üniversitesi

SEMPOZYUM ONUR KURULU

Prof. Dr. Yusuf TEKİN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Erol PARLAK

Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. İbrahim AYDINLI

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Ali HABERAL

Başkent Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Can ÇOĞUN

Çankaya Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Musa YILDIZ

Gazi Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Yücel OĞURLU

İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Özgür ÇENGEL

İstanbul Galata Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Muhsin KAR

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Mustafa Verşan KÖK

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Murat YÜLEK

OSTİM Teknik Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Yusuf SARINAY

TOBB ETÜ Rektörü

Prof. Dr. Hasan ERBAY

Türk Hava Kurumu Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Adem ŞAHİN

Türk Standardları Enstitüsü Başkanı

Prof. Dr. Tefik TEZCANER

Ufuk Üniversitesi Rektörü

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Nurettin GÜZ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Düzenleme Kurulu Başkanı
Prof. Dr. H. Mustafa ERAVCI	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Metin IŞIK	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Sezayi YILMAZ	Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. Feriha AKPINARLI	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Sait OKUMUŞ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Muharrem ÇETİN	Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Fahri TEMİZYÜREK	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma KOÇ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Ceren YEGEN	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin DEMİREL	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Tekin ÖNAL	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Dinmuhammet KELESBAYEV	Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi
Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Oğuz POYRAZOĞLU	Gazi Üniversitesi
Hamit YAVUZ	Etimesgut Belediye Başkanlığı
Mustafa MURAT	ULİSAM
Ayşe Filiz DELİBALTA	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sempozyum Koordinatörü

SEMPOZYUM BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Akılbek KILIÇEV

Kırgız Milli Ün./Kırgızistan

Prof. Dr. Ali YAKICI

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Alaattin AKÖZ

Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Ayhan BİBER

Yakın Doğu Üniversitesi

Prof. Dr. Azmi ÖZCAN

Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Bünazarat GAYİPOVA

*Kırgızistan Batken Devlet
Üniversitesi*

Prof. Dr. Bünyamin AYHAN

Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Cavit YAVUZ

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Dilaver TENĞİLİMOĞLU

Atılım Üniversitesi

Prof. Dr. Ebru TEMİZ

*Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar
Üniversitesi*

Prof. Dr. Eflatun NEİMETZADE

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Emine KOCA

*Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi*

Prof. Dr. Erdem TAŞDEMİR

Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Fahri TEMİZYÜREK

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma GECİKLİ

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma KOÇ

*Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi*

Prof. Dr. Feriha AKPINARLI

*Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi*

Prof. Dr. Funda TOPRAK

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Gülay MİRZAOĞLU

Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Habicanova Gulnar
BOLATOVNA

*Sagatovna Alfarabi Kazakistan
Millî Üniversitesi*

Prof. Dr. Hasanov Rasim
HAMDULLA

Bakü Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim MARAŞ

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim Ethem ARIOĞLU

Katar Üniversitesi

Prof. Dr. Kalbiyev Yaşar ATAKIŞI

*Azerbaycan Devlet İktisat
Üniversitesi*

Prof. Dr. M. Derviş KILINÇKAYA

Hacettepe Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Fatih
KİRİŞÇİOĞLU**

Ank. H. Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Metin IŞIK
Sakarya Üniversitesi

**Prof. Dr. Muammer Mete
TAŞLIOVA**

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ŞEKER
Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Nasip GÖĞÜŞOV
Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Prof. Dr. Necati DEMİR
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Nogaybaeva MENDİGUL
*Sagatovna Alfarabi Kazakistan Millî
Üniversitesi*

Prof. Dr. Nurettin GÜZ
*Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi*

Prof. Dr. Oljobay KARATAYEV
Kırgız Millî Üniversitesi

Prof. Dr. Öcal OĞUZ
*Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi*

Prof. Dr. Rahman ADEMİ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Sema Yıldırım BECERİKLİ
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. M. Sezai TÜRK
*Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi*

Prof. Dr. Sezayi YILMAZ
Karabük Üniversitesi

Prof. Dr. Suat GEZGİN
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Uğur TÜRKMEN
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Üçler BULDUK
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf DEVRAN
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Zafer KURTASLAN
*Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar
Üniversitesi*

Prof. Dr. Zeki NARAKÇI
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Doç. Dr. Abdurrahman TARİKÇİ
*Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar
Üniversitesi*

Doç. Dr. Alparslan AŞIK
*Kırgızistan Türkiye Manas
Üniversitesi*

Doç. Dr. Aybige Demirci ŞENKAL
*Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar
Üniversitesi*

Doç. Dr. Banu Mustan DÖNMEZ
*Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar
Üniversitesi*

Dr. Beruniy ALİMOV
*Devlet Cihan Dilleri Üniversitesi
/Özbekistan*

- Doç. Dr. Dinmuhammet KELESBAYEV**
Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi
- Doç. Dr. Faik ELEKBEROV**
Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi
- Doç. Dr. Feruza DJUMANİYAZOVA**
Özbekistan Bilimler Akademisi Sarksinaslik Enstitüsü
- Doç. Dr. Hazan KURTASLAN**
Akdeniz Üniversitesi
- Doç. Dr. Hüseyin DEMİREL**
Karabük Üniversitesi
- Doç. Dr. Kazım ÇOKOĞULLU**
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Doç. Dr. Khatira YUZİFOVA**
Hazar Üniversitesi/Azerbaycan
- Doç. Dr. Mirzahan EGAMBERDİYEY**
Kazakistan Al Frabi Üniversitesi
- Doç. Dr. Neriman HASAN**
Romanya Ovidius Üniversitesi
- Doç. Dr. Okan Murat ÖZTÜRK**
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Doç. Dr. Siddık ÇALIK**
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Doç. Dr. Sultonmurod OLİMOV**
Uluslararası İslam Üniversitesi /Özbekistan
- Doç. Dr. Vügar ZİFEROĞLU**
Bakü Devlet Üniversitesi /Azerbaycan
- Dr. Öğr. Üyesi Ender Can DÖNMEZ**
Malatya Turgut Özal Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Elsev Brina LOPAR**
Prizren Ukshin Hoti Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Gamze Yavuz KONOKMAN**
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Hasan DELEN**
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Özay ÖNAL**
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Sinan AYYILDIZ**
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Tayfun İLHAN**
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Dr. Alisher MATYAKUBOV**
Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi /Özbekistan
- Dr. Krzysztof Niegowski**
Adam Mickiewicz Üniversitesi /Polonya
- Dr. Robert Adamczak**
Adam Mickiewicz Üniversitesi /Polonya
- Dr. Subhra R. MONDAL**
Duy Tan University/Vietnam
- Dr. Suphankar DAS**
Duy Tan University/Vietnam
- Dr. Yerlan ALASHBAYEV**
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

SEMPOZYUM KONU BAŞLIKLARI

Sempozyum, aşağıdaki konu başlıklarını “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” kapsamında incelemeyi amaçlamaktadır:

Din

Türk Halk Bilimi

İletişim

Güzel Sanatlar
Görsel Sanatlar
Renk, Sembol ve
Damgalar

Geleneksel Türk
Sanatları

Müzik

Hukuk ve Siyaset

Türk Dünyası

Kentleşme ve
Mimari

Türk Dili ve
Edebiyatı

Uluslararası
Anadolu Günleri
Kültür ve Sanat
Festivali

Tarih

Türk Kültür ve
Gelenekleri

Etimesgut ve
Ankara

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

*(Bildiriler, Sempozyumda belirlenen
konulara göre sınıflandırılmış ve
kendi içinde sıralanmıştır.)*

TÜRK KÜLTÜR VE SANATININ BİR ÖRNEĞİ OLARAK TESPİHİN DİJİTAL İLETİŞİM ORTAMLARINDAKİ GÖRÜNÜMÜ

Nurettin Güz

Prof. Dr., Ankara HBV Ün. Gazetecilik Bölümü, ORCID: 0000-0002-2038-5652

Hasan Yurdakul

Ankara HBV Ün., Gaz. Böl., YÖK 100/2000 Dr. Bursiyeri ve Öğrencisi,
ORCID: 0000-0002-5606-6469

Özet

Türk kültürünün en önemli unsurlarından birisi olan tespîh toplumsal açıdan çok boyutlu bir anlam taşır. İnanç, estetik ve sağlık boyutlarıyla tarihten günümüze gelen ve toplumun farklı anlam yüklediği tespîh canlı ve yaygın kültürel öğeler arasında yer alır.

Toplumun birçok kesiminin tespîhe olan ilgisinin sebepleri arasında tarihsel ve kültürel anlamın estetik bir imgeyle pekişmesi yer alır. Tespîh bir ipe dizilen 33 veya 99 boncuğun bir araya gelmesiyle oluşan bir boncuk veya taş dizisinden ibaretmiş gibi görünse de içinde barındırdığı inanç ve Türk kültür ve sanatının bir parçası olması açısından ayrıca önem taşır. Türk kültür ve sanatının bir parçası olmasında Osmanlı'nın önemli bir etkisi vardır. Osmanlı tespîhi gündelik hayatın bir parçası olarak görülürken ayrı bir sanat dalı olarak değerlendirmiştir. Osmanlı'da tespîhin farklı meslek gruplarına göre değişmesi ona sembolik bir anlam yüklediğinin de göstergesidir.

Günümüzde tespîh sanatsal ve kültürel boyutuyla adeta insanlar arası iletişimin de bir parçası olmuştur. İnsanlar arası iletişimin ve kültürün bir parçası olması sebebiyle tespîh asırlar boyunca önemli bir unsur olarak canlı kalarak gelecek nesillere aktarılabilmektedir. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler iletişimin hızını, konumunu, biçimini ve ortamını değiştirirken kültürel unsurlara ilişkin haber, bilgi, değişim ve dönüşümün sergilendiği mekanları da farklılaştırmıştır. Bunlardan birisini de tespîh oluşturmaktadır. Tespîh önceki dönemlerde olduğu gibi kimi koleksiyon ve sergi mekanlarında hedef kitlesi ile buluşurken yeni dönemle birlikte ağırlıklı olarak sosyal medya

ortamlarına taşınmıştır. Bu çalışmanın konusunu tespihin dijital ortamlarda sergilenmesi ve bu çerçevede tespihlere ilişkin bilgiler, yorum ve analizler üzerinde yapılacak betimsel bir analizle günümüzde tespihe atfedilen kültürel değerin ortaya konması oluşturmaktadır. Çalışma çerçevesinde belirli bir izleyici kitlesine sahip olan tespihle ilgili Instagram sayfaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Tespîh, Türk Kültürü, Türk Sanatı, Dijital İletişim, Instagram*

THE APPEARANCE OF PERCEPTION IN DIGITAL COMMUNICATION MEDIA AS AN EXAMPLE OF TURKISH CULTURE AND ART

Abstract

Rosary is one of the most important elements of Turkish culture. Because the rosary has a multidimensional social meaning. The rosary is seen as one of the common cultural items that can survive both with its belief dimension and its meaning in terms of aesthetics and health. Historical and cultural meaning, which is among the main reasons for the interest of many parts of the society in rosary, is also reinforced with an aesthetic image. Although the rosary seems to consist of a string of beads or stones formed by the combination of 33 and 99 beads on a string, it is possible to say that it has a structure that differs from other art products as a part of art and collection in terms of its value and Turkish culture. Ottoman influence is in question in the appearance of the rosary in Turkish society. While the Ottoman rosary was treated aesthetically as a branch of art, it also included it in daily life. In addition, the differentiation of the use of rosary according to professional groups in the Ottoman Empire gave a symbolic meaning to the rosary. This symbolic meaning of the rosary has survived until today and today the rosary has become a part of the communication between people with both artistic and cultural dimensions. The communication that people establish through certain cultural elements can keep that cultural element alive and reinforce its meaning and pass it on to future generations. The technical possibilities of the age we are in have both brought the art of rosary to a different dimension and changed the prolongation of communication. Today's contemporary

communication environments can bring people together in a digital space regardless of time and place. The opportunities offered by digital communication are seen to be extremely effective in the development of the cultural field and the spread of development in terms of information. This study aims to examine the relationship of digital communication media with cultural elements in terms of rosary. For this purpose, the rosary pages on Instagram, which are open, approved and have more than a certain number of followers, have been examined. The visuals of the rosary, the explanations and interpretations of these visuals were handled in artistic and cultural terms and analyzed with a qualitative descriptive analysis.

Keywords: *Rosary, Turkish Culture, Turkish Art, Digital Communication, Instagram*

Giriş

Kültür bir milletin tarihi boyunca elde ettiği maddi ve manevi değerlerin tamamı olarak değerlendirilirken her kültürün oluşumunda değerlerin ağırlığı kültüre farklı yansımıştır. Birçok kültürde olduğu gibi Türk kültüründe de inanç ve coğrafyanın ağırlığı daha belirgin olmuştur. Türk kültürünün oluşumunda İslamiyet öncesi dönem, İslam dininin kabulü ve sonrası dönem ile batılılaşmanın devlet politikası haline gelmesinden sonraki dönemlerin etkileri aynı değildir. İslamiyet'in kabulü sonrasındaki dönemle birlikte özellikle kültürel unsurlar ağırlıklı olarak inanç merkezli olarak şekillenmiştir.

Tarihten günümüze gelen ve gündelik hayatın bir parçası olan kültürel unsurlardan birisi de tespih olmuş, sadece bu özelliğiyle değil sanatsal değeri açısından da tespih araştırma, inceleme ve tartışma konularından birisini teşkil etmiştir. Daha çok inanç boyutu ile gündeme gelen tespih sadece cami, mescit gibi dini mekanlarda ve namaz sonralarında değil farklı mekanlarda ve eğlendirici bir araç olarak da hayatın ve kültürün bir parçası olmuştur. Kullanılan materyale ve üretiminde yüklenen sanatsal değere göre de ticaretin ve sanatın bir aracı olarak kabul görmüştür.

Teknolojik gelişmeler, küresel boyutlu olarak sosyal refah düzeyinin yükselmesi, eğitim kültür seviyesindeki artış bireysel ve toplumsal hayatları derinden etkilerken iletişimi çok farklı mecralara taşımış, geleneksel ticaret yeni alanlara evrilmiştir. Yeni dönemle birlikte kültürel değerler de zenginleşirken tespih yine gündelik hayatın bir parçası olmaya devam etmiş, sanatsal boyutu ile dijital ortamlarda sergilenmesi tespihi dijital kültürün bir unsuru haline getirmiştir.

Bu çalışma kültür ve sanatın tarihten günümüze uzanan unsurlarından olan tespihin dijital ortamlara aktarılmasıyla birlikte kazandığı dijital kültürün bir aracı olma özelliğine ilişkin bir tespit yapmayı amaçlamaktadır. Kültürel miras olma özelliğini devam ettiren tespihin yeni konununun belirlenmesi çerçevesinde önce tarihsel sürece yer verilecek, sonra dijitalleşmenin getirdiği değişim ele alınacak, daha sonra ise çalışmanın ana konusunu oluşturan Instagram'daki sayfalar incelenecektir.

1. Türk Kültür ve Sanatının Bir Parçası Olarak Tespih

Kültür bir toplumun dünya görüşünü yansıtan en önemli göstergelerden birisi olarak (Kayalı, 2018: 57) toplumlar arasındaki farklılıkları da ortaya koyan bir unsur olmaktadır. Kültürün oluşmasında coğrafya, inanç, dünyayı anlamlandırma biçimleri ile toplumsal etkileşim önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede Türkler açısından İslam, inançla birlikte yeni bir kültürel dokuyu ortaya çıkarmış ve Türk toplumunda kültürel yenileşmeyi sağlamıştır (Çubukçu, 1986:3). Türk kültürünün bağlı olduğu alan İslam medeniyetidir. İslamiyet inanç ve ahlak nizamı olarak Türk toplumunun sosyolojik temelidir (Özakpınar, 2019:74). Bu bağlamda Türk kültürünün gelişiminde bir düşünce biçimine karşılık gelen yapıyla da İslam dini önemli bir yeri doldurmuş ve İslam Türklere yeni bir dünya görüşü katmıştır (Bolay, 2007:3-4). Kültürün inançla birlikte köklü dönüşümü evrensel boyutta temsile ulaşmıştır. Her toplumun bir kültürü olduğu ve her kültüründe bir inanç ve düşünce biçimine dayandığı düşünüldüğünde günümüzde Türk toplumunun kültürel pratiklerinde inancın ve dünyayı tanımlama biçimlerinin önemli olduğu görülür (Özakpınar, 2019:50). Modern çağ olarak adlandırılan zaman diliminde Türkler Batı toplumlarıyla da etkileşim

içerisinde olmuşlar ve bu etkileşim kültürel boyutta da kendini göstermiştir. Özellikle medeniyet açısından dünyanın Doğu-Batı ekseninde ayrılmasında coğrafya kadar kültürel farklılıklarda önemli olmuştur.

Kültür bir toplumun maddi ve manevi değerler bütünü olarak tanımlanır ve gündelik yaşam pratiklerinde kendini gösterir. Bu bağlamda bir toplumu diğer toplumlardan ayıran ve bir kimlik atfeden temel argüman kültür olmuştur. Her milletin veya toplumun kendine özgü kültürel dokularından söz etmek “milli kültür” meselesine eğilmeyi gerektirir. Milli kültür, bir toplumun karakteristik yapısını belirleyen bir kavram olarak ifade edilebilir. Diğer bir söyleyişle milli kültür bir toplumu millet yapan değerler olarak ifade edilir (Yakıt, 2002: 22). Bu bağlamda Türk kültürünü milli kültür kavramı etrafında değerlendirdiğimizde belirli bir coğrafyayı ve inancı kast ederiz. Tarihsel açıdan Türk kültürü üç etmenin etkisi altında kalmıştır; bunlar ilk olarak coğrafya (bozkır), ikinci olarak inanç (İslam) ve son olarak Batı medeniyetidir (Horata, 2017: 120) ve bu üç unsur Türk kültürünün temel kırılma noktaları olarak ifade edilir.

Türk kültürünü belirleyen bu yapısal özellikler aynı zamanda Türk sanatının da gelişmesinde önemli etmenler olarak karşımıza çıkar. Kültür ve sanatın birbiriyle olan organik ilişkisi toplumsal yapı hakkında önemli argümanlar sunar. Toplumsal farklılıklar kültürel anlamda sanat boyutuyla da kendini gösterir. Bu açıdan sanat, toplumsal alanın bir yansıması olarak görülür. Türk sanatının tarihsel bağlamdaki gelişimi Türk kültürünün gelişimine paralel olmuştur. Türk sanatı adına da tarihsel bağlam birkaç kırılma everesi yaşar. Bunlardan en belirgin olanları İslam öncesi Türk sanatı, İslam sonrası Türk sanatı ve Anadolu Türk sanatıdır. Sanat da tıpkı kültür gibi coğrafya ve inançtan etkilenmektedir. Özellikle Hun Devleti’nde sanat eserlerine bakıldığında daha çok renkli keçe, halı, kumaş, süslü tekstil işleri ile hayvanlardan yapılmış bazı eserlerle karşılaşılır ve halı, kilim gibi eşyalarda belirgin hayvan motiflerinin olduğu görülür. (Aslanapa, 1989: 1-7)

İlerleyen süreçte dönemin şartlarına göre sanatsal faaliyet alanları gelişmiş, taşlar üzerine oymalar ve mimari açıdan yapılar

günümüze kadar ulaşmıştır. Türk sanatının dönüşümünde İslamiyet önemli bir ayırım noktası olmuştur. Türk sanatının gelişmesinde İslami motifler ve özellikle camii mimarisinin sanatsal pratiği Türk sanatının dönüşmesinde önemli bir yeri doldurmuştur. İslam sanatının mimari alandaki temel konusu olan camii (Turani, 1983: 225) Türk sanatının da günümüzdeki en önemli icra alanları arasında yer almıştır. Anadolu sanatının gelişmesinde Selçuklu Devleti'nin etkisi görülür. Yine özellikle camii mimarisi ile ön plana çıkan bu dönemde tasvir geleneğinin çok gelişmiş olmasına bağlı olarak stilize figürlerin yoğun olarak kullanıldığı görülür (Tekin, 2012: 28). Türklerin İslam dinine geçişi ile kültürden sanata çok yönlü bir değişimi söz konusu olmuştur. Toplumsal ve idari alan İslam ile beraber yeniden organize olmuş köklü kültürel değişimler ve maddi kültürel (sanatsal) dönüşümler yaşanmıştır.

Türk kültürünün ve sanatının geçmişten beri gelen en önemli unsurlarından biri olan tespih Türklerin hem inanç boyutuyla hem de kültürel pratikleriyle ilgili bir unsurdur. Kültür ve sanatı etkileyen unsurlar tespih konusunda da somut olarak (tespihte kullanılan malzemeler) ve soyut olarak (toplumsal ve inanç anlamıyla) kendini göstermiştir. Tespihin Türk kültüründeki kavramsal boyutu İslam diniyle birlikte gelişim göstermiştir. Tespih İslam'ın kutsal kitabında yer alan temel kavramların başında gelmektedir (Ünal, 2012: 163). Bu açıdan tespih Türk toplumu için dini bir sembol olma özelliği taşır.

Diğer yandan Türk kültürü içerisinde tespihin malzeme ve ustasıyla birlikte birleşen yapısı bir koleksiyon kültürünün de oluşmasını doğurmuştur. Tespihteki koleksiyon kültürü, tespihin çekilme özelliği, dinsel açıdan sembolü ya da rahatlatıcı psikolojik etkisinin dışında bağımsız bir görünüm sergiler (Değirmenci, 2018: 162). Söz konusu bu durum tespihin bir zikir vasıtası olmadığını aynı zamanda sanatsal bir obje olduğunu gösterir (Karadaş, 2005: 37). İslamiyet'in erken dönemlerinde hurma, zeytin çekirdeği, çakıl taşları ve düğüm atılmış iplerden yapılan tespihler ile karşılaşılırken (Tekin, 2014: 1013) devam eden süreçte tespih farklı malzemeler ve görsellikleriyle karşımıza çıkar. Tespihin malzeme ve tasarımına dayalı dönüşümü bir sanat pratiğini de oluşturmuş, tespih maddi kültürel bir unsur olarak günümüze gelmiştir.

Geleneksel el sanatlarının bir örneği olarak tespih taş işlemeciliği ve kuyumculuk tekniklerinin yoğun olarak uygulandığı bir kültürel unsurdur (Parlak, 2018: 181). Tespihin tarihsel sahnedeki gelişimine baktığımızda ilk ortaya çıktığı bölgenin Hindistan olduğu görülür ve M.Ö 2500'lerden itibaren sürekli tekrarlanan dua anlamında bir manaya karşılık gelen “japa” kelimesiyle temsil edilir (Tekin, 2014: 1010). İslam’da ise tespih sözcüğü Arapça “sübhan” sözcüğünden türediği ve “Sübhanallah” diyerek Hak Teâlâ hazretlerini teziye ve takdis etme; namazdan sonra sayı saymak için hazırlanmış taneler dizisi olarak tarif edilmektedir”(Elaltuntaş, 2014: 146). Tespihin kullanımı devam eden süreçte orta Asya ve Ortadoğu toplumlarında daha çok inancın bir parçası olarak yaygınlık göstermiştir. Tespihin dini boyutu hem geçmişte hem de günümüzde tüm dinlerde kendini gösterirken İslam’da tespih ibadetin bir parçası olarak karşımıza çıkar. Özellikle Müslüman Türklerin tespihe olan ilgisi tespihi bir sanat dalı olarak karşımıza çıkarmış ve Türk kültürünün gelişiminde tespih kültürel bir ürün olarak günümüze ulaşmıştır.

Tespihin kültür tarihi açısından iki farklı görünümü söz konusudur. Bunlardan ilki dini boyuttur ve çoğunlukla tespih ibadet esnasında kullanılan bir ürün olarak görülür. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’nde tespih “Tekrar edilen zikrin sayısını belirlemek amacıyla ipe dizilen belli sayıdaki boncuklar”¹ olarak tanımlanır. Tespih inanç açısından Tanrı’yı zikrederken zikir sayısının belirlenmesinde kullanılan araçtır. Tespihin kültür tarihi açısından diğer görünümünü ise sanatsal boyut oluşturur. Tespih az bulunur ve güzel taşlardan veya rengi ve kokusu güzel ağaçlardan yapılmış, ortası delik, ufak toprakların bir ipliğe dizilerek uçlarının birleştirilmesi suretiyle yapılan dizgi olarak ifade edilir (Arseven, 1975).

Bir aksesuar olarak tespih hiçbir amaç gütmenden elleri meşgul etmek, çeşitli şekillerde parmaklar arasında sallamak şeklinde de kullanılmaktadır ve daha çok kırsal kesimlerde ve cezaevlerinde tespih çekimlerinin yaygın olduğu ifade edilir (Tozlu, 2013: 210-211). Tespihin gündelik yaşam kullanımındaki bu görünümü tespihin dinsel

¹ Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tesbih--tespih>

sembolünden çok uzak bir yapıda olduğunu da gösterir. Ayrıca tespih Türk kültüründe önemli bir yeri dolduran hediye verme anlayışının bir simgesi olmuştur. Osmanlı'dan günümüze kadar gelen bir gelenek olarak tespih hediye etme geleneği maddi ve manevi bir değerın aktarımı açısından önemli bir ayrıntı olarak ifade edilir (Tekin, 2014: 1014). Tespih hediye etme geleneğinde iki açıdan bir ayrım söz konusudur. Bu ayrımlar toplumsal anlamda belirli statüleri de belirgin hale getirir. Ast ve üst ilişkisi içerisindeki toplumsal ilişkiler tespih hediye etmede de kendini gösterir. Zira Osmanlı Devleti'nde veya Türk-İslam geleneğinde tespih kullanımı sınıfsal veya mesleki ayrımları sembolikleştirir². Bunun yanı sıra tespihin 99 adet boncuktan oluşmuş hali dini bir anlamı pekiştirirken; 33 boncuktan oluşan tespih daha çok gündelik kullanımı simgeler.

Tespih hakkında genel anlamda şöyle bir özetleme yapmak mümkündür. Tespih; değişik kültürlerde bir el sanatı olarak yer alan, dini ibadetlerde ya da bir meditasyon aracı olarak kullanılan, farklı hammaddelerden değişik şekillerde yapılan, tane sayısı kullanım amacına bağlı olarak değişkenlik gösteren ve tanelerin ortasındaki delikten ipliğe dizilen araç olarak da ifade edilir (Elaltuntaş, 2014: 147). Tespihin bu çok yönlü görünümü onu toplumsal etkileşimin bir unsuru haline getirmiştir. Ayrıca günümüzde taşıdığı ekonomik değerle de ticaret ve tüketimin de bir parçası olmuştur. Bu açıdan geçmişten gelen kültürel ve sanatsal boyut ekonomik bir bağlamda daha farklı bir anlamda kendini devam ettirmektedir.

Ayrıca tespihin iletişimsel bir yanının da olduğunu vurgulamak gerekir. Tespihin iletişimsel yanını iki biçimde ifade edebiliriz. Bunlardan ilki edebi metinlerde tespihin kullanımınıdır ki bu hem kültürel bir unsuru geliştirirken hem de bir iletişim biçimi olarak edebiyata bir konu olma özelliği taşır. Bir iletişim biçimi olarak edebiyatta tespih gerek estetik bir nesne gerekse de dini boyutuyla değerlendirilir (Elaltuntaş, 2014: 161). Böylece tespih edebi metinlerin

---

² Bkz. Osmanlı'da her meslek grubunun farklı tespih modelleri vardır ve insanlar birbirinin ellerindeki tespihlere bakarak hangi meslek grubunda olduklarını anlarlardır. (<https://www.seninolsun.com/blog/osmanlida-tesbih-anlaysiai>)

iletişimsel sürecinin bir parçası olarak günümüze kadar kendini aktarır. Diğer yandan tespih hem geçmişte hem de günümüz çağdaş iletişim ortamlarında kişilerarası ve gruplar arası iletişimin buluşma noktası olmuştur. Özellikle tespihe ilgi duyan kişiler birbirleriyle tespih üzerinden iletişime geçebilmektedir. Koleksiyoncuların özel mekânlarda bir araya gelmesinde ve birbirleriyle iletişim içerisinde olmasında tespih önemli bir rol üstlenirken aynı zamanda kahvehane gibi kültürel değerlerin de yaşamasına katkı sağlamaktadır.

Diğer yandan gündelik yaşam içerisinde tespih kişilerin birbirleriyle iletişime geçmesine fırsat verebilmektedir. Özellikle tespihe ilgi duyan kişilerin diğer kişilerin elinde tespih görmesi iletişime geçmek için bir adım oluşturmaktadır. Tespih ve iletişim arasında kurulan ilişki günümüz dünyasında daha farklı bir alana dijital alana taşınmaktadır. Teknolojik gelişmelerle beraber dijitalleşme toplumsal fenomenleri dönüştürdüğü gibi aynı zamanda insanların iletişimsel araçlarını da dönüştürmüş, siyasetten sanata, üretimden tüketime yeni bir anlayışı beraberinde getirmiştir. Tespih halen el sanatları açısından daha az teknolojiye bağımlı olsa da üretim aşamasının dışındaki alanda dijitalleşmenin kodları ile bir dönüşüme uğramıştır. Tespihin geleneksel görünümü geleneksel iletişim biçimleriyle ve mekânlarıyla bir birlik içerisinde olsa da dijitalleşme ile birlikte daha farklı bir görünüm içerisinde olmuştur. Bu görünümde dijital iletişim ortamlarının hem olanakları hem de sınırlılıkları söz konusu olur.

2. Dijitalleşen Dünya ve Dijital İletişim

Teknolojik gelişmeler yeni bir dünyanın kapsamı aralamaktadır. Günümüz dünyanın toplumsal yapısındaki dönüşümler teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olan dijital iletişim ortamları ile ifade edilmektedir. Teknolojik gelişmeler beraberinde toplumsal anlamda çok sıkı bir dönüşümü ortaya çıkartmıştır. Düşünme biçiminden tüketim pratiklerine kadar her alanın dijital bir karşılığının olması söz konusu bu dönüşümün temel sebebi olarak ifade edilir. Teknolojik dönüşümler ve dijital iletişim ortamları iki farklı perspektifle ele alınmaktadır. Bunlardan ilki imkanlar ve kolaylıklar noktasında

birleşir. Bu bakış açısı teknolojik gelişmelerin toplumla ilk buluştuğu yıllarda daha çok ifade edilmiştir. İkinci olarak ise teknolojik gelişmelere eleştirel boyutla yaklaşan bir anlayıştan söz etmek gerekir. Bu anlayışta ise bu tür gelişmelerin toplumları daha çok kontrol altına almaya yaradığı ve iktidar alanlarının yeni bir biçimi olduğu ifade edilir.

Teknolojik gelişmelerin teknik doğasında yer alan entegre etme özelliği (Ellul, 2003: 16) toplumsal anlamda kendini gösterir. Bu açıdan teknolojik iletişim araçları sistemsel uygulamalar olmanın ötesinde toplumsal ilişkilerin önemli bir birleşeni olmuştur (Ruivenkamp, vd, 2010:9). Bir yenilik veya bir buluş perspektifinden ifade edildiğinde teknolojik iletişim araçları toplumsal hayatın bir parçası olmanın ilk adımını gerçekleştirmektedir. Her yeniliğin toplumsal anlamda olumlu yönleri olsa da beraberinde getirdiği öngörülemeyen sorunların da ortaya çıkması söz konusudur (Bauchspies, vd, 2019: 65). Bu duruma bir örnek verilecek olursa; teknolojideki yaratıcı yenilikler insan hayatını çok yönlü bir şekilde zenginleştirmekte, aynı zamanda beynimizin hedef odaklı işleyişini de bozmakta ve gündelik hayatta dikkat dağınıklığını artırmaktadır (Gazzley ve Rosen, 2019: 23). Bu durum ve başka örnekler teknolojinin ikili yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak burada en temel faktör yine insandır. İnsan teknolojinin hem üreticisi hem de tüketicisidir. Akademik düzeydeki iki farklı bakış açısının ortaya çıkmasındaki temel nokta bu ayrım olmaktadır. İnsan faktörünün teknolojinin her iki tarafında yer alması teknik faaliyetlerin güç ilişkisi içerisinde yer almasına yol açarken, toplumun teknoloji etrafında yeniden bir araya gelmesi, toplumdaki güç ilişkilerini dönüştürerek teknolojiyi güç ilişkilerinin merkezine getirebilmektedir (Feenberg, 2010:25). Teknolojinin iki yanlı yapısının diğer yanı ise yenilikçi ve dönüşümcü olmasıyla ifade edilir (Milberry, 2010:75). Bu açıdan teknolojik gelişmeler topluma yeni kolaylıklar ve olanaklar sunarak kullanım ve gelişim alanını her geçen gün arttırır. Bu açıdan teknolojik gelişmeler hem yenilikçi hem de dönüşümcüdür.

Teknolojinin doğası var olan yapıyı dönüştürmek üzerine kurulmuştur (Postman, 2016:22). Teknolojik dönüşüm birey ve toplumun

dışında bilgi ve bilimi de etkilemiştir. Özellikle bilim, tekno-bilim olarak günümüz dünyasında yeni bir görünüm kazanmıştır (Virilio, 2003:7). Diğer bir ifadeyle bilime bağlı gelişen bilgi günümüzde mikro işlemciler üzerinden elektronik sinyallerle bit'lere dönüşmüştür (Wayne, 2015: 57-58). Artık günümüzde bilgi bir biçimde teknolojik olanaklarla üretilmekte ve bu olanaklarla sembolleştirilmektedir (Castells, 2008:20). Artık toplumlar teknolojik ve iletişimsel özelliklerine göre bilgi toplumu, ağ toplumu veya enformasyon toplumu olarak adlandırılmakta ya da sanayi sonrası toplumsal sınıflandırmaların arasına teknoloji toplumu ve bilgi toplumu gibi yeni kategoriler eklenebilmektedir.

Teknolojik gelişmelerin en etkili olduğu alanların başında iletişim gelmektedir. Teknolojik gelişmelerin yenilikçi ve dönüştürücü görünümü ve etkinliği iletişimsel ortamlarıyla kendini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle toplumsal dönüşüm iletişimsel dönüşümle birlikte hareket etmektedir. Bugünün iletişim mecralarına ister sosyal medya araçları isterse de dijital iletişim ortamları diyelim hepsinin temelinde yatan şey teknik ve teknolojidir. Aslında dijital iletişim ortamlarını tartışmak büyük çoğunlukla teknolojiyi tartışmaya açmak demektir.

Teknolojik gelişmelerin iletişim sahasına yansımalarında çok yönlü bakış açıları ve kavramlarla karşılaşılır. Örneğin teknolojik gelişmelerin iletişim alanındaki etkisinin toplumsal etkileşimin iletişim ağlarıyla yatay duruma geçmesi olarak ifade edilmekte ve “ağ toplumu” kavramı ile söz konusu bu durumu açıklanmaktadır (Castells, 2007:246). Yeni iletişim teknolojileri duygulardan yoksun, sembolik bir sosyal çevre oluşturmaktadır (Pettman, 2017:41). Bu gibi görüşleri çeşitlendirmek olası iken enformasyon, mahremiyet ve kültürel dönüşümle de ilgili ciddi bir akademik birikimin başladığını ileri sürebiliriz.

İnsan hayatı birçok teknolojik gelişmeleri deneyimlemiş ve her bir buluş beraberinde yeni bir yapıyı ve kültürel unsuru getirmiştir. Bu noktada kültürün toplumun farklı kesimlerine yayılmasında iletişimin aktif rolü söz konusu olurken iletişim araçlarındaki teknolojik dönüşüm insan hayatına hiç olmadığı kadar hızlı girmiştir. Bu iletişim ortamlarının topluma nüfuz etmesi ve yayılması da son derece hızlı

olmuştur. Geleneksel iletişim araçlarının örneğin radyonun topluma nüfuz etmesi otuz yıldan fazla bir süreç almışken, telefonun topluma yayılması yirmi yıl sürmüştür, televizyon gibi bir yenilik on üç yılda topluma yayılmış, cep telefonlarının topluma yayılması on iki yılı bulmuştur. Bundan sonraki süreçte internet bu algoritmayı değiştirerek topluma sunulduğu andan itibaren dört yıl içerisinde topluma nüfuz etmiş (Gazzley ve Rosen, 2019: 130-131) ve daha sonra sosyal ağlar çok kısa bir sürede 50 milyon kullanıcı sayısına ulaşmış, bugün sosyal iletişim ortamlarını kullananları sayı milyarları bulmuştur.

Yapılan bir araştırmaya göre 2020 yılı itibariyle dünyada internet kullanıcıların sayısı 4,5 milyara, Temmuz 2020 tarihi olarak da sosyal medya kullanıcılarının sayısı 4 milyara yaklaşmıştır. Başka bir ifadeyle dünyada internet ve sosyal medya kullanıcıların sayısı % 50'nin üzerine çıkmıştır. Çocuklar ve teknoloji kullanamayan yaşlı nüfus dikkate alındığında verilerin oldukça yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Verilere Türkiye açısından bakıldığında 62 milyon internet kullanıcısı ve 54 milyon sosyal medyaya aktif bağlanan olduğu ortaya çıkmaktadır (Kemp, 2020; Bayrak, 2020). Teknolojideki bu değişim ve dönüşüm kültürü de etkilemiş ve dönüştürmüştür. Bu durum çalışmanın konusunun nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirerek yeni bir alana evrildiğini de göstermektedir.

Teknolojik gelişmelere bağlı dijitalleşmenin tüm olanakları iletişim sahasında kendini göstermiştir. Günümüzde toplumsal alana hâkim olmaya başlayan dijitalleşme yeni bir kültürü de beraberinde getirmektedir. Bu kültürün ismi dijital kültürdür ve böyle bir kültürün meydana gelmesinde birçok kitle iletişim aracının, televizyonun, filmlerin ve buna benzer medya türlerinin günümüzde artık dijital olarak üretilip dijital olarak dağıtılması etkili olmaktadır (Gere, 2019: 15). Dijital kültürle ilgili çalışmalar hedefine daha çok tüketicileri ve teknolojik araçları kullananları koymaktadır (Bauchspies vd., 2019: 26). Toplumsal yapının ve kültürün dönüşmesinde üç gelişme çok etkili olmuştur. Bunlar internet, akıllı telefonlar ve sosyal medyadır (Gazzley ve Rosen, 2019: 191).

Söz konusu bu üç gelişme günümüzde iletişimin ana aracı olurken insanoğlunun geçmişten gelen bilgiye ulaşma arzusunun da en önemli tatmin unsurudur. Nitekim internet temelli iletişim araçları bilgiyi çok hızlı bir şekilde dönüştürerek insanlar arası iletişimi küresel ölçüğe taşımıştır. O halde yeni iletişim teknolojilerinin olanaklar açısından heyecan verici yanı “ağ oluşturma, bilgi paylaşmanın ve yapılandırılmış içerik kümelerinin yeni biçimlerine olanak sağlayan sosyal ve müşterek medyanın patlamasıdır” (Neuman, 2018: 261). Dijital iletişim ortamlarının etkileşime tanındığı izin bilgi alışverişini hızlandırmış aynı zamanda kültürel öğelerin aktarımı noktasında da büyük olanaklar tanımıştır. Örneğin kültürel değere sahip ürünler mekân bağlamından kurtulmuş ve daha çok kitleye dijital iletişim ortamlarıyla ulaşmıştır. Ancak bu olanaklar farklı bir görüşle ele alındığında bu ürünlerin anlamlarını yitirdiği ve tüketimin nesnesi haline geldiği noktasında bir eleştiri söz konusu olur.

İnsanoğlu ilk günden beri doğa ile ve birbirleriyle iletişim kurma ve bilgi edinme çabası içerisinde olmuştur. İletişimin kitlesel boyuta ulaşmasıyla kitle iletişim araçları insan için hayatın bir parçası, hatta insanın dünyaya açılan bir penceresi olmuştur. Teknoloji de tıpkı kitle iletişim araçları gibi insan hayatının ayrılmaz bir parçası olurken; kitle iletişimle ilgili gelişmelerin de temel unsuru haline gelmiştir (Güz, 2012: 16). Teknolojik gelişmelerle birlikte dijitalleşen yapılar geleneksel yapılardan çok farklı özelliklerle ayrılmaktadır. Bunların başında bilgi ve bilgi edinmeyi sınırlandıran yer ve mekân unsuru sorun olmaktan çıkmış, bunun yanı sıra arşivleme gibi çok önemli bir problem artık dijitalleşmenin olanakları içerisinde kaybolmuştur. Kitle iletişim araçlarındaki mülkiyet yapısı ve hedef kitle kaygısı gibi durumlar dijital iletişim ortamlarında artık tartışılan birer konu olmaktan çok uzak olmuştur (Güz, 2018: 19).

Dijitalleşmeye doğru evrilen dünya araştırmacıların da bilimsel çalışmalarının içeriklerine etki etmiştir. Özellikle araştırmalar içerik olarak dijitalleşme ve sosyal medya mecraları bağlamında kültürel çalışmalar, reklam, pazarlama, gazetecilik, tüketim gibi konularda ve buna benzer birçok konuda ve alanda yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu

bağlamda bu çalışmada bu konuların arasında bir örnek olma özelliği taşımaktadır. Dijital iletişim ortamlarında geleneksel ve yerel olan bir maddi kültür ürününün hangi yönde görünümüne sahip olduğunu belirleme noktasında bir amaç gütmüştür.

Teknolojinin gelişimi ve dijitalleşme kültür ürünlerinin de hedef kitlesi ile buluşması, bu ürünler içerisinde ticari özellik taşıyanların pazarlama alanları olarak yeni ortama taşınmasını gündeme getirmiştir. Kültürel ve sanatsal özelliği olan ve kimi nadir eser olarak adlandırılan bu unsurların sergilendiği alanlar müzeler ve koleksiyon atölye ve salonları olmaktan çıkmış ve sosyal medya ortamlarına taşınmıştır. Kültürün ve sanatın ürünü olan bu unsurlar yerel, bölgesel ve ulusal sınırlardan çıkarak teknolojinin gelişimi ile birlikte küresele taşınmıştır.

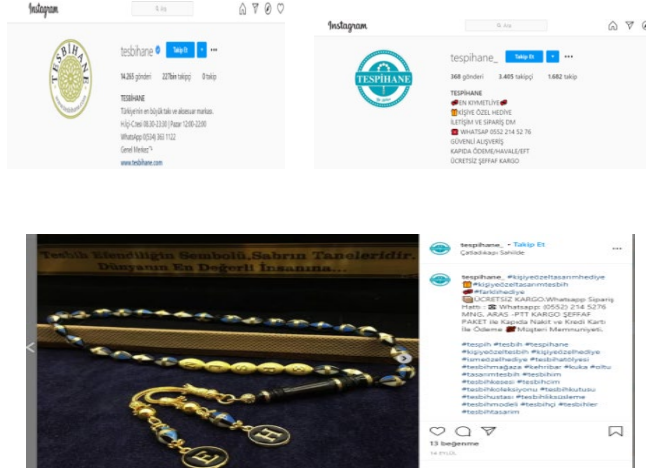
3. Instagram’da Kültürel Bir Ürün Olarak Tespihin Görünümü

Ağırlıklı olarak içerisinde yaşadığımız 21. Yüzyıldaki dijitalleşen çağ ile birlikte bireysel ve toplumsal alana ilişkin birçok unsur teknolojinin getirdiği yeni alana taşınırken kültürlerin argümanı olan çok sayıdaki unsur da yeni döneme uyumlu hale gelmiştir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan ve Türk kültürünün önemli simgelerinden birisini oluşturan tespihin yeni dönemdeki konumu alan araştırması ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede araştırmanın temel sorusu olan tespihin dijital ortama taşınırken nasıl konumlandığının örnek olay incelemeleriyle belirlenmesi amaçlanmıştır.

Dijital ortamda tespihin hangi özellikleriyle konumlandığına ilişkin olarak sosyal medya platformlarından Instagram üzerinde tespihle ilgili paylaşılan sayfalar inceleme alanı olarak belirlenmiştir. İlgili sayfalardan farklı özellikler taşıyan ve belirli bir izleyici kitlesine sahip olan 3 hesap (7 sayfa) seçilmiş ve bu sayfalar üzerinden konu araştırılmıştır. Sayfaların seçilirken Instagram tarafından itibarlı ve tanınmış kişi ve marka olarak güvenli anlamına gelebilen “mavi tik” işaretli sayfalar olmasına özen gösterilmiştir. Örneklem olarak seçilen sayfaların tespihle ilgili yayınladıkları içeriklerin örneklem olarak tam temsili yerine tespihle ilgili farklı özellikleri de içerecek şekilde olmasına dikkat edilmiştir.

3.1. Ticaretin unsuru olarak Tespih

Tarihin hemen her döneminde olduğu gibi günümüzde de kültürün bir unsuru olması yanında tespih ticaretinin de aracı olma özelliğini korumaktadır. Tespih Instagram'a taşınırken bu mecrada oluşturulan sayfaların önemli bir bölümü ticari olarak tespihi hedef kitlelerine anlatmayı ya da tanıtmayı planlamışlardır.

Tablo-1: Tespihin ticaretin bir aracı olarak sunulduğu sayfalar

Tablo1'deki görseller incelendiğinde Instagram sayfalarında tespihin ticaretin bir aracı olarak sunulduğu ve bu yönüyle hedef kitlesine ulaştırılmaya çalışıldığı dikkati çekmektedir. İlk görselde ilgili markaya vurgu yapılarak hangi saatlerde satış yapılacağına ilişkin bilgi ve iletişim hatları verilmektedir.

İkinci görselde ise yine ticari bir amaç ortaya konmakta ancak tespihin en kıymetli ve kişiye özel bir hediye olduğuna işaret edilerek tespihin, hediyein önemli bir aracı olduğu ve dolayısıyla tespih alınması gerektiği ifade edilmektedir. Buradaki amaç yine tespihin ticaretin bir argümanı olduğunun vurgulanmasıdır.

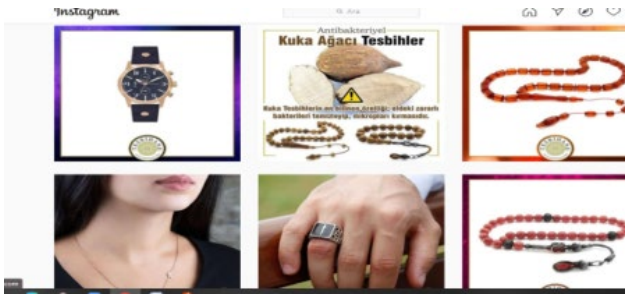
Üçüncü görselde ise tespihin doğrudan satışına yönelik olarak satış ve satılan malın ulaştırılmasıyla ilgili hangi avantaj ve kolaylıkların uygulandığı belirtilmektedir. Sayfada yer alan tespih görselinin üzerinde yer alan "Tespih Efendiliğın Sembölü, Sabrın

Taneleridir. Dünyanın En Değerli İnsanına...” ifadesi konarak satışa yönelik olarak kültürün bir unsuru olan tespihle ilgili duygusal ifadeler ticaretin bir unsuru olarak kullanılmaktadır.

3.2. Sağlık Bir Aracı Olarak Tespih

Türk kültüründe önemli yeri olan tespih yapıldığı maddelere göre de farklı anlamlar taşımaktadır. Kimi zaman değerli taşlardan yapılarak bir anlamda yatırım aracı olabildiği gibi kullanılan maddenin durumuna göre insan sağlığını koruyan ya da destekleyen bir araç olarak da değerlendirilebilmektedir. Mademki tespih gündelik hayatın bir parçası tespih kullanılırken temizleme özelliğinin olması ya da eldeki bakterileri yok etme özelliği bulunması ona olan ilginin artmasını da sağlayacaktır.

Tablo-2: Tespihin sağlık bir aracı olarak sunulduğu sayfalar

Tablo-2'deki görseller incelendiğinde Instagram sayfalarında tespihin sağlık bir aracı olarak da sunulduğu dikkati çekmektedir. Kuka ağacından yapılan tespihin insan sağlığını koruyucu özelliğinin bulunduğuna işaret edildiği görülmektedir. Tablodaki ilk görselde

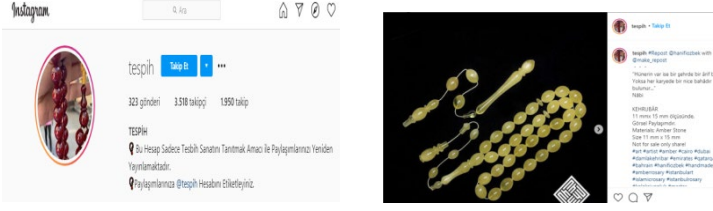
“Antibakteriyel Kuka Ağıcı Tesbihler” üst başlığı altında yine “Kuka Tesbihlerin en bilinen özelliği; eldeki zararlı bakterileri temizleyip, mikropları kırmasıdır” denerek tespihin sağlığı koruma amacına yönelik kullanılabileceğine vurgu yapılmaktadır.

Saat, kolye ve yüksük ile birlikte tespihlerin tanıtımının yapıldığı ikinci görselde ise, yine kuka ağıcı ve sağlık unsuru ön plana çıkarılmaktadır. “Kuka Ağıcı Tespihler” başlığının altında yer alan ifadede “Kuka Tesbihlerin en bilinen özelliği; eldeki zararlı bakterileri temizleyip, mikropları kırmasıdır” denerek bir anlamda tespihle birlikte insan sağlığının korunmasına yönelik önemli bir tedbir alınacağı açıklanmaktadır. Bu ifadelerle bir yandan tespih çekiyorsanız bu tür ürünleri alın ve sağlıklı kalın, ya da sağlıklı kalmak için kuka ağacından yapılan tespihler alın mesajı verilmektedir.

Her iki görselde de mevcut haliyle ticari bir amaç taşıyor görünse de ticari amaç taşısın ya da taşımasın sosyal mecralardan Instagram’da yer alan tespih görsellerinde sağlık konusunun ön plana çıkarıldığı ve tespihin sağlıklı kalmak ya da yaşamak noktasından hareketle görsellere konu olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

3.3. Sanatsal Bir Öge Olarak Tespih

Tarihten günümüze uzanan kültür ve sanat unsurlarından tespihin bu süreçte tarihsel ve sanatsal özelliği kimi zaman ön plana çıkarılmıştır. Günlük hayatın bir parçası olması yanında farklı yer ve zamanlarda, yapımında kullanıldığı maddeler kadar bunun işlenişi ve işleyenin sanatsal bakışını tespihe nakşedişi önem arz etmiştir. Önemli koleksiyonların bir aracı olabilen tespihlerin sadece yapıldığı maddeler değil onların işlenişi sırasında ortaya konan sanatsal icra da tespihe ayrı bir değer katmıştır. Bu durumun dijital ortama nasıl yansıtıldığını göstermek üzeri iki görsel seçilmiştir.

Tablo-3: Tespihin sanatsal özelliğiyle sunulduğu sayfalar

Tablo-3'teki görseller incelendiğinde her iki görselin de ticari bir amaç taşımadan tespihin sadece sanatsal özelliklerinin sergilenmesi amacıyla Instagram sayfalarının düzenlendiği dikkati çekmektedir. İlk görselde de bu açıkça belirtilmektedir. Görselde, “Bu Hesap Sadece Tespih Sanatını Tanıtmak Amacı ile Paylaşmalarımızı Yeniden Yayınlanmaktadır” denerek sanat eseri olan tespihlerin bu özellikleriyle sosyal medya ortamında görsellerinin yayınlandığı vurgulanmaktadır. Bir Instagram sayfasının sadece tespihin sanatsal özelliklerini göstermek amacıyla yayınlanması tespihin Türk kültür ve sanatında ne oranda önemli olduğunu, böyle bir sayfanın önemli oranda izleyici kitlesinin bulunduğunu bize göstermektedir.

Tablo-3'teki ikinci görsel incelendiğinde yine tespihin sanatsal özelliğinin ön plana çıktığı dikkati çekmektedir. Siyah zemin üzerinde sergilenen tespih görseli, mücevher ya da değerli taşların sergilenmesine benzer biçimde düzenlendiği ve tespihe olağanüstü bir değer yüklendiği gözlenmektedir. Sergilenen tespihin zarafeti ve sanatsal özelliği ile öne çıkarılırken tespihin yapıldığı maddeyle ilgili de bilgi verilmektedir. Yan taraftaki açıklamada kehribardan yapıldığı açıklanan tespihle ilgili olarak Türkçe ve İngilizce olarak ölçüleri verilerek değeri ve sanatsal özelliğine vurgu yapılmaktadır. Açıklamada yer alan satılık olmadığına ilişkin bilgi ise, tespihin sadece sanatsal özelliği ve değeri ile Instagram görselinde yer aldığını bize göstermektedir.

Sonuç

Türk-İslam kültürünün en önemli unsurlarından olan ve tarihten günümüze kadar gelen tespih kültürel bir miras ve Türk sanatının da en önemli unsurlarından biri olmuştur. Günümüzde gündelik hayatın bir

parçası olarak varlığını devam ettiren tespih, farklı özellikleriyle bireysel ve toplumsal gündemin bir parçası olmuştur. Gelişen teknoloji ve iletişim araçlarının dünyayı evrensel bir köye dönüştürmesiyle birlikte dünya ve Türkiye yeni bir döneme evrilirken birçok alanla birlikte kültür ve sanat da bu dönüşümden etkilenmiştir. Bu etkilenmeyle birlikte kültür ve sanatın bir unsuru olan tespihin yeni dönemin temelini oluşturan dijital ortam ve sosyal medya tarafından etkilendiği bu çalışma ile ortaya konmuştur.

Kültür ve sanat unsurları gibi tespihin de sosyal medya ortamlarında farklı özellikleriyle sunulduğu görülmüştür. Bu çerçevede ticaretin bir unsuru olması yanında tespihin sağlıklı hayatın bir parçası olarak incelenen Instagram sayfalarında kendisine yer bulduğu, kültürel ve sanatsal özellikleriyle görüldüğü ve hedef kitlelerine ulaştığı araştırma verileriyle ortaya konmuştur. Yeni medyanın önemli bir alanı olan sosyal medya aracılığı ile tespihin farklı özellikleriyle görünür olması hedef kitesinin yerel, bölgesel ve ulusallıktan küreselliğe yayılmasını sağlamıştır.

Kaynaklar

1. ARSEVEN, C. E. (1975). Sanat Ansiklopedisi, MEB Yayınları, Ankara
2. ASLANAPA, O. (1989). Türk Sanatı, Remzi Kitap Evi, İstanbul
3. BAUCHSPIES, W., CROISSANT, J., ve RESTIUO: (2019). Bilim, Teknoloji ve Toplum, (Çev. B. Kuryel, Ü. Tatlıcan, B. Balkız), Phoenix, Ankara
4. BAYRAK, H. (2020). "2020 Türkiye İnternet Kullanımı ve Sosyal Medya İstatistikleri", (23.02.2020), Erişim: 01.09.2020, <https://dijilopedi.com/2020-turkiye-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/#:~:text=T%C3%BCrkiye%20Sosyal%20Medya%20%C4%B0statistikleri&text=We%20Are%20Social%202020%20raporuna%20g%C3%B6re%20sosyal%20medya%20kullan%C4%B1c%C4%B1%20say%C4%B1s%C4%B1,64%C3%BC%20sosyal%20medya%20kullanmaktad%C4%B1r>
5. BOLAY, H. (2007). Türk Düşüncesinde Gezintiler, Nobel Yayınları, Ankara
6. CASTELLS, M. (2007). Communication, Power and Counter-power in the Network Society. International Journal of Communication, (1), s. 238-266.
7. CASTELLS, M. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Kimliğinin Gücü. C.I, 2. Bsk., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
8. ÇUBUKÇU, İ. A. (1986). Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara
9. DEĞİRMENCİ, K. (2018). "Türkiye'de Tesbih Koleksiyonu Kültürü: Malzeme Fetişizmi ve Otantisite İnşası", Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, (20), s. 161-171.

10. ELALTUNTAŞ, Ö. F. (2014). Parmak Uçlarındaki Kültürel Hazine: Tespih. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(4), s. 145-174.
11. ELLUL, J. (2003). Teknoloji Toplumu, (Çev. M. Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul
12. FEENBERG, A. (2010). Eleştirel Teknoloji Teorisi, (Çev. C. Atay), Teknoloji ve Toplum: Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma, Ed. G. Ruivenkamp, J. Jongerden, M. Öztürk, Kalkedon, İstanbul, s. 23-47
13. GAZZLEY, A., ve ROSEN, L. (2019). Dağınık Zihin Yüksek Teknoloji Dünyasında Kadim Beyinler, (Çev. A. Babacan), Metis Yayınları, İstanbul
14. GERE, C. (2019). Dijital Kültür, (Çev. N.Pembecioğlu), Ed. A.Akın, Salon Yay. Konya
15. GÜZ, N. (2012). "Teknolojik Gelişmeler ve Haberde Etik Sorunlar", New Communication Technologies and Social Transformation (Yeni İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Dönüşüm), II. Uluslararası İletişim Sempozyumu, Kurgızistan-Türkiye Manas Ün.,2-4 Mayıs 2012, s. 16-24.
16. GÜZ, N. (2018). "News Transformation from Traditional Media to New Media", Media With Its News, Approaches and Fraction in The New Media Age, Ed. N. Güz ve C. Yegen, Peter Lang, Berlin, s. 17-41.
17. HORATA, O. (2017). "Türk Dünyası'nın Kültürel Ufukları: Tarihsel Bağlam İçinde Genel Bir Değerlendirme", Bilig, (82), s. 117-131.
18. KARADAŞ, C. (2005)."Tespih ve Ustası",Güzel Sanatlar Enstitüsü Der. (14), s. 37-42..
19. KAYALI, K. (2018). Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri, İletişim Yayınları, İstanbul
20. KEMP,S. (2020). "Digital 2020: Jully Global Statshot Report", (21.07.2020), Erişim: 01.09.2020, <https://wearesocial.com/blog/2020/07/digital-use-around-the-world-in-july-2020>
21. MİLBERRY, K. (2010). "Wiki Tarzı: Değişim Tasarlamak, Demokrasi Uygulamak", (Çev. C. Atay), Teknoloji ve Toplum Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma. Ed. G. Ruivenkamp, J. Jongerden, M. Öztürk, Kalkedon, İstanbul, s. 47-81.
22. NEUMAN, R. (2018). Dijital Fark Gündelik Hayatta Dijitalleşme ve Medya Etki Kuramları, (Çev. G. Metin), The Kitap, İstanbul
23. ÖZAKPINAR, Y. (2019). İnsan Düşüncesinin Boyutları, 3. Bsk., Ötügen Neşriyat, İst.
24. PARLAK, Y. (2018). "Oltu Taşı ve Oltu'da Bir Tespih Ustası: İsrail Gümüş", Ulakbilge, 21(6), s. 179-191.
25. PETTMAN, D. (2017). Sonsuz Dikkat Dağınıklığı Gündelik Yaşamda Sosyal Medyaya Odaklanmak, (Çev. Y. Çetin), Sel Yayıncılık, İstanbul
26. POSTMAN, N. (2016). Televizyon: Öldüren Eğlence, 6. Bsk., (Çev. O. Akınhay), Ayrıntı Yay., İst.
27. RUIVENKAMP, G., Jongerden, J., ve Öztürk, M. (2010). "Başka Türü Bir Teknoloji ve Teknolojinin İmkanları İle Başka Türü Bir Dünya Mümkün (mü?)", (Çev. C. Atay), Teknoloji ve Toplum Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma, Ed. G. Ruivenkamp, J. Jongerden, M. Öztürk, Kalkedon, İstanbul, s. 9-23.
28. TEKİN, B. B. (2012). "Anadolu Selçuklu Kültürünü Anlamak", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32(1), s. 21-32.
29. TEKİN, K. H. (2014). Türk-İslam Sanatında Tespih Üzerine Notlar, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(10), 1009-1018.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

30. TOZLU, N. (2013). "Kültürümüzde Çerçi Esnaflığının Son Örneklerinden "Tespah Çerçiliği"", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), s. 209-244.
31. TURANİ, A. (1983). Dünya Sanat Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
32. ÜNAL, Y.(2012)."Tespah Kavramı Üzerine",Dini Araştırmalar Der.,15(41), s. 163-184.
33. VİRİLİO, P. (2003). Enformasyon Bombası, (Çev. K. Şahin), Metis Yayınları, İstanbul
34. WAYNE, M. (2015). Marksizm ve Medya Araştırmaları Anahtar Kavramlar, Çağdaş Eğilimler, (Çev. B. Cezar), Yordam Kitap, İstanbul
35. YAKIT, İ. (2002). Türk-İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar, Ötüken Neşriyat, İsta.

TÜRKÇEDE MESAFE KAVRAMI VE DEYİMLERDE İNSAN İLİŞKİLERİNDEKİ MESAFE

Nazmiye HASANOVA
Bulgaristan

Özet

İnsanoğlu kendi varoluşunu zaman ve mekândan ayrı düşünemez. Dünya görüşünün biçimlenmesi ve dünyayı algılamasının temelinde bu iki kavram bulunmaktadır. Mesafeler, evrenle ilgili olarak insanın günlük hayatını dolduran nesnelere arasındaki aralıklar ve boşlukları oluşturmaktadır. Mesafe kavramı bir soyut kavram olarak insanoğlunun günlük hayatında önemli yer alır.

Türkçenin söz varlığında geniş yer alan bu kavram, nesnel ve öznel açıdan ele alınmasında, evrensel boyutları kişiler arasındaki yakınlık ve uzaklık ilişkileri gözler önüne sergilemektedir.

Çalışmada, Türkçede mesafe kavramının incelenmesi, nesnel ve öznel anlatım yollarının ortaya konması hedeflenmiştir. Mesafe açısından kişiler arası ilişkiler incelenmekte, yatay ve dikey yönde ele alınmaktadır.

Anahtar sözcükler: mesafe, yakınlık, uzaklık, atasözü, deyim.

DISTANCE CONCEPT IN TURKISH AND DISTANCE IN HUMAN RELATIONS IN THE IDIOMS

Abstract

A human being cannot think of its own existence separately from the time and the location. These two concepts are the shaping basis of the worldview and its perception of the world. The distances constitute the intervals and gaps between objects that occupy human daily life in relation to the universe. The concept of distance takes an important role in the daily life of human beings as an abstract notion.

This concept, which is widely included in the Turkish vocabulary, reveals the universal dimensions of the relationship and distance between individuals in its objective and subjective approach.

In the survey, it is aimed to examine the concept of distance in Turkish and to reveal objective and subjective ways of expression. Interpersonal relationships in terms of distance are analyzed and considered in horizontal and vertical directions.

Keywords: distance, proximity, interval, proverb, idiom.

Giriş

İnsan, ana dili sayesinde dünyayı anlamlandırarak belirli bir düşünce sistemine sahip olur: “Evren, zihnimizde anadilimize göre biçimlenir; biz çevremize anadilimizin penceresinden bakar, varlıkları, durumları hep onun anlama ve anlatma yolundan giderek adlandırırız” (Aksan, 1973a: 430). Yaşamı anlamlandırmada insanlar ve hatta uluslar arasındaki farklılık da bir anlamda bundan kaynaklanmaktadır.

Diğer dillerde olduğu gibi, Türkçede de anlam ve kavram terimleri üzerine birçok bilimsel makaleler yazılıp sözcüklerin anlam ve kavramları üzerinde farklı görüşler ileri sürülmüş, konu tartışmalara yer vermiştir. Türkçe, genel kavramlara ulaşabilme ve olay ve nesnelere ayrıntılı bir dille anlatma gücüne sahiptir. (Aksan, 2005a: 158). Yine Türkçenin bağlantılı bir dil yapısına sahip olması her türlü kavramın anlatımına elverişli bir yapıya olduğunu göstermektedir. Değişik sözcüklerin bir araya gelerek oluşturdukları bileşik sözcükler ile ikilemelere çok sık başvurulması, aynı kavram alanına giren birçok eş anlamlı sözcük kullanılması Türkçenin zengin bir dil olduğunun önemli göstergeleri olarak değerlendirilir.

Genel olarak anlam, zihinde olmayanın zihne ilk kez gelmesi, zihinde var etme, ilk bilgidir. Kavram, genel olarak anlamın zihinde yakalanması ve bu işin sonucunu gösteren her türlü zihinsel üründür. Dilbilimsel kavram ise anlama ait özelliklerin semboller, sözcükler gibi çeşitli araçlarla dile getirilmesidir. (Özer, akademiya.edu)

İnsan yaşamı boyunca mekan ve zamanla iç içe yaşamakta, aksi mümkün olanaksız olduğundan bu temel varoluş kategorisi insanların zihninde korunur ve günlük uygulamalarına olduğu gibi dünyanın bilimsel tanımının çeşitli alanlarına yansımaktadır. Dünyanın ve

çevrenin bilimsel açıdan algılanması, insanın mekana yönelik yer, hareket, uzaklık, mesafe, boşluk, boyut, şekil, nokta, çizgi, daire vb. gibi önemli kavramların anlaşılması ve açıklanması ile ilgilidir. Bu kurucu alan kategorileri, dünyanın hem bilimsel, hem de naif tablosunun temel parçalarıdır.

Çalışmamızda Türkçede mesafe kavramını ele alarak bu kavramın dilbilimsel yönden açıklamaya çalışacağız. Burada mesafe konusunun çok geniş boyutlu olduğunu, bilimin çeşitli dallarında türlü biçim ve içerikte araştırma alanına konu olduğunu belirtmek yerinde olur.

Türkçede mesafe kavramı

Mesafe, mekanın tüm kavramları arasında "*fiziki boşluk*" "*fiziksel boşluk*" tasavvuru gerekli bir varlık olarak diğer varlıkların/ nesnelerin/ bulunma zeminini teşkil edip temel oluşturmakta ve bununla ilgili önemli yer almaktadır.

Türkçede mekan kavramı TDK sözlüğünde şu anlamlarda verilmiştir: 1) yer, bulunan yer; 2) ev, yurt; 3) uzay. *Yerin, mekanın* boş yer olduğunu varsayarak bu boşluğu dolduran çeşitli nesnelerin arasında varolan boşlukları ifade etmek için *mesafe, aralık, uzaklık* sözcüklerini kullanırız.

Mekanda, nesne/ obje ve fiziksel boşluk (ara, aralık) kavramları tezahür eder. '*Mekan*' ve '*boşluk*' kavramları arasındaki ilişki, maddi objeler arasındaki mesafe anlamını veren '*ara ve aralık*' kavramları o kadar önemlidir ki, Türk dilinde 'aralığın' sözel ifade biçimlerinde ek anlamlar gelişmiştir. *Örneğin:* Yatakla masa arasındaki boşluk, iki dağ arasındaki geniş alanlar; Burada, *boşluk* sözcüğü boş alan anlamına gelir ve '*arasındaki*' sözcüğü ise iki obje arasındaki '*aralığı, boşluğu*' ifade eder.

'*Aralık*' boş bir alandır, mekanda nesnelere arasında göze çarpan herhangi bir nesne tarafından işgal edilmemiş '*boş*' bir yerdir. Batı dillerinde "*Interval*" sözcüğünün Türkçe analogu "*ara, aralık, boşluk, mesafe*"dir. Mekana dolduran ve yer alan sayısız nesne vardır, burada birçok farklı olaylar ve süreçler meydana gelir. Türkçede "*alan*"

kavramı çok anlamlı sözcüktür ve "düz, açık ve geniş yer, meydan, saha, boşluk"; 'geniş açık alan, açıklık, arazi, boşluk' anlamlarını teşkil eder ve aynı zamanda birden fazla mecazi anlamları da vardır: 1) düz, açık ve geniş yer, meydan, saha, boşluk; 2) orman içinde ağaçsız, düz yer; açıklık, boş alan; 3) Yüz ölçümü; 4) *mec.* Meslek alanı, bilimde konu, çalışma ortamı; 5) *mec.* fizik terimi; dönem, 6) *mec.* Sinemada - alan, 7) Sporda - saha. Örn.: *Şehirde birçok alan park yeri olarak düzenleniyor.; Sosyal bilimler alanında yeni araştırmalar yapılıyor.; Bunu kimya öğretmeninize sorun, onun alanıdır.*

Sözel kullanımda daha fazla "açık yer, boş yer, açık alan, geniş alan, boş alan" ifadeleri bulunur. Bilimsel terminolojide fizik ve tıp alanında ağırlıklı olarak "*Boşluk*" terimi kullanılmaktadır. Türk dilinde mesafeyle ilgili geniş biçimde „*aralık*” (*interval*) sözcüğü kullanılmakta ve Türk dili bilincinde olanlar için "mesafe" imgesi tek boyutlu olarak bir doğrudaki iki nokta arasında bulunan "*bölüm*" veya "*parça*" "düz bölüm" sınırlı bir bölüm olarak mesafeyi tanımlamaktadır. Mesafeyi ve uzaklığı ifade etmek için şu eş anlamlı kavramlar kullanılır: ara, aralık, uzaklık, boşluk. Nesnelere arasındaki boşluklara, ara ve aralıklara resmi olarak "*mesafe*" leksemi kullanılır, örn.: *Mesafeyi koru! Mesafenizi koruyun!*

Ayrıca "mesafe" kavramı son dönemde "sosyal mesafe" tabiri olarak herkes tarafından kullanılmaya başlanmış olsa da, tarihi bir araştırmada bu tabir 20 yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Batı dünyasının sosyoloji literatüründe rastlanmakta görülen "sosyal mesafe" kavramı sosyal ayrımcılıkla ve yabancı uyruklu göçmenlerle ilişkileri sınırlamakla ilgili oluşan bir sözcük takımı olarak bilinmektedir.

Mesafe kavramının TDK sözlüklerinde şu anlamları verilmiştir:

- *mesafe* – 1) Esas anlam olarak: *ara, aralık, uzaklık*. Örn.: Bir kilometrelik mesafeyi 15 dakikada alıyordu. 2) *mec.* İlişkilerde uzaklık göstermek, resmiyet. Örn.: Aralarında daima bir mesafe var. Mesafeli olmak.

- *ara* – (boşluk, aralık, mesafe, uzaklık) 1) iki nesneyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, aralık, boşluk, mesafe. 2) iki olguyu birbirinden ayıran zaman, fasıla. 3) Kişilerin birbirine karşı durumu veya ilgisi. 4) Toplu olan nesnelerin veya kimselerin içi, arası. 5) Aralık. 6) *sin. ve tiy.* Bir oyunda dinlenme süresi, antrakt/ ara. 7) *sp.* Toplu jimnastik dizilmelerin, sıradakilerin birbirlerinden yanlamasına olan uzaklıkları.

- *aralık* – 'boşluk' 1) iki şey arasındaki açıklık, mesafe. 2) Sıra, vakit. 3) Uygun, elverişli durum, fırsat. 4) iki şey arasında dar geçit, geçenek, koridor. 5) Yılın on ikinci ayı – Aralık.

- *aralıklı* – *Sıf.* 1) Birbiriyle bitişik olmayan, aralarında açıklık bulunan. 2) Dizgide, kelimeler veya satırlar arasında açıklığı olan. 3) Kesik kesik olan(zarf).

- *uzaklık* – (mesafe) 1) Uzak olma durumu, iraklık. 2) iki nokta arasında uzay ölçümü, mesafe.

- *açıklık* – 1) Açık olma durumu, 2) Uzaklık, mesafe 3) Örtüsüz, çıplak yer, 4) Boş ve geniş yer, 5) Bir yerin çok uzaklara kadar görülebilme durumu, 6) Gerçeği olduğu gibi yansıtan, 7) Renklerde açıklık durumu. 8) *ed.* Bir söz veya yazıda anlamın açık olma durumu, 9) *fiz.* Optik araçlarda ağız çapı, ışığın girebildiği delik.

- *boşluk* – 1) Oyuk, çukur, kapanmamış yer, 2) Kesinti, kopukluk, 3) Boş geçen süre, zaman, 4) Eksiklik, yoksunluk duygusu, 5) Yetersizlik, 6) *fiz.* İçinde hiçbir cisim bulunmayan, vakum.

"Mesafe"nin semantik alanını oluşturan dil birimlerinin tanımlarından görülüyor ki, her biri maddi dünyanın nesnelere arasındaki varolan boşluğu işaretlemektedirler. Bunlar arasında "uzak", "arası" ve "aralık" sözcük birimleri mekansal ve zamansal önem taşır, esas olarak nesnelere arasında boşluğu ve aralığı ifade ederken çoğu zaman metrik birimlerle kullanılmaları gerekmektedir.

Türk dilinde mesafenin anlamını ifade eden başka sözcük birimleri de vardır. Bunlar açıkça boşluğun sınırlarını ima ederler: satır başı; satır arası; tavan arası; gezegenler arası. "Arası" sözcüğü ile

birçok birleşik kavramlar oluşmuştur: şehirlerarası, uluslararası, yıldızlar arası vb.

"Mesafe" kavramının aynı zamanda aralığın sınırlarını işaretlemek anlamını taşıdığına da göz önünde bulundurmanız gerekir. Çünkü her ne kadar mesafeyi doğrudan ifade etmeseler de yakınlık ve uzaklık anlamı içermektedirler: *nahiye, bucak, kenar, köşe, ücra*; yerleşim yerlerine yakınlık bildiren *mahalle ve semt*, yerleşim yerinin çevre, dolay, etraf; taşra, kırsal kesim.

Birçok araştırmacıya göre, maddi nesnelere arasındaki mesafe **nesnel ve öznel** açıdan incelenebilir. Maddi nesnelere arasındaki mesafeyi resmi ölçülere dayanarak tam veya yaklaşık olarak ifade edildiğinde **nesnel/objektif** olarak yorumlanırlar, subjektif yorumlar daha çok göreceli olup sözcük birimleri ve deyimlerle ifade bulurlar.

Uluslararası uzunluk ve mesafe ölçü birimleri kilometre, hektometre, dekametre, metre, desimetre, santimetre, milimetre, nanometre, mikrometre, angstrom, inc, fit, yarda, mil, deniz mili, pika, punto, astromik birim ve ışık yılıdır. Bunların haricinde özel durumları ölçmek veya özel ihtiyaçları karşılamak için farklı zaman ölçü birimleri de kullanılabilir. Aynı zamanda farklı ülkeler evrensel olmayan birçok ölçü birimleri kullanırlar.

Türkler, çok eski zamanlarda diğer uluslar gibi günlük hayatlarında antropometrik, çarşı ve mimari ölçü birimlerini kullanmışlardır. Hiç ayrıntıya girmeden birkaç örnek vereceğiz: adak/ayak, kol, mang, ernek, çügün, kulaç, karış, sere, adım, tiz/diz, tsun/parmak, çıg/ayak, bere; çarşı ölçü birimleri: arşın, rub, kerrap, endaze; mimari ölçü birimleri: arşın, parmak, hat, nokta. Bazı dönemlerde Çin ölçü birimlerini de Çince olarak kullanmışlardır. (Özyetkin, 2003: 195)

Eski Türkçede uzaklık-yakınlık derecesine göre kullanılan ölçü birimlerinde de farklılıklar vardır. (Özyetkin, 2003: 195) Örneğin: *gözün ve kulağın ulaşabildiği yer, göz görümü, bir çağrılık yer, bir kurşun erimi, bir kurşun atımı, bir ok atımı, bir saatlik yol, üç günlük yol*. Bir saatte yürüyerek geçilen mesafeye *fersah*, *bir fersah 5 685 m*'ye eşit olarak bir günlük yaya geçilen yol ise *4 fersaha* eşit olan mesafeye

menzil denir. Menzil olan yerler kervan ve ulakların geceleme, dinlenme yerleri olduğundan bu yerlerde hanlar ve konaklar inşa edilirmiş. Günümüzde de mesafeleri ifade etmek için konkre olarak yolda kullanılan araç belirtilir: *Otobüsle 1 saatlik yol.*

Mesafenin yaklaşık olarak belirtilmesi için bazı biçimler kullanılmakta: *kadar, yakın, yaklaşık, uzak, uzaklıkta, neredeyse, -den az, -den çok, -den fazla, -den fazla değil vb.* Örneğin: *Sofya – Şumen arasındaki mesafe yaklaşık 400 km'dir. Uçak alanı ve şehir arasındaki mesafe 15 km'den fazladır.*

“Yakın” sözcük birimin anlamında yer ve zaman kavramları bulunmaktadır. Yerle ilgili olduğunda nesnelere arasındaki mesafenin kısa olduğu açıklanır: *Yakın bir yerde yemek yediler. Şehrin 5 km yakınında dinlenme tesisleri kuruldu.* Bu sözcüğün türevleri de vardır: yakında, yakınlarında, yakınında gibi.

Türkçede mesafenin **öznel yorumu**, çok sayıda deyimsel ifadenin yanı sıra, zengin bir sözlük (nominative, adverbial, adjektive ve bazı sözel) formların kullanımıyla ilgilidir. "*Çevre, dolay, etraf*" gibi somut formların anlamsal yapısında "*yakın alan*" ve "*uzak alan*" "*mekansal uzaklık*" gibi kolayca anlaşılabilir semantik yapılar vardır: *'komşu; kenar, uç, çevre, dolay, taşra, kırsal kesim'*; Söz konusu '*yakın, yakında, uzak, yanbaşı, yanında*' gibi birimler anlambilim açısından nesnelere arasındaki mesafelerin yakın olduklarını ifade ederler ve Türkçede zarfların anlamsal temelini oluştururlar. Semantik bölgenin adjektif formları, nesnenin uzaklığı, yakınlığı, farklılığı açısından bir özelliğini işaretlemektedir: "*uzak*", '*yakın*', *komşu*' sıfatları kapsayan anlamsal alanların sınırları açıktır ve dilsel kullanımda zorluklara yol açmazlar.

Türk dilinde mekansal semantiğin ve sıfatların analizi aşağıdaki özelliklere dikkat çekmektedir: '*Yakın*' sıfatı hem yaklaşık bir mesafeyi, hem de uzamsal yönelimin gözlemciden farklı olduğu bir durumu ifade eder, yani yönelimli nesne, herhangi bir nesneden daha yakın bir mesafede uzamsal işaret noktasının yanında yer alır. Yukarıda bahsedilen örnekler anlamsal yönlerini içerir: *Şura, şurası, şuracıkta ve öte, ötelerde, çok ötelerde* gösterme zamirlerinin kullanımı cümlenin

anlamını pekiştirir. Bu formlar yakın ve uzak anlamları içerirler: "*Bu olay şuracıkta oldu*", *hemen yanında*, *çok yakın* anlamını verir.

Mesafeyi duygusal açıdan ele aldığımızda, diğer kavram alanlarına ait olan sözcük birimlerinde uzaklıkla ilgili gizli bir anlamsal ilişkinin varolduğu yansımakta. İnsanlar arasında sevgi ve saygı duyguları duygusal yakınlığı kuvvetlendirmektedir. Bazı kalıplaşmış sözcük takımları ve bazı ikilemeler bunu açıkça göstermekte: *canımın içi*, *cancığer*, *ciğerpare*, *ciğerimin köşesi*; *senli benli*, *işçi dışlı*, *sıkı fıkı*, *haşır neşir* aslında aile içinde ve dostane çevrede yakın bir ilişkiyi temsil ederler. Örn.: *Onlar cancığer olmuşlar*. Bu anlamda benzer örnekler: *akraba*, *yakını*, *arkadaş*, *meslektaş*, *yoldaş*, *okuldaş*, *yurttaş*, *soydaş*, *duygudaş*, *yandaş*; *yoldaş*, *iş arkadaşı*, *sınıf arkadaşı*, *yurttaş*, *sempatizan* yakınlık anlamı içerirler. Uzaklık kavramını kuvvetli derecede hissettiren bazı sözcük birimleri de vardır, örneğin: *yabancı*, *göçmen*, *gurbet*, *gurbeteli*, *yadeller* sözcük birimleri mesafe anlamını doğrudan belirtirler.

Türk atasözleri ve deyimlere yansıyan insan ilişkilerindeki mesafe

Türkçe, atasözü ve deyim açısından çok zengin bir dildir. Aksoy'a (1988:13) göre atasözleri ve deyimler toplumbilim, ruhbilim, eğitim, ekonomi, felsefe, tarih, ahlak, folklor gibi birçok konuyu ilgilendiren ve birçok yönden inceleme konusu edilmeye değer olan ulusal varlıklar olup deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından pek önemli dil yapılarıdır. Soykut'a (1974:34) göre de atasözleri, yüzyıllar boyunca yaşanmış veya rastlanmış, müşahade edilmiş sayısız ve birbirinden farklı olayları değerlendiren, onları ayrı ayrı klişeler hâline getirerek sınıflandıran, nihayet dedelerden torunlarına intikal eden özlü sözlerdir. Dilçin'e (2000: xv) göre ise atasözü, beşer cemiyetiyle beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulusal hâle yükselmiş, medenileşmiş törelerdir.

Bazı Türk atasözleri insanlar arasında, ailede ve sosyal ortamda oluşan ilişkileri sevgi, saygı, dostluk, işbirliği, karşılıklı yardımlaşma,

hoşgörü ve nezaket gibi olumlu duyguları ve nefret, kıskançlık ve ihanet gibi olumsuz duygu ve davranışları yansıtmaktadırlar.

İnsan bir sosyal kişi olarak diğer aile üyeleri ve toplum ile yakın ilişkiler kurar. Soyut bir kavram olan mesafe, insanlar arasındaki ilişkileri yakınlık ve uzaklık kavramları açısından kolaylıkla atasözlerinde görülebilir.

Aile üyeleri arasındaki bağlar o kadar kuvvetli ve sabittir ki, bu ilişkiyi kimseler bozamaz, ayıramaz anlamını veren atasözlerimiz vardır: *'Et turnaktan ayrılmaz', 'Et ile turnak arasına girilmez', 'Karı koca arasına girilmez', 'Nerde ana, orda çocuk', 'Ana ile kız, helva ile koz', 'Ağızdan burun yakın, kardeşten karın yakın', 'Armut dalının dibine düşer'*. İlişkiler o kadar derindir ki, kimse onları ayıramaz.

Çok yakın bir dostluğa işaret edenler: *„İçtikleri su ayrı gitmez", "Gömlek cübbeden daha yakındır", "İyi arkadaşla Bağdat'a gidilir", "Yoldaşın iyisiyle Bağdat yakındır", "Köpek sahibini ısırmaz", "Deve devenin ayağına basmaz", "Karga karganın gözünü çıkarmaz"*.

Bazen insanlar toplumla bağlarını kesmek zorunda kalırlar, bunun için geçerli sebepleri vardır. Bu durumlar kişi için hayırlı olmadığına atasözlerimiz uyarır: *"Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar", "Yalnız kalanı kurt kapar"*.

İnsan tek olarak yaşam sürdüremez. Yardımlaşma, yakınlaşma ve desteklemeye ihtiyaç duyulur: *"Adam adama lazım olur", "Bir elin nesi var, iki elin sesi var", "Bana bir adım gelene iki adım varırım"*.

Deyimlere yansıyan insan ilişkilerindeki mesafe

TDK, Türkçe Sözlük'te deyimimin tanımı şu biçimde açıklanmakta: "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir" olarak tanımlamaktadır (Türkçe Sözlük, 2005:517).

Deyimler, birer kalıplaşmış anlatım araçları olarak cümle içinde soyut olay ve duyguları somut biçimde anlatır, mecazi anlam taşırlar. Deyimler insanlar arasındaki ilişkileri yansıtarak bir toplumun yaşam

tarzını, gelenek ve göreneklerini, inanışlarını, bir sözle dünya görüşlerini açıklarlar. İlişkilerdeki yakınlığı ve uzaklığı, dostluk ve sevgiyi, beraberliği vb. olumlu ve olumsuz davranış ve tutumları çeşitli yöden ortaya koyarlar.

Kişiler arasında yakınlık bildiren deyimler: *Aralarından su sızmamak; iki ahbap çavuşlar; anca beraber, kanca beraber; etle turnak gibi; et turnak olmak* gibi örneklerde kişiler arasındaki mesafenin çok az, hiç yok gibi görüldüğünü, ilişkinin sağlam ve sabit olduğu anlaşılır.

Ara bulmak, Arayı yapmak, Buzlar çözülmek, Çifte kumrular, Haşır neşir olmak, İçli dışlı olmak, İctikleri su ayrı gitmemek, Yüz göz olmak, Yüz yüze bakmak, Yüz yüze gelmek, El ele vermek, Kanadı altına almak.

İlişkilerde bir gerginlik, soğukluk, uzaklık olduğunu işaret eden deyimler: *Adım atmamak, Arası açık/ araları açık olmak, Ara bozmak, Araları bozulmak, Aralarına kara kedi girmek, yıldızları barışmamak, yarı yolda bırakmak, yedi kat yabancı olmak, suyunun suyu*

İnsanlardan, toplumdaki uzaklaşma duygusu: *Dünyadan elini eteğini çekmek, kabuğuna çekilmek, (Birine) Arka (sırt) çevirmek, ayağını çekmek, sürüden ayrılmak, içine çekilmek.*

Deyimlere yansıyan insanlar arasındaki hiyerarşik boyutlu ilişkiler:

İnsanlar güncel hayatta çeşitli sebeplerden dolayı ilişkilerinde bazı davranışlarıyla ve tutumlarıyla kendileriyle diğerleri arasında belli bir mesafe koyarlar: *Ayağına kapanmak, (Birisinin önünde) Ayağa kalkmak, Divan durmak, boyunduruk altına girmek, gözü yükseklerde olmak, göklere çıkarmak, tepeden bakmak, tepesine binmek, yerin dibine geçmek.*

Sonuç

Türk dilinde mesafe kavramının yorumlanmasıyla ilgili şu sonuca varmaktayız: Görüldüğü gibi mesafe kavramı semantik açıdan sözcük birimleri ve deyimler sisteminde geniş yer almaktadır. Kavramsal yorumunda dilin dilbilgisel ve leksikal biçimleri kullanılmakta. İnterval /aralık /arası kavramlarının yorumlanması

nesnel ve öznel açıdan ifade bulmakta. Objektif kullanımda evrensel ve spesifik leksikal ölçü birimleri kullanılmakta, ayrıca tarihi geçmişte geniş biçimde zamana özgü mesafe ölçüm birimlerinin kullanıldığı da bilinmekte. Mesafenin subjektif yorumlanması yakın ve uzaklık kavramlarıyla ilgilidir.

Deyimlerde mesafe kavramı genellikle bu planda yorumlanır. İlişkiler arasındaki mesafe yakınlığı olumlu yönden yorumlanırken ilişkilerde sevgi, saygı, dostluk, uyumluluk vb. duyguların hakimliği ön plana çıktığı görülür. Mesafe uzaklığı, ilişkilerdeki bozuşma, küskünlük, anlaşmazlık, toplumdan ayrılma ve yabancılaşma gibi duyguları olumsuz yönde belirtmekte. İnsanlar arasındaki ilişkilerde daima başka bir boyut da vardır, bunlar hiyerarşi açısından diğerini küçümseme, hor görme, üstünlük ve hakimiyet bildiren olumsuz davranışları yansıtır. Cisimler arasındaki mesafeleri tespit ederek kullanmamız günlük hayatımızda bir gereksinim oldukları gibi insanlarla ilişkilerimizde bulunan mesafeleri de genel olarak deyimler ve atasözlerini geniş ölçüde kullanmakla ifade etmekteyiz. Çünkü bu tür ifade yolu Türk insanı için ifade tarzıdır.

Kaynakça

1. Akarsu, B. (1998). Dil-Kültür Bağlantısı. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
2. Aksan, D. "Ana Dili", Türk Dili, XXXI/ 423 -434.
3. ----- D. (1995) Her Yönüyle Dil, Ankara.
4. -----D. (1991) Göktürk Anıtlarında Söz Sanatları – Güçlü Anlatım Yolları. Türk Dilleri Araştırmaları.
5. -----D.(1999) Türkçenin Gücü, Ankara, Bilgi Yayınevi.
6. -----D.(2006) Anlambilim, Ankara.
7. -----D.(2003). Türkçenin Gücü. Ankara: Bilgi Yayınevi.
8. -----D.(1996). Türkçenin Söz Varlığı. Ankara: Engin Yayınevi.
9. Aksoy, Ö. Asım. (1971)Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü –III. Ankara.
10. Aksoy, Ö. A. (1988). Atasözleri Sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi, C.1.
11. Askan, M.-Yeşim Aksan(1991) Metin Kavramları ve Anlamları, Dilbilim Araştırmaları.
12. Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü (1980) Ankara.
13. Dilçin, D. (2000). Edebiyatımızda Atasözleri. Ankara: TDK Yayınları.
14. Hamidov, Hayrulla. Türkçede İnsan İlişkileriyle İlgili Deyimler: Türk Dili (TDK) dergisi, Sayı 610.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

15. Özer, Suat. academiya.edu
16. Özyetkin Melek. "Eski Türkçede "Ölçü", Mustafa Canpolat Armağanı, Yay.: Aysu Ata, Mehmet TDK, Soykut, H. (1974). Türk Atalar Sözü Hazinesi. İstanbul: Ülker Yayınları,
17. Şahin, R. (2002) Fethiye Dili ve Deyimleri, Fethiye.
18. Türkçe Sözlük, Ankara, 2005.
19. Tura, Sabahat (1980) Anlam ve yorum: Dilbilim ve Dilbigisi konuşmaları I. Ankara.
20. Yurtbaşı, M. (1996) Sınıflandırılmış Türk Atasözleri, İstanbul.
21. Арутюнова Н. Д. (1999) Язык и мир человека. Москва.
22. Бидерманю, Ханс (2003) Речник на символите. "Рива", София.
23. БПП: Български пословици и поговорки (1984), 3-то изд. "Наука и изкуство", София.
24. БТР: Български тълковен речник, (1976) „Наука и изкуство” София.
25. Българо -турски речник (1961) Под ръков. На акад. Ст. РоманскиС., Наука и изкуство”.
26. Вежбицкая А. (1997) Язык. Культура. Познание. Москва..
27. Вежбицкая А. (2001) Сопоставление Культур через посредство лексикки и прагматики. Москва.
28. Гуревич, А. Я. (1989) Ментальност. Опыт словаря ногово мышления, Москва.
29. Димитрова, Ст. (2001) Язык и менталитет. Доклад на 30 год. На ШУ "Константин Преславски" Шумен.

TATAR GELENEKLERİNDE SÜLEYMAN MITONİMİ

Prof. Dr. Güzeliye HAZIEVA

Prof. Dr., Kazan Devlet Kültür Enstitüsü, Üniversal Yeterlilikler Bölümü Başkanı,
guzhaz@mail.ru, 89047653289, Rusya-Tataristan, Orenbugskiy Trakt 3 sok.

Özet

Makale Süleyman mitoniminin Tatar ağızlarındaki anlam türlerini ve bu isimle ilgili folklor-etnografik metinlerde kullanılan ögeleri incelemektedir. Son yıllarda yerli ve yabancı bilimde mitonimlere olan ilgi arttı. Mitonim – mitlerde, masalarda geçen ve özel adlandırılmalara sahip olan varlıkların adını ifade etmektedir. Mitonim, halkın özbilincinin gerçekleşmesinde, kültürel, tarihi ve mitolojik temellerinde, dilin etnokültürel ortamının belirlenmesinde, folklor dünyasını ortaya çıkarmada bir işaret rolü oynar ve belli bir süre bağlam içinde hayata geçirilir. Bu çalışmada, anlamın gelişim yollarını belirleyebilmek için, folklorik metinlerde Süleyman mitoniminin genelleştirilmiş anlamlarını incelemeye çalışacağız. Tataristan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu topraklarında Tatarların kompakt ikameti bulunduğu bölgelere folklor-diyalektolojik amaçlı yapılan derleme gezileri sırasında toplanan malzemeler bu makale için kaynak oluşmuştur. Tatar geleneklerinde bulunan malzemelere göre Süleyman – su iyesi olarak ifadelennmektedir. Tatar bulmacalarında, masalarında genellikle Süleyman adı sölek adı olarak kullanılması belirlenmektedir. Bu nitelik Süleyman Peygamber tahtının su üzerinde oluşu hakkındaki rivayetlere ilgili gelmektedir. Araştırmada, Süleyman teoniminin iki motivasyon çizgisi belirlenmektedir: Bir yandan, Süleyman adı, bir emsal olarak dilde “yaşar”: zoonim, fitonim olarak kullanılır; öte yandan, Tatar geleneklerinde ayrı bir tipik kült olarak ifadelennmektedir. Süleyman'ın zirvesiyle türetme-anlamsal yuvadaki üç ana semantik bloğu belirleyebiliriz:

- 1) İç formunda Süleyman'ın özne niteliklerinin bir göstergesi olan sözcük birimler (örneğin, zoonim olarak kullanılması ‘süleyman balığı’);
- 2) Falcılık uygulamalarının niteliklerinin tanımlarıyla motivasyonel olarak ilişkilendirilen kelimeler;

- 3) Süleyman mitonimi atfedildiği kişinin karakter özellikleri hakkındaki fikirleri yansıtan kelimeler ortaya çıkmaktadır.

Süleyman teonimi dilde yaşarken öte yandan, kültür metinlerinde bu teonim, kendi etnokültürel alanı içindeki Tatar kültürünün yerel varyantlarına en yakın şekilde tanımlanmaktadır.

Süleyman mitonimi çok yönlüdür, dilbilimsel analiz açısından farklıdır. Bu kelime dağarcığı, şu veya bu ulustaki çeşitli mitolojik ve dini-felsefi kavramların ortaya çıkmasına ve gelişmesine ışık tutan en eski sözcükleri ve çeşitli anlamsal yapıları ve kavramları korumuştur.

Anahtar Kelimeler: onomastik, mitonim, Türk mitonimleri, Tatar mitonimleri, Süleyman mitonimi, onomastik yöntem.

THE SÜLEYMAN MYTHONY IN THE TATAR TRADITIONS

Abstract

The article examines the types of meaning in the Tatar dialects of the Suleyman mytonym and the elements used in the folklore-ethnographic texts related to this name. In recent years, interest in mitonym has increased in domestic and foreign science. Mytonym - refers to the name of beings that are mentioned in myths, fairy tales and have special names. Mytonym plays the role of a sign in the realization of the self-consciousness of the people, in the determination of the ethnocultural environment of the language, in the cultural, historical and mythological foundations, in revealing the world of folklore. And is implemented in context for a certain period of time.

In this study, we will try to examine the generalized meanings of Suleiman's mytonym in folkloric texts in order to identify the development pathways of meaning. Collection trips for folklore-dialectological purposes were made in the Republic of Tatarstan and the regions where Tatars are densely populated by the Russian Federation. The material collected during these trips is the source for this article. According to the materials found in Tatar traditions, it is expressed as Süleyman - su iyesi.

It has been determined that the name Süleyman is generally used as the name sōlek in Tatar crossword and tales. This quality is based on the narrations about the throne of the Prophet Solomon on water. In the research, two motivation lines of the Süleyman theonym are identified: On the one hand, the name Süleyman "lives" in the language as an example: used as zoonym and phytonym; On the other hand, it is expressed as a separate typical cult in Tatar traditions. We can identify three main semantic blocks that derive from the name Süleyman:

- 1) Word units that are an indication of the subject qualities of Suleiman in its internal form ("Suleyman fish" used as zoonim);
- 2) Words motivationally associated with descriptions of the qualities of fortune telling practices;
- 3) Words that reflect ideas about the character traits of the person to whom the myth of Süleyman is attributed emerges. Süleyman theonimi lives in language.

At the same time, this theonim in cultural texts is defined most closely to the local variants of Tatar culture within its own ethnocultural space.

The Süleyman myth is multifaceted and different in terms of linguistic analysis. This vocabulary has preserved the earliest words and various semantic structures and concepts that shed light on the emergence and development of various mythological and religious-philosophical concepts in this or that nation.

Keywords: onomastic, mytonym, Turkish mytonym, Tatar mytonym, Süleyman mytonym, onomastic method

TÜRKİYE'DEKİ AĞALIK DÜZENİNİN KÜLTÜREL ÜRÜNLERDE ELEŞTİRİSİ

Gülcan IŞIK

*Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi,
gulcankarakaya@gmail.com. ORCID:0000-0002-6296-7802*

Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ

*Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi,
ulkuoguzhanborekci@gmail.com. ORCID:0000-0001-8874-2778*

Filiz ERDEMİR GÖZE

*Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi,
filizerdemir50@gmail.com. ORCID: 0000-0001-7665-1537*

Özet

Toplumsal gelişmeler ışığında ortaya çıkan yapı, şüphesiz toplumların ekonomik anlamda geçinme tarzlarına uygun olarak geliştirdikleri yaşam şekilleriyle doğru orantılıdır. Bu noktada feodalizm de ilkel tarım toplumlarından modern tarım toplumuna geçişin toplumsal sistem açısından bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir sistemdir. Daha çok örgütlü devlet sisteminin olmadığı yerde gelişen bu sistemde toplumsal sınıflaşma çok açık ve kesindir. Toplumun büyük çoğunluğu tarımsal üretim yapan köylülerdir. Böylece söz konusu sistem, feodal lord, vassal ve serf (toprağa bağlı köylüler) gibi bir yapılanmayı ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de ise Osmanlı döneminde çağdaşı Avrupa’daki gibi bir feodal yapının işlemediği görülmektedir. Çünkü Osmanlı’da köylüler, köle ya da serf biçiminde bir yapıda değil, özgür insanlar olarak yaşamıştır. Nitekim Osmanlı’da bütün topraklar devletin mülküydü. Ancak Osmanlı’nın zayıflama döneminde toprak sisteminin de bozulmasıyla feodal yapıya benzer olarak ağalık sisteminin ortaya çıktığı bilinmektedir. Özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ortaya çıkan ağalar, aynı zamanda aşiret reisleri olarak da kabul görmektedir. Bilindiği üzere Türk kültüründe aile, toplumun temelidir. Ağalık sisteminin yapıtaşısı olan aşiret de bu aile yapısına dayanmaktadır. Bu nedenledir ki, ait olduğu toplumda köklü ve sarsılmaz bir otoriteye sahip olmuştur. Cumhuriyet dönemi toprak reformu ve modernleşme çalışmalarının da en önemli konularından biri olan bu sistem, kültürel yapının inşasında ve sürdürülmesinde büyük rolü olan kitle iletişim araçlarının her türünde

geniş yer bulmuştur. Türk kültürüne has bir yapı olarak belleklerde yer alan ağalık ve aşiret düzeni şüphesiz romanların da ana öyküsü olmuştur. Bu bağlamda İlhan Tarus'un 1957 tarihli *Yeşilkaya Savcısı* romanı ve Fakir Baykurt'un 1961 tarihli *Onuncu Köy* adlı romanı konu edinilmiştir. Romanların ana karakterlerinin mücadele ettiği ağalar ve ağalık sistemi o dönem Türk kültür ve toplumsal yapısına da kapı aralamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Ürün, Roman, Ağa, Eleştiri

CRITICISM OF AGHA ORDER IN TURKEY IN CULTURAL PRODUCTS

Abstract

The structure that emerged in the light of social developments is undoubtedly directly proportional to the life styles developed by societies in accordance with their economic subsistence styles. At this point, feudalism is a system that emerged as a result of the transition from primitive agricultural societies to modern agricultural society in terms of the social system. Social classification is very clear and certain in this system that develops in the absence of an organized state system. The vast majority of the society are peasants engaged in agricultural production. Thus, the system in question revealed a structuring like feudal lord, vassal and serf (peasants tied to the land). In Turkey, the Ottoman period, it is seen that a contemporary feudal structure of processing, such as in Europe. Because in the Ottoman Empire, the peasants lived as free people, not as slaves or serfs. As a matter of fact, all lands in the Ottoman Empire were the property of the state. However, it is known that in the period of weakening of the Ottomans, the land system also deteriorated, similar to the feudal structure, and the flounder system emerged. Aghas, who emerged especially in Eastern and Southeastern Anatolia regions, are also regarded as tribal chieftains. As is known, family is the foundation of society in Turkish culture. The tribe, which is the building block of the saintship system, is based on this family structure. This is why it has a rooted and unshakable

authority in the society to which it belongs. This system, which is one of the most important issues of the Republican era land reform and modernization studies, has found a wide place in all types of mass media, which has a great role in the construction and maintenance of the cultural structure. As a structure unique to Turkish culture, the squirarchy and tribal order are undoubtedly the main stories of the novels. In this context, İlhan Tarus's novel *Yeşilkaya Savcısı* dated 1957 and Fakir Baykurt's novel named *Onuncu Köy* dated 1961 are the subjects. The squirarchy, in which the main characters of the novel struggle, opened the door to the Turkish culture and social structure at that time.

Key Words: Cultural Product, Novel, Agha, Criticism

Giriş

TÜRKİYE'DEKİ TOPRAK SİSTEMİ VE SOSYAL DÜZENE GENEL BAKIŞ

İlk insandan günümüze tarım sektörü, üretim faaliyetleri, teknoloji ve toprak mülkiyeti açısından bir çok evre geçirmiştir. Öyle ki, toplayıcılık ve avcılık ile başlayan tarımsal faaliyetler, teknoloji ve bilginin kullanıldığı uzmanlaşmış planlı işletmeciliğe kadar bir çok değişim göstermiştir. Elbetteki bunun toplumsal yapıya etkisi de dönemler itibariyle farklılık göstermiştir. Nitekim ilerleyen süreçte ortaçağda başlayan ferdi mülkiyetçilik ve sonrasında oluşan feodal düzende, toplumsal sınıflaşma kendisini çok açık ve kesin bir şekilde ortaya koymuştur. Söz konusu dönemde toplumun büyük çoğunluğu tarımsal üretim yapan köylülerdir. Akşit'in (1966: 33-34) tespitiyle bunlar kuzeyden güneğe bazı değişiklikler göstermekle birlikte ya doğrudan doğruya köledirler, yani derebeyinin toprağında çalışan üretim araçlarıdır ya da toprağa bağlı köylülerdir. Toprağın kime ait olduğunu pek bilmeyen bu köylülerin bildikleri tek şey, kendilerini koruyan derebeyine vermek zorunda oldukları ürün miktarı veyahut derebeyine çalışmak zorunda kaldıkları angarya işin süresidir. Köleler daha sonraları toprağa bağlı köylüler durumuna da dönüşmüşlerdir. İkinci önemli sınıf da toprak sahipleri yani derebeyleri, dini ve askeri

önderlerdir. Bu arada bu ikisi arasında bir üçüncü topluluk daha vardır ki, bunlar sonraki gelişimin öncüleri durumundadırlar. Bu orta sınıftakiler, şehirlerde otururlar ve küçük çapta organik enerji kullanarak endüstriyel üretim yaparlar. Bunlara da zanaatkarlar sınıfı diyoruz.

Avrupa’da sanayileşmeyle birlikte gelişen ve dönüşen toplumsal yapıyla birlikte tarım toplumundan kapitalist topluma geçiş sağlanırken; Osmanlı Devleti’nin üretim ilişkileri ve toplumsal kuruluşu büyük ölçüde toprağa dayalıydı. Yaklaşık 70 yıl önce (1934) Kadro dergisi yayınları arasında çıkan İsmail Hüsrev Tökin’in *Türkiye Köy İktisadiyatı* adlı kitabında (1990), Türkiye’de köy ve tarım sorunları üstüne ilk Marksist analiz sayılır. Hüsrev bu düzeni, Derebeylik Üretimi olarak niteler. O’na göre bu düzende fethedilen bir yer ya Osmanlı’nın kendi düzenlerine göre yeniden düzenlenir ve Sipahi Derebeyliği ilişkileri kurulurdu ya da O yerin toplumsal kuruluşu olduğu gibi bırakılır ve oraların beyleri vergiye bağlanırdı. Sipahi derebeyliğinin toplumsal kuruluşu, toprağın dirlik yönetimine göre bölünmesiyle başlar ve derebeyi-devlet ve derebeyi-köylü arasındaki ilişkilerin biçimiyle belirlenirdi. Dirlik yönteminde toprak, gelire ve nüfusa göre has, tımar ve zaamet olarak üçe ayrılırdı. Bu topraklar kişilere devlet örgütündeki yerlerine göre dağıtılırdı. Sipahi derebeylerinin devletle olan ilişkileri, kendilerine verilen toprağın büyüklüğüne göre belirli sayıda atlı sipahi yetiştirip savaşa katılmasıyla belirliyordu. Sipahi derebeyi kendisine verilen toprakları keyfince kullanamazdı. Kanuni’nin “kanunnamesi”ne göre, üreticinin ürettiği üründen alınan artı-ürünün alınış biçimi ve köylünün toprakta olan ilişkisi, onun hür olmadığını gösteriyor. Bu kanuna göre toprakta çalışan köylü, istediği zaman toprağı terketip başka bir yere gidemez; giderse sipahi derbeyi zorla döndürüp yerleştirirdi. Yine aynı şekilde köylü, kendi isteğine göre üretim yapamaz, her yıl belirli bir miktar tohum ekmek zorunda bırakılır ve ekmezse cezalandırılırdı. Eğer bir köylü üç yıl üst üste toprağını ekmezse toprağını derebeyi elinden alır ve başkasına verirdi. Kısacası söz konusu bu düzen, ortaçağ Avrupa’sındaki feodal düzene benzer şekilde derebeyliği mülkiyet düzeninden başka birşey değildir.

Bilindiği üzere “devlet sınıfı”, “Asya-tipi” bir üretim biçimi içinde köylülerin ürettiği artığa vergi/haraç biçiminde el koyan ve varlığını bu konumuna borçlu olan sınıf olarak anlaşılır. Osmanlı düzenini Asya tipi bir üretim biçimi olarak kabul edenler, bu sınıfı imparatorluğun temel sınıflarından bir olarak görürler. Bu anlamda bir “devlet sınıfı”nın soyut olarak yukarıdaki gibi bir kavram çerçevesi ve sınıf tanımı ile tutarlı olduğunu vurgulayan Boratav (1995: 11-12), burada belirtilen üretim ilişkisi içinde vergileme/aşar türü bir mekanizma ile gerçekleşen artığa el koymanın, bu mekanizmaya özgü ve belirli bir toplumsal sınıflar düalitesi yarattığını söyler. Buna göre bir yanda artığa el koyan devlet sınıfı, öte yanda ise bu biçimin dolaysız üreticileri, yani vergi ödeyen köylülük. Bürokrasi ile köylülük arasındaki dolaysız bölüşüm karşıtlığının ve bu anlamda tarım kesimine dönük en önemli yeniliğin yarı-feodal bir ortaçağ vergisi olan aşarın 1925’te kaldırılması olduğunu söyleyen Boratav (1989: 35, 40), aşarın kaldırılmasının ilk bakışta tarım ürünlerinin pazarlanması işlevini üstlenmiş olan mültezim grubu aleyhine fakat köylü lehine bir operasyon olarak görülebileceğini kaydeder.

Cumhuriyet tarihi içinde Türkiye toplumunun sınıf yapısını ve toplumsal tabakalaşmasını yansıtan basitleştirilmiş bir şema, yukarıda bahsedilenlerden hareketle, şüphesiz gözlenebilen üretim ilişkileri üzerine inşa edilmelidir. Bunların kapitalist, yarı-feodal üretim ilişkileri ile basit meta üretimi olduğunu söyleyen Boratav (1995: 13), bu ilişkiler açısından türeyen toplumsal sınıfların ise, işçi sınıfı ile burjuvazi, yarı-ortakçı köylü ile toprak ağası ve piyasaya dönük küçük üretici (köylü) ile tüccar-tefecî olduğunu kaydeder.

Ortaçağ feodal düzeni ve Osmanlı’daki duruma ilişkin oldukça özet geçilen bu girişten sonra, konumuz itibariyle de yakın dönem Türkiye toprak sistemine bakılacak olursa; Akşit’in saha araştırmalarına dayanan çalışmasında ortaya koyduğuna göre (1966: 60-61), ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ve yirminci yüzyılın başlarında Türkiye’de tren ve önemli kara yollarının yakınlarındaki köyler Batı kapitalizmi için hammadde (tütün, pamuk gibi) üreticisi durumuna getirilip istihyaslaştırılmışlar, diğerleri de kendi için

üretim, yani kapalı köy ekonomisinin karanlıklarına atılmışlardır. Bu kendi için üretim yapan köylerdeki mülkiyet yapısı çeşitli olmakla birlikte bunun genel olarak iki türlü olduğunu söyleyen Akşit; ilkinde, toprağın doğrudan doğruya toprak ağasının olduğunu ve üreticinin köylü ya ortakçı olduğunu ya da ağanın verdiğini yiyip içtiğini söyler. İkincisinde ise küçük toprak mülkiyeti vardır. Her aile elindeki ilkel üretim araçlarıyla sürebildiği kadar toprağı sürer ve bütün kendi ihtiyaçlarını kendisi üretirdi. Bunların da çoğunlukla ya dağ köyleri ya bir çok köyü olan derebeyinin bunları bırakıp kendi çiftliğine çekilmesi ve diğer köyleri kendi başına bırakması sonucu doğduğunu ya da Adana'da olduğu gibi yöüklerin pamuk üretimi yaptırmak için yerleştirilip eşit toprak verilmiş olduğunu belirtir. Sonradan yerleştirilmiş olan göçmenler de bu ikinci türe girerler. Bu iki mülkiyet türünün eskiden yerleşmiş köylerde görüldüğünü de kaydeden Akşit, bunların yanında bir de yarı göçebe aşiretler olduğunu kaydeder. Eğer buradaki aileler aşiret reisine derebeyi hukuk bağlarıyla bağlıysalar, yerleştiklerinde çoğunluk toprak ağası olan aşiret reisinin ortakçısı olurlar, eğer aşiretteki aileler eşit güçteyse ve aşiret reisi önemsizse yerleşme sırasında herkes hayvanını satıp toprak edinir ve böylece küçük toprak mülkiyeti ortaya çıkar. Akşit, Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki durumun aşağı yukarı böyle olduğunu yazar. Bağımsızlıktan sonra para ekonomisi ya da pazar için üretim köylere girmeye başlamış, köyler, şehirlere ve kasabalara olan uzaklıklarına, ulaştırma ve haberleşme araçlarının çokluğuna ve yollara, üretilen ürünün cinsine ve toprakların verimliliğine bağlı olarak bu merkantalist harekete katılmışlardır.

1930'lu yıllar aslında köylü için her bakımdan zor yıllardır. Çünkü, köylerin çoğunda okul bulunmamakta ve dolayısıyla okur-yazarlık da olmamaktadır. Bu dönemi tahlil eden Köymen'e göre (1935:10-30), toprak dağılımındaki adaletsizlik nedeniyle topraksız çiftçi, üretim yapmak için köyde toprak ağasına ve gerekli kredi için de kasabadaki tüccar- tefecilere muhtaçtılar. Bunun yanı sıra köylüyü ilgilendiren her türlü kararlar köyün ağası tarafından alındığından köylü ülke yönetiminde de söz sahibi değildi. Kısacası bu dönemin köylüsü, ekonomik ve toplumsal bakımdan toprak ağasına, tefeci tüccara ve

sermaye sahibi üreticiye bağımlı konumdadır. Bu yaşam tarzının dönüştürülmesi açısından yapılması gereken diğer işlerin yanı sıra iki önemli görev olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki köylüye eğitim sağlanarak onu bilinçlendirmek, diğeri de toprak reformunu gerçekleştirmektir. Her ne kadar ömürleri kısa olsa da Köy Enstitüleriyle başlayan köylü eğitimi, hükümetlerin gündemlerine aldığı köylüyü topraklandırma politikasıyla devam etmiştir. Dolayısıyla bu iki husus da 1935 yılından itibaren iktidara gelen hükümetler tarafından ele alınmış ve Toprak Reformu politikası dönemi başlamıştır.

Mir-i arazinin bir grubu olan vakıf toprakları da 1935 yılında çıkarılan bir kanun ile tasfiye edilmiştir. Bu uygulama geniş ve verimli vakıf arazilerinin zengin zumreler elinde toplanmasına neden olmuştur. 1945 yılında çıkarılan “çiftçiyi topraklandırma kanunu” ile de vakıf arazilerinin tümünün kamulaştırılarak çiftçiye dağıtılması çalışmaları başlamıştır. Bu dönemde topraksız köylüleri topraklandırma çalışmaları yapılmıştır. 1923-1938 yılları arasında 3,7 milyon dekar arazi dağıtılmıştır. Devlet eliyle dağıtılan toprakların yanı sıra meraların da istilası söz konusu olmuş ve mera arazilerinde 39,2 milyon dekar azalma meydana gelmiştir. Devlete ait toprakların 1/10’u resmi olarak dağıtılmıştır. Resmi olarak dağıtılan toprakların büyük bir oranı göçmenlere verilmiştir. Toprak kanundaki bu adaletsizliği düzeltmek için 1935 yılında çalışmalar başlamış ancak Atatürk’ün ölümü ve II.Dünya savaşı ile sonuçsuz kalmıştır (Tarım ve Köyişleri Bak. 2004).

Özetleyecek olursak; ağalık, tefecilik ile toprak sahipliğinin bileşimi olan geçiş sürecine ait bir olgudur (Ercan, 1993: 130). Derebeylikle keştiği noktalar bir hayli fazladır. Yani iltizamı alan, derebeyler ve toprak ağalarıdır. Ama ikisi arasında farklar da mevcuttur. Derebeyinin arazisi üzerinde çalışan köylüye, “maraba” ya da “azap” denilmektedir. Maraba, mülkiyeti olmayan, fakat yetiştirdiği üründen bir pay alan üreticidir. Maraba, dörtte bir (murabba) anlamına gelmektedir. Yani genel kural, toprak ve üretim araçları toprak sahibine ait olduğundan, direkt üreticiye ürünün dörtte birinin verilmesi biçimindedir. Bazı yerlerde marabanın kendi toprağı varsa da, bundan yararlanamaz;

çünkü ya toprağı verimsizdir, ya da derebeyine borçludur. Azap ise ırgattır ve ücretle çalışmaktadır. Ağayı derebeyinden ayıran, köylü üzerindeki tahakkümünün angarya, cizye vb. gibi ekonomi dışı faktörlere değil, ekonomik faktörlere dayanmasıdır. Ağa, topraksız ya da az topraklı köylüyü arazisinde ortakçı ve yarıcı olarak çalıştıran ve ayrıca borçlandırma yoluyla köylüyü ekonomik bakımdan bağımlı kılan toprak sahibidir (Avcıoğlu, 1976: 178-179).

Türkiye'nin toplumsal düzeninde önemli bir yapı olarak ortaya çıkan ve günümüzde de devam eden ağalık konusunun kültürel ürünlerde yer aldığı görülmektedir. Özellikle 1950'li yıllarda başlayan köy romancılığı ve ilk aşamada bu romanlardan uyarlanan filmlerde de ağalık konusunun ele alındığını görmekteyiz. Suner'in de ifade ettiği gibi (2006:32), 1960'ların ikinci yarısından 80'lerin ortasına kadar, sınıfsal çelişkiler, toplumsal adaletsizlik, köyden kente göç, Doğu'da feodal ilişkilerin ve ağalık sisteminin yarattığı ekonomik ve toplumsal çarpıklıklar gibi sorunları eleştirel bir yaklaşımla irdeleyen "toplumcu gerçekçi" filmler yapılmıştır. Özön'ün "Genç/Yeni Sinema Dönemi" olarak adlandırdığı ve 1970-1987 yılları arasını kapsayan dönemde, yönetmenlerin ele aldığı konuların başında genellikle kırsal kesimler ve bu kesimin en geri kalmış olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu gelmekteydi. Aynı çevreyi ele alan yazınla, yazarlarla bu konuda sıkı bir işbirliği, alışveriş vardı. Feodal yapının, ağalık düzeninin, buna bağlı geri kalmışlığın ve geri bırakılmışlığın ortaya çıkardığı sorunlar, toprak mülkiyeti, mülkiyet ilişkileri, insan ilişkileri, katı gelenek ve görenekler, böyle bir toplumda kadının yeri en çok işlenen konulardı (Özön, 1995: 38).

Genel olarak Türk sinemasının ağalık olgusuna yaklaşımını değerlendirdiğimizde, olumsuz bir bakış açısının filmlerde yer aldığını görürüz. Filmlerde yer alan ağalar çoğunlukla; köylüyü sömüren, politikacılarla çıkar işbirliği içinde olan, tutucu, değişimin karşısında yer alan, köylünün emeğinin karşılığını vermeyen, köylünün namusuna göz diken vs gibi imgelerle olumsuz imgelerle temsil edilmişlerdir. Örneğin *Şafak Bekçileri* (1963, Halit Refiğ) filminde toprak ağası değişime karşı çıkan, kadercı, tutucu bir karakterdir. *Açlık* (1974, Bilge Olgaç)

filminde, köyde yoksulluk nedeniyle kasabanın ağasına verilen ve ağa tarafından tecavüze uğrayan bir kadının hikayesi anlatılmaktadır. *Murad'ın Türküs*'ünde (1965, Atıf Yılmaz) yine sevenleri ayırmak için kötü yollara başvuran bir ağa ile karşılaşmaktadır. *Erkek Güzeli Sefil Bilo*'da (1979, Ertem Eğilmez), filmin ana karakteri Bilo'nun sevdiği kıza göz koyan bir ağa vardır. Yine aynı şekilde *Kibar Feyzo*'da (1978, Atıf Yılmaz) yer alan ağanın da olumsuz özellikleri bulunmaktadır. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. *Züğürt Ağa* (1985, Nesli Çölgeçen) filminde ise ele alınan örneklerin aksine olumlu özellikleri üzerinde taşıyan bir ağa profili söz konusudur. Sinemanın ağalık konusunu bıraktığı noktada bu kez devreye televizyon girmiştir. Ticari televizyonlarda, dönem dönem ağa temalı dizilerin ağırlık kazandığı dikkati çekmektedir. Bu dizilerde genellikle ağa kudreti, zenginliği, eğitimi, görgüyü, aynı zamanda ailenin birleştirici ve koruyucu unsurunu temsil etmiştir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Türkiye'deki ağalık sistemi edebi bir anlatı türü olan romanların da konusu olmuştur. Bu noktada edebiyatın toplumsal olguları ve yapıları yansıtmadaki önemine değinmekte fayda vardır. Edebiyat zaman zaman toplumu belirleyen, zaman zaman da toplumla biçimlenen fakat hangi şekilde olursa olsun toplumsal yapıyla derinden bağlantılı ifade ve semboller bütünüdür. Diğer taraftan her büyük sanatçı kültürel teşekkülü ve düşünsel yapısıyla içten bir ilişki içinde kalarak eserini yaratmaktadır. Bunların sonucunda ise bir takım toplumsal ve tarihi olayların açıklanmasında edebi ürünlere başvurulması, edebi ve sanatsal gerçek ile toplumsal yapı arasında kurulan ilişkiler için bir zemin oluşturmaktadır (Şan, 2004: 93).

Bu bağlamda çalışmanın konusu bakımından önem taşıyan 1940'lı yıllarla başlayan süreç incelendiğinde, Türkiye'deki edebi çevrelerde ciddi ve kalıcı farklılıkların oluştuğu görülmektedir. Bu dönemde bir taraftan gündelik hayatı ele alan edebiyatçılar, bir taraftan sanatın mükemmeliyetini temel alan isimler, bir taraftan da 'toplumsal gerçekçi' adı verilen bir edebiyatçı grubu ortaya çıkmıştır. Söz konusu dönemde, edebiyatçı ve siyasi otorite arasındaki ilişki biçimi değişmiş, daha önce 'memur' gibi görülen edebiyatçı, bu yıllarda farklı bir konum kazanmıştır. Diğer bir ifadeyle, edebiyatın mevcut siyasi yapıyla

organik bağı kopmaya başlamıştır. Bazı edebiyatçılar bu dönemde, sosyalist bir bakış açısıyla toplumu çözümlenmeye çalışmışlardır. Böyle bir bakış açısını özellikle köy konulu romanlarda görmek mümkündür (Coşkun, 2007: 104). Nitekim bu yıllarda Köy Enstitüleri'nin açılması, Tercüme Bürosu'nun kurulması gibi gelişmeler, romana da yansımıştır (Özkırımlı, 1983: 591)³. Örneğin kültür örgütlenmesi ve yeni bir yapılanmanın göstergesi olarak kabul edilen Köy Enstitülerinin kurulmasıyla aktüel olan “köy romanı” ile Yakup Kadri'nin Yaban'ı dikkat çekmiştir. Bu tip romanlar da dönemin tarihi, sosyal ve siyasi gelişmelerine karşı, dönemin ortak bilinci ve dünya görüşü ortaya konmaya çalışılmıştır (Ayдын, 2002: 357).

Özellikle 1946 – 1950 yılları arasındaki romanlara bakıldığında, geniş ölçüde bir yaşanmışlık duygusunun hâkim olduğu görülmektedir. Nitekim birçok romancı gözlemlerinden ve anılarında geniş ölçüde yararlanarak içinden geldikleri, çok iyi tanıdıkları yöreleri, o yörelerin insanlarını hayat mücadeleleri ve yaşama biçimleriyle yansıtmaya özen göstermişlerdir. Örneğin Orhan Kemal, işçi ve gecekondu çevrelerini; Kemal Bilbaşar, doğu Anadolu'da ağa-köylü, ağa-memur çatışmalarını; Samim Kocagöz, Talip Apayдын, Mehmet Başaran, Fakir Baykurt, İlhan Tarus çok yakından tanıdıkları toprak insanının yaşantısını; Tarık Buğra, kasaba insanını ve hayatını; A. Hamdi Tanpınar ve Hikmet Erhan Bener, kültürlü insanları anlatmışlardır. Bu dönem romancılarının en önemli özelliği ise yazarların çoğunlukla toplumcu gerçekçiliğe bağlı kalarak eserlerini sosyal endişelerle yazmaları ve romanın sanat yönünü arka plana itmeleridir. Nitekim edebiyatçılar toplumun sarsıntı dönemlerini romanlaştırmaya, ideolojik bölünmelere,

---

³ Toplumsal gerçekçi çizgide bir çıkış niteliğini alan bu yönelim, Köy Enstitülü yazarlarla, köy kökenli ya da köyü yakından tanıyan yazarların birbiri ardına eser vermeleriyle yaygınlaşmıştır. Hasanoğlan Köy Enstitüleri tarafından çıkarılan Köy Enstitüleri Dergisi (1945) on yedi bin basılmış, dergide köy incelemelerinin yanı sıra çeşitli enstitülerdeki öğrencilerin şiirlerine, hikâyelerine, köye ilişkin anahalarına da yer verilmiştir. Dergi, enstitülere yöneltilen suçlamaların siyasal boyutlara ulaşmış MEB Hasan Ali Yücel'in istifasıyla sonuçlanan gelişmeler üzerine kapanmış, Mehmet Başaran, Talip Apayдын, Fakir Baykurt, Mahmut Makal gibi enstitülü yazarlar şiir, hikaye ve köy notlarını başta Yücel, Varlık, Ufuklar – Yeni Ufuklar olmak üzere edebiyat dergilerinde yayınlamışlardır. Özellikle Mahmut Makal'ın önce Varlık'ta yayımladığı (1948) bir dizi köy mektup ve notları bu anlamda etkili olmuş, bu yazıların toplandığı Bizim Köy (1950) adlı eseri bir edebiyat olayı olarak karşılanmıştır (Özkırımlı, 1983: 594).

politik yönelişlere geniş yer vermişler ve bir bakıma toplum yaşayışına ayna tutmaya çaba göstermişlerdir (Okur, 2002: 70).

Kültürel Ürünlerde “Ağalık” Eleştirisi: “Yeşilkaya Savcısı” ve “Onuncu Köy”

Çalışmanın bu kısmında İlhan Tarus’un “Yeşilkaya Savcısı”⁴ ve Fakir Baykurt’un “Onuncu Köy”⁵ romanları, “ağalık sistemine” getirdikleri eleştiriler bakımından incelenmiştir.

“Yeşilkaya Savcısı”nda köydeki ağalık düzeninin hem köylü hem de devlet memurları üzerindeki olumsuz etkileri kaleme alınmıştır. Öncelikle eserde olumlu bir şekilde temsil edilen Savcının en belirgin özelliklerine bakıldığında; mücadeleci, idealist ve ülkesine hizmeti birincil görevi olarak gören kişiliği dikkati çekmektedir. Nitekim kişisel faydasını geri planda tutan Savcının, ülkesine faydalı olabilmek ve daha iyi hizmet verebilmek için hocalarının ona yurt dışında eğitim alma teklifini ve daha iyi bir kariyer yapma imkânını reddeden bir karakter olarak tasarlandığı görülmüştür (Tarus, 1955: 5-6). Buna göre de görev yaptığı köyde yaşanan sıkıntılarla mücadele eden bir aydın olarak “Cumhuriyet’in istediği memur tipi” olarak tanımlanmıştır (Tarus, 1955: 130). Kendi ve kendisi gibi düşünen arkadaşlarının eğitim gördüğü süre boyunca ülkenin sorunları üzerine kafa yordüğünü ve bunlarla uğraşmak, mücadele etmek için yola çıktığını ifade etmektedir. Savcı başarıya ulaşmış ulaşmayacağı konusunda tereddütlere sahip olmakla birlikte (Tarus, 1955: 16), köyde görev yapmaya başlamış olmaktan oldukça heyecanlıdır ve buradaki insanlara hizmet verecek olmaktan oldukça mutludur (Tarus, 1955: 30).

Söz konusu özellikleriyle temsil edilen Savcının, öncelikle görev yaptığı köyün ağası, Ali Ağa’nın memurlara olan “ilgisine” dikkat çektiği ve bu durumdan oldukça şaşkınlık duyduğu görülmüştür.

⁴ “Yeşilkaya Savcısı”, bir cumhuriyet savcısının günlük tarzında başında geçen olayları anlatan bir eserdir. Romanda ele alınan çevre, Maraş’ın bir ilçesidir. İlçede yasalarla ekonomik ve siyasal gücü elinde bulunduran çıkar çevrelerinin çatışması işlenmektedir.

⁵ Romanda, Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmenin idealleri için verdiği mücadele ele alınmıştır. Öğretmenin başlangıçta Yeşilova ilçesine bağlı iki köyde, sonra bu ilçeye bağlı olup olmadığı bilinmeyen Yaşarköy’deki macerası anlatılmaktadır. Önce Burdur’un Yeşilova ilçesine bağlı Damalı Köyü’nde eğitim ve öğretime başlar. Burada yaptığı çalışmalarla köylünün sevdiği ve saydığı bir kişi olmuştur. Öğretmen köyü bilinçlendirme çabasıdır (Yalçın, 2003: 118).

Nitekim söz konusu karakter, Ali Ağa'nın memurların ilk görevlendirmeleri sırasında, onların köye hareket ettiği günü, geliş saatlerini bilmesini ve onlara dayalı döşeli evler hazırlayarak evinde misafir etmesini hayretle karşılamıştır (Tarus, 1955: 25). Ali Ağa'nın bu "misafirperverliğinin" altında yatan temel nedenin ise çevresindeki birçok gelişmeyi ve kişiyi kontrol altına almak isteğidir. Zira Ali Ağa, kendisini bulunduğu çevrenin tek hâkimi olarak kabul etmekte ve Cumhuriyetin getirdiği yeniliklere karşı olmakla birlikte, çıkarlarını siyaset ve güç unsurlarıyla birleştirmeyi başaran bir kişi olarak temsil edilmektedir. Böylece Cumhuriyetin getirdiği en önemli yeniliklerden biri olarak eşit vatandaşlık ilkesinin kutsallığı kavramına karşı bu güç unsurları adeta bir iş birliği içine girmiştir (Yalçın, 2003: 93). Buna göre Savcı'nın bu tip davranışlara olumsuz anlamlar yüklediği görülmektedir.

Savcının, üzerinde durduğu en önemli konulardan biri; köyün ağasının, köyün bütün toprağını tapu yoluyla üzerine geçirmesidir. O'na göre köy ağalarının bu yapılanmasının nedeni Osmanlı'ya dayanmaktadır. Nitekim Savcı, vezirlerin, paşaların, padişahların, şeyhlerin ülkenin mülkiyeti üzerlerine geçirdiklerini ve mülkiyetin birkaç yüz, tapu senedine sığdırıldığını ifade ederek, Osmanlı geçmişine de muhalif bir tavır sergilediği görülmektedir (Tarus, 1955: 119). Diğer taraftan "bu devirde, koca bir köyü, bir ağanın çiftliği olarak tanımam ben. koca bir köy halkını, bir ağanın köleleri olarak tanımam ben.. Tanıyamamam.. Tanırsam, kursağımdaki millet lokması tıkar beni... tıkar da öldürür" sözleriyle köylünün haklarını korumak için, onları "sömüren" köy ağasıyla mücadele edeceğini açıkça ifade etmiştir (Tarus, 1955: 119). Nitekim onun öncelikli amaçlarından biri "vatandaşın hakkını onun keyfi uğruna çiğnetmemek"tir (Tarus, 1955: 119).

Bu kararın ardından Savcı, Ali Ağa'yla görüşür ve toprakların köylüye iade edilmesini ister. Görünürde olumlu geçen bu görüşmenin ardından Savcı, ağanın diğer "kirli" işlerinin de peşine düşer ve bunları sonuçlandırır. Tüm bu olaylar, Ali Ağa'yı oldukça kızdırır ve Savcıyı köyden göndermenin yolunu aramaya sevk eder. Nitekim Savcı'yı, Ali Ağa'nın şikâyetlerinden olduğu anlaşılan, denetlemek üzere bir

Müfettiş gelir. Söz konusu denetlemenin ardından Savcının herhangi bir hatasının olmadığı anlaşılır (Tarus, 1955: 126 – 134). Diğer taraftan Ali Ağa'nın ismi başka suçlara karışmıştır ve savcı bunlarla da mücadele etmiştir (Tarus, 1955: 144 – 157). Ancak savcı bu olaylar karşısında da soğukkanlılığı korur. Nitekim o mücadelecisi bir kişidir. Bu nedenle kendisine atılan iftiralar karşısında bile umutsuzluğa düşmemiş, bunların üstesinden geleceğine her zaman inanmıştır. O'nun bu düşüncelere sevk eden en önemli itici gücün ise halkın haklarını koruma isteği olduğu görülmüştür (Tarus, 1955: 157).

Bununla birlikte Ali Ağa'nın, Savcı üzerindeki planlarını devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim Savcının, aldığı borçları ödemediği, “tabanca aşırıldığı”, Ali Ağa'nın karısıyla ilişkiye girdiğine dair söylentiler çıkar ve bu konuda yalancı şahitler tutulur (Tarus, 1955: 171 - 175). Böylece artık olaylar, savcının aleyhine gelişmeye başlamıştır. Nitekim Savcı hakkında dava açılır. Hatta bazı meslektaşları bile onu bu olayda yalnız bırakır. Örneğin Savcının, yargıç Veli hakkındaki düşüncelerini “Denizin ortasında, birbirimize düşmüş gibiyiz. Veli Bey de beni terk etmeye hazır. Şahitliğe çağrılırsa ne söyleyeceğini Allah bilir. Ben, tek başına kalmaya mahkûmum burada. Tek başıma” sözleriyle ifade eder (Tarus, 1955: 176). Görüldüğü gibi söz konusu karakter, var olan sistemde “yalnızlığına” işaret ederek, mücadelesini tek başına gerçekleştireceğini ima eder.

Savcı'ya yapılan diğer suçlamalar arasında, mübaşire hakarete bulunmak, bir köylünün atını alarak başka köye gitmek ve para vermemek ve aldığı borcu ödememek yer almaktadır. Tüm bu suçlamaların sonucunda görülen davada Savcı, beraat eder (Tarus, 1955: 210). Bununla birlikte Ali Ağa'nın, Savcı hakkındaki olumsuz propagandasını devam ettirdiği görülmektedir. Nitekim Savcı'yı bir anlamda “dinsiz” olmakla suçlamakta ve onun hakkında şikâyetlerini sürdürdüğünü ima ettiği anlaşılmaktadır (Tarus, 1955: 198). Bu durumdan haberdar olan Savcı, “dini kendi çıkarlarına alet eden kişilerle mücadele edeceğini ifade ederek, bu kişileri eleştirmektedir. Bu bağlamda “Ali Ağa'nın asıl özelliği de, bir tarikat adamı oluşunda. O sayede asırlık saltanatını sürdürüyor. Bütün nüfuzu buradan geliyor” sözleriyle, Ali Ağa'nın nüfuzuna nereden kaynaklandığına da dikkati çekmektedir (Tarus, 1955: 199).

Tüm bu olaylar sonucunda Savcı, halk için çalışacağını ve tüm bu zorluklardan yılmayacağını şu şekilde ifade eder:

“Dilsiz kalabalıklar.. Mutsuz çaresiz kalabalıklar. Ben sizin için çalışmağa hazırım. Gerekirse hayatımı da fedaya hazırım. Hiçbir şeyden yılmayacağım. Sonuna kadar savacağım. Benim kuşağımdan olanlar içinde, rahatına düşkün, çıkarlarının ve hırslarının esir, dar kafalılar, beyinsizler bulanabilir. Ama bu millete bağlı olduğunu bilenler de var. Hem de pek çok. Varsın ötekiler keyfilerine baksınlar, biz burada, soluğumuz tükeninceye kadar çalışacağız” (Tarus, 1955: 211).

Ancak tüm bu yaşananların sonucunda Savcı, yargıçlık şerefini ihlal eden hareketlerde bulunduğundan dolayı görevinden ihraç edilmiştir (Tarus, 1955: 221). Böylece bazı yönleriyle eleştirel ve muhalif bir tutum takınan, köy ağalarıyla ve görevini hakkıyla yerine getirmeyen memurlarla mücadele eden Savcı, onların kurduğu kumpas sonucunda görevinden ihraç edilir. Böylece romanda sistemin “yanlış” işleyişine ve bu sistemdeki “kötü” niyetli kişilerin, idealist görev bilinci oldukça fazla olan bir savcıyı görevinden etme gücüne işaret edilmektedir. Bununla birlikte savcı, bütün bu olumsuzluklara rağmen kırılgan fakat inançlarını yitirmemiş olarak kasabadan ayrılır.

Köy ağalarıyla mücadele eden bir diğer karakter “Onuncu Köy” romanının Öğretmeni’dir. Bu bağlamda söz konusu karakterin öncelikle romanda nasıl temsil edildiğine bakmakta fayda vardır. Öğretmenin en belirgin özelliği tıpkı Savcı gibi idealist ve mücadelecidir. Nitekim onun hayata dair amacı ise haksızlıklarla mücadele etmek, yenilgilerden korkmamak ve insanlara faydalı olmaktır (Baykurt, 1971: 44). Köylüyü her anlamda eğitmeye ve onlara yararlı birçok bilgi öğretmeye çalışan Öğretmen, köy halkı tarafından da oldukça sevilen, köy için bir direk, köylünün halinden anlayan, iyi bir eğitimci, anlayışlı, esprili, tokgözlü bir karakter olarak resmedilmektedir (Baykurt, 1971: 60, 132).

Söz konusu karakterin, köyün ağası Durana’yla mücadelesinin temel unsurlarından birini kız çocuklarının okutulması oluşturmaktadır. Nitekim Durana, Öğretmen’in okula yazdırdığı kızını, okula göndermemek için çeşitli “oyunlar” düzenlemiştir (Baykurt, 1971: 15 – 29). Bu oyunların neticesinde kızını okula göndermeye karar verir (Baykurt, 1971: 87 – 89).

Diğer taraftan köy halkı da Durana'nın köydeki nüfuzundan ve Öğretmen üzerinde kurduğu baskılardan oldukça sıkıntı duymaktadır. Örneğin köyün bekçisi bu durumu şu şekilde açıklar:

“... Öğretmeni korkuturum sanıyor. Muhtarı boğarım diyor. Ondan sonra da kalkıp köy merasını sürüyor. Korudan ağaç kesiyor. Öğretmenin güzel güzel okula yazdığı gızı eve kapatıyor! Bir de, ekserlikte o kadar milletin başına çavuş dikmişler! İngiliz esirlerin başına başına baş yapmışlar. Bir adamın İngilize gumanda edebilmesi için çok kafalı olması gereğir. Eli kalem tuması gereğir. Biraz lögat bilmesi gereğir. Halbuysam Durana domuzluktan başka bir şey bilmez!” (Baykurt, 1971: 7).

Görüldüğü gibi bu satırlarda “domuzluktan başka bir şey bilmeyen” köy ağasının öğretmen ve muhtar üzerindeki baskılarına yer verilerek, köy halkının da bu sistemden hoşnutsuzluğuna işaret edilmektedir.

Öğretmen’le Durana arasındaki çatışma unsurlarından bir diğeri de köy ağasının, köyün topraklarını kendi üzerine geçirmesi ve köylünün bu topraklardan yararlanmasını engellemesidir. Buna göre Öğretmen, köydeki fonksiyonunu şu şekilde açıkladığı görülmektedir:

“..Yaşamaktır beni saran. Çalışmaklar, dostluklar, düşmanlıklar, arkadaşlıklar kurmak. Kazanmak, kaybetmek. Zor bir işi başarmak. Yenmek. Birinde yenilirsen, birinde yılmayıp bir daha saldırmak. Sonunda, ne olursa olsun yenmek... Biraz faydalı olmak. Haksızlığa uğramış olanın hak almasına yardım etmek. Haksızlık edenin dize geldiğini görmek. Onu bunu haksız lokmalarla semirmişlerin çamaşırlarını deşmek... Durana'nın kızını okulda okutmak. Nohut Deresini kurtarmak..” (Baykurt, 1971: 44).

Mücadelesinin gerekçelerini bu şekilde açıklayan Öğretmen, köyün diğer ileri gelenleriyle birlikte, Durana'nın elinden köyün topraklarını kurtarmak için çalışmaya başlar ve bunun için dava açar (Baykurt, 2010: 75 – 86). Diğer taraftan da Durana'nın “rüşvet” usulüyle bu davayı sonuçlandırmaya çalıştığı görülmektedir (Baykurt, 2010: 90). Bunun yanı sıra Durana, Öğretmeni saf dışı bırakmak için adam tutarak, onu

dövdürtür ve Öğretmen ölümden döner (Baykurt, 120 – 150). Bu olaydan dolayı suçlanan Durana, DP'nin gücünü kullanarak, olaylardan sıyrılmaya ve Öğretmeni köyden “sepetlenme”nin yollarını aramaya başlar (Baykurt, 1971: 154 – 166). Böylece eserde, köyün hakları için mücadele eden karakter ve köy ağası arasında yaşanan kavgalara ve köy halkını “sömüren” ağanın kurduğu “oyunlar” üzerinden, köyde var olan sistemin eleştirisinin yapıldığı görülmüştür.

Bu eleştirilerin merkezinde ise, hem köy ağasının yöneticilerin nüfuzundan yararlanarak amaçlarına ulaşmaya çalışması hem de onlarla “işbirliği” yapan partililer bulunmaktadır. Nitekim Durana'nın kendi çıkarları ve istekleri için DP'nin gücünden faydalanan bir karakter olarak temsil edildiği görülmektedir. Böylece siyasal aktörlerin yerel yönetimlerde iktidar gücünü nasıl “kötü”ye kullandığına işaret edildiği ve köylerdeki ağalık sistemin devamlılığın sağlanmasında DP'nin önemli bir etkisinin olduğunun ima edildiği belirlenmiştir (Baykurt, 1971: 152 – 166). Bu çerçevede Durana'nın siyasal çevrelerle olan ilişkisine ve “gücü”ne dikkat çektiği ifadelerinden biri şu şekildedir:

“.. Yönis, Parti'ye yazıldı yazılalı, Türkiye'ye nam verdi. Burdur'dakileri felan bıraktı da, Ankara'dakilerle konuşuyor... Kaymakamı, tapucusu, dahi şuba reyizi, dahi vali, hepiciği avucunun içinde! Yani mesela, hepsine komut veriyor. Diyor ki şu iş olacak, tamam, o iş oluyor! Olmadı mı, tilafonu alıyor, oğlum postane, diyor. Ankara'yı bağla! Ankara'dan Taki Beyi ver!. Taki Beye söledi mi, o mamiren de o tatike gidiyor” (Baykurt, 1971: 156).

Böylece, Durana kendi “çıkarları”na zarar veren öğretmenin, başka bir yere tayin edilmesi için siyasetin gücünü kullanır ve amacında da başarılı olur. Böylece romanda köy ağasının ve siyasal çevrelerin “adaletsiz” uygulamalarına ve çalışkan, zeki, başarılı, köy halkı tarafından sevilen öğretmenleri karşıya karşıya bıraktığı güçlülere ve onlara destek olmama noktasındaki uygulamalarına da dikkat çekildiği de görülmüştür (Baykurt, 1971: 165).

Ancak Öğretmen, tüm bu “olumsuzluklarla” mücadele etmeye kararlıdır. Söz konusu tavrını “..“.. Buna katlanmayı doğru

bulmuyorum” cümlesiyle net bir şekilde ifade etmiştir (Baykurt, 1971: 211). Nitekim tayininin bir başka köye çıkması sonucunda görevinden istifa etmiş, bir demirci ustası olarak başka bir köyde çalışmaya başlamıştır. Öğretmen’in hem bu kararından köy ağasıyla girdiği çatışmalardan ise hiçbir zaman pişman olmadığı görülmektedir:

“Ulan Gülşen, ulan Gülşen! Ulan akıl hocası avrat!.. ben Damalı’da, Durana diye bir adamla takıştım. Durana, yapışmış köyün ensesine, emer baba emer. Biraz kurcalamak istedim. Damalı’nın uysalları silkinip kalktılar. Enselerindeki keneyi yolup attılar. Durana bana hasım oldu. Yunus Beyle bir olup Damalı’dan attırdı. Yapmasa mıydım? Hiç sesimi çıkarmasa mıydım?

Düşün ki ben o köyün öğretmeni idim, işim o köyü uyarmaktı. Yapmasam olur muydu? Üstelik hepimiz aynı batağın içinde, aynı yumruğun altındayız! .. Gayrik yeter! Demek şart.. Diyeceksin ki, kim görevlendirdi seni? Okumuş insanım ben. Uyuyan bu insanların vergileriyle okumuşum hem. Okumuşsun okumamışa borcu var” (Baykurt, 1971: 329).

Kısacası; hem Savcı’nın hem de Öğretmen’in, köy halkının haklarını korumayı ve bu anlamda onları “sömüren” köy ağalarıyla savaşmayı kendilerine birincil amaç edinerek, mesleklerinden olmayı göze alan karakterler olduğu görülmektedir. Burada dikkat çekici unsur ise; bu kişilerin romanlarda özel adlarıyla değil, meslekleriyle isimlendirilmiş olmalarıdır. Böylece eserde, söz konusu kişilerin devletin bir unsuru olarak güçlerini mesleklerinden aldığı vurgusunun yapıldığını ifade edebilmek mümkündür. Bunun yanı sıra söz konusu karakterler, hem köylüye yol gösteren hem de onları köy ağasının baskılarından ve sömürsünden “kurtaran” kişiler olarak sembolize edilmektedir.

Sonuç

Türk köylüsünün Osmanlı’daki toprak sistemine bağlı olan sosyal ve siyasal konumu, Cumhuriyetle birlikte kurulan yeni devlet düzeninde de aynıydı. Şüphesiz savaş yılları ve yaşanan ekonomik sıkıntılar tarımsal üretimde azalmaya yol açmıştı fakat ülkede toprak

azlığı gibi bir sorun yaşanmıyordu. O dönem nüfusun büyük bölümünü küçük köylü oluşturmalarına rağmen, toprağı yarı feodal bir şekilde işleten toprak ağalığı da mevcuttu. Bu durum, ekonomik programda yeni devleti kapitalist bir üretim mi ya da köylü kesimini destekleme mi konusunda büyük sıkıntıya sokacaktı.

Diğer taraftan toprakla insan ilişkilerinin demokratik yöntemle düzenlenmesinde, mülkiyet düzenindeki aksaklıklar adaletli bir düzenleme ile giderilerek, mülkiyet hakkının yaygınlaştırılması, daha çok kişinin toprak mülkiyetine sahip olması hedeflenir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti devleti de toprak ve tarım politikalarının uygulanmasında demokratik yolu seçmiştir.

Ancak, bu yöntemin ilk icraatı sayılan toprak reformu, toprak ağalarının elindeki işgücünü azaltacağından ve onları daha fazla toprak bedeli ödemek zorunda bırakacağından dirençle karşılanmıştır. Zira 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu 15 Haziran 1945'te çıkmasına rağmen, toprak ağalarının Meclis'teki etkinliği nedeniyle bu kanun, kamulaştırılarak büyük toprak sahiplerinin topraklarının değil devletin topraklarının bir kısmının köylüye dağıtılmasıyla ağır aksak uygulanmıştır. Fakat yine de 50'lili yılların hızlı tarım politikasına, 1923-1945 arası dönemde kaydedilen yasal ve uygulamalı tarımsal gelişmelerin kaynaklık ettiği söylenebilir.

Kısacası Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren uzun yıllar tartışma yaratan ve bu anlamda ülkenin temel sorun noktalarından ve ana eksenlerden biri toprak, toprağın mülkiyeti ve kullanımı sorunu olmuştur. Bahsi geçen yasal düzenlemelerle köylüyü köyünde tutma ve kırsal-şehir ya da köy-kent ayrımını keskinleştirerek bir nevi yatay hareketliliği engelleme çabalarının pek çok sonuçlarından birisi de kırsalın, ağalar ve yerel önderler tarafından güdülmesi olmuştur. Şüphesiz bu durumun siyasete de etkisi olmuştur. Üstelik sadece siyasette değil, sosyal hayatta ve kültürel ürünlerde de yansımaları olmuştur.

Özellikle de edebiyat ve sinemanın vazgeçilmez konu ve sorunlarından biri söz konusu toprak sistemi, ağalık düzeni ve bunun sosyal ve siyasal hayata yansımaları olmuştur. Örneğin 1978 yapımı

Kibar Feyzo, 1974 yapımı Köyden İndim Şehre, 1985 yapımı Züğür Ağa ilk akla gelenlerdir. Edebiyat alanında da sayısız örneğinin yer aldığı ağalık düzeni, bu çalışmada iki önemli eserle örneklendirilmiştir. Bu bağlamda İlhan Tarus'un 1957 tarihli *Yeşilkaya Savcısı* romanı ve Fakir Baykurt'un 1961 tarihli *Onuncu Köy* adlı romanı ve ana karakterlerinin mücadele ettiği ağalar ve ağalık sistemi, o dönem Türk kültür ve toplumsal yapısına da kuramsal bölümde bahsi geçenlerin somutlaşması adına önemli tespitlerle kapı aralamaktadır.

Kaynakça

1. Akşit, B. (1966), Türkiye'de "Azgelişmiş Kapitalizm"ve Köylere Girişi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği Yayınları, Ankara.
2. Avcioğlu, D. (1976). Türkiye'nin Düzeni (Dün – Bugün-Yarın). Onuncu baskı, İstanbul, Tekin Yayınevi.
3. Aydın, E. (2002). "Roman ve İnsan", Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Sayı 65-66-67, s. 352-358.
4. Baykurt, F. (1971). Onuncu Köy, Remzi Kitapevi, Ankara
5. Boratav, K. (1989) Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İst..
6. Boratav, K. (1995) 1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
7. Ercan, F. (1993). Kırsal Yapıda Toplumsal Değişme. İstanbul, Yar Yayınları.
8. Köymen, N. (1935), Köycülük Programına Giriş, Ulus Matbaası, Ankara.
9. Okur, E. (2002). "Çok Partili Demokrasi Dönemi Türk Romanı", Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Sayı 65-66-67, s. 67 – 81.
10. Özkırmırlı, Atilla. (1983). "Anahatlarıyla Edebiyat", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul.
11. Özön, N. (1995). Karagözden Sinemaya 1. Cilt. Ankara, Kitle Yayınları.
12. Suner, A. (2006). Hayalet Ev. İstanbul, Metis Yayınları.
13. Şan, M. K. (2004). "Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar", Edebiyat Sosyolojisi, Ed. Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara.
14. Tarus, İ. (1955). Yeşilkaya Savcısı, Varlık Yayınları, Ankara.
15. Tökin, İ. H. (1990) Türkiye Köy İktisadiyatı, İletişim Yayınları, İstanbul.
16. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2004). Osmanlı'dan Günümüze Tarım ve Tarıma Hizmet Veren Kurumların Teşkilatlanma Süreçleri.
17. Yalçın, A. (2003). Çağdaş Türk Romanı: 1946 – 2000, Çağdaş Yayınları, Ankara.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE SELAMLAŞMA VE EL ÖPME GELENEĞİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Metin IŞIK

Prof. Dr. Sakarya Ün., Halkla İliş. ve Rek. Böl., imetin@sakarya.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-5984-0328

Lütfiye YAŞAR

Sakarya Ün., Halkla İliş. ve Rek. Böl., lutfiye.yasar1@ogr.sakarya.edu.tr,
ORCID:0000-0001-9008-6415

Özet

Türk kültüründe gündelik yaşam içerisinde iletişimi başlatan ve devam ettirilmesini sağlayan selamlaşma sözcükleri ve eylemleri oldukça büyük önem arz etmektedir. Selam alıp vermek için kullanılan çeşitli sözcüklerle birlikte sarılmak, eli başa götürmek, el sallamak ve el öpmek gibi bazı davranış biçimleri de selamlaşma olarak Türk kültüründe yer almaktadır. Selamlaşma ve saygı gösterme ifadesi olarak el öpme davranışı yaşça küçük bir bireyin kendinden büyük birine karşı mutlaka yerine getirmesi gereken bir eylemdir. Bu çalışma, Türk kültüründe selamlaşma biçimi olarak el öpme geleneğini, bu geleneğin kültürel aktarımının nasıl gerçekleştiğini ele almayı amaçlamaktadır. Covid-19 pandemisi ile ön plana çıkan el temizliğinin önemi ve sosyal mesafeye dikkat etme vurguları neticesinde el öpme geleneğimizin yerine getirilmesine yönelik Covid-19'un olumsuz etkisi tartışılmaktadır. Araştırma, pandemi sürecinde selamlaşma kültürünü ele alması açısından önem arz etmektedir. Covid-19 salgını etkisiyle bayramlarda sarılma, tokalaşma ve el öpme davranışlarından kaçınılmasına ve sosyal mesafe kurallarına uyulması gerektiğine yönelik uyarılar yapılmaktadır. Koronavirüs pandemisi etkisini yakın tarihte kaybetmezse selamlaşmak için sürdürülen el öpmek ve tokalaşma geleneğini hijyen ve sosyal mesafe açısından tercih edilmeyeceği ön görülmektedir.

Türk kültüründe selamlaşma üzerine literatür taraması yapılmıştır. Tez ve makale aramaları için Ulusal Tez Merkezi, Dergipark ve Google Scholar veri tabanı kullanılmıştır. Literatür taraması sonucunda Türk kültüründe selamlaşma üzerine 17 çalışmaya ulaşıldı. Çalışmalar selamlaşmanın kültürel ve eğitimsel önemini ele

alan konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kültürel çalışmalardan 3 tanesi İngilizce makale olarak yayınlanmıştır. Yayın dili Türkçe olan çalışmaların sayısı 6'dır ve çalışmalarından bir tanesi bildiri diğerleri makale olarak yayınlanmıştır. Literatür incelendiğinde, eğitim çerçevesinde selam verme kültürü ile ilgili 5 çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışmalardan bir tanesi yüksek lisans tez çalışması, bir tanesi bildiri diğer üçü ise makale olarak yayınlanmıştır. Dört çalışmanın yayın dili Türkçedir ve bir çalışmanın yayın dili de İngilizcedir. Literatür araştırması sonucunda kültürel bir davranış biçimi olan selamlaşma geleneğinin üzerine yapılan akademik araştırmaların belirli çerçevede kaldığını söylemek mümkündür ve buna bağlı olarak çalışma alanın çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: El öpme geleneği, Selamlaşmak, Türk Kültürü, Covid-19

A STUDY ON GREETING AND HAND KISSING TRADITION IN TURKISH CULTURE

Abstract

In Turkish culture, the words and actions of greetings that initiate and continue communication in daily life are of great importance. Along with the various words used to greet and give greetings, some forms of behavior such as hugging, waving and kissing hands are also included in Turkish culture as greetings. Hand-kissing behavior as an expression of greetings and respect is an action that a young person must take against someone older than herself/himself. This study aims to examine the tradition of kissing hand as a form of greeting in Turkish culture and how the cultural transmission of this tradition takes place. As a result of the emphasis on the importance of hand hygiene and attention to social distance, which stands out with the Covid-19 pandemic, the negative impact of Covid-19 on fulfilling our hand-kissing tradition is discussed. The research is important in terms of addressing the greeting culture during the pandemic process. With the effect of the Covid-19 epidemic, warnings are made to avoid hugging, handshaking and hand kissing behaviors and to obey social distance

rules during holidays. If the coronavirus pandemic does not lose its effect in the near future, it is predicted that the tradition of hand kissing and shaking hands will not be preferred in terms of hygiene and social distance. Literature review has been made on greeting in Turkish culture. National Thesis Center, Dergipark and Google Scholar database were used for thesis and article searches. As a result of the literature review, 17 studies on greeting in Turkish culture were found. The works focus on issues that address the cultural and educational importance of greetings. Three of the cultural studies have been published as English articles. The number of studies whose publication language is Turkish is 6 and one of their studies has been published as a manifesto and the other as an article. When the literature was examined, 5 studies were found on the culture of greeting within the framework of education. One of the studies has been published as a master's thesis, one as a manifesto and the other three as an article. The publication language of four studies is Turkish and the language of publication of one study is English. As a result of the literature research, it is possible to say that the academic studies on the greeting tradition, which is a cultural behavior, remain within a certain framework and accordingly the field of study should be diversified.

Keywords: Hand kissing tradition, Greeting, Turkish Culture, Covid-19

Giriş

Gündelik hayatın içerisinde kişilerarası iletişimin gelişmesinde selam alıp vermenin önemli bir yeri vardır. Sosyal bir varlık olan insan için selam alıp verirken toplumsal bir kabul edilme duygusu yaşadığı için huzurlu, sevgi dolu ve barışın hâkim olduğu bir havanın yakalanmasına selamlaşma katkı sağlayan bir gelenektir (Kalkan, 2012:6). Selamlaşarak başlayan iletişim süreci boyunca bireyler birbirlerine toplumsal yapı içerisinde oluşan kültürel değerlerin aktarımını yapmaktadır. Öyle ki birbirini tanımayan bireyler dahi iletişime geçmeden önce fiziksel ya da sanal ortamda selamlaşma sözcükleriyle birbirlerini selamladıktan sonra iletişim kurmaya başlamaktadır. Selam vermek sözlü iletişimi başlatan işareti vermek gibi yorumlanır

(Karakuş,2019:16). Selamlaşmak yeryüzündeki herhangi bir yerdeki bireylerin arasındaki bağlılığı, hürmeti güçlendirdiği gibi ten rengi, cinsiyeti ve yaşı kaç olursa olsun bireyler arasında selam alıp vermek evrenselleştirilmiş bir değerdir (Özdoğan, 2009: 61-62).

Sosyal bir varlık olan insan iletişimi başlatırken verdiği selamın kültür içi ve kültürlerarası bir lokasyonu bulunmaktadır. Yaşayan bir dilin ve kültürün içinde barındırdığı örf ve adetler çerçevesinde ortaya çıkan selam alıp verme şekilleri bulunmaktadır. Bireylerde bu selamlaşma biçimlerinden birinin iletişim ortamına ve zamanına göre uygun olarak kullanılmaktadır. Bu durum her kültür içinde kendini göstermektedir. Türk örf ve adetlerine göre selamlaşmak amacıyla gerçekleşen davranışsal hareketler arasında tokalaşmak, saygı ifadesi içeren elin başa götürülmesi, el sallamak, sağ eli kalp hizasına götürmek, sarılmak ve el öpmek gibi eylemler yer almaktadır (Karakuş,2019:17). Baş ile selam verme, tokalaşma veya el öpmek gibi selam alıp vermeyi içeren davranışsal eylemlerin her birinin eyleme dökülmesinde ve kavrayışında toplumsal ve kültürel olarak çeşitli ayrımlılıklar izlenmektedir (Selçuk,2005:6). Türk örf ve adetleri içerisinde selamlaşmak ve saygı ifadesi olarak el öpme davranışının gelenek ve görenek olarak benimsenmesi tarihsel olarak yeni bir olgu olduğu söylenebilir. (Keskin,2017:128-129).

El öpmek, Türk kültüründe yaşı küçük olan bireylerin kendisinden yaşça büyük birisini selamlarken kullanılan bir eylemsel bir selamlama formudur. El öpmek Türk töresinde saygı gösteriminin en net ifade biçimidir. Türk örf ve adetlerine göre yaşça küçük olan bir bireyin kendisinden büyük birini selamlarken sözel selamlama biçimlerinden birini kullanması veya fiziksel olarak diğer selamlama şekillerini kullanması saygısızlık olarak nitelendirilir (Kalkan ve Öztürk,2012:10). El öpme geleneğinin yerine getirilmesinde el öpen veya el öptüren rollerinde cinsiyet ayrımı söz konusu değildir (Selçuk, 2005:6).

Sözlü edebiyat ürünleri olan destanlarda da el öpme geleneğine yer verilmektedir. Dede Korkut Destanı içerisinde çokça yer verilen el öpmek ataya saygı, selamlaşmak, vedalaşmak ve helallik istemek durumlarının göstergesi olarak yansıtılmaktadır. El öpmek eyleminin

önemi Dede Korkut Hikayelerinde Oğuz Boyu içerisinde bir araya gelme ya da ayrılma öncesi ebeveynlerin ellerini öperek gösterilmektedir. (Özdemir, 2017:19-20). Dede Korkut Destanı içerisinde el öpme davranışını saygı göstergesi olarak sadece aile bireylerine değil Oğuz Beylerine karşıda sergilenmektedir. Divana kabul edilen Oğuz Beylerinin saygı ve görev kabulü esnasında el öpmesi rıza göstergesi sayılmaktadır (Özdemir, 2017:24). Dede Korkut Destanı içerisinde yer alan el öpme geleneğinin tasvirleri ve el öpme davranışının Türk kültüründe sosyal hayat içerisindeki önemi ön plana çıkarmaktadır. Türk toplumunda gerek devlet büyüğüne saygı gerek aile büyüğüne saygı gösterme göstergesi olarak el öpme geleneği günümüzde de devam etmektedir.

İnsanoğlu, içinde doğup büyüdüğü toplumun maddi ve manevi unsurlarından etkilendiği için bu unsurların fertlere nasıl aktarıldığı önemli bir konudur. Kültürel değerlerin aktarılmasında dil, eğitim ve iletişimin etkileşimi söz konusudur. Eğitim ve öğretim sürecinin her anında iletişim kurulmaktadır. İletişim kurulmadan bilgi aktarımı gerçekleşemez ve iletişim gerçekleşirken sıkça başvurulan iletişim yöntemi sözlü iletişimdir böylece iletişimin yoğun olarak kullanılan kanalı da dil olmaktadır. Dil kullanımının önemli olduğu bu süreçte dilin zenginliği önem kazanmaktadır. Dil zenginliği açısından Türkçe oldukça derindir (Kayhan, 2009:2-3). Türk dilinin zenginliğin göstergeleri olan atasözleri, deyimler, destanlar, türküler, maniler nesilden nesile aktararak günümüze ulaşmaktadır.

Bir toplumun yaşam tarzının, davranış biçimlerinin ve olayları algılayışını öğrenilmesinde o toplumun kalıplaşmış söz öbekleri olan atasözleri ve deyimleri önemli ip uçları içermektedir. Bu sözcük öbeklerinin incelenmesiyle toplumun olaylara bakış açısı ve dildeki zenginliği ortaya çıkarmaktadır. Varolan hemen hemen her toplumun kendi örf ve adetleri çerçevesinde ortaya çıkan atasözleri bulunmaktadır ve bu söz kalıpları ile o toplumun duyguları, ahlak kurallarını öğrendiğimiz gibi atasözlerinin kullanımı ata öğütlerinin geçerliliğini koruduğunun da göstergesi sayılmaktadır (Kayhan, 2009:13).

Türk atasözlerinde selamlaşma ritüeline ilişkin çeşitli iletişimsel unsurlara değinilmiştir. Örneğin muhattap bulma ve selam verildiğinde ona ilgi gösterme, gönül almada, sohbet açmada ve çıkar ilişkilerini anlatmada selamlaşmaya yönelik söylemlere ver verilmiştir. Selam alıp verme davranışının sevgi ve saygı oluşturmaya katkısı ile ilgili olarak: “Bir selam bin hatır yapar” atasözü kullanılmaktadır (“TDK”. t.y). Herhangi bir muhabbet açmadan önce selam vermenin önemi: “salam bulan söz başlar” sözüyle anlatılmaktadır (Saraç,2003:50). Zamanla insanlar arasındaki ilişkilerin menfaat üzerine kurulmasına yönelik eleştiri: “selam verdik, borçlu çıktık” şeklinde ifade edilmektedir (Kalkan ve Öztürk, 2012:31).

Gündelik yaşam içerisinde karşılıklı yapılan selam alıp verme davranışının üzerine Türkçede çeşitli deyimlerde bulunmaktadır. Bir büyüğü ayakta selamlamayı ifade etmek için “selam (veya) selama durmak” deyimini söylenmektedir. Herhangi birinin selamına cevaben: “selamı almak” ve bir kişiyle iletişimi sonlandırmak için: “selamı sabahı kesmek” deyimleri kullanılmaktadır. Bir kişiyi ya da toplumu selamlamak için: “selam vermek” deyimini kullanılırken iki kişinin birbirine sunduğu iyi dilekleri iletirken “selam söylemek” deyimini söylenmektedir (“TDK”. t.y). Menfaat çerçevesinde sürdürülen işin bitiminden sonra ilginin kaybolduğunu belirtmek ve iğnelemek amacıyla: “akşamdan sonra merhaba” denilmektedir. Aşırı tok sözlü kişiler için uyardırma ise şu deyim kullanılır: “Selamünaleyküm kör kadı” (Kalkan ve Öztürk, 2012:31).

Deyimler çoğunlukla organ isimleriyle oluşturulmaktadır. El ile oluşturulan deyim sayısı oldukça fazladır (Toloraia, 2020 :514). El açmak, el vermek, el öpmek, el etek öpmek gibi birçok deyim bulunmaktadır. Bir saygı gösterim biçimi olan el öpmek dilimizde deyimleşerek el etek öpmek olarak kullanılmaktadır. “Etek öpmek, el öpmek deyiminin etek öpmekle ağız aşınmaz atasözünde işlevini anlam genişlemesiyle sürdürmektedir” (Kayhan, 2009:15). Bu atasözünde bir makam ve mevki elde etmek için el etek öpme davranışını sergileyecek kişiler için el etek öpülmekle ağız aşınmaz sözüyle hoş karşılanmayacak bir durumun öğretisini de içermektedir (Sarica,2016:97-98).

Toplumsal olarak bazı eylemlerin yapılmasını ya da yapılmamasını etkileyecek bazı olaylar ya da oldular zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Koronavirüs salgını da bunlardan biridir. Küresel bir salgın olan Koronavirüs salgını daha önce iki farklı türde meydana geldiği tespit edilmiştir: Sars-Cov ve Mers-Cov. Son olarak 2019 yılında Çin’de meydana gelen salgın büyümeye başladıkça Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020’de pandemi ilan etti (Genç ve Akyürek,2020:49). Covid-19 pandemisinden korunmanın temel kuralları maske takmak, sosyal mesafeyi sağlamak ve kişisel hijyene özen göstermektir. Küresel krizin yaşandığı bu süreçte toplumu oluşturan tüm kurumlarda sosyal normlara bir kısıtlama getirildi (Canatan, 2020:15). Sağlık otoriteleri tarafından sosyal mesafeyi korumak adına geleneksel olarak aktarılan davranış kalıpları ve selamlaşma rutini olarak sıkça uygulanan sarılma, tokalaşma, el sıkma, el öpme geleneklerine pandemi son bulana kadar ara verilmesine dair uyarılar yapılmaktadır. Covid-19 pandemisi ile ön plana çıkan el temizliğinin önemi ve sosyal mesafe kurallarına uyum vurguları sonucunda el öpme geleneğimizin yerine getirilmesi hususu üzerinde olumsuz bir etki bırakmaktadır. Çalışma pandemi sürecinde selamlaşma konusunu ele alması açısından önem arz etmektedir. Araştırmada Türk örf ve adetleri çerçevesinde selam alıp verme davranışlarının sergilenmesi ve bu geleneğin kültürel aktarımının nasıl gerçekleştiğini ele almayı amaçlanmaktadır. Türk kültüründe selamlaşma üzerine literatür taraması yapılacaktır. Tez ve makale aramaları için Ulusal Tez Merkezi, Dergipark ve Google Scholar veri tabanı kullanılacaktır.

Covid-19 Sürecinde Selamlaşma Eylemi ve El Öpme Adabı

Türk töresine göre; yaşça küçük olanlar kendinden büyük olanların ve toplumdaki saygın bireylerin elini öpmesi beklenmektedir. El öpme âdetinde genç kızlar ve evlenmemiş kadınların elini öptürmesi hoş karşılanmaz tabi bu durumun bazı istisnai durumlar hariç: toplumda önemli bir mevki sahibi olan kadınlar ve yaş almış kadınlar (Sarı, 2016:48).

Türk örf ve adetlerinde anne ve babanın dışında aile büyüklerinin ellerinin öpülmesi en önemli saygı göstergesi olarak kabul edilmektedir (Daşdemir ve Tekin, 2018:221-223). El öpme saygı ifadesinin dışında itaat etme

göstergesi olarak da yorumlanmaktadır. Otorite anlamına gelen devlet büyüğünün elini öpme eylemi hemen hemen tüm toplumlarda görülür (Karman, 2013:69). Büyüğüne saygı göstermek amacıyla onun elini öpmek ise doğu toplumlarında gözlemlenmektedir. Selamlaşma rutini olan el öpme eylemini yerine getirirken yapılmaması gereken bazı davranışlar bulunmaktadır. El öpüleceği zaman eli iki el ile kavramak, ağız şapırdatmak ve ağız doluyken el öpmeye kalkışmak da hoş karşılanmamaktadır. Eli öpülecek kadar yaşlı olan ya da eli öpülmesi gereken statüde olan bir kişinin elinin öpülmemesi de adapsızlık sayılır.

Genç bir birey kendinden yaşça büyük birine duyduğu saygıyı göstermek için el öper ve yaşça büyük olan kişi bu saygıya el öpenlerin çok olsun diyerek iyi dileklerde bulunur. Büyüğün elini öptükten sonra tokalaşma girişiminde bulunmaya gerek yoktur. Yaşlıların elini öpüp başa koymak onlara karşı duyulan sevgi ve saygının belirtisi olduğu için büyüklerde el öpen gence saygısından dolayı hayır duasında bulunur.

İslam dininde bayramlarda el öpme geleneği sürdürülmektedir (Çakmak, 2019:759). Bayramlarda büyüklerin elini öpmek ailenin, toplumun birlikteliğın simgesidir. Bayram günlerinde, yolculuğa çıkıldığında veya yolculuktan döndüğü zamanlarda selamlaşma ve uğurlama amacıyla el öpülmektedir. Dinimizde bireylerin birbirine karşı sevgi ve saygısını artıracak, muhabbet besleyecek davranışlar göstermesi hoş karşılanmaktadır. Bu nedenle el öpmek davranışı, tokalaşmak, sarılmak ve tebessüm etmek gibi hoş karşılanan iyi niyet davranışları olarak algılanıp toplumda teşvik edilen bir eylemdir. Mutluluk paylaşmak için bir araya gelinen düğünlerde, davetlerde de el öpme geleneği sürdürülmektedir. Dinimizde el öpme konusunda ebeveynlerinden sonra kişi hocasının, Allah dostlarının ve saygın ihtiyarların elini öpmesini uygun görülmektedir. Son peygamber Hz. Muhammet (s.a.v.)'in ellerinin sahabeler tarafından öpüldüğüne dair çeşitli rivayetler bulunmaktadır (Güftâ, 2015:200). El öpme geleneği dinimizce hoş karşılanırsa da bazı durumlarda onaylanmamaktadır. Örneğın, bir konuda kazanç sağlamak niyetiyle birinin elini öpmekte dinimizce mekruhtur (Kalkan ve Öztürk,2012:28).

Covid-19 salgını nedeniyle Türk örf ve adetleri içerisinde yer alan selamlaşma sosyal mesafe kuralları çerçevesinde gerçekleşmeye başladı. Toplumda birlik ve beraberliğin olduğu her alanda sosyal mesafe ve hijyen kuralları uyarısı yapıldı. Camilerde namaz kılarak sosyal mesafe kurallarına uygun olarak ibadetler yapılıyor ve namaz kıldıktan sonra selamlaşmadan cemaat dağılmaya başlıyor. Türk kültüründe önemli bir yeri olan düğün törenlerinde sosyal mesafe kuralları uygulanarak salonlarda oturma düzeninde ve dans etkinliklerine sınırlandırmalar getirildi. Kurban Bayramı'nda vaka sayılarının artmasının önüne geçmek için sıkça maske, hijyen kuralları ve sosyal mesafelerinizi koruyun uyarıları tekrarlandı. El öpmeyin ve öptürmeyin uyarıları sosyal medyada gündem oldu. Covid-19 salgını sürecinde toplumda hijyen ve sosyal mesafe uygulamaya yönelik yaptırımlar uygulandığı süreçten geçmekteyiz ve buna bağlı olarak selamlaşma davranışlarını etkileyen bu sürecin sonunda el öpme geleneği de olumsuz yönde etkilenmektedir.

Türklerde Selam Alıp Verme Üzerine Literatür Taraması

Selam alıp selam vermek toplumdan topluma değiştiği gibi bir ulusun selamlaşma geleneği yüzyıllar içerisinde çeşitli nedenlerle değişebilmektedir. Türklerin Talas savaşıyla İslamiyet'i kabul etmesiyle beraber selamlaşma şekillerinde de çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Bu nedenle araştırmanın bu kısmında Türklerin selamlaşması üzerine yapılan araştırmalar literatür araştırması metodu ile analiz edilecektir.

Akademik araştırma yapmaya yeni başlayanlar için literatür taraması yapmak araştırma özeti ya da detaylı bir kaynak dizini olarak görülebilmektedir. Doğru yapılan literatür taraması alana dair birçok veri içermektedir (Levy & Ellis, 2006:182). Literatür araştırması yöntem belirleme ve araştırma fikirlerinin derlenmesine ek olarak analiz, sentez ve araştırma derinleştirmeyi sağlamak demektir (Hart, 1998:1)

Akademik araştırmalar kümülatif bir yaklaşımla ilerlediği için her araştırma bir önceki araştırmanın düşünce ve metodolojisinden etkilenmektedir ve bu araştırmalar kendi içerisinde devamlılık gösterdiği için önceki çalışmaların sınıflandırıldığı ve özetlendiği bir

literatür taraması yapılması yapılmalıdır. Bu araştırma metodunda amaç akademik araştırmanın içerisindeki eksik bırakılan noktaları tespit ederek yaptığımız araştırmanın konu bağlamında ne noktada olduğunu tespit etmektir.

Geçmişe yönelik araştırma yapan araştırmacı birtakım stratejiler dahilinde amacına yönelik standartlar belirleyebilir ve araştırma sorularına cevap bulabilmek için bu metot teori değerlendirmelerinde en iyi araç olabilir. Literatür taraması multidisipliner alanlarda da perspektif kazanmaya yardımcı olur (Snyder, 2019:333-334). Literatür araştırması yapma disiplinlerarası ilişkileri görmeyi sağlamanın dışında sınırlılıkları belirlemeye, çalışma yapılacak yeni konular hakkında yorum yapmaya, yardımcı olamayacak yöntemleri belirlemeye de yardımcı olmaktadır (Köroğlu,2015:61). Literatür taraması metodunda çalışmaları niteliksel açıdan değerlendirmekse bu çalışma metodunun ortak kaygısıdır (Rowe, 2014:250).

Selamlaşmayı Kültürel Boyutuyla Konu Edinen Çalışmalar

Selçuk (2005) ‘‘ Kültürlerarası İletişim Açısından Gündelik İletişim Davranışları’’ çalışmasında hayatın olağan akışı içerisinde gündelik konuşmalar içerisinde geçen hitap biçimleri, selam alıp verme sözcükleri ve nezaket kurallarını Türk ve Alman kültürü açısından karşılaştırmaktadır. Araştırma sonucunda Türklerin selamlaşması sözel olarak Almanlara göre daha zengindir. Türklerde dini içerikli selamlaşma ifadeleri kullanılırken Alman kültüründe bu ifadelere karşılık bir ifadenin bulunmaması da dikkat çeken bir sonuçtur. Genç nesil arasında yoğun bir şekilde kullanılan selam sözcüğünün kısaltma biçimlerinin kullanılması her iki kültürdeki sosyal değişmelerin işareti olarak yorumlanmaktadır.

Tarcan, (2010). ‘‘Üniversite Öğrencilerinin Selamlaşma Alışılmışları Olarak " Nasılsınız" Sorusuna Verdikleri Yanıtlar/Dicle Üniversitesi Örneği ‘‘ çalışmasında olağan hayatın akışı içerisinde bireylerin selamlaşmak amacıyla birbirlerine sordukları ‘‘nasılsın’ ’sorusunun farklı kültürlerde nasıl sorulduğunu araştırmaktadır. Toplumsal normlar ve gündelik olarak iletişimi başlatan selam sözcüğü gibi algılanan ‘‘nasılsın’’ sorusu ilişkisi ortaya konularak bu soruya

verilen cevaplarda demografik ve not ortalaması değişkenleri açısından incelenmiştir. 4 aylık zaman zarfında 28 öğrenciye vize- final haftası öncesi nasılsın sorusu sorarak verdiği cevaplar kaydedilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük oranda olağan yani beklenen yanıtlar verdiği küçük bir kısmının ise soruya gerçek duygularını açıklayarak cevap verdiği gözlenmiştir.

Demir, (2012). “Gündelik Yaşamda Selamlaşma ve Yemek Görgü Kurallarının Toplumlardaki Farklılaşması” çalışmasında her ulusun iletişimin devamlılığının sağlanması için rutinleşen selam alıp vermek, sofrada adabı oluşturmak gibi davranış biçimleri oluştuğunu belirtmektedir. Bu davranış biçimlerinin oluşmasında kültür ve kültür türlerinin sınıflandırılmaları yapılarak iletişim dilinin oluşmasında kültürün etkisi tartışılmıştır. Araştırma sonucunda ilkelde olsa her toplumun kendine ait bir selam alıp verme, yeme-içme ve görgü kurallarının bulunduğunu Türk, Hindistan, Rusya, Brezilya gibi birçok toplum örneğinde açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, aynı lisanı konuşmayan toplumlarda davranış kalıpları ve kültürlerinin benzer olmadığı gibi kültürel farklılıklar doğurmaktadır. Küreselleşme ile bu kültürel farklılıklar az da olsa da kapanmaya başlamaktadır

Shortt, (2013) “Patterning culture: Developing a System for the Visual Notation of Greetings” isimli çalışmasında selamlamanın kültürel boyutlarını ele alarak her toplumun selam alıp verme biçimlerini görselleştirerek selamlaşma eyleminin kültürel haritasını ve etkileşimini haritalandırmasını gerçekleştirmek istemektedir. Alan araştırmasında Türk, Vietnam, Norveç, Şili ve Somali’den oluşan 5 farklı kültür topluluğu oluşturulmuştur. Dini, etnik kökeni ve kültürü tamamen birbirinden farklı bu çok kültürlü ekipte her kültürde en fazla 2 erkek ve 2 kadın olacak şekilde toplamda 5’er kişilikten 25 kişilik bir topluluk 20 yaş ve üzeri kişilerden meydana gelmektedir. Katılımcılar akranlar, arkadaşlar, aile üyeleri ve yabancıların birbirini selamlaması gibi durumlardaki selamlaşmalar kategorilendirilmiştir. Katılımcıların birbirini selamladığı 103 film analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda her kültürde selamlaşmanın başlatılması ve sürdürülmesinin farklı olduğu gözlemlenmiştir.

Küçükbasmacı, (2015) ‘‘Selamlaşma Sözleri Açısından Manas Destanı’’ isimli çalışmasında kültürü meydana getiren maddi ve manevi öğeleri tartışarak edebi metinlerin kültür öğelerini içinde barındıran önemli eserler olduğunu vurgulamaktadır. Gündelik hayatın akışı içerisinde toplumsal ilişkileri iyileştirme fonksiyonu taşıyan selamlaşma önemli bir yer tutmaktadır. Kültürel bir değer taşımasından dolayı Manas destanı içerisinde yer alan selamlaşma öğelerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda aile üyeleri, elçiler ve yolculuğa çıkanlar ve yolculuktan dönenlerin selamlandığı tespit edilmiştir. Selamlaşma mekanları olarak meralar, savaş meydanları ve yollardır. Araştırma sonucunda Türk edebi metinlerinin analiz edilerek Türk kültürünü oluşturan kalışmış sözcüklerin belirlenerek kültürel parolalarımızın ortaya çıkarılması tavsiye edilmektedir.

Meirbekov, Elikbayev, Meirbekov & Temirbaev (2015) ‘‘Sociolinguistic Aspects of the Speech Act of Greeting in the Kazakh and English Languages’’ isimli araştırmalarında Kazakça ve İngilizce selam alıp selam verme biçimlerini ve selamlaşmaya dair sözel üretimlerinin farklılıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Veri toplamasında kullanılan yöntemler anket, görüşme, iç gözlem ve gözlem metodlarına ek olarak istatistiksel analizden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda Kazakça ve İngilizce selamlaşma biçimlerinde sosyal değişkenlerin ve selamlaşmayı başlatan kişinin sosyal statüsünün aşağıda olması her iki dildeki benzerlikleri oluşturmaktadır. Selamlaşma esnasında Kazaklar dua ederken İngilizler iltifat etme eğilimi göstermekte ve yaşlıların selamlanması Kazaklarda daha önemli olması iki dildeki ve kültürdeki farklılıkların olduğu sonucuna ulaşıldı

Keskin (2017) ‘Türk Kültüründe ‘‘Selamlaşma’’ ve ‘Vedalaşma’ Hakkında Genel Bir Değerlendirme’’ adlı çalışmasında tarihsel süreç içerisinde selamlaşma ve vedalaşma rutinlerinin kişilerarası iletişim bağlamında ele alınmıştır. Araştırma kapsamında gündelik yaşam içerisinde selamlaşma ve vedalaşma sözcüksel ve eylemsel kalıplarının farklı lehçelerdeki kullanımını tablolaştırılmıştır. Araştırma sonucunda İslamiyeti kabul eden Türk boylarında gündelik yaşam içerisinde

selamlaşma ya da vedalaşma sözcüklerinin kullanımında Arapça ve Farsça sözcükler kullanılmaktadır. İslamiyeti kabul etmeyen Türk boylarında selamlaşma ve vedalaşmalarında Türkçe ve Moğolca sözcükler kullanılmaktadır.

Alptekin ve Kaplan (2017) “ Bamsı Beyrek Destanında Selamlaşma” isimli çalışmasında Türk toplumunun tarihsel süreçte selamlaşma biçimlerine değinerek selamlaşmanın kültürel önemine değinilmiştir. Dede Korkut Destanları arasında yer alan Bamsı Beyrek Destanındaki selamlaşmayı devlet büyükleri, arkadaşlar, hayvanlar, aile bireyleri, sıradan insanlar, yiğitler, olağanüstü varlıklar, mezarlık ve ateşi selamlama kategorilerinde ele almaktadır. Çalışmanın sonucunda Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle selamlaşma biçimlerinin değişmiş olmasına rağmen İslamiyet’ten önceki selamlaşma biçimlerini de devam ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Batanova, (2019) “Speech Act Well-Wishing in Turkish Communicative Culture” isimli çalışmasında Türk kültüründe yer alan bireyin yaşamı boyunca meydana gelen tüm gelişmelerdeki iyi dilek sunumlarını kategorilendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada Halil Ersoy’un Türk Dilinde Dualar ve Beddualar isimli eserindeki selamlama ve iyi dilek iletimini etnografik gözlem yöntemi bilgilere ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda dua etme, iyi dileklerini sunma ve selam verme Türk toplumunun gündelik ilişkilerin her alanında kullanıldığı belirlenmiştir. Bu nedenle selam verme Türk kültürü değerleri arasında yer alarak toplum içinde önem verilen bir davranış sayılmaktadır.

Selamlaşmanın Eğitim Boyutunu Konu Edinen Çalışmalar

Kalkan ve Öztürk (2012), “Türk Kültüründe Selamlaşma Kavramı, Bu Kavramın (İlköğretim ve Ortaöğretim) Ders Kitaplarına ve Ders Programlarına Yansıtılması” isimli yüksek lisans tezinde araştırmasında selamlaşmanın kültürel boyutunu Türklerin İslamiyet’i kabul ettikten sonraki edebi eserlerdeki selamlaşma tasvirlerini incelemiştir. Bu selamlaşma tasvirlerinin Dil ve Anlatım, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Hayat Bilgisi, Müzik, Sosyal Bilgiler, Tarih, Türk Edebiyatı, Türkçe ders kitaplarında nasıl yer aldığı tespit edilmeye

çalışılmıştır. Selamlaşma konusunun kazanımına bu ders programları içerisinde ne kadar yer verildiği de incelemeye alınmıştır. Araştırma sonucunda Meb kitaplarının tamamında selamlaşmaya dair bilgiler yer aldığı tespit edilmiştir. Kazanım olarak selamlaşma ritüeline dair bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Türkçe ders programlarında yer aldığı tespit edilmiştir.

Çakmaklı ve Çetin, (2013). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine Kültürel Ortamın Katkısı: Bosna Hersek Örneği” adlı çalışmasında Bosna Hersek’te yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin Bosna Hersek’teki Türk kültürüne katkısını ölçmek amacıyla anket çalışması yapmıştır. Lise 1. sınıfta okuyan 200 öğrenciye uygulanan ankette selam alıp selam verme ifadeleri olan “Allaha emanet ol” ifadelerinin aynı olduğunu fark ettiklerini ortaya çıkmıştır. Boşnakçada Türkçe kelimelerin kullanılmasının ve Türkçe öğrendikçe dil benzerliklerinin farkına vardıklarını ve bu bilgileri yakın çevreleriyle paylaştıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak Bosna Hersek’te Türkçe öğrenen öğrencilerin o bölgede yaşayan Türk kültürüne olumlu yönde katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm & Uğuz, (2014). “An investigation on the Cultural Elements in a Turkish Textbook for Foreigners” isimli çalışmasında dil eğitimi için kullanılan TFL’in Türkçe eğitim seti kitaplarında kültürel öğelerin olup olmadığına dair bulgular aramaktadır. C1, C2 ve C3 düzeyindeki kitaplarda yer alan bilgileri derlemek için değerlendirme kontrol listesi oluşturulmuştur. Tanımlayıcı madde istatistiklerine ek olarak çalışmada madde sıklığı prosedürüne yer verilmiştir. Araştırma sonucunda sosyalleşmeye yönelik veriler %33,24 oranında yoğun bir şekilde C2 kitabında yer verilmiştir. C1 kitabında %1,30 ve C3 kitabında ise %0,78 oranında yer verilmiştir. Sosyal etkileşim ile ilgili veriler en çok C2 kitabında % 12,30 oranında yer almaktadır, yine C1 düzeyinde %1,57 oranında; C3 kitabında ise % 2,61 oranında içeriğe sahiptir ve ulusal geçmiş ile ilgili bilgiler C2 seviyesindeki kitapta % 11,25 oranında veriye sahiptir, ancak C1 düzeyindeki seviye % 0,26; C3 düzeyindeki verilerde % 0,78 oranında kitap içeriğine eklendiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak dil eğitiminde kültürel öğelerin önemi de

göz önüne alındığında tüm ölçütlerin eşit oranda olması gerektiği savunularak dil seti hazırlayıcılarına konu çeşitliliğini artırmaya yönelik önerilerde bulunulmuştur

Daşdemir ve Tekin (2018) ‘‘Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Türk-Kültür Öğelerinin Kullanımı’’ adlı makalesinde sosyal bilgiler ders kitaplarının toplumsal uyum sağlama ve nesiller arası bağ oluşturmayı hedeflediği için bu ders kitaplarında hangi kültürel öğelerin olduğunu belirlemeyi amaçlamaktadır Çalışma nitel araştırma metoduyla 13 sosyal sosyal bilgiler öğretmenleriyle yürütülmüştür. Açık uçlu soru formuyla oluşturulan anketlerden sağlanan veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda üç farklı görüş olduğu saptanmıştır. İlk görüş sosyal bilgiler dersini veren öğretmenlerce kültürel unsurların içeriği, ikinci olarak, sosyal bilgiler ders kitaplarında olması gereken kültürel unsurlar ve son olarak ders kitaplarında bulunan kültürel unsurlardır. Araştırma sonucunda öğretmenler yoğun olarak dini, askeri ve düğün törenlerine dair öğeleri kültürel öğe olarak söylemiştir. Törenler dışında çoğunlukla halı, nakkaşlık ve çini sanatı kültürel öğe olarak verilen örnekler arasında yer almaktadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alması gereken kültürel öğeler folklor, doğaya ve kadına sayı, el öpme, misafirperverlik ve geleneklerdir. Ders kitaplarında bulunan öğeler ise; mimari öğelerin dışında dokuma ürünler ve el sanatlarıdır. Sonuç olarak, kitaplarda kullanılan kültürel öğeler maddi kültüre aittir oysa Türk kültürünü oluşturan manevi öğelerde bulunmaktadır bu nedenle Türk kültüründeki manevi unsurlarında kitaplarda yer almasını tavsiye edilmektedir.

Çakmak, (2019) ‘‘Yedi İklim Türkçe Öğretim Setinin (A1-A2) Kültür Aktarımı Açısından Değerlendirilmesi’’ isimli makalesinde Yunus Emre Enstitüsü’nün Türkçe öğrenim setinde yer alan kültürel öğe unsurlarını dizelleştirmeyi hedeflemektedir. Araştırma kapsamında doküman analiz metodu kullanılmıştır. A1-A2 Türkçe setlerinde kültürel unsurlar 10 başlıkta ele alınmıştır. Kültürel öğe olarak ele alınan başlıklar: yemek, atasözleri ve deyimler, sanat, giyim, bayramlar, eğitim, tarihi yerler, meslekler ve haberleşme’dir. Araştırma sonucunda A1 ve A2 düzeyindeki eğitim setlerinde toplam 258 adet

kültürel öge göstergesi tespit edilmiştir. A2 düzeyindeki eğitim setinde kültürel göstergelerle daha fazla karşılaşılmaktadır. Sanat kategorisindeki kültürel aktarım diğer kategorilere oranla daha yoğun kullanılmıştır. En az kültürel aktarımı ise giyim ve eğitim üzerinedir.

Literatürde selamlaşmanın siyasi, edebi ve psikolojik boyutlarını ele alan çalışmalarda yapılmıştır. Meray,(1961) “Bazı Türk Andlaşmalarında Denizde Dostluk, Selamlaşma, Kazaya Uğramış Gemilere Yardımla İlgili Hükümler” isimli çalışmasında 16.yüzyıldan 19.yüzyıla kadar ki süreçte yapılan anlaşmalar incelenerek deniz hukukuna göre dostluk kurmak ve selamlaşma ya da gemide meydana gelen bir kaza durumunda yardımcı olmayı örnekler üzerinden açıklanmıştır.

Uer, (2018). “Selamlaşma Bağlamında Üsküdar/Selami Ali Efendi Menkıbesinin Göstergibilim Açısından İncelenmesi” çalışmasında 17.yüzyılda İstanbul’da yaşayan tarikat şeyhi Selami Ali Efendi’nin menkıbesi çözümlenerek Türk örf ve adetlerinde görgü kurallarının önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında bir nezaket kuralı olarak selamlaşma tartışıldıktan sonra selamsız menkıbesi göstergibilim ve Adlandırma Bilimi bağlamında incelenmiştir. Menkıbe Barthes ve Greimas’ın göstergibilim metoduna göre analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda nezaket kurallarından biri olan selamlaşmanın toplum nezdinde iletişimsel anlamlar taşıdığı tespit edilmiştir.

Karakuş, (2019) “İletişim Psikolojisi Açısından Selam” isimli tez çalışmasında toplumsal birliğin göstergesi sayılan selam alıp verme davranışına dair farkındalık kazandırmayı hedeflemektedir. Selamlaşma ritüelinin psikolojik ve manevi açıdan ele alarak dini ve kültürel değerini belirlemek amacıyla ölçek tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda selam alıp vermenin dini tutum ve iletişim kurma yeteneği arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Bir toplumun dili ve kültürü arasında güçlü bir bağ bulunduğu bilinmektedir. Bu bağın olağan hayatın şekillenmesini sağlayan sözlü

ve sözsüz iletişim kurma davranışları da etkilemektedir. Toplumsal davranışları etkileyen dil- kültür etkileşimi bir eylem olarak gerçekleştirdiğimiz selam alıp verme, vedalaşma ve birçok gündelik iletişim pratikleri üzerinde anlamlı bir iz bırakmaktadır. Gündelik olarak gerçekleşen bu davranışlar tarihsel süreç göz önüne alındığında Türk kültürünü temsil eden öğeler arasında yer aldığı için önem arz etmektedir.

İyi dilek sunmak maksadıyla gerçekleştirilen selamlaşma eylemi için Türk kültüründe çeşitli ifadeler yer almaktadır. İslamiyet’i kabul etmeden önce Türkçe ve Moğolca kelimelerle selamlaşırken İslamiyet’in kabulüyle birlikte Türk kültüründe selamlaşmak için dini ifadelerin yanında Arapça ve Farsça kelimelerde Türk dilinin içerisinde yer edinmeye başladığı tespit edilmiştir. Türk kültürü içerisinde gündelik iletişim içerisinde yer alan selam alıp verme eylemi için yaş ve cinsiyet ayrımına gidilmemektedir sadece bir selamlaşma ve saygı göstergesi olarak el öpme davranışını yaşça küçük olan birey büyüğünün elini öperek gerçekleştirmektedir.

Türk kültürü içinde selamlama ve saygı gösterme biçimi olarak yaşatılan el öpme geleneğinin önemi sıkça vurgulanmaktadır. Kültürel öğeler arasında yer alan destanlarda, deyimlerde, atasözlerinde de el öpme adeti ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Özellikle Dede Korkut destanı içerisinde birçok yerde selam verme ve saygı ifade ediş biçimi olarak annenin, babanın, devlet büyüklerinin ellerinin nasıl öpüldüğü tasvir edilmektedir.

Kültürel devamlılığın sağlanması için örf ve adetlerin toplumdaki çeşitli kurumlar aracılığıyla gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Türk kültüründe selamlaşma ile ilgili literatür tarandığında selamlaşma eylemini kültürel açıdan ele alan 9 çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Çalışmalardan 3 tanesi İngilizce ve makale olarak yayınlanmıştır. Yayın dili Türkçe olan çalışmaların sayısı 6’dır ve çalışmalarından bir tanesi bildiri diğerleri makale olarak yayınlanmıştır. Araştırmalar gündelik hayatın içerisinde selamlaşma kültürünün süreç içerisinde çeşitli değişmelere uğramasına rağmen

devam ettiğini ve selam verme kültürünün diğer kültürlerdeki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Selam verme kültürü, eğitim kurumu çerçevesinde ele alındığında literatür tarandığında 5 çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışmalardan bir tanesi yüksek lisans tez çalışması, bir tanesi bildiri diğer üçü ise makale olarak yayınlanmıştır bir çalışmanın yayın dili İngilizcedir. Diğer çalışmalarda Türkçe olarak yayınlanmıştır. Çalışmalar Türk kültürünün aktarımında kitaplardaki kültürel öğeleri incelemektedir. Eğitim kurumu çerçevesinde kültür aktarımını ele alan çalışmaların incelemesi sonucunda kültür öğelerinin kitaplarda yer aldığını ama yeterli ölçüde bu kültürel unsurların yanıtlanmadığı genel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde selamlaşma kültürünün edebiyatta, siyasette ve psikolojide nasıl etkisi olduğu ele alan çalışmalarda bulunmaktadır. Literatür taraması sonucunda kültürel bir davranış biçimi olan selamlaşma geleneğinin üzerine yapılan akademik araştırmaların belirli çerçevede kaldığı ve çalışma alanın çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak; Türk kültüründe selamlaşma geleneğinin değişmesinde İslamiyet'i kabul etmenin etkisi bulunmaktadır. Günümüzde küreselleşmenin ve diğer kültürlerle olan ilişkilerin artmasının sonucunda selamlaşma şekilleri ya değişmekte ya da eskisi kadar sık sergilenmemektedir. Covid-19 salgını etkisiyle bayramlarda sarılma, tokalaşma ve el öpme davranışlarından kaçınılmasına ve sosyal mesafe kurallarına uyulması gerektiğine yönelik uyarılar yapılmaktadır. Kanaat önderleri pandemiden dolayı toplumu tokalaşmadan kaçınması için sağ eli kalp üzerine götürerek selam verme davranışını yaymaya teşvik etmektedir. Koronavirüs pandemisi etkisini yakın tarihte kaybetmezse selamlaşmak için sürdürülen el öpmek ve tokalaşma geleneğini hijyen ve sosyal mesafe açısından tercih edilmeyerek bu selamlaşma biçimleri yerine yeni bir selamlaşma tarzının ortaya çıkacağı ön görülmektedir.

Kaynakça

1. Alptekin, M., & Kaplan, T. (2017). Bamsı Beyrek Destanında Selamlaşma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6(4), 2522-2544
2. Batanova, I. (2019) Speech Act Well-Wishing in Turkish Communicative Culture. International Conference on Education and Social Sciences, Proceedings of INTCESSI, - Dubai,p:279-283
3. Canatan, K. (2020). Kriz Zamanlarında Sosyal Mesafe. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 1-18.
4. Çakmak, C. (2019). Yedi İklim Türkçe Öğretim Setinin (A1-A2) Kültür Aktarımı Açısından Değerlendirilmesi Evaluation Of Seven Climates Turkish Education Set (A1-A2) With Regard To Cultur Transmission. *The Journal*, 12(65).756-763
5. Çakmaklı, Z., & Çetin, M. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine Kültürel Ortamın Katkısı: Bosna Hersek Örneği Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, Saraybosna S:547-554
6. Daşdemir, İ., ve Tekin, S. (2018). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Türk-Kültür Öğelerinin Kullanımı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 215-228.
7. Demir, M. (2012). Gündelik Yaşamda Selamlaşma ve Yemek Görgü Kurallarının Toplumlardaki Farklılaşması. *folklor/edebiyat*, 18(70), 165-186.
8. Genç, C, & Akyürek, S. S. (2020). Covid-19: Kaçınılmaz Değişim Alarmı! Ya İnsan Ya Da İnsan!. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 48-63.
9. Güftâ, H. (2015). Derviş Muhammed Yemin'in Faziletname Adlı Eserinde Hz. Ali Sevgisi. *Journal of International Social Research*, 8(38).
10. Hart, C. (1998). Doing a literature review: Releasing the social science research imagination. London, UK: Sage Publications.
11. Kalkan, S, Ö, ve Öztürk, R. (2012), "Türk Kültüründe Selamlaşma Kavramı, Bu Kavramın (İlköğretim ve Ortaöğretim) Ders Kitaplarına ve Ders Programlarına Yansıtılması, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya,
12. Karakuş, F. Z. (2019). İletişim Psikolojisi Açısından Selam, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
13. Karman, G. (2013). " Paşanın Eli Öpülür Mü?": Budin'de Erdel Elçileri. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (24), 69-99.
14. Kayhan, G. Ç. (2009). *Hakkâri/Yüksekova 75. Yıl Yatılı İlköğretim Bölge Okulu İlköğretim 7. Sınıf Düzeyinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Deyim, Atasözü Ve Bilmece Dağarcıklarının Belirlenmesi Ve Bunların Öğretilmesi*, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya).
15. Keskin, A. (2017). Türk Kültüründe "Selamlaşma" Ve "Vedalaşma" Hakkında Genel Bir Değerlendirme. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (43), 125-146.
16. Köroğlu, S. A. (2015). Literatür Taraması Üzerine Notlar ve Bir Tarama Tekniği. *GiDB Dergi*, (01), 61-69.
17. Küçükbasmacı, G. (2015). Selamlaşma Sözleri Açısından Manas Destanı. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Ankara, p. 1677-169
18. Levy, Y., & Ellis, T. J. (2006). A systems approach to conduct an effective literature review in support of information systems research. *Informing Science*, 9.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

19. Meirbekov, A. K., Elikbayev, B. K., Meirbekov, A. K., & Temirbaev, B. A. (2015). Sociolinguistic Aspects of the speech act of greeting in the Kazakh and English languages. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(6 S2), 267-267.
20. Meray, S. L.(1961) Bazı Türk Andlaşmalarında Denizde Dostluk, Selamlaşma, Kazaya Uğramış Gemilere Yardımla İlgili Hükümler. *Ankara Ün. SBF Dergisi*, 16(02). 77-92
21. Özdemir, C. (2017). Dede Korkut Kitabında Saygı. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 16(16), 7-29.
22. Özdoğan, Ö, Mutluluğu Seçiyorum, Özdenöze Yayınları, Ankara, 2009.
23. Rowe, F, (2014) What literature review is not: diversity, boundaries and recommendations, *European Journal of Information Systems*, 23:3, 241-255, DOI: 10.1057/ejis.2014.7
24. Saraç, C. (2003). Kumuk ve Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Sözlü İletişim. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (16). 45-53
25. Sarı, İ, (2016), Görgü Kuralları: Büyüklere ve Küçüklere Görgü Kuralları..Net Medya Yay..İstanbul.
26. Sarıca, B (2016). Atasözlerinde Olumsuz Öğretiler Üzerine. Padam Yay., Ankara 2016, (s.90-101).
27. Selçuk, A. (2005). Kültürlerarası İletişim Açısından Gündelik İletişim Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 1-17.
28. Shortt, M. T. (2013). Patterning culture: Developing a System for the Visual Notation of Greetings. 2013 Digital Heritage International Congress (DigitalHeritage). doi:10.1109/digitalheritage.2013.6743768
29. Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333-339.
30. Tarcan, A. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Selamlaşma Alışlımları Olarak" Nasılsınız" Sorusuna Verdikleri Yanıtlar/Dicle Üniversitesi Örneği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 9(32). 350-371
31. Toloraia, T. (2020). "El" Organ adıyla kurulmuş Türk ve Gürcü deyimlerinde eşdeğerlikler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (18), 512-519. DOI: 10.29000/rumelide.706244.
32. Tüm, G., & Uğuz, S. (2014). An investigation on the cultural elements in a Turkish textbook for foreigners. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 158, 356-363.
33. Türk Dil Kurumu. (t.y.). Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 28.08.2020
34. Uer, N. (2018). Selamlaşma Bağlamında Üsküdar/Selami Ali Efendi Menkıbesinin Göstergebilim Açısından İncelenmesi. *Folklor/Edebiyat*, 24(94), 73-85.

TÜRK KAHVESİ GELENEĞİNİN OSMANLI DÖNEMİNDE KÜLTÜR VE SANATA YANSIMA BİÇİMLERİ

Sezin Gizem IŞIKLI

Yüksek Lisans Öğr., Marmara Ün. Yerel Yön. ve Kent Pol. Böl. sezinisikli2@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6940-2214

Özet

Mutfak kültürü, içerisinde toplumun yeme içme pratiklerini barındıran ve o toplumun tarihsel süreçlerinde yer edinen çok boyutlu bir kültürel öğedir. Yiyecek ve içeceklerin hazırlanışı, sunumu ve bunlara özgü ritüellerin oluşturulması sosyal hayatın, kültürün ve sanatın bu bağlamda şekillenmesine aracı olmaktadır. Tarihi çok eski dönemlere dayanan kahve, yüzyıllar içerisinde dünyadaki farklı coğrafyaların mutfaklarında bu coğrafyaların şekillendirdiği kültürlere has biçimlerde yer edinmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı topraklarına getirilen kahve, zaman içerisinde Türklere özgü pişirme ve sunum teknikleri ile geliştirilmiş ve Türk kahvesi tanımıyla birlikte Türk kahvesi geleneği de oluşmaya başlamıştır. Kahve içeceğinin Türk toplumu tarafından tüketilmeye ve Avrupa'ya tanıtılmaya başlaması, kahvenin çevresinde gelişen kültürün sanatla ilişkisini de beraberinde getirmiş; bu içeceğe özgü mutfak eşyaları Osmanlı topraklarındaki zanaatkarların yorumları ile üretilmeye başlamıştır. Bir diğer yandan Türk kahvesi geleneği sonucunda oluşan kültürel merasimler ve toplumun toplanış biçimleri içeceğe farklı sosyal boyutlar yüklemiştir. Osmanlı'da on altıncı yüzyıl itibariyle kültüre yerleşen Türk kahvesi geleneği geniş çevrelerce beğenilmiş; bu içecek Osmanlı'yı ziyaret eden seyyahların hatıralarında da sıklıkla yer bulmuştur. 2013 yılında Unesco'nun Somut Olmayan Mirasın Korunması Hükümetler Komitesi tarafından İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne alınan Türk kahvesi, Türk toplumunun evrensel boyutta önemli bir kültür parçası haline gelmiştir. Bu çalışmada literatür taraması tekniği ile Türk kahvesi çerçevesinde gelişen geleneğin tarihi, sosyal ve kültürel boyutları ve bu kavramların sanata yansıma biçimleri ele alınacaktır. Bu çalışma sayesinde Osmanlı'nın mutfak kültüründe büyük bir yere sahip Türk kahvesi

geleneğinin çeşitli kavramsal boyutlardaki anlamları irdelenirken bu geleneğin Osmanlı kültür ve sanatına etkilerine de yer verilecektir. Bu çalışmanın sonucunda, Türk kahvesinin Osmanlı'nın kültür ve sanat anlayışıyla biçimlenişinin detaylı bir şekilde çözümlenebilmesi ve literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Türk kahvesi, Osmanlı Dönemi, Kültür, Sanat*

REFLECTION FORMS OF CULTURE AND ART IN THE OTTOMAN PERIOD OF TURKISH COFFEE TRADITION

Abstract

Culinary culture is a multidimensional cultural element that contains the eating and drinking practices of the society and has a place in the historical processes of that society. The preparation and presentation of food and beverages and the creation of rituals specific to them are instrumental in shaping social life, culture and art in this context. Coffee, whose history dates back to past times, has taken its place in the kitchens of different geographies around the world in the forms unique to the cultures shaped by these geographies. The coffee, which was brought to the Ottoman lands during the reign of Suleiman the Magnificent, was developed over time with Turkish cooking and presentation techniques and the Turkish coffee tradition started to form with the definition of Turkish coffee. The fact that the coffee drink started to be consumed by the Turkish society and introduced to Europe brought along the relationship between the culture that developed around coffee and art; Kitchenware specific to this drink began to be produced with the interpretation of craftsmen in Ottoman lands. On the other hand, cultural ceremonies formed as a result of the Turkish coffee tradition and the way society gathered gave different social dimensions to the beverage. Turkish coffee tradition, which settled in the culture as of the sixteenth century in the Ottoman Empire, was widely appreciated; This drink was frequently mentioned in the memories of travelers who visited the Ottoman Empire. Turkish coffee, which was included in the Representative List of Humanity's Intangible Cultural

Heritage by UNESCO's Committee of Governments for the Protection of Intangible Heritage in 2013, has become a globally important cultural part of Turkish society. In this study, the historical, social and cultural dimensions of the tradition developed within the framework of Turkish coffee with the literature review technique and the reflection forms of these concepts on art will be discussed. Thanks to this study, the various conceptual meanings of the Turkish coffee tradition, which has a great place in the Ottoman culinary culture, will be examined and the effects of this tradition on the Ottoman culture and art will be included. As a result of this study, it is aimed to analyze the formation of Turkish coffee with the understanding of culture and art of the Ottoman Empire in detail and to contribute to the literature.

Key Words: *Turkish coffee, Ottoman Period, Culture, Art*

Giriş

Kültür, bir toplumun var olduğu dönemden beri yaşayış biçimini oluşturan bir olgudur. Toplumun sanat anlayışı, gelenekleri, mimari değerleri, mutfağı o insan topluluğunun kültürüne biçim vermektedir ve bu anlayış ve değerler bütünü kültürel mirası oluşturmaktadır. Toplumların mutfakları çevresinde oluşan değerler o toplumların kültürel mirasının önemli parçalarıdır. Yüzyıllar içerisinde dünyanın her bölgesine yayılmış olan kahve içeceği tüketildiği her toplumda farklı yorumlamalar çevresinde yeni mutfak kültürlerinin oluşmasına basamak olmuştur (Balci, 2019: 316). Türk kahvesi olarak adlandırılan demleme yöntemi özellikle Orta Doğu'da ve Kuzey Afrika'da yaygındır (Freeman, Freeman, & Duggan, 2012: 98). On altıncı yüzyılda Osmanlı'ya kahvenin gelişiyle oluşan Türk kahvesi geleneği asırlar boyunca Türk kültürünün bir parçası haline gelmiş; bu gelenek Türklere özgü mutfak kültürünü şekillendirirken çeşitli kültürel öğeleri de bir araya getirmiştir. Türk kahvesi geleneği Osmanlı döneminden günümüze sürdürülerek dönemlerin sanat anlayışlarına da yansımış; seramik, çinicilik gibi sanat dalları bu çerçevede gelişmiştir. Kültürel paylaşımın bir aracı haline gelen kahvehaneler on altıncı yüzyılın ikinci yarısında açılarak toplum için bir sosyalleşme alanı oluşturulmuştur

(Tosun, 2019: 14). Halkın kahveyi günlük bir rutin olarak tüketmeye başlamasından sonra 1500’lü yılların ortalarında İstanbul’un Tahtakale bölgesinde ilk kahvehane hizmete başlamıştır (Gudaoglu, 2019: 22). 1555 yılında Halep’ten ve Şam’dan gelen iki kişi tarafından ilk kahvehane açılmıştır (Özgündoğdu, 1992: 7). 2013 yılında Unesco’nun Somut Olmayan Kültürel Miras listesine eklenen Türk kahvesi geleneği Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren Türk kültür ve sanatının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bazı şairler tarafından “Esmer Yemen Dilberi” olarak isimlendirilen kahve, keşfinden sonra tüm dünya için önemli bir içecek haline gelmiştir (TUİÇ Akademi, 2012). Bu çalışmada Türk kahvesi geleneğinin Osmanlı döneminde kültüre ve sanata yansıma biçimleri ele alınmıştır.

KAHVENİN TARİHİ

Kahvenin dünya üzerindeki en köklü geçmişe sahip bitkilerden biri olduğu ve kökboyası ailesinden geldiği (Balci, 2019: 317) ve 120 civarında türü olduğu bilinmektedir (Girginol, 2017: 21). Kahve ismi, en yaygın biçimde bir içecek türü olarak kullanılmaktadır; içen kişiye kimyasal özellikleri sebebiyle lezzet ve hoşluk vermektedir (Gudaoglu, 2019:26). Kahvenin demlenme biçimi nasıl bir tadın ortaya çıkacağından doğrudan etkilidir (Girginol, 2017: 98).

Kahve çekirdekleri kahve ağaçlarındaki meyveden elde edilmektedir. (Freeman, Freeman, & Duggan, 2012:14). Etiyopya, kahvenin doğduğu yerdir; kahve çekirdeklerinin en iyilerinin bu bölgede yetiştiği bilinmektedir (Freeman, Freeman, & Duggan, 2012: 22). Etiyopya’da, kahve ağacının çekirdekleri onuncu yüzyıla dek içecek yerine besin maddesi olarak kullanılmış; özellikle ekmeklerde un işlevini görmüştür (Özgündoğdu, 1992: 3). Kahvenin ismini, kahve bitkisinin geniş bir yetiştirme alanı bulunduğu Habeşistan’ın Kaffa bölgesinden aldığı düşünölmektedir (Gudaoglu, 2019: 17). Kahvenin keşfedilmesiyle ilgili ise çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesine göre; Etiyopya’daki bir çoban, hayvanlarının kahverengi bir bitki yediğini görmüş ve bunu yiyen hayvanların enerjilerinin arttığını ve daha hareketli hale geldiklerini gözlemlemiştir. Bu gözlemden sonra çoban da aynı bitkiyi yemiş, yedikten sonra daha zinde kaldığını fark etmiş ve

yaşadığı yerdeki imamla bu deneyimini paylaşmıştır. Durumu öğrenen imam da kahve bitkisinin tohumlarını kaynatmış ve içecek haline getirmiş; böylece kahve içeceği ortaya çıkmıştır (Gudaoğlu, 2019: 19). Bir diğer rivayete göre ise Arabistan'da bir derviş iftiraya uğrayarak çöle sürülmüş; günlerce susuz kalan derviş bulduğu kahve bitkisinin tohumlarıyla susuzluğunu gidererek hayatta kalmıştır. Dervişin arkadaşları tarafından çölden kurtarılmasının ardından bu bitkinin başka hastalıklara da çare olduğu düşünülmüş ve kahvenin mucizevi etkisi hızla halk arasında yayılmıştır (Balci, 2019: 318). Anlatılan bir hikayeye göreyse; Hz. Muhammed çok hasta olduğu zaman kahve bitkisinin tohumları kaynatılarak peygambere içirilmiş ve peygamber iyileşmiştir. Bu dönemde Arap yarımadasında, sarhoş edici içecekler Hz. Muhammed tarafından yasaklandığı için hoşluk ve enerji vermesi bakımından dinen yasaklanmayan kahve sarhoş eden içeceklerin yerini almıştır (Balci, 2019:318). Kahve Etiyopya'da ortaya çıktıktan sonra Orta Doğu'da Yemen, Şam, Kahire gibi şehirlere ve Osmanlı'nın başkenti İstanbul'a gelmiş; İstanbul'dan sonra ise Avrupa şehirlerine taşınmıştır (Gudaoğlu, 2019: 19).

Kahvenin Osmanlı'ya Gelişi

Alman araştırmacı Ulla Heise ve Fransız tarihçi Fernand Braudel'e göre kahve, 1. Sultan Selim döneminde (151 –1520) Osmanlı topraklarına getirilerek ilk kez 1517 yılında içilmiştir (Tosun, 2019:11). Daha yaygın bir bilgiye göreyse 1547 senesinde Arabistan'dan gemilerle İstanbul'a getirelen kahve sarayda yaşayan sakinler ve üst sınıf tarafından içilmeye başlamıştır (Özgündoğdu,1992:5). Osmanlı sarayında kahvenin sevilerek içilmeye devam edilmesi üzerine Kanuni Sultan Süleyman tarafından sarayda kahvecibaşılık sorumluluğuna belli kişiler getirilmeye başlanmıştır (Gudaoğlu,2019:21). 1500'lü yılların sonlarına doğru, dönemin Şeyhülislamı Bostanzade Mehmet Efendi'nin verdiği uzun fetvada kahvenin yararları halka anlatılmış ve Osmanlı'da kahvehanelerin açılışı yaygınlaşmıştır. (Hassan,1988:260). 1683 yılında, Viyana kuşatmasında Osmanlı devleti yenildikten sonra Osmanlı'dan alınan kahve çuvalaları Avrupa'ya götürülmüş ve kahve Avrupa'ya yayılmıştır (Ergener, 2002: 41). İstanbul, ilerleyen dönemlerde kahve konusunda önemli bir ticaret noktası olmuş ve kahvenin diğer şehirlere

ticareti İstanbul üzerinden yapılmıştır (Hassan, 1988: 229). Osmanlı döneminde kahve halk arasında çok sevilmiş ve bu gelenek toplumun her sınıfında sürdürülmüştür. Kahve içmek kadar kahve içme takımlarına sahip olmak da halk arasında önemli bir durum haline gelmiştir. Örneğin 1700'lü yıllarda toplumun alt tabakalarından insanların öldükten sonra bıraktıkları miraslarda önemli kahve takımlarına rastlanmıştır (Faroqi,1998:25). Yine bu yıllarda Bursa bölgesinde, sanatla ve ticaretle uğraşan kişilerin vefat etmelerinin ardından evlerinde cezve ve fincanların olduğu görülmüştür (Faroqi, 1998:25). Osmanlı'da kahve; kahvehaneler, saray ve evler dışında sokakta da içilen bir içecek olmuştur. Kahvenin pek çok kişi için günlük bir ihtiyaç haline gelmesinden ötürü sokaklarda seyyar kahve satıcıları ortaya çıkmış, bu kişiler seyyar bir ocak ile dışarda kahve pişirip satmışlardır (Özgünoğdu,1992:9). Türk kahvesi geleneğinin Osmanlı'nın son dönemlerinde devam etmesinde Kurukahveci Mehmet Efendi önemli bir yere sahiptir. 1871'de İstanbul'da kahve satmaya başlayan Mehmet Efendi 1930'dan itibaren dünya çapında bir üne kavuşmuştur (Akpinar, 2019: 74).

TÜRK KAHVESİ GELENEĞİ

“Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” cümlesi Türklerin Türk kahvesi için kullandıkları bir atasözüdür (Born, 2015:65). Kahve çekirdekleri Türkiye'de yetişmiyor olsa da Türk kahvesi dünya çapında popülerliğe sahip bir kahve türüdür (Ergener, 2002:41).Türk kahvesinin dünyadaki en eski tarihli kahve demleme yöntemlerinden biri olduğu belirtilmektedir ve bu kahve telvesi ile birlikte içime sunulan tek kahve olma özelliğini taşımaktadır (Akpinar, 2019:73). Türk kahvesi diğer kahve türlerine kıyasla daha az kafein içeren bir içecektir (Gudaoğlu, 2019:37). Yapılan çalışmalar sonucunda Türk kahvesi pişirilirken tat bileşenlerinin dört farklı aşamada hassas, orta, tatlı ve acı tatlar olarak suya karıştığı ortaya konulmuştur (Gudaoğlu, 2019:34). Kahve çekirdeklerinin un boyutlarına getirilmesiyle pişirmeye hazır hale getirilen kahve sade, az şekerli, orta şekerli ve şekerli olarak tüketilmekte (Born, 2015: 66), köpüğüyle servis edilirken yanına ikram olarak su ve lokum konulmaktadır (Akpinar, 2019:72-73). Misafirliliklerde, hasta ziyareti ve baş sağlığı dilemek için bulunulan ziyaretlerde Türk kahvesi

ikramı Türkler için bir gelenektir (Balcı, 2019:325). Türk toplumunda kahvenin sevgi, dostluk, arkadaşlık, sohbet gibi değerlerin oluşmasına zemin hazırlayan bir bahane olduğu vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2012:165).

(<https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/8507/kahve-ve-lokum>)

Hazırlanma ve pişirme yöntemlerinin Türkler tarafından geliştirilmesi sebebiyle Türk kahvesi ismini alan bu özel kahve çeşidi pek çok mutfak eşyasının da bu konseptte ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Türk kahvesinin pişirilirken karıştırılması gerektiği için bu eyleme uygun, üstü açık bir pişirme aracı olan cezve geliştirilmiştir. (Bayramova, 2019: 3) Özel hazırlanma teknikleriyle ikrama sunulan Türk kahvesinin çevresinde, hazırlanma ve ikram araçlarında rastlanan bir sanat gelişmiştir (Sarı İ., 2018: 214). Fincandaki tavelerin soğumasından sonra sezgisel olarak geleceğe dair cümleler söylenmesi ve bu ritüelle kahve falı bakmak denmesi toplumda yaygınlaşmış; kahve içmenin bir parçası olmuştur (Akpmar, 2019: 76). Fala inanma falsız da kalma cümlesi de Türk kahvesi içtikten sonra fal bakma adetinin sonucunda ortaya çıkmıştır (Akpmar, 2019: 76). Kahve içildikten sonra buluşan kişiler arasında fincanı ters çevirip tabağa koyup koymama, fal baktırıp baktırmama üzerine sohbetler yaşanmaktadır (Erdoğan, 2012: 166).

Türk kahvesiyle gelen bu gelenek edebiyata da yansımıştır. Örneğin Arif Nihat Asya bir şiirinde:

“Bir izbe ki kalmıştır umut tavelere
Kül bağlar ocak, kahve biter, fal bitmez.”
dizelerine yer vermiştir (TUİÇ Akademi, 2012).

Türk kahvesinin sevilerek sıkça tüketilmesiyle birlikte Türk mutfağında bu kahve ile benzer şekillerde yapılan mırza, menengiç

kahvesi, dibek kahvesi, süvari kahvesi, yandan çarklı türk kahvesi gibi türler de yer bulmuştur (Gudaoğlu, 2019: 39-41).

(<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352618117301841#fig5>)

1. OSMANLI'DA TÜRK KAHVESİ ÇEVRESİNDE GELİŞEN KÜLTÜR VE SANAT

1.1 Kahvehanelerde Gelişen Kültür

Tarihte ilk kahvehanelerin on altıncı yüzyılın başında Kahire, Şam ve Mekke'de açıldığı bilinmektedir. (Tosun, 2019: 16). Şam'dan gelen Şems ve Halepli Hakem isimli iki kişi İstanbul'a gelerek Tahtakale'de ilk kahvehaneyi halkın hizmetine sunmuştur (Balci, 2019: 321).

İstanbul halkının toplanma alanlarının hamamlar ve meyhanelerden ibaret olması Müslüman topluluğu sosyalleşme bakımından sınırlandırmıştır. Bu bakımdan kahvehanelerin açılışı halkın bir araya gelmek için mekan arayışına bir çözüm sağlamıştır (Balci, 2019: 322).

Kahvehaneler Müslüman tavernaları olarak da adlandırılmaktadır (Tosun, 2019: 18). Bazı araştırmalara göre; İstanbul'daki ilk kahvehane benzeri toplanma mekanının 1511 senesinde açıldığı sonrasında bir mekanda toplanış alışkanlığının sürdürülerek bir kültür oluşturmasının 1550'lere dayandığı varsayılmaktadır (Balci, 2019: 321).

Kahvenin keşfedilişinden sonra geniş çevrelerce sevmeye başlaması kahvehanelerin artmasında ve bir misafirperverlik simgesi haline gelmesinde etkili olmuştur (Wilkinson,2019:101). Herkesin gidebildiği kahvehanelerin yanı sıra Semai, Esnaf, Aşık, Aydın, Yeniçeri Tulumbacı, Meddah kahvehanesi gibi türlerde yeni mekanlar da oluşturulmuştur (Gudaoğlu, 2019: 23).Toplumun büyük bir kesiminin kahvehanelerde vakit

geçirmeye başlaması üzerine bir dönem din adamları bu mekanları sakıncalı bulmuş ve kapatılmaları üzerine fetvalar vermiştir.

Osmanlı döneminin sonlarında İstanbul'a seyahatler yapan Ermeni araştırmacı Hayr Simon Yeremyan İstanbul İzlenimleri kitabında İstanbul'da gözlemlediği kahvehane geleneğinden söz etmektedir. Hafta içi iş saatlerinde gençlerin şık kıyafetler giyerek kahvehanelerde buluşup tavla oynadığını gören Yeremyan; kahvehane kültürünü gençleri vakitlerini değerlendirmek açısından kötü etkilediği düşüncesiyle eleştirmektedir (Yeremyan, 2018: 68).

İstanbul'da İki İskandinav Seyyah kitabında, Knut Hamsun'ın 1899 yılında İstanbul'a yaptığı gezide karşılaştığı türk kahvesi ve kahvehane kültürü izlenimlerine rastlanmaktadır. Türk kahvesini ilk kez tadan Hamsun, kahvenin görüntüsünü zifte benzetmiş, tadını buruk bulmuştur. Bununla birlikte kahvehanede Türk kahvesi içenlerin her yudumdan sonra fincanlarını çalkaladıklarını, kahvenin telvesini içip arkalarına yaslandıklarını gözlemiştir (Hamsun & Andersen, 2020: 26). İstanbul'a seyahat eden Knut Hamsun kahvehane ziyaretinde içeri çalgılı müzik gruplarının girerek bu mekanda müzik yaptıklarını, dans ettiklerini ve oturan müşterilerin de şarkılara eşlik ettiğini aktarmıştır (Hamsun & Andersen, 2020: 27).

Kahvehaneler dekorasyonlarına önem verilen; halkın sohbet ederek, kitap okuyup paylaşarak, sosyalleştiği alanlar olarak Osmanlı döneminde hem kentlerde hem de kırsalda yerini almıştır (Sarı İ., 2018:215). Mimari yönden farklı özelliklere sahip olan bu mekanlar, Osmanlı'daki mimari ve sanat anlayışının ilerlemesine katkı sağlamışlardır (Özgündoğdu, 1992:1). Ortasında havuz bulunan yapılar ve sütunlar kahvehane mimarisinde önemli bir yere sahip olmuş, çinicilik sanatı da duvar süslemelerinde kullanılmıştır (Özgündoğdu, 1992: 10-11).

Kahvehaneler zaman içerisinde insanların bir araya gelerek müzik yaptıkları, kitap okudukları, gündelik hayata dair konuştukları sosyal mekanlara dönüşmüştür. İnsanların birbirleriyle kitap paylaştıkları ve birlikte kitap okudukları kahvehanelere de kıraathane adı verilmiştir. Halkın bu mekanlarda uzun vakit geçirmesi din adamlarını rahatsız etmiş, verilen fetvalar sonucunda 3. Murat döneminde kahve içmek yasaklanmış ve Osmanlı'da bulunan kahveler

denize dökülerek bu içeceğin içilmesi engellenmeye çalışılmış; sonrasında yeni bir fetva ile yasak kalksa da 4. Murat döneminde kahvehanelerde devlete karşı düşüncelerin geliştiği endişesi ile bu mekanlar tekrar kapatılmış ve 1. İbrahim döneminde yeniden faaliyete girmiştir (Özgündoğdu, 1992: 8).

Kolschitzky 1600'lü yıllarda İstanbul'da çevirmenlik yaparken Viyana kuşatmasında Osmanlı mağlup olunca büyük miktarda kahveyi memleketi Viyana götürmüştür. Kahveyi deneyimleyen kişiler başta bu içeceği acı bulsa da sonrasında tadını sevmişlerdir, Kolschitzky de Viyana'da ilk kahvehaneyi açmıştır. Bunun üzerine, Viyana'da Osmanlı giyim kuşamı ile bulunduğu bir heykeli yapılmıştır (Gudaoğlu, 2019: 24).

Tophane'de bir kahvehane (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/152494>)

1.2. Türk Kahvesinin Türk Kültürüne Etkisi

Türk kahvesi hazırlama geleneği yüzyıllardır nesilden nesile aktarılan somut olmayan bir kültürel mirastır. Bir Türk ailesinde doğan hemen herkes ailesinden bu geleneği öğrenmekte ve gelecek nesillere doğal bir biçimde öğretmektedir (Sarı İ., 2018: 216). Kahvenin sunuş biçimi gelen misafirlere göre değişkenlik gösterebilmektedir.

Saygın ve önemli kişilere ikram edilen kahvelerde özenle seçilmiş fincanlarda kahve servis edilirken yanında verilecek su, lokum gibi diğer tamamlayıcı yiyecek içeceklerin de hoş bir görünüme sahip olmasına önem verilmektedir (Sarı İ. , 2018: 217).

Buluşulan kişilerle kahve içerken günlük olayların paylaşılması sosyalleşmeye olumlu bir etki sağlamaktadır; bununla birlikte kahve bittikten sonra tabağa ters çevrilerek konulan fincandaki telvelerin kuruması ile bu telvelere bakılarak geleceğe dair öngörüler yapılmaktadır (Sarı İ. , 2018: 217).

Konuseverliğin bir sembolü olan Türk kahvesi Türklerde eve gelen misafirlere ikram edilmektedir ve yanında mutlaka su verilmektedir. Bir rivayete göre kahveyle birlikte su verilme kültürünün sebebi misafirin karnının aç olup olmadığını anlamaktadır. Eğer gelen misafir kahveden önce suyu içerse aç olduğu düşünülerek kahveden önce yiyecek bir şeyler ikram edildiği söylenmektedir (Gudaoğlu, 2019: 43).

Kahve geleneğinin Türk kültüründe evlilik öncesi merasimlere yansıdığı da görülmektedir. Örneğin; damadın ailesinin gelinin ailesinin evine gelip evlenecek kızın ailesinin rızasının alındığı kız isteme törenlerinin en önemli bölümlerinden biri Türk kahvesi ikramıdır. Kız, kahveyi aile büyüklerine ikram ettikten sonra damada onun için ayrı hazırlanan tuzlu kahveyi vermektedir. Damadın bu tadı kötü tuzlu kahveyi içmesi Türk kültürüne göre geline gösterdiği sevginin bir temsilidir (Balcı, 2019: 325).

1.3. Osmanlı'da Türk Kahvesi Çevresinde Gelişen Sanat

Osmanlı döneminde sanat toplumda önemli bir yere sahiptir; kahve ile bağlantılı olan porselencilik ve çinicilikte de sanatçılar tarafından başarılı eserler ortaya konulmuştur (Sarı E.,2016:8). Osmanlı döneminde çinicilik merkezleri İznik ve Kütahya olmuştur (Sarı E.,2016:3).

Osmanlı döneminin başlarında, Bursa'nın İznik bölgesinde gelişmeye başlayan çinicilik başarılı ürünlerle on altıncı yüzyılda önemli bir sanat kolu haline gelmiştir (Önder, 1987:32). Kahve içme kültürünün Osmanlı'da minyatür sanatını etkilediği de görülmektedir. Hoca Ali Rıza Bey tarafından hazırlanan minyatürde 16. yüzyılda saraydaki kahve içme şekli tasvir edilmiştir (Gudaoğlu, 2019:20). Kahvehaneler bir anlamda İstanbul'da yaşayanların kültürlenme alanları olarak değerlendirilmektedir.

Müziyenlerin ve şairlerin bu ortamlara gelerek eserlerini seslendirdikleri ve sevenlerinin de dinleyici olarak bu etkinliklere kahvehane içinde katıldıkları bilinmektedir (Balci,2019:323). Bu mekanlarda ramazan zamanlarında hacivat karagöz oynatılması kahve ve Türk kültürü ilişkisi başka bir açıdan göstermektedir. (Özgündoğdu, 1992:7).

1.3.1 Türk Kahvesi Fincan Formları

Kahve takımları hazırlanırken halkın ihtiyaçlarına ve estetiğe önem verilmiş; çok çeşitli formlarda ürünler tasarlanmıştır (Balci, 2019:324). El emeğiyle ortaya çıkarılan sanat, kahve çevresinde önemli bir yere sahiptir. Pek çok kahve araç gerecinde el işçiliğine dayalı süslemeler kullanılmıştır (Balci, 2019:324).

Türk kahvesi, fincan denilen kulplu ya da kulpsuz küçük bardaklarda sunularak servis edilmektedir. Kahvenin Osmanlı döneminde tüketilmeye başlamasıyla birlikte kahvenin tüketildiği fincanlar da üretilmeye ve bu üretimler bir sanat biçimine dönüşmeye başlamıştır. Yüzyıllar boyunca kahve sunumlarında kullanılmak üzere çeşitli materyallerden, çeşitli süsleme ve biçimlerde fincanlar tüketicilere sunulmaktadır.

Günümüzde kullanılan fincanlara oranla daha büyük, kallavi olarak adlandırılan, porselenden Çin fincanları on altıncı yüzyılda kullanılmaya başlamıştır (Gudaoğlu, 2019:45). 17. yüzyılda Kütahya’da, canlı renklerin ve bitki motiflerinin kullanıldığı seramik sanatının farklı bir üslubuyla kahve fincanları ve kahve takımlarının üretimi yapılmıştır (Özgündoğdu, 1992:14).

1700’lü yıllarda tabanı dar, ağız kısmı geniş fincanlar kullanılmış fakat bu fincan modellerinin kahvenin hızlı soğumasına ve aromasının azalmasına sebep olduğu fark edilmiştir (Gudaoğlu, 2019:47).

1800’lü yılların sonuna doğru Tophane işi olarak isimlendirilen lüleci taşından seramik fincanlar ve kahve sunum setleri üretilmiştir (Gudaoğlu, 2019:47). 19. yüzyılda Osmanlı’ya gelen Fransız ustaların etkisiyle tabanı geniş üstü dar fincan modelleri üretilirken 20. yüzyılda silindir şeklinde fincanlar görülmektedir (Gudaoğlu, 2019:46). Kahve

fincanlarında sıklıkla kullanılan çini, beyaz toprağın pişirilmesiyle elde edilen bir seramik ürünüdür (Turani, 2019:31).

1700'lü yılların başında Kütahya'da hem renk hem de biçim olarak beğenilen fincan, hokka, gülabdan gibi Türk kahvesi çevresinde gelişen mutfak ürünleri üretilmiştir. Bu ürünlerde doğayla ilintili çiçek, balık, yaprak gibi figürler de kullanılmıştır (Hassan, 1988:429). İlk dönemlerde kahve fincanları yoğun bir işçilikle değerli materyallerden yapılan görkemli mutfak malzemeleriyle seri üretime geçilmesiyle halkın her kesiminin evinde bulunan ürünler olmuşlardır (Özgünoğlu,1992:24).

Osmanlı sultanı Abdülmecit döneminde, 1845 yılında İstanbul'da ilk porselen fabrikası açılmış, bu fabrika kapandıktan sonra 1892 yılında Yıldız Porselen Fabrikası kurulmuştur (Özgünoğlu, 1992:18). Fincanlarla birlikte kullanılan fincan zarfları Osmanlı saray hazinesinin önemli parçaları arasındadır.

Fincan zarfları Türk kahvesinin ikram edildiği fincanların boyutlarına uygun olarak üretilen zarflar kulbu bulunmayan fincanlardaki sıcak kahvenin içenin elini yakmaması için üretilmiştir (Bilirgen) Çeşitli madenlerden yapılan bu zarflar farklı süsleme teknikleri kullanılarak Türk kahvesi geleneğinin bir parçası olmasıyla berbaer pahalı taşlarla bezenmiş zarflar zenginliğin ve saygınlığın da bir sembolü olmuştur. Fincan zarfları Osmanlı kültürüne aitken sonraki dönemlerde kullanılan fincan tabaklarının Batı kültürüne ait olduğu düşünülmektedir (Pera Müzesi).

Fincan zarfı (<https://artsandculture.google.com/exhibit/tAIS1edPh8jaJg?hl=tr>)

1.3.2. Türk Kahvesi ile Birlikte Kullanılan Diğer Mutfak Eşyaları

Havanda dövülerek toz haline getirilen kahvenin cezveye soğuk su ve içecek kişinin isteğine göre şeker eklenerek ateş üzerinde köpük oluşacak şekilde pişirilmesi ile Türk kahvesi elde edilir (Sarı, 2018:217). Fincanlar, havanlar, öğütücüler, soğutucular, tepsiler gibi mutfak eşyaları kahve kültürü çevresinde gelişirken bu eserlerin yapımında kendine özgü figür ve biçimlerin kullanılması Türk sanatına katkı sağlamıştır (Sarı,2018:219). Kahvenin pişirilmesi için kullanılan mutfak araç gereçlerinin tamamına kahve takımı ismi verilmektedir (Önder, 1987: 65).

Kahve içerken kahve ve yanında sunulanların konulması için sıklıkla sehpa kullanılmaktadır. Ceviz, şimşir, abanoz gibi ağaçlardan çeşitli oyma teknikleri ve süslemeler ile elde edilen sehpa (Önder, 1987: 126) da dolaylı olarak Türk kahvesi geleneğinin çevresinde gelişen sanatla ilişkilendirilebilir. Kavru kahvenin çekirdeklerini öğütür toz haline getirmeye yarayan alete kahve değirmeni denmektedir (Önder, 1987: 65). Hangi malzemeden yapıldığına göre süsleme yöntemi belirlenen tepsiler fincanları taşımak için kullanılan tablalardır (Önder, 1987: 138). İbrikler içine su konularak su taşımak için kullanılmışlardır (Önder, 1987: 60).

Sonuç

Araştırmalara göre, keşfedilişi hakkında çeşitli rivayetlerin bulunduğu kahve; kahve ağacında yetişen kahve bitkisinin tohumlarından elde edilen bir içecektir. Etiyopya bölgesinde bulunmasının ardından tarih boyunca hastalara şifa sağlaması, kişiyi dinç tutması, kişiye keyif vermesi gibi çeşitli faydalı yönleriyle sevilerek günümüze ulaşmıştır. 1000’li yıllarda ekmek yapılması için un niteliğinde de kullanılan kahve çekirdekleri farklı denemeler sonucunda içecek haline getirilerek kullanılmaya başlamıştır.

Doğduğu Arap yarımadasında bulunmasının ardından Orta Doğu’daki ülkelerde yaygınlaşmaya başlamış; Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı’ya getirilişinin ardından buradan Avrupa’ya yayılarak dünya çapında tüketilen bir içecek haline gelmiştir. Osmanlı sarayında kahve beğenilerek tüketilmiş, kahvenin halk tarafından da bir alışkanlık olarak tüketimine devam edilmesi

üzerine Türklere özgü bir demleme yöntemiyle yapılan bir kahve türü ortaya çıkarak Türk kahvesi ismini almıştır.

Türk kahvesi geleneği Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren Türk kültür ve sanatına etkilerini de beraberinde getirmiştir. Kahve ve ev anlamında kullanılan hane sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan kahvehane isimli mekanlar, kahve tüketiminin artışıyla Kanuni döneminde açılmıştır. Zaman zaman bu mekanlarda bir araya gelişin kötü amaçlar çerçevesinde şekillendiği ve dine ve devlete zarar verileceği endişesi ile kapatılan kahvehaneler tekrar tekrar faaliyete başlayarak günümüze dek gelmiştir.

Halkın bir araya gelerek sosyalleşmesine zemin hazırlayan bu alanlarda devlet işleri, din, günlük hayat konuşulduğu gibi edebiyat ve müzikle uğraşan sanatçıların da bu alanlarda bulunarak sanatlarını halkın çeşitli kesimleri ile paylaştıkları görülmüş; bu bağlamda kahvehaneler sadece boş zaman geçirilen mekanlar olmaktan çıkarak sanatla toplumun buluştuğu çok kültürlü alanlar niteliğini kazanmıştır.

Türk kahvesinin geniş bir kitleye hitap etmesi sonucunda bu içecek çevresinde gelişen sanat Osmanlı sanatının önemli bir parçası olmuştur. Kahvenin tüketildiği ilk dönemlerde yurt dışında kullanılan fincan formlarıyla benzer üretilen fincanların yerini Kütahya ve İznik'te üretilen Türklere özgü kahve fincanları ve kahve takımları almıştır.

Türk kahvesi geleneği çerçevesinde gelişen mutfak araç gereçlerinin gerek biçimsel özellikleri gerekse bu gereçlerde kullanılan motif ve süslemeler ayrı bir sanat kolunun gelişimini sağlamıştır. Bir diğer yandan Türklerin kahveye verdikleri önem etimolojiye de yansımıştır. Kahverengi de adını kahvenin renginden almaktadır (Akpınar, 2019: 77).

Kahvenin, Etiyopyalı çoban Kaldi'nin, keçilerinin kahve çekirdeklerini yedikten sonra hareketlendiklerini gözlemlemesi sonucunda keşfedildiği bu bitki ile ilgili anlatılan hikayelerden biridir (Wilkinson, 2019:101). Türk kahvesinin diğer kahvelere kıyasla köpüklü içilmesi, yoğunluğu, telvesi ve damakta bıraktığı aromalı tadın uzun süre kalışı bu içeceğin farklı olarak nitelendirilmesinde rol

oynamaktadır (Sarı, 2018:214). 1554 senesinde İstanbul'da açılan ilk kahvehane bu çerçevede gelececek kültürün önemli bir basamağıdır (Girginol, 2017:18).

İlerleyen dönemde mahalle kahvehanesi denilen kahvehaneler yaygınlaşmış, namaz vakitlerini bekleyen kişiler de bu mekanlarda vakit geçirmeye başlamıştır (Girginol, 2017: 19). Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 1583 yılında İstanbul'a getirilen kahve ilk başta üst tabakanın tükettiği bir içecekken kısa zamanda halkın her sınıfına ulaşmış ve herkesin içtiği bir içecek halini almıştır. Farklı sosya - ekonomik durumlar kahvenin sunuluş biçimlerini çevresinde oluşan kültürlerde bazı farklılıkların oluşmasına sebep olmuştur (Özgünoğdu, 1992: 5).

16. yüzyılda Türk mutfağına ve hayatına giren Türk kahvesi konukseverliğin ve sosyalleşmenin bir aracı olarak hala önemini korumaktadır. Kahve hazırlama ve içme geleneğinin sürdürülmesiyle toplum arasındaki sosyal bağın güçlenmesinde etkin bir rolü olan bu içecek; hemen her Türk mutfağında rastlanan fincan takımları ile bu alanda gelişen sanata etkisini de devam ettirmektedir.

Türk kahvesinin etkileri Osmanlı döneminden itibaren edebiyatta da sıklıkla görülmüş; bu kültür çevresinde sanatçılar tarafından şiirler ve şarkılar yazılmıştır (Sarı, 2018: 218). Kahvehane kültürünün gelişmesi halkın farklı kesimlerinden insanların farklı alanlardaki deneyimlerini paylaştıkları bir mekanın yaratılmasına zemin hazırlamıştır; çeşitli meslek dallarından insanların sohbet etme imkanı bulduğu bu alanlarda sosyal etkileşimin sağlandığı görülmektedir (Sarı, 2018: 219).

Bir diğer yandan az miktarda kahve, su ve isteğe bağlı şekerin karıştırılıp pişirilmesi ile hazırlanıp küçük fincanlarda sunulan kahvenin fincanın altında kalan telvesi tüketilmemektedir; bu telvelerle geleceğe dair çıkarımlar yapılmaya çalışılarak kahve falı bakılması yaygın bir ritüeldir (Ergener, 2002: 41).

Kültürel miras, bir toplumun geçmiş değerlerini geleceğe taşımakta ve tarih boyunca farklı değerleri içine katarak katmanlanmaktadır. Bir toplumun somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri birbirleriyle ilişki içerisinde olup bu ilişkiden

beslenmektedir; bu sebeple kültürel miras zenginliklerine bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmak gerekmektedir.

Türk tarihinde mutfak kültürü de diğer kültürel öğelerle sıkı bir ilişki içindedir ve bu ilişki ile Türk gelenekleri hala canlılığını koruyarak devam ettirilmektedir (Atasoy, 2016: 27).

Günümüzde Türk kahvesi hala sevilerek tüketilen bir içecek olmasının yanı sıra bu içeceğin sanata katkıları da devam etmektedir. Çeşitli tasarımcılar sufilik, dervişlik, doğa, İznik gibi temalar doğrultusunda özel tasarım kahve fincanları ve tabakları yaratmaktadır (Gudaoğlu, 2019: 70-71). Kahvenin içildiği fincanların yapıldığı materyal ve biçimlerinin kahvenin tadına ve içimine etki edip etmediği tartışılan bir konu olsa da alanında uzman insanların araştırmacıların büyük kısmı fincan ve kahve tadı arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedir (Gudaoğlu, 2019: 63).

21. yüzyılda kahve hala çok sevilerek içilen bir içecek iken kahve pişirme ve sunma araçlarında oluşan yoğun talep ve artan nüfus sebebiyle seri üretim hız kazanmış; tasarım ve el emeğinin yerini yurt dışından getirilen daha basit formlu fincanlar ve kahveyle ilişkili araç gereçler almıştır (Özgündoğdu, 1992: 36). Etiyopya'da doğarak zaman içerisinde Osmanlı topraklarına ulaşan ve 21. yüzyılda dünyanın her bölgesinde tüketilen kahve, Türklere özgü demleme yöntemiyle Türk kahvesi adı altında özel bir kahve türü olarak Kanuni döneminden beri tüketilmeye devam etmektedir. Türk kahvesi çevresinde gelişen gelenek, Osmanlı döneminde kültür ve sanatı doğrudan etkileyerek Türk kültürünün ve sanatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Kaynakça

1. AKPINAR, A. (2019). Istanbul Guides 1: Turkish Language Books, Dem Turkish Center, İstanbul
2. ATASOY, F. (2016). Yükselen İpek Yolu 3. Cilt: İpek Yolu'nda Kültür ve Sanat, Türk Yurdu Yayınları, Ankara
3. Balcı, F. (2019). "Cezveden Kültüre 40 Yıl: Türk Kahvesi ve Geleneği", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 87, s. 315-328.
4. Bayramova, G. (2019), Türk Kahvesi Pişirme Yöntemleri ve Tarihsel Gelişiminin Ürün Tasarımı Bağlamında İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
5. BİLİRGEN, E. (tarih yok). Osmanlı Saray Hazinesi'den Fincan Zarfları. Antikalar: <http://www.antikalar.com/osmanli-sarayi-hazinesiden-fincan-zarflar> adresinden alındı

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

6. BORN, T. (2015). Sadece Kahve: Kahve Dünyası İçine Kolay Giriş, CreateSpace Independent Publishing Platform, Kaliforniya.
7. ERDOĞAN, S. S. (2012). Ortaya Karışık: Her Şeyin Tadı Olmak Gibi Bir Şey, Cinius Yayınları, İstanbul
8. ERGENER, R. (2002). About Turkey: Geography, Economy, Politics, Religion, and Culture, Pilgrim's Process Press, United States of America.
9. FAROQHİ, S. (1998). Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul
10. FREEMAN, J., FREEMAN, C., & DUGGAN, T. (2012). The Blue Bottle Craft of Coffee: Growing, Roasting, and Drinking, with Recipes, Ten Speed Press, Berkeley
11. GİRGİNOL, C. R. (2017). Kahve: Topraktan Fincana, A7 Kitap Yayıncılık, İstanbul
12. GUDAOĞLU, K. (2019). Türk Kahvesi Fincanının Formunun Kahvenin Tat-Aroma-Lezzet Özellikleri ile İlişkinin İncelenmesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
13. Hamsun, K., & Andersen, H. C. (2020). İstanbul'da İki İskandinav Seyyah, Çev. B. Gürsaler-Syvertsen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
14. HASSAN, Ü. (1988). Türkiye Tarihi: Osmanlı Devleti, 1600-1908, Cem Yayınevi, İstanbul
15. ÖNDER, M. (1987). Antika ve Eski Eserler Ansiklopedisi, Mısırlı Yayınları, İstanbul.
16. ÖZGÜNDOĞDU, M. D. (1992). Fincan ve Kahvenin Türklerin Yaşamındaki Yeri ve Günümüzdeki Kullanımı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
17. Pera Müzesi. (tarih yok). Kahve Molası Kütahya Çini ve Seramiklerinde Kahvenin Serüveni: <https://artsandculture.google.com/exhibit/tAIS1edPh8jaJg?hl=tr> adresinden alındı
18. SARI, E. (2016). Osmanlı'da Sanat, Nokta E-kitap, Antalya
19. SARI, İ. (2018). Türk Gelenekleri: Türklerin Yaşam Tarzı, Nokta E-kitap
20. Sunar, H. ve, F. Gökçe, (2018). "Somut Olmayan Kültürel Miras Olarak Kahve Geleneği ve Tüketimi Hakkında Bir Araştırma: Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa Örnekleri", Innovation and Global Issues in Social Sciences Congress, Antalya.
21. TOSUN, M. (2019). Count Luigi Ferdinando Marsigli and His Essay On Turkish Coffee: Coffee, Coffeehouses and Cultural Life in The Late 17th Century Ottoman Istanbul, İstanbul Bilgi University, Institute of Social Sciences, Unpublished Master's Thesis, İstanbul.
22. TUİÇ Akademi. (2012). Kahveniz Nasıl Olsun? – Türk Kahvesinin Kültür Tarihi: <http://www.tuicakademi.org/kahveniz-nasil-olsun-turk-kahvesinin-kultur-tarihi/> adresinden alındı
23. TURANİ, A. (2019). Sanat Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul
24. WILKINSON, K. (2019). Semboller & İşaretler Kökenlerine ve Anlamlarına Dair Görsel Bir Rehber, Çev. S. Toksoy, Alfa Yayınları, İstanbul.
25. YEREMYAN, H. S. (2018). İstanbul İzlenimleri, Çev. T. Haşhaşoğlu, Belge Yayınları İstanbul.

NOVRUZ BAYRAMININ TÜRK XALQLARININ MƏNƏVİ DƏYƏRLƏR SİSTEMİNDƏKİ YERİNƏ DAİR

Pirağa Əyyub oğlu İsmayılzadə

AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun aparıcı elmi işçisi,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Özet

Makalede, Türk halklarının Novruz bayramıyla ilgili tarihsel köklerini, kaynaklarını ve bilgilerini incelemektedir. Novruz, Avrasya Türk ve Doğu halklarının ortak kültürünü birleştiren en eski bayramlardan biridir. Türkler tarihen geleneksel teserrüfat faaliyetlerini yürütmek için farklı takvimler kullanırdılar. Bu takvimlerde yılın başlangıcına işaret eden “yılın başlangıcı ayı”, Novruz isimle karakterize edilirdi.

Türkler, Novruz'a ve bahar bayramına “Yılbaşı” adını vermişler. Yılbaşı akşamı güneşi doğurmak, yağmur yağdırmak, kışa veda etmek ve baharı karşılamak için bir dizi ritual ve törenler yapılırdı. Novruz - kelimenin tam anlamıyla yeni bir gün (nov-yeni, ruz-gün) anlamına geliyor. Ancak türklerde Novruz anlamı kışın sonu, bittiği ve yeni bir düzenin başladığı doğal bir fenomen kimi karakterize edilir. Novruz aynı zamanda türk xalqlarında Bozkurt, Çağan, Ergenekon, Nevruz, Sultan Nevruz, Mart Dokuz ve başka isimlerle netleşir.

Türkiyede Novruz, Gündönümü ve ya Yılbaşı olarak adlandırılır. Azerbaycan Türkçesinde Novruz - Noruz, Kırgız Türkçesinde Nuruz, Özbek Türkçesinde Nevruz, Başkurt Türkçesinde Nevruz, Tatar Türkçesinde Navruz, Uygur Türkçesinde Noruz, Çuvaş Türkçesinde Naurus, Kırım Türkçesinde Nevrez, Batı Trakya Türkçesinde Mevris ismi ile işaretlenmiştir.

Novruz kavramının etimolojisi “Yeni yıl”, “yeni gün” olarak tanımlanır. Novruzun farsça bir kelime olması, türklerin perslerle temasa geçmesinden sonra gerçekleştiği anlamına gelir. Bu baxımdan eski Türk dillerinde “nov - nev” kelimesi ebedi, ezeli, “ruz – ruzi” kutsama anlamına gelir. Nevruzun aynı zamanda bir takvim tatili ve yılın başlangıcı olması ihtişamı ve katkısında bulunur. Novruz, tarihi boyunca çeşitli takvim törenlerinden geçti. Bunların arasında eski Türk

takvimi, Zerdüş takvimi, Selçuklu Melikşahın Celali takvimi, Elhanlıların Elkhani takvimi ismi ile sayılmıştır. Ayrıca Novruz, Türk tarım takvimi ile bağlantılı bilgi var. Eski zamanlarda, İran takvimlerinde Novruz, bahar ekinoksuna karşılık geliyordu. Novruz ayinlerinde eski türklere ait şamanizm ve tengrizmin (tanrıçılık, tenqrilik) izleri görülmektedir.

Novruz ayrıca ulusal takvimde doğa ile ilişkilendirilir. Novruzun, ilkbaharın gelişini duyuran ilk çiçeklerden biri “Novruzgülü”dür. Böylelikle Novruz ile bağlantılı tenqrilik unsurlarını yorumlamak mümkündür. Bu açıdan, türk kültür mirasında yeni takvimin tanımladığı yeni yılın ilk gününün ismini veren Novruz, halk takvimlerinde bir “yılın başlangıcı”, “ebedi ruzu” kavramını verir. Geleneksel olarak, yılın başlangıcı (Yeni Yıl) doğanın kış uykusundan uyanması, yer yüzünde açan ilk çiçek, kuşların gelişi, yıldızların görünümü ve diğer empirik, meteorolojik bilgilerle belirlenir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Novruz, halk takvimi, Kur-Araz-Mil-Mugan-Şirvan, Türk, tengri.

NOVRUZ HOLIDAY IS THE PLACE OF THE TURKIC PEOPLE IN THE SYSTEM OF MORAL VALUES

Summary

In the article the roots, sources, information in the historical sources about the national holiday Novruz of Azerbaijan nation are investigated. According to the information the holiday traditions saved in the customs are generalized and analysis on them are carried out. The main direction of the investigation is to learn Novruz cultural complex in common Turk context. That is why the typological and genetic structure of Novruz is defined. The bronze shields depicting a horseback armed ancient Turkic warrior were widely spread in the decorative and applied arts of ancient Turkic people in the period of the First Turkic Khaganate (Göktürks). Turkmen people also called a spring holiday “togsany doldy”, Altay Turkic peoples call it “uyzit”, uigurs “ilk yaz”, “yanadandogu” and “bugukagan”, etc

Keywords : Azerbaijan, holiday, Turk, Novruz, archaic ritual, Mogan, calendar

Giriş

Novruz türk xalqlarının zəngin maddi və mənəvi dəyərlərinin mühüm bir hissəsini özündə ehtiva edən mədəniyyət hadisəsidir. Bu bayrama tarixi inkişaf boyunca baxdığımız zaman onun qədim mədəni köklərə və mənəvi qaynaqlara bağlı olduğunu görürük. Keçmişdə olduğu kimi bu gündə Türkiyədə, Azərbaycanda, Orta Asiya və digər türk xalqlarında Novruz bayramı iqlimdən aslı olaraq yaz aylarında bahar bayramı kimi qeyd olunur.

Novruzun terminoloji əhatə dairəsinə nəzər saldıqda məlum olur ki, bu bayram türk xalqlarında Bozqurd, Çağan, Ergenekon, Nevruz, Sultan Nevruz, Mart Doqquzu və s. adlarla adlanmışdır. Türkiyədə bu bayrama tarixən Gündönümü və ya Yılbaşı deyilmişdir. Bu baxımdan “Novruz” anlayışı bəzi deyiliş fərqləri baxımından, bir çox türk xalqlarının dillərində işlənir. Məsələn, İraq türkmənlərində Noruz, Qırğız türkçəsində Növroz, başqırdlarda Nevruz, tatar türkçəsində Naürüz, Uyğur türkçəsində Noruz, çuvaşlarda Nauruz, Kırım türkçəsində Nevrez, Qərbi Trakiya türkçəsində Mevris, Qaqauz türkçəsində Babu Mart və ya Kürkülü Marta, yəni yeni gün (1, s.12) Rumuniyadakı türk-tatar müsəlmanlarında “taze gün”, bolqar türklərində Nəürüz və s. adlarda qeyd olunur.

Rumuniyadakı türklər bu bayram ərəfəsində dünyadan köçənlərin ruhunu yad edir, öz doğmalarına sovqat apararaq onların bayramını təbrik edirlər (2, s.8). XVI əsrdə Əlişir Nəvahi bu bayramın bir necə adda olduğunu yazaraq göstərir ki, bu bayram türkmənlərdə Novruz Bozorq (Böyük Novruz), Novruz Kuçek (Kiçik Novruz), Novruz Hüseyin, Novruz Sultan, Novruz Rast (İşıqlı Novruz) kimi qeyd edilmişdir.

Müasir dövrdə Novruz bir necə adda saxlanılmışdır: togsany doldy (90 gün icra edildi), türkmən Novruzu, çarva Novruzu (maldarlıqla bağlı keçirilən Novruz), teke Novruz, arkaç Novruz (əsas Novruz), yüpek Novruz (əkinçiliklə bağlı Nobruz, çeltək Novruz, yaz başya (baharın başlanması), yıl başy (ilin başlanması), oğuz günü, erkin günü (azadlıq günü) və s. adlarla keçirilir (3, s.549). Türklərdə Novruzun şad günü kimi qeyd olunmasını şəxs adlarına qoyulmasında da görürük.

Bu baxımdan baharda dünyaya gələn qızlara Bahar, Gülyanaq, Gülyaz, Çəmən, Güllər, Qulovser, Tazeqül, Novdjemal, Novruzqul, Gülbahar, oğlanlara Novruz, Novruzxan, Novruzbek, Novruzqeldi, Novruzdurdu və s. antroponimlər (şəxs adları) verilir (4, s.550). Türkmənlər Novruzda əsasən qədim türklərin milli ənənəvi folklor nümunələrindən sayılan “mondjukatdı” mərasimini qeyd edirlər (5, s.551). Vaxtilə qırğızlar təsərrüfat həyatının başlanğıcı kimi mart ayını Novruz adlandırırlar. Həmin gün doğulan oğlanlara ənənəyə görə Novruzbay, qızlara isə Novruz və ya Novruzgül adı verilərdi. Əgər həmin gün qar yağdırsa, yaxşı əlamət hesab olunardı.

Təsadüfi deyil ki, qırğız əfsanələrində qız gözəlliyini Novruzda yağan qarla müqayisəsi aparılır və Yeni gün, Janı kün, Yeni yıl, Yılbaşı, Çağan Navruz bayramı adı altında şadlıq günü kimi qeyd edirlər. Təbiətin canlanması ilə birlikdə yenidən dirilmənin, birlik və bərabərliyin simvolu olaraq qeyd olunan Novruz, Orta Asiya sovet türk cümhuriyyətlərində XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq 1960 – cı illərə qədər bəzi siyasi səbəblərə görə unudurulmağa çalışılmışdır.

Türk taqvimində Novruz günü

Novruz günü anlayışına türk yazılı qaynaqlarında da rast gəlmək mümkündür. Bu bayram haqqında məlumatlara Əbu Reyhan Biruninin “Asarul Baqiye”, Kaşqarlı Mahmudun “Divani-lügət-it türk”, Balasaqunlu Yusif Hacıbin “Kutadqu biliq”, Ömər Xəyyamın “Novruznamə”, Nizamülmülkiün “Siyasətnamə”, Nizami Gəncəvinin “İsgəndarnamə” və başqa əsərlərdə rast gəlirik.

Biruninin müasiri olan mütəfəkkirlər Mahmud Kaşqarlı və Ömər Xəyyam Novruz haqqında müəyyən məlumatlar vermişdir. Onların əsərlərində təkcə bu bayramın təbiətlə və onun qanunauyğunluqları ilə əlaqəsindən deyil, həm də onunla bağlı mərasimlər, sınaqlar və rituallar haqqında bəhs edilir. Məsələn, Biruni belə bir sınaq haqqında yazır ki, əgər Novruzun ilk günü gün doğan vaxt hələ heç bir söz demədən üç qaşığı bal yesən və üç parça mum yandırsan bütün xəstəliklərdən xilas olarsan. Digər bir sınaq isə belədir ki, hər kim Novruzun sabahı günü ibadətdən öncə bir az şəkər yesə və özünü zeytun yağı ilə yağlasa bütün il ərzində ona heç bir xəstəlik dəyməz.

Novruz günü insanlar bir- birinə şəkər verirlər, çünki Bağdad və kərkük türklərinin dediyinə görə, Cəmsidin vətəni Arazbarda Novruz günlərində şəkər qamışı çıxır (6, s.33). Təsadüfə deyil ki, “Avesta”da Novruzun zərdüştlükdən çox-çox əvvəllərdə Azərbaycanın Muğan bölgəsində geniş şəkildə tətilləndirilib qeyd olunur, beləki burada Novruz bolluğa, qüdsiyyətə sitayiş bayramı hesab olunur.

Türklərdə, o cümlədən Azərbaycanın Mil-Muğan, Şirvan, Qarabağ bölgəsində yazın birinci ayı olan mart ayı “qarayaz” adlanaraq bir ay davam edir. Bu ayda təqvim Novruzunu gətirsə də, qış öz ayazlı - şaxtalı ömrünü başa vurmaq istəmir. “Martın hamısı, aprelin yarısı”, “Mart çıxdı, dərd çıxdı” ifadəsini də ulularımız bunula əlaqədar deyiblər. Qarayaz ayı kəndlilərin, xüsusilə elat camaatının həyatında ağır, çətin dövr sayılırdı.

Yəqin ki, “Novruz günü yaz olar, 40 kötük də az olar”, “Qarayaz hirsənsə 40 şələ odun və 40 çuval saman lazımdır” və s. el sözləri də bununla əlaqədar meydana gəlmişdir. Qarayaz türk təqvimində oğlaqqıran, keçiqıran kimi adlarla tanınsa da, türkün elat əhalisi bu dövr üçün “davar doymaz, yatar durmaz, gedər gəlməz” də deyiblər. Ona görə belə deyiblər ki, həmin vaxt mal-qara doyunca ot tapmazdı, özü də hələ mal-qara zayıf, arıq olduğu üçün heyi olmaz və cırtdağ (gücsüz) olardı (7, s.87).

Novruzda təsərrüfatda çalışan yaşlı özbəklər əlini yağa batırıb öküzlərin buynuzunu yağlayır ki, yeni il bərəkətli olsun. Süfrədə mütləq şurpa (ət bulyonunda bişirilən tərəvəzlər), plov və samsa (göyəttili bişmişlər), sumalak (səməni) aşı olmalıdır. Burada Novruzla əlaqədar olaraq buzboşi və ya kupkari adlı ənənəvi oyunlar, yəni ata minmiş igidlər bir-birinin əlindən yəhərlərindəki qoyun və ya keçini almağa çalışaraq oynayırlar. Tərəkəmələrin inamına görə isə “Novruz bayramının son çərşənbə axşamı tonqaldan atlanıb, sonra ocaq kömüründən alınma üç nöqtə qoyanın bəxti açılar, ömrü uzun olar” (18, s.84).

Vaxtilə, öz təsərrüfat məişətlərini təbiət hadisələrinə uyğun şəkildə həll edən köçəbə türklər, ili dörd fəsilə bölərək müxtəlif adlar veriblər. Hər üç ayın bir adı vardır. İlin ötməsi bununla bilinirdi. Yeni gündən (Novruzdan) sonra yaz (ilkbahar) fəslinə “oğlaq ay”, sonrakı fəsilə

“uluğ oğlaq ay” deyirdilər, çünki bu fəsildə oğlaq böyüyürdü. Bundan sonar “uluq ay” (büyük ay) gəlirdi, bu yay-payız fəslinin orta çağı dövrünü əhatə edirdi. Bu zaman yer üzündə nemət bollaşır, heyvanlar böyüyür, süd çoxalır. Bu fəsildə quyruq donur (quyruq donma dövrü, avqust ayının 5-15-i dövrünü əhatə edir) və bu ayda yaylaq dövrü (yaz dönemi) sonuclanmaq üzrədir. 1074-1075-ci illərdə türk təqviminin təsbitini əmr edən böyük Səlcuq sultanı Məlikşah, “Cəlali təqvim”i adlanan türk təqvimini bu ayların dövrələşməsi əsasında hazırlatmışdır.

Müəyyən bir müddət ərzində işlənən (Məlikşahın ölümünə qədər) bu təqvimə Sultanın adına görə “Cəlaliyə”, “Tarixi-Cəlali” və ya “Tarixi Məliki” adları verilmişdir. Günəş ilini əsas götürən Cəlali təqvimində günəşin qoç bürcünə girdiyi gün Novruz, ilbaşı olaraq qəbul edilmişdir. Səlcuqlardan sonra bölgədə hakim olan Elxanilərin zamanında bu təqvim üzərində düzəlişlər edilmiş və “Tarixi Elxan” adı verilən bir təqvim meydana gəlmişdir. 1925-ci ilin 31 martına qədər bu türk təqvimi İranda işlənmişdir. Bu gün İran və Əfqanıstanda ilbaşı kimi qəbul edilən Novruz təqvimi, Cəlali adlı türk təqviminin dəyişilmiş formasıdır. Bu baxımdan qazaxlarda xalq təqviminin başlanğıcı sayılan mart ayının adı Nauruzdur. Bu ay ilin birinci ayıdır və mart ayının 22-dən başlanır. Keçmiş hicri təqviminə görə, gecə ilə gündüzün bərabərləşdiyi həmin gün, yeni ilin başlanması kimi Nauruz toyu adı ilə qeyd olunur.

Nauruz toyu bir sıra Ön və Orta Asiya ölkələrində qədim zamanlardan bu günədək yeni ilin başlanğıcı kimi bayram edilir. Orta Asiyada yaşayan hər bir türk ailəsi Novruz günü yeddi ənənəvi ərzaqdan təşkil olunan ritual yeməklər (nauruzdik) hazırlayırlar. Belə ki, “qazax türklərində həmin yeməklərlə il ərzində qidalanmağı ümid edirlər; Nauruz şənliyi üç gün davam edir və bu müddət ərzində bütün aul bir-birini təbrik edir, xoşbəxtlik, rifah arzulayırlar (17).

Məlumdur ki, türklərin erkən xalq təqvimləri ili (yılı) ikiyə bölürdü: yaz və kış. Nisbətən sonrakı dövrlərin xalq təqvimlərində isə bu dördə qədər genişlənir: yaz, yay, küz, kış. Göründüyü kimi, yaz yayla, kış isə küzlə şəkillənmişdir. Təbii ki, bu ilk növbədə iqlim şərtləri ilə əlaqəli olmuşdur. Bundan asılı olaraq mövsüm ikiyə və ya dördə bölünmüşdür. Bu bölünmənin əlamətləri özünü “bahar”ın şəkillənərək “ilkbahar” və “sonbahar” anlayışlarında da göstərir. Azərbaycan dilində “yaz” və “payız”

sözləri də bir-birilə əlaqəlidir. Yaza bahar da deyilir. Bu mənada yaz ilk bahar olur. Payız isə sonbahara uyğun gəlir. S.Vurğunun məşhur “Ceyran” şeirində “Elə ki sonbahar ilk büsat qurur” misrasında da bu fəslin adı çəkilməmişdir.

Payızın hərfi mənası “pa-e-yaz” birləşməsindən ibarət olub “yazın ayağı” deməkdir. Çünki buradakı “pa” ayaq deməkdir. “Yazın ayağı” yazın (dördlük modeldə yayın) sonu və ya sonbahardır (19, s.6). Eyni zamanda qazax təqvimində Novruzu, “Ulus küni” (yeni ilin birinci günü) və ya “Ulıstın ulı küni” (xalqın böyük günü) kimi səciyyələndirirlər. Ümumiyyətlə, türk xalqlarında Naurız qış və yazın simvolik mübarizəsini təcəssüm etdirən bir qız və oğlanın sevgisi ilə başlanır və xalq oyunları, uşaqların, gənclərin, qadınların, yaşlıların aktiv iştirak etdiyi yarışlarla tamamlanır.

Qədim dövrlərdə İran təqvimlərində də Novruz, türk xalqlarında olduğu kimi bürcə görə, təbiət hadisəsi olan yaz bərabərləşməsinə uyğun gəlmişdir. Buna görə də həmin günü Novruz (yeni gün) adlandıırıblar.

Biruni bu ili ilk ayı olan fərvərdindən başlayaraq yazır: “Novruz yeni ilin ilk günüdür və farsca yeni gün deməkdir”(6, s.37). Amma təqvim ayı kimi Novruza bəzən Ergenekon, Bozqurd, Çağan, Sultan, Nevruz, Xan Novruz, Bahar Bayramı, Yaz Bayramı, Rüsxət günü, Yılbaşı, Gündönümü və s. demişlər. Novruz bayramını qeyd edən xalqlar onun adını dogma dillərinin ahəng qaydalarına uyğunlaşdırmışlar. Şərqi Türküstandan Balkanlara qədər Novruzun 25-ə yaxın adı mövcuddur (16, s.87).

Türk bayramlarında Novruz ənənəsi

Bəzi türk xalqlarının təcrübəsində Novruz təqvim mərasimi olmaqdan çıxsa da, lakin öz geleneksel əhəmiyyətini azaltmamış və onun arxaik ritualdan gələn genetik əsaslara malik olması, türklərin spesifik öz bayramı anlamında xarakterizə edilir. Bu baxımdan Novruz real mədəniyyət hadisəsi olaraq iki əsas tarixi-etnoqrafik və filoloji istiqaməti özündə birləşdirir. Novruz bayramının türklərin Ergenekon bayramının davamı olması haqqında da fikirlər çox geniş yayılmışdır.

İndi Novruz bayramı adı ilə keçirilən bu bayramın türklərin eski “Ergenekon bayramı” olması haqqındakı mülahizəyə görə, türklərin eskidən bəri keçirdikləri “Ergenekon bayramı” müəyyən bir dövrdən sonra “Novruz” adı ilə qeyd olunmağa başlanmışdır. Novruz günü Orta

Asiya türklərində, xüsusilə, uyğur, kazan, ufa türklərində Ergenekon dastanının oxunması ilə keçirilir. Türklər dörd əsr Ergenekon deyilən yerdə yaşadıqdan sonra öz ata-baba yurdlarını odun, atəşin açdığı yol vasitəsilə qət etmişlər.

Bu baxımdan od onlara azadlıq və ata-baba yurd yolunun açılmasında bilavasitə yardımçı olmuşdur. Axır çərşənbə günü qaladığımız tonqallar Ergenekondakı dəmir dağı əritmək üçün yandırılan odun rəmzidir. Bayramdan bir dəftə öncə qəbirüstü abidələri ziyarət etmək və ölünün bayramını qeyd etmək, Ergenekondan çıxmazdan əvvəl oradakı qəbirlərlə vidalaşma mərasiminin rəmzi ifadəsidir. Əslində burada yuğ mərasiminin bir sıra elementlərini də görmək olar. Bu mərasimin bəzi məqamlarında “ölüm” və “olum” münasibətlərindən bəhs edilir. Hər ikisinin başlanğıcı birdir – həyatdır, təbiətdir.

Həyatın bir üzü “ölüm”, o biri üzü isə “yaşamaq”dır – “olum”dur. Deməli, burada da əski türkdilli qəbiləbirləşməsinin əksliklər baxışı öz əksini tapmışdır (20, s.363). Bu uyğunluqlar Novruz mərasimləri ilə üst-üstə düşür. Türk tarixində “Ergenekondan çıxış” günü “Novruz” kimi xatırlanmış və bu adla qeyd olunmağa başlanmışdır. Eyni zamanda tatarlarda yaz işləri ilə bağlı bayramların ən böyüyü Sabantuy və ya Səpin toydur ki, bu da Novruzun keçirilməsi gününə təsadüf edilir.

Bu bayram yazdakı səpin ilə bağlıdır. Bu bayramda keçirilən mərasimlərin bir çoxu, o cümlədən boyanmış yumutaların döyüşmə, meydanda yarışlar, gənclərin könül açması, at cıdırı təşkil etmək kimi və s. tədbirlərin keçirilməsi Novruzda keçirilən şənliklərlə eynilik təşkil edir (8, s.62). Bu gündə Volqaboyu türklərdə Novruz bayramı ənənəvi yaz bayramı kimi qeyd olunur. Əski türk mövsüm mərasimlərindən biri də Hıdırellez bayramıdır. Bu mərasim hər il yazda, may ayının beşindən altısına keçən gecə keçirilir (9, s.18). Bu bayramın Novruza bənzər xüsusiyyətləri vardır.

Ayrıca olaraq, fevral ayının ortalarında Anadolu ələviləri Xızır-cəmi mərasimi keçirirlər. Özbəklərdə navruz və ya şoxmoylar (öküzlərin şum üçün sahəyə sürülməsi, yəni şum çıxarmanın

başlanması), lola (lalə), kizil qul (qızıl gül), loy tutuş (palçıq vermə, yəni ev tikməyə başlama) bayramıdır.

Yakutlar yaz bayramı ayininə “İsah” deyirlər. Yakutlar yeddi ay çəkən sərt qış mövsümündən sonar qısraqları (maralları) sağaraq qımız hazırlayırlar. Bütün el-oba bir çəmənliyə toplanıb şamanın rəhbərliyi altında yaz gəlişini ayin kimi simvollarla (bir növ kosa-keçəl dansı) rəqs edib, şer söyləyib, dua edirlər. Türkmənlərdə isə bayramın simvolu Novruz baba və gənc Bahargül hesab olunur.

Qədim türk mənəvi sistemində Novruzu simvolizə edən təbiət hadisələrindən biri də Günəşdir. Günəş kultu birbaşa Tanrı kultu ilə əlaqəlidir. Burada işıq, həyat, od eyniləşdirilir. Odun fəvqündə qədim türklər təbiət hadisələrinə qarşı sinə gərərək, bir sıra həyat üçün vacib olan məsələləri həyata keçirmişlər. Bu baxımdan başqırdlar günəşə səcdə edər və ona qurban gətirərdilər. Onlar belə hesab edirdilər ki, günəşin şüaları ruhlarla ünsiyyətdə olur və günəş tanrının çöhrəsidir. Türk xalqlarında günəş tonqalı simvolizə etdiyindən, burada Göy Tanrı ilə Günəş eyniləşdirilir.

Günəş müstəqil gücə və ilahi təsirə malik olan, Günü bəxş edən ayrıca tanrı anlamında qəbul edilərək sitayiş edilirdi. Başqırdların, Volqoboyu türklərin, tatarların inanclarında Günəş tanrısı sağlamlıq, işıq və həyatın mənasıdır. Bu gündə bir sıra türk xalqlarında üzü günəşə doğru dayanmaqla, ovuclar üzə tərəf olmaqla günəşi qarşılama ritualının izlərinə rast gəlmək mümkündür.

Günəş tanrısı Göy tanrı ilə differensasiya, yəni ondan ayrılmaqla, fərqli tərzdə anılırdı (10, s.58). Hələ XI əsrdə M. Kaşqarlının yazıya aldığı örnəklərə uyğun olaraq şifahi ənənədə gəlib çatmış kumuk xalq yaradıcılığında yaz və qış təsvir olunur, günəşin torpağı isitməsi, yəni Novruzun vəsfi verilir. Kumuklar bir-birinə “Şatman, Navruz qyunyun mubarak”! deyə müraciət edirlər (11, s.12). Çuvaşlarda ən vacib əkinçiliklə bağlı mərasimlər və dini bayram Novruzla ilgilidir.

Bu mərasimlər yeni il qabağı günəşin qış dönüm nöqtəsində olduğu vaxt başlanır və bundan sonar yazın başlanması bayramı gəlir. Yaz səpini ilə əlaqədar olaraq keçirilən Aka patti, Akatuy, Sinse

bayramlarında kənd camaatı pul toplayaraq qurban kəsir və həmin gün hər hansı çuvaşın torpaq işləməsi labüd hal sayılır. Çünki bu günlərdə “yer ana hamilə” hesab edilir. Bu yasağı pozan olarsa, o ciddi şəkildə cəzalandırılır. Mərasimdə uca Tanrı Turaya dua edilir. Əslində bir mülahizəyə görə, “Novruz” Turanlıların ”Tura” bayramıdır. Amma Novruzun ilk dəfə mifik İran şahları Kəyümərs və Cəmşid tərəfindən tətbiq olunması faktıdır. Birinci personaj daha qədimdir və “Avesta”da Qara Martan adlanan bu obraz ilkin insanın əcdadı hesab edilir.

Bu personaj “Avesta”ya, heç şübhəsiz, Turan aləmindən daxil olmuşdur kimi fikirləri də mövcuddur (12, s.103). Yeri gəlmişkən Əl Biruninin qələmə aldığı rəvayətdə də Novruzun azərbaycanlılarda günəşlə bağlılığından bəhs edilir (13, s.50).

Türk xalqlarında Günəş-qadın və eləcə də kişi başlanğıcları kimi düşünülmüşdür. “Oğuznamə”də Oğuzun arvadı – Günəşin şüasının içindən çıxan İşıq qız, yerdə insanlaşan qızıdır, anadır. Azərbaycan nağılı “Təpəğöz”də aslan, uşağı südü ilə bəsləyir və igid aslanın südü ilə yağrulmuş qılıncla Təpəğözü öldürür. Bu nağılda da aslan – şir zoomorfik onqon və Günəşin bəlgəsidir (21, s.20).

Arxaik ritualın elementlərindən biri Novruz bayramında keçirilən qurbanlıq mərasimidir. Bu mərasimin tərkibində “günəşi qarşılama”, “günəşi çağırma” kimi müxtəlif deyilişlərlə ifadə olunan arxaik ritual vardır (14, s.187). Bu ritual əsasında Tanrıçılıq dövründə “Günəş-tanrı” və ya “Tanq Tenqri” mərasimi formalaşmışdır ki, onun da əsasını Günəşə qurban vermə elementi təşkil edir.

Bu baxımdan Novruz bayramı qədim türklərin şamanizmə əsaslanan dünyagörüşünü, tanrıçılıq, xristian türk xalqları simasında xristianlığı, yəhudi dininə sitayiş edən xəzərlərin və onların çağdaş törəmələrinin simasında musaviliyi, iki milyona yaxın buddist türklərində buddizm dinini və dini-mifoloji dünyagörüşlərini özündə birləşdirir (15, s.6).

Dağıstan xalqlarında yaz mövsümü ilə bağlı bütün türk dünyasında olduğu kimi bahar bayramları keçirilir. Bu xalqların

bəzilərinə bu Novruzdur, bəzilərinə “Al bayram”, “Qırmızı gün”dür. Bu bayramlarda dağlarda, həyətlərdə tonqal qalanır.

Kalmıklarda yazın ilk ayı keçirilən mərasim “Çaqan sar”dır. Kalmık dilində bunun mənası “ağ ay” deməkdir. Altayda martın 21-də “Yılqayak” bayramı qeyd edilir. Bu bayram da Novruz kimi baharın gəlişi, təbiətin canlanması, yeni bir ilə qədəm qoyulması üçün keçirilir. Süfrəyə bal qatılmış qatıq, dondurulmuş və qurudulmuş ət, qoyun və mal dırnağından yeməklər təqdim edilir.

Altaylarda yaz mövsümü ilə bağlı keçirilən “Yılqayak” mərasimində alqış edilir, şeir söylənir, mahnı oxunur. Altaylarda xalq bayramı Çaqa bayram (Ağ bayram) Yeni ildir. Bu bayramda “San saları” mərasimi keçirilir. Mərsimdə oda səcdə edilir və ondan rəhm dilənir.

Başqırdların yaz bayramı “Habantuy”dur. Habantuyun mifoloji mənası kult mərasimi və yarışlardan ibarətdir. Xakaslarda “Çıl pazı” 22 martda keçirilir. “Çıl pazı”nın mənası “ilin başı” deməkdir. Bu xakasların yeni ildir və yaradılışın, Günəşin, təbiətin oyanışı, təmizlənmə bayramıdır (19, s.50).

Nəticə

Beləliklə, türklərin Novruzla əlaqəli tanrıçılıqdan gələn bir sıra elementlərini də şərh etmək mümkündür. Bu baxımdan türk mədəni irsində yeni təqvimlə müəyyənləşən yeni ilin ilk gününün adını bildirən Novruzdan öncəki dövrdə, hələ astral cisimlərin vəziyyəti ilə müəyyənləşmiş xalq təqvimlərində də “il başı” anlayışı olmuşdur.

Ənənəvi olaraq İl başı (Yılbaşı) təbiətin qış yuxusundan oyanışı ilə, yerdə açan ilk çiçəklə, quşların gəlişi ilə, ulduzların görünüşü ilə və başqa empirik, meteoroloji bilgilərlə müəyyənləşdirilmişdir.

İlbaşını müəyyənləşdirən xalq təqvimi tədricən astroloji təqvimlə birləşmiş və Novruzda sabitləşmişdir. Novruz mərasimində təbiət kultu, əcdad kultu və od (ateş) kultu birləşmişdir, çünki türklər bayramın simvolu olan odun hər şeyi təmizlədiyinə, pis ruhları qovduğuna inanmış, xəstəliklərdən qorunmaq üçün oddan istifadə etmişdilər. Bu

səbəbdən də od və ocaqla bağlı inanclar Novruz rituallarında, atalar sözlərində və alqışlarında öz izlərini saxlamışdır.

Burada simvolizə edilən Tonqal zərdüştlükdən də əvvəl Tanrıya qurbanvermə mərasimini həyata keçirən arxaik ritualın davamıdır. Əsas komponenti Günəş kultu olan bu arxaik ritualda Tanrıçılıq, Zərdüştlük və İslam dinlərinin müəyyən təsirləri olsa da, türklər də Novruzla bağlı öz mərasim mühafizəkarlığını ənənəvilik, geleneksellik baxımından itirməmişdir.

Bayramın ritual əsaslarının təhlilindən də görünür ki, burada zərdüştlük, islam dinləri ilə yanaşı, tanrıçılıqla bağlı müşahidə olunan arxaik ritual elementlərə o cümlədən şaman, buddist, xristian, müsəlman türklərinin mövsümlə bağlı icra etdikləri ortaq rituallar da mövcuddur. Bu da olduqca təbiidir, çünki Novruz hər bir xalqın milli bayramı olduğu üçün üç qitənin mədəniyyət rəngarəngliyini də özündə cəmləşdirərək səfərbər etmişdir. Lakin Novruzun mədəniyyət rəngarəngliyi onun türklərə məxsus arxaik ritual əsaslarına öz təsirini tam mənada göstərə bilməmişdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Erol Ali. Nevruz Üzerine Bir Yazı // Azərbaycan Türk Kültür Dergisi, S: 359, Mart-Nisan, Ankara 2005.
2. Margareta Aslan. Rumınıyadaky Türk-Tatar Musulman Jemgyetinin Novruz Bayramçylygyny Bellemeginin Dap-Dessurlary // Nowruz – Parahatçylygyn Ve Ynsanperverhlygn Bayramy, Halklara Maslahatyn Nutuklarynyn Gysgaça Beyany (2013-Nji Yylyn 21-Nji Marty), Aşgabat, Ylym, 2013.
3. Гундогдыев Овез. Названия Весеннего Праздника У Туркмен // Новруз – Праздника Мира И Добра, Материалы Международной Конференции (21 Марта 2013 Года), Аşgabat, Ylym, 2013.
4. Дженнет Аллабердиева, Довран Овезов. Роль Новруза в Туркменской культуре по изучению вселенной // Новруз – праздника мира и добра, Материалы Международной конференции (21 марта 2013 года), Аşgabat, Ylym, 2013.
5. Гапуров Мухамметмурад, Мухаммедов Ровшен. Песня праздника Новруз // Новруз – праздника мира и добра, Материалы Международной конференции (21 марта 2013 года), Аşgabat, Ylym, 2013.
6. Ağaverdi Xəlil. Novruzun Strukturu: Arxaik Ritual, Təqvim Və Bayram // Dədə Qorqud Dərgisi, № 1, 2010.
7. İsmayılzadə Pirağa. Muğanın Təsərrüfat Həyatı (XIX – XX Əsrin Əvvəlləri: Tarixi-Etnoqrafik Tədqiqat), Bakı, “Xəzər Universiteti” Nəşriyyatı, 2009.
8. Urmançe Ferat. Tatar Xalq İjati. Kazan, Məqarif, 2002.

9. Ysmaaylzada Eyyüpoğly Pirağa. Azərbaycanlarda Novruz Ve Hydyr Nebi Bayramynyn Milli Yörelgeleri. Nowruz – Parahatçylygyn Ve Ynsanpervlerigin Bayramy, Halklara Maslahatyn Nutuklarynyn Gysgaça Beyany (2013- Nji Yylyn 21-Nji Marty), Aşgabat, Ylym, 2013.
10. История Башкортостана С Древнейших Времен До наших Дней. Уфа, 2004.
11. Kumuk Xalk Avuz Yaratıvçuluqu. Maşaçkala, 2003.
12. Hüseynoğlu Kamal. Qədimturan: Mifdən Tarixə Doğru. Bakı, 2006.
13. İsmayılzadə Pirağa. XIX-XX Əsrlərdə Azərbaycanlıların Məişətində Etno-Mədəni Xüsusiyyətlər. Alatoran Yayınları, Türkiyə, 2013.
14. Şərəfxanlı N. Ərgənəkon Bayramı Novruz // Dədə-Qorqud Jurnalı, Bakı, 2003.
15. Rzasoy Seyfəddin. Üç Qitənin Bayramı; Novruzun Konseptual Əsasları // “Elm” Qəzeti, Cümə, 17 Mart 2017.
16. Sayılov Qalib. Novruz Bayramının Fəlsəfi Və Ritual Əsasları // Filologiya Məsələləri, № 3, 2014.
17. Qaliboğlu Elçin. Novruz Həm Də Təqvim Bayramıdır // Günaydın, 17 Mart, 2010.
18. Həkimova Nübar. Azərbaycan Xalqının Ənənəvi Bilikləri. Bakı, “Nurlan”, 2011.
19. Ağavərdi Xəlil. Türk Xalqlarının Yaz Bayramları Və Novruz. Bakı, “Elm Və Təhsil”, 2013.
20. Seyidov Mirəli. Azərbaycan Xalqının Soykökünü Düşünərkən. Bakı, “Yazıçı”, 1989.
21. Bəşirov Xəlil. Şir Südü ilə Yoğrulmuş Qılınc // Elm Və Həyat Jurnalı, № 6, 1985.

YIRTICI KUŞLARLA GELENEKSEL KAZAK AVI

Prof. Dr. Amanjol KALIŞ

Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi/ Kazakistan

Özet

Kazakistan’da eski çağlardan bu yana avcılık hayatın bir parçası olmuştur. İlk dönemde Kazak halkının ekonomik yaşamında önde gelmiştir. Sonraki dönemlerde avcılık eski önemini yitirdi ve bir yardımcı ticaret haline geldi. Kara halk için, uzun zamandır avcılık bir yaşam tarzı idi, zenginler için ise eğlence olmuştur. Avcılıkta Kazaklar önce yırtıcı kuşları, daha sonra Tazı adlı köpekleri, sonra ise tüfekleri kullanmıştır.

Avcılık meselesinde yırtıcı kuşlarla avlamak önde gelmiştir. Başta Türkler olmak üzere pek çok halk arasında temel eğitim yöntemleri, genel yırtıcı kuşlarla avlanma sistemi benzer ve gelenekseldir. Avrupa’da şahin yetiştirme tercih edilirse, Türkistan ve Kazakistan’da altın kartallar ve yaklaşık on tür şahin kullanılmıştır.

Belli bir tür hayvanları ve kuşları avlamak için bu yırtıcı kuşlar eğitilmiştir. Örneğin kurtlara, tilkilere, etoburlara ve dağ keçilerine karşı altın kartallar, kazlara ve bustardlara şahinler ve küçük avlarda küçük şahinler kullanılmıştır. Bir şahin ve bir akbaba ile avlanmak, Kazak halkının zengin kısmının en sevdiği eğlencelerden biri olduğu için esas olarak spor ve eğlence amaçlıydı. Kara halk ise kendi hayatını karşılamak için kartalları eğitmiştir.

Eski zamanları av kuşları çok pahalıydı. Örneğin, değerli bir altın kartal 5-6 deveye eşdeğerdi, benzer bir şahin - 1-2 deve, şahin ve kırmızı ayaklı kartal - daha ucuzdu.

Yırtıcı kuşlarla avlama süreci dört aşamadan oluşuyordu: gerekli kuşun yakalanması, bakımı ve eğitimi, ardından belli bir hayvanı avlama eğitimi ve özel avlanmadan oluşmuştur

Yırtıcı kuşlarla ticari ve yarı ticari avcılıkta en popüler olanı, sahiplerine önemli gelir kaynağı altın kartalların kullanılmasıydı. Yani, bir sezonda, kartalları yetiştiren avcı 30 ile 50 tilki avlamıştır, iyi bir laçın bir uçuşta 15-20 ördeği, bir karşığa - birkaç düzine sülün ve 50-60 bildircin vurabilirdi.

Anahtar Kelimeler: avcılık, ticaret, yırtıcı kuşlar, eğitim, hayvanlar, oyun.

TRADITIONAL SWEATER HUNT WITH PEDIATRIC BIRDS**Abstract**

Hunting has been a part of life in Kazakhstan since ancient times. In the first period, it came to the fore in the economic life of the Kazakh people. In the following periods, hunting lost its former importance and became an auxiliary trade. For the land people, hunting has long been a lifestyle, while for the rich it has been entertainment. In hunting, Cossacks first used birds of prey, then dogs called Hounds and then rifles.

In the hunting issue, hunting with birds of prey came to the fore. Among many peoples, especially the Turks, the basic training methods and the hunting system with birds of prey are similar and traditional. If breeding hawks is preferred in Europe, golden eagles and about ten species of hawks have been used in Turkistan and Kazakhstan.

These birds of prey have been trained to hunt certain types of animals and birds. For example, golden eagles against wolves, foxes, carnivores and mountain goats, hawks against geese and bustards, and small hawks for small prey. Hunting with a hawk and a vulture was one of the favorite pastimes of the wealthy part of the Kazakh people, mainly for sports and recreation. The black people trained the eagles to meet their own lives.

In ancient times game birds were very expensive. For example, a precious golden eagle was equivalent to 5-6 camels, a similar hawk - 1-2 camels, hawks and red-footed eagles - was cheaper.

The hunting process with birds of prey consisted of four stages: catching, care and training of the required bird, followed by training to hunt a specific animal and specific hunting.

Most popular in commercial and semi-commercial hunting with birds of prey, the important source of income to their owners was the use of golden eagles. So, in one season, the hunter who breeds the eagles hunted 30 to 50 foxes, a good lachine could shoot 15-20 ducks in one flight, a few dozen pheasants and 50-60 quails in one flight.

Keywords: hunting, trade, birds of prey, education, animals, game.

TÜRKLERİN “ETNİK MEKÂN” VE ETNİK KÜLTÜR GELENEKLERİ

Gulnara KHABIZHANOVA

Tarih Bilimleri Doktoru El-Farabi adını taşıyan Kazak Ulusal Üniversitesi

Özet

Evrenin kurtarılması ve uyumunun sürdürülmesi ilkesi, doğa ve insan toplumu, Türk dünya görüşünün ve etnik kültürel geleneklerin temeli oldu. Eski Türklerin dünya algısının kötü ve iyinin ebedi mücadelesi bağlamında yazılı ve sözlü kaynaklarda incelenmesi, göçebe toplum birliği kavramının erken ortaçağ döneminde oluştuğu sonucuna götürdü. Ebedi sembol kategorileri, yukarıda tartışılan kavramın temelini oluşturur. Bunlar şunlardır: ana toprağa özen gösterin, kabile işaretleri (kutsal dağlar, zher-su, Gökyüzü (Kok). Türk göçebeleri arasında çevrenin kutsallığı - insanların çocukluklarını geçirdikleri bir ülke - küçük vatan kavramıyla görünür hale geldi. İlk Türklerin antik anıtları, Türki genel alanın kutsal statüsünün efsanevi temsilleri gibi bilgileri içerir. Kazak efsanevi geleneği de, Kazak destan kahramanlarının aradığı Vaat Edilmiş Toprakların isimlerini tutar.

Efsanevi ve destansı temsillerde bu bölgeler, ataların ruhları ve insanların tarihi hafızası tarafından kutsanmış kadim toprakları olarak görünür. Zhideli-Baisyn ve Zheryik gibi efsanevi yer isimleridirler. Türk mitolojisine başvurursak, Yer-Sub'ı Türk panteonunun baş tanrısı - Türk dünya görüşüne göre kutsal toprak kavramı olarak göreceğiz. Erken Türk dönemine ait edebi anıtlar, tüm Türk halklarının ortak mirasıdır. Modern dönemden beri, efsanevi görüşlerin karmaşıklığını incelemek için kaynak haline geldiler, aynı zamanda ulusal ve medeniyet kimliğinin korunmasını ve güçlendirilmesini teşvik etmek için Türk dünyası nüfusunun etnik kültürel geleneklerinin ortak kökenini araştırmak için bir hazine haline geldiler.

Anahtar Kelimeler: etno kültürel gelenekler, Türkler, Türk mitolojisi, etnik mekan

“ETHNIC SPACE” AND ETHNIC CULTURAL TRADITIONS OF THE TURKS

Abstract

The principle of the saving and keeping harmony of the universe, nature and human society became the basis of the Turkic world view and ethnic cultural traditions. Analysis of the ancient Turks' world perception in their written and oral sources in context of the eternal struggle of the Evil and Good led to the conclusion that the concept of the nomadic society unity was formed in early medieval period. Eternal symbols-categories were the basement of the above discussed concept. They are the following: care for the native land, tribal markers (holy mountains, *zher-su*, Sky (Kok). Sacredness of the surrounding area among Turkic nomads became visible through the concept of small homeland – a land where people spend their childhood. The ancient monuments of the early Turks contain such information as mythical representations of the sacred status of Turkic generic space. Kazakh mythical tradition also keeps the names of the Promised Land which Kazakh epic heroes are in search. In mythical and epic representations these territories look as the ancestors' ancient land consecrated by their spirit and peoples historical memory. They are such mythical toponyms as Zhideli-Baisyn and Zheryik. If we appeal to the Turkic mythology we will see Yer-Sub as a chief deity of the Turkic pantheon – sacred concept of Land in Turkic world view. Literary monuments of the early Turkic period are the common legacy of the all Turkic peoples. Since modern period they have become the source to study complex of the mythical views but also a treasure to study joint common origin of the ethnic cultural traditions of the Turkic world population to encourage preservation and strengthening of the national and civilizational identity.

Keywords: ethno cultural traditions, Turks, Turkic mythology, ethnic space

**YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
GÖRÜNTÜSEL GÖSTERGELER YOLUYLA KÜLTÜR
AKTARIMI: “DEDE KORKUT HİKAYELERİ” ÖRNEĞİ**

Ergün KOCA

Prof. Dr., Gıme Amerikan Ün.Eğt.Fak., e.koca06@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4003-1851

Ayşen KOCA

Prof. Dr., Gıme Amerikan Ün., aysen_koca71@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-2896-6267

Özet

Yabancı dil öğretiminde amaç yalnızca dilin temel becerilerini kazandırmak değildir. Hedef dil öğretilirken aynı zamanda o dilin beslendiği ve beslediği kültürel alt yapının da öğretilmesi amaçlanmalıdır. Malum üzere mevcut öğretilen yabancı bir dil daima yabancı kültürü de beraberinde getirir. 'Dil kültürüyle gelir.' Yaklaşımı aslında son derece önemli bir tespittir.

Yabancılara Türkiye Türkçesi öğretimi; iki binli yılların başından itibaren gerek devlet gerekse özel sektör eliyle yoğun bir şekilde dünyanın çok farklı coğrafyalarında gerçekleştirilmektedir. Bu süreç içerisinde birçok dil öğretim setleri ve malzemeleri kullanılmış, edinilen tecrübeler yeni çalışmalara aktarılmıştır. Binlerce on binlerce insanın Türkçeyi bu kaynaklar yardımıyla öğrendiğini düşünürsek aynı zamanda kültürümüzle tanışmış olmalarını varsaymamız gerekir.

Göstergebilim F. De Saussure ile başlayan serencamesinde bugün itibarıyla disiplinlerüstü özellikleriyle birçok bilim dalının başvurduğu önemli bir referans olarak öne çıkmaktadır. Saussure'ün dilsel göstergelerle ilgilendiği başta gösterge, gösteren ve gösterilen terimleri olmak üzere dili bir dizge olarak ele alıp sistemleştirmesi de göstergebilimin ilgi alanı oluşturur; Ch. S. Peirce, J. Greimas, R. Barts, R. Jakobson, N. Chomsky, J. Derrida'ya başta olmak üzere birçok bilim adamının edebiyattan-psikolojiye, mimariden-matematiğe, iletişimden-sinemaya, reklama, fotoğrafa, görsel tasarımlara kadar birçok alanda anlam aktarımını, görsel mesaj vermeyi, iletişim gerçekleştirmeyi, estetik zevk paylaşımını, bilgi alış-verişi sağlamayı vb. çeşitli

göstergeler yoluyla yapmanın mümkün olduğunu öne çıkarmaları da. Yani dilsel bir öge olan sözcükler de, doğal bir olay olan güneşin doğup batması, yağmur bulutlarının karartısı da, bir ülkenin bayrağı da, bir futbol takımının amblemi de, bir ülke kültürünün yansıması olan mimari de, sanat da, folklorik birçok unsur da, dini göstergeler de, bir tiyatro sahnesindeki kostüm ve tasarımlar da, kısa ya da uzun metrajlı bir filmin mekanı ve karakterleri de göstergebilim açısından anlamlandırmanın bir yoludur.

Bu çalışmada Türkçe öğretiminin en büyük hamisi Yunus Emre Enstitüsü'nün öğretim setlerine yardımcı kaynak olarak kullandığı, "Dede Korkut Hikâyeleri'nde", görme duyusunun gücüne ve etkisine de değinerek, görsel göstergeler yoluyla yapılan kültür aktarımı öğeleri tespit edilecek ve yorumlanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Yabancılara Türkçe Öğretimi, Kültür Aktarımı, Göstergebilim, Görüntüsel Göstergeler, Dede Korkut Hikâyeleri vb.

CULTURAL TRANSFER THROUGH VISUAL INDICATORS IN TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE: THE EXAMPLE OF "DEDE KORKUT STORIES"

Abstract

The aim of foreign language teaching is not only to gain the basic skills of the language. While teaching the target language, it should also be aimed to teach the cultural background that that language is nurtured and nurtured. As you know, a foreign language that is currently taught always brings along a foreign culture. 'Language comes with culture.' His approach is actually an extremely important determination.

Turkey Turkish language teaching to foreigners; Since the beginning of the 2000s, it has been carried out intensively in many different geographies of the world by both the state and the private sector. In this process, many language teaching sets and materials were used and the experiences gained were transferred to new studies. Considering that thousands of tens of thousands of people have learned

Turkish with the help of these resources, we must assume that they have also met our culture.

Semiotics stands out as an important reference for many branches of science with its transdisciplinary features, in the ceremony that started with F. De Saussure. The area of interest of semiotics is also that Saussure treats language as a system, primarily the terms sign, signifier, and signified, in which he deals with linguistic signs; Ch. S. Peirce, J. Greimas, R. Barts, R. Jakobson, N. Chomsky, J. Derrida and many scientists from literature to psychology, architecture to mathematics, communication to cinema, advertising, photography, visual designs. transfer of meaning, visual message, communication, aesthetic pleasure sharing, information exchange in many fields. They also highlight that it is possible to do it through various indicators. In other words, the words which are a linguistic element, the rising and setting of the sun, the darkening of the rain clouds, the flag of a country, the emblem of a football team, the architecture, which is the reflection of a country's culture, art, many folkloric elements, and religious signs. The costumes and designs on a theater stage, the setting and characters of a short or feature film are also a way to make sense in terms of semiotics.

In this study, in the "Stories of Dede Korkut", which is used as an auxiliary resource for teaching sets by Yunus Emre Institute, the greatest patron of Turkish teaching, the elements of cultural transfer through visual indicators will be determined and interpreted by referring to the power and effect of the sense of vision.

Keywords: Teaching Turkish to Foreigners, Cultural Transfer, Semiotics, Visual Indicators, Stories of Dede Korkut etc.

1.Giriş

Türk Dil Kurumu sözlüğünde kültür sözcüğü, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü olarak tanımlamıştır (TDK, 211).

Ziya, Gökalp de medeniyetten ayırarak kültüre “hars” olarak bakmış ve toplumun bütün yönünü kapsadığını belirtmiştir. Gözlemlenebilen medeniyetten farklı olarak kültüre bireye aidiyetlik hissi veren din, dil, ahlak, edebiyat, folklor, güzel sanatlar, felsefe gibi duygular, algılar, değerler ve kanaatler gibi soyut olgular topluluğu olarak bakmıştır (Gökalp, 2006)

Lundberg, kültür unsurlarını başlıca üç ögeye ayırmıştır: yazılı yazısız kurallardan oluşan normlar, hak ve ödevleri belirleyen ilkeler ve bireyin nasıl davranması gerektiğini vazededen tüm yaptırımlar; gelenek, görenek, örf, adet, teamül gibi bireye davranış kalıpları dayatan toplumsal birikim; insanlar arasındaki etkileşim ve iletişim sonucundaki tüm ilişkiler (Lundberg vd., 1970).

Kültür yaklaşımlarından da gördüğümüz gibi kapsama alanı soyut ve somut birçok başlıktan oluşan, birey ve toplum genelinde yaşam tarzını özetleyen, toplumların devamlılığı için esas olan bu kavramın bilinçle beslenmesi ve nesilden nesile aktarımı öne çıkmaktadır. Bu aktarım anlaşılan o ki, ya dil ya da gelenek-görenekler yardımıyla olacaktır. En önemli iletişim aracı olan dil ve insanların aynı töre etrafında bilinçlenerek, yaşayarak, uygulayarak, hissederek, isteyerek etkileşim içerisinde olmaları toplumların sürdürülebilirliği adına en önemli yoldur. Özellikle dil denen anlaşma aracının, kültürü oluşturan en önemli öge olarak öne çıktığını ve içinde yer aldığı kültürün aktarımını yazılı veya sözlü olarak yüzyıllardır gerçekleştirdiğini, öncelikle kendi toplumunda takiben kültürlerini öğrenmek isteyen tüm hedef kitleye ulaştığını düşünürsek bu iki olgunun ilişkisini daha net ifade etmiş oluruz.

İletişim çağının zirvelerinde gezindiğimiz, küresel dünya tanımlamalarının konuşulduğu zamanımızda, diller ve kültürler arası yakın etkileşim artarak devam etmektedir. Bu etkileşimin sonuçlarından biri de, kendi kültürünü tanıtmaya ve yabancı kültürleri tanıma adına dünyadaki dil öğretme ve öğrenme dinamikliğidir. Bu düşüncüyü en baskın kültür ve dillerden en sönüğüne kadar görmek mümkündür. Yeryüzünde bu maksatla dil mühendisliği yapan ülkeler olduğu gibi, dilini cazibe merkezi haline getirme ve o noktada tutma adına tüm ekonomik, siyasi ve medya-iletişim gücünü kullanan birçok topluluğun varlığı bugün artık yadsınamaz.

Yabancı dil öğretiminde amacın hedef kitleye yalnızca dilin temel becerilerini kazandırmak olmadığını, dil öğretilirken aynı zamanda o dilin beslendiği ve beslediği kültürel alt yapının da öğretilmesinin dolaylı da olsa amaçlandığını unutmamak gerekir. Malum üzere mevcut öğretilen yabancı bir dil daima beraberinde yabancı kültürü de getirir. Her dilin beslendiği maddi manevi tüm kültürel öğeler dilsel, simgesel, görsel göstergeler vb. olarak dil öğretim setlerinde bilinçli ya da bilinçsizce yerini alırlar.

Avrupa Ortak Dil Çerçevesi Programı'nda da ifade edildiği gibi dil öğretiminin amaçlarından biri olarak “dil kültürüyle birlikte hedef kitleye ulaştırılması” belirlenmiştir. Yabancı dil öğretiminde dilde var olan unsurların yanında kültürün de önemine dikkat çekmek isteyen Avrupa Konseyi, 2000 senesinde yayınladığı bildiri de dil öğrenmede sosyo-kültürel unsurlara dikkat çeken bir çalışma yayınlamıştır. Çalışmada dil öğrenimine etki eden **sekiz sosyo-kültürel öge** yer almıştır.

Bu sosyo-kültürel öğeler “**günlük yaşam** (yiyecek, içecek, yemek zamanları, masa adabı, büyük-küçük saygı ve sevgi göstergeleri, misafir ağırlama, karşılama, uğurlama vb.; resmi tatiller, çalışma saatleri; boş zaman faaliyetleri, hobileri, okuma alışkanlıkları, yaptıkları sporlar vb.)”, “**yaşam koşulları** (yaşam standartları; ev şartları; refah durumları, yaşadıkları bölgeler, coğrafi altyapı vb.)”, “**kişilerarası ilişkiler** (sınıfsal yapı ve sınıflar arası ilişkiler; kadın erkek ilişkileri; aile yapıları ve ilişkileri; kuşaklar arası ilişkiler, kuşak çatışmaları; politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler, zihniyet ve dünya görüşü etkisi vb.)”, “**değerler-inançlar ve davranışlar** (sosyal sınıf; çalışma toplulukları; refah; gelir; gelenekler; sanat; müzik vb.)”, “**vücut dili** (jest mimikler, duygu geçişleri, sevinç görselleri vb.)”, “**sosyal gelenekler** (dakiklik; hediyeleşme ve hediyeler; kılık kıyafetler, renk seçimi; yiyecek – içecekler; yasaklar; zor gün dayanışmaları ve paylaşma; sosyal yaşamda inançlar;iş ve ticaret anlayışı vb.)”, “**âdet olmuş davranışlar** (din ve yarattığı kültüre bakış ve etki alanları; evlilik ritüelleri; doğum ve ölüm ritüelleri vb.)”, “**seremoniler, kutlamalar** (dini ve milli bayramlar; kutsallar ve kutsamalar; gösteriler ve festivaller; halk oyunları, dansları vb.)” şeklindedir. (Bkz.: Avrupa Konseyi, 2013: 3)

Avrupa Konseyi'nin bildirisinde yer alan yukarıdaki **sekiz sosyo-kültürel unsur** dili besleyen, zenginleştiren, dili çok katmanlı kılan ve dilin iletişim işlevinde kendisini gösteren öğelerdir. Herhangi bir ülkenin dilini öğrenmek isteyen birey, iletişim sürecinde o ülkenin *günlük yaşamı, dansları, sosyal gelenekleri, tarihi dinamikleri,*

toplumsal kodları, kutsalları, sanatsal altyapısı, mimarisi, ritüelleri, değer yargıları, toplumsal bakış açıları, yemekleri, kıyafetleri, insani nitelikleri, zevkleri vb. hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Temelde her birey gündelik yaşamda anlaşma süresince düşünce ve fikirlerini yansıtırken, aynı zamanda içerisinde yer aldığı topluma ve toplumda şekillenen özüne göre yansıtma yapmaktadır.

Avrupa Konseyi'nin dil politikasına ilişkin amaçları göz önüne alındığında kültür noktasında çok önemli atılımlar ve kararlar almayı hedeflediği görülmektedir. Konseyin hazırlamış olduğu Tavsiye Kararları R(82) 18'de yer alan üç önemli ilkede kültüre dair yer alan şu ifadeler, yabancı dil öğretiminde kültürün önemini ön plana çıkarmaktadır:

- Avrupa'daki dil ve kültür çeşitliliği oldukça önemlidir. Kültür çeşitliliğini sağlamak, korumak ve planlı şekilde yürütme noktasında yabancı dil öğretimine önem verilmelidir.

- Modern Avrupa dillerini bilmek; Avrupa kültürüne aşina olmayı ve aynı zamanda da kültürü anlayarak yeni oluşumlarla desteklemeyi de gerektirmektedir. Avrupa dillerini öğrenen bireyin kültürü anlaması ve kültüre katkı sağlaması, kolay iletişim kurması noktasında oldukça önemlidir.

- Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, modern dillerin önemini kavrayan ve öğrenilmesi noktasında önlemler alarak iş birliği yapmalıdırlar (Bkz.: Avrupa Konseyi, 2013: 13).

Avrupa Konseyi'nin hazırladığı bu üç ilkeden yola çıkıldığında dil ile kültürün iç içe sayıldığını ve modern dillerin öğrenilmesi noktasında kültürün öğrenilmesini de önemli olduğu fikri ortaya konulmuştur.

Milenyumla beraber özellikle eski Osmanlı coğrafyası, Türk Dünyası ve Avrupa Birliği gibi ülkelerdeki ilgiye en seçkin içeriklerle, dilsel ve görsel kültürümüzle beslenerek hazırlanmış, modern dil öğretim ilke ve tekniklerine uygun setlerle cevap vermek ve devlet destekli dil politikalarıyla muhatap kitlelere ulaşmak öncelik olmalıdır. Dil setlerimizin her seviyesine uygun kültürel zenginliğimizin olduğu

hepimizin malumudur. Aslolan bu kültürel öğeleri setlerimize yerinde, seviyesinde, kararınca ve öğretimi destekler nitelikte serpiştirmek, kullanmaktır.

Bu çalışmada, yabancılara dil öğretiminde kültürel öğeler olarak yer alan ve görsel kavrama gücünün etkisinin de vurgulanacağı görsel göstergelerin kültür aktarımındaki yerine değinilecektir. Özellikle F. De. Saussure ile başlayan, süreçle bir bilim olarak ortaya çıkan, dil bilimin alt kollarından olan ve bu gün itibariyle disiplinlerüstü bir bakış açısına kavuşan göstergebilim ve göstergeler üzerinde durulacaktır. Görmenin, görselliğin gücünün dil öğretimi için belirlenen okuma setlerindeki etkisi irdelenecektir. Orta seviye (B1-B2) yardımcı ders kitaplarında seçilen görsel göstergelerin Türk kültürünü ne denli temsil ettiği, öğrencilerde ne gibi çağrışımlar uyandırabileceği, anlamlandırma boyutu vb. göstergebilimsel çözümleme yaklaşımıyla yorumlanacak, tespitlerde bulunulacaktır.

2.Göstergebilim, Görsel Göstergeler ve Göstergebilimsel Çözümleme

F. de Saussure ileride göstergebilim adında bir bilim dalının kurulacağını, bu bilim dalının göstergeleri ve onların yaşamlarını inceleyeceğini bundan çok önceleri dile getirse de o daha çok dilsel göstergelerle ilgilenmiş ve göstergelerin diğer göstergelerle olan ilişkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Onun için gösterge, anlamı olan fiziksel bir nesnedir ve gösterge bir gösteren ile gösterilenden oluşur. *Gösteren* gösterenin algılanılan yanıdır. Örneğin, kağıt üzerindeki işaretler, havadaki sesler gibi. *Gösterilen* ise gösterenin göndermede bulunduğu zihinsel kavramdır. Bu zihinsel kavram, aynı dili paylaşan aynı kültürün üyelerinin tümü için ortaktır (Fiske, 1996: 67). Saussure'ün göstergebilimi dil bilim için de kurallar üretmiş, görüşleri birçok göstergebilimciye yol göstermiş dayanak oluşturmuştur. İşte onlardan biri de Ch. S. Peirce'dir. Peirce göstergelere mantıkçı ve felsefeci gözüyle yaklaşmış ve *görsel göstergelere* öncelik vermiştir.

Peirce göstergeleri “görüntüsel gösterge, belirti ve sembol” olmak üzere üçe ayırmıştır. Fotoğraf, resim ve mimari gibi gösterdiği nesnesini benzerliğinden dolayı çağrıştıran, gösteren ile gösterilen

arasında doğrudan *imgesel benzerlik* olan göstergelere **görüntüsel gösterge** (görsel gösterge); termometre / ısı, saat / zaman, duman / ateş, ayak izi / insan, parmak izi / insan, kapının vurulması / gelen, nabız atışı / sağlık, vücuttaki isilikler / hastalık vs. nesnesi ortadan kalktığı zaman onu gösterge yapan niteliklerini kaybeden, göstergenin nesnesiyle arasında doğrudan gözlemlenebilir veya anlaşılabilir ilişki olan göstergelere **belirti**; bayrak, trafik ışıkları gibi temsil niteliği tam olarak yorumlayanına bağlı olan, nesnesiyle arasında nedensizlik ilişkisi bulunan göstergelere de **sembol** demiştir (Peirce, 1984).

Pierce'in görüntüsel gösterge yaklaşımı, çalışmanın merkezinde yer alacaktır. Yabancılara dil öğretirken kültür aktarımında dil göstergeleri dışında görselliğin gücünü yani görüntüsel göstergelerin kullanılmasının önemine değinilecektir. Bildiğimiz üzere duyu organları içerisinde bilgi edinme, varlıkları, nesnelere kavramları yorumlama, anlamlandırma ve kararlar oluşturma noktasında görme eylemi en etkili olanıdır. Bakmak ile görmek farklı şeylerdir. Herkes bakar ama göremez. Bilinçsizce, bir refleksin sonucu olarak bakmakla; anlamlandırma, kavrama, bilgi edinme, algılama, yorumlama, iletişim kurma, tanımlama vb. amaçlarla dikkatlice odaklanma yani görme aynı şeyler değildir. Bu nedenle insan yaşamını çepeçevre saran, sosyal hayatın her karesinde yer alan göstergeleri görmek, algılamak, kavramak ve anlamlandırmak esastır.

Görsel göstergelerin görme duyusunun gücüyle her türlü algılanma ve beynimizde yorumlayıp anlamlandırma süresi dil göstergelerinden hep birkaç adım önde olacaktır. Türk kültürünün soyut, somut tüm öğelerinin, her türlü kültürel göstergelerin, görsellik ve görseli okuyup anlamlandırma merkezli odaklanmayla çok daha başarılı aktarımlar için ortam hazırlayacağı yadsınamaz. Bugün tanıtım sektörünün, görselliği öne çıkararak toplumlar üzerindeki etkisi hepimizin malumudur.

Bir fotoğraftan, tabloya, beden dilinden bir film sahnesine, bir mimari yapıdan nesnelere görsel tasarıma kadar yaşamın her alanında üretilen görsel temelli bilinçli - bilinçsiz göstergeler görsel göstergelerdir. Görselliğe dair her şeyi, anlam, anlama ve

anlamlandırma düzeyinde konu edinir. Bu denli geniş yelpazeli bir gösterge türü dilsel göstergelerle birlikte öğretim setlerinde kullanılırsa hem öğrenme hızlanacak hem de imge ve çağrışım gücü yüksek görseller arzu edilen sonuçların ziyadesiyle alınmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Görsel göstergelerin çözümlenmesinde üzerinde durulması gereken bir diğer isim Roland Barthes'tır. Barthes özellikle kültür çözümlenmeleri üzerinde durur. Barthes'a göre göstergebilimin temel konusu **anlamdır** ve tüm dizgeler gerçekte birer anlamlama dizgesi oluştururlar. (Rifat, 1998: 15) Barthes'ın geliştirdiği yapısal çözümleme yöntemi, bildirişim amacı içermemekle birlikte anlam taşıyan çeşitli olguları (resim, fotoğraf, mimari vb.) içerir. Barthes bütün bunları anlamlama (signification) kavramı aracılığıyla göstergebilime bağlar, göstergelerle ikincil gösterilenler ya da yananlam gösterilenleri arasındaki bağıntılar üzerinde durur (Vardar, 2001: 88).

Düzanlam ve **yananlam** ile birlikte **mit** kavramları Barthes ile yer edinmiştir. Düzanlam, anlamlandırmanın birinci düzeyidir ve aşikâr anlama gönderme yapmaktadır. Yananlam ile birlikte, onu kullananın duyguları, kültürel değerleri ön plana çıkar, öznel bir yapısı vardır ve ideolojik düşünceleri kapsar. **Yananlam mit ve çağrışım boyutlarına da sahiptir.** Öznel yorumlar, duygular, fikirler, sosyo-kültürel değerler yer almaktadır. Çözümleme sürecine geçildiğinde yorumlanması gereken, bu göstergelerin anlamlarıdır. Göstergelerin düz anlamlarıyla somut biçimde saptanması anlamsal yapıyı ortaya çıkarmaya yetmeyecektir; bunun yanı sıra çağrışımsal boyuta sahip yan anlamlar, göstergelerin zengin içeriğe sahip olduğunu gösterecektir (Çamdereli, 2006: 85). Afiş, fotoğraf vb. gibi görsel göstergebilim alanına giren çalışmalarda, Roland Barthes'ın yaklaşımlarından söz etmek gerekmektedir. Barthes'ın görüntülerdeki anlamlandırma kuramında **anahtar düşünce, anlamın düzanlam, yananlam boyutunda nasıl yayıldığıyla ilgilidir.** Birinci düzlemdeki anlam boyutu olan düzanlamda, bir göstergede “kim” ya da “ne” gösterildiği belirtilirken, ikinci anlam düzlemi olarak görünenin altında görünmeyen anlamı ifade eden yananlamda ise hangi değerler, kanaatler ve fikirlerin bulunduğu tespit edilmektedir (Parsa, 2008:123).

Özetle, **düzanlam**, bir nesneyi görür görmez zihnimizde ilk beliren, akla ilk gelen, en yaygın, en kesin anlamdır. Göstergeyi görenlerin çoğunluğu tarafından ortak bir yönde algılanır. **Yananlam** ise, düzanlamın dışında ikincil olarak gizli bir anlam ifade eder. Anlama nüanslar eklemek de denebilir. Her göstergenin bir yananlamı mutlaka vardır. Çünkü her gösterge, zihinlerde en azından psikolojik çağrışımlar meydana getirmektedir. Bunun yanında bir göstergenin yan anlamından bahsedebilmek için, o göstergenin birincil ve zorunlu anlamı, düzanlamı olmak zorundadır.

Barthes'in çözümlemeye değindiği **mitler** ise, toplumların kültürünü, inanışlarını ve alışkanlıklarını derinden etkileyen, nesneliliği kanıtlanmamış yaygın inanışlardır. Ergenekon Efsanesi gibi. Türk Dil Kurumu'na göre; "geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisi ile biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğusu ile ilgili hayali, alegorik bir anlatımı olan halk hikâyelerine "mit" denir" (TDK, 2011)

Bu yaklaşımlar doğrultusunda içerisindeki görsel göstergelerin tespit edilip çözümlenecek kaynaklar, Yunus Emre Enstitüsü'nün yabancılara Türkçe öğretiminde kullandığı setlere yardımcı okuma kitabı hüviyetiyle 2019 yılında yayımladığı "Dede Korkut Hikayeleri'ni" kapsamaktadır. Bu hikayelerin kapak sayfalarından başlayarak dilsel göstergeleri tamamlayan, görseller incelenecek, gösterge-gösteren-gösterilen, düz anlam, yan anlam, kültürel kod, mit, metafor, metonimi vb. boyutuyla ele alınacak, taşıdıkları anlam katmanları çözümlenecek ve kültür aktarımına katkıları irdelenecektir.

3. "Dede Korkut Hikayelerinde" Kullanılan Görsel Göstergelerin Çözümlemesi ve Kültür Aktarımındaki Yeri

Türk edebiyatı tarihinin büyük âlimi Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün "**Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar.**" diye ifade ettiği Dede Korkut Hikâyeleri, 12. - 14. yüzyıl arasında Orta Asya'da yaşayan Türklerin epik hikâyesinin anlatıldığı 12 hikâye ve 1 ön sözden oluşmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri'nin çeşitli nüshaları vardır ve her nüshada kitabın ismi farklı tamlamalar şeklinde geçmektedir. **Dresden** nüshasında **Kitab-ı Dedem Korkut 'âlâ lisan-ı îâ'ife-i Oğuzân**, **Vatikan** nüshasında ise Hikâyet-i Oğuznâme-i Kazan Beg ve gayri olarak geçen

Dede Korkut Hikâyeleri, günümüzde Oğuz boylarının ismiyle ‘Oğuzname’ şeklinde de anılmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri toplamda 12 tanedir ve isimleri şu şekildedir:

1. Dirse Han oğlu Bogaç Han Boyı
2. Salur Kazanun İvi Yağmalandığı Boy
3. Kam Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek Boyı
4. Kazan Big Oğlu Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy
5. Duha Koca Oğlu Delü Dumrul Boyı
6. Kaşlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyı
7. Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyı
8. Basat Depegözi Öldürdüğü Boy
9. Begil Oğlu Emrenün Boyı
10. Uşun Koca Oğlu Segrek Boyı
11. Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy
12. İç Oğuz Taş Oğuz Âsi Olup Beyrek Öldüğü Boy

Bu hikayelerden 4 tanesi Yunus Emre Enstitüsü tarafından yardımcı ders kitabı olarak 2019 yılından itibaren B1-B2 seviyelerinde düzenlenerek kullanılmaya başlanmış ve 2020 yılında da 3 hikaye daha titiz bir çalışmayla yine aynı seviyedeki yabancılara dil öğretiminde yararlanılan yardımcı kaynak olarak hazırlanmıştır. Enstitünün, Prof. Dr. Muharrem Ergin’in “Türk milletinin müşterek dehasının ve zevkinin eseridir.” diye nitelediği Dede Korkut Hikâyelerini uyarlayıp, düzenleyerek dil öğretiminde kullanması takdire şayandır. Bu hikayelerden “*Basat’ın Tepegözü Öldürmesi, Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Uşun Koca Oğlu Segrek, Dış Oğuz Beylerinin Kazan Han’a İsyanı*” adlarıyla orta seviye destek eserleri olarak kullanılmaktadır. Hikayeler dil olarak bu seviyelere uygun düzenlenirken, aynı zamanda içerisine serpiştirilmiş dönemin Oğuz-Türk kültürünü yansıtan görsellerle de kültürün zihinlerde yer edinmesine olanak sağlanmıştır. Ancak tüm hikayelerde bazı görsellerin yinelenerek kullanımı çeşitliliğin önünde engel olarak görünmektedir. Hikaye içerikleri doğrultusunda yani dilsel göstergelere paralel olarak görsel göstergenin öğrenmeyi ve kavramayı artırma gücünden yararlanmak adına daha fazla görsel kurgulanıp hikaye sayfalarına yayılması dil öğretmenin kültür taşıma boyutunu da zenginleştirecektir.

Dört hikayenin kapak tasarımlarındaki illüstrasyonlardan başlayarak, tüm görsellerin göstergebilimsel okuması yani gösterge-

gösteren ve gösterilenlerin belirlenip anlamlandırılması, metaforik ve metonimik kullanımların tespiti, kültürel kodların ve mitolojik unsurların aranması, görsellerdeki anlam katmanlarının irdelenmesi bu bildiriye şekillendirecektir.

İlk olarak “**Basat’ın Tepegözü Öldürmesi**” hikayesindeki dil dışı göstergeler yani görsel göstergeler çözümlenecektir: Alttaki görsel, kitabın kapağıdır ve illüstrasyon hikaye içeriğine uygun olarak tasarlanmıştır. Aynı tasarımın geniş kitabın içine de yer almaktadır. Hikaye olağanüstü konusuyla dikkat çeken bir eserdir. Kahramanlığı, korkusuzluğu da içeren bu hikayeyi özetleyen bir görsel olarak kapak tasarımı başarılı bir illüstrasyondur.

Görsel 1: Tepegözle Basat’ın karşılaşmaları.

Görsel, geleneksel kıyafetler içerisinde, dağlarda, kayaların arkasına saklanarak kendisinden çok daha güçlü rakibini bekleyen Basat’ı ve doğüstü görüntüsüyle dağları mekan edinmiş varlığı sergilemiştir. Tamamen kurgu olan bu görsel, hikayenin içeriğiyle ilgili merak uyandıran, ilgi çeken bir özellik taşımaktadır. Kapak tasarımı Basat, Tepegöz, yüksek, karlı dağlar, silahlar, kayalıklar, savaş ve mücadele, ölmek, öldürmek, olağandışı oluşumlar vb. hikaye içi dizilerin dizimsel boyutta kullanılmasıyla şekillenmiştir.

Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Basat, Tepegöz, Silahlar, Dağlık bölgeler	İki düşmanın karşılaşp, her an can pazarına dahil olacağının tasarlandığı bir illüstrasyon.	İnsan, insanüstü varlık, savaş, mücadele, ölüm, korku, yaşam, kan, güç ve aşırı güç, kahramanlık, fedakarlık vb.

Mitolojik canlılardan biri olan Tepegöz'le, Basat'ın karşılaşması, savaşı sıradan bir efsanevi olay olarak **düzanlam** boyutunda görülebilir ancak hikayede halkının üstüne ilahi bir ceza, lanet gibi çöken bu sıradışı düşmana karşı gösterilen mücadele stratejisi, fedakarlık yaklaşımı, zor zamanlarda ortaya çıkan halk kahramanı düşüncesi, iyilerin kazanması fikri ve düşmanı ne ya da kim olursa olsun Türk halkının bünyesinden kahramanlar çıkarabileceği düşüncesi düzanlamın boyutunu genişleten, görseli anlamlı kılan çıkarımlardır. Yani **yananlamlardır**.

Halkı için yapılan fedakarlığın yeşerttiği ölümden korkmama, gücü kendi içinde keşfetme, genelin ve gelecek nesillerin devamı, huzuru, yaşamı vb. için yapılması gerekenleri hatırlatması da yine görselin bilinçaltına aktırdığı yanlanlardandır.

Yine bir savaşçının fiziksel gücü yanında, kendisinden güçlü olana karşı farklı stratejiler için hazırlık yapma, farklı silahlar kullanma, rakibine karşı pozisyon üstünlüğü sağlayıp, en savunmasız halini bekleme gibi anlamlandırma iletilerini de bu görsel doğrultusunda tespit etmek mümkündür.

Basat'ı karşılayan tasarım, saç ve bıyık tercihleri, kıyafetinin renkleri, tarzı, kafasındaki kalpak ve elindeki balta olmak üzere dönemin Türk erkeğinin dış görünüşü hakkında çağrışımlar uyandıracak bir görseldir. Yine Tepegöz illustrasyonu, insan üstü bir varlığın korkunç tarafını, gücünü vb. öne çıkartan; fiziksel yapısının insan ve insan dışı varlıktan karma özellikler taşıyan bir varlık olduğunu düşündüren bir görseldir.

İllustrasyondaki seçilen renkler, Basat'a uygun görülen silahlar, kıyafet ve fiziksel kurgular, Tepegöz'ün fiziksel görüntüsü, fiziki özelliklerinin tespiti, tasarımı, çizimlerindeki boyutlar, karşılaşma anlarını temsil eden mekan vb. dilsel öğelere cevap verecek şekilde yapılan bir seçki yani **dizi**, bu seçkilerin anlam aktarımı altyapısı oluşturacak şekilde birleştirilmesi de **dizimdir**. Görseldeki *kısa-uzun, küçük-büyük, yüksek-alçak, cesur-korkak, doğal-doğüstü, çirkin-yakışıklı, ölüm-yaşam, güçlü-güçsüz* gibi zıtlıklar bu tasarımda **dizi ve**

dizim olarak dilsel göstergeleri daha çabuk anlamlandıran, daha kalıcı hale getiren öğelerdir.

Görsel 2: Oğuz-Türk Obası ve Boz Çadırlar

Çadır (boz), göçmen halkların inanılmaz yaratıcılığının, ortak aklının ürünü olan ve tarih içerisinde yapımı ve özellikleri değişerek gelişen, yaz ve kış şartlarında göçmenliğin doğurduğu ihtiyaçları karşılayan, kolay kurulum sökülebilen ve taşınabilen, doğanın dengelerine ve bitki örtüsüne yabancı olmayan, birçok el sanatı kullanımı marifetiyle, matematiksel ve fiziksel bakış açılarıyla mimarisinin mükemmelleştirildiği bir yaşam alanıdır. Dairesel yapısıyla rüzgar vb. dış etkilere karşı daha dalıdır. Özellikle Moğol ve Türk toplulukları bu özellikli barınağı tercih etmişler ve günümüze kadar kullanagelmışlerdir.

İncelenen “Dede Korkut Hikayeleri” uyarlamalarının hemen hemen hepsinde Türk toplumunun yukarıda değindiğimiz özellikleriyle dikkat çeken bu yaşam alanları, görsel olarak yerini almıştır. Bu illüstrasyonlar, hikayelerin kahramanları Oğuzların, göçer olmalarına rağmen, sanki şehir planlamasına tabii tutulmuşçasına tam bir düzen içerisinde yaşadıklarının ifade edildiği önemli görseldir.

Görsellerin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Birbirlerini farklı yönlerden gören, büyüklü küçüklü boz çadırlar.	Oğuzların, dairesel yapıları, geleneksel süslemeleriyle kendilerine has yaşam alanları.	Yaşam, mütavazilik, doğayla kaynaşma ve doğanın şartlarına ayak uydurma. Birbirine yakın, aynı şartlarda yaşamlarını devam ettiren topluluk. Dönemi itibarıyla düzenli, gelişmiş yaşam alanları.

Düzanlamda çadırlar topluluğu gibi görünen bu görseller, bir yaşam şeklinin, toplumun doğaya, hayata bakış açısını gösteren çağrışımlarla, **yananamlarla** doludur. Mütavazi, eşit şartlarda, imkanlarda bir yaşam. Doğayı katletmeyen, içiçe, yanyana, paylaşımına açık, benzer şeylere sahip olan bir topluluk. Bulunduğu yeri sahiplenip kendine göre şekillendirmeyen aksine o habitata uyan bir yaşamı zihinlerde yeşerten bir görsel. Yaşanılan yüzyıl itibariyle yaşam alanını gayet geliştirmiş bir toplum görüntüsü. Bu yananamlar üzerine değinilerek, doğayı katleden günümüz medeniyetiyle karşılaştırılıp, Türklerin doğa sevgisine rahatlıkla vurgular yapılabilir.

İllustrasyon, tarihi ve mitolojik halk hikayelerinin yaşam alanlarını temsil etmesi bakımından önemlidir. Gösterişli bir yaşamdan daha çok mütavazi yaşamı karşılayan bir tasarım oluşturma gayreti bu görselleri şekillendirmiştir. Çadırların büyüklü küçüklü ve düzgün bir yerleşimle çizilmesi, birbirlerine yakınlığı özgün bir seçki ve birleştirmedir. Hikayedeki anlatım, kurgu bu vesileyle daha etkili hale getirilmiştir. Çadır, çadır şekilleri, süslemeleri, yerleşme konumları, çevreleri vb. diziler göçer bir toplumun bir yaşam alanı dizimini oluşturmuştur. Bu görsellerde anlamlandırma adına *büyük-küçük, doğal-suni, gösterişli- mütavazi, geleneksel-modern, varlık-yokluk, yaşam-ölüm* gibi zıtlıklardan bahsetmek de mümkündür.

Tüm hikayelerde görülen bu yaşam alanı seçme ve birleştirme tercihleri insan ve hayvan çizimleriyle desteklenseydi geleneksel göçer Türk- Oğuz yaşamıyla alakalı çok daha fazla kültürel birikim aktarımı yapılabilirdi.

Daha çok Ortaasya toplumlarına ait, keçeden yapılan bu çadır görselleri, Türklerin yaşam kültürünün göstergesi olarak hem bir **kültürel kod** hem de göçerliğin bir parçasını sergilemesi bakımından bir **metonimi** örneğidir.

Görsel 3: Kopuz

Kopuz, Türkistan kökenli Türk çalgısının adıdır. Bağlama başta olmak üzere bugünkü Türk topluluklarında kullanılan, komuz (Kırgız), dombıra (Kazak), dutar (Uygur, Türkmen, Özbek), tar (Azerbaycan) gibi birçok çalgının kopuzdan türediği söylenir, bu sebeple de Türkler'in en eski millî çalgısı kabul edilir.

Bu görsel, bugünkü Türk telli çalgılarının atası olarak tüm hikayelerde boy boylayan, soy soylayan Dede Korkut'la hem dem olmuş çalgı olarak yerini almıştır. Hikayelerde sıkça işlenen kardeş kavgası, savaş, ölüm, hırs, acı gibi kavramlar ve silah görselleri dışında bir müzik aletinin yer alması çok önemli bir detaydır.

Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Ağaçtan yapılmış bir müzik aleti.	Hikayelerde bilgi, aksakal, kanaat önderi olarak Oğuz halkının değer verdiği Dede Korkut'un kopuzu, enstrummanı.	Sanat zevki, ruhi incelik, müziğe verilen değer, tınının, ezginin önemi. Söz söylemenin estetik, etkileyici destekçisi.

Düzanlamda bir müzik aletini karşılayan bu görsel, bir yaşam şeklinin, anlayışının göstergesi, toplumun sanata, ahenke, ezgiye, tını ve senfoniye, harmoniye verdiği değer; müziğin etkileme gücüne inanç olarak anlaşılabilmektedir. Göçebe bir yaşamı renklendiren bir tarz olarak ifade edilebilir. Türklerin göçer halindeyken bile müzik zevkinin, kulağının olduğu düşüncesi bu görsel etrafında kültürel bir zenginlik olarak muhataplara aktarılabilir.

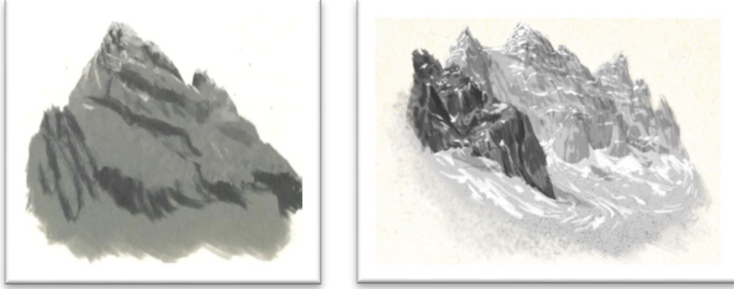
Bugün modern versiyonlarının Türk toplumlarında kullanıldığını düşünürsek, telli bir çalgı olarak “kopuzu” geçmişle bugünü birbirine bağlayan **kültürel bir kod** olarak adlandırabiliriz. Günümüz Türk toplumlarında kullanılan çalgılar da bu vesileyle tanıtılabilir.

Hikayelerin tamamında Dede Korkut'un her söylemini “kopuz” eşliğinde ifade etmesi de bu çalgıya **mitsel** özellik katmaktadır.

Uyarlanan hikaye metinlerinin anlatımında, bütün önemli olayların kutsanması ve halka naklinde hep başrolde olan, kopuzuyla bütünleşmiş, halk ozanı, aksakal ve rehber kimliği, bilge kişiliğiyle Dede Korkut'un, Oğuz boylarının mitsel değeri olarak ifade edilmesi,

toplumu doğruya, iyiye, töreye vb. yönlendiren bu karakterin, bir kültürel kimlik olarak tanıtılması önemlidir.

Kitaplarda Dede Korkut'u şekle büründürmek, onu karşılayan çizimler koymak bu değerın zihinlerde kalıcılığını artıracaktır. Ancak her hengı bir görsel tasarım eserlerde yer almamaktadır.

Görsel 4: Tepegöz'ün yaşadığı dağları temsilen

Oğuzlardan itibaren Türkler dağların güzelliğine tutkundurlar. Bütün milletlerde olduğu gibi Türklerde de dağ kültü inanışı vardır. Kutadgu Bilig'e göre dağlara ulaşmak başlı başına bir olgunluk göstergesidir (Ögel, 1995, s. 426). Dağların üzerine ya da yakınlarına kurulan yayla ve obalar Türklerin doğal yaşam alanları arasındadır. Bu dağların suları da onlar için ayrıca mukaddesdir (Ögel, 1995, s. 453).

Doğu Türklerinde Ötüken, Batı Türklerinde ise Tanrı Dağları, Türklerin kutlu ve mukaddes dağlarındanır (Ögel, 1995, s.439). Oğuzlarda dağların ruhları olduğuna inanılmıştır. Dağlara ata, baba gibi isimler verilerek dağların kişileştirildiği örnekler çoktur. Bu kapsamda "Oğuzlar, dağlarla konuşurlar, dağlara dua ve beddua ederler, dağların yaşlanıp yıkılmasından korkarlar, dağlardan esenlik dileyip geçit vermesini isterler" (Ögel, 1995, s.441). Bu yaklaşımlardan hareketle, Türk mitolojisinin bu olağanüstü canlısının (tepegöz) yaşam alanlarının da yüce dağlar, yüksek kayalıklar olması normaldir. Bu görselden hareketle mitolojimizde ve tarihsel sürecimizde kutsallık atfettiğimiz dağlarımızla ilgili dil öğrencilerinin zihinlerinde farklı çağrışımlar uyanacaktır.

Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Zirvesi karlı yüksek bir dağ tasarımı.	İnsanlar için ulaşılması zor karlı, yüksek zirveler, kayalıklar...	Türk mitolojisinde kutsal atfedilen dağlarda insanlardan uzak yaşayan, insanların ulaşamayacağı yerleri tercih eden bir yaratığın yaşaması.

Düzanlamda doğanın gücünün göstergesi olan, vahşi yaşama ortam sağlayan dağlar, **yananlamda** birçok sırrı bünyesinde barındıran, insanlar için bilinmezliklerle, ulaşılabilirlik, sırlarla vb. dolu bir göstergedir. Tepegöz'ün insanlarda uyandırdığı korku atmosferine dağlar ve dağlarda yaşaması da katkı sağlamaktadır. Dağlara yukarıda ifade edildiği gibi kutsallık atfeden yaklaşım da **mitsel** bir kültürel bakış açısı olarak muhataplara aktarılabilir.

Görsel 5: Dağlardan doğan ve coşkuyla akan ırmak.

Türk mitolojisinde önemli yer tutan kültürlerden birisi de su kültürüdür. Pınarlar, su kenarları Türklerde iyi ruhların makamı olarak kabul edilir ve mukaddesatlık yüklenir. Mitolojide su hem yaşam kaynağı hem de yer-su ruhlarının barındığı yerlerdir. Bu hikayede de perilerin toplandığı kutsal mekan olarak seçilen pınarın tasarımı mevcuttur. Dağlardan, yükseklerden doğan, coşkun akışıyla illüstre edilen pınar, dilsel anlatımı güçlendiren ve su kültürünün ağırlığına gösteren bir görsel tasarımdır.

Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Çağlayan bir pınar.	Yükseklerden çağlayarak akan bir pınar, su kaynağı.	Türk mitolojisinde kutsal atfedilen unsurlardan olan pınar. Tepegöz'ün meydana gelmesinin ana mekanı. Yaşamın kaynağı. Hem insan ve hayvan hem de fantastik varlıklar için.... Canlıları kendine çeken, toplayan bir cazibe merkezi.

Düzanlamda dünyanın bir çok yerinde olabilecek, dağlardan, yükseklerden doğan ve çağlayarak yolunu arayan pınar görseli, hikayede olağanüstü, mitsel bir varlığın meydana geldiği mekan olarak öne çıkartılmıştır. **Yananlamda** bu görsele, hikayenin temel konusunun başlangıç noktası olarak değer biçilmiştir.

“Su hayattır” düsturu özellikle vurgulanmak istenmiştir. Suya ihtiyaçduyan insan, hayvan ve hatta insan ötesi varlıklar için vazgeçilmez olarak vurgulanan su, tüm varlıkları birleştiren, buluşturan güç olarak öne çıkartılmıştır.

Ayrıca, yaşam bütünü en önemli parçası olan su **metonimik** bir kullanımla hikayede yer almıştır. Bu görseli, çoban, peri ve bazı hayvan çizimleri eklenerek daha da somutlaştırmak; okuyucunun zihinsel betimlemelerine katkı sağlar hale getirmek mümkündür.

Görsel 6: Hikayelerle görsel olarak yer alan savaş aletleri.

Türk ordularını savaş meydanlarında üstün kılan en önemli faktörlerden biri olan silah, sadece bu yönüyle değil birçok alanında izlerine tesadüf edilen önemli bir kültür ögesi olarak da Türk devlet ve toplum hayatında yerini almış ve bir savunma veya saldırı aracı olmasının ötesinde kültürel bir değer kazanmıştır.

Eski Türk silahları arasında **ok** ilk sırayı alıyordu. Ok, özellikle uzak savaş taktiğini benimsemiş ve süvari birlikleri oluşturmuş Türkler için önemli bir yer tutuyordu. At üzerinde yay gerip, ok atmada son derece başarılıydılar. Bu ok kullanım ve başarıları kendileri için kan kaybını da azaltıyordu. Yazılı kaynaklarda yer alan ok arkeolojik kazılarda da bol

miktarda ortaya çıkarılmıştır. Bunlar sıradan insanların mezarlarında bile ortaya çıkarılmıştır.

Türklerin kullandıkları savaş araç-gereçleri arasında **kılıçlar** da önemli bir yer tutuyordu. Kılıç, ok ve yaydan farklı olarak onların yakın düşüşe giriştiklerinde kullandıkları silahlarıydı. Türk kültür çevresinde arkeolojik devirlerden başlamak üzere, bütün Türk topluluklarında yaygın olarak kullanılan bir savaş araç gereciydi. (Ögel, 1948:431-444)

Türklerin kullandığı silahlardan biri de **mızraktı**. Mızrağa süngüg denilmekteydi. Kazılar sonucunda kurgan adı verilen mezarlar buluntularından ve kaya resimlerinden süvarilerin kullandıkları mızraklar hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir (Ögel, 1984:161).

Türk savaş tarihinin en önemli silahları **ok-yay, kılıç** ve **mızrak** hikayelerde hem Türk savaş kültürünün önemli araçları hem de toplumsal hayatla özdeşleşen kültürel değer olarak illustre edilerek kullanılmıştır. Bu görseller, barışı, barışçı davranmayı daha çok seven ancak gerektiğinde savaşçı bir millet olma vasfını hatırlayan bir milletin göstergeleridir.

Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Mızrak, Ok ve yay, Kılıç ve kıymı.	Türklerin savaşta kullandıkları en önemli savaş alet-edavatlari.	Savaşçı bir millet olan Türklerin dünden bugüne en aktif kullandıkları savaş gereçleri. Aynı zamanda kültürel değer olarak sosyal yaşamın olmazsa olmazları olan silahlar. Türkleri düşmanlarına karşı üstün kılan, kullanım ve geliştirmede çok iyi oldukları savaş malzemeleri.

Kardeş Oğuz boyları ve Oğuzları çevreleyen düşmanlarla ve dahi tabiat üstü varlıklarla yapılan savaşları **düzanlamda** çağrıştıran bu silah görselleri, hikayelere serpiştirilmiş gibi görünsede **yananlamda** silahın, hiçbir toplumda Türk toplumunda olduğu kadar toplumsal hayatla özdeşleştiği, saldırı ve savunma aracı olmasının ötesinde bir kültür unsuru olarak benimsendiği söylenebilir. Öyle ki, Türk kültüründe silah, bazen düğün, defin ve yemin merasimlerinin değişmez bir unsuru, bazen en değerli hediye, aman verme, teslim veya itaat sembolü olarak kabul edilmiş, bazen de imgeleşerek sevgilinin kaşığı, kirpiği ve saçıyla özdeşleştirilmiştir. Türklerin silaha bakış açısı bu görsellerden hareketle bu yaklaşımları içerecek şekilde muhataba aktarılabilir.

“At-avrat-pusat (silah)” kalıpsal kullanımındaki iktisadi ve sosyal yaşamın en önemli kazanımı olan at; toplumun, yaşamın devamı için gerekliliği tartışılmayacak “kadın” mefhumunun yanına “pusat” yani silah düşüncesinin Türk halkının olmazsa olmaz **kültürel kodu** olarak işlenmesi de fırsat eğitimi olarak bu görsel rehberliğinde yapılabilir.

Türkler tarih boyunca silah geliştirmeye devam etmiş ve silah envanterini sürekli yenilemiştir. Bu silahlar savaş ve silah bütünüdür birer parçaları olarak **metonimik** bir kullanım ifade etmektedir.

Konu savaş aletleri olunca çağrışım alanları da çoktur. Örneğin; yaşam-ölüm, savaş-barış, güçlü-güçsüz, şehit-gazi, var olmak-yok olmak, korku-cesaret, zor-kolay, hücum-savunma, emir-komuta, asker-komutan, açlık-tokluk, ayrılık-kavuşma, cennet-cehennem, yıkım-yapım gibi **dizisel zıtlıklar dizimsel yapıyı** teşkil etmektedir.

Görsel 7: Hikayelerin hemen hepsinde yer alan at görseli.

Uçsuz bucaksız coğrafyaların kısa zamanda aşılması, geniş otlaklar ve sürülerin kontrol altında tutulması, yaylaktan kışlağa, kışlaktan yaylağa göç, tanrıya ve atalara kurban edilmesi, etinin yenilmesi, sütünün içilmesi ve boyların kendi aralarındaki ve diğer düşmanlara karşı verilen mücadelelerde kısaca Türklerin bütün hayatında hep at ön plana çıkmaktadır. Bu durumda at Türklerin sosyal, siyasi, iktisadi, dini ve askeri hayatında en önemli unsurlardan birisidir. Hatta kültüre isim verecek değere ulaşmış ve bozkır kavmi olan Türklere “Atlı Kavimler” ve onların oluşturdukları kültüre de “Atlı Kültür” denilmiştir (Durmuş, 2019:49-70).

Atın ehlileştirilmesi ve atlı kültürün ortaya çıkışı doğrudan Türklerle bağlantılıdır. İnsanlık tarihinde ulaşılan bu başarı, kavimlerin ve diğer kültürlerin gelişmesinde fevkâlade sonuçlar doğurmuştur. Tarihi bağlantıların gösterdiği gibi, büyük devlet esası için gerekli şartlar ancak bu sayede belirebilmiştir (Koppers, 1941:471).

Atın bu denli önemli olduğu bir kültürün halk hikayelerinde de at görselinin kullanılması kaçınılmaz olsa gerek. Bu at illüstrasyonu “atlı kavim”, “atlı kültür”, “atın ehlileştirilmesi”, “at ve ata dayalı kültür” gibi birçok at merkezli kavramın aktarılması adına önemlidir.

Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
At	Tüm koşullarıyla süvarisini bekleyen at.	Türk toplumu için yaşamın olmazsa olmazı. Düşmana karşı savaşlarda, zor doğa şartlarıyla mücadelede en büyük dayanak.

Bu görsel, **düzanlamda** süslü koşullarıyla ihtişamlı görünen bir hayvanı karşılamanın yanında **yananlamda**, **gösterilen bağlamında** Türk ve at kavramlarının yanyana düşünülmesini çağrıştıran bir göstergedir. Binlerce yıllık bir sürecin doğurduğu at kültürü ve at kavramı yukarıdaki görselden daha ihtişamlı bir çalışmayla oluşturulmuş tasarımla aktarım kaynağı olarak kullanılabilir. Şaha kalkmış bir at görseli örneğinin.

İkinci olarak “Dirse Han Oğlu Boğaç Han” hikayesindeki dil dışı göstergeleri yani görsel göstergeleri çözümlenecektir: Alttaki görsel, kitabın kapağıdır ve illüstrasyon hikaye içeriğine uygun olarak tasarlanmıştır. Bu hikayede anlatılan konuyu destekleyen en önemli görsel tam sayfa olarak yerleştirilmiş Boğaç Han’ın güçlü boğayı yerle bir ettiği illüstrasyondur. Olağanüstü olayların da konu edildiği hikayede kahramanlık, korkusuzluk, hırs gibi içerikleri de görmek mümkündür.

Görsel 8:Dirse Han Oğlu Boğaç Han’ın boğayı öldürdüğü görsel.

Görsel, yüzü görünmeyen bir yiğidin, bozkırda, siyah bir boğayı devirme olayının kurgusudur. Onun yaptığı bu kahramanlığın kendisine hak edilmiş bir “ad” olarak dönmesinin görselidir. Sivri uçlu ve kalın boynuzlar, kaslı bir boyun vb. boğayı güçlü gösteren, kahramanlığın değerini artıran görseller. Aynı şekilde boğanın yağız rengi de önemli bir seçki. Elinde silahlarıyla duranlar ve at sırtında, elinde tuğ taşıyan önemli bir kişinin olay sonrası orada hazır bulunmaları da dikkat çekici. Daha adı konmamış yiğidin sırtı dönük ve mağrur duruşuyla resmedilmesi de hikayenin olay örgüsüne görsel bir destek olarak düşünülebilir. Türklerde topluma yararlı bir iş yapmanın ad koymaya vesile edilmesi de bu tasarım doğrultusunda gündeme alınabilir.

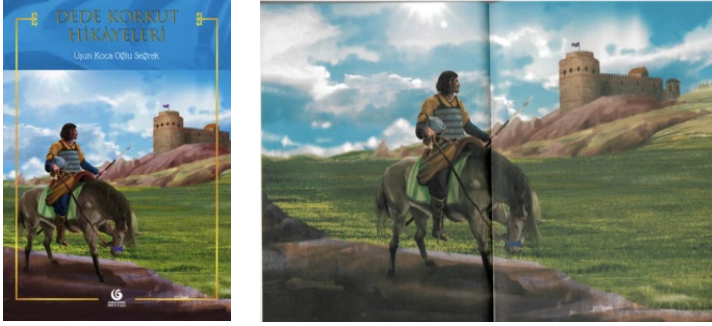
Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Ölü bir boğa, Onu öldüren kişi Olayı görenler	Bozkırın ortasında ihtişamlı bir boğa, boğayı öldüren yiğit ve bu kahramanlığın görgü tanıkları.	Kahverengi başta olmak üzere mat renklerin hakim olduğu sonu ufukla birleşen uçsuz buçaksız bozkırın ortasında elinde hançeriyle çok önemli bir kahramanlığa imza atan bir yiğit. Yaptığı önemli iş sonrasında daha adı konmamış yiğidin yüzünün değilde elinde hançerle arkadan, mağrur bir duruşun resmedilmesi. Olayı daha ihtişamlı gösterme adına rengiyle, görünüşüyle sıradışı bir boğa. Devleti simgeleyen tuğun bu kahramanlık sonrasında o görselin içine dahil edilmesi.

Bu görsel, **düzanlamda** bir boğanın öldürülmesi gibi basit bir olayın kurgulanması olarak görünebilir ancak esasında “bir erkeğin ad almayı haketmesi” töresinin illüstrasyonunu içeren bir tasarımdır. Erkek çocukların adlarını bir kahramanlık sonrası aksakalların onayıyla hakederek alması kültürü derinlemesine irdelenebilir. Görsel aynı zamanda **yananlamda** olgunlaşmanın, cesaretin, çevresine güven vermenin, dirayetli olmanın, kazanmanın, kahramanlık genlerini harekete geçirmenin, takdir görmenin, örnek alınmanın, gücün, töreye verilen değer, ataya- babaya saygının vb. aktarılabilceği bir örnektir. Bir erkek çocuğu daha “ad almayı” haketmiş ve kadim kültürün işlerliği devam etmiştir. Boğadan saklanacak bir tek büyük kayanın ve ağacın olmadığı geniş steplerde boğayla karşılaşan bir erkeğin korkmadan kaderiyle yüzleşmesi de gösterilen olarak öne çıkartılabilir.

İllüstrasyondaki seçilen geniş bozkır alanı, gökyüzü, bulutlar, seçilen renkler ve tonları, boğanın alt üst olmuş hali, elinde hançeriyle

dimdik, boğayı deviren anlamında “Boğaç” adını kazanan bir yiğidin görseli, olayın şahitleri ve onların pozisyonları vb. bir seçme ve birleştirme sonucundadır. Bu **dizi ve dizim** ilişkisi, *ölüm-yaşam, korku-cesaret, güçlü-güçsüz, mağrur-mütavazi, varlık-yokluk, geniş-dar* gibi zıtlıkları da çağrıştırarak dilsel göstergelerin daha çabuk anlamlandırılmasını, daha kalıcı hale dönüşmesine katkı sağlarlar.

Görsel 9: Uşun Koca Oğlu Segrek'in abisi Egrek'in tutuklu olduğu kaleye bakışı.

Tek başına biricik abisi Egrek'i, düşman elinden bozkırın ortasındaki muhkem kaleden kurtarmaya gelen, zırhını kuşanmış, elinde ve belinde silahlarıyla Segrek'in kaleye dikkatlice bakışı hikayenin ana fikrine uygun olarak kurgulanmıştır. Kalenin yüksekçe bir yerde olması, Segrek'in kaleye doğru atının üzerinde kararlı duruşu ve bakışı görselin etkisini artırmaktadır.

Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Elinde silahıyla, atının üzerinde bir asker ve bozkırın ortasında bir kale.	Yüksekçe bir kaleye bakan, donanımlı, atının üstünden hedefini süzen bir yiğit.	Kardeşlik, kardeşi için düşmana tek başına karşı koyma, ölümü göze alma. Aile bireylerine verilen değer. Kale gibi zor bir mekandan korkusuzca ve fedakarca bir kardeşin kurtarıma çabası.

Düzenlamda bir kaleyi uzaktan takip eden, silahlı, donanımlı bir atlı resmedilse de esasında kardeşlik bağının etkisiyle güçlü düşmana başkaldıran ve canı pahasına kardeşinin esaretine son vermek isteyen bir cesaret örneği, bu görselde kurgulanmıştır.

Koca bir kale ve ona bakan tek bir kişi. İhtişamlı görüntüsü ile taştan bir yükseklik, öbür tarafta kendine, atına , silahlarına daha

önemlisi kahramanlık karakterine sığınan bir Oğuz-Türk yiğidi. Her ne kadar olayın kahramanına, insanüstü özellikler giydirilerek bu hikaye şekillenmiş olsa da, bu olağanüstü karakterlerin gerçek hayattaki örnekleri bu hikayeleri beslemiştir. Yani bir milletin kahramanlık geninde varsa onun yaşanması da yaşanması muhtemel insanüstü kurgulamalar da mümkündür. Görselde illustre edilen Segrek, kahramanlarla yoğrulmuş bir milletin bu hikaye özelinde sembolüdür. Bu sebeple bu görsel **yananlamda** bu denli geniş bir anlamlandırma boyutu içermektedir.

İllustrasyonda yer alan kale, kaleyi çevreleyen kayalar, kaleyi de içine alan geniş alan, atıyla Segrek'in kaleye göre duruş ve kaleye bakış pozisyonu, bir kayanın üstünden başka bir kayanın üstündeki ihtişama bakışı, Segrek'in silahları, kılık kıyafeti, genele hakim renkler vb. hep bütünü oluşturmak, anlamlandırmayı güçlendirmek için yapılan seçkidir. Bu **diziler** (seçkiler), **dizimde**, kendisinden daha güçlüye karşı olağanüstü işler başarıp, abisini kurtaran Segrek'in hikayesini desteklemektedir.

Görsel 10: İki Oğuz Boyu yiğidinin mücadelesi görseli.

Kardeş Oğuz boylarının çok basit olaylardan kaynaklanan kavgalarını, birbirleriyle olan mücadelelerini, savaşlarını içeren bu hikayenin dilsel boyutunu anlamlandıran, kapak görseli olarak da kullanılan bu illüstrasyon şiddetli ve hasımkarane bir tavırla karşılaşan iki askerin öldürmesi mücadelesini karşılamaktadır.

Görselin gösterge düzlemi şöyledir:

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Ellerinde silahlarıyla iki askerin mücadelesi.	İki hasımın hiddet ve şiddet içerisinde öldüresiye birbirine saldırdığı savaş sahnesi.	İki Oğuz yiğidinin diğer ifadeyle kardeşin kardeşe olan düşmanca hincinin, öldüresiye savaşmasının eleştirilmesi. Bu mücadelenin hem galibi hem de mağlubu Oğuz'dan olunca, sonuçlarının çok daha ağır olacağı düşüncesi. Kazananı olmayacak bir savaşın tarafları.

Atların ve savaşçıların fiziksel görüntüleri, silahların çekilmiş halleri **düzanlamda** ölümüne bir güç mücadelesi gibi görünse de esasında Oğuz – Türk'ünün çok kere kardeş mücadeleriyle yıpranıp, yıkıldığını; galip ya da mağlup her şekilde de kazananın olmayacağı bu kısır kavgaların dirlik ve düzeni bozduğunu çağrıştıran tasarım olarak değerlendirilebilir.

İllustrasyondaki savaş sahnesi atların, yiğitlerin, silahların, mekanın, renk kullanımların tam bir seçme ve birleştirilmesiyle şekillenmiştir. Atların dörtnala hücumu kalktığı ve ortamı tozu dumana katan çöşkuları da mücadelenin şiddetini yansıtmaya adına güzel bir dizi dizim ilişkisinin sonucudur. Ölüm-yaşam, korku-cesaret, güçlü-güçsüz, mat-parlak, dost-düşman, iç-dış, savaş-barış, doğru-yanlış, almak-vermek, insan-hayvan gibi birçok karşıtlık bu görselin anlamsal boyutunda yer almaktadır.

Sonuç:

Çalışmada “Dede Korkut Hikayeleri”nden “*Basat'ın Tepegözü Öldürmesi, Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Uşun Koca Oğlu Segrek, Dış Oğuz Beylerinin Kazan Han'a İsyanı*” hikayelerindeki metne paralel seçilmiş görsel göstergelerin kültür aktarımına katkısı göstergebilimden faydalanılarak incelenmeye ve çözümlenmeye çalışılmıştır. Göstergebilimin yan ve düzanlamlar yaklaşımıyla hikayelerdeki illustrasyonların gösteren ve gösterilenleri belirlenmiş, görsellerin doğru bir biçimde yorumlanması sağlanmaya çalışılmıştır.

Görme duyusunun etkisiyle metni destekleyen ve anlamlandırması yapılan görsel göstergelerin dil öğretimini her hususta destekleyeceği yadsınamaz. Metinlerde uzun uzun dilsel göstergelerle

anlatılan birçok kültürel öge iyi seçilmiş görsel göstergelerin çağrışım gücü ve hızlı anlamlandırma etkisiyle daha çabuk ve kalıcı şekilde muhabata kavratılacaktır. Çok fazla örneği olmasa da yukarıda görsellerin gösterilen ve yananlam boyutu bu görüşün destekçisidir.

Yunus Emre Enstitüsü tarafından yabancılara dil öğretimini destek maksatlı, B1-B2 seviyesine göre uyarlanan bu hikayelerde, dilsel göstergelerin daha güçlü anlamlandırılması, kültür aktarımında görselin gücünün kullanılması adına kurgulanan görsellerin tamamı bu çalışmada göstergebilimsel çözümlenmeye tabii tutulmuştur. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki hikayelerin düzenlenmesinde görselin gücü gerektiğince kullanılmamıştır.

Bu kitapların sunuş kısmında yazdığı gibi eğer amaç, “öğrencilerin dil seviyesi göz önünde bulundurularak, yabancı dil olarak Türkçeyi, kültürüyle beraber öğretmek” ise bu amaca hizmet edecek tüm materyallerden yararlanılmalıdır. Bu yaklaşım, hikayelerde görsel kargaşa yaratma düşüncesinden öte, daha çağrışım gücü yüksek görsel tasarımlarla birçok kültürel kodun, mitolojik ve töresel birikimlerin, toplumsal karakterlerin, sosyal tanıtımların tarihi ve coğrafik altyapının vb. dünyanın her yerinde muhataplarında aktarılmasıdır.Örneğin “kopuz”, “at”, “boz çadır”, “dağ” gibi görsel tasarımlar hikayelerin çoğunda yinelenecek kullanılmış fakat hikayelere adı verilen Dede Korkut illustre edilmemiştir. Elinde kopuzuyla “Dede Korkut” tasarımı kültürel kod olarak önem arz etmektedir. Aynı zamanda “aksakallık, kanaat önderliği, bilge kişilik” gibi Türk kültüründe yer alan önemli kavramlar da dilsel tanımlamaları destekler nitelikte görsellerle daha rahat muhabata aktarılabilir.

Türk dilinin beslediği, büyüttüğü ve yaşattığı kültüre dair somut ve soyut miras, iyi bir seçimle dil öğretim setlerinde ve yardımcı kaynaklarda yer almalı ve bu amaç yalnız dilsel göstergelerle değil her seviyedeki setlere uygun resimler, fotoğraflar, mimari altyapı, tarihi ve coğrafik öğeler, mitolojik kahramanlar, giyim-kuşam, milli semboller, dünyaca ünlü bilim, spor vb. insanları, tabii güzellikler gibi görseller ve daha bir çok değer seçilerek yerini almalıdır.

Kaynakça

1. BARTHES, R. (1993). Göstergebilimsel Serüven. (Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
2. ÇİÇEK, M. (2014). “Dilbilimsel İlkeler Görsel Göstergelere Uygulanabilir mi?”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:7, S:32.
3. DURMUŞ, İ. (2019). “Eski Türk Savaş Araç-Gereç Ve Taktiği” Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA) Journal of Seljuk Civilizational Studies (JSCS) Yıl:4 Sayı:4, ss: 49-70
4. ERKMAN, F. (1987). Göstergebilime Giriş. Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul
5. FISKE, J. (1996). İletişim çalışmalarına giriş (Çev.Süleyman İrvan). Bilim ve Sanat Yay., Ankara
6. GÖKALP, Z. (2006). Türkçülüğün Esasları. Elips Kitap, Ankara
7. GÜNAY, D. ve PARSA, A. (2012). Görsel Göstergebilim. Es Yayınları, İstanbul
8. KIRAN, Z. (2001). Dilbilime Giriş (yayına hazırlayan Ayşe Eziler Kıran), Seçkin Yayıncılık, Ankara
9. KOPPERS, W. (1941). “Etnolojiye Dayanan Cihan Tarihinin Işığında İlk Türklük ve İlk İndo Germenlik”, Belleten, V/17- 18, s. 471.
10. LUNDBERG, G. ve diğerleri (1970). Sosyoloji Cilt I. Çev. Ö. Ozankaya. Ayyıldız Matbaası, Ankara
11. ÖGEL, B. (1995). Türk Mitolojisi. Cilt:2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
12. ÖGEL, B. (1948). “Türk Kılıcının Menşe ve Tekâmülü Hakkında“, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi, VI/5, (1948), s. 431, 444.
13. ÖGEL, B. (1984). İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, TTK Yayınları, Ankara
14. PARSA, S. (2008). Film çözümlemeleri. Multilingual Yabancı Dil, İstanbul
15. PEIRCE, C. (1984). Writings of Charles S. Pierce. C. 2. E. C. Moore. (Ed.). Bloomington, Indiana University Press.,Indiana:
16. RIFAT, M. (1998). XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları I ve II, İst.
17. SAUSSURE F.de, (1998).Genel Dilbilim Dersleri,(Çev.Berke Vardar), Multilingual, İst.
18. TDK Büyük Türkçe Sözlük (2011).
19. VARDAR, B. (2001). Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Multilingual Yabancı Dil Yay., İstanbul.
20. YILDIRIM, Ş. (2019). Reklamlardaki Kültür Aktarımının Göstergebilimsel Bir İncelemesi, International Journal of Languages Education and Teaching, V 7. P.344-357.
21. Avrupa Konseyi, (2013). Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi, TELC., Almanya

ÂŞIK VEYSEL'İN SÖZ YARATICILIĞINDA HAYATA BAKIŞ

Necdet KURT

Doktora Öğrencisi, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Folklor ve Müzikoloji.
gecaddesi@hotmail.com

Özet

Anadolu'nun kendine has âşık bölgelerinden biri de Sivas ili sınırları içerisinde bulunan ve “Emlek” adıyla anılan yöredir. Burada eski dönemlerde İğdecikli Âşık Veli, Kale köyünden Âşık Kemter, yakın zamanlarda ise Sivrialan köyünden Âşık Veysel, Şarkışla Ügük köyünden Âşık Ali İzzet Özkan gibi önemli âşıklar yetişmiştir. Bölgenin sosyokültürel yapısı gereği buradan yetişen âşıklar ağırlıklı olarak Alevi-Bektaşî geleneği etrafında şekillenen eserler üretmiş olsalar da; bunların yanında doğa, sevdâ, hasret, ağıt vb. konuları içeren eserler de üretmişlerdir.

Yörenin yetiştirdiği âşıkların en önemlilerinden biri olan ve aynı zamanda, yerelden evrensele uzanan Âşık Veysel de, şiirlerinde birçok edebî sanatı da ustaca kullanarak hayatı farklı yönleriyle betimlemiştir. Örneğin en çok bilinen şiirlerinden olan “Uzun İnce Bir Yoldayım” şiirinde hayatı, doğum ve ölüm olarak iki kapılı bir mekâna benzetmiştir. Bir kapıdan girildiğinde ise emekleyerek hayat meşakkatinin başladığını, uykuda dahi ömür yolundan yüründüğünü ve sonunda ise menzile varıldığını ifade etmiştir. Yine “Allah Birdir Peygamber Hak” şiirin de ayrışmanın toplumlara vereceği zarara vurgu yapmış, insanların topraktan geldiğini ifade ederek kardeşliğe ve birliğe davet etmiştir. Edebiyat konusunda herhangi bir eğitim almayan ve sadece bölgedeki âşıklık geleneğinden beslenen Âşık Veysel, şiirlerinde kullandığı istiare, teşbih, mecaz, teşhis, intak vb. birçok edebî sanatların adını, hatta ne olduğunu dahi bilmeden, yüksek ferasetle ve akademik düzeyde kullanmıştır. Bu bildiri de Âşık Veysel'in hayata hangi perspektiften baktığı ve bunu şiirlerine nasıl yansıttığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, Söz Yaratıcılığı, Hayata Bakış.

LIFE PERSPECTİVE IN AŞIK VEYSEL'S WORD CREATİVİTY

Abstract

One of the specific minstrel regions of Anatolia is a territory which is in the provincial border of Sivas and known as “Emlek”. In this region, many well-known minstrels have emerged such as Âşık Veli from İğdecikli village and Âşık Kemter from Kale village in old times, and Âşık Veysel from Sivrialan village and Âşık Ali İzzet Özkan from Ügük village of Şarkışla province in recent years. Although the minstrels emerged from this region have generally composed some works in the frame of Alevi-Bektashi tradition due to the sociocultural structure of the region, they have also composed some works including the subjects such as nature, love, longing and lament etc. Âşık Veysel, as being the one of the most important minstrels from the region who also extends from local to universal, depicts the life in different perspectives by skilfully using many of the literary arts and techniques. For instance, in “Uzun İnce Bir Yoldayım (I’m on a Long Narrow Road)”, which is one of his well-known poetries, he has likened the life to a two-door place-the birth and the death. He has expressed that when someone entered from one door the life struggle begins with crawling, then he walks through the life path even in sleep, and finally reaches the end of the life journey. In his poem called “Allah Bir Peygamber Hak (There is Only One God, The Messenger is Legit)” he also emphasized the harm of disintegration to the societies, invites people to brotherhood and unity by expressing that human beings came from the soil. Aşık Veysel, who had no education in literature and nurtured only from the minstrel tradition in the region, used number of literary arts in academic level such as metaphor, metonymy, similitude etc. without even knowing them. In this paper, we examined how Aşık Veysel perceive the life and how he reflects it into his poetry.

Key words: Âşık Veysel, word creativity, life perspective.

Giriş

Sanatçılar, içinden çıktıkları ve yaşadıkları toplumların adeta birer aynası gibidirler. Toplumdan aldıklarını yine topluma yansıtırlar. Her topluluğun veya her coğrafyanın kendine özgü bir sanat anlayışı gelişmiştir. Resimden, heykel, müzik, tiyatro, opera, el sanatları vb. gibi sanat dallarına değin, çok geniş bir yelpazede, çok çeşitli sanat kolları mevcuttur. Her sanatçı sanatını yorumlarken, kendinden bir şeyler katarak, icra ettiği sanatını kişiselleştirebileceği gibi, daha özgün bir hale de getirebilmektedir. Bu durum tüm sanat dallarında görülebilmektedir. Günümüzde, yüzlerce yıl öncesinden kalan sanat eserleri, toplumların ve eserleri üreten sanatçıların yaşam biçimleri, kültürleri, felsefeleri ve hayata dair algıları ile ilgili bilgiler verebilmektedir. Bu durum aynı zamanda sanatın evrensel sınırlarını da belirler. Birçok sanat dalındaki üretimler açık mesajların yanında, özellikle görsel ve işitsel sanatlarda bilinçaltı mesajlar da içerebilir.

Türk topluluklarındaki âşıklar yüzyıllardır usta çırak ilişkisi ile devam eden bir geleneği sürdüren ve halkın en alt katmanlarından süzülerek gelen doğal sanatçılarıdır. Sanatlarını icra ederken topluma verebileceği mesajları ön planda tutarak sanatlarını icra ederler. Zaman zaman estetik kaygısı olsa da eserlerindeki mesajları iletmek her zaman estetik kaygılardan önce gelmiştir. Ancak, Âşık Veysel istisna bazı âşıklar gibi, ezgi ve söz açısından estetik yapıyı da ön planda tutarak eserler üretmiştir. Eserlerini üretirken irticalen değil, topluma vereceği mesajların doğru algılanması için doğru kelimeleri seçmeye ve yerli yerinde kullanmaya özen göstermiştir. Kendisine “neden irticalen söylemeyi sevmiyorsun” diyenlere, “**mantıksız mantıksız şeyler oluyor. Hem de uzun ömürlü olmuyor. Şiirde yaşama kudreti olmalı**”, şeklinde bilgece bir cevap vermiştir (Özdemir, 2014: 64).

2015 yılında Sivas'ta yapılan “Dünya Ozanı Âşık Veysel” Sempozyumunda sunduğu bildiride Prof. Dr. Metin Ekici, Âşık Veysel için şu ifadelerle yer vermiştir:

“Âşık Veysel’in özgünlüğünün şiir imajları ve dilindeki duru söyleyişten kaynaklandığı, laf kalabalığı içinde sözü müziğe feda eden bir tavır bulunmadığı, söyleyişte net, arı-duru, yapmacıksız bir Türkçe bulunduğu, sözcüklerin yerli yerine oturmuş ve özgün olduğu, şiirlerin sazsız okunduğunda da koşma tadının en özgün örneklerini verdiği konusunda araştırmacılar fikir birliği içindedir”. (Ekici, 2015: 59)

Yine 2015 yılındaki bir panelde Dr. Mehmet Yardımcı Âşık Veysel ile ilgili şu cümlelere yer vermiştir:

“Onun, türkü okuyuşu, kendine özgü, ezik ve bir okuyuştur. Veysel, saz çalışındaki özgün tavrıyla, türkü söyleyişindeki doğal yorumuyla ve bıraktığı eserlerle, Türk halk şiirinin yanı sıra, halk müziğinin de önemli kilometre taşlarından biridir. Zaman içinde Veysel, köyünden kopup, sazı elinde dolaşp, kent kültürünü köyüne taşırken, yenilikleri, hassas kulakları ile algılayıp, gönül gözünün kevgirinde süzüp, şiirine malzeme yaparak, deyişlerinde orijinalliği yakalamıştır”.

Bunlardan da anlaşılacağı üzere; Âşık Veysel kendi döneminin tam bir *“Anadolu bilgesi”*dir. O, hayatının diğer alanlarında olduğu gibi, sanatında da analitik bir bakış açısı ile çok yönlü düşünen, sentezleyen bir yapıya sahiptir. Bu bilgiler ışığında bakıldığında, Âşık Veysel’de diğer birçok âşık gibi, kendi eserlerinde mesajlarını iletirken, hayata bakışı ve kişiliğini eserlerine yansıtmış, gelecek kuşaklara adeta birer nasihat niteliğinde, ölmez eserler bırakmıştır.

Veysel bir şiirindeki:

Olmak istiyorsan dünyada mesut
Hakk’a halka yarayacak iyi bir iş tut
Çalıştır oğlunu kızını okut
İnsan olmak için okumak gerek
(Kaya, 2020: 204)

şeklindeki dizelerle hem nasihat etmiş, hem de bilgece yol göstermiştir.

Âşık Veysel'de Hayata Bakış

Bu çalışmada, eserlerinden yola çıkarak hayata bakış açısını incelediğimiz Âşık Veysel, görme engelli olmasına rağmen 20. yüzyılda yerelden evrensel doğru damgasını vuran, halk sanatçılarımızın en önemlilerinden biridir. 1894 tarihinde Sivas ili, Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde doğmuştur. Yedi yaşında çiçek hastalığından bir gözünü kaybeder ve diğer gözüne de perde iner. Daha sonraki yakın bir zamanda ise ahırdaki ineğin boynuzunu vurması sonucu, perde inmiş olan diğer gözünü kaybeder. O zamana kadar, o da emsalleri gibi sokakta, bağda, bahçede oyunlar oynamış, hayvan otlatmış ve günlük yaşam aktivitelerini yapmıştır. Gözlerini kaybettiği yedi yaşına kadar dünya ile ilgili görsel hafızasında biriktirdiği her şeyi, daha sonraki zamanlarda hayata yüklediği anlamla paralel olarak, şiirlerine ve dolayısıyla da türkülerine malzeme ederek sanata dönüştürmüştür.

Yedi yaşından itibaren dünyayı gönül gözüyle gören Veysel, doğadaki birçok nesneyi, ağaçları, çiçekleri, renkleri ve daha birçok soyut ve somut kavramları adeta bir ressam ustalığıyla şiirlerinde en ince ayrıntılarına kadar resmetmiştir. Veysel, önceleri Yunus Emre, Emrah, Dertli, Karacaoğlan gibi ozanlara ait usta malı eserleri havalandırmış (Oğuzcan, 2015:5,6), sonraları ise hayatı kendi algıladığı şekilde şiirlerine ve türkülerine yansıtmıştır. Diğer bir deyişle Yunus Emre, Dertli, Karacaoğlan ekolünün son halkalarından biri olmuştur.

Bir şiirindeki:

Neyim ne olacak elde neyim var
Karac'oğlan, Dertli, Yunus soyum var
Mansur'a benzeyen bazı huyum var
Ne sen var. ne ben var. bir tane Gaffar

dizeleriyle, kendisini bu silsilenin devamı olarak addettiğini dile getirmiştir. Eserlerinde, zaman zaman dervişane bir eda ile tasavvufi konulara girmiş, bazen tanrıyı, bazen de kendi varlığını sorgulamış, bazen de cesurca eleştirmiştir.

Göz gezdirdim dört köşeyi aradım
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar
İstersen dünyayı gez adım adım
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar

Her nesnede mevcut her cesette can
Anın için dedik biz ona canan
Evvel ahir odur onundur ferman
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar

O cihana sığmaz ondadır cihan
O mekâna sığmaz ondadır mekân
O devrana sığmaz ondadır devran
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar

şeklindeki adeta Yunus'ca söylenmiş dizelerle, daha kainat bomboş iken yaratan tanrının varlığına ve yüceliğine dikkat çekmiş, aynı şiirin son kıtasındaki:

Hayyam'a görünür kadehte meyde
Neyzen'e görünür kamışta neyde
Veysel'e görünür mevcut her şeyde
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar
(Kaya, 2020: 260-261)

şeklindeki dizelerle de, her zerredeki Tanrı kavramını ve “Tanrı” kavramının kendisi için ne ifade ettiğini belirtmiştir. Başka bir deyişle Yunus’un, “yaratılmışı severim yaratandan ötürü” sözlerine olduğu gibi, Veysel’de kendi tasavvuf felsefesini kısa ve öz olarak ifade etmiştir. Anadolu âşıklık kültürü zaten başlı başına bir okul niteliğindedir. Yüzyılların birikimi ile oluşmuş olan gelenek içerisinde, Veysel de, söylediği usta malı eserlerdeki sözleri, kendi iç dünyasındaki imbiclerden en ince ayrıntısına kadar süzmüş, adeta hepsinden kendince bir ders çıkarmış ve hayata bakışını şekillendirmiştir. Bir nevi kendinelik de diyebileceğimiz bir olgu ile hayata bakış açısını şiirlerinde ve türkülerinde dile getirmiştir.

Tasavvufla ilgili birçok şiiri olan Veysel, bir şiirindeki:

Veysel yoktan geldim yok olup geçtim
Ben diyenler yalan gerçeği seçtim
Bir buhar halinde göklere uçtum
Kayboldum o sırlı renge boyandım
(Kaya, 2020: 222)

şeklindeki dizeleriyle, yine bir başka şiirindeki:

Altmış iki yıldır seni ararım
Tükendi sabrım yoktur kararım
Dağa taş kurda kuşa sorarım
Kimse bilmez hikmetini işini

Her millete birer yüzden göründün
Kendini sakladın sardın sarındın
Bu dünyayı sen yarattın gerindin
Her nesnede gösterirsin nakşını

(Kaya, 2020: 191)

biçimindeki dizeleri de Mutasavvıf bir bakış açısına sahip olduğunun başka bir göstergesidir.

Âşık Veysel, Atatürk ve Cumhuriyet sevdalısı olmayı, barışı, sabrı, bilgeliği, tabiat ve toprak sevgini, vatan sevgisini, vatandaşlık bilincini, çalışkanlığı ve daha birçok erdemi ifade ve temsil eder. Sadece birkaç şiiri, birkaç türküsü bile hayata bakışını açıklamak için yeterli olabilmektedir.

Öncelikle Veysel'in 53 yaşındayken yazdığı bu şiirinden hareketle, hayatı ve kendisini sorgulayan bir felsefeci ve filozof olduğu söylenebilir.

Yıllarca aradım kendi kendimi
Hiçbir türlü bulamadım ben beni
Hayal mıyım ürüya mı bilinmez
Hiçbir türlü bulamadım ben beni

dizeleriyle varlık ile yokluğu sorgulamış;

İnsan mıyım mahlûk muyum, ot muyum?
Ekilir biçilir bir nebat mıyım?
Yoksa görünüşte bir sıfat mıyım?
Hiçbir türlü bulamadım ben beni

dizeleriyle kendi varlığını sorgulamış;

Leyla mıyım Mecnun muyum çöl müyüm?
Arı mıyım çiçek miyim bal mıyım?
Köle miyim bir güzele kul muyum?
Hiçbir türlü bulamadım ben beni

dizeleriyle kendisinin kim olduğunu sorgulamış;

Varlığım yokluğum bir Veysel adım
Gök kubbede kalacaktır ses kadim
Elli üç yıl kendi kendim aradım
Hiçbir türlü bulamadım ben beni

(Kaya, 2020: 187)

dizeleriyle de, antik Yunandan günümüze çok sayıda felsefecinin sorguladığı “**ben**” kavramını sorgulamış ve insanlar da dahil her şeyin geçici olduğunu, ancak hoşsada misali iyi şeylerin ölümsüz olduğunu vurgulamıştır.

Âşık Veysel zaman zaman kendi kendini anlatan şiirler yazmış olsa da, her zaman bireysel değil, toplumsal düşünceyi ön planda tutmuş ve birçok eserinde de bu konuya değinmiştir. Bir şiirindeki;

Derdim gizli kapağını kaldırma
Yayılr âleme ziyan görünür

(Kaya, 2020: 305)

şeklindeki dizeleriyle toplumsal problemlerin kişisel problemlerden daha öncelikli olduğuna gönderme yapmış, ancak bir taraftan da henüz çocuk yaşta iken gözlerini kaybetmenin kendisinde yarattığı ruh hali ve derin üznütüsünü şu dizeleriyle dile getirmiştir:

Genç yaşında felek vurdu başıma
Aldırdım elimden iki gözümü
Yeni değmiş idim yedi yaşıma
Kayıp ettim baharımı yazımı

(Kaya, 2020: 323)

Buna rağmen yaşantısında tevekkül sahibi olan Âşık Veysel bu konuyu bir şiirinde şu dizelerle işlemiştir.

Üç yüz onda gelmiş idim cihana
Dünyada bakmadan ben kana kana
Kader böyle imiş çiçek bahana
Levh-i kalem kara yazmış yazımı

(Kaya, 2020: 323)

Bir başka dizelerindeki;

Her kişi dayanmaz cevr-ü cefaya
Âşıktan mâşuka isyan görünür

(Kaya, 2020: 305)

ifadeleriyle de, dertlerin yaratandan geldiğini ve herkesin dert çekmeye katlanamayacağına vurgu yapmış, zaman zaman kendisi de kaderden şikayetçi olsa da, kadere şikayeti ise isyan olarak tanımlamıştır. Burada, diğer bir deyişle kaderciliğe gönderme yapmış ve kadere isyanı, tanrıya isyan olarak değerlendirmiştir. Kötü kaderin ancak eğitim, ilim ve doğru çalışma ile yok edilebileceği üzerinde durmuştur.

Âşık Veysel, kendisini hayata bağlayan sazı ile arasında özel bir bağ kurmuştur. Bir şiirinde halkın kendisine veridiği değeri ve kendisinin de sazına verdiği değeri şöyle ifade etmiştir. Şiirindeki;

Bir Veysel demişler olabilirsem
Söylerim sözümü bilebilirsem
Bir cura sazım var çalabilirsem
Defli dümbelekli caz neme gerek
(Kaya, 2020: 204)

dizeleriyle, üstü kapalı bir şekilde sazının bir eğlence aracı olmadığını, arzu-hâlini dile getirmeye yarayan bir araç olduğuna gönderme yapmıştır. Belki de birçok tanıdığından daha vefalı gördüğü sazını kendisine bir can yoldaşı kabul, ederek sazına şu dizelerle seslenmiştir.

Ben gidersem sazım sen kal dünyada
Gizli sırlarımı aşikâr etme
Lal olsun dillerin söyleme yâda
Garip bülbül gibi ah-ü zar etme

diyerek sazı ile olan sırdaşlığı ve birbirlerine olan vefayı ifade etmiştir. Aynı zamanda, diğer bir deyişle gidenlerin arkasından gösterilmesi gereken saygıyı da ifade etmiştir.

Sen petek misali Veysel de arı
İnleşir beraber yapardık balı
Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı
Ben babamı sen ustamı unutma
(Kaya, 2020: 153)

diyerek arı ve petek metaforu ile canlı olarak tasavvur ettiği sazı ile kendisi arasındaki ilişkiyi özdeşleştirmiştir. İmece ile insanlığa yararlı şeylerin yapılabileceğini bilinçaltı mesajlarla işlemiş ve sonunda yine vefa duygusuna değinmiştir. Vefa duygusuna diğer birçok şiirinde de değinen Veysel'in, bu konuda kendisine gönderme yaptığı bir şiirinde ise şöyle demektedir.

Gün ilkindi akşam olur
Gör ki başa neler gelir
Veysel gider adı kalır
Dostlar beni hatırlasın

(Kaya, 2020: 253)

Görüldüğü gibi insanların birbirlerine olan vefa duygusunun önemine göndermeler yapmıştır. Yine en meşhur eserlerinden birisi olan “Uzun İnce bir Yoldayım” adlı türküsünde de hayata başka bir açıdan bakmış;

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece

derken, yaşamı gece gündüz mecburi bir şekilde yürünen uzun ve ince bir yola benzetmiş ve “bilmiyorum ne haldeyim” ifadesiyle de hayat karşısındaki çaresizliği ve yorgunluğu dile getirmiştir.

Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece

derken, yaşamın doğum kapısından dünyaya geliş ve ölüm kapısından dünyadan ayrılış arasındaki zamanla sınırlı olduğunu, insanın doğduğu anda hayat yolunda yürümeye başladığını, ve durmaksızın yol alındığını ifade etmiştir. Aynı zamanda üstü kapalı bir şekilde de, “yaşanan her günün kıymeti bilinmeli ve hayat güzel şeylerle doldurulmalı” mesajı vermektedir.

Şaşar Veysel iş bu hale
Gâh ağlaya gâhi güle
Yetişmek için menzile
Gidiyorum gündüz gece

(Kaya, 2020: 147)

ifadesiyle de aslında, ölümün bir son olmadığına gönderme yapmış, ölümü bir menzil olarak algılamış ve öyle tanımlamıştır. Veysel’e göre hayat kıymeti bilinmesi ve hiçbir anının boşa geçirilmemesi gereken bir olgudur. İnsan kendisi için yaşarken bir taraftan da İnsanlık için faydalı şeyler yapılmalı ve hayat maratonu denilen yolu faydalı şeylerle doldurmalıdır.

Veysel zaman zaman eserlerinde kızdığı bazı kişilere serzenişte bulunsa da, onun eserlerinde kin ve nefret yoktur, her zaman savaş değil barışı işlemiş, verdiği mesajlarda insanlıkla barışık olmayı, kişinin kendisi ve diğer insanlarla barışık olmasını tabiatla barışık olmayı, öğütlemiştir. Şiirlerinde ve türkülerindeki savaşla ilgili tek vurgu, cehalete karşı yapılacak savaş, insanın kendi nefsi ve benliği ile olan savaştır. Âşık Veysel'e göre; bütün insanlar topraktan yaratılmış olduğu için tüm insanlar eşittir. Ancak ona göre bu eşitliği bozan şey ise insanın nefsidir. Bir türküsünde insanlara tepeden bakanlara ve ayrımcılık yapanlara şu şekilde seslenmektedir.

Beni hor görme gardaşım
Sen altınsın ben tunç muyum?
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüşsün ben saç mıyım?

şeklindeki dizelerinde, birbirlerine göre değerleri farklı olan materyalleri örnek göstererek, insanların eşitliğine gönderme yapmış,

Ne var ise sende bende
Aynı varlık her bedende
Yarın mezara girende
Sen toksun da ben aç mıyım?

şeklindeki dizelerinde ise her insanın eşit yaratıldığını ve insanlara dünyanın ölümlü olduğunu hatırlatmıştır.

Topraktandır cümle beden
Nefsini öldür ölmeden
Böyle emretmiş yaradan
Sen kalemsin ben uç muyum?

dizelerinde de insanlar arasındaki çekişmenin temelinde “**nefis**” meselesinin olduğu ve bunun kontrol altında olması gerektiğine gönderme yapmış,

Tabiata Veysel âşık
Topraktan olduk, kardaşık
Aynı yolcuyuz, yoldaşık
Sen yolcusun, ben bac mıyım?

(Kaya, 2020: 241)

şeklindeki dizelerinde ise herkesin aynı yaratıcı tarafından yaratıldığına, tüm insanların topraktan gelip, toprağa gittiğine dikkat

çekmiş, “nefis” ve “benlik” denen illetin insanların düşmanı olduğunu ve ıslah edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Veya diğer bir deyişle yenilmesi gereken en büyük düşmanın insanın kendi nefsi olduğunu dile getirmiştir.

Yine, cahillik ve cahillerle mücadele konusunda Veysel’in söylediği birçok sözü vardır. Veysel’e göre cehalet, toplumsal birliğin, kalkınmanın ve ilerlemenin önündeki en büyük engellerden biridir. Genç nesile öğüt niteliğindeki bir şiirinde:

Aldanma cahilin kuru lafına
Kültürsüz insanın külü yalandır
Hükmetse dünyanın her tarafına
Arzusu hedefi yolu yalandır

Cahillerin peşinden gidilmemesi,

Kar suyundan süzen çeşme göl olmaz
Gül dikende biter diken gül olmaz
Dız dız eden her sineğin bal’olmaz
Peteksiz arının balı yalandır

şeklindeki dizelerle de “lafı değil işe bakmak” gerektiğini,

İnsan bir deryadır ilim de mahir
İlimsiz insanın şöhreti zahir
Cahilden iyilik beklenmez ahir
İşleği ameli hâli yalandır

İnsanların ve insanlığın ancak ilimle ilerleyebileceğini,

Cahil okur amma âlim olamaz
Kâmillik ilmını herkes bilemez
Veysel bu sözlerin halka yaramaz
Sonra sana derler dedi yalandır

(Kaya, 2020: 287)

şeklindeki dizeleriyle de, cehaletin yenilmesi için sadece okumanın yeterli olmadığını, “Kâmil insan”, yani erdem sahibi olmakla cehaletin yenilebileceğini vurgulamış, halkın da doğruları söyleyenlere pek fazla prim vermediğine gönderme yapmıştır.

Aşağıdaki dizelerde ise çok farklı bir bakış ile insanlar arasındaki ilişkileri irdelemiştir.

Güzelliğin onpar(a) etmez
Bu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulaman
Gönlümdeki köşk olmasa

dizeleriyle adeta ekonomideki arz-talep kuralında olduğu gibi, sevginin karşılıklı değerlerle anlam bulacağını ifade etmiş, fiziki güzellikten daha önemlisi ve asıl güzelliğin insanların birbirine verdiği değer olduğunu vurgulamıştır.

Kim okurdu kim yazardı
Bu düğümü kim çözerdi
Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başka olmasa

dizeleriyle de mikro boyutta ikili ilişkiler, makro boyutta ise dünyadaki fikir ayrılıkları ve çıkar çatışmalarına gönderme yapmış, bu durumu çözülmesi zor bir düğüme benzetse de, akıl ve erdem sahibi insanların çözebileceğini ifade etmiştir.

Senden aldım bu feryadı
Bu imiş dünyanın tadı
Anılmazdı Veysel adı
O sana âşık olmasa

(Kaya, 2020: 142)

dizeleri ile de adeta “aşk olmazsa meşk olmaz” özdeyişine gönderme yapmıştır. Bir başka dizelerinde de aynı konuya şu şekilde değinmiştir.

Güzel yüzün görülmezdi
Bu aşk bende dirilmezdi
Güle kıymet verilmezdi
Âşık ve mâşuk olmasa

şeklindeki dizelerle aşkın ve sevginin yüceliği ile neden-sonuç ilişkisine değinmiştir.

Veysel kendisinin Alevi –Bektaşî inancına mensup olmasına rağmen bu kimliğini hiçbir zaman ön plana çıkarmamış, belli bir zümrenin yerine tüm insanların ve insanlığın ortak sesi olmayı tercih etmiştir. Kendi ilçesi Şarkışla’da bile, inanişından dolayı onu kötüleyen, ona hakaret edenler olmasına rağmen (Özdemir, 2014: 64), o bunlara aldırış etmemiş, eserlerinde din, mezhep ve ırk ayrımcılığını reddetmiş ve şiirlerinde de ayrımcılık yapanları eleştirmiştir. Veysel bu

ayrışmanın ülkeye ve insanlarına verdiği zararı çok iyi görenlerden biridir ve ona göre üst kimlik yurttaşlıktır. Bu nedenle çok şiirinde milli birlik ve beraberlik konusunu ve yurttaşlık bilincini işlemiştir.

İrk ayrımına ve bölücülüğe karşı duruş gösterdiği bir şiirinde, milli birlik ve beraberlik için şu şekilde seslenmiştir.

Kürt'ü Türk'ü ne Çerkez'i
Hep Âdemin oğlu kızı
Beraberce şehit gazi
Yanlı ş var mı ve neresi

Yine aynı şiirdeki başka dizelerde ise;

Yezit nedir, ne Kızılbaş?
Değil miyiz, hep bir kardeş?
Bizi yakar bizim ateş
Söndürmektir tek çaresi
(Kaya, 2020: 175)

diyerek, toplumun kanayan yaralarından birine parmak basmış, Alevi-Sünni ayrımı yapmanın kardeşi kardeşten koparmak olduğunu ima ederek insanları birliğe davet etmiştir. Burada vurguladığı, “Bizi yakar bizim ateş” dizesi Veysel için çok önemlidir. Zira Veysel’e göre senlik-benlik yok, “biz” olma bilinci vardır. Bu nedenle sorunları da, çözümleri de “bizim” diyerek sahiplenmiş, çözümünü de yine “biz” vurgusu içerisinde aramıştır.

Yine başka bir şiirindeki;

Vatan bizim, ülke bizim, el bizim
Emin ol ki her çalışan kol bizim
Ay yıldızlı bayrak bizim mal bizim
Söyle Veysel övünerek överek
(Kaya, 2020: 205)

şeklindeki dizelerle de ulusal birliğin önemine vurgu yapmıştır. Cumhuriyetle birlikte kalkınmaya şahit olan Veysel, ülkesinin her yanını müreffeh görme arzusu ile şu dizeleri söylemiştir:

Devri Cumhuriyet asını yirmi
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
Dünya ayaklanmış aya gidiyor
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş

Bırak sar'öküzü varsın yayılsın
Set çekme gözlere herkes ayılsın
Her köşeye bir fabrika koyulsun
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
(Kaya, 2020: 308)

Veysel'e göre en önemli dava insanlık davasıdır. Senlik benlik davalarının, gerek ülkeye, gerekse insanlara verdiği zararlara gönderme yapmış ve bu duygusunu şu dizelerle dile getirmiştir.

Veysel sapma sağa sola
Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir bela
Dava insanlık davası

Yine bir başka dizesindeki;

Kur'an'a bak İncil'e bak
Dört kitabın dördü de Hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası
(Kaya, 2020: 175)

dizeleriyle din, dil ve ırk ayrımı yapmanın insanlığın yüz karası olduğuna değinmiş,

Bir ulu ağaçtan bir yaprak düşse
O anda acısın duyar iniler
Katlansa acıya sakince geçse
Esen rüzgârlara uyar iniler
(Kaya, 2020: 286)

dizeleriyle, de ulu ağacı bir ulusa, bir topluma veya bir aileye benzeterek birlik olmanın yüceliğine gönderme yapmış, bozulan birliğin acısını ise ağaç ve yaprak metaforu ile aktarmıştır. Âşık Veysel milli birlik, vatan ve millet kavramlarına son derece önem veren bir yapıya sahiptir ve bu konuları ısrarla birçok şiirinde işlemiştir. Vatan, vatanseverlik, bayrak gibi milli değerlere vurgu yaptığı bir şiirinde;

İlim kültür deryasına dalalım
Çevremize bakıp ibret alalım
Kendi yaramıza merhem bulalım
Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız
(Kaya, 2020: 332)

şeklindeki dizelerle okumanın ve bilimin ışığında birlik olarak ülkeye yararlı işler yapmak gerektiğine değinmiş, diğer bir şiirinde ise;

İtimat edersen benim sözüme
Gel birlik kavline girelim kardaş
Birlik çok tatlıdır, benzer üzüme
İçip şerbetini duralım kardaş

Son verelim iftiraya bühtana
Kardeşane sevişelim can cana
Elbirlikle çalışalım vatana
Çok okul, fabrika kuralım kardaş

dizeleriyle de yine birlik olmanın ve birlikte ülke için çalışmanın önemine vurgu yapmış, devamındaki:

Yürüyelim Atatürk'ün izine
Boş verelim bozguncular sözüne
Göz atalım şu dünyanın hızına
Yürüyüp hedefe varalım kardaş

şeklindeki dizeleriyle de dünya devletleri arasında saygın bir yer alabilmek için Atatürk önderliğindeki milli hedeflere kilitlenmek gerektiğine gönderme yapmış,

Veysel'in sözleri kanun dışı mı?
Mantığa uymazsa kesin başımı
Bana düşman etmiş vatandaşımı
Sebebi ne ise soralım kardaş
(Kaya, 2020: 306)

şeklindeki son dizelerle de, sebep ne olursa olsun bir ülke vatandaşlarının birbirine düşman olmaması gerektiğini ifade ederek, düşmanlıkların son bulmasını ve kardeşlik bağlarının her zaman güçlü tutulması gerektiğini belirtmiştir.

Yine, Cumhuriyetimizin onuncu yılı için yazdığı destanda Atatürk'ü şu dizelerle övmüştür.

Atatürk'tür Türkiye'nin ihyası
Kurtardı vatani düşmanımızdan
Canını bu yolda eyledi feda
Biz dahi geçelim öz canımızdan
(Kaya, 2020: 247).

Şiirlerinin birinde 1953 yılındaki Dumlupınar denizaltısının kazasını anlatmış ve Türk milletinin üzüntüsüne tercüman olmuş, kendi üzüntüsünü de şu dizelerde dile getirmiştir.

Denizaltı Dumlupınar kazası
Yayıldı âleme duyuldu sesi
Çanakkale şehitlerin türbesi
Geldi denizaltı şurada kaldı
Vay anam anam, derdime yanam,
Çatal yürek gerek, buna dayana, derde dayana
(Kaya, 2020: 167).

Yine, Atatürk'ün dünyadan ayrıldığı zaman ona yaktığı ağıtta, “Ağlayalım Atatürk'e” diyerek feryat etmiş, Atatürk'ün büyüklüğünü ve dünyadaki imajını dile getirmiştir.

Ağlayalım Atatürk'e
Bütün dünya kan ağladı
Başbuğ olmuştu mülke
Geldi ecel can ağladı

Atatürk'ün eserleri
Söylenecek bundan geri
Bütün dünyanın her yeri
Ah çekti vatan ağladı
(Kaya, 2020: 163).

Atatürk ve Cumhuriyet değerlerine son derece bağlı olan Âşık Veysel milli değerler konusunda çevresindeki birçok aşığı da etkilemiş, dinleyicilerine de doğrudan mesajlar vermiştir. Veysel yine başka bir türküsünde halka seslenerek çalışkan olmayı öğütlemiştir. Bu şiirindeki;

Kulak ver sözüme dinle vatandaş
Uyma, lak lak edip gülüşenlere
Meşgul eder seni işinden eyler
Karışırısın tembel perişanlara

şeklindeki dizelerde konuya biraz espri ile yaklaşmış ve çevresindekilere çalışkan olmalarını öğütlemiştir. Yine aynı türkünün sonundaki,

Veysel der kafanı nafîle yorma
Dünya fani değil çöküp oturma
Adım at ileri avara durma
Yoldaş ol refaha kavuşanlara
(Kaya, 2020: 158)

dizeleriyle de ancak çalışarak refah seviyesine ulaşılacağı konusunda uyarılarda bulunmuştur. Daha önce de söz ettiğimiz gibi

tevekkül sahibi olan Veysel, bazı şiirlerinde hayatın acı gerçeklerini dile getirmiştir.

Dünyada tükenmez murat varımış
Ne alanı gördüm ne murat gördüm
Meşakkatin adın murat koymuşlar
Dünyada ne lezzet ne bir tat gördüm

dizeleriyle, bazı insanların dünya meşakkati ile uğraşırken doyumsuz hırslara kapılmasını vurgulamış,

Ölüm var dünyada yok imiş murat
Gün be gün artıyor türlü meşakkat
Kalmamış dünyada ehli kanaat
İnsanlar içinde çok fesat gördüm

dizeleriyle de kanaatsızlığın insanları fesatlığa sürüklediğine vurgu yapmış,

Nuşveranı Âdil nerede tahtı
Süleyman mührünü kime bıraktı
Resulü Ekrem'in kanunu Hakk'tı
Her ömrün sonunda bir feryat gördüm

Varmıdır dünyaya gelip de kalan
Gülüp baştanbaşa muradın alan
Muradı maksudu hepisi yalan
Ölümlü dünyada hakikat gördüm

dizeleriyle dünyanın hiç kimseye mülk olmadığına ve sultan, hatta peygamber de olsan sonunun ölüm vurgu yapmış,

Dönüyor bir dolap çarkı belirsiz
Çağlayan bir su var arkı belirsiz
Veysel neler satar narkı belirsiz
Ne müşteri gördüm ne hesap gördüm
(Kaya, 2020: 243)

dizeleriyle dünyanın devamını sağlayan ilahi güce ve dünya düzeninin bozulmasına gönderme yapmış, aynı zamanda da topluma nasihat eden ozanların, âşıkların söylediği sözlerinin genel anlamda dikkate alınmadığına sitemli bir göndermede bulunmuştur.

Âşık Veysel bazı türkülerinde karamsarlıklarını dile getirirse de hayata hep olumlu tarafından bakmıştır.

Bir başka türküsündeki;

Dağlar çiçek açar Veysel dert açar
Derdine düştüğüm yar benden kaçar
Gerçek âşık olan kendinden geçer
Derdini âleme yayar iniler
(Kaya, 2020: 286)

dizeleriyle de ulaşamadığı sevgiliye olan hasretini ve feryadını dile getirmiştir.

Âşıklara gurbet bülbüle firkat
Derdimi sorarsan dürülü kat kat
Ey gönül derdinden etme şikâyet
Yüce dağlar gurur duyar karından
(Kaya, 2020: 245)

şeklindeki dizeleriyle de, doğada her şeyin zıttıyla olduğu prensibine bir gönderme yapmıştır. Diğer bir deyişle zaman zaman karamsar olsa da genel anlamda hayata dair pozitif bir bakış açısını korumuştur.

Tam bir tabiat sevdalısı olan Âşık Veysel insan ile toprak arasındaki ilişkiyi belki de dünyada en iyi anlatan şairdir. Kimi dizelerinde “**topraktandır cümle beden**”, kimi dizelerinde ise “**topraktan olduk kardaşık**” şeklinde insanların birliği ve eşitliğine gönderme yaparken, meşhur “**Kara Toprak**” şiirinde de toprağın insan yaşamı için önemini ve kendi dünyasındaki yerini ifade etmiştir.

Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdik yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yorulduğum
Benim sâdik yârim kara topraktır

Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sâdik yârim kara topraktır

Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sâdik yârim kara topraktır
(Kaya, 2020: 289)

şeklindeki dizelerde, emek ve üretim ilişkisine atıf yaparak toprağın hiçbir zaman nankörlük yapmadığını, insana ve insanlığa vefasını ve doğru işlendiği takdirde toprağın cömertliğini anlatmıştır.

Bir başka şiirinde ise;

Yel değdikçe ince dallar ses verir
Yeşil yaprak etrafına süs verir
Aşılırsan meyvesini has verir
Türlü türlü seda verir ağaçlar
(Kaya, 2020: 263)

Yine başka bir şiirindeki;

Tarlam sana üçyüz fidan aşlasam
Tarla çoşar, fidan çoşar, el çoşar.
Gücüm yetse hemen işe başlasam
Kazma çoşar, kürek çoşar, bel çoşar
(Kaya, 2020: 273)

şeklindeki dizelerle tabiata olan sevgisini ifade etmiş, ancak zaman zaman doğal afetlerden dolayı çok sevdiği tabiatı da şiirlerinde eleştirmiştir. Bu kadar çok sevdiği doğanın haşinliğinden de korkan Veysel:

Sekizinci ayın yirmi ikisi
Emeklerim zay eyledi sel benim
Sele gitti hasılatın hepsi
Emeklerim zay eyledi sel benim
(Kaya, 2020: 231)

şeklindeki dizelerle doğanın hırçınlığına da sitem etmekten geri kalmaz.

Her zaman alçak gönüllü ve bilge kişiliği ile bilinen Veysel'in, bir konserde gördüğü ilgi üzerine söylediği şu dizeler, kendisinin ne kadar alçak gönüllü bir kişiliğe sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Verilen kıymete layık değilim
Bir aciz kimseyim ayık değilim
Yüzemem deryada kayık değilim
Diyorsunuz gir deryaya yüz bana
(Kaya, 2020: 137)

Âşık Veysel şiirlerinde çok farklı konulara değinmiştir. Bazen nasihat şeklinde şiirler yazarken, bazen de eleştiri ve yergi boyutunda

şiiirler yazmış, bazı şiiirlerinde övgü bazı şiiirlerinde ise sitem vardır. Dr. Doğan Kaya âşığının incelemiş olduğu 158 şiiirini şu şekilde tasnif etmiştir.

✓ Aşk	(30 şiiir)
✓ Tabiat	(17 şiiir)
✓ Fikir	(16 şiiir)
✓ Dert	(14 şiiir)
✓ Taşlama-yergi-eleştiri	(11 şiiir)
✓ Dini-tasavvufi-mistik	(10 şiiir)
✓ Milli	(8 şiiir)
✓ Kendisiyle ilgili	(9 şiiir)
✓ Ünlü kişiler	(8 şiiir)
✓ Kuruluş- tesis	(7 şiiir)
✓ Gurbet	(7 şiiir)
✓ Gönül	(5 şiiir)
✓ Yurt-belde	(6 şiiir)
✓ Öğüt	(4 şiiir)
✓ Fanilik	(3 şiiir)
✓ Zümre	(3 şiiir)

(Kaya, 2004: 48-86)

Görüldüğu gibi, Âşık Veysel eserlerinde çok farklı konulara değinmiş ve tüm eserlerinde ağırlıklı olarak mensubu olduğu toplumun daha ileri gitmesini öğütleyen mesajlar vermiştir.

Sonuç

Hayatı, çileler ve mücadele ile geçen Âşık Veysel hem Osmanlı Devleti'nin son zamanına, hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna şahit olmuştur. Birçok şiiirinde işlediği üzere, Atatürk ve Cumhuriyet değerlerine son derece bağlı, aynı zamanda da yüksek seviyede bir vatanseverdir.

Eserlerinde, insanlara doğruları göstermeye çalışan, genel olarak hayata her zaman hümanist bakan, hayatın gerçeklerini olduğu gibi kabullenen Veysel, tevekkül sahibi olsa da, kötü gidişatın ancak okumak, eğitim, illim, müşterek çalışma ve milli birlik gibi durumlarla değerştirilebileceğine dikkat çekmiştir.

Ulusal anlamda milli birliğe önem veren, toplum birliğini ve dirliğini öğütleyen Veysel, zaman zaman karamsar olsa da, genel

anlamda pozitif düşünceler aşılamıştır. Refah içinde bir ve güçlü bir Türkiye arzulayan Veysel, hayata dair felsefe yapan, bazen espri ile bazen de doğrudan filozofça nasihatler veren, genel anlamda milli değerleri yücelten, aynı zamanda da kişisel olarak da alçak gönüllü bir yapıya sahiptir. Birçok eserinde çalışkan olmayı öğütleyen Veysel, yine birçok eserinde de doğayı korumayı ve ön planda tutmayı anlatmıştır.

Veysel'e göre tabiat ve insan ayrılmaz bir bütünün parçalarıdır. İnsan bazen tabiatla mücadele ederken, bazen de tabiatın ona sunacağı nimetlere muhtaçtır. Bu nedenle tabiat ve insan her zaman bir bütündür.

Sazı ile sırdaşlığını bir vefa duygusu çevresinde işlemiş ve sazı ile adeta bütünleşmiştir. Dolayısıyla insan ve nesne arasında farklı bir bağın kurulabileceğini de göstermiştir. Buradan hareketle insanlar arasındaki ilişkilerin önemine de vurgu yapmıştır. Hayatın belirli bir zaman için insana bahşedilen bir armağan olduğunu ve bu zamanın çok iyi değerlendirilmesi gerektiğini anlatmıştır.

İnsanın bedenen dünyadan ayrılrsa bile, fikirlerinin yaşayacağını söylerken, bir taraftan da türkülerinde beni unutmayın mesajı vermekten geri kalmamıştır. Bu da göstermektedir ki her insan gibi Âşık Veysel'de bir takım endişelerle yaşamış ve bunu türkülerinde, şiirlerinde dile getirmiştir. Bazı türkülerinde insanlara tepeden bakanlara seslenmiş, kibir duygusunun zararlarına değinmiş ve “nefis” ile mücadelenin gereğine değinmiştir.

Eserlerinde cehalete karşı savaş açan Veysel, benlik sahibi insanlara, nefislerinin terbiye ederek alçak gönüllü olmayı öğütlemiş ve tüm insanların gerek yaradılış, gerekse hak katında eşit olduğu üzerinde ısrarla durmuştur. Toplumsal kardeşlik duygusunu ön planda tutmuş, dolayısıyla dünyanın herkese yetecek kadar büyük olduğunu vurgulamıştır. Yine, eserlerinde insanlar arasındaki dil, din, ırk ayrılıklarına değinmiş ve ayrımcılığın topluma verdiği zararları anlatmıştır.

Tabiatın cömertliği karşısında oldukça saygılı olan Veysel, bazı eserlerinde tabiatı eleştirse de, tabiatı adeta ailesi gibi sahiplenmiş ve insanlara da bunu öğütlemiştir.

Veysel her zaman gerçekçi olmuş ve sevginin bile arz talep dengesindeki gibi ihtiyaçtan kaynaklı olduğunu vurgulamıştır. Âşık Veysel'in bu özellikleriyle ürettiği eserler yaygınlaşarak kabul görmüş ve günümüzde dünyanın çok sayıdaki ülkesinde tanınan, evrensel bir değer haline gelmiştir.

Kaynakça

1. Ekici, M. (2017). "Âşık Veysel Ve Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi Çerçevesinde Günümüz Âşıklık Geleneğinin Sorunlarına Bir Bakış", Dünya Ozanları Âşık Veysel Sempozyumu Bildirileri Sivas 24-25 Mayıs 2015, I. Cilt, s. 55-62.
2. KAYA, D. (2020). Âşık Veysel, 3. Baskı Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas.
3. KAYA, D. (2004). Âşık Veysel, Sivas Valiliği Yayınları, Sivas.
4. OĞUZCAN, Ü. Y. (2015). Âşık Veysel'in Yaşam Öyküsü, Âşık Veysel Hayatı ve Bütün Şiirleri, İnkılap Yayınevi, İstanbul
5. Özdemir, A. (2014). "Koca Veysel Ve Birkaç Anı", 4. Uluslararası Halk Ozanları Buluşması Âşık Veysel Anısına, Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği Yayınları, Hacıbektaş/Nevşehir, s. 61-65.
6. Yardımcı, M. (2014). Şiir Dünyamızda Âşık Veysel, Yayınlanmamış Panel Notları.
7. Yardımcı, M. (2014). Yaşamları Sanatları ve Şiirlerinin Yorumlarıyla Âşıklarımız (Halk Şiiri Tahlilleri), Kanyılmaz Matbaası, İzmir, s. 366-397.

AZERBAJCAN MASALLARINDA MUCİZEVİ DOĞUM MOTİFİ

Halide MEMMEDOVA

Doktora öğrencisi, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü, Dede Korkut şubesi,
halide_1978@mail.ru ORCID: 0000-0002-9991-7796

Özet

Epik kahramanı şiirsel olarak mükemmelleştirmeye çalışan halkın hayal gücü, toplumun gelişmesiyle orijinal mitolojik içerigini yitiren eski bir dönemin mitolojik fikir ve inançlarına dayalı geleneksel masal motiflerine hevesle yönelmiştir. Azerbaycan masallarında bu geleneksel motiflerin en çok anlatılanı mucizevi doğumdur. Yani mucizevi doğumun tarif olunduğu kaynaklar arasında folklorumuzda ilk sırada Azerbaycan masalları gelmektedir. Araştırmamız sırasında keşf ettiğimiz, yorumlamaya ve derinlemesine incelemeye çalıştığımız Azerbaycan masallarından yola çıkarak şu türleri derledik:

Mucizevi döllenme yöntemlerine göre: sihirli elmadan doğum; büyülü bir elmanın kabuğundan doğum; büyülü bir armuttan doğum, sihirli bir ilaçtan doğum; yumurtadan doğum (kuş yumurtası); sudan doğum, gün ışığından doğum, ceylan etinden doğum, ölüden doğum (cesetten yemek ve ya bir ceset parçasına dokunmak); tükürük-ağız salyasından doğum; sihirli bir boncuktan doğum;

Olağanüstü varlıklarla olan ilişkilerden doğulma: ayıdan doğum; kurttan doğum; kuştan doğum; şeytandan doğum; melekten doğum; devden doğum; goreşenden doğum;

Doğal nesnelerin mucizesiyle: ağaçtan doğum;

Olağınışı şekil nedeniyle: değerli bir nesneyle eksik doğum (bir çift kaş şeklinde, uzumsuz, et, tüysüz vb. gibi diğer organlar olmadan); yarı ilan şeklinde doğum; ölü doğum.

Bazı eylemler sebebiyle: alkışla doğum (dua); kutsamalarla doğum; hayır işlerinden kaynaklanan doğum; sosyal keyfiliğin sona ermesine yanıt olarak doğum;

Mucizevi döllenmeyle değiştirilen diğer süreçler: rüyalar, kader kayıtları, fala bakmak.

Anahtar kelimeler: masal, mucizevi doğum motifi, bakire doğum, kısırlık motifi, sihirli elma.

MIRACULOUS BIRTH MOTIF IN AZERBAIJANI TALES

Abstract

One of the most described motifs of these traditional tales in Azerbaijani tales is a miraculous birth. Azerbaijani tales rank first in our folklore among the sources of coverage of the miraculous birth. We have compiled the following types based on Azerbaijani tales, which we discovered during our research, which we tried to interpret and study in depth:

According to the miraculous means of fertilization: birth from a magic apple; birth from the peel of a magical apple; birth from a magical pear; birth from a magic drug; birth from an egg (bird's egg); birth from water; birth from sunlight; birth of gazelle meat; birth from dead (eating or touching a part of a corpse); birth from saliva; birth from a magic bead;

According to the relationship with non-human beings: birth from the bear; birth from a wolf; birth from a bird; birth from a jinn; birth from the devil; birth from an angel; birth from a giant; birth from goreshan;

By the miracle of natural objects: birth from a tree;

Due to its unusual shape: incomplete birth (in the form of a pair of eyebrows, without limbs, without other organs, like meat, hairless, etc.) with a valuable object; birth in the form of a half-snake; stillbirth.

According to certain ways of activity: child born in answer to prayer; birth with blessings; birth caused by charity; birth in response to the end of social arbitrariness;

Other processes replaced by miraculous fertilization: dreams; destiny records; fortune-telling.

Keywords: tale, miraculous birth motif, virgin birth, infertility motif, magic apple.

Giriş

Azerbaycan masallarında mucizevi doğumun nedeni doğrudan kısırlık motifi ile ilgilidir. Diğer bir deyişle doğum ve yaratılış metinlerinin aksine masallarda doğum motifi doğrudan değildir. Çoğu durumda, padişahların ve bazen diğer sınıfların masal öncesi şikayetleri kısırlıkla ilgilidir. Etnik hafızada bu, hanların hayatıyla ilgili destansı hikayelerden biri olarak bilinir: “Biri vardı, biri yoktu, bir padişah vardı. Dünya mallarından neyi isterse vardı. Koyunları, inekleri, atları vardı. Ama bu padişahın bir sıkıntısı vardı. Ancak böyle bir sıkıntının önünde mal mülkün bir önemi yoktu. Bu dert evlatsızlık derdiydi” (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2006:180). “Güreşçilerle ilgili masalarda, Orta Asya halklarının kahramanlık destanlarında böyle bir başlangıç evrenseldir. Çocuksuz, yaşlı ebeveynler, onlara uzun zamandır beklenen bir varis vermesi için Tanrı'ya veya başka bir varlığa yalvarırlar – destansı bir masalın gelecekteki kahramanı için dua eder ve bu istek gerçekleşir ” (Zhirmunsky, 1974: 224).

Örneklere dayalı analiz

En yaygın bölümlerden birine bir göz atalım: “Kötü Padişahla Yaşlı Adamın Masalı”nda geçmişte yaşamış zalim bir padişahdan bahsedilir: “Bu padişahın hiç çocuğu yoktu. Bu yüzden çok düşünüyordu. Sonunda, çok dua ettikten sonra Allah ona acıdı ve bir oğul verdi. Padişah mutluluğundan kırk gün, kırk gece misafir ağırladı, eğlendirdi” (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2006: 87).

Böylelikle, resimden de görülebileceği gibi, masalın anlatımı hasret çeken hükümdarın sunumuyla başlamıştır. Burada bir hususa dikkat edelim. Hikayenin konusu kısırlığa dayanır. Kötü padişahların çocuk özlemi, acımasızlıkları ve kan dökmelerinden kaynaklanır. Halk diplomasisine göre, büyülu masallarımızın çoğunda tasvir edilen çocuksuzluğun nedenleri adaletsizlikler, ülkeyi yöneten yöneticilerin yetersizliği ve anti-demokratik politikalarıdır.

“Tüccarbaşı Hüseyin'in masalında, vezirin padişahın kısırlık konusundaki kederine verdiği yanıt, sorunun kaynağını açıkça gösteriyor: “Eğer açların açlığını giderir ve yetimlere pay verirseniz, o

zaman bir ve tek Allah nasibini esirgemez”. Bu fikir padişahın aklına yerleştikten sonra yol ayırımına bir tencere asmağı emr eder, açların açlığını giderir ve hazinenin fakir ve muhtaçlara dağıtılmasına karar verir. 40 gününün her birini haremde eşlerinden biriyle geçirir. Ama uzun bir zaman geçmesine rağmen padişahın çocuğu olmaz (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 129). Anlaşılar ki, kararnameye sonuna kadar uyulmamış, hazinenin çok az bir kısmı dağıtılmıştır. Bu nedenle padişahın kısırlık sorunu çözülemez.

Çok meşhur “Şems-Gamer” masalında da teklif tekrar vezirden gelir: “Elimizden ne gelir, 40 gün 40 gece yoksullara para, kıyafet, yiyecek dağıtın, belki Allah size çocuk nasip eder” (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008:18). Padişah teklifi ciddiye alır ve onun yerine yetirilmesi için talimat verir. 40 günün sonunda kapıya bir derviş gelir, padişaha bir elma verir ve eşiyile beraber yemesini söyler: “Dokuz ayın sonunda Allah ona nur topu gibi bir oğul verir” (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008:18).

Dolayısıyla aynı anlatımla iki masalın gelişimini farklı bir yöne yönlendiren küçük bir incelik de gözden kaçırılmamalıdır. İlk masalda, padişahın emri yerine getirilmedi. İkinci masalda, mucizevi bir doğumun nedeni, düzene sıkı sıkıya uyulması ve düzenin sonuna kadar uyulması nedeniyle gerçekleşti. Bu gerçeklik masal yaratan halkın kendisi tarafından icat edilmiştir.

Zaman zaman acımasız, açgözlü yöneticiler tarafından ezilen halk kitleleri, masallarımızla ana mücadele biçimlerinden birini gerçekleştirdiler. Bu mücadelede adaleti, hümanizmi destekleme, ayrımcılığa ve despotizme son verme çağrısı var. Bu çağrıya kulak vermek, zalim padişahların tek arzusunun – çocuk sahibi olma isteğinin mucizevi şekilde gerçekleşmesine neden olur. “Toplumda maddi ve sosyal uyum yaratarak kısırlığın ortadan kaldırılması, kaosun gerçek nedenlerini ortaya çıkarmaktadır” (Rzasoy, 2015: 61). “Doğumun gerçekleşmesi için ... Tanrı'ya 7 gün 7 gece dua ve tövbe edildikten sonra, mirasçı eksikliği ortadan kaldırılır” (Verner, 2005: 225).

Hazineyi dağıtmak, kanlı gölün üzerine bir köprü yapmak, açları doyurmak için bir neden vardır. Bu davranışlar sonucunda bir çocuğun doğması bir mucize olarak kabul edilir. Genel olarak, yüzyıllar boyunca

insanlar bu hazineyi mülkleri olarak gördüler ve refaha ulaşmak için bu tür motifler icat ettiler. Halkın son lokmasını elinden alan padişah ve bazı durumlarda vezirlerin (Azerbaycan Folklor Antolojisi, 1994: 134) tasvir olduğu Azerbaycan masallarında, Tanrı'nın laneti kısırlılık nedeni olarak gösterilmektedir.

Destanlarımızda bu nokta daha mecazi olarak anlatılıyor; birçok durumda destanlarda lanet okuyan Tanrı, masalarda bütün millet görünmektedir. "Nahirçi'nin oğlu Eyvaz'ın hikayesi" nde vezir padişaha şöyle der: "Halkın iniltilerine yakalandınız. Bir hafta kimseye baskı yapmayın, belki çocuğunuz olur" (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008:206).

"Narin Hanımın Masalı"nda bölümün kısa özeti padişah ve derviş arasındaki diyaloga dayanır. "Halka yaptığın zulümden dolayı lanetlendin ve Yüce Tanrı'nın gazabı senin üzerine olmuş. Zulmüne devam edersen tahtın yok edilecek ve insanlar tarafından parçalara ayrılarak, kapıdan asılacaksın. Son umudun olan çocuğun gözlerinin önünde öldürülecek" (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008:290). Daha sonra günahlarından arınmaları için Kan gölünde yıkanmak ve Tanrı'dan başışlanma emredilir.

Kısırlılık motifinde sadece zalim padişahlar hedeflenmiyor. Adil krallar bile çocuk özlemi duyduklarında bazı önlemler almak istemişler. Aynı öneriler yeniden geçerli hale gelmeye devam ediyor. "Kellegözün masalı"nda, vezirin tavsiyesi üzerine adil bir kral, devletini üçe böler ve iki parçayı fakirlere dağıtır. Bundan sonra "Tanrı ona bir oğul verir ve padişah hayallerine ulaşar (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2006:144).

S.Rzasoy, bir toplumda yoksul, aç, çıplak, borçlu insanlar varsa, bunun orada maddi ve sosyal kaosun yaratıldığı anlamına geldiğini belirtmektedir (Rzasoy, 2015: 60-61). Öyleyse, ülkeni adil bir şekilde sunan kralın yönettiği toplumda da adaletsizlik vardı ve insanlar katmanlı yaşamışlar. Bu tür krallar, ancak halk masallarında mucizevi doğum adına motive edilen olağanüstü koşullar sonucunda çocuk sahibi olabilirdi.

Öyleyse, masallarımızda, çıkış yollarından biri, yaşlı veya orta yaşlı bir çiftin Tanrı'ya dua etmesi ve çocuk özleminden kurtulmak için

yemin etmesidir. Bu ritüeller masalarda icra edilir ve 2 yeni tip oluşturur:

1. Dua ilə doğan bir çocuk
2. Hayır bir yeminle verilen bir çocuk

Dua veya hayırseverlik sonucu doğan çocukların motifi yalnız Türk halklarının folklorunda yaygın olmadığı belirtilmelidir. Uluslararası bir motif olduğu için, dünya halklarının çoğunun masalarında bulunur. S. Thomson'un ünlü Motif İndeks Kataloğunda (TMI) bile bu tür motifleri geniş bir şekilde açıklığa kavuşturulmuştur. Not: T548-doğum sihri ve dua ile elde edildi; T548.1-çocuk duaya yanıt olarak doğdu; T548.1.1-çocuksuz ebeveynlerin duası cevaplandı; T548.4-hayır kurumu bir çocuğun doğumunda değerlendirildi (<http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/>).

Çocuk sahibi olmak isteyen ebeveynlerin isteklerini mucizevi bir şekilde yerine getirmek için çeşitli yöntemler kullanılır. Azerbaycan masallarına göre, ilk yerlerden birini derviş tarafından sihirlenerek sunulan sihirli elmalar veya ilaçlar alır. Dervişlerin bu karmaşayı gidermek için aldıkları önlemler, sorunun çözümünün ana yoludur.

Yüzlerce Azerbaycan masasında kahraman, sihirli elma mucizesiyle doğarak doğum motifini günceller. Diğer Türk halklarının masalarında ve tüm dünya folklorunda elmadan doğumla karşılaşırız. Yukarıda bahsedildiği gibi, çocuk sahibi olmayı hayal edenler genellikle, padişahlar ve bazı durumlarda sıradan orta sınıf insanlarıdır - tüccarlar, zanaatkarlar, köylüler vb. Bu karakterler, elmadan doğan kahramanların ebeveynleridir. Yaşlı ebeveynlerden doğum vakaları da vardır, bu da mucizevi doğum türlerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Aslında bir kadının yaşlılıkta doğum yapması çok nadirdir. Masalarda bu nadir değildir ve bir mucize olarak kabul edilir. M. Tahmasib, yaşlıların mucizevi yollarla çocuk sahibi olmasının uluslararası bir sebep olduğuna dikkati çeker. “Pehlivanın Masalı”nda (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 109) çocuğu olmayan ve umutlarını kaybetmeden hayır işleyen çift, nihayet yaşlılıkta hayallerine kavuşur. Yeni doğan bebek, alışılmadık davranışlarıyla ailesini şaşırtır. Onun

yaşlı bir çiftten doğmuş olması bir mucize olarak kabul edilir. Elbette, inanca göre, burada hayır hasenat da önemli bir rol oynar. “Bişibitde`nin Masalı”nda yaşlı ebeveynlerin oğulları (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 270) doğar.

Bu masalın kahramanı, sıradışı davranışları ve gücü ile de ayırt edilir, bu da doğum motifinin sıradan doğumlardan farklı kılar. Sibirya Türk halklarının (Altay, Şors, Hakas vb.) kahramanlık masalarında pehlivanlar, genellikle yetmişli, seksenli, bazen yüz yaşındaki çocuksuz bir ihtiyarın oğludur. Uzun zamandır beklenen bir varisin mucizevi doğumunun koşulları her zaman eşit derecede açık değildir. Sanki bebeğin doğumu babanın varlığını gerektirmiyor:

“Bazen uzak bir ülkeye uzun bir yolculuğa çıkar ... ve geri döndüğünde ona “müjde” vermeye çalışırlar. Uzun bir süre sonra eve dönen baba, yokluğunda doğan bir çocuk gördüğünde babalığından şüphe duyar; arkaik fikirler daha sonraki rasyonel fikirlerle çelişir” (Zhirmunsky, 1974: 225). Açık olmak gerekirse, arkaik fikirler dedikde, masum dölleme miti düşünülür. Sonraki rasyonel kavramlar, her iki ebeveynin de katılımıyla mucizevi bir doğum nedenine atıfta bulunur.

“Kel Hasan Masalı” (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 81) yaşlı ebeveynlerin temelinde karşılaştığımız masum dölleme mitinin en bariz örneğidir. Masalda Ahmed adında bir adamın karısının çaresizce balta alıp ormana gittiği söyleniyor. Karı orada çok acıktığı için ağaçtan bir armut koparıp zevkle yemiş, çok susamış ve kaynaktan yeterince su içmiştir. Aniden kahverengi bir kuş kanatlarını çırpıtığında bir yumurta bırakır. Nisa o yumurtayı da kafasına çekiyor. Tekrar susar ve pınarın dibine iner, bolca su içer. O günden itibaren doğum sancısı çekmeye başlamış ve dokuz ayın tamamında bir erkek çocuk doğurmuştur. Sonuçta Ahmed çocuğu görür görmez kalp krizi geçirerek ölmüştür. Bu Azerbaycan masalında, en az 4 tür mucizevi doğum motifi otorite kazanabilir. Nisa'nın çocuğunun neden doğduğunu ve doğumun neden mucizevi olduğunu açıklığa kavuşturmak gerekiyor:

1. Anne karnındaki dölleme eylemi, karşı cinsin katılımı olmadan gerçekleşti.

2. Yaşlı ebeveynin dölleme yeteneği sıfır olarak belirlendiğinde gebelik oluştu.
3. adının rahminde, ya a) bir armut ya da b) bir kaynaktan gelen su, ya da c) bir kuş yumurtası döllemeye neden oldu.

Şimdi sıralamayı tek tek inceleyelim.

1. Karşı cinsin katılımı olmadan anne karnında gebeliğin meydana gelmesi ve doğum eyleminin gerçekleşmesinin masum dölleme efsanesi ile bağlantılı olduğunu biliyoruz.
2. Yaşlı ebeveynler tarafından, özellikle de kadınlar tarafından yaşlılıkta çocuk sahibi olmak, hem modern zamanlarda hem de tıpta alışılmadık bir durumdur. Bu motif bir halk masalında gerçekleşirse, toplum şaşırmıştır ve olaya bir mucize olarak bakmıştır.
3. Armut, burada alıştığımız elmaların yerine meyve yiyerek döllemenin ana aracıdır. İçme suyunun etkisi de anne karnında mucize olarak döllemenin gerçekleşmesidir. Bu doğrultuda odaklandığımız "Kel Hasan Masalı"nda, doğum nedeninin gerçekleştirilmesinde meyve yemek ve ardından su içmek bir unsur olarak görünmektedir.

Diğer bir masal olan "İbrahim'in masalı"nda (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 38), pınarın içinden akan elmayı yedikten sonra hayallerini bulan tüccar kardeşler anlatılır. Elmanın ve suyun kutsallığını bir arada gösteren, mucizevi doğum motivi tasvir edilir. Kuş yumurtasının efsanevi bir kökene sahip olması mantıklı görünüyor. Böylece yumurta bile hamileliğe neden olabilir. Kuşun kutsal bir hayvan / kuş olarak düşünülebileceği ihtimali burada göz ardı edilmemelidir. Antik efsanelere göre, insanların hayvanlardan veya kuşlardan geldiğine inanılıyordu. Bu fikirlerin izleri de metinde belirgindir; yani yumurta kuşa aittir.

"Ceylan'ın Masalı" nda (Azerbaycan masalları, 2005:192), ceylan eti yemek bir kadını masum dölleme mitinin kahramanı yapmakla kalmaz, aynı zamanda hayvanın olağandışı, efsanevi kökenine de dikkat çeker. E. Esger bunu şöyle özetliyor: "Bir kadının kaotik bir bölgeden elde edilen ceylan eti yiyerek hamile kalması mitolojik bağlamda doğal görünüyor" (Esger, 2017:76). Bu, totemizm kavramını anımsatmaktadır. Aynı zamanda bir türü, yani hayvanlardan doğan bir

türü gerçekleştirir. Şu masalarda insan-hayvan cinsel ilişki sonucu doğan çocuklar da anlatılır: "Aylüle", "Sutemen", "Kurt Oğlu", "Hatem'in Masalı". Bazen tek bir Azerbaycan masalında 6 tür mucizevi doğum motifi görürüz (örnek: "Kal Hasan Masalı"). Bunlar aşağıdaki gibidir:

1. Masum döllenme
2. Yaşlı ebeveynlerden doğum
3. Yenen meyvelerden doğum
4. İçme suyundan doğum
5. Yumurtadan doğum
6. Bir kuştan doğum

İlk iki vaka doğrudur ve mucizevi bir doğum içerir. Hikayede sonraki 4 noktanın hangisinin daha otoriter olduğuna dair tek bir kelime yok. Bu masalda bir kahramanın doğumunun belirli nedenini belirlemek, okuyucuyu farklı yargılar yapmaya teşvik eder.

Azerbaycan folkloruna baktığımızda masum döllenme efsanesinin sadece yaşlı ebeveynler veya evli kadınlarla sınırlı olmadığını görüyoruz. “Kesik Baş” ve “Kuru Kelle” masallarındaki masum döllenme hikayesi, bir bakirenin doğumunu da kapsar. Çünkü bu masalarda döllenme eylemi bakire kızların rahminde gerçekleşir ve bu sefer kadınları bakire doğum efsanesinin kahramanları haline getirir. TMI'nin T547 sayılı indeksinin <http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/> şu şekilde çevrildiğini belirtmek gerekir: Çocuğun bakireden doğumu.

Şimdiye kadar pek çok folklor bilimcileri, mucizevi doğum motifinin örneklerinden biri olarak “Tapdık” masalı üzerinde araştırma yapmışlar. Biz de bu kanaatdeyiz. Bu doğum sıradışı bir evlilikle gerçekleşir. Gün'le Tufan devin insan gibi doğan oğlu, sıradışı davranışları ve işaretleri ile farklılık arz ettiği için motifi araştırma listemize ekliyoruz

E. Esger, Tapdık'ı şimşek Tanrısı Tufan devin oğlu adlandırarak onu demonik varlıklardan temizlemek için gökten yeryüzüne atılan Tanrıların çocuklarını konu alan epik kahramanlar dizisine dahil eder (Esger, 2017: 84). Burada gökten yere inmek Tanrı'nın işaretidir. Yazarlardan biri Tapdık'ı “Bilgamiş” destanının kahramanı Enkidu ile karşılaştırır ve hem gökten gelen bir kahraman olan Enkidu, hem de

folklorumuzdaki Tapdık gibi kahramanlar kurtuluş, kurtarıcı ve soy anlamında birleştiğini yazıyor (Gadimov, 2011: 19).

Oğuz Kağan'ın göklerin ışığında yeryüzüne inerek bir kültür kahramanı gibi davranması da tesadüfi değildir. O, Türklerin ilk devletini ve ordusunu yaratarak kültür kahramanı olarak hareket eder (Bayat, 2007: 162). Genel olarak kültürel kahramanlarla ilgili mitlerin analizi, hepsinin mucizevi bir kökene sahip olduğunu ve kahramanların doğduğunu göstermektedir (Gasimova, 2002: 54).

Tapdık'ın gökten yeryüzüne bir ışın aracılığıyla inmesi, doğumunun olağanüstü şekilde gerçekleştiğinin bir işaretidir. Masalda, Tapdık'ın Gün hanımdan doğduğu sahne anlatılmamıştır.

Süleyman tüccara göre, Tapdık Güneş ışınlarıyla doğmuş; bu onu bir mucizenin kahramanı yapar. Çünkü Tapdık'ın doğum sahnesinin sembolik işareti gün ışığı, Güneş ışığı adından oluşur. Dolayısıyla Tapdık, mucizevi bir şekilde doğmuş bir kahramandır; Tanrısal ebeveynlerden insan gibi doğan benzersiz bir biçimde kendini gösterir. Normal bir evlilikten doğmamış bir kişinin özelliklerinden, beklenmedik bir şekilde gerçekleşmesi durumunda doğumunun olağandışı olarak kabul edildiği açıktır. Tanrı'nın çocuğu sayılan Tapdık'ın, insan gibi doğması ve dünyaya ışınla gönderilmesi, yani mucizevi bir şekilde doğması bakımından da farklıdır.

Diğer efsanevi karakterler de insanlara yakındır ve beklenmedik bir şekilde çocuklar bu yakınlıktan doğar. Bu tür mucizevi doğum motifini ulusal masallarımızda bularak, araştırdık. “Cin Gelin” masalında, yaşlı bir kadın, kimsesiz oğlu için bir kız ararken, tanımadığı biriyle karşılaşır. Yaşlı kadın şüphelendiği için kızın üzerine iğne batırır. Bundan sonra kız mahallelerinde kalır ve yaşlı adamın oğluyla evlenir. Bu sıradışı evlilikten normal çocuklar doğar (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 15).

Bir başka masalda kızın demonik yaratık olarak kabul edilen şeytan imgesi ile evlenerek, hamile kalması, çocuk doğması dikkatimizi çeker. “Şeytanın Masalı” (Azerbaycan Folklor Antolojisi, 2004: 229) başlıklı bu metinde doğan çocuğun mucizevi karakteri olağanüstü

hafızasını, hızlı zekasını ve gücünü yansıtmaktadır. Mucizevi bir çocuk, zor görevlerle kolayca başa çıkabilir ve genel olarak, ebeveynleri insan, diğeri demonik varlık olan çocuk, masalda şeytan olarak hafızalara kazınır.

Bazı masallarımızda öngörü, mucizevi döllemenin yerini alır. Bu durumda, doğmadan çok önce kendisi hakkında bilgi verilen masal kahramanı mucizevi kabul edilir. Astrolojik kehanet, dervişin falcılık ya da kehanet faaliyeti henüz doğmamış birinin kaderi tarafından belirlenirse ve bazı durumlarda henüz anne karnında döllememişse, olay yine de mucizevi olarak yorumlanır. Alışık olduğumuz çoğu bölümde derviş sadece sihirli bir elma vermekle kalmaz, doğacak bebeklerin sayısını ve cinsiyetini de tahmin eder ve bazen kaderleri hakkında bilgi verir. Bu bilgi tahmin edildiği gibi doğru çıkar. Temel olarak, “bir kızın olacak”, “bir oğlun olacak”, “bir kızın, bir oğlun olacak”, “kızın ölüye nasip olacak”, “oğlun 15 yaşına geldiğinde maden parçasından ölecektir” vb. bölümlerin açıklamaları Azerbaycan masallarında yer alır.

“Sultan İbrahim” masalında elmanın büyüyle doğan kıza ad veren abid, gelecekle ilgili ilginç tahminlerde bulunur. Önce mucizevi doğumu sıradışı niteliklerle açıklamaya çalışır: “Kibleyi-alem, senin bu kızının üç granı (iki talih yıldızının bir takımıyıldızda birleşmesi kast edilir. Eski inanışlara göre bu an, kaderin gelişimindeki en korkutucu andır - H.M.) var. Biri 12, biri 14, sonuncusu 16 yaşındadır. Eğer bu granlardan kurtulursan, Nuşaperi senin kızın olur. Eğer kurtulamazsan, hiç bir şey yapamazsın” (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 124).

“Padişah Oğlu” masalındaki ana olaylar da rüyalara ve kadere dayanır: Derviş, hükümdarın rüyasına girer ve bir oğlu olacağını ve daha sonra pişman olacağını söyler. (Bu masalda sihirli elma yok, hayır hasenat yok, dua yok. Daha önce de söylediğimiz gibi, burada kehanet mucizevi bir doğumu karakterize eder) Rüyadan dokuz ay sonra padişahın karısının bir oğlu olur. Çocuğun sıradışı yapısı şaşırtır, beline kadar yılanı benzer. Ancak padişahın oğlu, babasını sadaka vermeye teşvik eder; tüm hazineyi dağıtır. Sonunda dönüp güzel bir çocuk olduktan sonra babasına: “Zulümle biriktirdiğin devleti fakirlere

dağıttığın için halkın duasından sonra oğlan oldum” der (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2007:49). TMI’de T554.7 numaralı motif indeksi (<http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/>) “bir kadın bir yılan doğurur” olarak çevrilmiştir.

Unutulmamalıdır ki, dünya folkloru bir kadının diğer canlılara hayat verdiğini gösterse de (örnek için TMI’ye bakabilirsiniz, orada insandan doğan canlılar arasında köpek, kaplumbağı, maymun, keçi, domuz, kurbağa vb. hayvan isimleri yer alır), ulusal folklorda bu bağlamda tek bir yılan ve kurbağanın adı bilinmektedir. Doğumu tahmin edilen çocukların padişahın pişmanlık duymasına ve onu öldürme ihtimaline yol açması, “Nardan Kız” masalında da anlatılmaktadır (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 61). Masallarımızda doğumu önceden ilan edilen kahramanların hayallerine gerçek hayaller denilir. Örneğin, “Emiraslan`ın Masalı”nda bu konu önemli bir başvuru kaynağıdır.

Bir adamın çocuğu olmayan padişahla konuşmasını anlatan rüyadan bahsedilir. Padişaha, ne zamana kadar ki, 40 gün, 40 gece fakir fukarayı doyurmadın, fakir bir ailede yaşayan bir kızla evlenmedin, çocuğun olmayacağını söyler. Masala göre, padişah uyandığında orada kimsenin olmadığını, odadan miskü amber kokusunu alır. Rüyasının bir hakikat rüyası olduğunu anlar (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2008: 72).

Sıradışı bir yapıya ve biçime sahip olan kahramanın tanımlayıcı bölümleri “Üç Kızkardeşin Masalı”nda verilmiştir. Masalda dikkatimizi çeken kısa hikayeye göre padişah, ormanda babaları tarafından bırakılan kızları saraya getirip, onlardan daha iyi ne yapabildiklerini sorar. Üç kız kardeşin de cevapları ilgiyle karşılanır. Küçük kız kardeşin yetenekleri hakkında söyledikleri şaşırtıcıdır: “Bir erkek çocuk doğururum, bir yüzü altın, bir yüzü gümüş” (Azerbaycan Folklor Antolojisi, 2004: 188).

Padişah, 40 gün, 40 gece düğün yaparak en küçük kızı oğluyula evlendirir. Zamanı geldiğinde padişahın gelini bir yüzü altın ve bir yüzü gümüş olan erkek çocuk doğurur. Böylece, küçük kız kardeş genellikle dervişler ve astrologlar tarafından iletilen öngörülerini üstlenir; doğmamış bebeğin cinsiyetini ve şeklini doğru bir şekilde anlatır. Bu mucizevi doğum, kız kardeşin kendisi tarafından yapılır. TMI’de, bu

motifle, kesin olarak söylersek motifin bu çeşidiyle eşleşen indeks belirtilmiştir. Bu, kraliyet ailesine ait olma işaretine göre, altın veya gümüş saçlı bir çocuğun doğumuyla ilişkili olan H71.2 indeksidir. (<http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/>). Altın ve ya gümüş işareti, kraliyet işaretini taşıyarak doğumu kesinlikle ayırt edebilir. “Üç Kızkardeşin Masalı” nda doğacak olan çocuk, büyük bir sülalenin, hanedanın temsilcisidir. Küçük kız kardeşin ileri görüşlü olması ve hanedanlığa ait bir çocuğu doğura bileceğini duyurması mümkündür; açıklama mucizevi bir şekilde doğrulanmıştır.

Biçim itibariyle seçilen kahramanlardan biri “Cantığ” masasında (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2006: 3) doğar, yani aynı isimli masalın kahramanı ölü doğar ve kalbi yarık olmasıyla dikkat çeker. Kahraman, daha sonra annesinin doğurduğu damar yarık yere konduktan sonra yeniden dirilir.

“Garagaşın Masalı”nda kahraman sadece mucizevi döllenmenin bir sonucu olarak doğmamıştır, aynı zamanda görünüşte de standart dışı bir yapıya sahiptir. Dervişin tükürüğünden hamile kalan bir kadından doğan bebek hakkında denir: “Çocuğun kolları, bacakları, vücudu, başı, gözleri yoktu. Sadece bir çift kaşı vardı. Derviş bir büyü okudu ve onu insan yaptı (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2006: 223). Bu türün izleri, TMİ'nin T550.7 indeksinde de görülebilir (<http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/>):

Fakir bir kadın, vücudu olmayan bir çocuğu doğurur. “Sima'nın Masalı”nda (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2006: 203) mucizevi kahramanın sıradışı özelliklerinden – organlarının yerinde olmasına rağmen tüysüz doğumu; etten oluşması ebeveynlerini endişelendirir, bu nedenle onu topluma kazandırmak istemiyorlar. Göbeğinde kilit ve kafasında anahtarla doğan masalın kahramanı Nahçıvan yöresinden toplanan örnekler arasındadır. “Guşpaşa” masalındaki sıradışı yapısıyla tanınan kahramanın ebeveynleri, mucizevi karakterleriyle de anılır:

Anne, bir dervişin verdiği sihirli bir elma yardımıyla doğulmuş, baba ise insan şeklindeki kuştur, onun göbeğinde ve başında kilit ve anahtar olması hakkında bilgi verilir (Azerbaycan Folklor Antolojisi, 1994: 193). S. Thompson bu motifin başka bir versiyonunu katalogunda kodlamıştır.

H71.7. sayılı (<http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/>) indekse ait edilen “child born with chain around neck” isimli motif şu şekilde çevrilir: Boynunda zincirle doğulan çocuk.

Azerbaycan masallarının mucizevi bir şekilde doğmuş kahramanları bir dizi olağanüstü mucizeye işaret eder. İnsanların mucizevi bir şekilde yarattıkları kahramanlardan çok şey beklediği söylenmelidir. Mucizevi bir şekilde doğmuş kahramanlar, geleneksel temalara ışık tutacak bir araç haline gelir. İyiyle kötü arasındaki mücadele, demokratik fikirlerin savunulması öncelikli faaliyetler arasındadır.

Tanrıoğlu olarak kabul edilen Tapdık, olağanüstü narasıyla farklılık arz eder, dikkat çeker. Mucizevi yaratıklara karşı verdiği mücadelede olağanüstü gücü ile anılır. Rus folklor bilimcisi E. Meletinsky, gökten yeryüzüne inen mucizevi pehlivan-çocukları şöyle anlatır: “Onlar, halkın savunucusu, kurtarıcısı ve takipçisi olmalıdır. Bu tür kahramanlar, Tanrılar tarafından bir göreve gönderilen kurtarıcılar olarak hareket ederler” (Meletinsky, 2006: 322).

Masallarımızın çoğunda mucizevi bir şekilde doğmuş kahramanlar savaşçıdır. Masal kahramanlarımız anne karnındayken bile konuşmaya başlar. “Bilici Kahraman” masalından da belli olduğu gibi, annesinin rahminde (6 aylık) konuşmaya başlayan kahraman bunu doğar doğmaz tekrarlar. Derler ki: Allah onu bu şekilde padişahın görmesi için gönderdi. Bu bir çocuk değil, bu bir mucize” (Azerbaycan Folklor Külliyyatı, 2007: 300). TMI'nin T575'te sayılı indeksinde buna benzer bir tür bulunur (<http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/>); Çeviri şu şekildedir: çocuk doğumdan önce konuşur

Araştırmamızda derinlemesine incelemeye çalıştığımız Azerbaycan masallarından yola çıkarak aşağıdaki türleri derledik:

Mucizevi dölleme yöntemlerine göre:

1. Sihirli elmadan doğum;
2. Sihirli bir elmanın kabuğundan doğum;
3. Sihirli bir armuttan doğum;
4. Sihirli ilahtan doğum;
5. Bir yumurtadan (kuş yumurtası) doğum;

6. Sudan doğum;
7. Gün ışığından doğum;
8. Ceylan etinden doğum;
9. Ölülerden doğum (cesedin bir kısmını yiyerek ve ya dokunarak);
10. Tükürükten – ağız suyundan doğum;
11. Sihirli bir boncuktan doğum;

Olağanüstü varlıklarla ilişkiden dolayı:

12. Ayıdan doğum;
13. Canavardan doğum;
14. Kuştan doğum;
15. Cinden doğum;
16. Şeytandan doğum;
17. Melekten doğum;
18. Devden doğum;
19. Goreşenden doğum;

Doğa nesnelere mucizesiyle:

20. Ağaçtan doğum;

Sıradışı bir biçime göre

21. Eksik doğum (bir çift kaş şeklinde, uzumsuz, etli, kılsız vb. başka organlar olmadan)
22. Değerli eşyalarla doğum;
23. Yarı yılan şeklinde doğum;
24. Ölü doğum;

Belirli faaliyet eylemlerine göre:

25. Alkışla doğum;
26. Hayır duayla doğum;
27. Hayırseverlik nedeniyle doğum;
28. Toplumdaki adaletsizliğin sona ermesi için doğum.

Mucizevi döllenmenin yerini alan diğer süreçler:

29. Rüyalar;
30. Kader;
31. Tahminler (Önceden tahmin etme)

Sonuç

Araştırma sırasında Azerbaycan folklorundaki mucizevi doğum motifinin diğer türlere göre masallarımızda daha yaygın olduğu sonucuna bir kez daha vardık. Açıklamalara bakıldığında, mucizevi

doğum nedeninin çeşitli yönere göre türlere ayrılabilceğı açıktır. Bu tür maddelerden yazımızda bahsetmiştik. Azerbaycan folklorundaki mucizevi doğum motiflerinin türlerini, ünlü folklorcu Stith Thompson'ın halk edebiyatı üzerine derlediğı Motive Index Kataloğundaki (TMİ) türlerle karşılaştırdık. Katalogda çoğu tür hakkında bilgi bulduk. Bazı türlerin sadece Azerbaycan masallarında var olduğunu gördük.

Kaynakça

1. Azerbaycan masalları: (2005), cilt 2, Şerq- Gerp, Bakü
2. Azerbaycan Folklor Antalojisi: (1994), cilt 1, Sabah, Bakü
3. Azerbaycan Folklor Antalojisi: (2004), cilt 10, Seda, Bakü
4. Azerbaycan Folklor Külliyyatı: (2008), cilt 8, Nurlan, Bakü
5. Azerbaycan Folklor Külliyyatı: (2006), cilt 1, Seda, Bakü
6. Azerbaycan Folklor Külliyyatı: (2006), cilt 3, Seda, Bakü
7. Azerbaycan Folklor Külliyyatı: (2006), cilt 4, Nurlan, Bakü
8. Azerbaycan Folklor Külliyyatı: (2008), cilt 10, Nurlan, Bakü
9. Azerbaycan Folklor Külliyyatı: (2008), cilt 7, Nurlan, Bakü
10. Azerbaycan Folklor Külliyyatı: (2008), cilt 9, Nurlan, Bakü
11. Bayat, F. Türk Mitolojik Sistemi (2007), cilt 1, Ötüken, İstanbul
12. Esger, E. Azerbaycan Sihirli Masallarında Kahraman (2017), Elm ve Tahsil, Bakü
13. Gasimova, F. Türk Mitolojisinde Kültürel Kahraman Sorunu (2012), Elm ve Tahsil, Bakü
14. Gedimov, E. Şumerlerin "Bilgamiş" Destanı ve Azerbaycan Türklerinin Folkloru (2011), ADPU'nin yayını, Bakü
15. Rzasoy, S. Azerbaycan Destanlarında Şaman-Kahraman Arketipi (2015), Elm ve Tahsil, Bakü
16. Вернер, Э. Мифы и легенды Китая (2005), Центрополиграф, Москва
17. Жирмунский, В. Тюркский героический эпос (1974), Наука, Ленинград
18. Мелетинский, Е. Происхождение героического эпоса (2004), Восточная литература, Москва
19. <http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/>

HOREZM TARIMINDA BÜYÜ

Kamolova Nargiza PULATBAYEVNA

Özbekistan Cumhuriyeti, Horezm Mamun Akademisi Temel Doktora Öğrencisi

Özet

Horezm halkının yaşamı tarımla çok yakından bağlantılıdır. Bu topraklarda tarımın kendine özgü tarihi, gelişimi ve tarzı oluşmuş. Bununla beraber, tarımın yaşamını yansıtan, yüzyılların uygulamasından geçen ve doğa olaylarına uyarlanan birçok tür gelenek ve inançlar da oluşmuş. Eski zamandan beri köklü olan yerli inançlar, yeniden ortaya çıkan inançlarla etkileşime girerek, yeni bir görünümü kazandı. Aynı bir yer ve zamanda çeşitli inançlar karıştırmasından tarımcılıkla bağlı kendine özgü çok yönlü dinî görüşler oluşarak, çevredeki bölgelere yayılmaya başladı. Onlar insan, onun yaşamı ve sözlü yaratıcılığın geleneklerinde yansdı ve zaman geçince efsanelere dönüştü. Tarım ve suyla ilgili olan efsaneler ve gelenekler bunun örneği ola bilir.

Bu efsanelere göre çiftçiler hayali figürlerde çevreyi, doğayı ve topluluğun yaşamını yansıtarak, ondan teselli bulmaya çalıştılar. Güneş, Dünya, doğa olaylarını yansıtan mitlerin yanı sıra, yer adını veya soyu bir atadan gelen varsayılan kabilenin soy ağacını açıklayan yerel bir efsanevî folklor türemiştir.

Araştırmacılara göre, dünyanın tüm dini inançlarının ortak bir özelliği vardır ki, bunlardan biri Neolitik dönemin ilkel dünya görüşlerinde doğurganlığa olan inancın erkeksel (cennet, güneş, yağmur) ve dişisel başlanğıçlarının (Dünya, ay) ikiliği, iki taraflı temelin olmasıdır[1]. İlk olarak, kadınların ağırlıklı olarak toplayıcılıkla uğraştığı dönemde kadın sembolleri baskındı ve kadın biçimindeki doğurganlık idolleri yaygındı, ancak daha sonra toprak işleme yöntemlerinin (toprak sürme, kanal ve arkları kazma) ortaya çıkmasıyla birlikte tarım ve hayvancılık gibi tehlikeli meslekler erkeklere düştü.

Zamanla insanların doğaya ve bitkilere tapmaları, onlardan ilahi sığınak arama istekleri, yaşam tarzlarında bazı bitki ve ağaç türlerinin

tanrılaştırılmasına yol açtı. Eskiden beri çiftçilerin felsefi görüşlerine göre gökyüzünde 2100 bitkinin koruyucusu olduğu kabul edilen kutsal ağaçlarından biri olarak söğüt ağacı sayılmıştır. Horezm ve Semerkand'da falcılar dev ve ecinnileri kovmak için yaprakları koparılmış 7 tane söğüt budağını kullanmaktadılar. Çiftçiler ilkbaharda söğüt dikmeni sevab, söğüt dallarını kırmanı ise günah olarak sayıyordu.

Doğanın birçok olayları insan yaşamı için büyük fırsatlar yaratmıştır. Ancak insan bunu anlamadı, ancak doğa olayları insana gizemli ve soyut görünüyordu. Sonuçta doğaüstülük oluşarak, doğanı canlı yapmak olgusu yoğunlaştı. Bitki inançlarıyla ilgili inanç kalıntıları Horezm'de çok yaygındır. Onlar genetik olarak çok eski zamanlardan gelmekte ve periyodik bir karaktere sahiptirler. Ağaçların tanrılaştırılması, belirli türlerine ise kutsallaştırarak tapınması çok yaygındır. Ağaçların ve çalılıkların doğaüstü güçlere sahip olduğuna inanılarak, onlardan muskalar yapılırdı. En kutsal ağaçlar sırasında dut, ığde, alıç, kuşburnu ve nar bulunur [2]. Duttan üçgen muskalar yapılarak, üzeri savatlanırdı. ığde, badem, fıstık, nar tanelerinden yapılmış kolyeler ve içine sarımsak, soğan, üzerlik ve biber koyularak , dikilmiş kumaç keseleri en eski muska-süslemelerden sayılmış. Dut ve nardan yapılan muskalar kadınlara verimlilik sembolü sayılmışdı [3].

Anahtar Kelimeler: Horezm tarımı, büyü, mit, bitki, doğaüstü, kutsal

THE CONCEPT OF MAGIC IN THE AGRICULTURE OF KHOREZM

Abstract

The people's life in Khorezm is closely associated with agriculture. In this area, the antique and unique history, improvement and style of agriculture were taken into shape. In addition to this, many types of customs, traditions and beliefs, which reflect the life of agriculture, tested for centuries and adapted to natural phenomena, have been formed. From the history, indigenous forms of beliefs have taken

on a new look by interacting with new emerging forms of beliefs. At the same time and place, the intermingling of different religions gave rise to a variety of religious ideas about agriculture, which began to spread to the surrounding areas.

They are reflected in the traditions of man, his life and oral creation, and over time become legends. We can give the following examples, such as the myths and customs associated with agriculture and water. According to these legends, farmers tried to find solace in imaginary figures by reflecting on the environment, nature, and community life. Together with the myths that reflect the events of the Sun, the Earth, nature, there is a local fairy-tale folklore, which explains the name of a place or a tribal family descended from a presumed ancestor.

According to scholars, all the world's religious beliefs have a common feature, one of which is that in the primitive worldviews of the Neolithic period, the belief in fertility was the duality of the masculine (heaven, sun, rain) and the feminine (Earth, moon). [1] Initially, female symbols predominated during the period when women were mainly engaged in picking, and female fertility idols were common, but later with the advent of tillage methods (plowing, digging canals and ditches), dangerous occupations, such as agriculture and animal husbandry, fall to men.

Over time, people's worship of nature and plants, and their desire to seek divine refuge from them, led to the deification of certain plant and tree species in their lifestyles. From time immemorial, according to the philosophical views of farmers, 2100 plants are considered to have their protectors in the sky. One of such sacred tree species is willow (*Salix alba*).

In Khorezm and Samarkand, fortune-tellers used 7 willow (*Salix alba*) leaves with shredded leaves to ward off giants and witches. Farmers considered it beneficial to plant willows (*Salix alba*) in the spring and considered it a sin to break willow (*Salix alba*) branches.

Many natural phenomena have created great opportunities for human life. However, man did not understand this, but the phenomena of nature seemed mysterious and abstract to man. As a result, there is an unnaturalness, the phenomenon of revitalization of nature intensifies. Remains of beliefs related to plant beliefs are common in Khorezm.

They are genetically very ancient and have a periodic character. The deification of trees, the sanctification of certain species and their worship are widespread. Trees and shrubs were believed to have supernatural powers, and amulets were made from them. Among the most sacred trees are mulberry (*Morus*), oleaster (*Elaeagnus*), hawthorn (*Crataegus*), eglantine (*Rosa rubiginosa*), and pomegranate (*Punica granatum*). [2] Mulberry (*Morus*) triangular amulets were made and different names were engraved on them. The oldest amulets are necklaces made of oleaster (*Elaeagnus*), almond (*Prunus Dulcis*), pistachio (*Terebinthus*), pomegranate (*Punica granatum*) seeds, and bags with onion (*Allium cepca*), incense (*Peganum*) and garlic (*Allium sativum*). Amulets made of mulberry (*Morus*) and pomegranate (*Punica granatum*) were considered a symbol of fertility for women. [3]

Keywords: Horezm agriculture, magic, myth, plant, supernatural, sacred

AŞIK SANATININ ETİK VE ESTETİK DÜŞÜNCELERİNİN OLUŞUMUNDA TEMEL ÖNEM

Prof.Dr. Naila RAHİMBEYLİ

Azerbaycan ANAS Folklor Enstitüsü Bakü, Tel: +994 50 343 43 71, email:

nrahimbeyli@yahoo.com

Özet

Etnik düşüncenin ayrılmaz bir parçası olarak önemli olan milli kültür faktörü, halkın maddi ve manevi, sosyal, felsefi ve psikolojik dünya görüşünün oluşmasında özel bir rol oynar. Etnik kültürün ana bileşeni olan Aşık sanatı, Türk halklarının ortak bir sanat anıtıdır ve bu nedenle içerdiği tüm maddi ve manevi değerler, etik ve estetik görüşler tüm Türk düşüncesinin bir ifadesi haline gelmiştir. Etnik kültür, ulusal öz farkındalık sürecinde öncü bir rol oynar ve etniklerin her bir birey üzerindeki etkisi inkar edilemez.

Aşık sanatı, tarihsel açıdan, sadece Türk halklarının antikliğini kanıtlamakla kalmaz, aynı zamanda yüzyıllar boyunca kahramanca tarihinin taşıyıcısı olarak hareket eder. Aşık sanatında yayılan etik değerler, yüzyıllar boyunca halkın oluşturduğu gelenek ve göreneklere dayanan ahlak ve davranış koleksiyonunun yanı sıra sözler, masallar ve efsaneler, kahramanlık destanları, eğitici önemi olan çeşitli şiir türlerinde yansıtılır. Kahramanlık destanlarında milli kahramanların vatan sevgisi ve ezici düşmana duydukları öfke, insanlarda vatansever duyguların oluşmasını, düşmana karşı mücadelede ise cesaret, mücadele ve korkusuzluk gibi nitelikleri teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Aşk-sevgi destanlarında etik değerlerin teşvik edilmesi özel bir öneme sahiptir. Ozan sanatı, Türk halklarının ortak kültür anıtı olarak geniş bir tarihi ve coğrafi alanda var olan, bu halkların yaşamını, düşüncesini, tarihini, gelenek ve göreneklerini, kahramanlık tarihlerini yansıtan büyük bir sanattır. Ozan'ın sanat tarihi üzerine yapılan araştırmalar, yas kültüründen daha eski olduğunu ortaya koydu.

Sonuç olarak her iki sanatçının da insanlara yakınlığı, yaşamlarına doğrudan katılımları, bu ortamın doğasında var olan manevi değerlerin yanı sıra, bunların oluşumu, yenilenmesi ve merkezi bir nesne olarak modern gereksinimlere uyarlanmasına ivme

kazandırdı. Hem ozanın hem de aşığın halkın hayatındaki tüm olaylara tanık olması, eserinde bu gerçeği yansıtmaya ek olarak, onun tarihçe haline de dönüştürmüştür. Etnik zihniyet burada önemlidir. Bu fikirleri zengin bir müzik dilinde ifade etmek duygusal etkisini artırabilir. Müziğin estetik işlevi, aşık sanatının ahlaki değerlerinin etkisini artırarak halkın zihnindeki yerini güçlendirir.

Anahtar Kelimeler: Aşık sanatı, Ozan sanatı, kültür, destan, etnos.

THE FUNDAMENTAL ROLE AND SIGNIFICANCE OF ASHUG ART AND THE FORMATION OF ETHICAL AND ETHNIC THINKING.

Abstract

Being an integral part of ethnic thinking, the national-cultural factor plays a special and significant role in the formation of the material, spiritual, social, philosophical and psychological outlook of people. Ethnic culture reveals the spiritual values of people and allows to understand the deeper meaning of their customs, traditions, faiths that have come down to us from ancient times. Ethnic culture plays a leading role in the process of national self-determination, and its influence on the ethnicity of each individual is undeniable.

Ashug art, which is the main component of ethnic culture, is a single monument of the art of the Turkic peoples, therefore all its material and moral values, ethical and aesthetic views have become a reflection of Turkic thinking and self-awareness. The historical essence of ashug art substantiates not only the antiquity of the Turkic peoples, but is also a carrier of the theme of heroism for many centuries. In addition, ashug art is a cultural monument that reflects ethnic values, principles, the daily life of the people and at the same time it renews, develops, but never loses those moral and ethical principles that have brought this art through many centuries. In heroic epics, the love of national heroes for their people and homeland and their aggression against the oppressed enemy forms feelings of patriotism, the will to fight the enemy. In love dastans, a special place is given to the ethical values of the people. Ethnicity is paramount here. The functional basis

of ashug art is rooted in ancient times, and these values, which are a component of his work, are the legacy of ozan art. The art of ozan, as a general cultural monument of the Turkic peoples, is a great art that reflects the life, thinking, history, customs and traditions of these peoples, covering an immense historical and geographical territory.

Poetic content which is aimed for a moral and ethical education is actively traced in other genres of ashug poetry. Thoughts and ideas which are conveyed via rich musical language emphasized the emotional power of the content even further. The aesthetic function of music has strengthened the impact of the ethical values of ashug art in folk thinking and confirmed their place and significance.

Keywords: Ashuk art, Ozan art, culture, epic, ethnos.

ULUS DEVLETE ALTERNATİF: ÇOK KÜLTÜRLÜ TOPLUM

Prof. Dr. Mustafa Sever

Hacı Bayram Veli Ü. Güz. San. Fak. Fot. ve Video Böl. ORCID: 0000-0002-1991-2750

Özet

Küreselleşme ekonomik, siyasî, teknolojik ve kültürel bakımdan dünyanın adeta bir köy hâline geliş sürecidir. Bu süreç, ABD ve AB ülkeleri tarafından dünyanın kültürel bakımdan bütünleşmesi, homojenleşmesi olarak da tanımlanmaktadır. Bu süreçte siyasî olarak yeni bir dünya düzeni de öngörülmektedir. Bu öngörüye göre ulus devletler dönemi bitmek üzeredir. Onlara göre dünya kültürel bir melezleşmeye, homojenleşmeye ve sonunda da tek bir kültürel yapıya doğru gitmektedir. Diğer yandan, dünya, ekonomik olarak da tek pazar hâline gelecek; zaman içinde ülkelerin sınırlarının da bir önemi kalmayacaktır. İletişim araçlarının hızı ve sınır tanımazlığı, yaşanan süreçte sanal da olsa ülke sınırlarını geçersiz kılmıştır. Küreselleşmenin lokomotifini olan çok uluslu şirketler, bu süreçte ulus devletin rolünü üstlenecek ve böylelikle de ulus devlet ortadan kalkacaktır. Pazar konumundaki ülkelere, özellikle ulus devletler, bu ülkeler için “sorunlu” ülkeler olarak görülmekte ve üniter yapıya sahip bu ülkelerin milli kimliği bozulmaya, mevcut etnik yapılar mikro milliyetçilik ile tahrik edilmeye çalışılmakta, bunun bir yansıması olarak ulus devletlere çok kültürlülük yapısı önerilmektedir. Çok kültürlülük, bir toplumsal yapıda birçok etnik yapının (multi-ethnicity), dolayısıyla bu etnik yapılara özgü birçok kültürel yapının bir aradalığını, siyasî bir yapı halindeki birliğini adlandırmada kullanılan bir kavramdır. Siyasî bir erkin yönetimindeki toplumsal bir yapı olarak da olsa, çok kültürlü bir yapıda bir birlikten, bütünlükten söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla, çok kültürlülük üniter devletin parçalanmasına neden olacak bir planlamadır.

Çalışmamızda yaşanan küreselleşme sürecinde, sürecin öznelere ABD ve Batılı devletler (AB) tarafından ulus devletlere sunulan çok kültürlülük ve kültürel çeşitlilik üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, çok kültürlülük, kültürel çeşitlilik, ulus devlet.

ALTERNATIVE TO THE NATION STATE : MULTICULTURAL SOCIETY

Summary

Globalization is the process of the world turning into a village in terms of economy, politics, technology and culture. This process is defined as the cultural integration and homogenization of the world by the USA and EU countries. In this process, a new world order is predicted politically. According to this prediction, the era of nation states is about to end. For them, the world is heading towards a cultural hybridization, homogenization and eventually a single cultural structure. On the other hand, the world will become the single market economically. Over time, the borders of the countries will not matter. The speed and borderlessness of communication tools have invalidated the borders of the country, even if it is virtual. Multinational companies, which are the engines of globalization, will assume the role of the nation-state in this process and thus the nation-state will disappear. Among the market countries, especially nation-states, are seen as "problematic" countries for these countries, and the national identity of these countries with unitary structure is tried to be distorted, the existing ethnic structures are tried to be provoked by micro-nationalism, and as a reflection of this, the multiculturalism structure is suggested to the nation states. Multiculturalism is a concept used in naming the unity of many ethnic structures (multi-ethnicity) in a social structure, and therefore the unity of many cultural structures specific to these ethnic structures, as a political structure. Even if it is a social structure under the administration of a political power, it is not possible to speak of a unity and integrity in a multicultural structure. Therefore, multiculturalism is a planning that will cause the unitary state to break down.

In our study, we will focus on the multiculturalism and cultural diversity offered to nation states by the USA and Western states (EU), the subjects of the globalization process.

Keywords: Globalization, multiculturalism, cultural diversity, nation state.

Giriş

Küreselleşme, teknolojideki gelişmelere koşut olarak iletişimin hız ve sınır tanımazlığıyla, üretimin ve ürün hareketliliğinin dünya ölçeğinde oluşuyla hâl-i hazırdaki süreci anlatmakta kullanılan bir terimdir. Terim, aynı zamanda dünya genelinde kültürel tek düzeliği (melezleşmeyi, homojenleşmeyi) hedefleyen süreci de anlatmakta kullanılır.

Sürecin öznelere olan ve ekonomik, teknolojik gelişmişliğini siyasî ve askerî bir baskı aracı olarak kullanan ABD ve Batılı ülkeler (AB), bu sürece özellikle nüfusu ve doğal kaynaklarıyla dikkate değer buldukları ulus-devletleri dâhil etme yönünde faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetler sonunda ekonomik, siyasî, askerî ve kültürel olarak kendilerine bağımlı hâle getirdikleri ülkeleri pazar olarak kullanmaktadırlar. Üretimi ve dolayısıyla tüketimi dünya ölçeğinde düzenleyerek hedef kitlelerin dinî, ahlâkî, siyasî inançlarını, eğilimlerini, zevklerini belli bir anlayışa, inanışa ve yaşayışa yönlendirmektedirler. Bunu yaparken de çok uluslu şirketler devreye girmektedir. Pazar konumundaki ülkelerden, özellikle ulus devletler, bu ülkeler için “sorunlu” ülkeler olarak görülmekte; üniter ve merkeziyetçi yapıya sahip bu ülkelerin milli kimliği bozulmaya, mevcut etnik yapılar mikro milliyetçilik ile tahrik edilmeye çalışılmaktadır. Bunu yaparken çoğulculuk, çok kültürlülük, insan hakları, demokrasi, vb. kavramlar sıkça dile getirilmektedir.

Çoğulcu toplum; dil, din, etnik, vb. açıdan farklılıkları içeren bir toplumdur ve “bu tanım, tartışılabilir biçimde hemen her topluma uygulanabilir ve böylesi bir kullanımın sonucunda çoğulcu toplumlar terimi (etkisini kaybederek) ‘çok kültürlü toplum’la eşanlamlı görül[ebilir].” (Marshal 1999:121). Çok kültürlü toplum kavramı, ilk anlam katında insan haklarını, demokrasiyi, eşitliği, vb. içerir görünmesine karşın, derin anlamında farklılığı, parçalılığı, bölünmüşlüğü işaret eder. Yani, her türlü inancın, düşüncenin, yaşayışın toplumsal yaşamda var olmasını olağan gören bir anlayışı ifade eder gibi sunulsa da çok kültürlü toplum düşüncesi, uluslararası bir projedir. Çoğulcu toplumla bir ilgisi, ilişkisi yoktur. Çünkü, çoğulcu toplumda çok kültürlülük

(multi-culturalism) değil, kültürel çeşitlilik (cultural diversity) söz konusudur

Çalışmamızda yaşanan küreselleşme sürecinde, sürecin eyleyenleri ABD ve Batılı devletler (AB) tarafından ulus devletlere sunulan çok kültürlülük ve -ona karşıt olarak- kültürel çeşitlilik üzerinde durulacaktır.

Çok kültürlülük, kültürel çeşitlilik

Çok kültürlülük, yaygın anlamıyla bir toplumsal yapıda birçok etnik yapının (multi-ethnicity), dolayısıyla bu etnik yapılarca özgü birçok kültürel yapının bir aradalığını, siyasî bir yapı halindeki birliğini adlandırmada kullanılan bir kavramdır. Siyasî bir erkin yönetimindeki toplumsal bir yapı olarak da olsa, çok kültürlü bir yapıda bir birlikten, bütünlükten söz etmek mümkün değildir. Çünkü, “farklılıkların kutsanması ve kurumsallaştırılması üzerine kurulu bir yaklaşım” (Özdağ 2011) olan çok kültürlülük, birden fazla kültürel yapının genel bir kültürel yapı içerisinde varlığını öngörür. Eğer, genel kültürel yapının onaylanması söz konusu olursa, farklı kültürel yapılar kültürel çeşitlilik olarak değerlendirilebilir. Aksi hâlde, çok kültürlülük, bir ve bütün hâlindeki genel kültürü bölen, parçalayan bir anlama gelir. Çok kültürlülüğün gözden kaçırılan ya da üzerinde durulmayan yönü de buradadır.

Geçmişte Osmanlı Devleti’nde, yakın geçmişte Sovyetler Birliği’nde ve Yugoslavya’da çok kültürlülükten söz edilebilir/di. Osmanlı Devleti’nde dil, din, etnik köken, kültür, hatta coğrafi bakımdan farklı milletler, uzunca bir süre çok kültürlü bir siyasî birlik olarak bir arada varlıklarını sürdürmüşler, uluslaşma sürecinde ise, her millet kendi ulus devletini kurarak birlikten ayrılmıştır. Sovyetler Birliği’nde ise, yönetim erkini elinde tutan Rusların birçok milleti Ruslaştırma çabasına karşın, 90’lı yılların başında bir dağılma yaşanmış ve birçok millet kendi ulus devletini kurmuştur. Yugoslavya’ya gelince; ülkede 1980’lerde iyice şiddetlenen etnik çekişme, 1990-95 arası cereyan eden iç savaşı doğurmuş, yaşanan birçok acı olaydan sonra, 2000’li yıllarda ülke yedi farklı ülkeye ayrılmıştır.

ABD'nin farklı köken, dil, tarih, coğrafya ve kültürlere mensup toplulukları, melting pot (eritme kabı) adını verdiği kültürel programla kaynaştırarak ortak bir duygu ve düşüncede birleştirme ve uluslaştırma çabası dikkat çekmektedir. Bu eritme kabında çok farklı coğrafyalardan, kültürlerden gelen insanlar “*Ben Amerikanım*” ya da “*Amerikalıyım*” bilincine eriştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak, ABD bir millete dayanmadığı, Amerikan adlı bir millet olmadığı için “tek bir siyasal otorite altında birbirleriyle çatışması kaçınılmaz olan kimlikleri bir arada tutmak zorundadır. Bu kimlikler orada iç içe yaşamaktadırlar. O, ABD daha çok coğrafi aidiyet ve menfaat birliği anlamında Amerikalı olmayı özendirilmektedir.” (Köktürk 2013:46). Aynı ABD, ülkesinde böylesi bir yöntemle hareket ederken kendi dışındaki ulus devletleri küçük parçalara ayırma politikası izleyerek çok kültürlülüğü ulus devletler için bir gereklilik, zorunluluk olarak öne sürmektedir.

Çok kültürlülük, yaşanan süreçte ABD ve Batılı ülkeler (AB ülkeleri) tarafından kendi dışlarındaki dünyanın ulus devlet yapısına sahip ülkelere bir alternatif olarak sunulmakta; özellikle etnik sorunlar yaşayan ülkelere sorunlarını bu yolla çözümlenebilecekleri telkin edilmektedir (Özdağ 2011). Kendileri söz konusu olduğunda ise, “yurttaşlık” tanımları devreye girmekte ve çok kültürlülüğe şiddetle karşı durmaktadırlar. Sözelimi Fransa’da “azınlık kavramına yer yoktur. Vatandaşlar şu veya bu konuda azınlıkta olabilir, ancak örgütlü, dışlayıcı ve az çok sürekli bir statü anlamında bir azınlık içerisinde yer alamazlar. Üstelik Fransız ulusunun Fransız kültürünü yansıması ve koruması gerekir, vatandaşlardan bunu bir vatandaşlık şartı olarak kabul etmeleri beklenir.” (Parekh 2002:8). Görüldüğü üzere, burada tanımlanan yurttaş olabilme koşulları, ulus devlete, üniter yapıya vurgu yapan ilkelere. Oysa, yirmi altı etnik topluluktan oluştuğu rivayet edilen Fransa’da eğer çok kültürlülük geçerli olsaydı, bugün Fransa’dan söz etmek mümkün olamazdı.

Ulus devlet; demokratik, lâik, çağın gereklerine göre tavır alma özelliklerinde ve yönetimindeki halk arasında dinî, mezhebî, etnik, vd. ayırım gözetmeyen, halkını ortak değerler çevresinde birleştiren bir siyasi yapıdır ve günümüzde BM’ye üye devletlerin hemen hepsi ulus

devlettir. Hemen hepsinde etnik, dinî, mezhebî, kültürel birçok topluluk, dolayısıyla çeşitlilik söz konusudur. Ülke yönetimlerinin demokratik, lâik, eşitlikçi olup olmamalarında ya da hukuk ilkelerinin işleyişinde, uygulamalarında çeşitli sorunları olabilir. Ancak, bu sorunlar demokrasiyi, lâikliği işlettikleri oranda çözümlenebilecek sorunlardır. Çünkü, “demokratik oluşları farklılıkları içinde barındırmalarına imkân verirken, lâik oluşları da üniter yapıya zarar verebilecek farklı inanç gruplarına karşı eşit mesafede bulunma ve kamusal alana inanç gruplarının müdahalesini (Gündoğan 2005:109) etkisizleştirme gücü verir.

Küreselleşmenin aktörleri olan devletlere göre çok kültürlülük, küreselleşmenin bir zorunluluğudur. Onlara göre dünya kültürel bir melezleşmeye, homojenleşmeye ve sonunda da tek bir kültürel yapıya doğru gitmektedir. Diğer yandan küçülen, adeta bir küresel köy⁶ hâline gelen dünya, ekonomik olarak da tek pazar hâline gelecektir. Zaman içinde ülkelerin sınırlarının da bir önemi kalmayacaktır. Zaten iletişim araçlarının hızı ve sınır tanımazlığı, yaşanan süreçte sanal da olsa ülke sınırlarını geçersiz kılmıştır. Küreselleşmenin lokomotifi olan çok uluslu şirketler, bu süreçte ulus devletin rolünü üstlenecek ve böylelikle de ulus devlet ortadan kalkacaktır.

Görüldüğü gibi, çok kültürlülük ekonomik, teknolojik, siyasî, vd. bakımlardan gelişmiş emperyalist Batılı ülkelerin ulus devlet yapısına karşı uygulamaya koydukları bir düşünce sistemidir. Ulus devlet, çok kültürlü bir yapıyı değil, kültürel çeşitliliği önemseyen, bu çeşitliliği ortak kültürü yapılandırma ve geliştirmede kullanmaya çalışan bir anlayışla hareket eder. Etnik, dinî, kültürel farklılıklardan çok benzerlikleri, ortaklıkları önemser ve bu çeşitliliği ulusal bir zenginlik olarak değerlendirir. Kapsayıcı, kucaklayıcı bir üslupla ulusal kimlikte insanları birleştirmeye, bütünleştirmeye, ortak bir güç hâline getirmeye çalışır. Ulus devlette insanların eşit biçimde kendilerine tanınan haklarını kullanmaları ve yine devletçe verilmiş ödevlerini de yerine

---

⁶ 1960'lı yıllarda Marshall McLuhan, kitle iletişim araçlarının kullanımının hızla yaygınlaşarak dünyayı küresel bir köye dönüştüreceğini ileri sürmüştür.

getirmeleri; diğer yandan da ortak dil, tarih ve kültürü paylaşmaları, toplumsal yaşama katkı sağlamaları beklenir.

İngiltere’de, Fransa’da, Japonya’da, vd. birçok ulus devlette uygulama bu şekilde olup oldukça da başarılıdır. Çünkü hangi etnik yapıdan ya da dinî inançtan gelirse gelsin bu ülkelerde herkes İngiliz’dir, Fransız’dır ya da Japon’dur. Bu örnekler göz önüdeyken, ABD ve AB ülkeleri, dünyanın farklı bölgelerindeki etnik yapıları devletlere demokrasi, insan hakları, kültürel haklar, vb. başlıklar altında çok kültürlülüğü önermekte; bu ülkelerden etnik toplulukların dillerini, kültürlerini tanımalarını ve gelişmelerine imkân vermelerini istemektedirler. Bu yönde ABD ve Batılı ülkelerin etkisindeki birçok ulus devlette çeşitli yayın ve eğitim faaliyetleriyle etnik topluluklara -yapay da olsa- dil, tarih ve kültür yaratılmaya çalışılmaktadır.

Bu çabalar ve uygulamalar, mevcut ulus devlet yapısını, bin yıllardır bir arada yaşamış ve millet olma bilincine erişmiş toplulukları, milli kültürü, yaşayışı bölme ve “biz ve öteki/ler” algısını toplumun bütününe yayarak toplumsal bütünlüğü bozma amaçlıdır.

Çok kültürlülüğün eyleyenleri Batılı devletler, küreselleşme sürecinin dışında dünyada hiçbir ülkenin kalamayacağı, bunun bir zorunluluk olduğu, “öteki” kültürlerin de tanınması ve gelişmelerine imkân verilmesi gibi temel varsayımlardan hareket etmektedirler. Temel amaç ve hareket noktaları, kendileri dışındaki ülkelerde ekonomik, siyasî, askerî zaafı yaratarak mevcut iktidarı zayıflatmak, sonrasında da etnik toplulukları harekete geçirerek ülke bütünlüğünü küçük birimlere ayırmak, bölmek ve oluşan etnik topluluklarla kendi çıkarları doğrultusunda bağlaşıklık kurmaktır. Afganistan’da, Irak’ta, Suriye’de, vd. birçok ülkedeki uygulamalar bu yöndedir ve sürmektedir.

Toplumun/milletin bütün bireyleri “ortak kültürü” paylaşır. Ancak bu ortak paylaşımın yanında bireyden bireye, aileden aileye, bir köy, kasaba ya da şehirden, bir köye, kasabaya ya da şehre özgü yaşayış, dolayısıyla kültürel farklılıklar vardır. Bu, yaşanılan yerin coğrafî, ekonomik, dinî, ahlâkî, vd. özelliklerinden kaynaklanır. Sözelimi Türkiye’nin yedi bölgesinin insanları arasında maddî,

manevî yaşayış, inanç ve uygulamalar yönünden farklılıklar söz konusudur. Ancak, bu farklılıklar bu insanların dilde, duyguda, düşüncede, inançta, tasada ve kıvançta bir olmasına, birlikte hareket etmesine engel değildir. Zirâ, bu insanları bir arada tutan bağ, farklılıklardan değil, ortaklıklardan oluşur.

Her toplumun atalarından devraldığı, geleneksel olarak koruyup geliştirdiği, yaşamın gerektirdiğince güncellediği, kendine özgü bir yaşama biçimi, kültürü vardır. Bu kendine özgülük, genel kültüre çeşitlilik olarak katılır. Önemli olan bu çeşitlilikten gerektiğince yararlanmak, bu çeşitliliği ortak kültürün geliştirilmesinde kullanabilmektir. Toplumun ortak kültürü, genelin kültürüdür ve “genellik’in ille bir tekbiçimlilik olması gerekmez. Topluluk, davranışları ya da düşünceleri birbirine benzer kılmaz. Toplulukta bulunan genellik, içeriği (anımları) topluluk üyeleri arasında kayda değer ölçüde değişebilen biçimlerin (davranış tarzlarının) genelliğidir.” (Cohen 1999:19). Yaşanılan ekonomik, siyasî ve kültürel süreçte her kültürel yapı, bir diğeriyle etkileşmek, ilişkiye girmek zorundadır. “Hiç bir toplum, kültürel olarak kendine yeterli ve yalıtılmış kalmaz.” (Parekh 2002:11). Dolayısıyla bu etkileşimi, kültürün gelişimine katkı olarak yönlendirmek gereklidir.

Toplumsal yapıda kimi kesimlerde yoğun bir geleneğe, devlete, anayasaya, vd. bağlılık olabildiği gibi, kimi kesimlerde de geleneğin, devletin, yasaların önemsenmemesi, hatta eleştirilmesi söz konusu olabilir. Burada devletin dayandığı temel yasalar, ilkeler, toplumsal yapının, toplumsal bütünlüğün sınırlarını, kırmızıçizgilerini belirler ve her kesim için bağlayıcı etkinlikte olan bu yasalar ve ilkeler, bireysel olduğu kadar toplumsal oto kontrolü de sağlar.

Türkiye Cumhuriyeti

Türkiye’de çok kültürlülük tartışmalarının, özellikle 2004 yılında yayımlanan Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Raporu’yla⁷ ivme kazandığı görülür. Raporun, “Kuramsal Neden:

⁷ Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu, Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Raporu, 2004, <https://www.memurlar.net/haber/11980/azinlik-raporunun-tam-metni.html>
14.8.2020

Türkiye Cumhuriyeti'nde Alt-Üst Kimlik İlişkisi” bölümünde, “Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra onun yerine geçerken, onda bulunan alt-kimlikleri (çeşitli etnik, dinsel, vs. grupları) olduğu gibi miras almıştır. Fakat İmparatorluk'daki üst-kimlik (devletin yurttaşına verdiği kimlik) Osmanlı iken, Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk olarak belirlenmiştir. Bu üst-kimlik, vatandaşı ırk ve hatta dinle tanımlama eğilimindedir. Ör. Yurt dışındaki soydaşlarımız dendiği zaman Türk etnik kökenden olanlar kastedilmektedir. Diğer yandan Türk sayılabilmek için ayrıca Müslüman olmak gerektiği, gayr-i Müslim yurttaşlarımıza Türk değil vatandaş denmesinden de bellidir. Türkiye'de hiç kimse örneğin bir Rum veya Musevi yurttaştan söz ettiği zaman Türk dememektedir, çünkü Müslüman olmayan bir yurttaştan söz etmektedir. Bunun devlet uygulamasına ilişkin üzücü örnekleri yukarıda yeterince verilmiştir. Bu durum, kendini Türk ırkından saymayan diğer alt-kimlikleri yabancılaştırmış ve sorun yaratmıştır. Eğer bu üst-kimlik Türkiyeli olsaydı, bu durum ortaya çıkmazdı. Çünkü tamamen toprak esasına dayandığı ve kan esasını tamamen dışladığı için bütün alt-kimlikleri eşit biçimde kucaklayacak ve işin içine etnik, dinsel vs. özellikleri karıştırmamış olacaktı.” denilmektedir.

Raporun belki de en dikkat çekici cümlesinde, “Türk” üst kimliğinin vatandaşı ırk ve din ile tanımlama eğiliminde olduğu, bunun yerine “Türkiyeli” üst kimliğinin kullanılması gerektiği ileri sürülmüştür. Oysa, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ilk maddesinde devletin bir cumhuriyet olduğu, ikinci maddesinde de “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.”⁸ sözüyle Türkiye Cumhuriyeti'nin temel özellikleri belirtilmektedir.

Bu ilkelerde dinî, mezhebi, etnik, vb. bir nitelik söz konusu edilmemekte, insan haklarına, adalete, demokrasiye, lâikliğe vurgu yapılmaktadır. Bu ilkeler çerçevesinde her tür farklılığa, çeşitliliğe

---

⁸ anayasa gov.tr 27.7.2020

yaşama imkânı tanınmaktadır. Her topluluk, bir alt kültür birimi olarak ortak kültüre katkı sağlayıcı etkinlikte, kendi kültürel varlığını da geliştirmeye teşvik edilmektedir. Çünkü, dinî ya da etnik kimlikli “bu toplulukların her birinin korumak ve sürdürmek istediği kendine ait uzun bir tarihi ve yaşama biçimi vardır.” (Parekh 2002:5).

Ulus devletin, ortak kültüre yönlendirici, ortak kültürü geliştirici, ortak kültürü genele yaymak ve homojen bir kültürel yapı oluşturmak gibi çabası, çalışmaları vardır. Ancak, bunları sosyal ve lâik, kişi hak ve özgürlüklerini hukukî güvence altına almış olması ve her dinî ya da etnik kimliğe eşit mesafede oluşu ile sağlıklı şekilde gerçekleştirir. Böylece ulus devlet, kültürel çeşitliliği toplumsal birliği ve bütünlüğü tesis etmede bir araç olarak kullanmış olur. Bunun en güzel örneği, Mustafa Kemal Atatürk’ün 10. Yıl Nutku’nda dile getirdiği “*Ne mutlu Türküm diyene*” sözüdür.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk bu sözüyle kültürel çeşitliğe, ortak kültüre, birliğe ve bütünlüğe vurgu yapar. Çünkü bu sözle dinî, mezhebî ya da etnik mensubiyetine bakılmaksızın, bu ülkenin havasını soluyan, suyunu içen ve ekmeğini yiyen, Türkiye Cumhuriyeti değerlerine gönülden bağlı, Türk milletinin bir üyesi olmaktan onur duyan, gerektiğinde ödev ve sorumluluklarının bilincinde olarak canını dahi bu ülke için vermeyi göze alan herkes Türk olarak kabul edilmiştir; ki M. K. Atatürk, “*Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk halkına Türk milleti denir*” (1930) ve “*Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep bir soyun evlâtları ve hep aynı cevherin damarlarıdır.*”⁹ (1932) derken bu çeşitliliğin bir zenginlik olduğunun bilincindedir ve herhangi bir dinî, mezhebi ya da etnik bir niteliği işaret eder değildir. Yani, hiç kimse ya da topluluk ayrıcalıklı değil; herkes, her topluluk bu milletin eşit hak ve ödevlere sahip parçasıdır

“Türkiyeli” adı, bir üst kimlik adı olamaz; çünkü, “Türkiyeli”, bir coğrafyaya, mekâna aitliği belirtir ve “sosyolojik, filolojik ve siyaset bilimi açısından doğru [değildir]. (...) ‘Türkiyeli’, bir kimliği ve bir

⁹ Atatürk ilkeleri, ktb.gov.tr 29.7.2020

insan tipini ifade etmez. Çünkü ‘Türkiyeli’ diye bir kültür aidiyeti yoktur. ‘Türkiyeli’ bir devlet halkı anlamına gelmediği gibi, geçmişiyile organik bağlarla büyüyen bir halk anlayışını yani ulusu da ifade etmez.” (Gündoğan 2005:109).

Türkiye Cumhuriyeti, kültürel zenginliğe sahip bir ülkedir. Yedi bölgesinde yaşayan insanların paylaştıkları inanç, amaç, yaşayış paydasındaki farklılıklar bu paydayı renklendirici olup coğrafyadan, iklimden, geçim şartlarından, yaşayıştan kaynaklanan doğal farklılıklardır. “Türkiyelilik”, “mozaik olma” gibi kavramların türetilmesi, ülkenin birliğini, bütünlüğünü bozmaya yönelik faaliyetlerin bir safhasıdır.

Çok kültürlülük, yaşanan süreçte ABD’nin ve AB ülkelerinin, iletişim araçlarının hızı ve sınır tanımazlığını, çok uluslu şirketleri, ulusal ya da uluslararası sivil toplum kuruluşlarını, medyadaki etkin yazar ve akademisyenleri, sanat ve spor dünyasındaki ünlüleri, vd. kullanarak ulus devletleri etnik temelli küçük parçalara bölme amaçlı bir faaliyeti olarak sürdürülmektedir.

Sonuç

Hiçbir ulus devlet, ülke genelinde farklılıkları belirginleştirip milli yapısını zayıflatmayı düşünemez. Dolayısıyla, tarihi yaşamışlıkları nesnel şekilde değerlendirerek emperyalizmin bu oyununa gelinmemelidir. Birlik içinde çeşitliliğin tesisi için haklar, özgürlükler, ödevler ve yükümlülükler yönünden eşitlik; dil, tarih, inanç ve değerler yönünden de ortaklıklar güçlendirilmelidir. Hangi devlet olursa olsun, (elbette ki Türkiye Cumhuriyeti de) insan hak ve hürriyetlerini başa alarak hukuk sistemini bağımsız ve yansız işletmeyi, hiçbir kişi ya da gruba, topluluğa ayrıcalık tanımamayı, gelir dağılımını âdil ve eşit şekilde gerçekleştirmeyi, inanç ve yaşayışta laikliği etkin kılmayı hedeflemelidir. Çünkü, dünyaya çok kültürlülüğü öneren AB ülkeleri ve ABD, hedef ülke/ler/deki etnik, dinî ya da mezhebî açıdan farklı toplulukları tahrik etmede her türlü yolu kullanabilmekte, ülkenin/ülkelerin kendi içinde rahatlıkla çözümleyebileceği sorunları istismar edebilmektedirler.

Sözgelimi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu unsurlarından olan Alevîler bile, sanki ayrı bir dine mensuplarmış ya da farklı bir etnik toplulukmuş gibi tahrik edilmeye, ana gövdeden ayrıştırılmaya çalışılmaktadır. Günümüzde bu tür tahriklere, istismlara birçok ulus devlet, halkını dinî, etnik, siyasî, vb. yönden ötekileştirmeden, dışlamadan, ortak duygu, düşünce ve ideallerde birleştirmek yolunu seçmiştir. Bunu yaparken de siyasî, ekonomik, teknolojik yönden güçlü, gelir dağılımında eşitlikçi ve âdil, sağlıklı işleyen bir hukuk sistemine sahip olmayı, böylelikle de toplumsal birliği ve bütünlüğü tesis etmeyi hedeflemiştir. Çünkü, bu hedeflere ulaşmış toplumda içten ya da dıştan hangi saldırı, tahrik ya da etki söz konusu olursa olsun karşılık, destek bulamayacaktır. Tabî ki burada devletin halkına, halkın da devletine olan güveni çok önemlidir. Devlet, bu güveni halkına yaptığı uygulamalarla somut olarak göstermelidir.

Ortak aklın, dolayısıyla ortak kültürün geliştirilmesi, güncellenmesi, toplumsal ortak paydanın güçlenmesini sağlayacaktır. Aksine ortak kültürün, yani toplumsal hayattaki “hâkim kültürün ihmali, toplumsal dokunun eşit kültür öbeklerinden oluştuğu kabulü, kültürel anlamda devletin kimliksizleşmesine neden olur” (Akça 2013:94). Bu nedenle her ulus devlet, milli kültürünü, değerler sistemini, inanç ve ideallerini, kısacası milli kimliğini halkına ayırım göstermeden sunar ve benimsenmesini sağlar. “Hiçbir etnik grup ve azınlık, bu hakkı ondan alamaz ve ‘Egemen Toplum’u kendisi biçiminde etnik görünüme dönüştüremez.” (Türkdoğan 2005:54). Örneğin Fransa, anayasasında “devleti oluşturan insan topluluğunu ‘tek bir millet’ olarak tanımlamakta ve bu milleti oluşturan alt topluluk tanımlarını reddetmektedir.” (Sezginer 2005:39). Türkiye Cumhuriyeti de anayasasında tanımladığı gibi demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir ve milli birliğini, bütünlüğünü kültürel çeşitliliği içinde sürdürme yolunda ilerlemesi gerekmektedir.

Kaynaklar

1. AKÇA, Gürsoy 2013, “Devlet, Demokrasi ve Çokkültürcülük”, Milliyetçilik ve Kimlik Tartışmaları, (Ed. V. Erden-İ. Vurucu), Türk Ocakları Konya Şubesi Kültür Yay., Konya, s. 67-96.
2. COHEN, Anthony P. 1999, Topluluğun Simgesel Kuruluşu, Dost Yay., Ankara

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

3. GÜNDOĞAN, Ali Osman 2005, “Türkiyelilik ve Çok Kültürlülük”, Çok Kültürlülük ve Türkiyelilik, (Ed. M. Çağatay Özdemir), tek ağaç Yay., Ankara, s. 108-114.
4. KÖKTÜRK, Milay 2013, “Türk Milliyetçiliği’nin Ontolojik Temeli ve Çokkültürcülük”, Milliyetçilik ve Kimlik Tartışmaları, (Ed. V. Erden-İ. Vurucu), Türk Ocakları Konya Şubesi Kültür Yay., Konya, s. 37-54.
5. MARSHAL, Gordon 1999, Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara
6. ÖZDAĞ, Ümit “Çok Kültürcülük: Kolonyalist Mirasın Emperyalist Kullanımı”, Yeniçağ Gazetesi, 6 Ekim 2011
7. PAREKH, Bhikhu 2002, Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek, Phoenix Yay., Ankara
8. SEZGİNER, Murat 2005, “ ‘Türklük’ ve ‘Türk Devleti’ Üzerine Tartışmalar”, Çok Kültürlülük ve Türkiyelilik, (Ed. M. Çağatay Özdemir), tek ağaç Yay., Ank, s. 26-43.
9. TÜRKDOĞAN, Orhan 2005, “Son Azınlıklar Raporu Üzerine”, Çok Kültürlülük ve Türkiyelilik, (Ed. M. Çağatay Özdemir), tek ağaç Yay., Ankara, s.51-58.

ÖRF, ADET, GELENEK VE GÖRENEKLER 'DEĞERLERİN KORUNMASINDA DİN VE GELENEĞİN ÖNEMİ'

Sefa SEZER

Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bölgesel Kalkınma ve Gelişimi Ana Bilim Dalı,
Bölgesel Kalkınma İktisadi Programı Yüksek Lisans Öğrencisi
sefasezer44@gmail.com / sefa_sezer77@windowslive.com Orcid: 0000-0003-1394-1830

Özet

Din, kimlik ve gelenek yapısı içerisinde yaşadığımız toplumda küresel ve ekolojik olarak gelişme yönünde insanlar için ahlaki değerlerin kültür ve coğrafi yönde ideolojik ve teolojik içselleştirilmesi gerekmektedir. Böylelikle bir toplum için ortak tarih, kültür, sembol ve görüşler çerçevesinde bir araya gelmek o toplumu güçlü kılan en önemli temel husustur. Dini jeopolitik olarak toplumun edindiği dini ve milli kimlik ve gelenek sembolleri o toplumda bir bütünlüğe ve sürekliliğe sebebiyet vermektedir.

Çalışmamızın konusu, Anadolu coğrafyasının zihin köklerine dayanak ve ilk adım olan ve bu topraklarda yaşayan toplumları renk renk dokuyan, adım attıran, yol açan, yolda sebat etmelerini sağlayan, motive eden ve enerjisini de her an kendisinden aldığı ilahi kudrettir. Bu sebeple, ilk başta insanın beslendiği kaynağı doğru belirlemesi ve bu kaynaktan aldığı besin ile hayatının tıkanan damarlarına yol açması gerekir. İşte değer dediğimiz bizlere bir makine değil insan olduğumuzu hatırlatan, hayat okumasını ve yolculuğunu da bu zemin üzerinde yaptıran bu değerlerin koyucusudur.

Buradan hareketle toplumda hem insani hem sosyal zeminde tarihsel süreç için de bize rengimizi veren o değerler gelenek ile taşınarak gelmiştir. Bu gelenek bize kadar inancın farklı zaman ve mekânlarda zamanın çocuğu olarak yaşayan tüm geçmişimizin bir sunumu, armağanı ve değerlendirmesidir. Bize düşen ise inancımızı bulduğumuz zamanı ve şartları da göz önünde bulundurarak çok kompleks hale gelmiş zamanımızda çift kanatlılığımızı yani ruhsal ve fiziksel dünyamızı en kaliteli hal getirmektir. Din, bize bir gelenek oluşturmuş ve değerleri ile beslemiştir. Bu döngü de din ile birlikte

geleneği de canlı tutmakta ve kaynağından kopmadığı sürece de canlı kalacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din, Gelenek, Din ve Değer, Dini Geleneğin Yeri, Din ve Kimlik.

‘THE IMPORTANCE OF RELİGİON AND TRADİTION İN THE PRESERVATION OF VALUES’

Abstract

In the society we live in, within the structure of religion, identity and tradition, moral values should be internalized ideologically and theologically in the cultural and geographical direction for people in the direction of global and ecological development. Thus, coming together within the framework of common history, culture, symbols and views for a society is the most important basic factor that makes that society strong. The symbols of religious and national identity and tradition acquired by the society as religious geopolitics cause a unity and continuity in that society.

The subject of our study is the divine power, which is the foundation and the first step to the roots of the mind of Anatolian geography and that weaves the societies living in these lands, takes a step, leads them, keeps them on the road, motivates them, and gets its energy from him at every moment. For this reason, at first, a person must determine the source from which he is fed correctly and cause the veins of his life to be blocked with the food he receives from this source. What we call value is the inventor of these values that remind us that we are not a machine, but a human being, and make our journey and life reading on this ground.

From this point of view, those values that gave us our color for both the humanitarian and the social grounds in the historical process in the society have been carried by tradition. This tradition is a presentation, gift and evaluation of our whole past, living as the child of time in different times and places, until us. Our duty is to make our biplane, that is, our spiritual and physical world, the highest quality in our time, which has become very complex, by considering the time and

conditions we are in. Religion has created a tradition and nurtured us with its values. This cycle also keeps religion and tradition alive and will remain alive as long as it does not break from its source.

Keywords: Religion, Tradition, Religion and Value, Place of Religious Tradition, Religion and Identity.

Giriş

Din kavramı, insanlığın varoluşundan günümüze kadar, insanın toplumsal çevrenin oluşturulmasında önemli etkileri yer almaktadır. Din yönünde yönelimin yer aldığı toplumda, hızlı bir süreçte toplumsal değişim yaşanmaktadır. İnsanın hayatında yer alan din olgusunun özelliği sosyal ve kültürel bir yapının oluşturulmasını sağlamakta ve sosyoloji alanı konusunda da dinin de yer aldığını belirtmektedir.

Hem toplumun hem de bir bölge halkının değerleri bulunmaktadır. Bu değerlerin toplamı kültürü ifade etmektedir. Değer olarak kastedilen din, dil, tarih, ahlâk, örf, adet ve gelenekler gelmektedir. Bu değerler toplumları birbirinden ayırır ve o toplumun kimliğini ifade etmektedir. Değerlerimiz toplumdaki yaşayış sürecinin ilerlemesiyle birlikte şekillenir ve yerini almaktadır. Bu değerleri birbirleriyle ilişkilidir ve birbirinden ayırmak mümkün değildir. Değerlerimiz için örfler, adetler, gelenekler ve görenekler örnek verilebilir.

Geleneklerimiz ve göreneklerimiz; toplumsal olarak kuşaktan kuşağa aktarılan kültür eseri, miras, davranış, bilgi, yetenek, eylemlerin tümünü ifade etmektedir. Sosyolojik veya dini yönüyle bir belirten belirli tanımlara örnek teşkil eden kültürel özellikleri, yemek kültürleri, bayramlar, önemli günlerde yapılan faaliyetler, yas süreçleri, anma faaliyetleri ve başsağlığı olayları örnek olarak gösterilmektedir.

Birçok örflerimiz, adetlerimiz, geleneklerimiz ve göreneklerimiz yıllar süresince insanlar tarafından uygulama olarak ele alınmış, doğruluğu sorgulanmış, toplumu toplum yapan önemli değerlerimiz haline gelmiştir. Bu değerler toplumları birbirinden ayırmaktadır. Bu değerlerin değiştirilmesi söz konusu olamaz. Değerlerimiz bizim kimliğimiz ve özümüzdür. Sahip olduğumuz değerlerin kıymetini

bilmeli ve bu değerlere sahip çıkmalıyız. Eğitim ve öğretim yoluyla vizyon odaklı olarak sonraki nesillere ulaşması için tüm çabayı sarf etmemiz gerekmektedir.

Literatür

Din, gelenek ve kimlik yapısı bağlamında içinde yaşadığımız toplumda küresel, siyasi ve ekolojik olarak gelişme yönünde çocuklarımız ahlaki değerlerin kültür ve coğrafi yönde siyasi, idelolojik ve teolojik çekişmelerden uzakta olup eğitimin verilmesi ve içselleştirilmesidir (Çınar, 2017 a: ty.).

İnsani değerlerin erozyonuna ve ahlaki olarak yozlaşmaya engel olabilmek için de bir din öğretimine ihtiyacı ve hakkı yer almaktadır. Ana amaç olarak ahlaki değerleri yerleştirmek ve genişletmek olan din yapılarında ahlak ve değerler arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. İslam dini de güzel ahlakı tanımlamak ve insani değerleri yüceltmek için gönderilmiştir. Bu nedenle dinin öğreniminde DKAB programlarında ‘ Din, Gelenek ve Ahlak Kimlik Belirlenmesi ’ alanı önemli bir yer tutmaktadır (MEB, 2010).

Değerler Eğitimi, örtük müfredat olarak tüm derslerin, konuların içerisinde yer alacak, ana sınıflarından başlayarak eğitimin her kademesinde yer alması gerekmektedir. Psikolog Thomas Lickona 1991 yılında söylemiş olduğu bir açıklamada; karakter ve kişilik eğitimi için, “iyi bir insan olmanın gerektirdiği erdemlerin yeşermesi için planlanmış bir çabayı içerir” demiştir. Ancak iyi ve iyi niyetli insan yetiştirmeyi eğitimin merkezi haline getirmek planlanmıştır. Fakat bunun nasıl yapılacağı ve iyiliğin ne, nasıl, neye ve kime göre tanımlandığı oldukça önemli bir kavram olarak ele alınmıştır (ERG,b2018).

Değer ya da karakter eğitimi Amerika’da 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır ve etkisini pek çok ülkede göstermiştir. Türkiye’de de Cumhuriyet’in kurulduğu ilk yıllarda ‘vatandaşlık’ eğitimi adı altında verilen dersler ile “toplumsal ahlak” bilinci oluşturulma çabası başlamıştır. Güncelenen müfredat sonrası insan hakları, yurttaşlık bilgisi ve demokrasi gibi başlıkların, Vatandaşlık ve Sosyal Bilgisi

derslerinden sonra Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin içerisinde de değerler eğitimi konuları yerleştirilmiştir (ERG,b2018).

Son araştırmamıza ise MEB'in açıklamalarına göre okul öncesi dönemde ki değerler eğitimi faaliyetleri ile devam etmekteyiz. MEB'in açıklamalarında “sevgi, saygı, hoşgörü, sabır, iş birliği, sorumluluk, vatanseverlik, yardımlaşma ve paylaşma” gibi değerlerin, çalışmaların sonucunda ortaya çıkan 37 değerden seçildiği ifade edildi (MEB, 2018).

Çalışmalardan yola çıkıp sonuç olarak; Eğitim değer olan kavramın merkezinde yer almalıdır. İlk başta bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel alanlarda gelişimsel uygunluk sağlanmalı ve konu - değer ilişkisi kurularak, başkasının bakış açısını anlama, deneyimleriyle ilişkilendirme, anlamlı olma, olumluya odaklanma ve empati kurma gibi özelliklere sahip olması en önemli nedendir. İyi insan olmaya dair desteklenecek duygusal yönelimler, korkular, kaygılar, nefretler ve suçluluklar gibi olumsuz duygulardan değil de aksine sempati, empati ve saygı gibi olumlu duygulardan beslenmesi gerekmektedir. Tabii öncelikle de öğrencinin içinde bulunduğu ortamın, çevrenin ve yetişkinlerin o değerleri taşıması ve kültür olarak da yaşatması gerekmektedir. Yani, sevgi ya da saygı birer değer olarak ele alınacaksa, önce çocuklar sevilmesi ve çocuklara saygı duyulmalıdır. Sonra evde, sokakta ve okulda o kültür yaratılmalı ve yaşatılmalıdır.

1. İnsan ve Değer Arasındaki Bağ

Toplumda her insanın kendi hedefleri ve amaçları bulunmaktadır. Bu amaç ve hedefleri eyleme dökecek planlar yapmasında en önemli etken değerler duygusu olmaktadır. İnsanın davranışlarını ve ileriye dönük hedeflerini etkileyecek, davranış ve düşüncelerine rehberlik eden temel faktör, inandığı değerlerdir. Böylece bu değerler, toplumu meydana getiren insanlara, önemli olan konuların ve tercih edilmesi gereken işlemlerin gerektiğini gösteren temel yapılarıdır (Caferi,1994).

Değerler; insanın bireysel ve toplum yönünde huzurlu bir şekilde yaşam sürmesini sağlarken, tercihlerini de etkileyen önemli bir olgudur. Bu kapsamda bir insanın değeri aslında o insanın yaşamında

hedeflediği değerler, yaptıkları ve yaşadıkları olaylarla şekillenen değerlerdir. Toplumda yaşayan insanların hem bireysel hem de sosyal yönü bakımından oluşan değerlerin, bir toplumun sosyal ve kültürel yapısı üzerinde etkin bir özelliği vardır. Değerler, insanın hayatını şekillendirerek değer ve erdem kavramları arasında önemli bir bağı oluşturmaktadır (Turan, 2010).

2. Değişim Sürecinde Değerler

Değişim sürecinin ana temelinde beşerî ihtiyaçların kapsamlı bir şekilde karşılama hedefi vardır. Değişim, bireyler için önemli olduğu kadar toplumlar için de vazgeçilmez bir kavramdır. Değişim, toplumların ve toplumda yer alan kuruluşların devamı ve işlevsel özelliği bakımından önemli bir işlemdir (Keskin, 1997)

19.yüzyıldan itibaren, teknoloji ve sanayi odaklı faaliyetlerin gelişmesiyle birlikte köy yaşamından kent yaşamına doğru göç hızının yükselmesiyle toplumların yaşama standart yapısı değişmiş ve toplumsal gelişim, pek çok ülke ve ülkelerde yer alan toplumlarda önemli bir yenileşmeye sebep olmuştur (İnam, 1997)

Değerlerin zamana ve mekâna göre ayrılması durumunda farklılıklar olabilmektedir. Bu sebeple değerlerin güncel bir şekilde tutulabilmesi için tekrarlı bir şekilde kontrol edilmesi gerekmektedir. Değerler ifadesinin günümüzde insanların ihtiyaçlarına göre güncellenmesi ve değişime uğraması anlamına gelmektedir. Zıt bir durum olmasından dolayı tehlikeye girecek, yaşanması ve uygulamaya dökülmesi mümkün olmayan bir duruma dönüşecektir (İnam, 1997).

3. Değerlerin Toplumdaki Yeri ve Önemi

Toplum tarafından en doğrusu ve en faydalı olduğu kabul edilen faktörler toplumdaki değerler olarak ifade edilir. Değerler, bir toplumun varlığının ve oluşunun sebebini meydana getirmektedir. Her toplumun kendisine göre bir değeri olmasıyla birlikte küresel olarak değerler de yer almaktadır (Kaymakçan, 2010).

Değerler toplumsal birlikteliğin sağlanması ve toplumda bütünlüğün meydana gelmesinde çok önemli bir faktördür. Toplumda

yer alan değerler, insanların toplumda birbirlerine karşı sorumluluklarının tanımlamalarını, insanların barış ve güven içinde yaşamalarını sağlayan önemli bir olgudur (Doğan, 2006).

4.Değerlerin Eğitimdeki Yeri ve Önemi

Değer olarak ifade ettiğimiz kavram bir varlığa ruh, ahlâk ve toplum yönünden imkan tanınan, önem ve üstünlük olarak ifade edilmektedir. İnsanın düşünceleri ve davranışlarını yakından ilgilendiren değerler insanların davranışlarını neden ve sonuç olarak açıklayabilmektedir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Bireyin sahip olduğu değerler, iyiyi ve doğruyu ayırt edebilmesini ve buna göre davranmasını sağlayan unsurlardır. Bu nedenle, değerlerin insanın yaşama bakış açısının ve davranışlarının temelini oluşturan bir kavram olduğu söylenebilir (Şişman, 2002)

Şekil 1. Değerlerimiz Panosu
Kaynak: (MEB, 2018).

Yukarıda verilen Şekil 1.'de Değer eğitimi içerisinde yer alan kavramlar gösterilmiştir. 'Din, kimlik, gelenek ve değerlerin korunmasında verilen bu kavramların net ve etkin bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Eğitim ve öğretim kurumlarında okul öncesi kademesinde verilen değerler eğitimine dair bilgiler, detaylar, çıktılar, katılımlar, dersin gelenek ve kimlik yapısı çıktılar ve sonuçlara ait veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Tablo 1. MEB Bünyesinde gerçekleştirilen Değerler Eğitimi ‘Aylık Değerler Eğitimi Tablosu’

Aylık Değerler Eğitim Tablosu		
Değerler	İşleneceği Ay	Sınıf Düzeyi
Yardımsızlık (Paylaş Ve İkrâm Et)	Ekim	Ortaokul ve Lise
Yardımsızlık (Paylaş Ve İkrâm Et)	Kasım	Ortaokul ve Lise
Sevgi – Saygı - Nezaket	Aralık	Ortaokul ve Lise
Sorumluluk	Ocak	Ortaokul ve Lise
Dostluk – Vefa	Şubat	Ortaokul ve Lise
Vatanseverlik	Mart	Ortaokul ve Lise
Adalet – Dürüstlük	Nisan	Ortaokul ve Lise
Sabır – Öz Denetim	Mayıs	Ortaokul ve Lise

Kaynak: (MEB, 2018).

Yukarıda ki Tablo 1’de ki bulgular incelendiği zaman MEB bünyesinde gerçekleştirilen değer eğitiminin aylık konu bilgileri de yer alarak konu başlıkları verilmiştir. MEB bünyesinde gerçekleştirilen Değerler Eğitimi konu başlıkları incelendiği zaman konu sayılarının içerik, özellik ve temel bilgi anlamında sınırlı olduğu görülmektedir (MEB, 2018).

Tablo 2. Değerler Eğitimi Yıllık Çalışma Planı 2017 – 2018

Değerler Eğitimi Yıllık Çalışma Programı		
Aylar	İşlenecek Değerler	Alt Değerler
Ekim	Sevgi	Başkalarını Sevmek / Doğayı Sevmek -Farklılıkları Sevmek / Arkadaşlık Merhamet Etmek / Barış
Kasım	Sorumluluk	Kendisine Karşı Sorumluluk / Ailesine Karşı Sorumluluk / Topluma Karşı Sorumluluk / Çevreye Karşı Sorumluluk Çalışkanlık / Tutumluluk
Aralık	İyilik Ve Hoşgörü	Öneriye Açık Olmak / Eleştiriye Açık Olmak / Merhamet / Cömertlik Olumlu Düşünme / Trafikte Hoşgörü
Ocak	Dürüstlük	Doğruluk / Adil Olmak / Başkalarına Karşı Adil Olmak / Cesaret / Kendine Karşı Dürüst Olmak
Şubat	Saygı	Devlete Saygı / Bayrağa Saygı / Kendine Saygı / Anne Ve Babaya Saygı / Büyüklere Saygı / Çevreye Saygı
Mart	Vatanseverlik	Milli, Manevi, Tarihi ve Kültürel Değerleri Benimseme / Vatandaşlık Sorumluluklarını Bilmek / Askerlik Görevi / Vergi Vermek / Haklarını Bilmek / Bayrak Sevgisi Ve İstiklal Marşı / Türk Büyükleri

Kaynak: (MEB, 018). Yukarıdaki Tablo 2.’de MEB bünyesinde gerçekleştirilen değerler eğitimi yıllık çalışma programı yer almaktadır. Okul öncesi kademesinde de değerler eğitimi belirli aylarda işlenecek değerlerin teması ve alt başlıklarıyla ele alınmıştır (MEB, 2018).

Tablo 3. Eğitimin Farklı Kademesinde Sınıf Öğretmenleri, Branş Öğretmenleri ve DKAB Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Hakkında Düşünceleri

Okul Öncesi Kademesinde Okul Öncesi, Sınıf Öğretmenleri, Branş Öğretmenleri ve DKAB Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Hakkında Düşünceleri						
MADDELER	Değer / Ölçek	Hiç Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Değerler eğitiminde öğrencinin karakter yapısını değerler üzerinde yoğunlaştırmasını sağlamak sadece DKAB öğretmenlerinin sorumluluğudur.	f %	35 4,3	110 14,0	34 4,2	300 39,8	280 36,3
Değerler eğitiminde değerler üzerine yapılan kazanımlarda çevresel faktörler olumsuz yönde etkide bulunmaktadır.	f %	6 0,9	47 6,3	36 5,0	366 48,2	325 42,0
Değerler eğitiminde yer alan ders konuları değer öğretimine yer vermede katkı sunmaktadır.	f %	61 8,0	245 32,6	107 14,8	253 35,9	105 15,1
Değerler eğitiminde olumlu bir gelişimin sağlanmasında öğrencilerin okulda yer alan personeller ile yeterli işbirliği faaliyetleri yoktur.	f %	16 2,2	60 8,1	49 7,8	376 49,3	280 40,0
Değerler eğitiminde grup, işbirliği ve dayanışma faaliyetleri gerekirken toplumda bireyselliğin ön planda olması değerlerin öğreniminde olumsuzluk meydana getirmektedir.	f %	47 6,1	168 22,5	90 12,6	313 42,3	162 21,6
Değerler eğitiminde DKAB öğretmenlerinin eğitim sürecinde medyanın olumsuz etkisi vardır.	f %	14 1,11	60 8,2	69 9,8	340 46,2	295 40,1
Değerler eğitiminde tüm öğretmenler öğrencilere olumlu değerlere sahip olmanın faydalarını, olumlu değerleri bilmeleri için gerekli ikna faaliyetlerini sürdürmektedirler.	f %	12 1,3	58 7,8	20 3,6	262 34,9	460 60,1
Değerler eğitiminde tüm öğretmenlerin değerler öğretiminde önemli kişilerin hayatlarından ve özellikle sözlerinden örnek vermek uygun bir somut materyal örneğidir.	f %	11 1,6	31 4,2	18 2,3	330 40,1	450 58,2

Yukarıda verilen Tablo 3’de uyguladığımız ‘Okul Öncesi Kademesinde Okul Öncesi, Sınıf Öğretmenleri, Branş Öğretmenleri ve DKAB Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Hakkında Düşünceleri’ anket maddelerinin f ve %’lik değer – ölçekleriyle verileri yer almaktadır. Eğitim ve öğretim kurumlarında değerlerin öğretimi sürecinde bütüncül olarak konular ele alınmalıdır. Elbette herhangi bir branş öğretmenin ve herhangi bir okulun, değerler eğitimi kapsamında tek unsur olması mümkün değildir. Öğrencinin okul ikliminde ilgili olduğu birçok faktör değerlerin somut olarak şekillenmesini sağlamaktadır. Okul Öncesi Kademesinde Okul Öncesi, Sınıf Öğretmenleri, Branş Öğretmenleri ve

DKAB Öğretmenleri için yaşantımızdaki değerler faaliyetleri, değerler eğitiminde etkili olan çevresel olaylar ve karşılaşılan problemlerle ilgili belirli kesim öğretmenlerimize yukarıdaki maddeler sorular olarak yöneltilmiştir. Öğretmenlerin öğrenciler açısından değer eğitimleri konusunda yükledikleri sorumlulukları hissetme düzeylerini ölçmeyi amaçladığımız “Okul öncesi değerler eğitiminde öğrencinin karakter yapısını değerler üzerinde yoğunlaştırmasını sağlamak sadece DKAB öğretmenlerinin sorumluluğudur” sorusuna öğretmenler % 36,3 oranında “kesinlikle katılıyorum” % 39,8 oranında da “kısmen katılıyorum” katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç okul öncesi kademesinde okul öncesi, sınıf öğretmenleri, branş öğretmenleri ve DKAB öğretmenlerinin, DKAB öğretmenlerine bu görevin daha çok düştüğünü düşünmektedirler. Okul öncesi öğrencilerin çevresinden görüp ve hissedip etkilenecek değerleri kapsamında okulun ve öğretmenlerinin etkisi soyut olarak günümüzde azalma eğilimi göstermektedir. “Okul öncesi değerler eğitiminde değerler üzerine yapılan kazanımlarda çevresel faktörler olumsuz yönde etkide bulunmaktadır.” maddesinden problemler sıklıkla eğitimciler tarafından gündemde tutulmaktadır. Akbaş’ın 2004 yılında yaptığı bir çalışmada öğretmenlerin öğrencilerinin değerler eğitimi konusunda çevresel faktörlerin olumsuz etkisini dile getirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. okul öncesi kademesinde okul öncesi, sınıf öğretmenleri, branş öğretmenleri ve DKAB öğretmenlerinin sorulan bu madde çok büyük oranda katılmaktadırlar. “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini işaretleyenlerin oranı % 42 “kısmen katılıyorum” işaretleyenlerin oranı % 48,2’dir. “Okul öncesi değerler eğitiminde yer alan ders konuları değer öğretimine yer vermede katkı sunmaktadır” maddesine % 15,1 oranıyla “tamamen katılıyorum”, % 35,9 oranıyla “kısmen katılıyorum” cevabını yöneltmişlerdir. “Okul öncesi değerler eğitiminde olumlu bir gelişimin sağlanmasında öğrencilerin okulda yer alan personeller ile yeterli işbirliği faaliyetleri yoktur.” maddesine 40,0 oranıyla “kesinlikle katılıyorum”, % 49,3 oranıyla “kısmen katılıyorum” cevabını vermişlerdir. “Okul öncesi değerler eğitiminde grup, işbirliği ve dayanışma faaliyetleri gerekirken toplumda bireyselliğin ön planda olması değerlerin öğreniminde olumsuzluk

meydana getirmektedir.” maddesine % 21,6 oranıyla “kesinlikle katılıyorum” cevabı, % 42,3 oranıyla “kısmen katılıyorum” cevabı verilmiştir. “Anket maddelerinden Okul öncesi değerler eğitiminde DKAB öğretmenlerinin eğitim sürecinde medyanın olumsuz etkisi vardır.” sorusuna % 40,1 oranıyla “kesinlikle katılıyorum” cevabı, % 46,2 oranıyla ise oranıyla “kısmen katılıyorum” cevabı verilmiştir. “Okul öncesi değerler eğitiminde tüm öğretmenler öğrencilere olumlu değerlere sahip olmanın faydalarını, olumlu değerleri bilmeleri için gerekli ikna faaliyetlerini sürdürmektedirler.” maddesine % 60,1oranıyla “kesinlikle katılıyorum” cevabı yöneltirken % 34,9 oranında ise “kısmen katılıyorum” cevabı yöneltmiştir. Anket çalışmamızda son maddemiz olan “Okul öncesi değerler eğitiminde tüm öğretmenlerin değerler öğretiminde önemli kişilerin hayatlarından ve özelliklede sözlerinden örnek vermek uygun bir somut materyal örneğidir.” sorusuna ise % 58,2 oranında “kesinlikle katılıyorum” cevabı yöneltirken % 40,1 oranında ise “kısmen katılıyorum” cevabı verilmiştir.

5. Din Eğitiminin Toplumsal Değerler Eğitimi Üzerindeki Rolü

Toplumda yaşanan insanların davranışları kültürel bir sistem olması ile kişisel ilişkileri noktasında önemli bir etkiye sahip olan din, değer yönünde en temel kaynağı oluşturmaktadır (Köylü, 1991).

Toplumsal değerlerin eğitim ve öğretim faaliyetlerindeki konumu incelendiğinde sevgi, saygı, hoşgörü, adalet ve yardımseverlik gibi ana değerler ile birlikte İslam dininin meydana getirmiş olduğu değerler arasında önemli bir bağ vardır. İslamiyet açısından iyilikte bulunma, kötülükten uzak durma, yoksullara yardım etme, namuslu, riayetli olma, kul hakkı konusunda hassas olma ve hoşgörü gibi değerlere sahip olunmasını arz etmektedir. Eğitimin temeldeki hedeflerinden birisi de sosyal değerleri bireylere öğretmek onların toplumda sosyalleşmesini sağlamaktır (Doğan, 2006).

Değerler dinin özüne ve akidesine uygun olarak meydana gelmiştir. Eğitim yönünde DKAB dersleri toplumsal değerlerin öğrencilere bildirilmesi, bu değerlerin benimsetilmesi ve bir döngü haline dönüştürülmesi bakımından önemli bir eğitim eylemidir.

Böylelikle yer alan din eğitimi programları hedef ve amaçlarla birlikte uygulamaya alınabilmektedir (Tuğlu, 2001).

Sonuç

Değer gerçekleştirme yaklaşımına yönelik dönütlerin yüksek olduğu öğretmenlerin okul öncesi kademesi değerler eğitimi kapsamında büyük bir kısmının eğitim sürecinde değeri gerçekleştirme ve hissettirme yaklaşımına uygun materyal, sınıf içi ve dışı uygulamalar gerçekleştirdiklerini düşünmektedirler. Bu sonuçlar ışığında değerler eğitiminin vizyonu kapsamında değer gerçekleştirme ve hissettirme yaklaşımına öğretmenlerinde desteğinin önemli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Değerler eğitimi kapsamında ilk başta insanın beslendiği kaynağı doğu belirlemesinin sağlanması ve bu kaynaktan aldığı besin ile hayatının tıkanan damarlarına yol açığının tanımlamaları anlaşılır bir şekilde ifade edilmelidir. Erken çocukluk dönemindeki öğrencilere değer dediğimiz zaman bizlerin bir insan olduğumuzu hatırlattığını, hayat okumasını ve yolculuğunu da bu zemin üzerinde yaptırdığını belirterek bu değerlerin temelini belirtmemiz gerekmektedir. Buradan hareketle öğrencilere toplumda hem insani hem sosyal değerlerimizin bir sunumu, armağanı ve değerlendirmesi olduğu hissettirilmelidir. Değerler eğitimi kapsamında öğretmenlerin de programlar şeklinde hem dini eğitime daha uygun görünen yaklaşımı ele alması hem de bireyselliğe karşı saygılı olunması ve değeri gerçekleştirme faaliyetlerine ve eğitim sürecinde materyal ve etkinlik gibi çeşitlendirmek isteğinde buldukları ortaya çıkmaktadır. Okul öncesi değerler eğitiminde görevli olan DKAB ve değerler eğitimi kapsamında görevli öğretmenlerinin yorumları ise günümüzde değerler eğitimi kapsamında ele alındığından itibaren eğitim kurumlarında sistemli bir şekilde değerler eğitimi çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedirler. Böylelikle öğrencilerin değerler eğitimini uygulamalı faaliyetler, projeler ve etkinlikler ile somutlaştırması, eğitim sürecinde değerlerini ve geleneklerinin iletisini üretebilecek bir birey yetiştirmenin vizyona dönük özelliği ile eğitim ve öğretim kurumlarının en temel bir eğitim politikasının oluşturulması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Değerlere sahip insanların yetiştirilmesi açısından, insanın kendisine ve topluma katkı sağlaması beklenmektedir. Küreselleşme sürecinde değişen ve gelişen dünyada ülkemize ait toplumsal değerlerin evrensel değerlerle ilişkili olması önemlidir. Değerlerimizin gelişerek küresel yönde hitap etmesi ve günümüz insanlarına çağrıda bulunması için önemli faaliyetlerde bulunmak gerekmektedir.

Kaynakça

1. Caferi, Mümtaz F. (1994). “Rehberlikte Değerler ve Amaçlar: Batılı ve İslâmî Yaklaşımların Mukayesesi”, İslâmî Sosyal İlimler Dergisi, Cilt: 2, Bahar 1414/1994, Sayı: 1.
2. Çınar, F. (2017). ‘Din Öğretiminde Değerler Eğitimi’, Süleyman Demirel Üniversitesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı, 2017 / 2: 87 – 123
3. Doğan, Recai. (2006). “Nitelikli Din Eğitim-Öğretiminin Sosyal ve Evrensel Barışa Katkısı”, Dinin Dünya Barışına Katkısı, TDVY., Ankara.
4. Kaymakcan, Recep. (2010). “Sosyal Değişme Karşısında İslam Hukuku”, Eğitime Bakış, Yıl: 6, Sayı: 18, EkimKasım-Aralık.
5. Keskin, Abdülbaki. (1997). “İslâmî Değerlerin Üzerindeki Dış Etkenler”, İslâmî Değerlerin Geleceği, TDVY., Ankara.
6. Köylü, Mustafa. (1991). “Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, Samsun.
7. Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değerler Yönelimi ve Schwartz Değer Kuramı, Türk Psikoloji Dergisi, 15 (45), 59-76.
8. İnam, Ahmet. (1997). “Değerlerle Yaşamak”, İslâmî Değerlerin Geleceği, TDVY., Ankara.
9. MEB. (15.06.2010). Değerler Eğitimi Konferansı, 2010, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi. 21.04.2019
10. Metindoğan, A. (09.05.2018). Değerler Eğitimi Nasıl Verilmelidir? 2018, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi <http://www.egitimreformugirisimi.org/degerler-egitimi-nasil-verilmeli/> Erişim Tarihi. 20.04.2019
11. Önder, M. & Bulut, Hüseyin. (2010). ‘Temel Dini Değerler ve Değerler Eğitimi’, Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2010 / 24030
12. Şişman, M. (2002). Örgütler ve Kültürler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
13. Tuğlu, Nuri. (2001). “Hz. Muhammed’in Arap Toplumunda Meydana Getirdiği Sosyal Değişim: Medine Örneği”, SDÜ IV. Kutlu Doğum Sempozyumu, Isparta.
14. TÜİK (2017). Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus, 2013-2075, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi. 15.03.2019
15. Turan, Refik. (2010). “Mesnevi ve Mesnevi’nin Sosyal Bilgiler Programında Yer Verilen Değerler Çerçevesinde İncelenmesi”, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 30, Sayı:1.
16. YÖK (2017a). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi – Öğrenci İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/> Erişim Tarihi. 17.03.2019.
17. YÖK (2017b). Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği, https://istatistik.yok.gov.tr/web/guest/icerik/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfY/Rx/10279/17960, Erişim Tarihi. 17.03.2019.

AZERBAJCAN'DA DÜZENLENEN YAS TÖRENLERİ VE SÖYLENEN AĞITLAR

Doç. Dr. Leman SÜLEYMANOVA

AMİA, Folklor Enstitüsü, ORCID: 0000-0003-1224-0039

leman.suleymanova.2018@mail.ru

Özet

Azerbaycan'da yapılan yasları diğer törenlerden daha çok varlığını koruyan törenlerden biri olarak değerlendirebiliriz. Bir tören unutulmaya başlandığında orada söylenen nağmeler, metinler, uygulanan ritüeller de unutulur. Çünkü onların izleyicileri artık yoktur. Örneğin, düğünlerimizin yerini yeni Avrupa tarzı düğünlerin alması, orada söylenen folklor metinlerinin ve düğün geleneklerinin de kaybolmasına neden olmuştur. Maalesef, yas törenleri de kendi ilkin görünüm ve içeriklerini hızla değiştirmektedir. Böyle devam ederse, yas törenlerinin akibeti de düğünlerinki gibi olacaktır. Bu nedenle, yasla ilgili etnografya ve orada söylenen metinler geç kalınmadan derlenmelidir.

Burada bahsedilen ağıtların halkbilimciler ve derleyiciler tarafından defalarca kaydedildiği belirtilmelidir. Ama asıl mesele derlenen ağıtların bütünlüğünün, nerede söylenmesinin yayınlarda yer almamasıdır. Bazı durumlarda, bu ağıtlar, nerede ve ne amaçla söylendiği bilinmeyen dörtlükler olarak sunulmuştur. Maalesef, bu sorun yas törenlerinde söylenen ağıtlarla sınırlı değil ve hemen hemen tüm kaydedilen ve yayımlanan manilerimiz bu durumdadır. Bunların büyük çoğunluğunun bağlamı ve fonksiyonu tanımlanmamıştır. Bu manilerin bazılarının içeriklerine bakarak bağlamını ve fonksiyonunu tahmin etmek mümkün olsa da, bazı durumlarda bunu yapmak mümkün değildir. Bunları tespit etmek mümkün olsa da araştırmacı, bir dizi soru karşısında hala çaresizdir ve tahminlerde bulunmak zorunda kalır. Oysa ki tüm bunların derleme zamanı dikkate alınması gerekir. Bundan başka, yaslarda söylenen ağıtların çeşitli şekillerde okunması söyleniş şekillerinde, makamlarda vb. şekillerde kendini gösterir. Bölgelere göre, nesir veya nazım şeklinde, farklı makamla da söylenen ağıtlarımız var. Ne yazık ki derleyiciler ve araştırmacılar bu konulara dikkat etmemiş ve sessiz kalmışlar.

Anahtar kelimeler: yas, tören, ağıt, mani, bağlam, fonksiyon

MOURNING ASSEMBLY AND ELEGIES IN AZERBAIJAN

Summary

We can consider this assembly one of the assemblies that preserves its existence more than other assemblies held in Azerbaijan. Thus, when an assembly fails, the songs sung, the rituals performed and the texts sung are forgotten. Because their audience is out of order. For example, the replacement of our weddings with European-style weddings resulted in the loss of our folklore texts and wedding traditions. Unfortunately, it should be noted that mourning assemblies are rapidly changing their original appearance and content. If this continues, the destiny of the wedding will soon be waiting for the mourning assembly. Therefore, ethnography and texts related to mourning should be collected without delay.

It should be noted that the elegies mentioned there have been repeatedly recorded by individual folklorists and collectors. But the point is that the context and place of the collected laments had not shown in the published collections. It is not known where and for what purpose these elegies were said in some cases. Unfortunately, this problem is not limited to mourning assemblies and almost all of our recorded and published bayaties (quatrains) are in this situation. The context and function of the vast majority of them have not been defined. Although it is possible to estimate the context and function of some of these bayaties (quatrains) by looking at their content, in some cases it is not possible to do so. Although it is possible to determine them, the researcher is still helpless in the face of a number of questions and is forced to make approximate judgments. However, all this had to be taken into account during the collection.

In addition, there are various forms of recitation of elegies in mourning, which manifests itself in the form of performance, voice and so on. Depending on the region, we have elegies that are sing in the form of prose or verse, which are also read in different ways. Unfortunately, collectors and researchers had not pay attention to these issues.

Keywords: Mourning, assembly, elegy, bayati (quatrain), context, function

Giriş

Uzun yıllar Azerbaycan'ın farklı bölgelerinden folklor örnekleri derledik. Ziyaret ettiğimiz tüm bölgelerde, diğer folklor türlerinin yanı sıra maniye özel önem verdik, yeri ve biçimleri hakkında bilgi almaya çalıştık. Konuştuğumuz anlatıcılara soru sormanın yanı sıra, ülkenin farklı yerlerinde düzenlenen yas törenlerine de katılmaya ve gözlemlemeğe çalıştık. Elimizden geldiğince, katıldığımız meclislerde ağıtları diktafon kullanarak kaydetmeye çalıştık. Bunun çok zor bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Çalışmanın zorluğu hem malzemenin kaydedilmesinde hem de kaydedilen malzemenin yazıya alınmasında kendini gösterir. Bu nedenle yas törenlerine diktafonla gitmek biraz “tehlikelidir”. Diktafon, yas sahipleri veya yasta bulunanlar tarafından bilirse, derleyici ciddi şekilde kınanabilir. Meclistekiler bunu ölümlere saygısızlık olarak görebilirler. Bu yüzden diktafonu mümkün olduğunca gizli tutmaya çalıştık. Diktafonu el çantasından çıkarmadan kullanmaya çalıştık. Bazı bölgelerimizde çok sayıda kişinin katıldığı yaslar, *ağır yaslar* olarak adlandırılır. Genellikle genç veya bölgenin tanınmış insanı vefat ettiğinde ağır yaslar olur. Bu tür meclislerde diktafon kullanmak daha zordur. Kalabalıktan dolayı çantadaki diktafona dokunulursa, bu da bazen cihazın kapanmasına veya çeşitli arızalara neden olmaktadır.

Öte yandan yas törenindeki kadınların yüksek sesle, ağlaya ağlaya okuması (ağlayanın söylediklerini anlamak çok zor olur), ağı söyleyenle diktafon arasındaki mesafe ve meclisteki gürültü, toplanan materyalin yazıya alınmasını zorlaştırır, bazı durumlarda metinleri anlaşılabilir hale getirir. Tüm bu zorluklara rağmen mümkün olduğunca çok bilgi ve ağıt elde etmeye çalıştık. Bu makaleyi bu bilgilere dayanarak yazmaya çalışacağız.

Yas meclisinde mani söyleme geleneği

Yas, Türk halklarının yaşamındaki en önemli törenlerden biridir. Tören ritüel bakımından zengindir, orada söylenen ağıtlar biçim ve içerik bakımından çeşitlilik arz eder. Yukarıda da belirtildiği gibi manilerin söylendiği yerlerden biri de yas merasimleridir. Bugün maninin söylendiği tek tören yas sayılabilir. Mani hemen hemen tüm

törenlerimizde söylenirdi. Ancak modern zamanlarda bu törenlerin çoğu unutulmuş ve bazıları biçim değiştirdiğinden maninin okunma yeri çok sınırlanmıştır. Ne yazık ki, yas merasimleri şimdiden diğer törenlerimizin kaderini göstermeğe başladı. Bugün yas törenleri hızla değişiyor, düzenlenme günlerinin sayısı azalmaya, orada yapılan ritüellerin çoğu kaybolmaya, aynı zamanda yasta ağıt söyleme geleneği de zamanla güncelliğini kaybetmeye başladı.

“Ölüm ve ondan sonraki dini tören her milletin inanç ve kültür sistemine göre yapılır.” (Abbashi, 2020:186) Azerbaycan'ın yas törenleri çok eskilere dayanır ve burada yapılan birçok ritüel şamanist-tanrı inançlarla açıklanabilir. Örneğin, böyle bir törene bakalım. “Şeki bölgesinde yas töreninin ilk gününde, ev sahibi yemek yapmak durumunda olmadığı için uzak akrabalar ve komşular – hem ölü gömüldükten sonra (bu zaman çok ağır olmayan yemekler getirilir – köfte, menemen, omlet vb.), hem de akşamları oraya tepsilerle gelirler. Tepsilerde genellikle pilav bulunur. Bu bölgede pilavın birçok çeşidi olduğu için meclise getirilen tepsilerde fasulyeli pilav, tavuklu pilav, “paketleme” (gablama), kıymalı pilav, yumurtalı tavuk etli pilav (çığırtmalı aş) vb. bulunur. Getirilen pilav tabakları 4-4, 5-5 olarak masalara konulur. Tabağı ilk önce mecliste oturanlardan biri açar. Tabağı açanlardan biri önce bir avuç pirinci alıp ocağa atar ve sonra yemek yenilir.” (Süleymanova, 2008, № 4: 150) Burada ocağa ilk pirinç atışı, ataların ruhlarına verilen bir hediye olarak açıklanabilir. Abdulkadir İnan, bu geleneğin diğer Türk halklarında da var olduğunu yazar: “Urenha Tubalar, biri ölürse derhal çadıra bırakıp keçe veya deri ile örterler. Eve bir koyun getirip bağlarlar. Bu koyun meleyene kadar beklerler; meledikten sonra keserler. Şaman, koyunun en iyi et parçalarını ateşte yakıp âyini yapar; ölüye hitaben: “Bu yeri bırakıp gidenlerin birincisi sen değilsin! Düşünme, üzülme! Et ye, rakı iç! Darı ye, çay iç!” der. Törende bulunanlar ateşe tütün atarlar, bununla evdeki tören tamam olur” (İnan, 1986: 183). Makalenin başka bir yerinde, A.İnan, olan Rus bilim adamı N.Katanov'a (N.Katanov menşece Sibirya Türküdür) atıfta bulunarak, görüşünü şu cümlelerle sürdürür: “Her yemekten önce ateşe rakı ve yemek atarlar. Gömme töreninden yedi gün sonra köy / oba halkının hepsi toplanıp mezara gelirler ve ateş yakarak

herkesin getirdiği rakıdan bir yudum ve yemeklerden bir parça toplayıp ateşte yakarlar. ... Ölü defnedildikten sonra eve dönüp yeme içmeye başlarlar. Sonra mezarın sağ tarafına ateş yakıp ölü aşı için kesilen hayvanların kemiklerini yakarlar. Ateşe rakı serperler ve yemek atarlar. Ateş tanrısının bunları ölüye ulaştıracağına inanırlar. Ölü aşına katılanlar ölünün mezarını üç defa dolaşırlar ve üç defa “Sen gerçek dünyaya git! Biz de Tanrı’ya dönüyoruz! derler. Eve dönünce yine yeme içme olur. Yemeğe başlamazdan önce Umay anaya, evin hamisi olan ruhlarla saçı saçılır.” (İnan, 1986: 185-186) A. İnan, ocağa atılan yemeğin ateş tanrısı tarafından ölülerin ruhuna ulaşacağını öne sürer: “Bu törenin en ilkel şekli bazı Altay kavimlerinde görüldüğü üzere doğrudan ölünün kendisine yemek vermek şeklinde olmuştur. Sonradan ölünün ruhuna ateş tanrısı vasıtasıyla göndermek, kurban sunmak ve ölünün ruhunun da katıldığı düşünülen ziyafetler düzenleyerek kurban kesmek şeklini almıştır.” (İnan, 1986: 187) Jean-Paul Roux, bu geleneğin Erkut Ordos'ta da mevcut olduğunu belirtir. Ona göre, “Günümüzde Erkut Ordoslar kendi ölüleri için, benzer bir tören uygulamaktadır: tapınağın yakınında, önceden bu amaçla kazılmış üç çukurda, ardıçla yıkanmış et ve un yakılmaktadır” (Jean-Paul Roux, 1999: 196)

Azerbaycanda yas töreninin kendisi ve orada söylenen ağıtlar bölgeden bölgeye değişir. Mezhep farklılıklarından dolayı yas günleri arasında farklılıklar vardır. Şii bölgelerinde yas, adna (perşembe), kırk, kara bayram ve yıl dönümü düzenlenirse, Sünni bölgelerde elli ikinci gün meclisi vardır. Bu insanlara göre yasin elli ikinci gününde ölülerin eti ve kemikleri birbirinden ayrılır. Bu, ölüler için çok acı veren bir süreçtir ve o kadar acı vericidir ki, ölüler kabirde ıstırap içinde haykırmaya başlar. Onun sesini insanlar duyarsa, akıllarını kaybedebilirler. Bu nedenle ölülerin çektiği acıları hafifletmek için elli ikinci gün merasimi düzenlenir. Bu merasimde yapılan pilav, diğer yas günlerinde pişirilen pilavdan farklıdır. Elli ikinci gününde yapılan pilav sütle pişirilir.

Kara bayram bazı bölgelerde Kurban Bayramı veya Ramazan'da (örneğin Şeki bölgesinde) yapılır, bazı bölgelerde bu günlerle birlikte Nevruz bayramında yapılabilir (örneğin Karabağ bölgesinde). Bazı

bölgelerde kara bayram Ramazanda ve Nevruz Bayramında¹⁰ yapılır (örneğin Masallı ilçesinde).

Neredeyse tüm bölgelerimizdeki yasin hangi aşamada olmasına bakılmaksızın, Peygamberimizin, onun ashâbının ruhlarına, ölenlere, merhumun yaşayan ve vefat eden yakınlarının, mecliste bulunanların vefat eden akrabalarına salavat getirilir. Şeki yasında ayrıca varisi olmayan, artık mezarlarına gidecek kimsesi olmayanların vb. ruhlarına da salavat getirilir. Karabağ'ın bazı bölgelerinde meclise gelenlerin Garaçuhalılarına¹¹ (Qaraçuxa) salavatın gönderildiğini gördük. Birinci Karabağ Savaşı yıllarından bu yana Azerbaycan'ın tüm bölgelerinde düzenlenen yas törenlerinde, vatan için şehit olanlarla beraber 20 Ocak şehitlerinin, Hocalı şehitlerinin, Ermeni tutsağında öldürülenlerin vb. ruhlarına da salavat getirilir. Şimdi II Karabağ Savaşında şehit olan kahramanların da ruhlarına salavat getirilir.

Yas için kurulan meclislere “yas yeri”, Nahçıvan ve Gazah dahil olmak üzere bazı bölgelerde “merek” denilir. (Azerbaycan Etnografyası, Cilt II, 2007: 410)

“Yas törenlerinde erkekler ve kadınlar ayrılır. Kural olarak, kadın meclislere özel bir “merek” yoktu. Meclis, merhumun evinde geniş odalardan birinde yapılır. Kadın törenlerinde ölünün sevabına yapılan yemekler servis edilir. Kadın meclislerinde genellikle mollalar yoktur. Kadın meclisleri ağıt yakarak, ağlayarak yapılır. Guba da dahil olmak üzere bazı bölgelerde kadınlar, özellikle genç yaşta vefat edenlerin elbiselerini evin ortasına serer veya tepsiye konularak ağıt yakılır. Böyle bir ağlama sırasında, aşağıdaki şekilde ağıtlar sıklıkla söylenir:

Bu paltarın destine,
Kırmızı düymesine,
Yığılın, kurban olak,
Paltarın yiyesine

(Azerbaycan Etnografyası, Cilt II, 2007: 411)

İlginçtir ki, yukarıda bahsettiğimiz alıntıda kadın meclislerinde mollaların olmadığı belirtilir. Ülkenin çeşitli yerlerinde folklor

¹⁰ Masallı ilçesinde yaşlı insanlar Nevruz bayramına Yıl bayramı diyorlar.

¹¹ Garaçuha ile ilgili geniş bilgiye bakınız: Süleymanova L. Azerbaycan Nağıllarında Nahış obrazı // Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tedgigler, 2012. XXXVIII cilt. s. 88-97.

derlemelerinde bulunduk ve eski anlatıcılar, eskiden yas törenlerinde ağıt söyleyenlerin bulunmadığını defalarca vurguladılar. Onlara göre geçmişte yas törenlerinde ağıt söyleyen kadınların sayısı o kadar fazlaydı ki, başka bir ağıt söyleyene gerek kalmazdı.

Katıldığımız yas törenlerinde ağıt söyleyen kadınların sayısını belirlemeye çalıştık. Karabağ yasına katılımımız sırasında, törende bu tür 20-25 kadar kadının bulunduğunu öğrendik.

Diğer bölgelerde bu sayı giderek azalır, hatta 6-7 kişiye kadar iner. Yasa davet edilen mollalar, yas törenlerinde kadınların artık ağıt söyleyemediklerinden şikayet ederler. Çünkü yasa gelen kadınlar ağıt söyleyemediklerinden bu görevi molla yerine getirir. Törende bulunanları ağlatmak için ağıt söylenilmesi gerekir. Geçmişte yas törenlerinde neredeyse ağıt söylemek sırası mollaya gelmezdi, ama şimdi boşluğu doldurmak için molla bütün günü ağıt söylemeye mecburdur.

Bütün günü ağıt söylemek molla için oldukça zordur. Bu nedenle birkaç ağıttan sonra dinsel ve eğitici sohbetler yapmaya, okudukları mersiye sayısını artırmaya, yas gün ve saatlerini azaltmaya¹² çalışırlar. Ancak bu, bazı yas sahipleri tarafından iyi karşılanmaz. Ölüm döşeğinde olan kişiler vefat ettiğinde onların yaslarında çok ağıt söylenmesini çocuklarına vasiyet ettiklerini birçok kez gördük.

Ev sahipleri “millet falancanın yasında hiç ağlamadı diyecek” – gibi cümlelerle mollanı ağıt söylemeye mecbur ederler. Hatta bazıları cenazeye bir molla getirmeye gittiklerinde, onun o yasa çok ağıt okumasını şart koşarlar. Geleneksel yas törenlerinin değiştiği sonucuna varılabilir, ancak geleneğe bağlı olan yaşlı insanlar hala onunla uzlaşmak istemezler.

“Ölen şahıs son nefesini verir vermez başlayan “ağlama”, halk arasında “şiven” olarak adlandırılır. Genellikle kadınlar yüksek sesle ve özel bir sesle ağlarken, erkekler sessizce, nadiren kısık sesle ağlarlar.

¹² Daha önce, 3 gün yas, 4. gün “Yas ötüren”, 4 ve bazen 5 “Adına”, “Kırk”, “Elli iki”, Kara Bayramlar, Yıl dönümü yapıldıysa, ancak şimdi birçok durumda “Yas ötüren” ve “Adnalar” yapılmaz. Yas, sabah erken başlar ve gece geç saatlere kadar sürerdi, ama şimdi sabah başlar ve akşam üzeri biter.

“Şiven”, ölen kişinin yaşına, aile ve toplumdaki konumuna bağlı olarak farklı bir nitelikte olur ve cenaze avludan çıkana kadar sürer. Ölen kişinin cesedi ortaya konulur, ona yakın kadınlar oturup el hareketleriyle ağıt söyler, kendilerine vurarak ağlar, saçlarını çeker, yüzlerini yırtarlar. (Azerbaycan Etnografyası, Cilt II, 2007: 406)

Yas töreninin kendisindeki farklılıklara ek olarak, ritüellerde ve ağıtlarda bazı farklılıklar vardır. Şeki ağıtları ile ilgili yazımızda da bundan bahsettik. “Şeki sahasından kaydettiğimiz nesir şeklindeki ağıtlar sıfat-fiil şeklinde oluşturulmuş ve “laylay” kelimesiyle sona ermektedir: “*Zehmet çekif yurt-yuva salıf, bala böödüf, olardan güvene bilmiyen gızıma laylay! Ay ölümü hasand olan, zulumu çoh olan, ezyet çekif, eli gavarrı giden balama laylay! Gucağı gundah görmüyen, beşiyh gırağında oturmuyen, dünyadan yarımçih giden gızım, ay laylay! Oğul çiyinde getmiyen, bala böötmüyen, zehmet çekif, öy-eşiyh guruf içinde oturmuyen, heş neyden güvenmiyen (sevinmeyen) balama laylay, ay laylay! A bezeyhli beşiyhler öyüne girmiyen, a bezeyhli beşiyhlere gundah goymuyen gızıma laylay, laylay!*”

Azerbaycan'da ağıt söyleme geleneği hemen hemen aynı olsa da her bölgenin kendine has özellikleri vardır. Şeki'de nesir şeklindeki ağıtların çoğunlukla sıfat-fiil biçiminde oluştuğunu, Bakü'de ise ağıtlarda tamlamaların sık kullanıldığını görüyoruz. Şeki'de ağıtın sonu “laylay” kelimesiyle biterken, Bakü'de ağıtın sonu “anan gurban”, “vay” gibi kelimelerle biter: “*Enni küreyive, uzun boyuva, humar bahışıva, maral yerişive, ağıllı danışığıva, şirin dilive anan gurban! Meni kime tapşırıb getdin, ay oğul? Oğul çiyinde getmiyen balam, vay!*”

Şeki'deki yas törenlerinde daha çok ölünün kendisine ağıt okunur. Şii bölgelerinde ölülere ağıt okumakla yanı sıra Kербela olayından ve imamların ölümünden de bahsederler.” (Vagifkızı (Süleymanova), 2012: 129)

“Şeki'de folklor derlerken ilginç yapı özelliklerine sahip ağıt metinleriyle karşılaştık. Bazı ağıtlarda nesir ve nazım sırayla yer alır. Genellikle, böyle bir ağıtın başlangıçta nesir kısmı söylenilir. Nesirde söylenilen kısım, nazım kısmına geçiş için gerekli koşulları oluşturur.

Ağıtın nazım kısmı mani biçimindedir: “*Ay Limunet*¹³, *yasın,ı verersan, yeddin,ı verersan, düşersan,ı heyete, hamını dağıdıf sağa baharsan, sola baharsan, öz-özünia geherrenersan, diyersan, ay Cebraıl*¹⁴”

Bu bağ bizimiymiş,
İçindeki üzümüymiş.
Hamını dağıldı, getdi,
Yıhılan öy¹⁵ bizimiymiş”

(Vagifkızı (Süleymanova), 2012: 130-131)

Mani söyleyenlerle iletişim kururken maninin söyleme yeri ve biçimleri hakkında da birçok bilgi aldık. Kaynak kişiler yas merasimi yoksa, ağıt söylemekte zorlanırlar. Yani, ağıt söylemek için belirli bir izleyiciye ihtiyaç vardır. Bu sadece ağıt için değil, tüm folklor türleri için geçerlidir. Sadece paremiyolojik birimleri ifade etmek için geniş bir izleyici kitlesine ihtiyacımız yok, aynı zamanda onlar için de çevre önemli bir koşuldur. Yani zamanı geldiğinde söylenir. Bu nedenle, paremiyolojik birimleri kaydetmek, diğer türleri toplamaktan daha zordur, sabır ve sebat gerektirir.

Anlatıcıların “*Mejlis olanda yadıma düşür. Onda demesem, bağrım çatdar. Amma tini olmasa, yadıma düşmür de, bala*”, “*Dolu vahımda deyirem. Ancah yas yerrlerinde demişem, aylemin, uşağımın yanında dememişem heç. Bayatı çohdu, amma fikrimi cemliye bilmirem*”, “*Birden geje ağırlarım tutanda karavatın üsdünde o gedir bayatılıyram, yadıma gelir, birden de yadımnan çıhır. Geje men bayatılamağa başdıyanda seheredek bayatılayıram. Di gel indi yadıma düşmür*” gibi ifadeler mani bağlamına ışık tutar. Yani anlatıcı her zaman mani söyleyemez, dedikleri gibi “*tini gelmelidir*” yani zamanı gelmelidir. Ancak yas törenleri olmasa bile bölge halkı tarafından iyi ağıt söyleyen insanlarla konuşur, onları ağıt söylemeleri için ikna ederiz. Her durumda hedefimize ulaştığımızı eminlikle söyleyebiliriz.

Mani, istisnasız Azerbaycan'ın tüm bölgelerinde var. Bununla birlikte, ağıtın en orijinal örneklerini Afşar boyunun temsilcilerinden

¹³ Limunet – yas sahibinin ismi

¹⁴ Cebraıl vefat eden adamın ismi

¹⁵ öy – ev

aldık. Cesaretiyle tarihe inkar edilmez iz bırakan bu muhteşem Türk boyu, ağıt söylemekte de ustadır. Bugün işgal altındaki Karabağ ve çevre bölgelerin temsilcileriyle görüşmek için Azerbaycan'ın birçok bölgesini ziyaret etmek zorunda kaldık. (Onlar Azerbaycan'ın hemen hemen bütün bölgelerine dağılmış durumdadır.) Bu insanlarla konuştuğumuzda ağıt söyleyenlerin bir kısmının Afşar boyundan olduğunu gözlemledik. Tüm Afşar kadınları dedikleri gibi “yediden yetmiş yediye” ağıt söyler, zengin bir ağıt repertuarına sahipler. Bugün Afşarlar Azerbaycan'ın Ağcabedi bölgesinde iki köyde yoğun olarak yaşamakta ve Karabağ genelinde yayılmış durumdadır. Afşar boyunun büyük bir kısmı, günümüzde İran sınırları içerisindeki Güney Azerbaycan'da ve Türkiye'de yaşıyor. Güney Azerbaycan'daki durumları hakkında fazla bilgi edinemedik, Türkiye'deki bazı Afşar aşiretlerinin ise zamanla Kürt'leştiğini biliyoruz. Bu arada Türk araştırmacı Ahmet Özdemir de Afşarlardan topladığı ağıtları kaydettiğini yazıyor. (Özdemir, 2001: XI). Hatta o, derlenen ağıtları şekillerine göre analiz ederken ağıt gruplarından birini “*Avşar tipi*” ağıtlar adlandırır ve bu zaman Prof. Pertev Naili Boratava'ya atıfta bulunur. A.Özdemir, “*Afşar tipi*” ağıtları 3 kısma ayırır: *aaba* modeli, *abcb* modeli ve *aaab* modeli. (Özdemir, 2001: 19-20)

Mani söylenme biçimleri hakkında çoğunlukla Karabağ anlatıcılarından bilgi aldık. Karabağ anlatıcıları bilinen olaylar konusunda biraz daha hassas ve ağıt söylemeye meyillidirler. Onların arasından manilerin bu söyleme biçimleriyle karşılaştık:

“*Gerenaılamak*”, elini kulağının dibine koymak ve yüksek sesle ağıt söylemektir. Bu durumda mısraların sonuna “*laylay*” kelimesi eklenir. Gerenaılamak çok yüksek bir ses gerektirir. Ancak yas meclislerinde *gerenaılamak* çok da hoş karşılanmaz. Çünkü ölülere saygısızlık olarak değerlendirilir. Anlatıcıların diliyle söylesek “*yasda leyahnan ohumag lazımdır.*” Kalbi kırık insanlar genellikle doğaya, dağlara, ıssız alanlara çekilir, burada *gerenaılayır* ve kalplerini rahatlattıktan sonra geri dönerler. Bu zaman hiçbir müzik aletinin kullanılmadığı doğrudur, ancak bu terim Türkistan'da bugün de

kullanılan “*gerenay*” adlı müzik aletini anımsatmaktadır. Gerenayın da sesi çok yüksektir.

Yas törenlerinde yakıcı bir sesle mani söylemeye “*edilemek*” denilir. Anlatıcılar, yalnız oldukta, alçak sesle, ağlayarak mani söylenilmesine “*edilemek*” demekteler. Bazen inek sağarken bir şeyler söylemeğe de “*edilemek*” denmiştir.

Karabağ halkı arasında dudak altından sadece birinin duyabileceği şekilde mani söylemeye “*gümüldenmek*” denilir.

Yas törenlerinde manileri “*ağu*” adlandıran anlatıcılar, aynı zamanda belirttikleri gibi ağıt, genellikle bir kadın tarafından söylenilir. Ağıtın behr ölçüsü (aruz) de vardır. Behri de genellikle bir kişi söylemeğe başlar. Her mısranın sonuna, “*Şahhüseyin, Vahüseyin*” kelimeleri eklenir, bunu meclisteki kadınlar, ellerini dizlerine vurarak koro halinde söyler.

Karabağlı anlatıcılarımızdan kaydettiğimiz ağıtların bir kısmı sözdizimsel paralellik şeklindedir. Bu tür bir ağıtlar mani şeklinde telaffuz edilmese de, cümleler kafiyelidir. Anlatıcılar bu tür “kafiyeleri” *bezek vermek* olarak adlandırdılar:

Duranda yere naz eliyen,
Gedende boyuna naz eliyen,
Gedende yerişi göyçek,
Gelende gülüşü göyçek,
Gözelliği gülden götüren,
Ağlığı gardan götüren...

(Karabağ: Folklor Da Bir Tarihdir, 2014: 12)

Azerbaycan Etnografyası kitabında mani söyleme biçimleri hakkında bilgilerle karşılaştık: “Azerbaycan'ın çoğu bölgesinde “ağıt” olarak adlandırılan bu tür törensel yas, Nahçıvan bölgesinde “edi” olarak adlandırılır. Nahçıvan'da kadınların genç yaşda olan oğullarının ölümü üzerine ağlamasına “meleşme” denilir. Anlaşılan, halk arasında yaygın olan “anası meler kaldı” deyimi bu törenden sonra ortaya çıkmıştır.” (Azerbaycan Etnografyası, Cilt II, 2007: 411)

Yasta ağıt, genellikle ölünün akrabaları tarafından söylenilir. Onların söyledikleri ağıtlar genellikle bu kabildendir:

Alçalar çiçehledi,
Çiçeyi göyçehledi.
Ay ata, ay ana, yatdığın yalan oldu,
Öldüyün gerçehledi

(Karabağ: Folklor Da Bir Tarihtir, 2013: 331)

Azreel bosdançıdı,
Aleme dasdançıdı.
Ağzı yanmış Azreel
Deymiş goyuf, kal kesir,
Ne yaman bosdançıdı.

(Karabağ: Folklor Da Bir Tarihtir, 2014: 345)

Eski gelenekte, yasa gelen bütün kadınlar bir iki kelime ağıt söylerlerdi. Ölü sahibi karşısında bunu bir nevi borç gibi düşünürlerdi. Ölü sahipleri ile yasa gelenlerin söylediği ağıtların içerik olarak farklı olduğu da unutulmamalıdır. Yas evine giren kadınlar bazen ölenlerin yakınlarına böyle bir mani ile hitap ederlerdi:

Yeşildi başın, ördeh,
Garadı gaşın, ördeh.
Hemişe cüt geziydın,ız
Hanı yoldaşın, ördeh?¹⁶

(Şeki Folklor Örnekleri, 2014: 278)

Ay laylay, bele laylay,
İlellah bele laylay.
Heç bendeler çalmasıñ
Siz çaldın,ız bele laylay.

(Karabağ: Folklor Da Bir Tarihtir, 2013: 333)

Bazen ev sahipleri ve yasa gelenler arasında atışma türlü ağıtlar söylenilirdi. Ölü sahibinin söylediği ağıta, yasa gelenler ağıt ile karşılık verirlerdi:

Ölü sahibi:

Eli belliler, haray,
Şana telliler, haray!
Balam ölüf, dehneden arhum üçüf,
Eli belliler, haray!

---

¹⁶ Bu ağıt çeşitli variantları ile Azerbaycanın tüm bölgelerinden yazıya alınmıştır.

Yasa gelen:

Eli belli neynesin,
Şana telli neynesin?
Bir adamın ki, bahdı Allah-taaladan habele ola,
Ona eli belli neynesin?

(Karabağ: Folklor Da Bir Tarihtir, 2013: 371)

Buna ek olarak, yasa bazen ağıt söylemek için özel kadınlar da davet edilir. Onların adlandırılması da bölgeden bölgeye değişir. Şeki bölgesinin bazı bölgelerinde bu kadınlara “molla”, bazı yerlerinde ise “sazanda” denilir. Yas merasimini yönetmek için dışarıdan gelen kadınlara Hocavend bölgesinde “ağıbaşı” denilir. Azerbaycan'ın çoğu yerinde bu kadınlara “ağıcı” veya “molla” denilir. Kerkük Türkmenleri bu kadınlara “sazlayan” derler (Terzibaşı, 1975: 23).

Yaşlı kadınlardan mani söylemelerini istediğimizde söyledikleri manilerden bazıları ağıta benzer. Maniler, ardarda söylendiği için müdahale edemiyorduk. Çünkü anlatıcının konuşması yarıda kesildiğinde fikri dağınık ve kaldığı yerden devam edemez. Bunu hesaba katarak sessiz kalır, ama not defterine bu manilerin söylendiği yer hakkında bir soru soracağımızı not ederiz. Ancak o manileri ezbere hatırlayamadığımızda bazen dikkatimizi çekenlerle ilgili genel sorular, kimi durumlarda da hepsi hakkında sorular sorduk.

Bu süreçte kitaplardaki manilerin neden söylenme yeri konusunda bilgi verilmediğini anladık. Yani derleyiciler soru sormamış, bu yüzden bu konu netleştirilmemiştir. Ancak bu her zaman böyle değildir. Hatta ara sıra, manilerin söylendiği törenler hakkında sorgusuz sualsiz bilgi veren konuşmacılarla da tanıştık. Derlediğimiz ve düzenlediğimiz tüm kitaplarda, anlatıcılardan maninin söylenme yeri hakkında aldığımız bilgilerle, yanı sıra anlatıcının maniye eklediği sözlerin de aynen verilmesini uygun bulduk. Anlatıcı'nın maniye yaptığı eklemeler metnin yapısına ve şiirine aykırı olsa da araştırma açısından büyük önem taşımaktadır. Bu ekleri metinden ayırmak için italik olarak verdik.

Günümüzde, birkaç istisna dışında (örneğin okşamalar (nağmeler), maninin şekli ne olursa olsun tüm anlatıcıların ağladığını

gördük. İlginç bir şekilde beşik başında ninni söyleyen kadın da, yasta ağıt söyleyen kadın da, günlük hayatta mani söyleyen kadın da ağlar. Görünüşe göre bugün mani üzüntüleri ifade etmek için seçilmiş şiirsel bir araçtır. Düğünlerde, Nevruz Bayramlarında ve saya törenlerinde maniler neşeli ve bazı durumlarda komik olur. Maalesef, bu törenler bugün kaybolduğu için bu yüzden yalnızca onlarla ilgili anıları derleyebiliriz.

Günümüzdeki yas törenlerinde mollalar meclisi yönetmek için hoparlör kullanırlar. Bu durumla daha çok Bakü'de karşılaşmamıza rağmen bazı bölgelerimizde de karşılaştık. Şehirlerde, özellikle Bakü'de yas törenleri için ayrı tören evleri inşa edilmesine rağmen, hoparlör kullanımı hoş olmasa da nispeten normal karşılanır. Bölgelerimizde, bu tür durumların ciddi şekilde kınandığını gördük.

Bu duruma karşı çıkanların üç nedeni var: 1) Hoparlör gürültüyü çok yüksek yapar, kişiyi rahatsız eder, 2) Toplantı doğallığını kaybeder, 3) Hoparlör mollanın sesini çok fazla yayar ve yas törenine katılan erkekler tarafından duyulmasına neden olur. Dinimize göre erkekler kadınların sesini duymamalı.

Sonuç

Mani türü ve onun dalı olan ağıt, Türk folklorunun paha biçilmez örnekleridir. Neden burada Türk folkloruna vurgu yapıyoruz? Çünkü mani belki de Türk folkloruna ait olan yegâne folklor türüdür. Başka hiç bir milletin folklorunda mani türü yoktur. (Türk kültürünün yayıldığı bölgelerde başka milletlerin temsilcileri de mani söyler. Ama ya Türkçe söyler, ya da bu Türk manilerinin kendi dillerine çevrilmiş varyantları olur.) Türklerin yaşadığı tüm bölgelerde mani yaygındır ve Türk folklorunun en aktif türü olarak kabul edilebilir. Ancak bu tür Azerbaycan'da ve diğer Türk halklarında gerektiği gibi çalışılmamış ve hak ettiği değeri alamamıştır.

Tüm Türk halklarında, bu alandaki araştırmacılar, halk arasında yaygın olan manileri sadece dörtlükler şeklinde kaydetmiş ve çeşitli folklor yayınlarına dahil etmekle yetinmişler. Bu türün bağlamı, fonksiyonu vb. konuların üzerinden sessizce geçilmiştir. Öte yandan

derlenen maniler, yerel şive ve lehçenin özellikleri dikkate alınmadan basılmıştır. Bugün dünyada devam eden ve git gide hızlanan küreselleşme, tüm folklor türlerinde olduğu gibi, maniye de kaybetmek tehlikesiyle bizi karşı karşıya koymaktadır. Bu bakımdan sıraladığımız sorunların çözümünü hızlandırmak bize sadece fayda sağlayabilir.

Kaynaklar

1. Abdulkadir İnan. Tarihte ve Bugün Şamanizm. Materyaller ve Araştırmalar. III Baskı. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986, 249 s.
2. Abbaslı Sönmez. Karabağ Folkloru: Janr Poetikası ve Merasim Eneneleri. Bakü, “İlim ve Tahsil”, 2020, 280 s.
3. Azerbaycan Etnografyası. 3 ciltte. Cilt II. Bakü, “Şark-Garp” yayınevi, 2007, 449 s.
4. Jean-Paul Roux. Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm. İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 1999, 352 s.
5. Karabağ: Folklor Da Bir Tarihtir. VI kitab. (Cebrayıl, Kelbecer, Terter rayonlarından toplanmış folklor örnekleri) / Toplayıp tertib edeni: Leman Vagifkızı (Süleymanova). Bakı, “Zerdabi LTD” MMC, 2013, 465 s.
6. Karabağ: Folklor Da Bir Tarihtir. VII kitab. (Hocavend rayonundan toplanmış folklor örnekleri) / Toplayıp tertib edeni: Leman Vagifkızı (Süleymanova). Bakı, “Zerdabi LTD” MMC, 2014, 444 s.
7. Özdemir Ahmet. Öyküleriyle Ağıtlar. I cilt. Ankara: Kültür Bak. Yay., 2002, 418 s.
8. Özdemir Ahmet. Öyküleriyle Ağıtlar. II cilt. Ankara: Kültür Bak. Yay., 2001, 375 s.
9. Süleymanova Leman. Azerbaycan Nağıllarında Nahış Obrazı // Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyyatına Dair Tedgigler, 2012. XXXVIII cilt. s. 88-97.
10. Süleymanova Leman. Şeki'de Yas Adetleri, “Dede Korkut” Derg., 2008, №4, s.146-152
11. Şeki Folklor Örnekleri. II kitab / Toplayıp tertib edeni: Leman Vagifkızı (Süleymanova). Bakı, Elm ve Tehsil, 2014, 408 s.
12. Terzibaşı Ata. Kerkük Hoyratları ve Mânileri. III baskı. İst. Ötüken Yay., s.1975, 599
13. Vagifkızı (Süleymanova) Leman. Şeki Folklor Muhiti. Bakı, Elm ve Tehsil, s.2012, 248

TÜRK CUMHURİYETLERİ'NİN ULUSLARARASI TURİZM TANITIM VİDEOLARINDA KULLANDIKLARI KÜLTÜREL UNSURLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Erdem TAŞDEMİR,

Prof. Dr., Trabzon Ün., İle. Fak., Halkla İliş. ve Rek., tasdemir@trabzon.edu.tr

Aytaç Burak DERELİ

Öğr. Gör., Trabzon Ün., İletişim Fak., Halkla İliş. Rek. abdereli@trabzon.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6449-7509

Özet

Dünya Turizm Örgütü (World Tourism Organization - UNVTO) 2019 verilerine göre uluslararası turizm harcamaları 1.330,8 milyar dolar şeklinde gerçekleşmiştir. Ülkeler, markalaşmak, Dünya turizm endüstrisi içerisinde var olabilmek ve yabancı turist gelirlerini arttırabilmek için bir takım iletişim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu iletişim faaliyetlerinin başında ülke tanıtım videoları ve turizm tanıtım videoları gelmektedir. Söz konusu bu içerikler geleneksel ve dijital platformlarda yayınlanmaktadır. Turizm tanıtım videoları, bir ülkenin maddi ve manevi kültür unsurları ile destinasyonlarını dünyayla paylaştığı ve bu vesileyle ülkeler hakkında bir takım bilgilendirmelerin yer aldığı içeriklerdir. Bu içeriklerin temel amacı, yabancı ülke vatandaşlarını etkilemek ve ikna etmektir.

Sürdürülebilir turizm pazarlamasının bir parçası olan iletişim faaliyetleri ülkelerin kültürlerini yaydığı gibi hedef kitleler tarafından arzulanan ve talep edilen yapay bir kültürü de işleyebilmektedir. Bu çalışma, Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın Dünya Turizm Örgütü resmi Youtube sayfasında bulunan turizm tanıtım videolarında yansıttıkları ve aktardıkları kültürel unsurların karşılaştırmalı bir analizini gerçekleştirmektedir. Çalışma, nitel yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilerek, turizm tanıtım videoları içerik analizine tabi tutulmuştur.

Dünya Turizm Örgütü resmi Youtube sayfasında video içeriği bulunmayan Kazakistan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti araştırmanın dışında bırakılmıştır. Araştırma neticesinde Türk Cumhuriyetleri'nin uluslararası turizm tanıtım videolarında

kullandıkları kültürel unsurlar incelenerek, söz konusu içeriklerin benzer yönleri ve farklılıkları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Cumhuriyetleri, Kültürel Unsurlar, Turizm Tanıtım Videoları

AN INVESTIGATION ON THE CULTURAL ELEMENTS USED BY THE TURKISH REPUBLICS IN INTERNATIONAL TOURISM PROMOTIONAL VIDEOS

Abstract

According to the data of the World Tourism Organization (UNWTO) 2019, international tourism expenditures were 1.330,8 billion dollars. Countries carry out a number of communication activities in order to become a brand, to exist in the world tourism industry and to increase foreign tourist income. Country promotional videos and tourism promotion videos are the main activities of these communication activities. These contents are published on traditional and digital platforms. Tourism promotional videos are the contents in which a country shares its material and spiritual cultural elements and destinations with the world and, on this occasion, includes some information about countries. The main purpose of these contents is to influence and persuade foreign country citizens. Communication activities, which are a part of sustainable tourism marketing, can spread the cultures of countries as well as process an artificial culture desired and demanded by target audiences. This study carries out a comparative analysis of Turkey, Azerbaijan, Kyrgyzstan and Uzbekistan's cultural elements of their transfer video in which they reflect in tourism promotion on the World Tourism Organization's official YouTube page. The study was carried out using qualitative methods and the tourism promotion videos were subjected to content analysis. Kazakhstan, Turkmenistan and the Turkish Republic of Northern Cyprus, which do not have video content on the official Youtube page of the World Tourism Organization, were excluded from the study. As a result of the research, the cultural elements used by the Turkish

Republics in international tourism promotion videos were examined and similar aspects and differences of the said contents were evaluated.

Keywords: Turkish Republics, Cultural Elements, Tourism Promotion Videos

Giriş

Kültür, sosyal bilimler açısından önemli bir araştırması konusu olup, toplumsal yaşam ve ilişkiler açısından hayati bir role sahiptir (Bulduklu ve Karaçor, 2019:206). Türk Dil Kurumu kültür kavramını “*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü*” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 02.12.2020). Kültür, bir toplumun veya etkileşim halindeki birden fazla toplumun birikimli uygarlığıdır ve coğrafyadan etkilenerek coğrafyayı etkilemektedir. İnsanın yaşamını devam ettirdiği bir doğal ortamda inşa ettiği mimari, geçim şekli ve giyim tarzını gibi pek çok unsur coğrafyadan etkilenmektedir. Kültür, bir toplumun sadece yaşam tarzlarının bir bileşkesi değil aynı zamanda hâkim değer ve inançlarını da kapsayan bir kavramdır (Emekli, 2006: 53). Kültür değişken ve dinamik bir yapıya sahiptir. Kültürün bu özelliği, kültürlerarası yayılmayı da kolaylaştırmaktadır (Duran, 2011: 293). Kültürel farklılıklar toplumlar arasında kendisini çeşitli şekillerde göstermektedir. Kültürün yansımalarını görmek için kullanılan birçok kavram bulunmaktadır. Kültürel yansımalar karşımıza en iyi şekilde semboller, kahramanlar, ritüeller ve değerler şeklinde çıkmaktadır. Semboller, yalnızca kültürü paylaşanlar tarafından kabul edilen belirli bir anlam taşıyan kelimeler, jestler, resimler veya nesnelere. Kahramanlar, canlı ya da ölü, gerçek ya da hayali, bir kültürde son derece değerli özelliklere sahip olan ve bu nedenle topluma rol model olarak hizmet eden kişilerdir. Ritüeller ise, arzu edilen amaçlara ulaşmak için kültür içinde sosyal olarak gerekli kabul edilen kolektif faaliyetlerdir (Hofstede vb., 2010: 7-8). Turizm, yapısı itibarıyla insan ilişkilerine dayanan bir sektördür (Duran, 2011: 292). Bu nedenle kültürden bağımsız düşünülemez. Turizm alanında ülkeler

tarafından oluşturulan tüm içeriklerde bu yansımalar açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Pusulanın icat edilmesi ve Marco Polo'nun seyahatlerini kaleme alması ile Avrupa kendi kültürleri dışındaki kültürlerle tanışmış ve onlarla iletişim kurmaya ticari ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Daha sonra gelişen sanayi ile 20. yy sonlarına doğru refah seviyesi yükselen milletler, rutin yaşam koşullarından sıkılmaya, farklı deneyimler, yeni çevreler edinmek, tek düzen yaşam şekillerinden kurtulmak ve özgürce hareket edebilmek ihtiyacı duymaya başlamıştır. İnsanlık tarihi boyunca yaşanan ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişimler ve değişimler bu ihtiyaçları ortaya çıkarmıştır ve bu ihtiyaçlar turizm faaliyetlerine katılarak doyuma ulaştırılmaktadır (Yavuz ve Karabağ, 2009: 114). Dünyada birçok farklı ihtiyacı aynı anda karşılayabilme kapasitesine sahip turizm destinasyonu bulunmaktadır. Ülkeler bu destinasyonlar içerisinde turizm pazarından büyük payı alabilmek için turizm pazarlama iletişim faaliyetlerinde bulunmak zorundadır.

Dünya Turizm Örgütü turizm kavramını, insanların kişisel, ticari ya da mesleki amaçlar ile ülkelere veya olağan ortamlarının dışındaki yerlere taşınmasını gerektiren sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgu olduğunu belirtmektedir. Dünya Turizm Örgütü turizm sektörünü ise ziyaretçilerin talep ettiği tüketim mallarını ve hizmetleri sağlayan farklı endüstrilerdeki üretim birimlerinin kümesi şeklinde ifade etmektedir (UNWTO,03.12.2020). Sam (2000: 54) turizmi, dünya genelinde fiziki ve sosyal hareketliliğin dinamik bir unsur olarak görmekte, ülkelerin bir şekilde turizm pastasından pay alma arzusu içinde olduklarını dile getirerek turizmin küreselleşmenin temel faktörlerinden biri olduğunu ifade etmektedir.

Turizm sektöründe tüketiciler çok çeşitli seçeneklere sahiptir ve eylem için çeşitli motivasyonlara ihtiyaç duymaktadır. Bundan dolayı diğer ürünlere göre daha güçlü bir şekilde pazarlanması gerekmektedir (Jatav ve Mittal, 2018: 88). Tüketicileri turizm faaliyetlerine yönlendirmek amacıyla oluşturulan turistik ürünlerin ve destinasyonların bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Söz konusu bu özellikler turistik ürünü ve destinasyonları rekabet ettiği küresel ikame ürünlere

ve destinasyonlara oranla avantajlı bir konuma getirebilecektir. Turistik ürünler ve turizm destinasyonları birçok çekicilik unsurunu ve kültürel öğeyi de bünyesinde bulundurmaktadır. Kültürel değerler turizm faaliyetlerinde turistik değer taşıyan ve ziyaretçilerin yeni keşifler ihtiyacını karşılayan bir doyum aracıdır. Bu nedenle turizm doğal ve kültürel değerlerin aktarıcı ve koruyucu olarak da önemli bir role sahiptir. Gastronomi turizmi, spor turizmi, kültür turizmi, gençlik turizmi, eko turizm gibi alternatif turizm çeşitlerinin bölgenin mevcut yapısı ve özellikleri bağlamında değerlendirilerek kitle turizminin içerisine destekleyici ürün olarak alınması turistlerin tekrar satın alma istekleri konusunda olumlu etkiler yaratacaktır (Şengül ve Türkay, 2016:87, 88). Turizm faaliyetleri doğal, çevresel ve kültürel kaynaklara önemli derecede ihtiyaç duymaktadır. Turizm faaliyetleri, bu unsurları ekonomik bir girdi olarak kullanan büyük bir endüstridir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde turizm faaliyetleri, gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir ekonomik kalkınma aracıdır. Turizm faaliyetlerinin yarattığı/yaratmakta olduğu ekonomik girdiler ile istihdam hacmini yükselerek çeşitli birçok endüstrinin gelişmesinde itici güç olmaktadır (Duran, 2011:307).

Özellikle son yıllarda turizme ve turistik ürünler karşı ilginin artmasında bir takım nedenler bulunmaktadır. Bu nedenlerden bazılarını Demirkol (2020: 29-30) şu şekilde sıralamaktadır:

- *Küreselleşme ile birlikte iş amaçlı gezilerde artış*
- *Sportif faaliyetlere katılımında ulusal ve uluslararası boyutta artış*
- *Artan sağlık bilincine paralel olarak sağlık turizminin artan*
- *Doğa turizminde canlanma*
- *Eğlence, dinlenme ve boş zaman geçirme için ayrılan zamanda artış*
- *İnsanların kişisel gelişim amaçlı olarak kültürel gelişme isteğinde artış*
- *İnsanların sosyal etkileşim e olan ihtiyacında ve isteğinde artış*
- *Artan eğlence olanakları*
- *İnanç turizmindeki artış*

Pazarlama iletişimi, turizm ve hizmetlerinin sunumunun önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Turizm sektörü, endüstrinin hizmet olarak

özel nitelikleri nedeniyle büyük ölçüde pazarlamaya bağımlıdır. Pazarlama iletişimi, reklamcılıktan daha fazlasıdır. Doğru mesajları doğru kişilere ulaştırmak, bu sektörün başarısını belirleyen belki de en önemli faktörlerden biridir (McCabe,2009:2). Turizmin etkin pazarlanması konusunda, altyapının sürekli olarak uluslararası standartlara yükseltilmesi ve turizm tedarikçileri ile koordinasyonunun sağlanmasını gerektiğini vurgulayan Jatav ve Mittal (2018:88-89), turizm pazarlamasının özellikleri şu şekilde özetlemektedir:

- Turizm soyut bir üründür. Turizmde, belirli tesisler belirli bir süre için ve belirli bir kullanım için sunulur.
- Turistik hizmetlerin üretimi ve tüketimi arasında yakın bir bağlantı vardır. Tüketim bir kez başladıktan sonra durdurulamayacağından dolayı müşteri için risk yüksektir.
- Turistik ürün tek bir işletme tarafından üretilmez. Turistik bir ürünün bileşenlerinin her biri son derece uzmanlaşmıştır ve birlikte nihai ürünü oluşturur.

Turizm endüstrinin sürekli gelişimi ve refahı için sürdürülebilir kalkınma son derece önemli bir rol oynamaktadır. Turizm endüstrisinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için stratejik iletişim yönetimi gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda turizm iletişiminin önemi ortaya çıkmaktadır.

Turizm iletişimi genel anlamıyla iletişim faaliyetlerinin turizm tanıtım çalışmalarına bütüncül olarak entegre edilmesini içermektedir. Sürdürülebilir turizm pazarlamasının bir parçası olan turizm iletişim faaliyetleri ülkelerin kültürlerini yaydığı gibi hedef kitleler tarafından arzulanan ve talep edilen yapay bir kültürü de işleyebilmektedir. Turizm bağlamında tanıtma kavramını, yurt içi ya da yurt dışı turizm tüketicilerin algı ve ilgilerini bir ülkenin, bölgenin veya turistik bir destinasyonun mal ve hizmetleri üzerine odaklamak suretiyle bilgi aktarma, eğitmek veya bir imaj yaratmak amacıyla turistik mal ve hizmetlerin satın alma davranışlarını kolaylaştıran sosyal, psikolojik, kültürel ve ekonomik bir çıkara yönelik araç ve teknikleri içeren iletişim faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde turizm tüketici olmaya aday bireylerin algılarını etkileyecek, yerel bir şekilde algılanan ve alternatif turizm çeşitleri aracılığıyla desteklenmiş yerel bölgelerin iletişimlerinin gerçekleştirilmesi ve pazarlanması önem kazanmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü, çalışmalarında ve raporlarında “*bölgesel marka imajını ve turizm çeşitliliğini*” sıklıkla vurgulamaktadır. Turizm pazarlaması için destinasyon markalarının oluşturulmasının yanı sıra alternatif turizm türlerini sürdürmek ve yeni pazar olgusunu gündeme getirmek esastır (Sezgin ve Ünüvar, 2007: 402,403).

Bölgesel marka imajı ve turizm çeşitliliğini arttırmak, ülkelerin hâkim kültürel unsurlarının desteklenmesi ile mümkün olacaktır. Kuruluşların potansiyellerini en üst düzeye çıkarmak ve güçlü bir "mesaj" oluşturmak için tüm pazarlama ve pazarlama dışı bilgilerin marka kişiliğini ve değerlerini yansıtmasını sağlama ihtiyacı tüm iletişim faaliyetlerini, turizm ve konaklama hizmetlerinin son derece rekabetçi pazarında kritik bir başarı faktörü haline gelmiştir (McCabe, 2009: 9).

Son dönemde turistlerin bilgi kaynakları; yeni teknolojilerin etkisi, turist davranışındaki değişimler, turist destinasyonlarının sayısındaki artış ve farklı destinasyonlar arasında artan rekabete bağlı olarak değişmektedir. Bilgi kaynakları destinasyonların tanıtımı için etkili araçlar olarak görülmektedir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde turizm tanıtım videoları, birçok kişi tarafından turizm pazarlamasında kritik bir unsur olarak kabul edilmektedir. (Molina vd., 2010:723). Turizm tanıtım videoları, turistlerin destinasyon seçmeleri için önemli bir bilgi kaynağı konumundadır. Kısa tanıtım videoları, izleyicilerin bir destinasyonunu görselleştirmesini ve hayal etmesini sağlamaktadır (Fong vd., 2017:1).

Dünya Turizm Örgütü (World Tourism Organization - UNWTO) 2019 verilerine göre uluslararası turizm harcamaları 1.330,8 milyar dolar şeklinde gerçekleşmiştir (unwto.org, 05.08.2020). Ülkeler, markalaşmak, Dünya turizm endüstrisi içerisinde var olabilmek ve yabancı turist gelirlerini arttırabilmek için bir takım iletişim

faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu iletişim faaliyetlerinin başında ülke tanıtım videoları ve turizm tanıtım videoları gelmektedir. Söz konusu bu içerikler geleneksel ve dijital platformlarda yayınlanmaktadır. Turizm tanıtım videoları, bir ülkenin maddi ve manevi kültür unsurları ile destinasyonlarını dünyayla paylaştığı ve bu vesileyle ülkeler hakkında bir takım bilgilendirmelerin yer aldığı içeriklerdir. Bu içeriklerin temel amacı, yabancı ülke vatandaşlarını etkilemek ve ikna etmektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın Dünya Turizm Örgütü resmi Youtube sayfasında bulunan turizm tanıtım videolarında yansıttıkları ve aktardıkları kültürel unsurların karşılaştırmalı bir analizini gerçekleştirmektedir.

Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında yanıtlanmak üzere oluşturulan araştırma soruları şu şekildedir:

- Türk Cumhuriyetleri'nin turizm video içeriklerinde öne çıkan baskın kültürel kodlar nelerdir?
- Türk Cumhuriyetleri'nin turizm video içeriklerinde hangi semboller, kahramanlar, ritüeller ve değerler ön plana çıkmaktadır?
- Türk Cumhuriyetleri'nin turizm video içeriklerinde hangi küresel pazarlama stratejileri kullanılmıştır?
- Türk Cumhuriyetleri'nin turizm video içeriklerinde yansıtılan kültürel unsurlar arasında ne yönde farklılıklar ve benzerlikler bulunmaktadır.

Araştırmanın Örneklemi, Sınırlılıkları ve Analiz Yöntemi

Çalışma, nitel yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiş, örneklem seçiminde amaçlı örneklem kullanılmıştır. Dünya Turizm Örgütü resmi Youtube sayfasında video içeriği bulunmayan

Kazakistan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti araştırmanın dışında bırakılmıştır. Araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Analizler, kültürün dört temel bileşeni olan semboller, kahramanlar, ritüeller ve değerler (Hofstede vb., 2010: 7-8) temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Ülkelerin küresel pazarlama stratejilerini belirlemek amacıyla Luigi ve Simona'nın (2010: 149) Schiffman ve Lazar Kanuk'dan (2009: 472) esinlenerek oluşturdukları "Alternatif Küresel Pazarlama Stratejileri" kullanılmıştır. Kodlanan turizm video içerikleri betimsel analizlerden yararlanılarak veri analizine tabi tutulmuştur.

BULGULAR

Dünya Turizm Örgütü resmi Youtube sayfasında video içeriği bulunan Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan ve Kırgızistan'ın turizm tanıtım videolarına ilişkin genel bilgiler (tema, süre, küresel pazarlama stratejisi ve kaynak) Tablo 1'de yer almaktadır. Dünya Turizm Örgütü resmi Youtube sayfasında Türkiye'nin beş, Azerbaycan ve Özbekistan'ın ikişer, Kırgızistan ise bir adet turizm tanıtım videosu bulunmaktadır. İncelenen turizm tanıtım videolarının kültürel miras, destinasyon tanıtımı, gastronomi, sürdürülebilir turizm ve genel tanıtım içeriklerinden oluşmaktadır. Türkiye'nin global ve yerel, Özbekistan ve Azerbaycan'ın global ve yerel, Kırgızistan ise global bir pazarlama stratejisi tercih ettiği gözlemlenmiştir.

Tablo 1. Turizm Video İçeriklerine İlişkin Bilgiler

Ülke	Video Adı	Tema	Süre	Küresel Pazarlama stratejisi	Kaynak
Türkiye -1	<i>UNESCO World Heritage Sites in Turkey</i>	Kültürel Miras	02:27	Glokal strateji Özel ürün (Ülkeye göre uyarlanmış) Standart (Tek tip mesaj)	www.youtube.com/watch?v=clH4tP9tACs&t=43s
Türkiye -2	<i>Turkey Home of Grand Bazaar</i>	Destinasyon Tanıtımı	02:23	Glokal strateji Özel ürün (Ülkeye göre uyarlanmış) Standart (Tek tip mesaj)	www.youtube.com/watch?v=Sw537mTYY-8&t=76s
Türkiye -3	<i>Turkey - #TravelTo tomorrow</i>	Gastronomi	01:00	Glokal strateji Özel ürün (Ülkeye göre uyarlanmış) Standart (Tek tip mesaj)	www.youtube.com/watch?v=vhcpW_2N8xM

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Türkiye -4	<i>Turkey Home of Topkapi Palace</i>	Destinasyon Tanıtımı	02:43	Glokal strateji Özel ürün (Ülkeye göre uyarlanmış) Standart (Tek tip mesaj)	www.youtube.com/watch?v=clbCOzNNJ2k&t=24s
Türkiye -5	<i>Whistled Language - Mr. Firuz Baglikay - 3rd UNWTO UNESCO World Conference on Tourism and Culture</i>	Somut Olmayan Kültürel Miras	00:41	Yerel (Lokal) strateji Özel ürün (Ülkeye göre uyarlanmış) Özel mesaj (Ülkeye göre uyarlanmış)	www.youtube.com/watch?v=ewvbYYGwKVC
Azerbaycan-1	<i>Azerbaijan</i>	Genel Tanıtım	02:23	Global (Küresel) strateji Standart (Tek tip ürün) Standart (Tek tip mesaj)	www.youtube.com/watch?v=ra8tVThjje0&t=2s
Azerbaycan-2	<i>Azerbaijan #TravelTomorrow</i>	Gastronomi	03:00	Yerel (Lokal) strateji Özel ürün (Ülkeye göre uyarlanmış) Özel mesaj (Ülkeye göre uyarlanmış)	www.youtube.com/watch?v=t-eLoGtHjAQ
Özbekistan-1	<i>Uzbekistan #TravelTomorrow</i>	Gastronomi	03:02	Yerel (Lokal) strateji Özel ürün (Ülkeye göre uyarlanmış) Özel mesaj (Ülkeye göre uyarlanmış)	www.youtube.com/watch?v=f7QynCcYndQ
Özbekistan-2	<i>Uzbekistan Now Supports Tourism E-visas</i>	Dijital Turizm	01:01	Global (Küresel) strateji Standart (Tek tip ürün) Standart (Tek tip mesaj)	www.youtube.com/watch?v=eKgmrMSrbuU
Kırgızistan-1	<i>Kyrgyzstan Exceptional Stories of Sustainable Tourism</i>	Sürdürülebilir Turizm	02:52	Global (Küresel) strateji Standart (Tek tip ürün) Standart (Tek tip mesaj)	www.youtube.com/watch?v=FE4leN9POz8&t=1s

Türk Cumhuriyetleri'nin turizm tanıtım video içeriklerinde yer alan kültürel öğelere ilişkin içerik analizi verileri Tablo 2'de yer almaktadır. Gerçekleştirilen içerik analizleri neticesinde turizm tanıtım videolarında tüm ülkelerin kullandıkları kültürel unsurlar dikkate

alındığında değerlerin %73,36 (173), sembollerin %16,06 (35), ritüellerin %3,67 (8) ve kahramanların %0,92 (2) oranında kullanıldığı tespit edilmiştir. Ülkelerin turizm tanıtım videoları incelendiğinde Türkiye'nin %57,14 (20), Azerbaycan'ın %14,29 (5), Özbekistan'ın %17,14 (6) ve Kırgızistan'ın %11,43 (4) oranında sembol kullandığı tespit edilmiştir. İncelemeler neticesinde, Türkiye'nin %56,65 (98), Azerbaycan'ın %22,54 (39), Özbekistan'ın %17,92 (31) ve Kırgızistan'ın %2,89 (5) oranında değer kullandığı tespit edilmiştir. İncelemeler neticesinde, Türkiye'nin %46,15 (4), Azerbaycan'ın %30,77 (2), Özbekistan'ın %7,69 (1) ve Kırgızistan'ın %7,69 (1) oranında ritüel kullandığı tespit edilmiştir. Türkiye ve Azerbaycan'ın birer kez kahramanlara yer verdiği Özbekistan ve Kırgızistan'ın ise kahramanlara yer vermediği tespit edilmiştir.

Tablo 2. Türk Cumhuriyetleri'nin Turizm Video İçeriklerinde Yer Alan Kültürel Öğeler

Ülkeler	Semboller		Kahramanlar		Ritüeller		Değerler	
Türkiye	20	%57,14	1	%50	4	%46,15	98	%56,65
Azerbaycan	5	%14,29	1	%50	2	%30,77	39	%22,54
Özbekistan	6	%17,14	0	%0	1	%7,69	31	%17,92
Kırgızistan	4	%11,43	0	%0	1	%7,69	5	%2,89
Toplam	35	%100	2	%100	8	%100	173	%100

Türkiye'ye ilişkin turizm videolarında Ani Arkeolojik Alanı, Troya, Cumalıkazık, Safranbolu, Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri, Efes, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Hattuşa, İstanbul'un Tarihi Alanları (Galata Kulesi, Haliç, Kapalı Çarşı, Sultanahmet, Ayasofya vb.) Nemrut Dağı, Çatalhöyük Neolitik Alanı, Bergama, Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi, Likya Uygarlığı Antik Kentleri, Göreme Millî Parkı ve Kapadokya, Hieropolis, Karadeniz Yaylaları, Boğaziçi Köprüsü gibi destinasyonları yer almaktadır. Türkiye özelinde gastronomik olarak çay, çay hasadı ve döner gösterilmektedir. Turizm tanıtım videolarında tarihsel olarak Osmanlıca, Osmanlı Turası, Sakalı-Şerif, harem kültürü ön plana çıkartılmakta ve Türk Bayrağı ile atlı asker gösterilmektedir. Geleneksel sanatlara ilişkin porselen ve İznik çinisi turizm tanıtım videolarında yer almaktadır. Somut olmayan

kültürel varlıklar bağlamında ıslık diline, Karadeniz müziklerine ve geleneksel kıyafetlere (Kars ve Ordu) yer verilmiştir.

Turizm tanıtım video içeriklerinde Azerbaycan'a ilişkin Shamakhi kırsalı, Bakü, Flame Towers (Alev Kuleleri), Çamur Volkanları, Kobustan Milli Parkı, Haydar Aliyev Kültür Merkezi ve Azerbaycan Halı Müzesi gibi birçok yapı gösterilmektedir. Gastronomik olarak dolma, çeşitli baharatlar ve şarap işlenmiştir. Somut olmayan kültürler miraslarına ilişkin geleneksel yemek kültürü, nevrüz bayramı, papak, bakır işçiliği, vitray sanatı, Kafkas dansı ve müziği yansıtılmıştır. Bunların yanı sıra gece hayatı, modern dans ve sanat, popüler müzik ve hızlı bir yaşantı yansıtılmıştır. Video tanıtım içeriklerinde doğa sporlarına (bisiklet, yelken ve paraşütle atlama) da yer verilmiştir.

Kırgızistan, turizm tanıtım video içeriğinde sürdürülebilir bir turizm pazarlama stratejisi mesajı vererek doğal yaşam ortamını, at ve kartal içeriklerini yansıtmış, ak kalpağı da kullanmıştır. Özbekistan ise turizm tanıtım video içeriklerinde destinasyon olarak Semerkant, Registan Meydanı, ve modern mimarisini yansıtmakta ve gastronomik olarak Özbek pilavına yer vermektedir.

SONUÇ

Dünya Turizm Örgütü resmi Youtube sayfasında yer alan video içeriklerinde Türkiye'nin özellikle destinasyon ve gastronomiye, Azerbaycan'ın kültürel unsurlara, gastronomiye ve modern bir yaşama, Özbekistan'ın erişilebilir bir ülke olduğuna ve Kırgızistan'ın sürdürülebilir turizme odaklandığı sonucuna varılmıştır. Turizm pazarlama faaliyetinde bulunan Türk Cumhuriyetleri'nin birbirlerinden farklı kültürel unsurları ön plana çıkardığı ve farklı küresel pazarlama stratejilerini tercih ettikleri açık bir şekilde görülmektedir.

Türk Cumhuriyetleri'nin ekonomik bağlamda zengin turizm potansiyellerinden yeterince yararlanabildiklerini ifade etmek mümkün değildir. Türk Cumhuriyetleri'nin kültürel hafızaları ile hareket ederek geliştirecekleri kültür endüstrileri; sürdürülebilir kalkınma ve hızlı ekonomik gelişmenin temel dinamiği olarak değerlendirilmelidir

(Özdemir, 85: 209). Söz konusu bu kalkınmanın ve gelişimin, ortak kültürel unsurların turizm pazarlama iletişimi kapsamına alınmasıyla etkili olacağı düşünülmektedir. Türk Cumhuriyetleri'nin turizm tanıtım video içeriklerinde soyut ve somut kültürel unsur çeşitliliğini yansıtmadıklarını ifade etmek mümkündür. Birbirlerine kültürel değerler ile bağlı olan bu Cumhuriyet'lerin ortak bir stratejik turizm pazarlama iletişimi gerçekleştirerek bölgesel kalkınmanın temellerini atmaları gerekmektedir.

Kaynakça

1. Azerbaijan - #TravelTomorrow, Erişim Tarihi: 19.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=t-eLoGtHjAQ.
2. Azerbaijan, Erişim Tarihi: 09.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=ra8tVThjjc0&t=2s.
3. Baggio, R., Mottironi C., Corigliano M. A (2011). Technological Aspects of Public Tourism Communication in Italy, Journal of Hospitality and Tourism Technology, 2(2),105-119.
4. Bulduklı, Y., Karaçor, S. (2019). Kitle İletişim Kuramları, Çizgi Kitapevi: Konya.
5. Demirkol, Ş. (2020). Turizm Pazarlaması, www.auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kulturelmiras_ao/turizmpazarlamasi.pdf, Erişim Tarihi: 01.12.2020.
6. Duran E. (2011). Turizm, kültür ve kimlik ilişkisi; turizmde toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliği, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10(19), 291-313.
7. Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm, Ege Coğrafya Dergisi, 15, 51-59.
8. Fong, Y. L., Firoz, D., Sulaiman, W., I., W. (2017). The Impact of Tourism Advertisement Promotional Videos on Young Adults, e-Bangi, 12(3). 1-16.
9. Hofstede G., Hofstede G. J., ve Minkov M. (2010). Cultures and Organizations: Software of The Mind. Mc Graw Hill.
10. Jatav, S., Mittal, A. (2018). The Role of Service Marketing in India with Reference to the Tourism Industry. Ed: Ray, N., Das, D., K., Kumar, R. Tourism Marketing: A Strategic Approach, Apple Academic Press: Oakville.
11. Karapınar M. (2013). Kuzeydoğu Anadolu Turizm Destinasyonu Tanıtım Markalaşma Araştırması, https://www.kudaka.org.tr/ekler/19ee2-kuzeydoguanadolu_turizm_destinasyonu_tanitim_markalasma_analizi.pdf.
12. Kyrgyzstan - Exceptional Stories of Sustainable Tourism, Erişim Tarihi: 23.08.2020 www.youtube.com/watch?v=FE4leN9POz8&t=1s.
13. Luigi D., ve Simona V. (2010). The Glocal Strategy of Global Brands. Studies in Business and Economics, 5(3), 147-155.
14. McCabe, S. (2009). Marketing Communications in Tourism and Hospitality Concepts, Strategies and Cases, Butterworth-Heinemann: Oxford.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

15. Molina, A., Gómez, M., Martín-Consuegra, D. (2010). Tourism Marketing Information and Destination Image Management, *African Journal of Business Management*, 4(5), 722-728.
16. Özdemir, N. (2009). Kültür Ekonomisi Ve Endüstrileri İle Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi, *Milli Folklor Dergisi*, 21(84), 73-86.
17. Sam, R. (2000). Turizm-Tanıtım Faaliyetlerinde Kitle-İletişim Araçlarının Destekleyici ya da Engelleyici Kullanımı Üzerine, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 53-59.
18. Sezgin M., Ünüvar Ş. (2007). Kültürler Arası İletişimde Turizmin Önemi, *Alternatif Turizm ve Pazar Olgusu, Journal of Azerbaijan Studies*, 12(1-2), 392 – 404.
19. Şengül S., Türkay O. (2016). Akdeniz Mutfak Kültürünün Gastronomi Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(1), 86-99.
20. TDK, Kültür Kavramı, www.sozluk.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.12.2020.
21. Tourism Data Dashboard, URL: www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard, Erişim Tarihi: 05.08.2020
22. Turkey - #TravelTomorrow, Erişim Tarihi: 07.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=vhcpW_2N8xM.
23. Turkey Home of Grand Bazaar, Erişim Tarihi: 04.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=Sw537mTYy-8&t=76s.
24. Turkey Home of Topkapi Palace, Erişim Tarihi: 08.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=clbCOzNNJ2k&t=24s.
25. UNESCO World Heritage Sites in Turkey, Erişim Tarihi: 04.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=cIH4tP9tACs&t=43s.
26. UNWTO, Turizm ve Turizm Sektörü Kavramları, www.unwto.org/glossary-tourism-terms#:~:text=Tourism%20is%20a%20social%2C%20cultural,professional%20or%20business%2Fprofessional%20purposes, Erişim Tarihi: 03.12.2020.
27. Uzbekistan - #TravelTomorrow, Erişim Tarihi: 22.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=f7QynCcYndQ.
28. Uzbekistan Now Supports Tourism E-visas, Erişim Tarihi: 23.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=eKgmrMSrbuU.
29. Whistled Language - Mr. Firuz Baglikay - 3rd UNWTO UNESCO World Conference on Tourism and Culture, Erişim Tarihi: 09.08.2020
URL: www.youtube.com/watch?v=ewvbYYGwKVc.
30. Yavuz, M., C., Karabağ, S., F. (2009). Ulusal Turizm Tanıtımı ve Pazarlama Yönetimi Örgütlenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(36), 113-130.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih TORUN

Kafkas Ün. Dede Korkut Eğt.Fak. Sos. Bil. ve Tür. Eğ.Böl. TE ve Ed. Eğt. ABD
fatihTORUN8027@gmail.com

Özet

Felsefik anlamda kısaca haz verici olarak tanımlanan değeri, sosyolojik anlamda toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir diye tanımlayabiliriz. Değer sözcüğünün bireyin varlığını anlamlandırma çabasının sonucu olarak ortaya çıktıktan sonra topluma mal olarak bir toplumun ortak mirasının temel azası olduğu söylenebilir. Her toplum kendi içinde tarihin kadim dönmelerinden yaşadığı ana kadar kendi özelliklerini yansıtan bir takım değerler ağı oluşturur. Bu değerlerin oluşmasında töre, sosyolojik yapı ve inanç sistemi oldukça etkilidir. Bir milletin millî şuurunun korunabilmesi ve bekası için oluşturduğu bu değerler sisteminin de korunması gerekir. Toplum yaşamını devam ettirebilmek ancak ortak değerlerle mümkün olacaktır. Bir toplumun hayat sıvısı olarak nitelendirilebilecek değerlerinin de gelecek nesillere aktarılması bu denli önemlidir.

Türk toplumunun en önemli değer taşlarından olan Dede Korkut Hikâyeleri, destan geleneğinden hikâye geleneğine geçişte köprü vazifesi görmüş bu yüzden Türklerin eski dönmelerden itibaren gelenek görenek ve törelerini yansıtan en önemli eserler arasına girmiştir. Araştırmanın sonucunda şu değerler tespit edilmiştir: İleri görüşlülük güvenilirlik teslimiyet, gözü tokluk, misafir perverlik, dürüstlük, tevhid, vefakarlık, yardımlaşma, yiğitlik, ihanet, dua, şehadet, tedbirli olma, intikam, sezgi, ağıt, namus, fedakarlık, anne, ata kıymeti, cihat, merhamet, dünyanın faniliği, gurur, selamlaşma, nasihat, itaat, iyilik, iman, kardeşlik, münacaat, ölü ardından aş verme, gaflet, sadakat. İman ve tevhid, şehadet, dua gibi değerleri dini değerler başlığı altına toplayabilirken, diğerlerini de millî değerler başlığı altında toplayabiliriz.

Anahtar Kelimeler: dede korkut hikayeleri, değerler eğitimi, değerler sistemi, töre, sosyolojik yapı

VALUES EDUCATION IN DEDE KORKUT STORIES

Abstract

The term value, which is briefly described as gratification in philosophy, can be described as the most important criteria that make sense of the socio-cultural elements of the society in sociological sense. After the word value emerged as a result of the effort to make sense of the existence of the individual, it has become widely-esteemed and can be said to be the fundamental element of a society's common heritage. Each society creates a set of values that reflect its characteristics from the ancient times of history to the moment that lived. Tradition, sociological structure and religious cult are very effective in the formation of these values. For the preservation and survival of the national consciousness, this system of values that a nation creates must also be preserved. Maintaining community life will only be possible with common values. It is so important that the values of a society that can be described as living constitution are transferred to future generations.

Dede Korkut Stories, one of the most important values of Turkish society, served as a bridge in the transition from epic tradition to story tradition, so it has become one of the most important works that reflect the traditions and customs of Turks from ancient times. As a result of the research, the following values were determined: foresight, reliability, acquiescence, contented, hospitalit, honesty, monotheism, faithfulness, helping each other, bravery, betrayal, prayer, martyrdom, being cautious, revenge, intuition, lament, pudicity, self sacrifice, mother, worth of ancestor, jihad, mercy, the mortality of the world, pride, greeting, advice, obedience, goodness, faith, brotherhood, invocation, hosting for dinner after death, loyalty. . While we can group values such as faith and oneness, martyrdom, jihad and prayer under the heading of religious values, we can group the others under the heading of national values.

Keywords: Dede korkut stories, values education, value system, custom, sociological structure

TÜRK KÜLTÜRÜNÜN TÜKENMİŞLİK SENDROMUNA ETKİSİ

Mehmet Sezai TÜRK

Prof. Dr., Ankara HBV Ün., Radyo Televizyon ve Sinema Böl. Öğretim Üyesi,
ORCID: 0000-0003-3619-4241

Özet

Türk kültüründe de hiç şüphesiz tarihi serüven içinde değişmeler meydana gelmiştir. Ama yine de genel itibariyle topluma kimlik kazandıran özelliklerini korumayı başarmış nadir kültürlerdendir. Kültürün işlevleri vardır. Kültür, bireyin davranışlarını yönlendirerek toplumsal düzeni sağlar. Topluma kimlik kazandırır. Toplumunu diğer toplumlardan farklı kılar. Toplumsal dayanışma ve birlik duygusu verir. Biz bilincini aşılır. Toplumsal kişiliğin oluşmasını sağlar. Kültür insan eseridir. İnsanlar hem kültürü oluştururlar hem de kültürden etkilenirler. Kültür durağan değildir. Zaman içinde değişebilir.

Çağımızın hastalığı olarak bilinen tükenmişlik ise; yalnızlığın, çaresizliğin sonucu ruhun çöküşüdür. Hem bireysel hem de toplumsal sonuçları vardır. Tükenmişlik sendromunda kültür önemli bir etkidir. Kültürler vardır insanları çıkmazdan kurtarır, mutluluğa erdştirir. Kültürler vardır ona bağlı bireylerini girdabın içinde boğar. İşte Türk kültürü birçok güzel özelliğiyle insanların çıkmazdan kurtarır mutluluğa erdştiren kültürlerdendir.

Bu çalışmada kültür-tükenmişlik ilişkisi Türk Kültürü örneğinde incelenmiştir. Hofstede'nin kültür sınıflaması dikkate alınarak Türk kültürünün tükenmişliğe etkisi literatür araştırmaları deseninde irdelenmiştir.

THE EFFECT OF TURKISH CULTURE ON BURNOUT SYNDROME

Abstract

Undoubtedly, changes have occurred in Turkish culture in the historical adventure. However, it is one of the rare cultures that has managed to preserve its characteristics that give identity to the society in general. Culture has its functions. Culture provides social order by

guiding the behavior of the individual. It saves identity to society. Makes society different from other societies. It gives a sense of social solidarity and unity. It indoctrinates "we consciousness". Provides social personality formation. Culture is human work. İnsanlar hem kültür yaratır hem de kültürden etkilenir. Culture is not static. It may change over time.

Burnout, known as the disease of our age; The result of loneliness and despair is the collapse of the soul. It has both individual and social consequences. Culture is an important factor in burnout syndrome There are cultures that save people from impasse and make reach happiness. There are cultures that drown those who are loyal to it in a whirlpool. Here, Turkish culture, with its many beautiful features, is one of the cultures that save people from impasse and reach happiness.

In this study, the relationship between culture and burnout was examined in the example of Turkish Culture.

Keywords: Turkish Culture, Burnout syndrome, culture and change

Giriş

Yaşadığımız hayatı çepeçevre saran, dünyayı bize yaşanılır kılan ya da zindan eden ve öğrettikleriyle yol gösterip rehberlik eden sosyo-kültürel ortam; bireysel yaşam kalitemizi, iletişim becerilerimizi, öğrenme ve kişisel kapasitemizi doğrudan etkilemektedir. Toplumların kendilerine özgü sosyal ve kültürel karakterleri vardır. Bu karakteri tarihinin yanı sıra değerleri, inançları, kahramanları, dili, iklimi, coğrafyası, eğitimi gibi çok sayıda faktör şekillendirir. Bu faktörler bir kültürü diğer kültürlerden ayırır ve yaşama bakış ve hayat deneyimlerine farklı yaklaştırır o toplumu.

Kültür toplumun sosyal yapısına yön veren ve o topluma kolektif bir kişilik kazandıran ortak davranışlardır. Zaman içinde gelişme, öğrenme, dönüşme ve entegre olma özellikleri taşıdığından dolayı kültür, canlı ve dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumun yaşama düzeyine bağlı olarak toplumun kendi içinde bütünleşmesini ve diğer toplumlarla uyumu gerçekleştiren kültür hep hayatın içindedir. Bir milleti diğer milletlerden ayıran yasayış tarzı, o millete özgü duygu ve düşünce

birliğinin oluşturduğu ruhtur. Voltaire; insan aklının oluşumu, gelişimi ve geliştirilmesi anlamında kullanmış, “İnsan ve Kültür” adlı eserinde kültürü (Güvenç, 1991:95) “bir toplumun ya da tüm toplumların birikimli uygarlığıdır, belirli bir toplumun ya da topluluğun kendisidir” şeklinde tanımlamaktadır. Eğinli ve Yeygel, ise kültürü “sosyal kalıtımın tümü” olarak ifade ederek, kültürün içgüdüsel ve genetik olmadığını, insanların farkında olmaksızın toplumdan öğrendiklerini ileri sürmektedir (Eğinli & Yeygel, 2011: 39-40).

Anadolu Türk Kültürü, coğrafi ve tarihsel konumu dikkate alındığında doğu toplumlarının kültürel karakteristiğine benzer özellikler taşısa da Anadolu coğrafyasının doğu ile batının arasında köprü olması nedeniyle batı kültürüne ait özelliklere de yoğun olarak Türk kültürü içinde rastlamaktayız. Doğru kültürlerinde olduğu gibi Türk kültüründe; belirsizlikten korkma ve kaçınma, güç iletişiminin günlük hayatta önemli yer tutması statü ve rollerin toplumsal yaşamdaki önemi, topluluksal kurallara uyma, grup üyeleri ile uyumlu çalışmaya teşvik, işbirliğini benimseme, bireyselliğin hoş görülmemesi, kendine güvensizlik, korumacı zihniyetin göstergesi dış özellikler, bir aile görüntüsü çizme önceliklidir. Türk kültürü; bireyi yeniliğe, başarıya, yaratıcılığa güdülemek yerine, sosyal ilişki geliştirmeye ve bağımlılığa güdülemektedir. Toplumun başat değerlerine bakıldığında; şefkatli, merhametli, başkalarına karşı duyarlı özellikler gösteren ve uluslararası kültürel analizlerde dışilikle ilişkilendirilen bir özelliğe sahiptir. Türk toplumunda belirsizlikten kaçınma eğilimi yüksektir. Türk kültüründen bireyler dışsaldır (Kaza, kader anlayışı çerçevesinde bir şeyin kendi çabasıyla değil metafizik unsurlarla gerçekleştiği inancı yaygındır). Toplumsal ve örgütsel güç mesafesi fazladır. Bu özellikler toplum içindeki bireyi birçok yönden olumlu ya da olumsuz etkilemektedir (Türk, Bostan,Özerbaş, 2011).

Çalışmamızın bağımlı değişkenini oluşturan bireysel tükenmişlik (Burnout) olgusu ise, kültürün ve kültürün oluşturduğu iklimin engelleyici ya da koruyucu etkisiyle zaman zaman toplumsal bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Tükenmişliğin *sosyal bir problem* olarak öneminin anlaşılmasıyla birlikte; ilk olarak 1974 yılında

Freudenberger'in stres ile ilgili "Journal of Social Issues" da yayınladığı çalışmasında yer almış ve araştırmacılar tarafından ilgi duyulan bir çalışma konusu olmuştur (Özdemir 2001).

En yalın haliyle "Ruhsal ve fiziksel açıdan enerjinin tükenişi" olarak açıklanan tükenmişlik; Freudenberger (1974) tarafından başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı, insanın iç kaynakları üzerinde karşılanamayan istek ve taleplerden dolayı ortaya çıkan "tükenme" durumu olarak tanımlanmıştır. Alman Psikiyatrist Freudenberger'in 1974 yılında mesleki bir hastalık olarak kullanmış olduğu tükenmişlik kavramı; karşılanamayan istek ve taleplerden dolayı ortaya çıkan enerji ya da gücün yetersizlik ifade edecek şekilde azalması durumudur. Bireyin sahip olduğu değerlerde, itibarda, maneviyatta aşınmayı temsil eder. En yalın haliyle ruhun çöküşüdür. Tükenmişlik yavaş ve sinsi başlayan, ortaya çıkışı ne kadar ani olsa da sürekli gelişen kronik bir olgudur. Tükenmişlik sadece negatif duyguların varlığıyla ilgili değil, pozitif duyguların yokluğuyla da ilgilidir. Pozitif duygular negatif duyguları karşılayacak güçlerini kaybederse ozaman bu durumla karşılaşan bireyde duygusal çöküşler yaşanır, duyarsızlaşma başlar ve sürekli strese, umutsuzluğa, çaresizliğe, kapana kısılmışlık duygularına neden olan fiziksel, duygusal ve zihinsel bir tükenme durumu oluşur.

2. Tükenmişlik (Burnout) Kavramı

Freudenberger (1974) tükenmişliği; "Başarısız olma, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya karşılanamayan istekler sonucu bireyin iç kaynaklarında tükenme durumu" şeklinde ifade etmiştir (Sılığ, 2003). Tükenmişlik olgusu; iş yükü, kontrol ve denetim, toplumsal veya örgütsel şiddet, mobing, ödüller, birlik duygusu yoksunluğu, adalet, kavramı gibi faktörlerin yol açtığı ile ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Tükenmişliğin toplumsal ve çalışma hayatına en önemli etkisi iş performansındaki düşüş, motivasyonun azalması, insani ya da müşteri ilişkilerine önem vermeyen davranış tarzının gelişmesi, iş değiştirme isteği, devamsızlık, geçmeyen mutsuzluklar, depresyon ve örgüt içi çatışmalar sayılabilir.

Tükenmişlikle ilgili çalışan araştırmacılar arasında en önemli isim olarak Maslach, tükenmişlik kavramını; duygusal tükenme (emotional exhaustion), duyarsızlaşma (depersonalization) ve kişisel başarıya (personel accomplishment) ilişkin duyguları kategorize eden üç ayrı boyutta ele almaktadır (Ergin, 1992). Başka bir deyişle Maslach'a göre tükenmişlik “İşi gereği insanlarla yoğun bir ilişki içerisinde olanlarda görülen *duygusal tükenme*, *duyarsızlaşma*, ve *düşük kişisel başarı hissi*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Duygusal tükenme; tükenmişliğin bireysel stres boyutunu belirtmekte ve “Bireyin duygusal ve fiziksel kaynaklarında azalmayı” ifade etmektedir. Tükenmişlik sendromunun başlangıç ve merkezi olan duygusal tükenme, duygusal yönden yoğun çalışma temposunda olan kişilerin kendisini zorlaması ve diğer insanların duygusal talepleri altında ezilmesi karşısında bir tepki olarak ortaya çıkar (Işıkhan 2004). *Duyarsızlaşma*; tükenmişliğin kişiler arası boyutunu temsil etmekte ve müşterilere yönelik negatif, katı tutumları ve işe karşı tepkisizleşmeyi belirtmektedir. Duygusal tükenmeyi yaşayan kişi diğer insanların sorunlarını çözmeye kendini güçsüz ve yetersiz hisseder. Taşındığı duygusal yükü hafifletmek için sürekli kaçış yolunu kullanır. İnsanlarla ilişkilerini işini yapmaya yetecek olan en alt düzeye indirir. Bunlar duyarsızlaşmanın ilk belirtileridir. Kişi bu aşamada diğer insanlarla anlamlı ilişkiler kurmaktan kaçınır. Ama hem işi gereği insanlarla yoğun ilişkide olup hem de mesafe koymak kolay değildir. Dolayısıyla birey başkalarının hislerine, duygularına soğuk ve kayıtsız kalır (Işıkhan 2004). *Düşük kişisel başarı* duygusu ise; “Kişinin kendisini olumsuz değerlendirme eğiliminde olması”nı ifade etmektedir. Kimsenin kendini sevmediğine, ona güvenmediğine ve işi gereği uğraştığı diğer insanlarla ilgilenmede yetersiz kaldığına dair bir duygu geliştirir ve bu duygu kendisi hakkında “başarısız” hükmünü veririr. Bu şekilde düşük kişisel başarı hissini yaşayan kişi işinde ilerleyemediğini hatta gerilediğini düşünür (Izgar 2001).

Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı hissi boyutlarının kendi aralarındaki ilişkilere bakıldığında tükenmişlik sendromunun bu üç boyutun birbirinden farklı ama birbirleriyle ilişkili

olduğu ve birbirinin devamı niteliğinde olduğu görülmektedir (Budak 2005).

Tükenmişliğin üç boyutunun sonuçlarına bakıldığında Maslach ve Lieter'e göre, kişi kronikleşen bir yorgunluk yaşar, işinden soğur, kendi kabuğuna çekilir, giderek artan bir şekilde kendini işinde yetersiz hisseder. Enerji yerini duygusal tükenmeye, birlik duygusu yerini duyarsızlaşmaya, yeterlilik ise yerini yetersizliğe bırakır (Maslach 2001). Bu tarz duygular yaşayan kişi bir şeylerin yanlış gittiğini fark eder ama dile getirmekte zorlanır ve bu durum giderek kötüleşir. Bunun sonucunda kişi gittikçe yaptığı işten soğur, tahammülsüz olur, kendinden şüphelenir ve bu şekilde hem fiziksel hem de mental enerjisi bitiren davranışlar sergilemeye başlar (Peker 2002).

Tükenmişlikle ilgili literatür tarandığında yurt dışında çok fazla sayıda çalışma yapıldığı tespit edilmiştir bunun yanında Ülkemizde de tükenmişlik sendromu ile ilgili çalışmalar eğitim, sağlık, hizmet sektörleri üzerinde yoğunlaşmıştır. C. Ergin(1992) Sağlık, A. Baysal (1995) Eğitim, C. Ergin (1995) Akademisyenler, H. Ensari ve S. Tuzcuoğlu (1995) Üniversite yöneticileri, B. Sucuoğlu ve S. Kaner (1996) Eğitim, S. Tümkaya (1996) Eğitim, S. Tümkaya (1997) Akademisyenler, R. Özer (1998) Rehberlik Öğretmenleri, M. Murat (2000) Eğitim, B. Dönmez ve M. Güven (2001) Eğitim, D. Özdemir (2001)Eğitim, S. Kaner ve B. Sucuoğlu (2001) Eğitim, M. Koyuncu (2001) Eğitim, E. Babaoglu (2006) Eğitim, O. Sürgevil (2005)Eğitim, S. Polatçı, K., (2007)Eğitim, Ardıç ve Z. D. Tınaz (2007)Eğitim, S. Çimen (2007) Eğitim, Mehmet Halit YILDIRIM (2010) Organizasyon ve Yönetim, Mert Özgüner (2011) Örgüt kültürü ve Gaye ATILLA İlkay DİRİN (2018) Uluslararası örgütsel yönetim örnek olarak gösterilebilir.

3. Türk Kültürü

Kültür, insanlar birlikte yaşarken karşılaştıkları sorunlara çözüm önerileri bulurlar. Buldukları çözüm önerilerinin işe yararlılıkları kanıtlanırsa gelecek nesillere aktarılır. Kültür, toplumdaki topluma, millettten millete değişen davranış ve yaşayış biçimlerinin ve dünya görüşlerinin ortaya koyduğu maddî ve manevî ürünler olduğuna göre, bu ürünleri oluşturan öğeler de çok yönlü ve çeşitlidir. Söz gelişi bir toplumun yazılı olmayan hukuk kavramları demek olan örf ve adetleri ile bunları yazılı bir esasa bağlayan hukuk sistemi kültürün vazgeçilmez öğeleridir. Nitekim Türk örf ve adetlerindeki sosyal yardımlaşma biçimleri ve konukseverlik anlayışı ile sözlü geleneğe bağlı olan halk bilgisi (folklor), iyiyi kötüyü birbirinden ayıran vicdanî değerlendirmelerde yol gösterici olan ahlak anlayışı kendine özgü özellikler taşır. Kimi araştırmacılar, kültürün ancak bireylerin tavır alış ve düşünüş biçimleri ile ortaya çıktığına işaretlerle, tek tek öğelerin ve öğeler arasındaki ilişkilerin kültür bütününe etkileyemeyeceğini öne sürmektedirler. Ancak, başlıca özelliklerinden biri devingenlik ve değişkenlik olan kültüre bu özelliği veren etkenin genelde öğelere dayalı değişiklikler olduğu göz önüne alınırsa kültürü oluşturan öğeleri incelemenin yararlı, hatta zorunlu olduğu anlaşılır (Türk, Bostan,Özerbaş,2011).

Türk kültürü denildiğinde, Türk kavminin tarih sahnesine çıkışından başlayarak günümüze dek süregelen ve Türklerin yerleştikleri, yaşadıkları, bugünde yaşamakta oldukları yerlerde yarattıkları, şuan da etkinliğini sürdüren kültür anlaşılmaktadır (Ergun, 2004)

İngiliz tarihçi Lewis'in Türkleri tarifi şu şekildedir.” Türkler çekingen ve saygılı insanlardır. Doğu'nun İngiliz (centilmen)'leri olarak tanınmışlardır. Sohbet toplantılarında-bizler gibi şarkı söylemek yerine- şiirler okur, öyküler anlatırlar. Ortadoğulu koşulları kadar güleç kimseler değillerdir. Ağırbaşlı ve ölçülüdürler. Hata yapmamaya çalışırlar. Mahcupturlar. 600 yıllık dünya imparatorluğunun sorumluluk sahibi, ağırbaşlı varisleridir. Konuksever ve kibardırlar. “Siz bizim konduğumuz oldunuz” gerekçesiyle, yabancı müşterisinden para almayan tok gözlü otel sahibi, dünyanın başka hangi ülkesinde, nerede

bulunur. İskoçlar gibi asık yüzlüdürler. Mizah duygusuna sahip olmadıkları söylenir. Duygusal ve onurludurlar. Kolay alınırlar. Yabancıların Türkler hakkında neler düşündüklerini merak ederler.”Müthiş” ve “Tembel” yakıştırmaları gerçek, geçerli değildir. Zor ve giderek zorlaşan dünyamızda yaşamını onuruyla ya da öz saygıyla sürdürmeye çalışan güzel insanlardır (Güvenç, 2008)

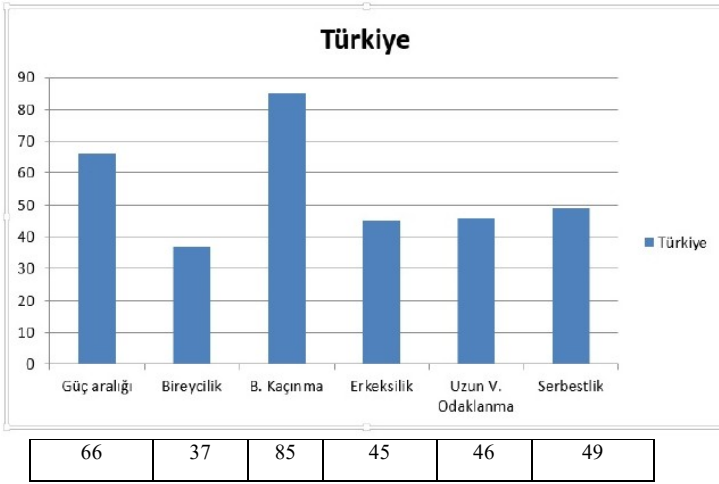
Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nce 1974 yılında yayınlanan Mahmut Tezcan ‘ Türklerle İlgili Stereotipler (kalıp yargılar) ve Türk Değerleri’ kitabında sayısal bulguların ışığında yaptığı değerlendirmelerde “Yurtseverlik, hayırseverlik, kanaatkarlık, komşuculuk, hemşehrilik” gibi değerleri Türk milletinin olumlu kalıpları olduğunu belirtmektedir. O dönemde yapılan anket çalışmasında ankete katılanların %82’si Türk halkında bencillik yoktur demektedir, % 67,5’i aile bağlarına sadık, %74,5’i yurtsever, %87,5’i Türk insanı geleneklerine bağlı, % 78,5’i Türk insanı namuslu, %74’ü yardımsever ve %77,5’i Türk insanı konuksever olarak çıkmıştır (Tezcan, 1974) Türkiye’de araştırmalar yapmış olan Amerikalı F. Frey: 458 köyden 8500 kişi üzerinde yaptığı araştırmada toplum kalkınmasını önleyen etkenleri saptarken aşırı bağımlılık, özerklik ve girişim noksanlığı, değişim ve başkalaşmaya direnç gibi Türk insanının özelliklerinden bahsetmektedir (Tezcan, 1974).¹⁷ Genel olarak bizim kültürümüz, bireyden çok topluluğa, bireyden çok kamuya önem verir. Kültürümüzde çocuk ya da insan yetiştirme tarzımız-Görelilik olarak şimdiye kadar bu niteliklerde azalma olmuştur.-, genelde ve çoğu zaman bastırıcı ve kısıtlayıcı olmuştur ve dolayısıyla kültürümüz, insan kişiliğini zenginleştirecek her tür hak ve özgürlüğü vermemektedir. Bu yetiştirme biçimi sakıncalı ve zararlıdır; çünkü bireyleri yabancılaştırır. Fakat kültürümüz topluma ve kamuya önem veren yanı sıra bütünleştirme görevi görür. İnsanımızın bilincinde yansıyan kültürümüzün bu yönü, bu niteliği elbette bir tavır yaratmış, bir tavır öğretmiştir insanımıza. Öğrenilen bu tavır bireye toplumu dışlatmayan, bireyin kendisini toplumun dışında gördürmeyen bir tavidir (Ergun, 2004:).

---

¹⁷ Tezcan Orhan Öztürkten zikretmiştir.

4. Hofstede'nin Kültürel Boyut Teoremi Bağlamında Türk Kültürü Tükenmişlik Sendromu İlişkisi

Geert Hofstede 1967 ile 1973 arasında, dünyanın farklı bölgelerindeki 70'den fazla **IBM ofisinde** çalışanlarla yaptığı araştırmaların neticesi olarak kültürün işyerlerindeki değerler üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Hofstede, kültürü “bir grubun üyelerini veya bir kategorideki insanları diğerlerinden ayıran aklın kolektif programlanması” olarak tanımlamaktadır.

Şekil 1: Kültürel Boyut Modeli Kaynak: <https://geerthofstede.com/research-and-vsm/dimension-data-matrix/> 15.09.2020

Geert Hofstede, Michael Minkov'la birlikte, Kültürel Boyut Teori'si kültürel değerlerin davranışları nasıl etkilediğini ve bir kültürdeki bireylerin neden belirli bir şekilde davrandığını açıklamaya yarayan bir çerçeve oluşturdu. Bu teoriye göre bir kültürün altı farklı boyutu bulunur ve bu boyutlar 1980'de yazdığı “Kültürün Sonuçları: İş Bağlantılı Değerler'de Global Farklılıklar” isimli kitabından yola çıkarak kültürü, “güç mesafesi (PDI)”, “bireyselcilik (IDV)”, “erillik (MAS)”, “belirsizlikten kaçınma (UAI)”, “uzun dönemli yönelim (LTO)” ve “hoşgörü (IND)” olmak üzere 6 boyutta incelemiştir. Hofstede'nin “veri boyut matrisinde” 2015 yılı çalışmasına göre, Türkiye'nin 6 boyuttaki değerleri şekil-1 de gösterilmiştir. Bu bilgiler

bağlamında Türk kültürü tükenmişlik sendromu ilişkisi aşağıda değerlendirilmiştir.

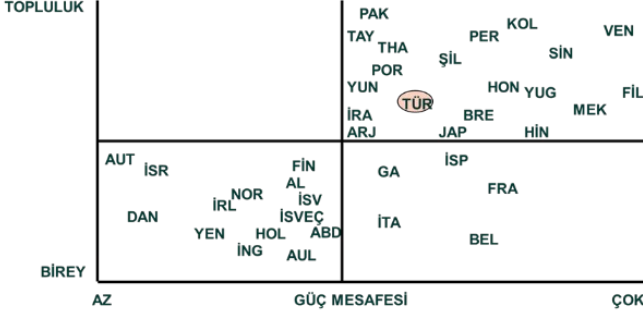
1- Güç Mesafesi Endeksi (PDI) ve Tükenmişlik Sendromu İlişkisi

Bu boyut, toplumlardaki tüm bireylerin eşit olmadığı gerçeğinden yola çıkar. İlgili toplumun, eşitsizliklere karşı yaklaşımını ifade eder. Eğer Güç Mesafesi Endeksi büyükse, toplum üyeleri hiyerarşik bir yapılanmayı kabul eder. Düşük güç mesafesi olan topluluklarda bireylerde güç dağılımını eşitlemeye çalışır ve güç eşitliklerini için dengeleme talep eder.

Güç merkezileştirilir ve yöneticiler patronlarına ve kurallara güvenirlir. Çalışanlar kendilerine ne yapılması gerektiğinin söylenmesini bekler. Kontrol beklenir ve yöneticilere yönelik tutum resmidir. İletişim dolaylı ve bilgi akışı seçicidir. Aynı yapı, aile biriminde de görülebilir; burada baba, diğerlerinin itaat ettiği bir aile reisidir.

Türk toplumunda iletişimde güç mesafesi önemlidir. Yaş, cinsiyet, toplumsal roller, statü, zenginlik gibi birçok değişkende güç iletişimi kullanılır. Güç mesafesinin yüksek olduğu toplumlarda çocuklara itaat öğretilir. Bireysel inisiyatif kullanmak yerine merkeziyetçilik vardır. Çalışanlar kendilerine ne yapılması gerektiğinin söylenmesini bekler. Güçlü olan doğru ve yanlış belirler. Babacan otoriter tutum vardır. Bağımlı, hiyerarşik bir yapı vardır ve üstler çoğu zaman erişilemez. İletişim dolaylı ve bilgi akışı seçicidir. Aynı yapı, aile biriminde de görülebilir; burada baba, diğerlerinin itaat ettiği bir aile reisidir. Hofstede'e göre Türkiye bu boyutta (66 puan) yüksek bir puana sahiptir, bu da Türk stilini karakterize etmektedir.

GÜÇ MESAFESİ VE BİREYÇİLİK

Tükenmişlik açısından incelendiğinde güç mesafesinin yüksek olması bireysel anlamda olumsuzluklara neden olur. Birey güçlü ise hayat tatmini açısından sıkıntı yaşamaz fakat eğer birey güçsüz ise bu sert yapıda hayallerin yıkılmasına, umutların yok olmasına sebep olur. Güçsüz bireyin tükenmişlik girdabına kapılması zor olmayacaktır.

Bireycilik / Toplumculuk (IDV)

Bu boyutta ele alınan temel konu, bir toplumun üyeleri arasında sürdürdüğü karşılıklı bağımlılık derecesidir. İnsanların kendi imajlarının “ben” veya “biz” olarak tanımlanıp tanımlanmadığı ile ilgilidir. Bireyci toplumlarda insanların kendilerine ve doğrudan ailelerine bakmaları gerekiyor. Kolektivist toplumlarda insanlar sadakat karşılığında kendilerine özen gösteren ‘gruplara’ aittirler.

Bu boyut, bireylerin sadece kendi ve çekirdek aile üyelerine bakma tercihini değerlendirir. Eğer toplumsal çerçeve ile sıkı olmayan bir tercihten bahsediyorsak, bireyler sadece kendi ve çekirdek aile üyelerine bakma eğilimindedir. Karşıtı olan toplumculukta ise, topluluk ile birey arasında sıkı bir bağlanma söz konusudur. Grup içindeki diğer üyeler veya akrabalar bireye bakar, ama bunun karşılığında da koşulsuz sadakat isterler.

Türkiye, 37 puanla “toplumcu” bir topluluktur. Bu, “Biz” in önemli olduğu, sadakat karşılığında birbirleriyle ilgilenen iç-gruplara (aileler, klanlar veya organizasyonlar) insanların ait olduğu anlamına

gelir. İletişim dolaylıdır ve grubun uyumu sürdürülmelidir, açık çatışmalardan kaçınılır. İlişkinin ahlaki bir temeli vardır ve bu, her zaman bir görevi yerine getirmede önceliğe sahiptir. Bu tür topluluklarda, güven ilişkisi kurmak, zaman alır. Adam kayırma sıkça görülebilir. Geri bildirim her zaman -iş ortamında da- dolaylıdır. “Biz”in daha önemli olduğu, insanların içinde buldukları gruplara (aile, cemaat, taraftar kitlesi vs) sadık bir şekilde hayatlarını sürdürdüğü, iletişimin dolaylı olduğu, güvenin zamanla oluştuğu, torpilin sıkça görüldüğü ve geri beslemenin dolaylı olduğu bir toplumun özelliklerinden bahsedilir. Toplumdaki bireylerin gruplarla bütünleşme derecesinin yansıması. Amerika ve Avrupa ülkelerinde bireysellik yüksek iken, Asya ülkelerinde düşük çıkmaktadır.

Bireyciliğin önemli olduğu ülkelerde birey, ailenin bir parçasıdır ve kendine özgüdür. Çocuklara küçüklükten itibaren, “ben” demek öğretilir. Farklılıklar normaldir. eğitimin amacı, “öğrenmeyi” öğrenmektir. Diploma, kendine saygıyı arttırma aracıdır. İlişkiler, karşılıklı çıkarlara dayandırılır. Yönetim, bireylere yöneliktir. Görev, ilişkilerden önemlidir. Kişisel çıkar, toplumun çıkarlarından önemlidir. Kendini geliştirme ve gerçekleştirme önemlidir.

Tükenmişlik sendromunun önemli nedenlerinden biri de kişinin çocukluğundan itibaren engellenmişlik hissidir. Engellenmişlik bireyin gelecekle ilgili umutlarını yok eder. Çalışmanın ya da uğraş vermenin kendisine bir katkı sağlamayacağını düşünür. Topluluksal kültürlerde bireysel davranmak, kendini gerçekleştirmek, ben demek hoş karşılanmaz. Başarı odaklı, bireysel amaçları olanlar için bu tür kültür yapıları olumsuzdur. Bu kültür yapılarında toplumdaki kabul görmek, beğenilmek ben yerine bizi düşünmekle olur. Bireysel düşünenler için bu yapılar tükenmişliğe sevk eder.

Toplumculuğun önemli olduğu ülkelerde birey, sülale veya grubun bir parçasıdır. Çocukluktan itibaren ben yerine biz öğretilir. Uyum teşvik edilir ve çatışmalar bastırılır. Toplum içinde kurallar önemlidir. Kurallara uyumsuzluk, grup için utanç kaynağıdır. kurallara uyumsuzluk, bireysel suçluluğa ve kendine saygının azalmasına neden

olur. İlişkiler, ahlaki kurallara dayandırılır. Toplumun çıkarı, kişisel çıkardan önemlidir. Uzlaşma ve işbirliği önemlidir.

Topluluksal kültürel boyutta bireyler kendilerini yalnız hissetmezler. Başarısızlık çoğu zaman hissedilmeden giderilir. İnisiyatif kullanmak, sorumluluk almak çoğu zaman gerekmez. Böyle bir kültürel boyutta başarı odaklı değilseniz işleriniz çok kolay yürür. Ortalama bir bireyin başarı çizgisi yeterlidir. Tükenmişlik açısından bakıldığında hep yanınızda bir destekçinizin olması sizin yoğun stres altında kalmanızı engeller. Yalnızlık, çaresizlik bu kültürel boyutta çok rastlanmaz. Eğer bir olumsuzluk varsa bu sadece sizin için değil tüm topluluk için geçerlidir.

Erkeklik / Dişilik (MAS) (Sertlik vs şefkat)

Bu boyutun erkeklik, kahramanlık, başarı için maddi ödüllendirme, girişkenlik tercihini vurgular. Topluluk genelde daha rekabetçidir. Dişilik kısmında ise birlikte çalışma, alçak gönüllülük, zayıfla ilgilenme ve hayat kalitesi tercihini temsil eder. Topluluk genelde uylaşıcıdır.

Bu boyuttaki yüksek bir puan (Eril), toplumun rekabet, edinim ve başarı tarafından yönlendirildiğini, başarı anlayışının, okulda başlayan ve iş yaşamı boyunca devam eden alanında en iyi/kazanan üzerinden değerlendirilen bir değer sistemi olduğunu gösterir.

Düşük bir puan (Dişil), toplumdaki baskın değerlerin diğerleri ile ilgilenmek ve yaşam kalitesine önem vermesi anlamına gelir. Bu toplum türünde, yaşam kalitesi başarıya işaret eder ve kalabalıktan sıyrılmak pek istenmez. Burada temel mevzu, insanları neyin motive ettiğidir. En iyi olmak mı? İstedğini yapmak mı? Dişil özelliklere bakıldığında; başkalarını koruma ve sıcak ilişkiler önemlidir. Herkesin alçak gönüllü olması beklenir. Ailede anne ve baba rolleri eşittir. Zayıflara sempati gösterilir. Yöneticiler, sağduyu ve uzlaşmaya önem verir. Hoşgörü önemlidir ve ortalama başarı makbuldür.

Erkeksi özellikler; maddi başarılar ve gelişme önemlidir. Erkekler, atılgan, katı; kadınlar yumuşak başlı ve ilişkilere önem veren yapıdadır. Ailede, baba gerçeklerle, anne duygularla ilgilenir. Güçlülere hayranlık duyulur. En iyi öğrenci norm olarak kabul edilir. Çalışmak için yaşanılır. Yöneticiler, kararlılığa ve girişimciliğe önem verir. Düzeltici bir toplum vardır.

Türkiye 45 puanla ölçeğin dişil kısmındadır. Bu, başkalarıyla beraber aynı seviyede olmak, mazluma sempati duymak gibi bir kültürün daha hassas yönlerinin değer kazandığı ve teşvik edildiği anlamına gelir. Özel hayatta ve iş yaşamında çatışmalardan kaçınılır ve sonunda mutabakata varmak önemlidir.

Hofstede'e göre bağımlı, hiyerarşik, üsttekilere erişimin olmadığı ve ideal patronun baba figüründe olduğu bir yapı "Turkish style" olarak adlandırılıyor. Gücün merkezde toplandığı, çalışanların patronlarına ve kurallara bel bağladığı, çalışanlara ne yapmaları gerektiğinin söylendiği, kontrol altında tutulan çalışanların bulunduğu ve yöneticilerin ekipleriyle resmi olduğu bir organizasyon olarak tanıtılıyor Türk iş çevresi. İletişimin dolaylı olduğu, bilgi akışının herkese aynı şekilde yönlenmediği Türk iş ortamının, Türk ailesinin bir kopyası olduğunu da düşünebiliriz.

Erkeklerin iddialı, rekabetçi ve maddi başarıyla ilgilendiği, kadınların ise besleyici oldukları ve çocukların mutluluğunu düşündükleri toplumları bu boyut tanımlamaktadır.

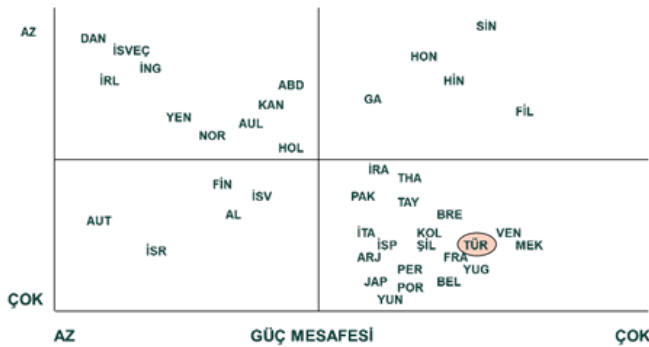

Dişil özellikler anaçlık özelliklerini taşır. Korumacı bir zihniyet hâkimdir. Birey kendisini yalnız hissetmez ya da bu fırsat ona verilmez. Süreç bir ömür boyu devam eder. Türk toplumu bu özellikleri taşımaktadır ve bu boyutta dişil özelliklerin baskın olduğu tarafta yer almaktadır. Tükenmişlik açısından incelendiğinde, birey dişil kültürel yapıda etrafının çevrilmiş olduğunu düşünür. Kişilik yapısı bireyin bu durumu olumlu ya da olumsuz kabul etmesine neden olur. Bağımsızlığına düşkün bir birey hem vicdani hem de kültürel kısıtlamalarla karşılaşır. Mevcut yapıyı kabul eden, uyumlu birey ise, tükenmişliğin yaşanılmasına izin verilmeyeceği korunaklı bir ortam içinde mutlu olarak yaşayabilir.

Belirsizlikten Kaçınma Endeksi (UAI)

Bu endeks, bir topluluğun belirsizlik ve anlaşmazlık durumlarında topluluğun rahatsız hissetme derecesini belirtir. Buradaki esas konu, topluluğun geleceğin hiç bir şekilde bilinmeyeceği gerçeğiyle nasıl başa çıktığıdır. Bu belirsizlik, endişeyi beraberinde getirir ve farklı kültürler bu kaygıyı farklı şekillerde ele almayı öğrenmiştir.

GÜÇ MESAFESİ VE BELİRSİZLİKTE KAÇINMA

Bir kültür mensuplarının belirsiz veya bilinmeyen durumlar tarafından tehdit edildiğini hissettikleri ve bunlardan sakınmaya çalışan inanç ve kurumlar oluşturdıkları belirsizlik, Belirsizlikten Kaçınma Önlemleri puanına yansıtılır.

Yüksek endeks puanına sahip ülkeler, inanç ve davranışlar için katı kodlar içerir ve alışılmışın dışındaki fikir ile davranışlara karşı toleranssızdır. Düşük endeksli ülkeler ise daha rahat bir tavır sergileyerek, prensiplerden daha ziyade eylemlere önem verir.

Her topluluk şimdi ve gelecekteki zorluklarla uğraşıda, geçmişiyile bazı bağlar kurar. Her topluluk bu iki varoluşsal amacı farklı ele alır. Türk toplumu belirsizlik ortamından korkar. Türk toplumunun gelecek öngörüsü hesaplanabilir olmalıdır. Kaos ve karmaşıklık Türk toplumu için uygun ortamlar değildir. Türkiye belirsizlik boyutunda 85 puanla, belirsizlikten kaçınan, çerçevelerin belli olduğu, yasaların ve kuralların büyük ihtiyaç duyulduğu bir ülke kültürü izlenimi vermektedir. Kaygıyı en aza indirmek için, insanlar birçok ritüelden yararlanırlar. Hofstede'ye göre; birçok durumda “Allah” denmesi yabancılar tarafından dine atıf olarak algılanabilir, ancak çoğu zaman endişeyi azaltmak için kullanılan geleneksel toplumsal kalıplardır.

Belirsizlikten kaçınan kültürlerin bireyleri saldırgan, heyecanlı ve hoşgörüsüz oldukları, belirsizliği benimseyen kültürlerin bireyleri ise, kendinden farklı olan bireylere karşı hoşgörülüdür. Örneğin Güneydoğu Asya ve Hindistan gibi.

Belirsizlikten kaçınmak düşük ise şu özellikler kültürlerinde baskındır; Belirsizlik vardır ve kaçınılmazdır. Düşük stress vardır, duygular gizlenmemelidir. Karmaşık durumlar rahat karşılanır ve riske girilir. Çocuklar için kurallar esnektir. Farklı olan merak uyandırır. İnsanlar öğrenme ve tartışmaya dönüktür. Kurallar, gerektiği kadar vardır. Tembellik yaparken, rahatlık duyulabilir. Dakiklik ve titizlik öğretilmelidir. Yenilikçi fikirler ve davranış teşvik edilir. Başari ve aidiyet motive eder. Doğru tek değildir bir çok doğru olabilir.

Belirsizlikten kaçınmak yüksek ise; belirsizlik tehlikelidir ve azaltmak gerekir. Yüksek stress vardır ve duygular gizlenmelidir.

Karmaşık durumlar önlenir ve riskten kaçılır. Çocuklar için kurallar katidir. Farklı olan tehlikelidir. İnsanlar düzen ve doğru cevaplara dönüktür. Yönetici ve öğretmenler herşeyi bilirler. Gerekli olmasa da, kurallar vardır. Devamlı meşguliyet tutumu vardır. Dakiklik ve titizlik doğal insan davranışıdır. Yenilikçi fikirler ve davranış bastırılır. Güvenlik ve fiziki imkanlar motive eder. Genç insanlara yönelik olumsuz tutum vardır ve sadece tek doğru vardır.

Türkiye 85 puanla bu boyutta yukarılarda yer alıyor. Yani Türkiye’de kanun ve kuralla ihtiyaç çok büyük. Hofstede göre; Türkler, konuşmalarında Allah’ı sık sık geçirip dindar gibi görünseler de aslında dindarlıklarında değil de, stresli durumlarda gerilimi azaltmak ve alışkanlıktan dolayı bir kullanım var. Tükenmişlik açısından değerlendirildiğinde belirsizlik oranı yüksek olan toplumlarda kati kurallar vardır ve çoğu zaman bu kurallar bireyin bireysel davranışlarını engeller. Bu tür yapılarda bireysellik, fırsat kullanma, yeni şeyler öğrenme sıkıntılı konulardır.

5. Boyut Hoşgörü / Kısıtlama (IND)

Hoşgörü, bir topluluğun, eğence ve hayattan zevk almaya yönelik temel ve doğal insan güdülerinin rahatça karşılanmasına ilişkin yaklaşımını temsil eder. Kısıtlama ise, ihtiyaçların karşılanmasının katı sosyal norm değerleri tarafından düzenlenmesini temsil eder.

İnsanlığın yüzleştiği zorluklardan birisi, (şimdi ve geçmişte), küçük çocukların sosyalleşme derecesidir. Sosyalleşme olmadan “insan” olamayız. Bu endeks, insanların hangi noktaya kadar istek ve dürtülerini yetiştirme şekline bağlı olarak kontrol etmeye çalıştıkları üzerinedir. Kabaca düşük kontrol, mäsamaha ve bağıl yüksek kontrol ise kısıtlama olarak adlandırılır.

Hofstede’e göre kültürler, hoşgörölü veya kısıtlayıcı olarak ikiye ayrılıyor. Nispeten zayıf kontrol hoşgörölü ve nispeten kuvvetli bir kontrol ise kısıtlayıcı olarak adlandırılıyor. Türkiye 49 puanla, listenin ortasında kalıyor. Yani ne hoşgörölü veya hoşgörösüz olarak tanımlamayacağımız bir ülke olduğumuz izlenimi ortaya çıkıyor.

Tükenmişlik açısından bakıldığında, kısıtlamalar engellenmişliği doğurmaktadır. Engellenmişlik uzun dönemde kalıcı umutsuzluğa neden olmakta ve tükenmişlik için önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hoşgörü ise değer vermenin göstergesidir. Yapılan araştırmalar ve medyaya düşen haber içerikleri dikkate alındığında Türk toplumunun geçmişte olduğu kadar hoşgörülü olmadığı ortaya çıkmaktadır.

6. Boyut: Uzun dönemli uyum sağlama vs. Kısa Dönemli Normalizasyon (LTO)

Uzun Dönemli Yönelim boyutu kavramına göre; sosyal organizasyonların zaman ufukları sorgulanmakta ve toplumsal organizasyonların uzun veya kısa vadeli beklenti, hedef veya planları olmasına göre ölçülmektedir. Uzun dönem odaklı toplum birimleri daha çok gelecekle ilgili planlar yapmakta çıkarıcı davranmakta ve bu çıkarılara göre değerleri şekillenmektedir. Örneğin para biriktirmek, kalıcı olmak veya çıkarları uğruna uyum sağlamak bunların arasında sayılabilir.¹⁸ Tam ters ucunda ise kısa dönem odaklı topluluklardan bahsetmek mümkündür. Bunlarda değerler gelecekte çok geçmiş ve şimdiye odaklıdır. Örneğin geçmişten gelen geleneklere saygı veya şu andaki toplumsal sorumlulukların ne kadar yerine getirildiği gibi parametreler önem taşımaktadır.

Türkiye 46 puanla bu boyutta ortalarda yer alıyor ve dominant bir kültür tercihi bulunmuyor. Fakat karakteristik özelliklere bakıldığında uzun dönemli planlı, çıkarıcı olmak toplum tarafından çok kabul gören davranışlar olarak nitelendirilmemektedir. Belki de Türk toplumunun en kötü özelliklerinden biri plansızlığıdır. Bu yönüyle çoğu zaman kısa dönemli bakış açısı Türk toplumu için daha baskındır. Tükenmişlik açısından plansızlık belirsizliğe yol açar. Belirsizlik ise strese ve stres de tükenmişlik sendromunun en önemli etkileyici unsurudur.

¹⁸ Evren Şeker Şadi; <http://mis.sadievrenseker.com/2015/03/hofstedenin-kulturel-boyutlar-teorisi-hofstedes-cultural-dimensions-theory/>

Sonuç

Türk Kültüründe doğu kültürlerinde olduğu gibi, grup üyeleri ile uyumlu çalışma, işbirliğini benimseme örgütlerde bireylerin yaşantılarına önem verilme, bir aile görüntüsü çizme önceliklidir (Şatır, 1998). Türk kültüründeki bu özellikler bireyin yalnızlık hissi yaşamasını, dünyayla bağlantısını koparmasını, sevgisizlik hissine kapılmasını engeller. Tükenmişliği tetikleyen önemli etkenlerden bir tanesi de hiç şüphesiz yalnızlık ve sevgisizlik hissidir. Bu yönüyle Türk kültürü bireyin tükenmişlik yaşamasına engel teşkil eder. Erkan'a göre (1994), Türk toplumunda, uzun dönemli, kalıcı ve etkin işleyen örgütlü çalışma geleneğinin olmayışı, bağımlılığa dayalı ilişki toplumu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Türk toplumu davranışlarının göreve dönük değil, ilişkiye dönük olduğunu Sargut'ta saptamıştır (Sargut,1994). “ Türk kültürü; bireyi yeniliğe, başarıya, yaratıcılığa güdülemek yerine, sosyal ilişki geliştirmeye ve bağımlılığa güdülemektedir. Türk toplumunun özelliklerini Sargut şöyle sıralamıştır (1994): Türk insanı birlikte davranmayı, bireyci davranışın önünde tutar. Türk toplumu dışisel özellikler gösterir. Türk toplumunda belirsizlikten kaçınma eğilimi yüksektir. Türk kültüründen bireyler dışsaldır. (Kaza, kader anlayışı) Örgütsel güç mesafesi fazladır. Tükenmişlik psikolojisine sokmuş olan birey yaşamının şans ve kader ya da diğer insanlar tarafından yönlendirildiğine inanırlar. İç kontrol odaklı olmadıkları için kendilerine güven ve yeterlilik söz konusu değildir. Çözüm yerine katlanmayı tercih ederler.

Türk toplumunun özelliklerini Sargut şöyle sıralamıştır (1994), Türk insanı birlikte davranmayı, bireyci davranışın önünde tutar. Türk toplumu dışisel özellikler gösterir. Türk toplumunda belirsizlikten kaçınma eğilimi yüksektir. Türk kültüründen bireyler dışsaldır (Kaza, kader anlayışı). Örgütsel güç mesafesi fazladır. Tükenmişlik psikolojisine sokmuş olan birey yaşamının şans ve kader ya da diğer insanlar tarafından yönlendirildiğine inanırlar. İç kontrol odaklı olmadıkları için kendilerine güven ve yeterlilik söz konusu değildir. Çözüm yerine katlanmayı tercih ederler.

Toplumun başat değerlerine bakıldığında; Hofstede'ye göre (Şatır,1998); “şefkatli, merhametli, başkalarına karşı duyarlı özellikler gösteren ve uluslar arası kültürel analizlerde dışilikle ilişkilendirilen bir özelliğe sahiptir. Türk kültürünün en önemli özelliklerinden bir tanesi hiç şüphesiz örgüt bireylerine bağlılık yaratmasıdır. Türk insanı, profesyonellikleriyle bir işi halledebileceklerine inanmazlar, dış denetime gereksinim duydukları için katılımcı ve demokratik yönetim biçimlerine geçmeleri zordur.

Türk toplumunun genelinde aile yapısı güçlüdür, "ekmeğin bölüşülmesi" kültürünün sürdürülmektedir, bu durum bireyin tükenmişliğine, yaşanan maddi ve manevi krizlere karşı direnci artırmakta, gerçekleştirilen yardımlaşmalar ayrıca moral ve motivasyon sağlamaktadır. Sağlam toplumsal yardımlaşma geleneğine sahip olan, Türk aile yapısındaki birlik ve dayanışma kültürü tükenmişliğin yaratacağı olası yıkımın etkisini zayıflatmaktadır.

Türk Kültüründe doğu kültürlerinde olduğu gibi, grup üyeleri ile uyumlu çalışma, işbirliğini benimseme örgütlerde bireylerin yaşantılarına önem verilme, bir aile görüntüsü çizme önceliklidir (Şatır, 1998). Erkan'a göre (Erkan,1994) Türk toplumunda, uzun dönemli, kalıcı ve etkin işleyen örgütlü çalışma geleneğinin olmayışı, bağımlılığa dayalı ilişki toplumu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Türk toplumu davranışlarının göreve dönük değil, ilişkiye dönük olduğunu Sargut'ta saptamıştır (Sargut,1994). “ Türk kültürü; bireyi yeniliğe, başarıya, yaratıcılığa güdülemek yerine, sosyal ilişki geliştirmeye ve bağımlılığa güdülemektedir. Yukarıda belirtilenler Hofstede'nin Türk toplumunun bireysel değil, topluluksal, erkeksi değil dışisel, ilişkiye dayalı ve uzun dönemli uyum sağlayıcı, hoşgörüye dayalı bir yapısı olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

1. Budak, G. ve Sürgevil, O. (2005). Tükenmişliği ve tükenmişliği etkileyen örgütsel faktörlerin analizine ilişkin akademik personel üzerinde bir uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20 (2) 95-108.
2. Eğinli, Temel A., Yeygel, Çakır, S., (2011). Toplum Kültürünün Kurum Kültürüne Yansımaları. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 3(2), 37-50.

3. Ergin, C. (1992). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin uyarlanması. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ankara.
4. Ergun , Doğan(2004); Türk Bireyi Kuramına Giriş, İmge Kitabevi, 2. baskı, Ankara, Ekim
5. Evren Şeker, Şadi; <http://mis.sadievrenseker.com/2015/03/hofstedenin-kulturel-boyutlar-teorisi-hofstedes-cultural-dimensions-theory/> 16/09/2020
6. Freudenberger, H. J. (1974), “Staff Burnout”, Journal of Social Issues, 30: 159-165.
7. Freudenberger, H. J. ve G. Richelson (1981), Burn-Out; How to Beat the High Cost of Success, Bantam Boks, Doubleday & Company, Inc., New York.
8. Güngör Erol,(1999); Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s. 78-79.
9. Güvenç, Bozkurt(2008), Türk Kimliği, Kültür Tarihinin Kaynakları, Boyut Kitapları, İstanbul
10. Hofstede G, (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede Model in context. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1); 1-26.
11. Hofstede G, <https://geerthofstede.com/research-and-vsm/dimension-data-matrix/> 15,09,2020
12. <https://brandmanagereguide.files.wordpress.com/2015/09/hofstede-dimensions-long-term-orientation.jpg> 15/09/2020
13. Izgar, H. (2001). Okul yöneticilerinde tükenmişlik. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
14. Maslach, C. (1982a). Burnout: A social psychological analysis. In The Burnout Syndrome: Current Research, Theory, Interventions (J. W. Jones, Eds.), (pp. 30-53). Park Ridge, IL: London House Press.
15. Özdemir, H. D. (2001). Üniversite akademik personelinin görev ünvanları açısından iş tükenmişlik düzeylerinin araştırılması. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
16. Sılığ, A. (2003), Banka Çalışanlarının Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
17. Tezcan, Mahmut(1974); Türklerle İlgili Stereotipler ve Türk Değerleri, Ankara,
18. Türk, Mehmet Sezai, Bostan Bülent, Özerbaş, Demet (2011); Anadolu Türk Kültürünün Tükenmişlik İlişkisi, 9. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Tebliğleri, 2. Cilt, s.501-511, Bakü.

KONYALI ÂŞIK ÇOPUR İSMAİL

Timur VURAL

*Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı,
tvural@yahoo.com ORCID: 000-0002-8395-9916*

Özet

Konya ili, Anadolu bozkırının orta yerinde Türk halk kültürünün harmanladığı önemli bir yerleşim yeridir. Halk kültürünün aktarımı ve hayat bulmasında ise âşıklar büyük önem arz etmektedir. Konya âşıklık geleneği, üzerine çok sayıda kitaplar yazılmış olan kıymetli değerlerimizdendir. 20. Yüzyıla ait âşıklık kültürünün önde gelen isimleri bu topraklarda yaşamışlardır.

Bu çalışmada Konya âşıklık kültüründe önemli bir değer olan ama az tanınmış olan Çopur İsmail'in hayatı ve önemi sergilenecektir. Aşığın hayatının son dönemine (1949) dair bilgiler dönemin yerel gazetelerinden derlenmiş olup, Konya kültürüne dair kaleme alınmış diğer çalışmalar ile bağlantıları araştırılmıştır. Ayrıca Çopur İsmail'in TRT repertuarına girmiş olan tek türküsü olan "Yeşilim" türküsünün müzikolojik analizi ve Konya Türkü repertuarı içindeki aynı esere ait varyant örnekleri sunulacaktır.

Araştırmanın sonucunda, Konyalı Âşık Çopur İsmail'in âşıklık geleneği içindeki konumu, âşık oluş süreci, eser kayıtlarına dair bilgiler ve 1942 yılında Muzaffer Sarısözen derlemesindeki önemi ve tek derleme notası olan "Yeşilim" türküsünün müzikal ve sözel önemine yönelik saptamalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konya, Âşıklık Geleneği, Halk Kültürü, Çopur İsmail, Müzikoloji

MINSTREL ÇOPUR İSMAIL FROM KONYA

Abstract

Konya province is an important settlement in the middle of the Anatolian steppe where Turkish folk culture blends. Minstrels are of great importance in the transmission and revival of folk culture. It is one of our precious values that many books have been written on the tradition of Konya minstrelsy. The prominent names of the culture of minstrelsy in the 20th century lived in these lands.

In this study, the life and importance of Çopur İsmail, who is an important value in the culture of minstrelsy in Konya but is less known, will be displayed. Information on the last period of the Minstrel's life (1949) was compiled from local newspapers of the period, and its connections with other studies on Konya culture will be investigated. In addition, the musicological analysis of Çopur İsmail's "Yeşilim" song, which is the only song that has entered the TRT repertoire, and the verbal and musical evaluation of the variants of the same song in the Konya Folk song repertoire will be presented.

As a result of the research, the position of Aşık Çopur İsmail from Konya in the tradition of minstrelsy, the process of be a minstrel, information about the records of the works and their importance in the compilation of Muzaffer Sarısözen in 1942, musical and verbal significance of the single compilation folk song "Yeşilim" will be determined.

Keywords: Konya, Minstrelsy Tradition, Folk Culture, Çopur İsmail, Musicology

Giriş

Müzik ulusal hatta bölgesel karakterlidir. Her yapıt içinde piştiği ortamın yansıtıcısı, hatta bir açıklayıcısıdır, böyle olmakla toplumsal-tarihsel bir değer ortaya koymaktadır (Kaplan, 2007, s. 114). Türk topluluklarında, bu değerlerin taşınmasında ön plana âşıklar çıkmaktadır. Aşıklar, yeşerdikleri toplulukların geçmişten geleceğe olan avazlarıdır. Üyesi oldukları toplumun dertleri, kahramanlıkları, aşkları ve günlük yaşantıları onların dillerinden günümüze yansımıştır.

Aşıklar, halk şarkılarının günümüze aktarılması rollerinin yanında, örnek insan profilleri ile de toplumun ruh yapısının şekillenmesinde önemli görevler almışlardır. İşte bu derece kıymetli işlevlere sahip olan âşıklık geleneğinin önde gelen isimlerinin yaşantılarının ve sanatsal şahsiyetlerinin tanıtılması bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Bu araştırma verilerinin büyük bir kısmı, *Birincil Kaynaklara* yani Çopur İsmail'in yaşadığı dönemde yapılmış olan ve yerel bir gazetede yayınlanmış olan röportaj kayıtlarına dayandırarak

toplanmıştır. Birincil kaynaklar “Olayın sonucu veya bir deneyimin doğrudan sonucu ile ilgili olan orijinal doküman ve maddelerdir. (...) Bu maddeler belirli bir zaman ve mekânda üretildikleri için o dönemin dünyasından parçalar içeren araştırılan dönemin sosyal materyalleridir (Berg & Lune, 2019, s. 304).

Âşık Çopur İsmail

İlk olarak bir aşığı tanıyabilmek için bu unvanın ne olduğunu ve kimleri kapsadığını anlamakta fayda vardır. “Âşık kelimesi bu anlamıyla edebiyatımızda XV. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Ancak âşık hayat tarzı ve edebiyatı Osmanlılar’dan çok evvel başlamış, milli bir kaynağa ve köklü bir geleneğe dayanmaktadır. Eski Türkler bu tarz şiir söyleme geleneğini İslâmiyet’in kabulünden sonra da devam ettirmişlerdir (Nurettin, 1991, s. 547). Âşık “Kendisinin veya başkalarının şiirlerini saz eşliğinde çalıp söyleyen ve halk hikâyeleri anlatan saz şairidir. (...) Aşığın şiirine eşlik eden sazın ayrılmaz bir unsur olduğu bilinmelidir” (Albayrak, 1991, s. 547). Artun’a göre âşıklar, saz çalıp çalmama, atışma, karşılama yapıp yapmama, doğaçlama şiir söyleyip söylememe, usta çırak ilişkisi içinde yetişip yetişmeme vb. gibi geleneksel ölçütlerle bir birinden ayrılırlar. Lakin bu sınırlayıcılıktan ziyade, kişinin kendini âşık olarak tanıtmaya ile toplumun âşık lakabını vermesi yeterli bir ölçüt olarak görülmelidir (Artun, 1997, s. 41).

Çopur İsmail’in hayatı hakkındaki kısa bilgilere, Merhum Gazimihal’in “Konya’da Musiki” isimli kitabından erişebilmekteyiz. “Seyit Mehmet oğlu, İsmail Çopur H. 1287 (Miladi 1871) yılında Konya’nın Fakidede mahallesinde doğmuştur. Bir müddet rüştiyeye ve medreseye devam etmiştir. Saz çalmaya otuz yaşından sonra başlayarak Memilli Hoca’nın yanında bulunmuştur. Nazenin (Bektaşî) tarikatına mensup olan İsmail Çopur, 1949 yılında hayata gözlerini yummuştur. Ahmet ve Seyit Mehmet adlı oğulları da saz çalardı” (Gazimihal, 1947).

Çopur, zaman içerisinde Konya ilinin önde gelen simalarından biri haline gelmiştir. Edebi karakterdeki şiirlere sazı ve sözüyle eklediği tınılar ile hem topluma hikmet dağıtmış, hem de yöre türkülerinin yaşatılmasında önemli bir rol almıştır. “Türkülerin, kaynak kişisi,

icracısı ve dinleyicisi durumundaki insanlar için kültürel hayatlarındaki yeri ve (...) bugün için Türk kültürü bakımından önemi, sıradan sözcüklerle ifade edilemeyecek kadar büyüktür” (Yakıcı A. , 2007, s. 21). Türkülere ve türkü sevdalılarına büyük emekler sunmuş olan, Aşığımız hakkında oldukça kısıtlı bilgi bulunmaktadır. “TRT Arşivinde Adına Türkü Kayıtlı Olan Türkü Yakıcılar Arasında”da yer almaktadır (Yakıcı A. , 2007, s. 76). Konya bölgesi derleme çalışmalarında kendisinden türkü kayıt altına alınan Çopur İsmail bu sebeple de önem arz etmektedir.

Çopur İsmail Hakkındaki İlk Kez Tanıtılan Makaleler

a. Çopur İsmail (9 Şubat 1949-Ekekon Gazetesi-ss.2-3)

Çopur İsmail eski dönemlerde hergün yeni maceralarıyla yöre insanı tarafından anılan bir zâttır. Tok ve açık sözlü olan İsmail’in babacan halleri de vardır. Hele sazı eline alıp çalıp-okumaya başladımı akan sular dururmuş. O çaldığı ve söylediği müddetçe çıt çıkmazmış. Bazen küçük bir hıçkırık sesi veya kadeh sesi ancak duyulabilirmiş. Hastanede yatağına mıhlанmış şekilde kalan âşık ile gerçekleşen röportajda, eli kolu hariç hiçbir yeri kıvıldamaz olmuştur. İsmail, - *Gözlerimde artık gidiyor bir kara perde var. Pekiyi göremiyorum.-* Halimi bile sormadan, “*Sigara getirdiniz mi?*- diyor. Müthiş bir tiryaki olan İsmail elleri titreyerek iştahla sigarasını içiyor. Seksenlerinde (1871 doğumlu olduğuna göre 78 yaşında olmalıdır) olan Çopur’un konuşması iyi, ama zaman zaman hafızasında bir unutkanlık belirmektedir. Ağzından çıkanları kayıt altına almak oldukça güç olmuştur. Bütün bu haline karşın Çopur İsmail’in sesi insana dokunacak, ahenkli ve pürüzsüzdür. Türkülerini kırk sene evvelki gibi canlı ve ateşli okuyordu. Küçücük hastane odası ve koridorlar da sesiyle inlemeye, dolmaya başlamıştı. Çopur’un sesinde bir garip ahenk var. İnsan bu tok ve erkek ses karşısında büyüleniyordu. Hasta olmasına karşın sesindeki kuvvet, sesindeki akıcılık hala mevcuttur. Söylediklerinin her biri hikmet, her birinde nasihat var, ders vardır:

*İncinmemek istersen eğer mülki fenada
Bir kimseyi inciltmeye hasrı meram et*

Manası “*Bu fani dünyada incinmek istemiyorsan, kimseyi incitmemeye gayret et*” Hele Ziya Paşa’nın meşhur terkibi bendini bir okuyuşu var ki dinlemeye doyum olmuyordu. Çopur o terkibi bendi sabahlara kadar okusa bıkmadan keyifle dinlenir:

*Pek rengine aldanma felek eski felektir.
Zira feleğin meşrebi nasazı dönektir.*

Manası “*Dünyanın rengine pek aldanma, dünya yine eski dünyadır, çünkü dünyanın uygunsuz tabiatı dönektir.*”

*Bed asla necabet mi verir hiç üniforma
İşret güheri ademi temyize mihektir.*

Manası “*Mayası kötü olan içki meclisinde belli olur, İçki insanın özünü ortaya çıkaran bir işarettir.*”

*Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdir
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötüektir.*

Manası “*Nasihat ile uslanmayı azarlamak gerekir, Azar ile uslanmayanın hakkı ise dayaktır.*”

Çopur İsmail kırk yıldır türkülerini söyler, Arapçası ve Farsçası vardır. Nazım tekniğine tamamen hâkimdir. Ne vezin kırar ne de mısra bozar. Hatuniye Medresesi’nde şiir talimi yaparken, hocası şöyle demiştir: “*İsmail bunlar kuru kuruya söylenmez. Bir şey çalmak lazım.*” Bir hafta sonrasında İsmail, en usta sazıcıların arasında saz çalmaya başlayınca herkesin parmağı ağzında kalmıştır. Kendisi şöyle aktarmıştır: “*Sazı bir haftada öğrendim, kırk yıldır çalarım.*”

Çopur İsmail diğer âşıklar gibi atışmaları ile de ün yapmıştır. Karkınlı Cemali, Şemsi, Himmeti bu âşıklardan bir kaçıdır. Ankara’da plak kaydı yaptım diyemiyor da: “*İki kulaklı bir şeyin önünde hem çaldım hem söyledim diyor.*” Ankara’ya gelişi Aydınli Bozbey vasıtasıyla olmuştur. Çopur İsmail’in kardeşi, okumuş yazmış fazıl bir kimsedir. Bir gün medresede otururken bir adam gelmiş ve kaybolan atını bulmasını rica etmiş. Çopur’un Kardeşi Osman Efendi adama demiş ki: “*Şuraya kaç kişiye sek adedince eklemek yaptıracağız. Yanında*

yarım tas da yağ olacak. Ayrıca bir okka da helva alacaksın. Bunları getirirsen atın bulunur.” Adamcağız getireceğini getirmiş, arkasına bakmış ki hayvan kapının önünde bağlı. Konya hala Osman Efendi’nin bu hikâyesinin esrarını çözememiştir. Çopur kardeşi için “Ağam diyor. İyi, efendi insandı. Allah rahmet eylesin.” demiştir.

Çopur’un hastalığı oldukça ilerlemiş durumda, ayağının üstüne hiç basamıyordu. Karısı üç ay evvel ölmüş. Buna rağmen hayatına dair ümidi vardır: *“Bir iyi oluversem, bir iki dostum var onları görüp doğru Ovakavağı’na gideceğim. Tanıklarımın ve sevdiklerimin çoğu orada.”* Çopur’un şehirden de halini soranlar vardı. Yardımlarıyla, gösterdikleri alakaya Civeleğin Salih, Keleşin Nuri’nin isimlerini veriyor.

Zaman zaman hayata veda etmenin zamanı geldiğini de söylemekten geri kalmıyor: *“Akran emsal kalmadı. Bize artık toprak yaraşır.”* demiştir.

Kendisi gibi sazcı olan palabıyıklı oğlundan da şikâyetçidir: *“Hayırsız oğlum, hayırsız.”* Hastaneden ayrılırken arkamızdan her yeri çınlatarak şu sözleri söylemiştir *“Manendi şecer nabit olur sabit olanlar”/Hangi işin ehli isen onda devam et* (Kişmir C. , 1949, s. 2-3).

Bu tarihten sonra Çopur İsmail’in hastane günleri, 1949 yılının haziran ayının ilk haftasına kadar sürmüştür. 6 Haziran 1949 Pazartesi günü toprağa verilen Âşık Çopur İsmail’e dair elimizde 08 Haziran 1949 tarihli bir şiir ile kısa bir makale mevcuttur. Konya’nın önemli âşıklarından olan Mehmet Yakıcı’ya ait şiir şöyledir:

Çopur İsmail’in Ardından

Yazan: Aşık Mehmet Yakıcı

Hastahane bucağı oldu meskanı
Kabirdir akıbet gayri iskanı
Evvel anılırdı şöhreti şanı
Şimdi şu dünyayı koydu da gitti.

İki evladı vardı murada ermez
Yatar hastanede gözleri görmez
Acel bu insana hiç fırsat vermez
Acelin şerbetini içtinde gitti.
Çok güzel çalar eskiler söyler

Dinlerdi türküsün ağlar beyler
Çalıp çağırırdı çok adam eğler
Böyle söyleyeni Konya kaybetti.

Ayrıldık şimdi biz eski bir gülden
Çopur İsmail diye söyledik dilden
Acel pençe saldı ne gelir elden
Eski söz temelin yıktıda gitti.

Ağlayıp oğlu hem ahüzar etsin
Duyanlar hep rahmet ile yad etsin
Âşık Mehmet bunu söyleyip bitsin
Şimdi bir sözüm hem hitam buldu

(Yakıcı M. , 1949, s. 2).

Resim1. Konya Halkevi'nde Konyalı musikişinaslar (1945). Saz çalanların en sağındaki Çopur İsmail Ağa (divan sazı) (Gazimihal, 1947)

b. Kaybolan Bir Kıymet Çopur İsmail (8 Haziran 1949-Ekekon Gazetesi-ss.2-3)

Kışmir'in Âşık Çopur İsmail'e dair son makalesinde şu hususlara değinmiştir. Doğrusunu söylemek gerekirse, o bu yolculuğu çoktan istiyordu. Son birkaç seneye kadar özellikle de kırkıktan sonra Çopur hayatının altın devrini yaşamıştır. Sazıyla, sohbetiyle meclislerde, eğlencelerde aranılan tek adam olmuştu. Tok ve gür sesiyle söylediği şarkılar, söylediği hikmetler bugün hala dillere destan vaziyettedir. Zamanında onun gibi saz çalan bir tek adam bile gösteremezsiniz. Sazındaki bu ustalığa, sohbetindeki bu tatlılığa bir de onun efe ve mert halini ekleyin. Çopur noksansız, kusursuz bir adamdı.

Ama insan ihtiyarlamaya görsün, bir kere düşmesin. Yüzüne bakan olmadığı gibi bir de tekme vurdular. Halbuki 3 ay önceki ziyaretimde iliklerime kadar işleyen sesiyle şunları söylemişti:

“İncinmemek istersen eğer mülk-i fenâda Bir kimseyi incitmemeye hasr-ı merâm et” Manası “Bu fâni dünyada incinmek istemiyorsan, kimseyi incitmemeye gayret et”.

Evet, Çopur, fani dünyada kimseyi incitmemiştir. Fakat ölüm döşeğinde incitmedikleri bulunmadığı gibi, iyilik ettikleri de yoktur. Bir hastane koğuşunda çoktan beri beklediği ölümüne kimsesiz, sesiz kavuşuverdi. Hastane arabasının taşıdığı cenazesinde de ancak iki kişi bulunuyordu.

İşte bizde sanatkârı koruma, sanatını takdir etme neticede buna varıyor. Çopur bu şehrin havasıyla suyuyla yetişmiş, her gittiği yerde, her girdiği mecliste doğduğu bu memleketi dile getirdi, tanıttı. Ben onun ölüm döşeğinde bile Konya için iyi temennilerde bulunduğunu hatırlıyorum. Cenazesinde iki kişi bulunan Aşığın, ne hükmü, ne kıymeti olabilir ki? Ne kadar üzülsek boş, Çopuru kimsesiz de yalnız da olsa, toprak ana kabul etti. Yattığı yer nur olsun (Kişmir C. , 1949b, s. 3).

Çopur İsmail'den “Yeşilim” Türküsü

Çopur'dan derlenmiş ve TRT repertuarına girmiş olan tek türkü “Yeşilim” türküsüdür. Türk halk müziğimizin büyük emektarı olan Mustafa Sarısözen tarafından derlenmiş ve notaya alınmış olan türkünün notası ve sözleri aşağıda sunulmuştur.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TMM REPERTUAR SIRA No: 481
İNCELEME TARİHİ 22.11.1973

YÖRESİ
KONYA
KİMDEN ALINDIĞI
ÇOPUR İSMAIL
SÜRE

DERLEVEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ

YEŞİLİM

NOTYLA ALAN
M. SARISOZEN

SAZ

EY YEŞİL MÖLÜR GEMİLERİN DİREĞİ EY DİREĞİ HEY ÇATAL MÖLÜR EFELERİN YÜREĞİ (AMAN AMAN YÜREĞİ HEY) ÇİRKİNDE BİR GÜZELDE BİR SEVENE (AMAN AMAN SEVENE HEY)
YEŞİLİM YEŞİLİM YEŞİL OLALIM
YEŞİL ÖLALIMDA BURDA KALALIM

Ey yeşil mi olur ey direği ey
Çatal mı olur efelerin yüreği hey
Yeşilim yeşilim yeşil olalım
Yeşil olalımda burada kalalım
Ye abada bir cibada bir giyene ey giyene hey
Çirkinde bir güzelde bir sevene (aman aman sevene hey)
Yeşilim yeşilim yeşil olalım
Yeşil olalımda burada kalalım

- Ses Alanı** : Nim hicaz perdesi ile Muhayyer perdeleri arasındadır.
Karar Sesi : Nim Hicaz perdesidir.
Güçlü Sesi : Hüseyini perdesidir.
Makam Dizisi : Hümayun makam dizisinin karar sesi olmadan kullanımıdır.

Bu türküye ait tespit edilebilen diğer Konya varyantlarına ait kayıtlar ise şunlardır:

1. Yeşil'm olur gemilerin direği – (Yeşilim Oturak Havası) (Öztürk, Tan, & Turhan, 2007, s. 321)
2. Yeşil mi olur gemilerin direği (Yeşilim) (El yazısı ile Notalarıyla Konya Türküleri) Mazhar Sakman
3. Yeşil olur gemilerin direği (Yeşilim) Ali Osman Öztürk.
4. Yeşil olur gemilerin direği (Yeşilim) (Odabaşı, 1999, s. 10)

Görüldüğü üzere “Yeşilim” türküsü Konya yöresinde yaygın bir şekilde seslendirilen bir türkü olmuştur. TRT repertuarına Aşık Çopur İsmail'den kayıt altına alınmış olan halinin girmesi dönemin saz şairleri arasında kıymetli bir yeri olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu araştırmanın sonucunda, Âşıklık geleneğinin topluma ait kültürel kodların taşınmasında önemli bir etken olduğu görülmüştür. Âşık çopur İsmail'in dönemin Konya'sında hikmetli, vecizli ve uyaklı olarak söylediği türküleri ile en tanınmış saz şairlerinden olduğu tespit edilmiştir. Önceden sadece şiiirleriyle kendini ifade eden Çopur'un hocasının tavsiyesi üzerine bir hafta kadar kısa bir sürede oldukça iyi düzeyde saz çalmaya başladığı anlaşılmıştır. Bu kısımda bir badeli âşık olma hususiyeti görülmesi de aşığın insanüstü özelliklerle musikiye yatkın olması, hatta kendiliğinden saz çalmayı biliyor olması gibi bir durum ile bir nevi insan üzeri bir tablo çizilmeye çalışılmıştır.

Çopur İsmail'in şiiirlerinde özellikle insan sevgisi ve gönül kırmamanın önemini vurguladığı görülmektedir. Yine Aşığımızın gür ve tok sesiyle ileri yaşları ve hastalığına rağmen dinleyenleri etkileyebildiği anlaşılmaktadır. Kırklı yaşlarından itibaren Konya insanı tarafından eğlencelerin aranılan insanı olan Çopur İsmail'in halk arasında ona ün katan hikayeleri olduğu anlaşılmıştır. Arapça ve Farsça bilmesi, plak kaydı yapmış olması ve TRT repertuarına kaynak kişi olarak eser sunmuş olması Çopur'un önemini arttırmaktadır.

Bu kadar güzel bir âşık profili çizen, insani duyguları ön plana çıkan, kimseyi kırmayan, efe, mert ve dürüstlüğü ile tanınan Âşık Çopur İsmail'in başta oğulları ve incitmediği kişiler tarafından hastalığı döneminde hatırlanmadığı ve bunun sanatkârların toplumsal gayretlerine karşı büyük bir nankörlük olduğu görülmüştür.

Ayrıca “Yeşilim” türküsünün genel türkü külliyatı içinde çok kullanılan Hicaz makam ailesinden olan Hümayun makam dizisinde seslendirilmiş olmasının yanı sıra karar sesi olarak nim hicaz perdesinin kullanılması ve Hümayun makam dizisinin karar sesi olan Dügâh perdesinin eserde yer almaması dikkat çekici bir hususiyet katmaktadır. Küçük altılı aralığı ile sınırlı kalan türkünün aynı zamanda sadece Konya yöresinde bile 4 adet sözel varyantının olduğu tespit edilmiştir.

Kaynakça

1. Artun, E. (1997). Adana Aşıklık Geleneği ve Aşık Fasılları. 5. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, (s. 41-52). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
2. Berg, B., & Lune, H. (2019). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Konya: Eğitim Yay.
3. Gazimihal, M. R. (1947). Konya'da Musiki. Ankara: CHP Halkevleri.
4. Kaplan, A. (2007). Etnografik Müzik Araştırması. Karadeniz Araştırmaları, 113-126.
5. Kişmir, C. (1949, Şubat 09). Çopur İsmail. Ekekon Gazetesi, s. 2-3.
6. Kişmir, C. (1949b, Haziran 08). Kaybolan Bir Kıymet Çopur İsmail. Ekekon Gazetesi, s. 2-3.
7. Nurettin, A. (1991). Aşık. Türk İslam Ansiklopedisi, 547-549.
8. Odabaşı, A. S. (1999). Dünden Bugüne Konya Türküleri. Konya: Konya Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü.
9. Öztürk, A. O., Tan, N., & Turhan, S. (2007). Konya Halk Müziği. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
10. Yakıcı, M. (1949, Haziran 08). Çopur İsmail'in Ardından. Ekekon Gazetesi, s. 2-3.
11. Yakıcı, A. (2007). Halk Şiirinde Türkü. Ankara: Akçağ.

TÜRK İNANIŞLARI İLE MİLLİ KÜLTÜRÜNDE RENKLER: 'AK RENK'

Burak Anıl YILDIRIM

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi, e-mail: burak.yildirim856@hbv.edu.tr

Özet

Her kültürde renkler, farklı anlamlar taşımıştır. Doğal ışık durumları olan renkler, aynı zamanda kültürel simgelerdir. Eski inanç sistemlerini taşıma kapasiteleri, sembolik anlam taşıma güçleri ve hatırdaki kalıcı olmaları dolayısıyla renkler ve onların adı olan sözcükler bir toplum veya milletin kültürel miraslarını aktarmada önemli bir role sahiptir. Renkler, değişik toplum ve kültürlerde özel birtakım inançlar, kategoriler ve insanları temsil etmek ve simgeselleştirmek üzere kullanıldığı gibi politik ve toplumsal temsil unsurları olarak da kullanılmıştır. Türk geleneğinde renkler, çoğu zaman keyfi ve rastgele olmanın aksine devletin ve o devlete bağlı toplumun bir şekilde aidiyet ve sembol unsuru olarak kullanılmıştır. Türk toplumlarında renklerin yeri geldikçe sosyal, dini ve fikri anlamları da olduğu bazen bir iletişim aracı olarak bazen de yas, sevinç, samimiyet duygularını ifade etmek için kullanıldığı, uğur ya da uğursuzluk addedildiği görülmektedir. Türk kültüründeki en eski renklerden biri "ak" renktir. Ak renk, Türklerin en eski inanç sistemlerinde ve törenlerinde kullanılmıştır. Eski çağlardan günümüze kadar Türk kültüründe 'Ak' rengini incelemeyi amaçlayan bu bildiriye, kaynaklar ışığında, bu renge yüklenen çeşitli manalar tasvirî bir yöntemle ele alınarak Türk devlet ve toplum anlayışında ifade ettiği siyasi, toplumsal, manevi ve temsili anlamlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk İnanışları, Türk Kültürü, renk, sembol, Ak Renk

COLORS IN TURKISH BELIEFS AND NATIONAL CULTURE: “WHITE/HOARY COLOR”

Abstract

Colors have different meanings in every culture. Colors, which are natural light situations, are also cultural symbols. colors and their names, that are words, play an important role in capacity to carry old belief systems, the power to carry symbolic meaning and to be memorable play an important role in transmit of the cultural heritage of a society or nation. Colors have been used to in different societies and cultures to represent and symbolize specific beliefs, categories and people, as well as political and social representation elements. Colors in Turkish tradition are often used as an element of belonging and symbol of the state and the society affiliated to that state, as opposed to being arbitrary and random. In Turkish societies, it is seen that colors have social, religious and intellectual meanings as well as sometimes used as a means of communication and sometimes to express feelings of mourning, joy and sincerity, and are regarded as luck or bad luck. One of the oldest colors in Turkish culture is "White/hoary" color. It was used in the oldest belief systems and ceremonies of the Turks. In this paper, which aims to examine the color of 'Hoary' in Turkish culture from ancient times to today, the political, social, spiritual and representative meanings expressed in understanding state and society in Turkey will be emphasized by using a descriptive method with various meanings attributed to this color.

Keywords: Turkish Beliefs, Turkish Culture, color, symbol, White Color

Giriş

Yeryüzünde insanoğlunun yaşamaya başladığı günden beri birtakım tabiat olayları nasıl insanların dikkatini çekmiş ise tıpkı onun gibi tabiattaki çeşitli renkler, çiçekler ve başka renkli şeyler de dikkat çekmiştir. Giderek insanlardaki zevk unsuru renklere olan ilgiyi çoğaltırken bir taraftan da bazı inanmalara bağlı olarak renkler bazı anlamlar kazanmış ve birtakım renkler bir taraftan sembol değerler

kazanırken diğer taraftan da manevi ve milli değerler kazanmıştır. Değişik kültür sistemleri ortak, paralel, hatta evrensel renk simgeliğine sahip olmanın yanında, kendilerine özgü bir renk dizgeliği özelliği gösterebilmektedir (Toker, 2009:96). Bir kültür sisteminin yaşadığı tarihî ve toplumsal süreç bunu, kültürün ifadesinde başlıca araçlardan biri kılmaktadır (Tural, Kılıç, 1996:95). Dolayısıyla, bütün diğer milletlerde olduğu gibi, Türk milletinin de en eski zamanlardan başlayarak tarihi seyir içinde renklere çeşitli sembol anlamlar ile milli ve manevi değerler kazandırdığı görülmektedir (Genç, 1999:5).

Binlerce yıllık Türk tarihi boyunca Türk kültür yapısında renkler, belirli manalar kazanmışlardır. Hatta renklerin milletimizin hayatında büyük bir zenginlik içinde olduğunu söyleyebiliriz. Renklerin yalnız bir manası olmayıp, bazen ifade yerlerine göre birçok farklı anlamlar içerisinde olduğu da bilinir (Kafalı).

Renkler, simgeledikleri kavram ve anlamlar aracılığıyla, Türk kültür ve geleneklerinde önemli bir yer işgal etmektedirler. Aslında geçmişten günümüze bir geçiş halinde ele alındıklarında bu kullanımların, birer şifre ya da kod durumu ifade edebildikleri görülmektedir. Türk kültüründe renkler ile ilgili söz ve kavramlar, dile yönelik-aslı anlamlarının yanı sıra soyut anlamlarda da kullanılmışlardır. Bu kelimeler dinî, ulusal, coğrafi ve duygusal bakımlardan ‘yüklü’ durumdadırlar (Toker, 2009: 96).

Ak renk, Türk inançlarında, özellikle Şamanizm’ de, büyüklüğü, adaleti ve güçlülüğü anlatır. Ak, renklerin başıdır. Ak, temizlik, arılıktır. Devlet büyüklerinin savaşlarda giydikleri giysilerin renginin adıdır. Günümüzde kullanılan “Yüzü ak” ve “Alın ak” deyimleri Ak’ın Türk kültüründe adalet, doğruluk, yücelik, haklılığı içerdiğini gösterir. Alp Aslan, Malazgirt Savaşı’na çıkmadan önce beyaz elbise giymiş, atının kuyruğunu kendisi bağlamıştır. Buradaki ak elbise, yüceliği, üstünlüğü simgelerken, İslâmiyet’te kefeni, ölümü çağrıştırmaktadır (Rayman, 11).

Eski Türklerde ‘Ak’ yerine ‘Ürüng’ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Ak sözcüğü ise anlaşıldığı kadarıyla Oğuzlar tarafından geliştirilmiştir. Sözcülemi, Karahanlı kültür çevresinde ak sözüne

hemen hemen hiç rastlanmadığı belirtilmektedir. Bunu destekleyen bir durum, Kutadgu Bilig’de bu sözcüğü bulabilme güçlüğüdür. Bugün ise beyaz şekline dönüşen ak sözcüğü, birincisine göre daha manevî durmakta ve duygu ve madde beyazlığını dile getirmektedir. Oğuzların ‘Ak’ sözcüğü ‘Ürüng’ ün yerini almış, daha sonra Türklerin İslam’ a girmesiyle de yerini ‘Beyaz’ a bırakmıştır. Yine de bazı durumlarda ‘Ak’ alternatifsiz olarak konumunu korumaktadır. Ak rengin baş renk olduğu da ifade edilmiştir. Bunun bir destekleyici kanıtı olarak da onun, asıl yön olarak kabul edilen batı yönünü temsil etmesi gösterilmektedir (Toker, 2009: 98).

Bu çalışmada, kaynaklar ışığında, ‘Ak’ rengin tarihimizde ve kültürümüzde kazandığı sembol değerler hakkında bilgi sunmak amaçlanmaktadır.

Ak Rengin İfade Ettiği Anlamlar

Türklerde esas yön olan Batı’nın ak ile simgelenmiş olması ile bu rengin Türk kültüründeki tüm olumlu durumları ifade etmek için tercih edildiğinin gözlemlenmesi, ilginç bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında evrensel düzeyde de bahsedilebilecek bu tercihin Türk kültüründe çok kuvvetli vurguları bulunmaktadır. Zaten ak renk, diğer tüm renklerin anası olarak açıklanmaktadır (Toker, 2009: 98).

Ululuk, Adalet ve Güçlülük Anlamında “Ak” Renk

Ak rengin, Türklerin en eski inançlarından olan Şamanist dönemle ilgili bazı manevi inanmalarından kaynaklanarak ululuk, adalet ve güçlülük anlamları kazandığı görülmektedir (Genç, 1999:8).

Güçlü bir devlet otoritesine sahip Selçuklu ve Osmanlılar dışında bir takım Türk kesimlerinde önemli bir kurum olarak aksakallılar meclisinden söz edilmektedir (Toker, 2009:98). Diğer Türklerde de ‘Aksakallılar Meclisi’ bir müessese olarak çok önemli bir rol oynuyordu. Bizde ise güçlü bir devlet otoritesi bulunduğundan bir müessese ve kuruluş olarak bu yaşlılar meclisinin varlığı pek fazla duyulmamaktadır (Ögel,1984: 393).

Yine yarı ilahî bir koca ve yaşlı olarak Gök sakallı koca, bu konuda örnek bir motif oluşturmaktadır. İster dışarıdan Türkler arasında

grip yayılsın, isterse eskiden beri Türklerde bulunmuş olsun, gök veya ak sakallı kocalar, baştan beri Türk mitolojisi içerisinde sürekli yer edinmişlerdir. Nitekim Korkut Ata, yani Dede Korkut da ak sakallı kocalardan biridir. Aklık ve sakallılık, büyük kocaların ve velilerin sembolüdür (Toker, 2009:99). ‘Gök sakallı koca’ İslamiyet’in ve diğer dış tesirlerin girmediği Kuzey Türk destanlarında ‘Birdenbire görünen, kayın ağacından inen ve yiğitlere yardım eden’ yarı ilahi bir koca ve bir yaşlı olarak görülür. Eski Türklerde gök rengi, Tanrının rengi veya onun sembolik olarak bir görüntüsüdür (Ögel, 1984:393).

Hızır veya Türklerin çoğu zaman Kızır dedikleri bu gök veya ak sakallı koca motifinin kökleri nereden geliyordu? Bu motif, İslamiyet’ten mi Türklere girdi yoksa başlangıçtan beri Türklerde var olan bu koca sonradan İslamiyet’teki Hızır ile mi uyuşturulup benzeştirildi? Bize göre bir gerçek varsa bu kocaların başlangıçtan beri Türk inanışları ile mitolojisinde buldukları idi. Anadolu masallarında da birden bire ortaya çıkıp insanlar ile yiğitlere yardım eden, ad koyan dervişler ve kocalar görülmektedir. Bunlar incelenecek olursa, Anadolu’dakilerin Taberi’deki Hızır tarifinden çok Orta Asya’dakilere benzediği açıkça görülür (Ögel, 1984: 394).

Korkut Ata yani Dede Korkut da ak sakallı bir kocadır. Müslüman Kırgız baskıları, yaptıkları Şamanizm’le karışık dualarında ‘Medet!’ diye bağırıp ondan yardım isterler. Türkler sakalı sevmezler ancak aklık ve sakallılık, Korkut Ata gibi büyük kocalar ile velilerin sembolüdür. Yaşlılık ile kocalık arasında bir ayırma yapmak ta gereklidir. Yaşlılık her faniye ölümlüye göredir. Kutadgu Bilig’de de dendiği gibi ‘Sakalın bolsa keldi ölüm’ yani ‘Sakalın beyazlaşırca ölümün yaklaştı’ demektir. Bu ölümlüler içindir. Ebülğazi Bahadır Han ise Türkmenlerin Şeceresi yani Soy Kütüğü adlı kitabında Korkut Ata’nın 250 yıl yaşadığından söz ediyordu veya Türk Dünyası buna böyle inanıyordu. Bundan dolayı Dede Korkut’un aksakalı ile ölümlülerin beyaz sakalı arasında bir ayrılık olmalıydı (Ögel, 1984:394).

Siyasi-AskeriHâkimiyet Anlamında ‘Ak’ Renk

Türklerde ‘Aklık’ temizliktir, arılıktır, yüceliktir, ululuktur. Yaşlılık, tecrübe ile dolu oluş ve bir kocalıktır, büyüklüktür. Devletin

ululuk, adalet ve güçlülüğünün de bir sembolüdür. Devlet büyüklerinin özellikle savaşlarda giydikleri elbise rengidir. Ordu veya askeri birliklerin içinde üst subay veya komutanların, kendilerini askerlerden ayırabilmeleri için beyaz giydikleri bazı belgelerden anlaşılmaktadır. Çin komutanları, beyaz giyinen Hunları arıyorlardı. “Beyaz giyinen komutanı öldürürsek, Hunları dağıtmış oluruz” diyorlardı. Hun ordusu içinde böyle bir geleneğin olduğunu diğer belgelerden de öğreniyoruz (Ögel, 1984: 377).

Beyaz rengin bilhassa hun büyüklerinin ve subaylarının bir üniforması gibi olduğu görülmektedir. Beyaz at da ordu içindeki büyük rütbelileri askerlerden ayıran bir işarettir. Bu gelenek Türklerden Moğollara da geçmiştir ve Cengiz Han devletinde de devam etmiştir (Genç, 8). Cengiz devri için en önemli kaynaklardan biri olan *Yuan-C'ao pi-şe*'ye göre Cengiz Han'ın sancağı dokuz kuyruklu beyaz tuğ idi (Köprülü).

Sözgelimi Çingiz Han'dan, ‘Beyaz elbise, beyaz at’ eşliğinde söz edilmektedir. Yine onun ‘Tuğ’u ile bayrağı da beyazdır. Yine hatırlanması gereken bir husus da Selçuklu ve Osmanlıların ‘Ak Sancak’ larıdır. Dede Korkut'ta ‘Ak Alemlü’ ifadesine rastlanmaktadır. Ögel, bunun sözü geçen bayrağın kesinlikle beyaz olmasından çok, ululuk, kutluluk ve yüceliğin bir ifadesi olarak anlaşılması gerektiğini düşünmektedir (Toker, 2009: 99).

Anadolu'da ise beyaz at geleneği Alp Arslan'dan (Malazgirt'te olduğu gibi) Balak Gazi'ye (Artukluların Harput Hükümdarı) devam edip gitmiştir. Bu örnekler Fatih Sultan Mehmet'in hiddetle denize sürdüğü beyaz at örneğinde olduğu gibi daha da çoğaltılabilir (Genç, 1999: 8).

Şamanist Türklerin hayır ilahı Ülgen inanişinden kaynaklanarak devletin başında bulunanlarla diğer üst düzey yöneticilerinin hâkim rengi ve hâkimiyet sembolü yani sancağı veya bayrağı haline gelmiş olan ak rengin Hunlardan sonraki diğer Türk devletlerinde de oldukça rağbet gördüğü anlaşılmaktadır.

Bu yüzden eski Türkçe 'de ‘Ak Kemik’ deyiminin beyler, ‘Kara Kemik’ deyiminin de avam yani halk anlamında ve epeyce yaygın bir

şekilde kullanıldığını görüyoruz. Buna uygun olarak Kaşgarlı Mahmud Karahanlı hükümdarlarının ‘Al’ bayraklarından ve ‘Kızıl’ tuğlarından bahsederken ondan birkaç yıl önce eserini yazmış olan meşhur Karahanlı devlet adamı Yusuf Has Hacib de ‘Siyah kul rengidir, bey (hükümdar) beyaz olur ve siyahla beyaz nasıl kolayca birbirinden ayrılır ise tıpkı onun gibi hükümdar da sahip olması gereken üstün niteliklerle, erdemlerle kolayca halktan ayırt edilebilmelidir’ şeklinde bir görüş kaydetmiştir (Genç, 1999: 9).

Dede Korkut Oğuz beylerinden söz ederken ‘Ak Sancaklı’ veya ‘Ak Âlemlî’ ifadelerini kullandığı gibi Selçuklu öncesi Oğuz hükümdarlarından Bayındır Han’dan söz ederken de ‘Ağ atlı Bayındır Han’ deyimini kullanmaktadır. Şüphe yok ki, bugün Türkiye’de yaygın olarak kullandığımız ‘Yüzü ak, alını ak’ ifadeleri de Ak’ın Türk manevi ve milli hayatında kazanmış olduğu adalet, doğruluk, temizlik, arılık, haklılık, yücelik ve güçlülük anlamları ile bağlı bulunmaktadır (Genç, 1999: 9).

Diğer taraftan hazret-i Peygamber’in kullandığı üç sancaktan (Beyaz, Yeşil ve Siyah) birinin rengi olması dolayısıyla özellikle Osmanlı dönemi yazarları, Selçuklular ve Osmanlılardaki ünlü ‘Ak Sancaklar’ı genellikle Peygamber ile İslamiyet’e bağlamışlardır. Nitekim, bu konuda ciddi çalışmalardan birini yapmış olan Miralay Ali Bey, Anadolu Selçuklu hükümdarı II. Gıyaseddin Mesud’un H. 688 yılında Osman Gazi’ye hükümdarlık fermanı ile bir de alem gönderdiğini ve bu sancağın beyaz renkli kumaştan yapılmış olması sebebiyle Türkler tarafından ak sancak olarak adlandırıldığını kaydetmektedir.

Gerçekten de biz ilk dönemlerde Osmanlı Saltanat Sancakları arasında Ak Alem yani ak sancağın başta geldiğini asıl saltanat sancağının bu olduğunu; mesela Fatih Sultan Mehmet zamanında doğrudan doğruya padişaha mahsus sancağın Ak Sancak olduğunu bu yüzden de Osmanlılarda bu Ak Sancağa ‘Baş Alem’ de dendiğini biliyoruz.

İşte İslamiyet öncesi Türk manevi ve milli inanışlarından süzülüp geldiğinde hiç şüphe bulunmayan bu beyaz bayrak geleneğinin

Konya'daki Selçuklu hükümdarının Osman Gazi'ye gönderdiği hâkimiyet alametleri arasındaki beyaz bayraktan kaynaklandığını zanneden Miralay Ali Bey, bunun Hz.Peygamber'in beyaz sancağının bir ifadesi olduğu görüşünü ortaya koymakta ve buna Osmanlıların Liva-i Resulullah adını verdiklerini ifade ettikten sonra'Liva-i Resulullah'tan maksat 'Ak Sancak'tır' demektedir (Genç, 1999:9).

Türklerin İslam dinini kabul etmelerinden sonra eski Türk gelenekleri ile yeni İslami geleneklerin birbirine uyum sağlamış olması elbette normaldir ve kültür gelişmesi olarak önemlidir. Ancak öyle anlaşılıyor ki Sadrazam Mahmud Şevket Paşa da (Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriyesi) Miralay Ali Bey de (Bayrağımız ve Ay Yıldız Nakışı) diğer Osmanlı yazarları da eserlerini yazarlarken Türklerde şehit bayrağının yani şehitler için yas alametinin (normal ölümler için siyah olduğu halde) beyaz olduğunu; Sultan Alp Arslan'ın Malazgirt Savaşı'na başlamadan önce beyaz elbise giydiğini, atının kuyruğunu kestikten (veya bağladıktan) sonra, askerleri ile birlikte namaz kılıp sonra savaşa başladığını bilmiyorlardı.

Halbuki Türklerde at kuyruğunu kesme, ölüme hazırlık ve aynı zamanda yas işareti idi. Sultan Alp Arslan'ın beyaz elbise giymesini ise İslam geleneğine göre bir anlamda kefenlenme olarak görmek dolayısıyla İslam öncesinin ak inancını bir İslami motif ile özdeşleştirmek tabii olabilir. Ama İslam öncesi Türk geleneklerini bilmeyen Osmanlı yazarları için sadece İslami dönemi görmek de kaçınılmaz olmuştur. Oysa Ak'ın kutluluğu ve uğurluluğu milli ve manevi üstünlüğü Şamanizm'deki Ülgen inanışından kaynaklanmakta ve kökleri Hunlar çağına kadar gitmektedir.

Bu itibarla Osmanlı devri yazarlarının tesirinde kalarak Osmanlıların Liva-i Resululallah veya Liva-i Beyza olarak adlandırdıkları ak sancağı yalnız Peygamber ile İslami geleneklere bağlamaya çalışanlar yani Selçuklular ile Osmanlıların ünlü 'Ak Sancak'larını Türklerin Müslüman oluşu ile başlatmak eğiliminde olanlar bu konuda da esnek davranmak ve eski Türk inanç ve geleneklerini göz önünde bulundurmamak durumunda olmalıydılar (Genç, 1999:10).

Beyaz renkli bayrağın diğer bazı Türk devlet ve hanedanlarında da kullanıldığını biliyoruz. Bu cümleden olarak tarihi kaynaklar Akkoyunlu hanedanına ait sancak ve bayrakların beyaz renkli olduğunu açıkça kaydederler. Nitekim Akkoyunlu bayrağına bu devleti kurup yönetenlerin Oğuzların Bayındır boyundan olmaları sebebiyle ‘Alem-i Sefid-i Bayındırı’ (Bayındırlıların Beyaz Bayrağı) da denildiğini biliyoruz.

Dini-Mitolojik Kutsallık Anlamında ‘Ak’ Renk

Türk Şamanlığında bir iyilik ilahı olan Ülgen’e Şaman dualarında Ak Ayas, Ayas Kaan tarzlarında hitap edilmektedir. Buradan hareketle, Ülgen’in yarattığı ‘Adam’a karşılık, kardeşi ‘Erlık’in yarattığı insan, farklı renklerle sembolize edilmiştir: Birincinin yarattığı Ak Kavim, ikincininki ise Kara Kavim olarak adlandırılmaktadır (Toker, 2009: 100).

Türk Şamanizm’inde Ülgen, hayır ilahıdır. Ülgen’in altın kapılı sarayı ve altın tahtı vardır. Şaman dualarında ona Beyaz Parlak (Ak Ayas), Parlak Hakan (Ayas Kaan) vb. şekilde hitap edilir. İnanişâ göre Ebem Kuşağını (Gök Kuşağı) da o yaratmıştır. Aynı inanca göre Tufan’dan sonra Ülgen insan yaratmağa girişti. Kardeşi Erlık de (Yer altı İlahı, kötü ruhların ilahı) onun adam yarattığı çiçeğin bir parçasını alarak bir insan yarattı. Ülgen, kardeşine darıldı ve onu tel’in ederek (lanetleyerek) ‘senin yarattığın kavim Kara Kavim olsun. Benim yarattığım Ak Kavim şarka senin yarattığın kavim garba gider’ diye ilave etti (Genç, 1999:7). Yine Ülgen’e beyaz/ak kurban kesilmekteydi. Çünkü Türk mitolojisinde yeryüzünde hayır, bereket ve ışık Tanrı Ülgen’e bağlıdır (Toker, 2009:100).

Bu inanışlardan kaynaklanarak, Altay Türk halk edebiyatında hayır ilahı Ülgen’i temsil eden ak, cennet anlamında da kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple Şamanlar külahlarını bilhassa beyaz kuzu derisinden yaptırırlandı. Çünkü itikatlarına göre beyaz renk temiz ruhların hoşuna giderdi. Buradan giderek Ak sözü ve rengi Şamani Türk inançlarında arılık ve yüceliğin bir sembolü haline gelmiştir. Bu yüzden de ak renk için ‘Baş Renk’ de diyebiliriz (Genç, 1999: 7).

Türk yaratılış destanlarında, insanlığın ilk atasının, muhtemelen Âdem'in karşılığı olarak Ak Ata'dan söz edilir. Ak Ata, üstün ve arı yaratılışı sembolize etmektedir (Toker, 2009:100). 'Ak Ata' Altaylardaki Türk yaratılış destanlarında da insanlığın ilk atası belki de Âdem'in bir Türk karşılığı idi. Aklık onun üstün ve arı yaratılışının bir sembolü gibiydi (Ögel, 1984:381).

Annesinden ak ve arı olarak doğmuş, insanüstü güçlerle donatılmış olduğuna inanılan Ak-Oğlan motifi bulunmaktadır (Toker, 2009:100). 'Anne ve babaların aklı' özellikle Oğuz-Türk geleneklerinde büyük bir rol oynamaktadır. 'Ağ sakallı baba, ağ saçlı anne' bazen ağ pürçekli ana deyimini güdücü bir deyiş motifi olarak Dede Korkut'ta da çok görülür. 'Aksüd' emmiş olma da Dede Korkut'ta çok görülen bir dilek ile istektir.

Aslında bütün anaların sütü aktır. Ancak burada, sütün beyaz olduğundan dolayı süte ak denmemiştir. Daha kuzeyde ki Türk kültür çevrelerine çıkınca mitolojik bir 'Ak oğlan' motifine rastlanır. Bu ak oğlan bugünkü anlayışımızla söylediğimiz bir beyaz veya kara oğlan gibi değildir. O, anasından ak ve arı olarak doğmuş ayrıca insanüstü güçlerle donatılmıştı (Ögel, 1984: 382).

Şamanlıkta ak rengin önemli bir yeri bulunmaktadır. Kara Şamanlar da bulunmakla birlikte Ak-Şamanların insanlığa gökten demiri getirmiş olduklarına inanılmaktadır. Ak, Orta Asya'daki Şamanların başlıca üç renginden biridir. Ortaya çıkan mistik manzarada ak renk, dini içeriği sembolize etmektedir. Türk mitolojisinde Ak Tag kutsaldır ve iyi ruhların barındığı yeri ifade eder. Yine zaman zaman dini görünüm alan ama etkisi çok zayıf kalan Ak Taş da bir örnek olarak yer almaktadır (Toker, 2009: 100).

Diğer taraftan ölümlle ilgili olarak, normalde ölümün kara renk ile sembolize edilmiş olmasına karşılık, şehitlik durumunda beyaz rengin kullanıldığı görülmektedir. Sözelimi Türklerde 'Şehit Bayrağı' beyaz renktedir.

Yine Alp Arslan'ın Malazgirt Meydan Savaşı'ndan önce beyaz elbise giymiş olması ilginçtir. Bunun İslam geleneklerine uygun olarak

kefenlenme ile açıklama çabalarının varlığına karşılık, eski Türklerde bazı yas tutma durumlarında beyaz elbise giyilmesi, işin çok daha eski kökleri bulunduğunu akla getirmektedir.

Türklerde şehitler için yas alameti olarak beyaz bayrağın kullanılması, gözlemlenmiş bir durumdur. Yine aynı sebeple Osmanlılardaki Livâ-i Beyza yani ‘Ak Sancak’ın hemen Peygamber’in bayrağıyla ilişkilendirilmesinden çok, yukarıda bahsedilen kökenin dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir (Toker, 2009: 100).

Yön Adı Olarak ‘Ak’ Renk

Türk kültür tarihinde renklerin, yönlerin ifadesi ve simgeleştirilmesinde de kullanıldıkları görülmektedir (Toker, 2009: 97). İlginç olan, bu bölümlenimin Türklere özgü olmaması, bir taraftan yakın çevreler olarak Çin ve Moğol kültür havzalarında, diğer taraftan da Eski Ahid, Hintliler, Eski Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılarda farklı tarzlarda aynı uygulamaya rastlanmasıdır (Genç, 1999: 6).

Türk tarihinin muhtelif devrelerinde renklerin yönleri ifade etmek için kullanıldığını biliyoruz. Dört yönün her birisi ayrı bir renk ile şekillenmiştir. Bunlardan kara=kuzey, kıvıl=güney, gök=doğu, ak=batı olarak kullanılır (Kafalı).

Yönlere ilişkin renk eşlemelerinin sonuçları, bir takım durumlarda da gözlemlenmektedir. Bunlardan biri Akdeniz ve Karadeniz’in bu adları almalarıdır. Bunun bir tesadüf olmadığı ortaya çıkmaktadır (Toker, 2009: 97). Renklerin yön belirten sembolik anlamları konusuna ilk defa dikkatimizi çeken Ziya Gökalp, Türkiye Türklerinin Ak Deniz (batıdaki deniz) ve Kara Deniz (kuzeydeki deniz) adlandırmalarının tesadüfi olmadığına, bunun, yukarıda belirtilen eski geleneğin bir uzantısı olarak ortaya çıktığına işaret etmiştir (Genç, 1999: 7). Bin yıl önce Anadolu’yu fetheden Türkler, Türkiye’nin kuzeyindeki denizi Kara-Deniz, batısındakini Ak-Deniz, güneyindeki Kızıl Deniz şeklinde isimlendirmiş, fakat doğuda bu isimleadlandırılacak deniz bulunmadığı için büyükçe bir gölün adını da Gökçe-Göl olarak tanımlamışlardır (Kafalı).

Bilindiği üzere Hun Devleti'nin batıdaki bölümünün adı Ak-Hun biçiminde ifade edilmekteydi. Yine Altun-Orda Hanlığı'nın batı kanadı Ak-Orda idi. Buna benzer şekilde dağ, tepe, ırmak, deniz, şehir gibi pek çok coğrafi isimleri bu renkler esas olmak üzere Türk coğrafyasında görmek mümkündür (Kafalı).

Türklerde yönlerin renklerle simgelenmesinin bir uzantısı da, savaşlarda atların kullanımı olmuştur. Bu konuya ilişkin anlatımlar, Hun Hakanı Motun'un batıya beyaz, doğuya mavi (kır), kuzeye yağız, güneye de al atlarla saldırıya geçtiğini göstermektedir. Merkez ise sarı renkle temsil edilmiştir (Toker, 2009: 97).

Kaynakça

1. GENÇ, Reşat (1999). Türk İnanışları ile Milli Kültüründe Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil. Ankara: Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
2. KAFALI, Mustafa. Türk Kültüründe Renkler. Yörtürk Dergisi, Sayı: 42.
3. TOKER, İhsan (2009). Renk Simgeciliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
4. RAYMAN, Hayrettin. Nevruz ve Türk Kültüründe Renkler. Milli Folklor Dergisi. Sayı:14.
5. ÖGEL, Bahaeddin (1984). Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt 6. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
6. KÖPRÜLÜ, Fuat. Bayrak Maddesi. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
7. TURAL, Sadık, KILIÇ, Elmas (1996). Nevruz ve Renkler. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

**DİJİTAL ÇAĞDA GELENEKSEL OYUNLARI YENİDEN
DÜŞÜNMEK: ETNOSPOR KÜLTÜR FESTİVALİ VE DÜNYA
GÖÇEBE OYUNLARI HABERLERİ ÜZERİNE BİR
ÇÖZÜMLEME**

Dr. Mehmet Emir YILDIZ
Trabzon Üniversitesi İletişim Fakültesi

Mahmut ERCAN
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Özet

Oyun sözcüğü, Türk dilinin takip edilebilen ilk dönemlerinden beri kullanılan eski ve işlevsel bir sözcüktür. Günümüzde diğer Türk lehçelerinde de aynı veya benzer yapıda ve anlamda kullanılmaktadır. Türkçede oyun; hile, düzen, seyirlik gösteriler ve herhangi bir üretim çabasını ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, sadece eğlenme yoluyla dinlenmeyi sağlayan eylemleri işaret etmek amacıyla kullanılabilir.

Oyun, başta insan kültürünün doğuşunda daha sonra ise “oyun-ritüel-şenlik” birlikteliği üzerinden toplulukların ve kültür dizgelerinin şekillenmesinde son derece başat bir konuma sahiptir. Oyun üzerine gerçekleştirilen çalışmalar, oyunun topluluk ve kültür yaratıcı özelliklerine vurguda bulunmaktadır.

Tarih boyunca tüm insan topluluklarının çeşitli amaçlarla özgün tarihsel-coğrafi koşulları ile kolektif eylem ve deneyimlerinin etkisiyle kendi oyunlarını yarattıklarını ve bu oyunların da katkısıyla düşüncelerini, inanışlarını ve yaşayışlarını kısacası kültürlerini aktarabildiklerini ve topluluk olabildiklerini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda, Türk Dünyası topluluklarının da geleneksel oyun yaratımı bakımından son derece zengin oldukları açıktır.

Türkler, göç ettikleri coğrafyalar boyunca geleneksel oyunlarını korumuş ve oynamayı sürdürmüşlerdir. Nitekim, günümüzde Anadolu'nun köylerinde ve Türkistan'ın içlerinde oynanan pek çok oyunun isimlerinin dahi aynı olduğunu görmek şaşırtıcı olmayacaktır.

Ne var ki, toplulukların özgün kültürlerinin temel bileşenlerinden olan ve bu kültürün yaratılması, korunması ve aktarılması konusunda büyük önem taşıyan geleneksel oyunlar, geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde zirveye çıkan siyasi, iktisadi, toplumsal ve teknolojik dönüşümlerin sonucu olarak yok olmaya yüz tutmaktadır.

Geleneksel oyunların yerini küresel ölçekte yaygınlaştırılan ve dev endüstrilere dönüşen futbol gibi seyirlik oyunlar ya da sıklıkla bağımlılık, şiddet, tüketim kültürü ve kültür emperyalizmiyle birlikte anılan video oyunlar almakta, buna karşın geleneksel oyunların çağdaş koşullara uyarlanması amacı doğrultusunda çok az adım atılmaktadır.

Öte yandan son yıllarda Kırgızistan'da düzenlenen Dünya Göçebe Oyunları (World Nomad Games) ve Türkiye'de düzenlenen Etnospor Kültür Festivali gibi etkinlikler yoluyla Türk dünyası geleneksel oyunları açısından bu boşluğu doldurma yönünde oldukça anlamlı adımlar atıldığı belirtilmelidir.

Bu çalışmada, söz konusu iki organizasyon özelinde, dijital çağda geleneksel oyunların ne anlam ifade ettikleri ve “oyun-topluluk-kültür” ilişkisi bakımından ne gibi bir işlevselliğe sahip oldukları irdelenmiştir. Nitel çözümleme yönteminden yararlanılan çalışmada, söz konusu organizasyonların kurumsal internet sayfalarında yer alan basın bültenleri ve haberler metin çözümlemesi tekniği ile incelenmiş, ortaya çıkan tematik başlıklar doğrultusunda dijital çağda geleneksel oyunların anlamları, kültür ve topluluk yaratma (ve sürdürme) işlevleri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Oyun Antropolojisi, Dijital Oyun, Geleneksel Oyun, Oyun Kültürü

RETHINKING TRADITIONAL GAMES IN THE DIGITAL AGE: AN ANALYSIS ON THE NEWS OF “ETHNOSPORT CULTURE FESTIVAL” AND “WORLD NOMAD GAMES”

Abstract

The word “oyun” (game/play) is an old and functional word that has been used since the early periods of Turkish language that could be followed through history. Today, it is used in the same or similar meaning and structure in other Turkish dialects. In Turkish, “oyun” can be used to point to actions that allow one to relax only through

entertainment without the necessity of cheating, order, demonstrations, and any production effort or any other kind of service.

Game has a very principal position in shaping communities and cultural strings firstly at the birth of human culture, and then with “game-ritual-festival” association. Previous studies conducted on game highlights its community and culture-creating features. Throughout history, it would not be wrong to argue that all human communities have created their own games with the influence of their original historical-geographical conditions, collective actions, and experiences for various purposes, and can convey their thoughts, beliefs and experiences with the contribution of these games, and be a community. In this context, it is clear that the communities of the Turkic World are also extremely rich in terms of creating traditional games.

The Turks have preserved their traditional games, and continued to play them throughout the geographies they migrated. As a matter of fact, it would not be surprising to see that even the names of many games that are still played in the villages of Anatolia and in Turkestan today are the same. However, traditional games, which are the main components of original cultures of societies and are important in creating, preserving and transferring this culture, face extinction as a result of the political, economic, social and technological transformations, which peaked in the last quarter of the past century. Traditional games are replaced globally and are replaced by giant industries, such as football or video games that are often referred to in conjunction with addiction, violence, consumer culture, and cultural imperialism, and few steps are taken to adapt traditional games to contemporary conditions.

On the other hand, it must be noted that significant steps are taken in terms of traditional games of the Turkish world with events such as the World Nomad Games that have been held in Kyrgyzstan in recent years, and the Ethnosport Culture Festival in Turkey. In this study, the two organizations in question were examined in terms of what traditional games meant in the digital age, and what functionality they had with “game-community-culture” relation. In the study, in which qualitative analysis method was used, press releases and news that were released on the corporate web pages of these organizations were examined text analysis techniques, and the meanings of traditional games in the digital age were discussed in line with the thematic topics that arose together with the culture and community creation (and maintaining) functions.

Keywords: Anthropology of Play, Digital Games, Traditional Games, Game Cultures

**GELENEKSEL EL SANATLARIMIZIN YEREL
KALKINMADA YERİ VE ÖNEMİ
(Ankara İli Örneği)**

Hande Ayşegül ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi, K TO Karatay Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel
Türk Sanatları Bölümü ORCID: 0000-0002-2249-0309

H. Feriha AKPINARLI

Prof. Dr. Ankara HBV Veli Ün. Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü

Özet

El Sanatları, üretildikleri toplumun duygularını, yaşayış biçimlerini kolaylıkla aktardığı önemli iletişim araçlarından biridir. Geleneksel kültürümüzün gelecek kuşaklara aktarılmasının yanında, el sanatları yaşadıkları zamana tanıklık eden önemli belgelerdir.

El sanatı ürünleri geçmiş ile günümüz toplumu arasında kültürel köprü görürken, bu ürünleri üreten kişilere ekonomik katkıları ile birlikte psikolojilerine olumlu ölçüde katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda el sanatları bir ulusun kültürel kimlik ve kişiliğinin de en canlı ve anlamlı belgeleri olma niteliği taşımaktadırlar.

Bu çalışmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini geleneksel el sanatlarımızın Türkiye'deki yerel kalkınmadaki yeri ve önemi oluştururken, örneklemini ise Ankara ili örneğinde geleneksel el sanatlarımızın yerel kalkınmada yeri ve önemi oluşturmaktadır. Geleneksel el sanatlarımız günümüzde teknoloji, bilim ve sanayinin gelişmesi ile birlikte yok olmaya yüz tutmuştur. Ülkemizin bazı bölgelerinde günümüzde azda olsa üretimi devam eden geleneksel el sanatlarımızın canlandırılması için çeşitli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu bildiriye geleneksel el sanatlarımızın Ankara ili örneğinde yerel kalkınmada yeri ve önemi açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel, El Sanatları, Yerel Kalkınma, Ankara

THE ROLE AND IMPORTANCE OF OUR TRADITIONAL HANDICRAFTS IN LOCAL DEVELOPMENT (ANKARA PROVİNCE EXAMPLE)

Abstract

Handicrafts are one of the important communication tools, which are produced culteres feelings and lifestyles transfered. Handicrafts are important documents which are bear witness to their time, in addition to the transfer of our traditional culture to future generations.

While handicraft products as a cultural bridge between the past and today's society, they also contribute positively of the peoples psychology who produce these products to their economies. In this context, handicrafts are the most lively and meaningful documents of a nations cultural identity and personality's.

Screened method was used in this study. The population of the place of work in our local development in Turkey and creating traditional crafts importance, constitute the sample of the province of Ankara importance of local development in our traditional crafts, for example. Our traditional handicrafts are about to disappear with the development of technology, science and industry. In some parts of our country, various studies are required to revive our traditional handicrafts, which are still being produced even if a little. In this paper we will try to explain the place and importance of our traditional handicrafts in local development in the example of Ankara.

Key Words: Traditional, Handicrafts, Local Development, Ankara

1. GİRİŞ

El sanatları, insan ihtiyaçlarını karşılamak ve korunmak amacı ile geliştirilen, tabiat şartlarına bağlı olarak değişimler gösteren, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtarak geleneksel kimliği kazanmıştır. Günlük kullanıma dönük veya sanatsal değer taşıyan geleneksel el sanatları üretimi, gelişmekte olan ülkeler için olduğu kadar gelişmiş birçok ülke içinde, yaşamın güzelliğini ve kalitesini tehdit eden ve yaygınlaşan

endüstriyel tasarım ürünlerine karşı, sanatın güzelliğini yansıtan ve giderek önem kazanan kültürel göstergedir.

Anadolu'da ortaya çıkan; üretimi ve kültürümüzü temsil eden geleneksel yollarla (çeyiz, miras, düğün, ölüm vb.)günümüze ulaşmaları, toplum ekonomilerine katkı sağlamaları, iletişim aracı olmaları, geçmişten günümüze köprü kuran belge olma niteliği taşımaları, bu sanatları üreten bireylere psikolojik açıdan yarar sağlamaları gibi pek çok özellikleri ile gelen el sanatları ürünlerindeki zenginlik ve çeşitlilik, bu ürünlerin belirli gruplar altında toplanmasını gerektirmektedir. Buna göre; el sanatlarını üretimlerinde kullanılan tekniğe, kullanım alanına ve hammaddesine göre sınıflandırmak mümkündür (Onuk ve Akpınarlı, 2005).

Kullanım alanına göre;

- Günlük kullanım eşyaları
- Ev dekorasyonunda kullanılan eşyalar
- Giyim ve giyim aksesuarında kullanılan eşyalar
- Süslemede kullanılan eşyalar
- Kitap, ciltler v.b.

Tekniğe göre;

- Dokumacılık sanatı (kirkitli, mekikli, çarpana ve dokusuz yüzeyler)
- Örucülük sanatı (İğne, şiş, tığ, firkete, mekik ve bitkisel örücülük)
- İşleme sanatı (Türk işi, Dival işi, Hesap işi v.b.)
- Oymacılık, kakmacılık sanatı (çömlek, seramik v.b.)
- Dericilik sanatı
- Minyatür
- Yazım sanatları (hat) (Onuk ve Akpınarlı, 2005)

Hammaddeye göre;

Hammaddesi lif olan el sanatları; Halı, kilim, keçe, çuval, çadır, yazmalar, uçkur, mendil, örtüler, çorap, yaygılar v.b.

Hammaddesi taş olanlar; Değerli, değersiz taşlar ve mermerlerden yapılan çeşmeler, hanlar, mezar taşları, kemer, küpe, biblo, baston, mihrap v.b.

Hammaddesi ağaç olanlar; Tarım araçları, el sanatları araçları, aksesuar, mimari elemanlar, mutfak aracı, savaş aracı, müzik aletleri vb.

Hammaddesi toprak olanlar; Kerpiç, çömlek, çini, seramik vb.

Hammaddesi maden olanlar; Kapı, pencere, marangoz aletleri, mutfak eşyaları, ısınma araçları, tarım, savaş, mimari eşyalar, müzik aletleri, bakır sanatları, pirinç eşyalar, altın gümüş eşyalar, işlemeler, aksesuarlar vb.

Hammaddesi deri olanlar; Koşum takımları, müzik aletleri, giyim eşya ve aksesuarı, kürk, ciltçilik, tarım araçları, mobilya, boyun ve kemikten yapılan eşyalar, takılar, mimari eleman süslemesi, biblolar vb.

Hammaddesi ince dal, sap ve ağaç şeritleri olanlar; Sepetler, çantalar, arı kovanı, mobilya, mimari eleman, yaygı semer vb. (Arlı, 1990; Öztürk, 1994; Onuk ve Akpınarlı, 2005).

Günümüzde geçmişin izlerini taşıyor olmaları nedeni ile saygın tutulup, kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, töre ve davranışların izini taşıyan geleneksel el sanatları ürünleri, başta endüstrileşme olmak üzere değişen yaşam şartları ve değer yargılarına bağlı olarak, giderek kaybolmaktadır. Ancak el sanatları ürünlerinin artan turizm faaliyetleri ve sanat ekonomisi açısından değerleri artmakta ve zengin bir potansiyel oluşturmaktadır (Kültür Bak., 2006; Omur,1995:50). Ayrıca, el sanatları üretimi çoğu zaman özellikle kırsal bölgelerde yaşayan halkın ekonomilerine katkı sağlayan önemli gelir kaynağı olarak düşünülebilir. El sanatları ürünlerinin ekonomik katkısının azımsanmayacak derecede olduğu benzer ülkelerin deneyimlerinden anlaşılmaktadır. Örneğin, Hindistan geleneksel olarak üretilen el sanatları ihracatından 2004 yılı rakamlarıyla 3 milyar dolar tutarında gelir elde etmiştir. Küçük çapta ev üretimi el sanatları, birçok esnafın tedarikçisi konumunda kırsal kesimde ve şehirlerde yaşayan alt

gelir grubu için önemli bir geçim kaynağı durumundadır (Tekstil İşveren, 2006).

El sanatları alanında, aileden bu işi yapmayı öğrenen ya da çeşitli kurslara katılan ve eğitim alan kişileri, özellikle, kadınları iş sahibi yaparak, statülerini yükseltmeyi hedefleyen çeşitli girişimler ve projeler ülkemizde de hayata geçirilmektedir. Bu projeler, el sanatlarını yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarma anlayışıyla hazırlanarak, başta üniversitelerimiz olmak üzere, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), TÜBİTAK, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği (AB) gibi ulusal ve uluslararası kurumların çeşitli desteklerinden yararlanarak geliştirilebilmektedir.

Bu projeye bir örnek, Gaziantep'te kültürel miras ve kültürel turizmi desteklemek amacıyla hazırlanan "Antep İşi El Sanatının Yasatılması ve Ekonomiye Kazandırılması Projesi" örnek olarak gösterilebilir. Gerçekleştirilen bu proje ile, Antep İşi nakış sanatının genç kızlara öğretilmesi, Antep İşi isleyen kadınların kooperatifleşme yoluyla örgütlenmelerinin sağlanması, 104 çeşit modelin olduğu bilinen sanatın envanter çalışması ile gün ışığına çıkarılması, Antep İşi pazarının genişletilerek, ekonomiye katkısının artırılmasının sağlandığı görülmektedir (NTVMSNBC, 2005).

El Sanatları, üretildikleri toplumun duygularını, yaşayış biçimlerini kolaylıkla aktardığı önemli iletişim araçlarından biridir. Geleneksel kültürümüzün gelecek kuşaklara aktarılmasının yanında, el sanatları yaşadıkları zamana tanıklık eden önemli belgelerdir. El sanatı ürünleri geçmiş ile günümüz toplumu arasında kültürel köprü görürken, bu ürünleri üreten kişilere ekonomik katkıları ile birlikte psikolojilerine olumlu ölçüde katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda el sanatları bir ulusun kültürel kimlik ve kişiliğinin de en canlı ve anlamlı belgeleri olma niteliği taşımaktadırlar.

Bu çalışmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini geleneksel el sanatlarımızın Türkiye'deki yerel kalkınmadaki yeri ve önemi oluştururken, örneklemini ise Ankara ili örneğinde geleneksel el sanatlarımızın yerel kalkınmada yeri ve önemi oluşturmaktadır. Geleneksel el sanatlarımız günümüzde teknoloji, bilim ve sanayinin

gelişmesi ile birlikte yok olmaya yüz tutmuştur. Ülkemizin bazı bölgelerinde günümüzde azda olsa üretimi devam eden geleneksel el sanatlarımızın canlandırılması için çeşitli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışma ile geleneksel el sanatlarımızın Ankara ili örneğinde yerel kalkınmada yeri ve önemi açıklanmaya çalışılacaktır.

2. YEREL KALKINMA PROJELERİ

Yerel kalkınma projeleri yöre ve bölgelere kendi ekonomik ve sosyal geleceğini şekillendirme fırsatı sunmakta ve kamu ve özel karar verme sürecinin şekillendirdiği yerel kalkınma politikalarının ön plana çıkmasına katkı sağlamaktadır. Günümüzde ulusal ve uluslararası organizasyonlar ile yerel düzeyde ekonomik kalkınma sürecini destekleyen kapsamlı programlar uygulanmaktadır.

Yerel kalkınma stratejileri ve organizasyonları, ülkelerin kendine özgün tarihi, kültürel, ekonomik, sosyal, politik özelliklerine sahip çıkmaları ve geleceğe yönelik kalkınma projelerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli görülmektedir. Bu neden yerel kalkınma projelerinin önemini de vurgulamaktadır.

Dünyanın ve ülkemizin farklı bölgelerin de benzer şekilde farklı yapılar mevcut olduğundan yerel kalkınma için tek bir organizasyonel model oluşturulması oldukça güçtür. Ancak temel hedef çerçevesinde bir bölgenin kendi kültürü, tarihi, sosyo-ekonomik şartları ve ekonomik özelliklerine göre modeller geliştirilebilmektedir. Bu modelleri geliştirebilmek için; yerel kalkınma projelerinde kurumsallaşmış bir yapı, bölgesel yapının özelliklerini kavrama, veri toplama araçlarını uygun tespit etme, uzman kişilerden oluşan ekipler oluşturma, yerel kalkınmada öncelikleri iyi tespit etme ve iyi planlama yapma, girişimci gelişimine ve sürdürülmesine yardımcı olma, kadın eğitimine önem verme, bölgenin ekonomik varlığını sürdürebilme, çevreyi koruma ve geliştirme, yerel işbirliği için çeşitli kurumlarla ortak olma, ulusal ve uluslararası ağ oluşumuna katkı sağlama gibi kriterlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Toplumların sanat duyarlılığını en kesin ve açık biçimde o toplumun el sanatlarında görmek mümkündür (Onuk, 1988). Ülkemizde el

sanatlarının değer kazanması, bu tür eserlere ilginin artması ve bunların satın alınması ile birlikte, bu ürünlerin tanıtıldığı fuar organizasyonları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu alanda Türkiye’de 2005 yılında düzenlenen Craft, El Sanatları ve Hobi Endüstrisi (Art&Craft Fair) fuarını örnek olarak gösterebiliriz. Bu alana yönelik olarak dünyanın birçok yerinde, ulusal ve uluslararası düzeyde yüzlerce profesyonel fuar gerçekleştirilmekte ve bu etkinlikler aracılığıyla bu alana ilgi duyanlara ürün ve hizmetlerin yaygın sunumu yapılmakta, aynı zamanda sektördeki değişim ve yenilikler hakkında birebir bilgi edinmeleri sağlanmakta, ayrıca kültürel değerlerin aktarımı ve ülkenin tanıtımı gerçekleştirilmektedir.

Son yıllarda el sanatları ile ilgili olarak pek çok proje geliştirilmiştir. Birçok ilde valilikler ve belediyeler bünyesinde o yöreye ait el sanatlarının geliştirilmesi ve değerlendirilmesine yönelik projeler oluşturulmuş, ve oluşturulmaya çalışılmaktadır. Örneğin, Türkiye İşverenler Sendikası’nın (TİSK), turistik el sanatları projesi ile geleneksel el sanatlarımızın öz değerinin kaybolmadan yaşatılması, ekonomik bir değer haline getirilmesi, özelliğinin bozulmadan teknolojiyle uyumunun sağlanıp geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu projeye, turizm sektöründe önemli bir obje olan turistik el sanatlarının üretiminde, kalite ve verimliliğin artırılmasına dikkat edilmiştir. Diğer yandan kadınlara mesleki bilgi ve beceriler kazandırılarak, gelir getirici faaliyetlerle ülke ekonomisine ve aile bütçesine katkı sağlamalarına olanak tanınmıştır.

El sanatları yasadıkları ve üretildikleri çağa ve olaylara tanıklık ederler. Ekonomik faydalanmanın yanı sıra el sanatları iş gücünün değerlendirilmesi için yararlı bir uğraş ortamı yaratmakta; kişiyi maddi ve manevi açıdan eğiterek kırsal kalkınmaya da katkıda bulunmaktadır. Genellikle toplu halde üretilen bu ürünler geleneksel el sanatları ile **dostluk, arkadaşlık, toplumsal dayanışma, paylaşma** giderek artar ve anlam kazanır. Bu hedefler çerçevesinde hazırlanan yerel kalkınma projelerinde ülke kültürünün yaşatılması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerçekleştirilmiş, ve güncel projeler ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Kız çocuklarının okutulması,

ekonomik özgürlüklerinin kazandırılması için gerekli çalışmaları yapmak ülkemizdeki her vatandaşın görevidir.

Anadolu'nun birçok yöresinde Vali, Kaymakam ve yöneticilerin destekleri ve alanında uzman akademisyenlerin çabaları ile gerçekleştirilen El sanatlarına yönelik bazı çalışmalar bulunmaktadır. İçel, Şanlıurfa, Ankara, Silifke, Eşme, Tarsus, Beypazarı, Çankırı, Kahramanmaraş, Mengen, Göynük, Fethiye, Rize gibi Anadolu'nun farklı il ve ilçelerinde yapılan alan araştırmaları ile özellikle kadınlarla yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen veriler çeşitli kongre, sempozyum, konferanslarla duyurulmuş, yayın haline getirilerek ve sergiler açarak tanıtılmıştır. Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre; Özellikle okuma-yazma, kursları (İl Milli Eğitim Müdürlüğüne) açılmış eğitim, sağlık ve ihtiyaç duyulan konularda Ankara'daki ilgili üniversite öğretim üyelerinin katkıları ile seminer, konferans ve uygulamalı çalışmalar yapılmıştır. El sanatları ile ilgili yapılan bölgesel araştırmalar sonucunda, araştırma yapılan il yada ilçenin kendine özgü el sanatı ürünleri, güncel boyutlar kazandırılarak üretilmiş, sergilenmiş ve bu ürünlerin pazarlanması üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Ankara İli Örneğinde Gerçekleştirilen Yerel Kalkınma Projeleri

2002 yılında Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi 'ne görevi yapan Prof. Dr. Taciser Onuk 'un destekleri ile başlayan ve dört yıl devam eden Yerel kalkınma projelerinin en önemlilerinden birisi "Üniversite Halk Buluşması" adını taşıyan projedir. Bu projenin amacı Türkiye'nin tüm illerinde bulunan üniversitelerde üretilen bilgilerin halkla paylaşılıp, halka ulaştırılmasını sağlamaktır. Çünkü üniversitelerin öğrenci yetiştirmesi görevinin yanında halkı bilgilendirme, aydınlatma ve bilinçlendirme görevi ve sorumluluğu da bulunmaktadır. Bu projenin bir diğer amacı aynı zamanda bilimsel yolla uygulamalı olarak verilen eğitim ile yerel kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda, Ankara pilot il olarak seçilmiş başkentteki on üniversite, İçişleri Bakanlığı aracılığı ile vilayette yer alan yirmi dört ilçenin kaymakamı ile Ankara Valiliğinde buluşturulmuştur. Proje kapsamında Ankara'nın çeşitli

İlçelerinin eğitim, sağlık, sanat, iletişim, turizm gibi olanakları, üniversitelerin uzman öğretim üyelerinden oluşan araştırma grubu tarafından yapılan araştırma ve inceleme gezileri ile halkın sorunları, istekleri ve ihtiyaçları tespit edilmiş bu kapsamda uzman öğretim üyeleri ilçelerde halka yönelik konferanslar vermiştir. İlçelerde üniversiteye hazırlık kursları, halkın sağlık sorunlarına yönelik doktor kontrolleri yapılmıştır. Gazi Üniversitesi araştırma grubunda bulunan Prof. Dr. H. Feriha Akpınarlı ve uzman öğretim üyeleri ile Beypazarı, Ayaş, Çubuk, Güdül, Evren, Şereflikoçhisar, Gölbaşı, Nallıhan, Akyurt ilçelerinde konferanslar düzenlenmiş, sergiler açılmış ve Çubuk ilçesinde 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı konferans, konser, sergi v.b. etkinliklerle kutlanmıştır.

Ankara İli El Sanatları ve Beslenme Kültürü Projesi

“Ankara İli El Sanatları ve Beslenme Kültürü” projesi, Gazi Üniversitesinden alanında uzman beş öğretim üyesi koordinatörlüğünde gerçekleştirilmiştir (Feriha Akpınarlı, Serpil Ortaç, Deniz Ayda, Saime Küçükkömürler, Hülya Köklü). Proje kapsamında Ankara'nın 15 ilçe ve köyünde alan çalışmaları yapılmıştır. İlçe merkezleri ve 85 köyde geleneksel el sanatlarımız (dokuma, örgü, işleme, çömlekçilik) ve beslenme alışkanlıkları konusunda yerel halk ile yüz yüze görüşülerek alan araştırması yapılmıştır.

Bu bağlamda, el sanatları ve beslenme alışkanlıklarını araştırmak, belgelemek, tanıtmak , çağdaş yorumlarla yeni boyutlar kazandırarak aile ve toplum ekonomisine katkı sağlamak amacıyla ailenin özellikle kadın ve kız çocukların okuma, yazma ve eğitim durumlarının tespiti için araştırmalar yapılmış ve anketler uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Özellikle okuma-yazma, kursları (İl Milli Eğitim Müdürlüğünce) açılmış, eğitim, sağlık ve ihtiyaç duyulan konularda Ankara'daki ilgili üniversite öğretim üyelerinin katkıları ile seminer, konferans ve uygulamalı çalışmalar yapılmıştır. El sanatları ile ilgili yapılan araştırmalar ve tespitler sonucunda her ilçenin kendine özgü el sanatları ürünleri, güncel boyutlar kazandırılarak, üretilmiş, sergilenmiş, bu ürünlerin pazarlanması ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Beslenme kültürü ile ilgili

Ankara’da yerel beslenme ile ilgili bir lokantanın açılma projesi son aşamada gerçekleştirilememiştir. Ayrıca “Ankara İli El Sanatları ve Beslenme Kültürü” isimli kitap 2004 yılında Başbakanlık Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığınca yayınlanmıştır.

Çankırı El Sanatları Projesi

2005 yılında Gazi üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi desteğiyle Gazi Üniversitesi Öğretim üyesi H. Feriha Akpınarlı yürütücülüğünde “Çankırı ili El Sanatları” Projesi başlamış ve Çankırı il merkezi ve ilçelerinde tespit edilen el sanatları ürünlerinin envanter çalışılması yapılmıştır. 2008 yılında “Çankırı El sanatları” kitabı Gazi Üniversitesi yayını olarak basılmıştır.

etiSEM PROJESİ

etiSEM (Etimesgut Belediyesi Sürekli Eğitim ve Uygulama Merkezi), etiSEM Çocuk Merkezi ve etiSEM Aile Akademisi projesi, Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi İmalat Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Y. Doç. Dr. Oğuz POYRAZOĞLU yürütücülüğünde, Başkent Üniversitesi Rektörlüğü ve Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü ile Etimesgut Belediye Başkanlığı İşbirliğinde Mesleki, Teknik, Sosyal ve Kültürel Eğitim Amaçlı Kişisel ve Mesleki Gelişim ile Beceri Edindirme Kurs Programları ile Sosyal Hizmet ve Destek Amaçlı Kurs ve Eğitim Faaliyetleri Düzenlenmesine Dair Protokol" çerçevesinde Etimesgut Belediye bünyesinde oluşturulan Etimesgut Belediyesi Sürekli Eğitim ve Uygulama Merkezi (etiSEM)'de, proje işbirliği ile yürütülmekte olan mesleki gelişim ve beceri edindirme kurs programları açılmaktadır. Bu kapsamda 14 Merkezde 22 alanda 160 farklı kursla 45 bin üzerinde kursiyere hizmet verilmiştir.

etiSEM Bünyesinde Kurulan Mesleki Gelişim ve Beceri Edindirme Kursları

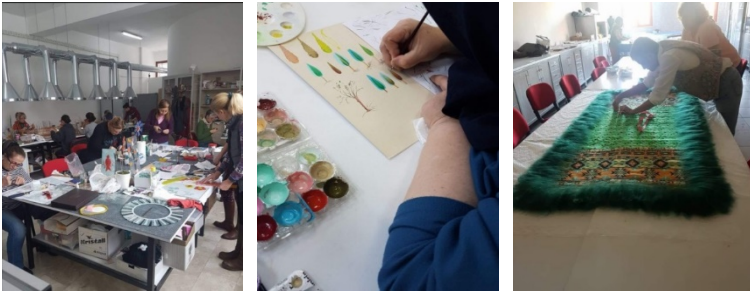
Kuruluş Amacı; Etimesgut’luların açık eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilmek, kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlamak, kültürel, kentsel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunarak kent kültürü ve büyükşehirde yaşama konusunda bilinçlendirmek, çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donanımlı hale getirmek, Unutulmaya yüz tutmuş

geleneksel sanatlar ve el sanatlarımızın canlandırılıp yaşatılması, geliştirilerek gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak, Mesleki ve teknik alanda ara eleman yetiştirmek, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda üretime katkıda bulunmak vb. amaçlarla kurulmuştur.

Hedef Kitle; Zorunlu ilköğretim yaşını tamamlamış olanlar, Bir meslek eğitimi alma imkânı bulamamış ya da herhangi bir nedenle eğitimini yarıda bırakmış olanlar, Yeni bir meslek, hobi ya da sanat edinmek isteyenler, Sosyal çevre edinmek ya da çevresini genişletmek isteyenler, Kendini geliştirerek mesleğinde ilerlemek isteyenler,

Müfredat; Yasal dayanaklar ve protokoller çerçevesinde, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği ve Milli Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü yönetmelik ve esaslarına göre eğitim verilmektedir. Kurslarda verilen dersler ve içerikleri, MEB mevzuat hükümlerine uygun olarak belirlenmektedir.

Eğitim Türü; etiSEM, yaygın eğitimin ilkeleriyle gerçekleştirilen bir yetişkin eğitimi organizasyonudur. Zorunlu eğitim yaşını tamamlamış her Etimesgutlu etiSEM kursiyeri olabilir. Bazı kurs programlarında geçerli olmak üzere etiSEM'de kursiyer alt yaş sınırı 9'dur. Üst yaş sınırı yoktur. Kayıtlar her yıl ilan edilen eğitim yılı içerisinde dönem başlangıcında kurs kayıt süresince yapılmakta olup, dersler eğitim takviminde belirtilen tarihte başlamaktadır. Derslerin eğitim süreleri branşlara göre değişmektedir. Eğitim dönemi Haziran ayında sona ermektedir. Kursu başarıyla tamamlayıp, branşın kredisini dolduran kursiyerlere, MEB onaylı Kurs Bitirme Belgesi verilmektedir. etiSEM 'in Etimesgut'lulara sunduğu bütün hizmetler (Tüm branşlar, özel eğitimler, halk seminerleri, sergiler vb.) ücretsizdir.

etiSEM Bünyesinde Kurulan Mesleki Gelişim ve Beceri Edindirme Kursları

SONUÇ

El sanatları konusundaki araştırmaları yaparak kuşaktan kuşağa aktarma görevi ile Atatürk'e, ülkemize ve ailemize biraz olsun borcumuzu ödeyebiliriz. Ekonomik ve sosyal politika açısından, işsizliği önlemek ve iş adamlarının kültür ve sanat ürünlerinin üretilmesine ilgi duyması ve desteklemesini sağlamak amacıyla, geleneksel el sanatları ürünlerini üreten kişi ve kurumların, devlet, üniversite ve sanayi işbirliği ile kaybolmaya yüz tutmuş, el sanatlarımızın desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle, el sanatları merkezleri açılarak, bu sanatı icra eden ustaların sanatlarını öğretmesi ve bu ürünlerin yaşatılması sağlanmalıdır. Diğer yandan kadınlara mesleki bilgi ve beceriler kazandırılarak, gelir getirici faaliyetlerle ülke ekonomisine ve aile bütçesine katkı sağladığı yapılan projelerde görülmüştür. Ayrıca yapılan projeler ile özellikle kadın ve aileye ulaşılarak eğitim, ekonomik ve sosyal bakımdan gelişimine önemli katkılar sağlanmıştır.

Ülkemizde yerel yönetimlerin ve üniversitelerin iş birliği ile bu projelerin sayısının artırılması gerekmektedir. Yapılan araştırmalar ve çalışmalar doğrultusunda bu projelerin geleneksel el sanatlarımızın öz değerlerinin kaybolmadan yaşatılması, ekonomik bir değer haline getirilmesi, özelliğinin bozulmadan teknolojiyle uyumunun sağlanıp geliştirilmesine önemli ölçüde katkı sağladığı görülmektedir.

Kaynaklar

1. Bayazıt, M., Ceylan, U., Saylan, U. (2012). Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Batman University International Participated Science and Culture Symposium, Journal of Life Sciences, Volume:1, Number:1., s.899-908.
2. Onuk, T., H.F. Akpınarlı, (2005) Cumhuriyetten Günümüze El Sanatlarının Doğuşu, Gelişimi Sosyal Kültürel Eğitim ve Ekonomik İlişkileri Bakımından Bugünkü Durumu ve Geleceği, V. Türk Kültürü kongresi El sanatları, Cilt XIII AKM Başk. Yay., Ankara.
3. Onuk, T., H.F. Akpınarlı, H.S. Ortaç, K.Ö. Alp (1998) İçel El Sanatları, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara.
4. Onuk, T., H.F. Akpınarlı, H.S. Ortaç, K.Ö. Alp (1998). Tarsus El Sanatları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
5. Onuk, T. ve Akpınarlı, H. F. (2015) “Geleneksel El Sanatlarımızın Yerel Kalkınmada ve Ekonomideki Yeri ve Önemi” Halk Kültüründe İktisat ve Ticaret Uluslararası Sempozyumu 27-29 Nisan 2012 Şanlıurfa Motif Vakfı Yayınları, İstanbul s.196-205.

ANKARA'NIN YEREL TÜRK KÜLTÜRÜ ÜZERİNE BAZI TESPİTLER

M. Mesut BALLI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
mesutballi@yahoo.com 0000-0002-0675-7317

Özet

İnsan, kültür oluşturan bir varlıktır. En genel haliyle kültür, toplumun tüm davranış örüntülerinin örgütlenmiş bir sistemidir. Her millet gibi, her toplum gibi Türkler de kendine has bir kültür oluşturmuştur. Bu kültür, geniş coğrafyalardaki etkileşimlerle yeni unsurları içine alarak temel varlığını korumuştur. Fakat hurafelerin etkisinin artması, dini temelli bazı iddiaların kültürün unsurlarını tahrip etmesi ve bilimsel gelişmelerle bazı kültürel unsurların geçerliliklerini kaybetmesi yeni bir kültürel iklimi de beraberinde getirmiştir. Bütün bunlara rağmen Erol Güngör'ün belirttiği gibi, Türk milletinin en belirgin vasıflarını oluşturan, disiplin duygusu, ağırbaşlılık, eşitlik prensibi, sosyal veya iktisadi tabakalaşmaya dayalı bir ayrımın olmaması tevekkül gibi unsurlar kültürün iskeletini korumayı başarmıştır. Diğer bir deyişle, döneme göre, etkileşime göre değişebilen ve değişime açık olmasına rağmen Türk kültürü bazı noktalarda direnç göstermiştir. Bunun birçok sebebi bulunmaktadır. Çalışmanın teorik kısmında bu sebepler üzerinde durulacaktır. Yine Güngör'ün belirttiği gibi özellikle de aynı medeniyet dairesi içinde yer alan milletler birbirleriyle devamlı kültür alışverişi halindedir. Türk kültürünün ana kaynağı, Orta Asya'dır. Bununla birlikte başta İslam dini olmak üzere komşu ülkeler (kültürler) ile olan etkileşim Türk kültürünü bir taraftan hem daha İslami bir görünüme sokmuş hem de kültürel unsurların çeşitlenmesini, artmasını sağlamıştır. Bu çalışmada, kırsal kesimi başta olmak üzere Ankara'nın yirminci yüzyılın sonlarına doğru etkisini kaybettiği gözlemlenen geleneksel Türk kültürüne yönelik bazı tespitlerin yapılması amaçlandı. Metinde genel olarak kültür kavramının belli başlı anlamları ve Türk kültürünün temel unsurları gösterildi. Bu teorik çerçeveden hareketle mülakat yöntemiyle tespit edilen kültürel öğelerin Ankara'nın sosyal yaşayışındaki yeri belirlendi. Öncelikle kültür kavramının anlamı ortaya konuldu. Çalışmada

yapılandırılmış mülakat tekniği kullanıldı. Mülakatlar, doğumdan ölüme kadar insan hayatının her aşamasını kapsayan kültürel örüntülerin anlaşılması amacıyla hazırlanan sorularla gerçekleştirildi. Böylece, geleneksel Türk kültürünün günümüzde ne boyutlarda yaşadığı tespit edildi. Bunların yanında kültür içinde önemli bir yer tutan ve “hurafe” olarak adlandırılan inançların, uygulamaların durumuna dair bazı tespitler de yapıldı.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Türk Kültürü, Yerel Kültür, Hurafe

SOME FINDINGS ON ANKARA'S LOCAL TURKISH CULTURE

Abstract

Human is a creature that creates culture. Culture in its most general form is an organized system of all behavioral patterns of society. Like every nation, Turks have created a unique culture like every society. This culture has preserved its basic existence by incorporating new elements with the interactions in wide geographies. However, the increase in the influence of superstitions, the destruction of some religious-based claims, and the loss of validity of some cultural elements with scientific developments brought a new cultural climate. Despite all these, as Erol Güngör points out, elements such as the sense of discipline, dignity, the principle of equality, the absence of a distinction based on social or economic stratification, which constitute the most distinctive characteristics of the Turkish nation, have managed to preserve the skeleton of the culture. In other words, although it may change according to the period and is open to change, Turkish culture has shown resistance at some points. There are many reasons for this. These reasons will be emphasized in the theoretical part of the study. Again, as Güngör stated, nations in the same civilization circle are in constant cultural exchange with each other. The main source of Turkish culture is Central Asia. However, the interaction with neighboring countries (cultures), especially the religion of Islam, both made Turkish culture a more Islamic appearance and enabled the diversification and

increase of cultural elements. In this study, it was aimed to make some determinations about the traditional Turkish culture, which was observed to have lost its influence towards the end of the twentieth century, especially in the rural areas of Ankara. The main meanings of the concept of culture and the basic elements of Turkish culture were shown in the text. Based on this theoretical framework, the place of cultural elements determined by the interview method in the social life of Ankara was determined. First of all, the meaning of the concept of culture was revealed. The structured interview technique was used in the study. The interviews were conducted with questions prepared to understand the cultural patterns that cover every stage of human life from birth to death. Thus, the extent to which traditional Turkish culture lives today was determined. In addition to these, some determinations were made regarding the status of beliefs and practices, which have an important place in the culture and called "superstition".

Keywords: Culture, Turkish Culture, Local Culture, Superstition

**ETİMESGUT'UN PANDEMİ SÜRESİNCE GAZETELERDE
YER ALIŞ ŞEKLİ: SABAH, HÜRRİYET VE SÖZCÜ
GAZETELERİ ÖRNEĞİ**

Özlem BARIŞ

Ankara HBV Ün. Gazetecilik Doktora Öğr.,
ORCID: 0000-0002-5010-7776

Özet

Covid-19 virüsü Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkıp tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Türkiye'de ilk vaka tespiti 11 Mart 2020'de gerçekleşmiştir. Günümüzde de varlığını sürdüren Covid-19 virüsü sebebiyle global, olağanüstü bir durum meydana gelmiştir. Virüs dünya çapında ekonomik, kültürel, psikolojik, siyasi, sosyal aksaklığın oluşmasına sebebiyet vermiştir. Aynı süreç Türkiye'de de gerçekleşmiştir. Türkiye'nin en hareketli ve gelişmiş şehirlerinden biri olan Ankara ve en genç ilçelerinden biri olan Etimesgut'da bu sürecin etkisi altında kalmıştır. Küresel haber akışını sağlayan kitle iletişim araçları hem dünya genelinde hem de Türkiye'de haberi aynı anda kitlelere sunmuştur.

Bu çalışma pandemi süresince Etimesgut'da gerçekleşen ekonomik, siyasi, kültürel, sosyolojik, psikolojik haberlerin gazetelerde yer alış şeklini ortaya koymaktadır. Bu nedenle alışmada Türkiye'de ilk Covid 19 vakalarının ortaya çıkmasının ardından Etimesgut ile ilgili haberler incelenmiştir. Haberler ile olumlu, olumsuz ve nötr kelimelerden oluşan bir kodlama cetveli yardımıyla analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etimesgut, Pandemi, Gazete, Haber

THE ETİMESGUT'S SHAPE OF TAKE PLACE İN NEWSPAPERS DURING THE PANDEMİC: EXAMPLE SABAH, HÜRRİYET AND SÖZCÜ

Abstract

Covid -19 virus is occurred in Wuhan, China and spread all over the world. The first case detected in Turkey took place on March 11, 2020. A global, extraordinary situation has occurred due to the Covid-19 virus, which continues to exist today. The virus has caused economic, cultural, psychological, political and social disruptions worldwide. The same process also took place in Turkey. One of Turkey's most developed cities of Ankara and one of the youngest district Etimesgut were affected by the process. Mass media providing global news flow are both in woldwide and in Turkey served the news to the masses at the same time.

This study examines the way of taking place of economic, political, cultural, sociological and psychological news in newspapers about Etimesgut during the pandemic. This why İn The study examined with news about the Etimesgut after the occurrence of the first cases Covid 19. in Turkey. The news was analyzed with the help of a coding ruler consisting of positive, negative and neutral words.

Key Words: Etimesgut, Pandemic, Newspaper, News

Giriş

Günümüzde gazeteciliğin pek çok işlevi bulunmaktadır. Kamu adına denetim yapmak, kamuoyu oluşturmak, çok sesliliği sağlamak bunlardan bazılarıdır. Gazeteciliğin en önemli işlevi ise şüphesiz okura gün içinde yaşanan hadiseler hakkında bilgi sağlama işlevidir. Bu işlevin yanı sıra haber, okurda söz konusu olay, kişi, yer, zaman dilimi hakkında bir algı, düşünce oluşturmaktadır. Bu algı yaşanan hadise ve kişiler hakkında pozitif veya negatif bir görünüş bırakmaktadır.

Gündelik hayatta yaşanan sosyal, kültürel, siyasal ekonomik gelişmeler, tikanıklıklar ve sorunlar gazetelerin gündeminde yer almaktadır. Bu bağlamda iletişimin küreselliği neticesinde bireyin

dünyanın her yerinde yaşananlardan haberdar olmasına imkan sağlamaktadır. 2019'un Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve tüm dünyaya yayılarak 2020 yılında da devam eden Covid-19 virüsü; küresel anlamda başta sağlık alanı olmak üzere psikolojik, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi aksaklıkların yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Türkiye de tüm dünyaya paralel olarak belirli süreçleri yaşamaktadır. Dolayısıyla Ankara ve en genç ilçesi olan Etimesgut 'da aynı sürece dahil olmaktadır. 1990 yılında ilçe haline gelen Etimesgut'da yaklaşık 587 bin kişi yaşamaktadır. Okuma yazma ve refah seviyesinin de yüksek olduğu Etimesgut Ankara'nın ekonomik ve sosyal bağlamda gelişmiş, dinamik, göç alan ilçelerinden biri olmaktadır.

2019 yılı sonunda ortaya çıkan ve 2020 yılında tüm dünyaya yayılan Covid-19 virüsü Ankara ve ilçelerinde de görülmektedir. Bu bağlamda tüm Türkiye genelinde gerçekleştirilen pandemi tedbirleri Etimesgut Belediyesi tarafından da uygulanmıştır. Süreçte Okul, cami, park gibi halk tarafından yoğun ilgi gösterilen alanların dezenfektanlanması, belediyenin gerçekleştirdiği faaliyetlerin ertelenmesi, tesisler geçici süreyle kapatılması, etiSEM birimleri tarafından gerçekleştirilen eğitime ve etkinliklere ara verilmesi, çeşitli dezenfektan dağıtımlarının yapılması, belediye çalışmalarının yoğun hijyen kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmesi, denetlenmesi kamuoyunun bilgilendirilmesi için çalışmaların hazırlanması gibi pek çok tedbir uygulanmıştır. Sağlık Bakanlığı'nın Hayat Eve Sığar uygulamasına göre Etimesgut Ankara'nın diğer pek çok ilçesine göre daha düşük riskli bölge olarak tanımlanmaktadır. Yine de pandemi sürecinin toplumsal sosyal, ekonomik, psikolojik kayıplarına Ankara ve yer yer Etimesgut da dahil olabilmektedir.

Bu çalışma Etimesgut halkının ve belediyenin Covid-19 süresince en fazla tiraja sahip üç gazete haberlerinde nasıl yer aldığını içerik analizi çalışması ile ortaya koymaktadır. Dolayısıyla pandemi sürecinin gerek halk gerekse belediye tarafından nasıl yürütüldüğünün bilgisi de verilmektedir. Çalışmada haber ve gazetecilik kavramlarının açıklanması sonrasında Covid-19 virüsü nedeniyle kentlerde yaşanması

muhtemel sosyal, psikolojik, ekonomik durumlar sıralanacak ve bu çerçevede Etimesgut'un yer aldığı haberler incelenecektir.

Araştırmanın amacı Covid-19 virüsünün Türkiye'de görülmeye başladığı tarihten itibaren Etimesgut'un en fazla tiraja sahip ilk üç gazetede nasıl yer aldığını koymaktır. Etimesgut Ankara'nın en genç, dinamik refah ilçelerinden biri olmaktadır. Bu bağlamda gerek Etimesgut halkının gerekse Etimesgut Belediyesi'nin bu süreçte en fazla tiraja sahip olan gazetelerde yer alışı şekli önemli görülmektedir.

Araştırmada Sabah, Sözcü ve Hürriyet gazeteleri tiraj sayılarının fazlalığı bakımından örneklem olarak seçilmektedir. Araştırmanın sınırlılığı ise Covid-19 virüsünün ilk vakasının 11 Mart 2020 tarihinde görülmesi akabinde sonraki altı ayın haber takibi yapılmasıdır.

Araştırmada 11 Mart 2020 tarihi sonrasında Sabah Sözcü ve Hürriyet gazetelerinde Etimesgut'a yönelik yer verilen haberler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Üç gazeteden elde edilen 147 haber olumlu (yardım gönderme, yardım etme, tasarruf, hizmet, sağlık malzemesi gönderme, eğitim hizmeti, etkinlik, denetim, proje, üretim, ziyaret etme /bulunma, başarı, hijyen, kurs, tedbir, açılış, gösteri, danışmanlık, bakım, refah, rahatlama, memnuniyet, coşku, mutluluk, teşekkür, icraat, sorumluluk, kimsesiz çocuklara yardım, yaşlı bakım, engelli bakım, destek, ödül, madalya, restore, istihdam, kutlama, tam not alma, özen gösterme gibi ifadeler), olumsuz (terör saldırısı, saldırı, yaralı, mühürleme, çatışma, kirlilik, alt yapı sorunu, asılsız iddia, dehşet, işsizlik, şiddet, darp, katletme, kavga, tehdit, bütçe açığı, ölü, susuzluk, isyan, hırsızlık, dudak uçuklatma, tepki, huzursuzluk, şikayet, cani, ceza, yolsuzluk, yasadışı, ceset, skandal, istismar, işkence gibi ifadeler) ve nötr (belirleme, konuşma, belirtme, açıklama, tanıma, bildirme, toplantı, gerçekleşme, katılma, sorma, duyuru yapma, bekleme, paylaşma, uygulama, taşıma, taşınma, söyleme, kaydetme gibi ifadeler) kategorisine ayrılan kelimeler ile analiz edilmiştir.

İçerik analizi içeriğin sitematik ve nicel olarak tekrarlanması ile ortaya konulan frekans, kod, kategori gibi özelliklerle tanımlama işlevi bulunan bir yöntemdir (İnal, 1996:18). Ayrıca güvenilirlik, genellenebilirlik, tekrarlanabilirlik, geçerlilik testleri de yapılabilmektedir. Yöntem

ilk kez Berelson'un “İletişim Araştırmalarında İçerik Analizi” adlı çalışmasında temellendirilmektedir (Berelson, 1952:17). Daha sonra bilişim teknolojileri ile geliştirilmiştir.

Yöntem sayesinde medya kuruluşlarının haberler üzerinde kullandıkları dil de ortaya çıkmaktadır. Nicel ve nitel iki şekilde inceleme yapılan yöntemde Kantitatif çalışmalarda içerikte yer verilen kelime sayısı, kaplanan alan analizi gibi incelemeler yapılabilmektedir. Kalitatif çalışmalar ise yazı ve metin niteliğini analiz etmeyi sağlamaktadır (Güz ve Saray, 2016:142). İçerik analizi sayesinde metin ve yazılarda saklanan gerçek ortaya konmaktadır. Analiz yönteminde nitel veri işleme, kategorileme, temalar ve frekanslama şeklinde dört aşama bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek,2006: 95).

1. Haber Çerçevesinde Haber Değeri Yaklaşımı

Dünyada olup bitenden haberdar olmak için tarihsel süreçte pek çok kitle iletişim aracı geliştirilmiştir. Gazeteler de bu kitle iletişim araçlarının en eski örneklerindedir. İçerisinde kültürel, ekonomik, sosyal ve çeşitli konularda bilgi bulduran yorum içeren veya içermeyen, zaman aralıklarınca yapılan yayınlara gazete denmektedir (tdk.gov.tr,2020). Haberin ise her gazeteci için farklı bir tanımı bulunmaktadır. Gazetelerde çeşitli konularda yer alan; okuru bilgilendirmeyi, eğlendirmeyi, eğitmeyi ve yönlendirmeyi amaçlayan olgu ve olaylar da “haber” olarak tanımlanabilmektedir (Girgin,2005:2).

Haberin pek çok özeliği bulunmaktadır. Öncelikle haberin doğru olması gerekmektedir. Bu nedenle haber araştırılmalı, kontrol edilmeli, farklı kaynaklardan doğrulanmalıdır (Pulur,1996: 946). Diğer bir özelliği ise haberin bağımsız, tarafsız ve yorumsuz olmasıdır. Dolayısıyla haberde duygunun bulunmaması gerekmektedir. Günümüzde olayların anlık olarak kitlelere servis edilmesi haberde hız faktörünü ortaya çıkarmaktadır. Bu durum haberin zaman yarışına tabi tutulmasına olanak vermektedir. Anlık ve taze haberin okura sunulması gerekmektedir. Ayrıca haberin okura yakın olması da haberin önemli bir faktördür. Okurun yaşadığı coğrafya hakkında bilgi sahibi olma isteği haber ve mekan kavramları arasında önemli bir ilişki ortaya koymaktadır. Diğer taraftan haberin ilgi çekme ve merak uyandırma

özellikleri bulunmalıdır. Merak ve ilgi uyandıran haber kitlelerin gazeteye yönelmesini sağlamaktadır (Gönenç,2002: 86).

Haberin belirli işlevleri bulunmaktadır. UNESCO'nun hazırladığı McBride Raporu bu işlevleri sekiz başlık altında toplamaktadır. Bunlardan ilk sırada yer alan işlev bilgi sağlama işlevidir. İkinci sırada bireyin toplumsallaştırılması gelmektedir. Üçüncü sırada toplumsal ilkelerin amaç haline getirilmesi bulunmaktadır. Dördüncü sırada kamuya ait bir tartışma alanı oluşturma işlevi yer almaktadır. Beşinci işlev kitlelerin bilgi ve eğitim seviyelerinin artmasına yardımcı olmaktır. Altıncı sırada kültürel mirasların korunması ve sürdürülmesi işlevi bulunmaktadır. Yedinci sırada eğlendirme işlevi sekizinci sırada ise toplumu bir bütün haline getirme işlevi bulunmaktadır (Yüksel, 2001: 7-8)

Tüm bu özellik ve işlevler haberin ve gazetenin kitleleri toplum haline getirmede büyük önem taşıdığını ve yalnızca bilgi değil kuşaklara değer aktardığını da göstermektedir. Haberın değer aktarımı sadece kuşakları değil haberde yer alan özneyi de etkilemektedir.

1.1. Haber Değeri Yaklaşımı

Gazeteci gündemi kitlelere sunarken olayları kendi önem sırasına göre sıralamaktadır. Böylelikle kendi gözünden değer verdiği haberi ön planda tutarken bazı haberlerin göz ardı edilmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum gazetecinin kendi gündemini ortaya koymasını sağlarken ayrıca yine gazetecinin gözünden haber değeri belirlenmektedir. Haber değeri kavramını ilk kullanan 1695’de Kaspar Steiler olsa da haber değerinin belirlenmesine yönelik ilk çalışmalar 1920’lerde Lippmann tarafından ortaya atılmıştır. 1960’lı yılların sonuna doğru Galtung ve Ruge tarafından çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiştir (Rigel, 2000: 203-204). Lippmann’a göre haber “okuru çelişkiye düşürmeyen, okurun yakınlık duyacağı net temayı, aşırılıkları, çatışmaları, sürpriz gelişmeler” olarak tanımlanmaktadır.

Haber olayın gerçekliği değil bir yansımasıdır. Bu yasıma medya kuruluşlarının oluşturduğu bir değerle kitlelere sunulmaktadır. Kuruluşun ve yayıncının değer, yargı, inanç eğilimleri haberin değerini

belirlemektedir (McQuail, 1994: 216-217). Dolayısıyla yapay bir gündem oluşmaktadır. Lippmann ise haberin gerçekliğinin değil onu okuyan insanların varsayımlarını önemli görmektedir. Ona göre haberin değerini belirleyen en önemli faktörler; haberin sıradan ve alışılmışlıktan arınması, tasarımı ve kurgu içermesi, belli bir zaman dilimine dayandırılması, basit yapıda, anlaşılır ve mantık çerçevesinde olması, haberde ünlü ve etkili kişilerin aktif rol oynaması ve olayın gerçekleştiği mekanın okura yakın olmasıdır (Lippmann, 1998:251).

Haber gerçek değil gerçeğin temsilidir. Olayların gerçekliği medya kuruluşlarının yaşanıla bağlı kaldığı oranda ortaya çıkmaktadır. Medya kuruluşlarının olaylara doğrudan bağlı kalması, yorum ve duygudan arındırması bir etik unsur olarak karşılımlarına çıkmaktadır. Diğer taraftan medya kuruluşlarının içinde bulunduğu ekonomik kaygılar ve kar artışı isteği zaman zaman gerçeklerin önüne geçmektedir. Daha fazla kitlenin dikkatini çekmek üzere yapılan haberler medya kuruluşlarının reklam alma potansiyelini artırmaktadır. Ayrıca medya kuruluşlarının haberlerde fikir, görüş ve yorum bildirmesi kitlelerin kamuoyu oluşturmaya ve yönlendirilmesine imkân tanımaktadır (Güz, 1997: 70).

2. Düünden Bugüne Etimesgut

İç Anadolu'da bulunan ve Ankara'nın gelişen ilçelerinden biri olan Etimesgut'ta ilk çağlardan beri yerleşim yerleri ve kalıntılar bulunmuştur. Özellikle Kalkolitik, Eski Tunç Çağı, Demir Çağı, Hitit, Frig, Roma ve Bizans dönemlerinden kalma pek çok tarihi eser bulunmaktadır. Etimesgut Hitit Döneminde Amaksis adıyla bilinmektedir. Tarihte Amaksyz, Amaksis, Amaksuz, Akmasuz, adlarını alan Etimesgut son olarak adını Selçuklu Döneminde Ankara'da yaşamış olan ahi reisi Ahi Mesud'tan almıştır. 1930 yılında Etimesud olarak değişen ilçe adı 1937 'da Etimesgut olmuştur (Başköy vd, 2003, 52).

Etimesgut'a ilk yerleşenler Bulgaristan'dan gelen göçmenlerdir. 1924-25 yıllarında burada 50 haneli bir köy oluşturulmuş Kurtuluş Savaşı sonrasında 16 Mayıs 1928 'da 6639 sayılı kanun ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından örnek köy olarak kurulmuştur. Günümüzde

batısını Sincan doğu, güney ve kuzeyini Yenimahalle çevreleyen Etimesgut 1968 yılına kadar 18 köylü bir nahiye olarak kalmıştır. 20 Mayıs 1990'da 20523 sayılı Resmi Gazetede de yer alan 3644 sayılı kanunla ilçe statüsüne girmiştir (Güz ve Uğur, 2018, 519-524).

1935 yılından günümüze kadar sürekli artış gösteren Etimesgut nüfusu 2019 yılında 587.052 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. 1960'larda Ankara Şeker Fabrikası'nın kurulması 2000'li yıllardan itibaren eğitim, kültür, sağlık, refah durumunun artması bölgenin göç almasında önemli olmuştur. 2019 yılı verileri ilçe eğitim seviyesinin %26,4 oranında (139283) Lisans - Önlisans olduğunu göstermektedir (Yakut, 2020:326).

Etimesgut Belediyesi 1990 yılında bölgenin ilçe olmasının ardından kurulmuştur. ANAP Partisi'nden Ramazan Tosun Etimesgut'un ilk belediye başkanıdır. Akabinde Refah Partisi ve Fazilet Partisi'nden Yalçın Beyaz belediye başkanlığı yapmıştır. 1999-2004 yıllarında Enver Demirel seçilmiş ardından Adalet Kalkınma Partisi'nden Serhat Kemal Yılmaz 2009'a kadar görev yapmıştır. Bu tarihten sonra Enver Demir yeniden seçilmiş ve halen görevini sürdürmektedir (Etimesgut Belediye Başkanlığı,2010:15).

3. Covid-19'un Toplum Üzerindeki Etkileri

Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019'da meydana gelen Covid-19 virüsü nedeniyle dünya genelinde bugün 32.840.136 vaka 994.799 ölüm meydana gelmiştir (Worldmeters, 2020). Türkiye genelinde pek çok Covid-19 tedbirleri gerçekleştirilmektedir. Sokağa çıkma yasakları, seyahat kısıtlamaları, esnek çalışma saatlerinin uygulanması, kahvehane, kuaför, restoran, eğlence ve alışveriş merkezi gibi yerlerin kapanması, online eğitime geçilmesi, spor, turizm faaliyetlerinin durdurulması, kısıtlanması, şehir içi şehirler arası taşımacılık faaliyetlerinin kısıtlanması, maske takma zorunluluğu tüm Türkiye'de Covid-19 virüsüne karşı alınan tedbirlerden bazıları olmaktadır. Bununla birlikte belediyelerin de Covid-19 virüsüne karşı aldıkları bir dizi önlemler bulunmaktadır. Bu bağlamda pazar yeri, ticari işletme denetimleri, toplu taşıma araçlarının denetimi ve temizliği, sokağa çıkma yasası bulunan vatandaşlar için yardım teşkilatlarının kurulması,

eğitim kurslarının geçici süreyle kapatılması, mahalle ve sokakların dezenfekte edilmesi gibi tedbirler alınmıştır (Atalı, vd., 2020:45).

Tedbirlerin alınmasına ve denetimine rağmen hem Türkiye’de hem de dünyada Covid-19 vakaları ve ölümler devam etmektedir. Hastalığın en büyük etkisi sağlık alanında olsa da tüm dünyada üretim, tüketim ve ticari faaliyetleri olumsuz etkilemektedir. Ayrıca günlük hayatta, sosyal ilişkilerde, toplumsal örgütlerde, kamusal yapıda derin etkiler yaratmaktadır. Bu etkileri sosyal, siyasi, ekonomik, hukuki başlıklar altında incelemek mümkündür.

3.1. Sosyal - Psikolojik Etkiler

Covid-19 virüsü toplumda pek çok aksaklığa sebebiyet vermiştir. Bunlar arasında görülen sosyal psikolojik etkiler; gündelik yaşam faaliyetlerinin kısıtlanması, eğitimin online formatta gerçekleşmesi, kişilerarası iletişimin minimum seviyede tutulması, seyahat ve turizm olanaklarının kullanımının sınırlandırılması, sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında meydana gelen sınırlamalar, eğlence, spor gibi faaliyetlerden uzak kalınması, düşünce ve dinlenme alanlarının daralması, kültürel geleneklerin ertelenmesi, sosyal medya platformlarına yoğunlaşılması, ölüm ve vaka artışına bağlı panik ve depresyon artışı, izolasyona bağlı olarak kaygı, halüsinasyon ve davranış bozuklukları, duygusal bozukluk, intihar, şiddete eğilim artışı şeklinde sayılabilmektedir (Taştan vd.,2020:12-40).

3.2.Ekonomik Etkiler

Covid-19 virüsünün ekonomik etkileri tüm dünyada benzer şekilde yaşanmaktadır. Virüsün küresel çapta meydana gelmesi başta ithalat ve ihracat olmak üzere pek çok alanda tahribata neden olmuştur. Uluslararası taşımacılık sınırlandırılmıştır. Süreçte tüketim ve üretim faaliyetlerinin minimuma indirilmesi, arz ve talep üzerinde yıkıcı etkilerin oluşması, seyreltilmiş vardiyalı, online çalışma nedeniyle gelir kısıtlamaları ile birlikte ortaya çıkan işsizliğe bağlı olarak yoksullaşmanın artması, yurt içi ve yurt dışı ilaç, gıda erişiminin aksaması, turizm, eğitim, spor faaliyetlerinin azalmasına bağlı gelir kayıpları, ödeme sorunlarının yaşanması, borçlanma artışı, iflaslar,

GSMH ve GSYH’de meydana gelen azalmalar, büyüme oranında kırılmalar, işgücü azalması sayılabilmektedir (Demir,2020:7-15).

Covid-19 virüsü sebebiyle ortaya çıkan ekonomik daralmanın 2008-2009 Küresel Finans Krizinde meydana gelen yıkımdan daha büyük bir krize neden olabileceği de düşünülmektedir. Fakat pandemi süresi tahmin edilemediğinden ekonomik etkilerin ileriki safhalarını tahmin etmek zor olmaktadır (Tunali, 2020: 32).

3.3.Siyasi Etkiler

Covid- 19 virüsü tüm dünya siyasetinde belirsizlik düzensizlik ve ilkesizlik meydana getirmiştir. Virüsün dünyayı sarması sonucunda gerek ulusal gerekse uluslararası arenada siyasal ayrışmalar gözle görülür hale gelmiştir. Dünya genelinde uluslararası örgütlerin pasifliği eleştirilir hale gelmiştir. Ülkeler arasındaki egemenlik anlayışı Covid-19’lu hasta ve ölü sayısı, hastalar müdahale hızı ile paralelleşmiştir. Bu bağlamda kriz yönetimi önemli bir ölçüt haline gelmiştir (Güder, 2020: 189). Süreçte ülke gezileri ve toplantılar minimum seviyede tutulmaya çalışılmıştır. Görüşmeler, zirveler online hale gelmiştir. Kimi ülkelerin diğer ülkelerin tıbbi teçhizatına el koyması, Covid-19 aşısının geliştirilmesi üzerinden dış politikada liderlik yarışına girilmesi, güvenlik tehditlerinin artması, ekonomik krizlere bağlı olarak dış politikada güçsüz duruma düşürme faaliyetleri, ülkelerin içinde buldukları sıkıntılı dönemden faydalanarak diplomatik sorunları tırmandırma gibi olaylar baş göstermiştir. Diğer taraftan virüsün ülke ekonomilerini ve sağlık sistemlerini çökertmesi sonrasında küreselleşme çerçevesinde ülkelerin birbirine karşı sergilediği yardım gönderme ve dayanışma içerisine girme hareketleri de bulunmaktadır (Akbaş,2020:8).

3.4. Hukuki Etkiler

Pandemi hukuki alanda da pek çok etkiye neden olmuştur. Covid-19 virüsünün yayılmasına engel olmak ve genel sağlığı korumak amacıyla yasaklar çerçevesinde kişi hak ve özgürlükleri sınırlandırılmıştır. Genelgeler neticesinde uzaktan, dönüşümlü ve esnek çalışma yöntemleri uygulanmıştır. Tutuklu işlere yönelik, soruşturma,

kovuşturma ve ivedi sayılacak hususların dışında kalan duruşmalar ertelenmiştir. Yine belirli şartlar dahilinde cezanın infazı, vergi borçları ertelenmiştir (Akkanat,2020:20). Bu bağlamda hukuki faaliyetler yavaşlatılmıştır. Belirli şartlar dâhilinde hâkim ve Cumhuriyet savcılarını izinli sayılmıştır. Hükümlü ve tutukluların özel izinle dışarı çıkmaları yasaklanmıştır. Uygulama aracılığıyla E- duruşmalar düzenlenmiştir (basin.adalet,2020).

4. Araştırmada İncelenen Gazeteler

Araştırmada en çok tirajı bulunan Hürriyet, Sabah ve Sözcü gazetelerinin web sitelerinde yer alan Etimesgut haberleri incelenmiştir.

4.1. Sabah Gazetesi

22 Nisan 1985’de kurulan Sabah Gazetesi haftalık ortalama 196.000 tiraj yapmaktadır. Geniş kadrosu, birçok eki olan gazete 30 sayfa olarak okurlarına sunulmaktadır. Gündem, , ekonomi politika, dış haberler, kültür, sanat ve spor gibi haberlere yoğunlaşmaktadır. Günümüzde Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık sahipliğindedir. Erdal Şafak Genel Yayın Yönetmenliğini, Metin Yüksel de Genel Yayın Yönetmeni Yardımcılığını üstlenmiştir (sabah.com,2020). Gazete 1 Ocak 1997’de internet haberciliğine geçerek geleneksel gazeteciliğin yanı sıra internetten de haber servisi yapmıştır. 2008’de Çalık Holding’e satılmıştır. Merkezi İstanbul’dadır (Yeşilyurt,2020:135).

4.2. Sözcü Gazetesi

Gözcü adıyla yayın hayatına başlayan gazete 2007’de Sözcü adıyla devam etmiştir. Atatürkçülük ilkeleriyle yola çıkan Sözcü Gazetesi eleştirel, muhalif gazeteler arasında yer almaktadır (Ayhan ve Dağ, 2019: 485). Merkezi İstanbul olan gazetenin Dijital Grup Başkanı Erhan Acar’dır. Sorumlu müdür Necdet Önemli’ dir (sözcü.com,2020).

4.3.Hürriyet Gazetesi

Gazeteyi Sedat Simavi 1948 yılında kurmuştur. Günlük 36 sayfa halinde çıkarılmaktadır. Gündem, ekonomi, politika, spor, magazin gibi konularda haberler bulunmaktadır. 1997’de www.hurriyet. com.tr adresi ile internet gazeteciliği yayını yapmaya başlamıştır. Pek çok eki

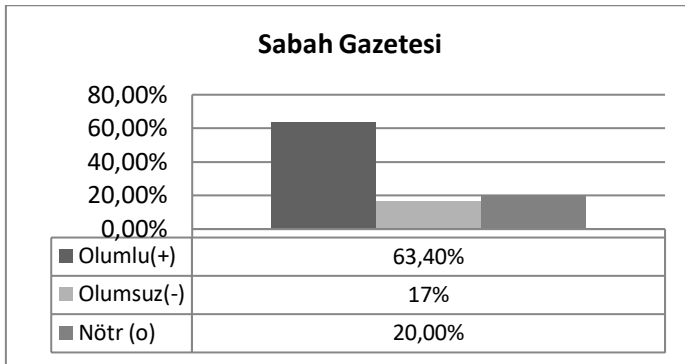
bulunan gazetenin merkezi İstanbul'dur (Yeşilyurt,2020:136). Gazetenin yayın sahibi Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık Anonim Şirketi'dir. Genel Müdür Yardımcısı Şebnem Sezen Çomoğlu, Genel Yayın Yönetmeni Gülgün Yavuz'dur (hurriyet.com.tr,2020).

5. Bulgular

Gazete Adı	Olumlu (+)		Olumsuz (-)		Nötr (o)		Toplam Sayı	Genel Yüzde %
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %		
Sabah	38	63,4	10	16,6	12	20	60	40,8
Sözcü	10	37	9	33,3	8	29,7	27	18,4
Hürriyet	36	60	10	16,6	14	23,4	60	40,8
TOPLAM	84	58	29	19,7	34	23	147	100

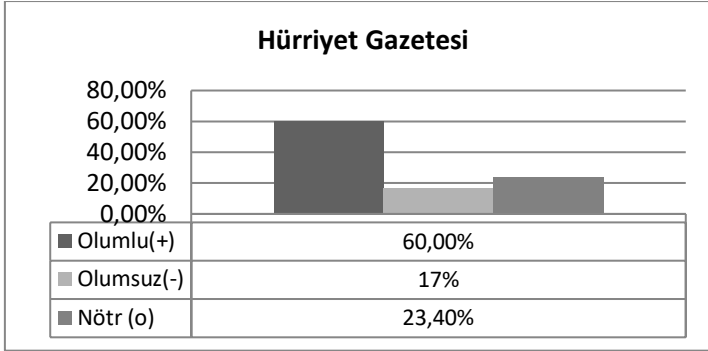
Tablo 1: 11 Mart – 1 Eylül 2020 Tarihleri Arasında Olumlu Olumsuz Nötr Haber Sayısı

Tablo 1'de incelenen tüm gazetelerin Etimesgut ile ilgili haberlerde %58 oranında (84 haber) olumlu haber dili kullanıldığı görülmektedir. Nötr haber dili ile yer verilmiş haber sayısı ise 34 olup %23'e tekabül etmektedir. Belirlenen sürede Etimesgut ile ilgili yapılmış 147 haber içersinden 29'u ise olumsuz haber dili ile yer almıştır. Genel anlamda en fazla olumu haber sayısı Sabah Gazetesi'nde saptanırken en fazla olumsuz haber sayısı da Sözcü Gazetesi'nde görülmektedir.

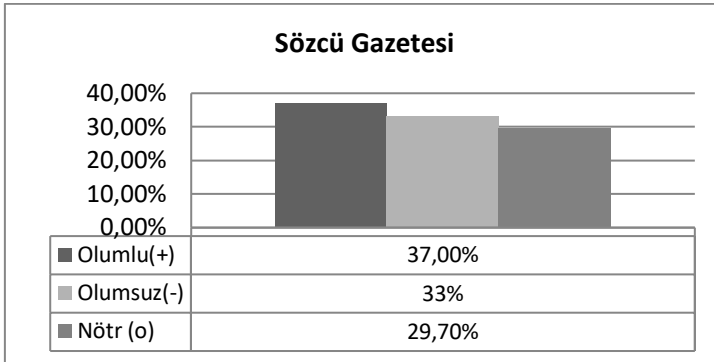
Grafik 1: Sabah Gazetesi Olumlu Olumsuz Nötr Haber Yüzdesi

Grafik 1’de Sabah Gazetesi’nin belirlenen tarih aralıklarında Etimesgut ile ilgili yer verdiği 60 haber içerisinde %63,4 oranı ile (38) en fazla olumlu haber dilinin yer aldığı görülmektedir. Diğer taraftan %16,6 (10) oranında olumsuz haber yer almaktadır. Sabah Gazetesi’nde nötr haber dili ile yer verilmiş 12 haber bulunmaktadır. Bu rakam genel içerisinde % 20’ye erişmektedir.

Grafik 2: Grafik 1:Hürriyet Gazetesi Olumlu Olumsuz Nötr Haber Sayısı

Grafik 2’de Hürriyet Gazetesi’nin belirlenen aralıklarda Etimesgut ile ilgili yer verdiği 60 haberin olumlu olumsuz ve nötr dağılımı görülmektedir. Toplam 60 haber içerisinde yer alan 36 haber olumlu haber dili ile yer almaktadır. Bu rakam genel içerisinde %60’a tekabül etmektedir. Yine Hürriyet Gazetesi’nin 14 haberde %23,4 oranında nötr habere yer verdiği görülmektedir. Ayrıca gazetede 10 adet (%16,6) olumsuz haber yer almaktadır.

Grafik 3: Sözcü Gazetesi Olumlu Olumsuz Nötr Haber Yüzdesi

Sözcü Gazetesi'nde Etimesgut ile ilgili yer alan 27 haberden 10'u olumlu haber dili ile yer almaktadır. Dolayısıyla %37 oranında en fazla olumlu haberin yer aldığı söylenebilmektedir. Diğer taraftan %33,30 oranında - 9 haber olumsuz haber dili ile yer almıştır. Nötr haber sayısı ise 8 olup %29,70 oranında olarak belirlenmiştir.

5.1. Olumlu Haber Dili Örneği

Mukadder Teyzeye Sürpriz Kutlama

Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel, 80 yaşına giren Mukadder Eroğlu'na sürpriz doğum günü pastası gönderdi.

Mukadder Eroğlu'nu ziyaret eden Etimesgut Belediyesi Kent Konseyi Kadın Meclisi üyeleri, Demirel adına çiçek takdim etti. Eroğlu da Demirel'e teşekkür ederek selamlarını gönderdi (Hürriyet Gazetesi – 21.05.2020).

5.2. Nötr Haber Dili Örneği

Genelkurmay Başkanlığı Etimesgut'a Taşınıyor

Milli Savunma Bakanı Fikri Işık, bu ay içinde Yüksek Askeri Şûra (YAŞ) toplantısı yapacaklarını, Genelkurmay ve kuvvet komutanlıklarını Etimesgut'a taşıyacaklarını ilk askeri taşınmanın da pazartesi günü olacağını açıkladı.

Genelkurmay Başkanlığı'nın Etimesgut'a taşınacağını açıklayan Bakan Işık, “Üzerinde durduğumuz çalışma, Milli Savunma Bakanlığının, Etimesgut'taki Zırhlı Birliklere taşınması. İhtiyaç durumuna göre Genelkurmay Başkanlığı'nın ve kuvvet komutanlıklarının da Etimesgut'a taşınması ve orada bir karargâhın oluşturulması. Burada da arzumuz, ay yıldız şeklindeki mimariyle Türkiye'nin Silahlı Kuvvetleri'nin ve Silahlı Kuvvetleri'ne hizmet eden Milli Savunma Bakanlığı'nın tek çatı altında toplanması” dedi (Sözcü Gazetesi 31.09.2020).

5.3. Olumsuz Haber Dili Örneği

Bunu Yapan İnsan Olamaz

Etimesgut Eryaman'da bir site bahçesinde 2.5 aylık Mia isimli kedi ön patileri kesilerek ve boğularak öldürüldü. Yavru kediye işkence yaparak öldüren cani didik didik aranıyor.

Başkentte son zamanlarda yaşanan hayvan katliamlarına bir yenisi daha eklendi. Etimesgut Eryaman'da yaşanan kedi katliamı görenleri dehşete düşürdü. Olay Eryaman 2. Etap İçtaş Blokları'nda meydana geldi. Kimliği belirsiz kişi ya da kişiler önceki akşam kimseye zararı dokunmayan 2.5 aylık korbizon tedavisi gören yavru kediyi katletti. 10 yıldır kedi besleyen hayvan sever Sevgül Kızıldaş (54), böbrek nakli olan kız kardeşi nedeniyle evde kedi besleyemiyor. 15 Nisan'dan itibaren 2 yavru kedisini site bahçesinde besliyordu. Çiko ve Mia isimli kedilerden hasta olan Mia dün katledildi. Mia'nın öldürülmesini ağlayarak anlatan Kızıldaş, "Kedimin diri diri patilerini kesip boğmuşlar sonra bir de yıkamışlar. Hareket etmeyince öldüğünü anladık. Patilerinin kesik olduğunu görünce dehşete kapıldım. Hastalığından ölse ya da köpek parçalasa bu kadar üzülmezdim" dedi (Sabah Gazetesi - 21.07.2020).

SONUÇ

Haftalık tirajı en yüksek üç gazete olan Sabah, Sözcü ve Hürriyet gazetelerinde Covid-19'un Türkiye'de ilk vakasının görünmesi sonrasında Eylül ayına kadar Etimesgut ile ilgili yapılmış toplamda 147 haber yer almaktadır. Bu haberlerin %58'i olumlu %19,7'si olumsuz, %23'ü nötr haber dili ile yer almaktadır. Belirlenen tarihlerde elde edilen 147 haberin % 40,8'i Sabah, %40,8'i Hürriyet %18,4'ü ise Sözcü Gazetesi'nde yer almıştır. Dolayısıyla haberlerin büyük çoğunluğunun Sabah ve Hürriyet Gazetesinde yer aldığı söylenebilmektedir.

Etimesgut'un eğitim, refah ve ekonomi seviyesinin diğer ilçelere göre daha yüksek olması ve Hayat Eve Sığar uygulaması üzerinde diğer ilçelere göre daha az riskli bölge barındırması sonucunda pandemi sürecinde gazetelerde daha olumlu bir dille yer aldığı düşünülmektedir. Özellikle pandemi sürecinde Etimesgut üzerinde ve dünya çapında

gerçekleşen yardım çalışmaları olumlu haberler arasında sıkça yer almaktadır. Nitekim olumlu haber sayısı da bu görüşü destekler niteliktedir. Belirlenen sürede Etimesgut Belediyesi tarafından gerçekleştirilen çalışmaların gazetelere olumlu haber dili ile yansıdığı görülmektedir. Kodlama cetvelinde yer alan olumlu, olumsuz, nötr kelimeler haber içindeki farklı kullanıma göre dikkat edilerek ayrılmaktadır.

Tüm bu rakamlar çerçevesinde Etimesgut'un sosyal, ekonomik, kültürel olarak pandemi sürecini başarılı sürdürdüğü söylenebilmektedir.

Kaynakça

1. Akbaş,E.,(2020), “Covid-19’un Toplumsal Etkileri” ULİSA, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü, 3 .sayı, Haziran,s.8.
2. Akkanat, H.,(2020), “COVID-19 Salgınının Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, Ceza Hukuku, Vergi Hukuku ve Milletlerarası Hukuk Alanında Sebebiyet Verdiği veya Verebileceği Sorunlar ve Bunlara İlişkin Çözüm Önerileri”, Tüba Covid-19 Küresel Salgını: Hukuki Değişim ve Etkileşimler Raporu, TüRkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Temmuz 2020, s.20.
3. Atalı, L., Altuntaş, T.,Tarım T., (2020), “Koronavirüs (COVID-19) Salgını Sürecinde Büyükşehir Belediyelerinin Spor ve Fiziksel Aktiviteye Yönelik Hizmetlerinin İncelenmesi”, FOCUSS Spor Yönetimi Araştırmaları Dergisi, 1(1),s.45.
4. Ayhan, B., Dağ, H., (2019), “Türkiye’de Ekonominin Basına Yansıması: Sabah ve Sözcü Gazetesi Örneği”, International Congress Of Science Culture And Education , Conference Paper · December 2019, s.485.
5. Başköy, M., Yılmaz, D., Özer,F., Yıldırım,K., (2003). Atatürk ve Etimesgut. Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara.
6. Berelson, B.(1952), Content Analysis in Communication Research., Glencoe, Ill.: The Free Press.
7. Demir, İ., (2020), “Kovid-19 Salgının Seyri ve Türkiye Ekonomisi”, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü,12 Sayı, 1 Nisan,s.15.
8. Etimesgut Belediyesi, Stratejik Planlama, (2010), “2011 Performans Prog. s.15.
9. İnal,A, (1996) ,Haber Okumak, Temuçin Yayınları.
10. Lippmann, W. (1998), Public Opinion: With a New Introduction by Micheal Curtis, New Branswick and London: Transaction Publishers.
11. Girgin, A. (2002), Haber Yazmak, Der Yayınları, İstanbul.
12. Gönenç, A. Y., (2002), “Medya ve Haber”,İletişim Fakültesi Dergisi, Yüksel, E. (2001). Medyanın Gündem Belirleme Gücü, Çizgi Kitapevi, Konya.
13. Güder, S., (2020), “Covid-19’un Uluslararası Sistem Ve Türkiye Siyasetine Yansımaları”, İstanbul Üniversitesi Yayınevi,İstanbul, 005.12, s.189.
14. Güz, N. (1997), “Türk Basınında Kamuoyu Araştırmalarının Yönlendirme Aracı Olarak Kullanılması”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s.45-75.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

15. Güz, N., Saray, G. (2016),” Ak Parti Hükümetlerinin Nükleer Enerji Politikalarının Türk Basınında Tartışılması (2000-2016 Dönemi)”, Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,Ahmet Yesevi Üniversitesi, Güz, Sayı: 79.
16. Güz, N., Uğur, Z. B., (2018), Kuruluş Yıllarında Basında Etimesgut. Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı (1. Cilt), Etimesgut Bel. Kültür Yay., s. 516-544.
17. Rigel, N. (2000), İleti Tasarımında Haber, İstanbul: Der Yayınları.
18. Taştan, C., Tekin, H. H., Çetinöz, Ç, Demirden, A., (2020),“ Kovid-19 Salgını Ve Sonrası Psikolojik Ve Sosyolojik Değerlendirmeler”, Polis Akademisi Yayınları: 90 Rapor No: 35 ISBN: 978-605-7822-35-2 Nisan, Ankara.
19. Tunalı , Ç.B., (2020). “Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi”, İstanbul Ün. Yayınevi, İstanbul, 005.02,s.32.
20. Yakut, M. E., (2020), “Etimesgut İlçesi'nin (Ankara) Nüfus Coğrafyası”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 13 Sayı: 72 Ağustos, s.326.
21. Yeşilyurt, D., (2020), “Cumhuriyet, Hürriyet ve Sabah Gazetelerinin Geleneksel Gazetecilik ve İnternet Gazeteciliği Bağlamında Karşılaştırılması”, Gazetecilikte Medya Araştırmaları Üzerine Makaleler, İstanbul Aydın Üniversitesi, Armoni Nüans Görsel Sanatlar ve İletişim Hizmeti San, s. 135.
22. Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara, SeçkinYayıncılık.
23. E- Kaynaklar
24. Adalet Bakanlığı Basın Halkla İlişkiler Müşavirliği, 2020, <https://basin.adalet.gov.tr/tutuklu-ve-hukumlulardan-koronavirus-mucadelesine-destek>
25. Hürriyet Gazetesi, 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/kunye/>
26. Sabah Gazetesi, 2020, <https://www.sabah.com.tr/kunye>
27. Sözcü Gazetesi, 2020, <https://www.sozcu.com.tr/sozcu-kunye/>
28. Türk Dil Kurumu, 2020, “Gazete”, <https://sozluk.gov.tr/>
29. Worldometers, 2020, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

“ANADOLU KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİ’NİN” TÜRK DÜNYASI’NIN KÜLTÜREL İŞBİRLİĞİNE KATKISI

Myrzakhan BAİBOLOV

Ankara HBV Ün. İletişim Fak. Gazetecilik Böl. Doktora Öğrencisi

Özet

Türk Cumhuriyetleri ortak kültürün mensuplarıdır. Mazisi çok derin olan Türk toplumları, atalarının kültürel miraslarını yaşatarak bugüne taşımışlardır. Türkistan’daki Türk devletleri, uzun yıllar sömürü altında kalarak büyük değişime maruz bırakıldı. İşgal yıllarında söz konusu devletlerdeki soydaş toplumlar tarihi, medeni ve kültürel açıdan uğradığı değişimin izlerini günümüzde de taşımaktadır. Sovyetler Birliği dağıldığı zaman bünyesinde bulunan Türk devletlerinin birçoğu Bağımsızlıklarına kavuştular ve artık özüne dönmenin fırsatı doğdu. İşte tam bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti devletinin kardeş ülkelere yardım eli uzandı. Yeniden bütünleşmenin, birlik, beraberlik ruhu ile kaynaşmanın vakti geldi. Kardeşin kardeşten uzak kaldığı yılları telafi etmenin mümkün olduğu son otuz yıllık zaman zarfında, Türk toplumları üzerinde emperyalistlerin yol açtığı büyük tahribatları onarma çalışmaları azimle yürütüldü.

Ankara’nın Etimesgut Belediyesi’nin ev sahipliğinde 1999 yılında başlatılan ve 17 kez tertip edilen “Anadolu Kültür ve Sanat Festivali”, Türk devletlerine yönelik önemli çalışmaların başında gelmektedir. Günümüze kadar devam etmeyi başaran Festival çerçevesinde Türk Dünyası’nın farklı noktalarından değerli bilim insanlarının yanı sıra, sanatçı ekipler gelerek Etimesgut’ta buluşmuşlardır. Akademisyenler bilim açısından önemli bilimsel çalışmalarını ortaya koymuşlardır. Sanatçılar ise yaşadığı topraklardaki kültürel ve sanatsal zenginlikleri yansıtmışlardır. Etimesgut’ta bir araya gelen Türk Dünyası temsilcileri hem bilimsel, hem de kültürel kaynaşmaya zemin hazırlamışlardır.

Bu çalışmada “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” başlangıcından bugüne kadar bilimsel açıdan incelenerek, elde edilen sonuçlar değerlendirilecektir. Yirmi yılı aşkın süredir devam eden Festival çerçevesinde yapılan çalışmaların, Türk devletlerinin işbirliğini kültürel yönden güçlendirmesine ne kadar katkı sağladığı araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Kültür ve Sanat Festivali, Türk Dünyası, kültürel iş birliği

THE CONTRIBUTION OF “ANATOLIAN CULTURE AND ART FESTIVAL” TO THE TURKISH WORLD’S CULTURAL COOPERATION

Abstract

The Turkic Republics are members of the common culture. Turkish societies with a deep past have carried the cultural heritage of their ancestors to this day. The Turkic countries in Turkistan were subjected to great change by being exploited for many years. The cognate societies in the aforementioned countries during the occupation years bear the traces of the historical civilized and cultural changes they have undergone today. When the Soviet Union disintegrated, many of the Turkic countries within its body gained their independence and the opportunity to return to its essence was born. Here help the brotherly country of the Republic of Turkey in this period lay hands full. It is time to reintegrate, merge with the spirit of unity and togetherness. During the last thirty years, when it was possible to make up for the years when the siblings were away from each other, the efforts to repair the great damage caused by the imperialist on Turkish societies were carried out with determination.

The “Anatolian Culture and Art Festival”, which was initiated in 1999 and organized 17 times under the hosting of the Etimesgut Municipality of Ankara, is one of the most important activities for the Turkic countries. Within the framework of the festival, which has managed to continue until today, besides valuable scientists from different parts of the Turkic World, artist teams came and met in Etimesgut. The academicians have put forward their scientific studies that are important in terms of science. On the other hand, the artists have reflected the cultural and artistic richness of the land they lived in. The representatives of the Turkic World who came together in Etimesgut have prepared the ground for both scientific and cultural cohesion.

In this research study, the “International Anatolian Days Culture and Art Festiva” will be analyzed scientifically from the beginning till these days and the results obtained from this research will be evaluated. Furthermore, this study will investigate how much works carried out within the framework of the Festival, which has been going on for more than twenty years, contribute to the cultural strengthening of the Turkish states’ cooperation.

Keywords: Anatolian Culture and Art Festival, Turkish World, cultural cooperation

ANADOLU'DA TÜRK BİRLİĞİNİN TESİSİNDE AHİLİĞİN ROLÜ: AHI MESUT

Dilek EMİNOĞLU

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara HBV Ün., Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Gazetecilik Anabilim Dalı, e-mail: dilek.eminoglu@hbv.edu.tr*

*“Eline, beline, diline hâkim ol. Harama bakma, haram yeme, haram içme.
Doğru, sabırlı, dalı ol. Yalan söyleme, büyüklerinden önce söze başlama, kimseyi
kandırma. Kanaatkâr ol, dünya malına tamah etme, yanlış ölçme, eksik tartma. Alın,
kalbin ve kapın daima açık olsun. Kuvvetli ve üstün durumda affetmesini, hiddetli iken
yumuşak davranmasını bil ve kendin muhtaç iken bile başkalarına ikram edecek kadar
cömert ol.”*

- Ahi Evran

Özet

Ahi teşkilatı Türk tarihinde geçmişten bugüne büyük bir öneme sahiptir. 13.yy'da Moğol baskısı ile yönetilen Anadolu'ya düzensiz bir şekilde Türkler gelmekteydi. Bu durum ise toplumsal düzenin sekteye uğramasına sebep olmaktadır. Düzeni tekrar inşa etmek sebebi ile ahi (lonca) teşkilatları kurulmuştur. Çırak, kalfa, usta sistemi ile çalışılmaktaydı. Hem teorik hem de pratik eğitimler verilmekteydi. Her ahi teşkilatının bir sandığı bulunurdu ve esnaf maddi olarak zor durumda kaldığında bu sandıktan faydalanılırdı. Ahi Teşkilatı sayesinde Anadolu hızlı bir şekilde Türkleşip İslamlaşmıştır. Göçebe Türkmenler yerleşik hayata geçirilerek İslam'a uyum sağlamaları kolaylaştırılmıştır. Kendi otoritesini kuran Ahi Teşkilatı, dini ve ahlaki yapısını koruyarak bir otorite haline gelmiştir. Bugün hala Türk kültüründe Ahi Teşkilatı'nın izlerine sıkça rastlanmaktadır. Bu bildirinin amacı, Ahi Teşkilatı ile Anadolu'da Türk birliğinin nasıl tesis edildiğinin Ahi Mesut (Etimesgut) örneği ile aktarılmasıdır. Çalışmada, literatürdeki akademik kaynaklar taranmış olup konuyla ilgili gerekli kaynaklara yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ahi Teşkilatı, Türk birliği, Ahi Mesut, lonca, Anadolu.

THE ROLE OF AHI-ORDER IN THE ESTABLISHMENT OF THE TURKISH UNION IN ANATOLIA: AHI MESUT

Abstract

Guild organization has a great importance in Turkish history from past to present. During the 13. century, Turks were arriving in Anatolia, which was ruled by Mongolian pressure. This caused the social order to be disrupted. Guild organizations were established to rebuild the order. Apprentice, journeyman, master system was working with. Both theoretical and practical trainings were given. Every guild organization had a chest and when the tradesman was in trouble financially, this chest was used. Thanks to the guild organization, Anatolia quickly became Turk and Islamic. The nomadic Turkmens were brought into settled life, making it easier for them to adapt to Islam. The guild organization, which established its own authority, became an authority, preserving its religious and moral structure. Today, traces of guild organization are often found in Turkish culture. The purpose of this declaration is to convey with the example of Ahi Mesut (Etimesgut) how the Organization of Guild and the Turkish Union was established in Anatolia. In the study, the academic sources in the literature were scanned and the necessary sources on the subject were included.

Keywords: Ahi organization, Turkish Union, Ahi Mesut, Guild, Anatolia.

Giriş

“Ahi” kelimesi görünüşte Arapça kardeş anlamına gelen “elAḥ” kelimesinin mütekellim “ya”sı ile kullanılışından ibarettir. Ahilik üzerine yapılan bazı araştırmalarda, “Ahi” kelimesinin Eski Türkçe metinlerde geçen ve Türkçe bir kelime olarak karşımıza çıkan, cömert, eli açık, âlicenap gibi anlamlara gelen “Akı” kelimesinden gelmiş olabileceği ve bu kelimenin terim olarak Türkçedeki eli açık, konuksever ve yiğit anlamına gelen akı kelimesi ile eş anlamlı olduğu belirtilmektedir.

Anadolu’da Ahi Evren (öl. 1262)’in yeniden organize ettiği, Osmanlı Devleti’nin son dönemine kadar devam eden Ahilik, Türkler arasında ideal insan tipini oluşturmak amacını gütmüştür. Türkler yiğitlik ve cömertlik mefkûresi olarak adlandırdıkları bu ideal insan tipine “akı”, mesleğine de “akılık” demişlerdir. “Akılığın” gereği olarak akıların birbirine karşı kardeşçe muamelede bulunmalarından dolayı bu kelimenin zamanla yerini ahi kelimesine bırakmış olduğu anlaşılmaktadır. Ahi Evren Şeyh Nasirüddin Mahmud tarafından kurulan Ahilik teşkilâtının Türklere has bir teşkilât olduğu bilinmektedir. Arapların Fütüvvet teşkilâtı ve “feta” adını verdikleri bu ideal insan tipi 13. yüzyıl sonlarında ortadan kalkmasına rağmen, Akı ve Akılık, Ahilik adı altında Anadolu’da Türkler arasında devam etmiştir.

Anadolu’da Türk Birliğinin Tesisinde Ahiliğin Rolü

Ahilik teşkilâtı Anadolu’nun Türkleşmesinde; Türk kültürü ve medeniyetinin, Türk dili ve edebiyatının gelişmesinde, gelenek ve törelerin yerleşmesi ve korunmasında, Türk sanat ve ticâret ahlâkının oluşması ve yaygınlaşmasında çok önemli hizmetler görmüştür. Anadolu Selçuklu Devletinde, Köseadağ yenilgisi (641/1243) ile gelen Moğol istilâsı sırasında, Ahi ve Türkmenler, ağır bir katliama uğradılar. Bu katliam sırasında Anadolu’da on binlerce Türkmen öldürülmüştür. Ahiler Moğollara karşı mücadele etmiş ve millî mücadele ruhunu ortaya koymuşlardır.

Ahi teşkilâtı Anadolu Selçukluları zamanında çok güçlü bir yapıya sahipti. Ahi teşkilâtında sanat ve ticaret ahlâkının oluşması ve korunması için birçok Ahi şecere ve fütüvvet nâmeleri kaleme alınmıştır. Bu fütüvvet nâmelerin bazıları da Türkçeye çevrilmiştir. Bu şecere ve fütüvvet nâmeler tamamen Türklere hastır. Bunlar Türk dili, Türk edebiyatı ve Türk tarihi için çok önemli kaynaklardır. 13. yüzyılın ortalarından itibaren Ahilerin bu münasebetle de Türkmenlerin göçtüğü uç bölgelerinin ilim, kültür ve sanat faaliyetleri açısından oldukça hareketli olduğu söylenebilir. Bölgede Ahi teşkilâtına mensup bir kısım ilim ve fikir adamı medrese, zaviye, mescit gibi müesseseler kurarak

ilim, din ve kültür sahalarındaki görevlerini yerine getirirken, bir kısmı da bizzat kaleme aldıkları eserleriyle topluma ışık tutmuşlardır.

Ahiliğin Sosyal Hayata Katkıları

Ahilik teşkilâtı, Osmanlı Devlet'inin son döneminde Lonca adını alarak görevini sürdürmüştür. Ahiliğin Türk toplumuna etkilerinin bugün bile devam ettiğini görmek için, Anadolu'da herhangi bir sanat kolunda usta-kalfa-çırak ilişkisine bakmak yeterlidir. Osmanlılar döneminde gördüğümüz, Ahiler tarafından düzenlenen Çıraklık ve Ustalık törenlerinin yanında, bugün Türkiye'de düzenlenen Ahilik haftası kutlamalarına rastlanmaktadır. Osmanlılar döneminde yapılan bu törenler, 19. yüzyılın birinci yarısına kadar devam etmiştir. Günümüzde ise Ahilik haftası kutlamaları, resmi olarak 02.07.1988 tarih ve 19860 numaralı Resmî Gazetede yayınlanan "Ahilik Kültürü Haftası Kutlamaları Yönetmeliği" ile her yıl Mart ayında toplanan bir kurul tarafından tespit olunan illerde yapılmaktadır. Kutlama yapılacak iller içine Kırşehir her zaman alınmakta, bu kutlama törenleri de Ekim ayının ilk haftasında yapılmaktadır.

Ahilikte yamak, çırak ve kalfalar arasında sarsılmaz bir hiyerarşi bulunmaktaydı. Bu hiyerarşi, yamaklıkla başlayıp, belli sürelerle çıraklık ve kalfalık aşamalarına ulaşıyordu. En üst basamakta ise alt basamaktakilerin kendisine intisap ettiği, onları türlü yönlerden yetiştirmek için ahi zaviyeleri yaptıran ve sanatta herkesin saygısını kazanmış olan bir Ahi baba bulunuyordu. Ahi babaların yaptırdığı bu zaviyelerde aynı zamanda, başka şehir ve kasabalardan gelen konuklar ağırlanırdı. Yine bu zaviyelerde, sanat ya da meslek üyeleri, toplu yaşam kuralları, yurttaşlık görevi, askerlik vazifesi ve genel bilgiler yönünden eğitilirdi.

Ahi birlikleri askeri bir karaktere de sahiptiler. Onlar, dini ve tasavvufi kültürleri gereği, İslamlaştırma faaliyetlerinde faal rol almak eğilimindeydiler. Bu nedenle fetihlere katılmışlar, özellikle de istihbarat sağlamada önemli hizmetler görmüşlerdir. Yine ordunun ihtiyaç duyduğu ikmal maddelerini sefer yolu üzerinde temin ederek, sefer yolu üzerindeki kilit noktaları ordunun gelişinden önce ele geçirerek ve dervişlerin fethedilecek yerlerdeki halk arasına katılmak

suretiyle onların gönüllerini kazanıp ordunun gelişine zemin hazırlamak şekillerinde devletin gücüne ve bekasına katkıda bulunmuşlardır. Birlik mensuplarının orduya ve fetihlere olan bu katkıları devletle koordineli şekilde yapılırdı. Nitekim Osmanlı Devleti'nde orduya ait ve kendilerine “ehl-i hiref” denilen, seferlerde orduyla hareket eden ve ordunun sefer yolunda ihtiyaç duyduğu kale, köprü, sur v.s. eserleri yapan, ordunun levazimatını imal ve tamir eden maaşlı (ulufeli) bir sanat erbabı vardı. Ordunun ihtiyaç duyması halinde bunlardan ayrı ve bunlara yardımcı olarak esnaf birliklerinden esnaf istenirdi. Bunlara “orducu esnafı” denirdi. İstenecek esnafın sayısı sarayca tespit edilirdi. Esnaf birlikleri askeri karakterleriyle ordunun muvaffakiyetine ve devletin bekasına bu şekilde katkı sağladıkları gibi, ordunun sınırlarda fetih ile meşgul olduğu dönemlerde yerel kuvvetler hüviyetinde içeride asayişini temin ederek sosyal huzura katkıda bulunmuşlardır. Onların sosyal düzen oluşturucu tavırlarında ve bu tavırların halk katında kabul görmesinde dini-tasavvufî kaynaklı dayanışmacı ve diğerkamalık muhtevalı sosyal kaidelerin kendi aralarında yaygın olması etkili olmuştur.

Ahiler, sosyal yapıyı oluşturan unsurlardan soylular, burjuvalar, bürokratlar ve din adamları gibi, egemen ve sömürücü vasıflarına sahip bir sınıfı öncelemek yerine, üreticiliği esas alan sosyal katmanlara dayanmış ve bu kesimleri öne çıkartmışlardır. Böylece, ticari ve ekonomik kalkınmayı temin eden, sayıca çok olmaları ve örgütlü yapılarından kaynaklanan güçleriyle şehre nizam veren esnaf ve sanatkârlar arasında gerçekleştirdikleri yardımlaşma ve dayanışma ile toplumsal dengeyi tesis ve muhafaza etmişlerdir. Bu denge, dini inanç ve ortak değerlerde toplum fertlerini birleştirmiş, inanç ve değerler üzerine sağlanan birleşim kin ve düşmanlıkların oluşumuna fırsat vermemiştir. Sonuçta, ahlak temelli bir toplum gerçekleştirilmiştir.

Ahilik, gençlik enerjisini yapıcı, üretici hatta yönetici kılmak konusunda müstesna tecrübeler sunmaktadır. Ahi teşkilatlanmalarıyla gençler, üretici birlikler halinde organize edilerek, duygu, düşünce ve enerjileri yüksek gayelerin tahakkukuna kanalize edilmiştir. Ahi birliklerinde gençler, İslami ve sofi müeyyideleriyle güçlendirilmiş

sosyal etik kuralları yardımıyla terbiye edilerek, işinde mahir, dini ve milli geleneklerine bağlı, toplumla uyumlu ve başıbozukluktan uzak, sorumluluk sahibi kişiler olarak yetiştirilmeye çalışılmıştır. Meslek ve sanat sahibi olmuş, kişinin kendi kendine yeterliliğini netice vermiş, bu yeterlilik de onun toplumda bir şahsiyet olarak yer almasını sağlamıştır. Ahilikteki “beyler kapısından içtinap” düsturu, kişinin tebaiyetten şahsiyete yükselişini ifade etmektedir.

Ahi birlikleri, orta sandıkları vasıtasıyla kişiye sosyal güvenlik ortamı temin etmişlerdir. Birlikler, sandıklar aracılığıyla kişiye maluliyet, ölüm, doğal afet hallerinde, iş kurma, malzeme sağlama ve işi öğrenmede karşılaştığı sıkıntılarda maddi ve manevi destekte bulunarak, kişiyi yalnızlıktan kurtarmış, dayanışma ortamıyla moral destek sağlamış, böylece kişinin ve toplumun refah düzeyine katkı sağlayan bir sosyal hizmet görevi ifa etmişlerdir.

Birliklerin sosyal alandaki bir diğer katkıları ise, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nda küçük yerleşim merkezleriyle hükümet merkezi arasında sağladıkları iletişim imkanlarında görülmektedir. Yine birlikler ülke çapındaki haberleşmeye de önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu iletişim genelde zaviye ve zaviye şeyhleri arasında cereyan etmekteydi. Ayrıca, gezginleri zaviyelerinde konukladıklarından dolayı dünyada olup bitenlerden herkesten önce haberdar oluyordular.

Ahiliğin Kültürel Hayata Katkıları

Ahiler, sosyal hayatın oluşum ve düzenlenmesine olduğu gibi, kültürel gelişmeye de katkıda bulunmuşlardır. Ahilik anlayışında insan bir bütün olarak ele alınmış, bütün yönleriyle eğitilip geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yamak ve çırakların eğitilmesinde yalnızca mesleki bilgilerin verilmesiyle yetinilmemiş, dini, ahlaki ve toplumsal bilgi de verilmiştir.

Ahi zaviyeleri, diğer bütün fonksiyonlarından önce eğitim fonksiyonlarıyla tanımlanmaktaydı. Birer eğitim ocağı olan zaviyelerde özellikle yamak ve çırakların okur-yazarlık vasfına sahip olmalarına büyük önem verilirdi. Nitekim, okur-yazar olmayana fütüvvet

düşmeyeceği kabul edildiğinden, okur-yazar olmayanın ahi olması düşünülemezdi. Zaviyelerde, okur-yazarlık eğitimine ilaveten dini, ilmi, edebi bilgilerle, Kur-an-ı Kerim okuma ve Türkçe, Arapça v.b. diller öğretilirdi. Ayrıca kabiliyetli ve istekli olanlara güzel yazı ve musiki gibi dersler de verilirdi. Zaviyelerdeki bu eğitimin neticesinde ahi esnaf ve sanatkarları, ilmi eserleri okuyabilir ve ilmi mevzular üzerinde fikir yürütebilirlerdi. Dini, tarihi ve ilmi eserleri takip ederler, kendileri de şiirler ve destanlar yazarlardı. Ahiliğin kültürel alandaki önemli katkılarından birisi, toplumda bir okuma geleneği oluşturmuş olmasıdır. Ahiliğin yaygın olduğu dönemlerde ahi dergahlarında, kışlalarda, misafirhane ve kervansaraylarda seri ve sesli olarak Siyer-i Nebi, Hamza name, Battal name, fütüvvet name gibi eserler okunurdu. Seçkin ve kültürlü toplumlarda divanlar, mesneviler, hamseler, letaifler, gazavat nameler ve cihadîyeler okunurdu. Bu durum toplumda kültür ve zevk birliğini oluştururdu. Ahi eğitiminin tamamı, özellikle de zaviyelerde olan kısmında İslam inancını öğretmek ve dünyada Allah'ın emir ve yasaklarını gözeterek yaşayacak bir birikim sağlamak esastı.

Zaviyelerde yürütülen ve daha ziyade şifai olan eğitimin bu kısmında sosyal etki ve yüz yüzelik önemli bir yere sahipti. Yamak ve çıraklar özellikle dini yaşantı ve ahlaki erdemleri zaviyelerdeki ahi büyüklerinden dinleyerek, görerek ve yaşayarak öğrenirlerdi. Zaviyelerdeki şifai eğitimle her şeyden ziyade fütüvvet namelerde izah edilen ve her şeyden önce öğretilmesini istedikleri adap ve erkan kavratılmaya çalışılırdı. Ayrıca belli bir manevi eğitimden sonra kılıç ve silah eğitimi de verilirdi.

Ahiliğin Anadolu da yaygınlık kazandığı dönem, sosyal bünyede tarikatların önemli fonksiyonlar eda ettikleri bir dönem olmuştur. Ortaya çıkış döneminde ahiliğin tarikat özelliği daha baskındır. Teşkilatlarda, İslam'ı yaymak amacına matuf olarak fethalara İslam ahlaki kazandırılmaya çalışılıyordu. Giriş ve terfi törenleri İslami motiflerle icra ediliyordu. Fethaların eğitiminden sorumlu olan ahi, onları öncelikle dini bilgi ve tatbikatta belli olgunluğa erdirmeye gayret ediyordu.

Fütüvvet namelerinde iktisadi konulardan ziyade ahilik mensuplarının adab ve erkanından söz edilmesi, birliklerin belli bir ideoloji çevresinde örgütlenmiş yapılar olduğu fikrini güçlendirmektedir. Ahilik ne sadece bir tarikat ne de sadece bir esnaf teşkilatıdır. Bu iki müessesenin özelliklerinin uyumlu bir bütünlüğüdür. İnsanları iyiye, doğruya, güzele götüren bir yol olması itibarıyla bir tarikat özelliği gösterirken, çalışma hayatında üretime, verimliliğe, fiyat kontrolüne kaliteye müdahil olması hasebiyle de bir esnaf teşkilatı özelliği taşır. Aslında ahilikte yapılan, günlük işlerle fazla haşır neşir olmak durumunda olan esnaf ve sanatkâr kesimine tasavvufun fütüvvet ideali şeklinde basit ve anlaşılır bir dille sunulmasıdır. Bu vesile ile geniş kitleler Kur'an ahlakıyla ahlaklandırılmaya çalışılmıştır.

Ahilikte İş Ahlakı

Ahilerin Türk kültür hayatına katkılarından bir diğeri, özellikle esnaf ve sanatkârlar arasında bir iş ahlakının oluşturulmasında karşımıza çıkar. İslam, kurduğu İslam cemaatini yüksek ahlaki temellere dayandırmıştı. İslam cemaatinin sıhhati, ticaret erbabının yüksek ahlakında görülmüştür. Bu nedenle İslam Peygamberi, doğru sözlü bir tüccarı, nebiler, sıdıklar, şehitler ve Allah'ın Salih kullarıyla birlikte anarak taltif etmiştir.

Ahilikte de kökeni fütüvvet ahlakı olan ahilik prensiplerinin kazandırılmasında örf ve âdet otoritesinin denetiminde işleyen ortak yaşam alanları (zaviyeler ve toplu işyerleri) özel bir öneme sahip olmuşlardır. Hatta, ahilik esnaf teşkilatında, dini kıymetlerin derinliğinde dayanak noktaları bulunarak, sanat mertebelerine dini bir renk ve hüviyet kazandırılmış ve teşkilatın maşeri gücü ve devamlılığı sağlanmıştır. Teamül ve gelenek ise, adeta kutsanmıştır. Ahilikte iş, sanatkarın ruhunu yansıttığı bir meşgale olarak anlaşılmıştır. Bu nedenle ahilikte üretim rekabeti, daha fazla mal üretimi şeklinde değil, daha mükemmel eser meydana getirme şeklinde gerçekleşmiştir. Bu anlayışta, sanatçı ruh ve dehasının oluşması, ani, fevri bir türemenin değil, belki ağır, yavaş bir olgunlaşmanın mahsulüdür. Öyle olduğu içindir ki, sanat, aşağıdan yukarıya doğru bütün basamakları sabırla, temkinle teker teker aşılacak bir gelişim süreci olarak kabul edilmiştir.

Böyle olunca iş, nesilleri aşan kaide ve usullerin ışığı altında, aceleye getirilmeden ortaya konmalıdır. Önemli olan, miktar ve sayı bolluğu değil, evsaf mükemmelliği ve kalite üstünlüğüdür. Bu ise, zamana vabestedir.

Ahi iş ahlakında iş bölümü, iktisadi olduğu kadar, ahlaki bir konu olarak da ele alınmıştır. Ahilikte, işinde sebatsızlık, işten kaçmak, sık sık iş değiştirmek, işyerinde kendisine verilen görevi istismar etmek gayr-i ahlaki bir davranış olarak kabul edilmiştir. Böylece işi saygın gören bir kültür oluşturulmuştur.

Ahi Mesut

Ahi Mesut, Ankara'nın tanınmış Ahilerinden birisiydi. Ahi şecerenamerinde yedinci göbekten Ahi Evran'ın soyundan geldiği ifade edilir. Ancak bu meslekî intisap ve bağlılığın, zamanla akrabalık bağı şeklinde ifade edildiği anlaşılmaktadır. Ahi Mesut ve oğlu Ahi Sinan debbağ olduğuna göre, meslekî intisapları da ona dayanmaktadır.

Ahi Mesut'un Ankara ve Kırşehir'de zaviyeleri mevcuttu. 918 (Miladi 1512) tarihli vakıf defterinde, Ankara'ya bağlı Bağluca köyündeki zaviyenin vakfi, Ahi Şerafeddin Zaviyesi ile kullanılmakta idi. Bugün, Bağluca köyündeki yaşlılar, eski mezarlık denilen yerde büyük bir mezarın bulunduğunu ve büyüklerinden bunun Ahi Mesut'a ait olduğunu duyduklarını naklederler. Ahi Mesut Zaviyesi de muhtemelen burada olmalıdır. Ahi Mesut'un Kırşehir'de Ahi Mahmud ile mülkiyet üzere tasarruf ettikleri yerler, 890 (Miladi 1485) ve 932 (Miladi 1526) tarihli tahrirlerde kaydedilmektedir. Bu kayıtlardan, Ahi Mesut'un 1485 tarihinden önce öldüğünü anlaşılmaktadır. Ancak Ahi Mesut'un bu tarihten çok daha evvel, 1462 yıllarında ölmüş olması gerekir çünkü ona ait Bağluca'daki zaviye ve çiftlik, 867'de (Miladi 1462) oğlu Ahi Minnet'in tasarrufunda idi. Ahi Mesut'un, bu oğlundan başka Ahi Sinan ve Ahi Turud adlı oğulları da vardı. Bunlardan Ahi Sinan dışındakiler hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bugün Ankara/Etimesgut bölgesi olarak bilinen muhit, Ahi Mesut'un meskenidir.

Sonuç

Ahilik (Lonca) Teşkilatı 13. Yüzyılda, Selçuklular döneminde kurulmuş olup bugün hala Türkiye’de gelenekleri yaşayan bir teşkilattır. Dini eğitimden sosyo-kültürel hayattaki etkilerine, “iş ahlakı” kavramının ilk kez kullanılmasından orduya sağladıkları katkıya kadar birçok alana öncülük etmiştir. Bugün bildiğimiz anlamdaki esnaf ve zanaatkarların kökleri Ahi Teşkilatı’na dayanmaktadır. Sadece iş hayatına değil, Türk kültürünün, Türk dilinin ve Türk birliğinin tesis edilmesinde de Ahi Teşkilatları öncülük etmiştir. Kardeşliğe, birlik beraberliğe ve Türk örf adetlerine büyük önem vererek o günkü geleneklerin bugüne aktarılmasında büyük rol oynamıştır.

Kaynakça

1. Abuşoğlu, Ö. (1972). “Bütün Yönleriyle Ahilik ve Loncalar”, ATO Dergisi, s. 12.
2. Ahi Ansiklopedisi. (2014). T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ankara.
3. Barkan, Ö. Lütfi. (1942). “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, Vakıflar Dergisi, C: II, s. 1-4.
4. ÇAĞATAY, N. (1983). Makaleler ve İncelemeler, Selçuk Ün. Yayınları, Konya.
5. Çağatay, N. (1988). “Anadolu Türklerinin Ekonomik Yaşamları Üzerine Gözlemler/Bu Alanda Ahiliğin Etkileri”, Belleten Dergisi, C: II, s. 203.
6. Ekinci, Y. (1999). “Ahilik ve Esnaf Ahlakı”, Standart Dergisi, s. 351.
7. İnalçık, H. (1999). “Ahilik, Toplum, Devlet”, II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Ankara.

16. ULUSLARARASI ANADOLU GÜNLERİ KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİNİN İNTERNET MEDYASINDA SUNUMU ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mahmut ERCAN

Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın ve Yayın ABD,
mahmutercann@gmail.com ORCID: 0000-0003-0440-2931

Özet

Türk kültürü, Anadolu'nun ve sınırları aşan bir coğrafyanın sahip olduğu çeşitli kültürel değerlerin tek çatı altında bütünleştiği zengin bir kültür olarak konumlanmaktadır. Türk kültürüne ait çeşitli yöresel ya da bölgesel ritüellerin, aile büyüklerinin yaşamanı yitirmesi, teknolojik gelişmelerin etkisi, küreselleşme ve görece genç nüfusun kültüre ilgisiz eğilimi, kültürün yaşatılması ve aktarılmasında sorun oluşturan dinamikler olarak yer almaktadır. Türk kültür ve sanatının, gelecek nesillere aktarılması, yaygınlaşması, paylaşılması ve korunmasında, bireysel çabanın yanına eklenen yerel yönetim desteği, şüphesiz etkinin ölçeğini büyüterek, gençlerin ve toplumun kültüre karşı bilinçlenmesindeki vurguyu daha etkili ve anlamlı bir hale getirmektedir. Yerel yönetimlerin bu amaçla gerçekleştirdiği festivaller, geniş kitlelere erişme ve Türk kültürünün mikro ve makro tüm kültürel pratiğine karşı farkındalık oluşturulması için önemli bir iletken olarak değer kazanmaktadır. Kültür odağında organize edilen festivaller, kültürün tanıtılmasında ve sahip olunan kültürel varlıkların toplumsal bilinçte kökleşmesine olanak sağlamaktadır. Kültürel bir kazanım olarak düzenlenen festivallerin yaygın etkisinin genişletilmesinde, medyada sunumunun da önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, Ankara Etimesgut Belediyesi tarafından Türk kültür ve sanatının tüm değerlerine sahip çıkmak ve tanıtmak amacıyla 30 Ağustos–8 Eylül 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen 16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivaliyle ilişkili haberlerin internet medyasındaki sunumu irdelenmiştir. Nitel yöntemin benimsendiği çalışmada tematik analiz gerçekleştirilmiştir. Google arama motorunda taranan söz konusu festivalle ilgili haberler, arama sonucundaki ilk altı sayfa sınırlılığında tamamlanmıştır. Ulaşılan festival haberleri, tasarlanan üç tematik başlık

altında tartışılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda festivale internet medyasında yeterli olabilecek bir düzeyde yer verildiği ve haberlerin yaygın olarak festivalin kültürel amacına uygun olarak sunulduğu gözlemlenmiştir. Öte yandan, haberlerin içerik bağlamında festivali açıklayıcı ve bilgilendirici organizasyonunda bazı eksiklikler de saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Kültürü, 16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, İnternet Medyası.

AN INVESTIGATION ON THE PRESENTATION OF THE 16TH INTERNATIONAL ANATOLIAN DAYS CULTURE AND ART FESTIVAL ON INTERNET MEDIA

Abstract

Turkish culture is positioned as a rich culture in which various cultural values of Anatolia and a geography that transcends borders are integrated under one roof. Various local or regional rituals belonging to Turkish culture, the loss of life of family elders, the effect of technological developments, globalization and the indifferent tendency of the relatively young population to culture are included as dynamics that cause problems in the survival and transfer of culture. Support of local government, which is added to the individual effort, in the transfer, dissemination, sharing and protection of Turkish culture and art to future generations, undoubtedly increases the scale of the impact and makes the emphasis on the awareness of young people and society towards culture more effective and meaningful.. Festivals organized by local governments for this purpose gain value as an important conductor to reach large masses and to raise awareness against all micro and macro cultural practices of Turkish culture. Festivals organized in the focus of culture enable the introduction of culture and the rooted cultural assets in social consciousness. Its presentation in the media has an important contribution in expanding the widespread effect of festivals organized as a cultural achievement. In this context, the presentation on the internet media of the news related to the 16th International Anatolian Days Culture and Art Festival, which was

organized by Ankara Etimesgut Municipality between 30 August - 8 September 2019 in order to protect and promote all the values of Turkish culture and art, is examined. Thematic analysis is carried out in the study in which the qualitative method is adopted. The news about the festival scanned in the Google search engine is completed within the first six pages of the search result. The festival news reached are discussed under three thematic titles. As a result of the findings obtained, it is observed that the festival was given a sufficient level in the internet media and that the news was widely presented in accordance with the cultural purpose of the festival. On the other hand, some deficiencies are identified in the explanatory and informative organization of the festival in the context of the content of the news.

Keywords: *Turkish Culture, 16. International Anatolian Days Culture and Art Festival, Internet Media.*

1. Giriş

Festivaller odaklanılan konu özelinde geniş kitlelere ulaşılabilme, farkındalık oluşturma ve toplumsal ilgiyi ele alınan konuya yöneltmek için önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bir iletişim etkinliği olan festivaller, kültürel amaçlar etrafında organize edildiği zaman kültürel kimliğin tanıtılması, pekiştirilmesi ve toplumun kültürle olan ilişkisinin geliştirilmesi noktasında büyük katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda festivaller aracılığıyla hedef kitleye mesaj doğrudan iletilmekte ve duygusal bir bağ kurulmaktadır. Söz konusu etkileşim yerel bağlamda olabileceği gibi ulusal ve uluslararası bir boyutta da anlam kazanabilmektedir (Yalım ve Kurban, 2013:86). Kültürel mirasın tanıtılması ve aktarılması noktasında yoğun etkilere sahip etkinlikler olan festivaller, ayrıca bölgenin imajı, tanıtımı ve ekonomisi için de önemlidir. Milli kültürlerin, küreselleşme ve bir takım farklı dinamik sayesinde seyreltiği bu dönemde, ulusal kültürlerin tanıtılması ve toplumsal bilinçte kültürel değerlerin kökleşmesi için festivallerin kültürel katkısı önem kazanmaktadır (Atak, Tatar ve Tunaseli, 2017:1397). Ayrıca, toplumun temel kodları içerisinde yaşayan geleneklerin yaşatılması, öğrenilmesi, uygulanması ve hafızalarda tekrar canlandırılması festivallerin kültürel temaslarıyla pekişmektedir. Böylece, festivallerdeki kültürel etkinlik ve aktivitelerle

beraber, birliktelik duygusu ekseninde toplumsal bir hafıza oluşturulmaktadır (Yasak ve Özdemir, 2019).

Mevcut bağlam doğrultusunda kültürel mirasın tanıtılması ve korunması çerçevesinde tasarlanan bir festival etkinliği de Ankara Etimesgut Belediyesi tarafından düzenlenen *16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali*'dir. Yerel bir kimlikle başlayan söz konusu etkinlik, zamanla ulusal ve son olarak da uluslararası bir boyut kazanmıştır. Dolayısıyla, uluslararası bağlamda değerlendirilen festivalin internet medyasında nasıl sunulduğu ve yer aldığı önemli olabilecek bir araştırma sorusunu olgunlaştırmaktadır. Nitekim festivallerin kültürel bir kazanım olarak daha geniş kitlelere duyurulmasında ve tanıtılmasında medyanın önemli bir etkisi olmaktadır. Festival hakkında bilgi veren kültür ve sanat haber metinlerinin çeşitli iletişim ortamlarında yer alması kamuoyunun aydınlatılması ve ilgisinin çekilmesi bağlamında önemli bir çıktı sunabilmektedir. Dolayısıyla, festivalin yaygın etkisinin genişletilmesinde medyanın önemli bir rolü olduğu söylenebilir.

Çalışmada, *16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali*'nin internet medyasında sunumu konu edilmiştir. Haberlerin bahsedilen festivalin amacı doğrultusunda ve kapsamıyla ilişkili olarak nasıl işlendiği ve sunulduğuna odaklanılmıştır. Haber metinlerinde vurgulanan konuların festivalle olan yakınlığı ve hangi konuların ön planda olduğu da irdelenmiştir. Son olarak festivalin yaygın etkisinin haberlerde yer alıp almadığı tartışılarak, etkinin nasıl yansıtıldığı soruşturulmuştur.

2. Kuramsal Çerçeve

Festivallerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi incelendiğinde, ilkel halkların günümüz ritüellerine benzer yaklaşımlarla çeşitli etkinlikler düzenlediği bilinmektedir. Eski dönemlerde festivallerin teması genellikle dini bayramlar, doğumlar, yeni yılın gelişi, yeni bir şef ya da kralın seçilmesiyle ilgili olmuştur. Ancak ilk festival etkinliklerinin, bir ürünün ekim ve hasadı gibi mevsimsel olaylarla bağlantılı olarak organize edildiği bilinmektedir. Kültür ve sanat unsurlarını içeren festival örneklerine eski Yunanistan'da rastlanmaktadır. Etkinliklerin

şarkı söyleme, şiir okuma, tiyatro gösterileri ve en iyi edebi sanat eseri için yarışmalar gibi güçlü kültürel öğeler etrafında gerçekleştirildiği görülmektedir (Cudny, 2016: 22).

Geçmişten günümüze, yapısı ve konusu itibariyle sınırları genişleyerek gelen festival, kutsal ve dünyevi, özel ya da kamusal bir nitelikte olan, en arkaik geleneklerin sürdürülmesi, iletilmesi ve yeniliklerin tanıtılmasını sağlayan bir araç olarak tanımlanmaktadır (Falassi, 1987: 1). TDK'ya göre festivalin tanımı “dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı ve niteliği programla belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi” olarak aktarılmaktadır.¹⁹ Festivaller, kültürel faaliyetler, spor etkinlikleri dini ve siyasi toplantılar, gibi çeşitli temalar etrafında gerçekleştirilmektedir.

Festivaller genellikle bir topluluğun özel ihtiyaçlarına cevap vermek, eğlendirmek ya da belirli bir konu hakkında farkındalık yaratmak, bilgilendirmek ve tanıtmak amacıyla düzenlenmektedir (Popescu ve Corboş, 2012: 19). Getz'e (2010) göre, festivaller anlamsal temellerine ve programlamadaki farklılıklarına göre bir dizi tema altında toplanmaktadır. Bunlar; siyasi, sosyal, kültürel, tören, kutlama, gösteri, metalaştırma, komüniteler ve karnaval olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Çeşitli temalar etrafında gerçekleştirilen festivallerin bazı karakteristik özellikleri bulunmaktadır. Değinen tüm Festival tanımlarında ortaya çıkan özelliklerinden birisi kamusal bir alanla olan ilişkisidir.

Festivaller açık ya da kapalı bir alan üzerinde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu alanlar festivalin konusuyla uyumlu, duygusal ya da sembolik bir öneme sahip olarak yerin kendisiyle ilişkilendirilebileceği gibi belirli bir ilişkiden de bağımsız bir alan üzerinde de düzenlenebilmektedir. Festivallerin bir diğer özelliği de belirli bir zaman diliminde ve belirli periyotlarla tekrar eden ya da tek seferlik olarak planlanmasıdır. Festivaller yapısal olarak bir organizasyon ve düzen çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla, iletişim, lojistik ve güvenlik gibi festival kapsamındaki çeşitli konularda bir

¹⁹ <https://www.sozluk.gov.tr/?kelime=> (Erişim Tarihi: 08.09.2020)

koordinasyona ihtiyaç duyması festivalin bir diğer karakteristik özelliği olarak konumlanmaktadır (van Vilet, 2019: 5-6).

Festivaller, bölgede, ekolojide, ekonomide ve kültürde pozitif ve negatif olmak üzere bir dizi etki oluşturmaktadır. Festivaller mikro ve makro değişimler yoluyla fiziksel mekânı olumlu yönde etkileyebilmektedir. Bölgede geçici tesisler ve stantların oluşumuna olanak sağlayarak, yerin canlanmasına katkıda bulunmaktadır. Geçici düzenlemelerin yanı sıra, kalıcı yapılar da inşa edilerek bölge üzerinde olumlu etkiler de sürdürülmektedir. Böylece kent dokusu geliştirilerek, kalıcı ve geçici kamusal alanlar oluşturulmaktadır. Festivallerin mekân üzerindeki olumsuz etkileri incelendiğinde, yanlış konumlandırılan kamusal alanlar tarihi manzaranın zarar görmesine ya da yok olmasına neden olabilmektedir.

Öte yandan, festivallerin düzenlendiği noktalarda belirli sokak ve caddelerin kullanım dışı bırakılarak, işlevişi geçici olarak aksayabilmektedir. Festivallerin etkilediği bir diğer boyutta ekolojik çevredir. Çevrenin korunması ve sürdürülebilir fikirlerin sunulması bakımından ekolojik alan olumlu etkilenmektedir. Diğer taraftan, aşırı kalabalıktan kaynaklanan hava, su ve gürültü kirliliği festivallerin ekolojik çevre üzerindeki olumsuz etkileri olarak görülmektedir. Festivallerin etkilediği bir diğer unsur da ekonomidir. Festivaller organize edildiği bölgede ek gelir ve geçici iş alanı yarattığı için ekonomik açıdan olumlu etkiler yaratmaktadır. Festivaller yüksek maliyetli organizasyonlardır. İyi planlanmamış bir festival bütçesi ekonomik bakımdan olumsuzluklar yaratabilmektedir. Sanatçı ücretleri, sahne hazırlama maliyetleri, güvenlik önlemleri, enerji ve su tedariki gibi çeşitli harcamalar festivallerin en temel giderleri olarak yer almaktadır (Cudny, 2016: 81-86).

Festivallerin olumlu ve olumsuz açıdan etkilediği bir diğer önemli unsur da kültürdür. Festivaller kültürün tanıtılması, aktarılması ve yaşatılması için önemli etkinliklerdir. Festivaller, bölgenin öznel kültürel deneyimlerinin, sanatsal ve düşünsel faaliyetlerinin desteklenmesi ve tanıtılması için önemli bir platformdur. Katılımcıların ve daha geniş ölçekte festivalle etkileşim ya da iletişime geçen tüm

bireylerin, kültürel etkinliklere tanıklık etmesi kültüre karşı olan farkındalık düzeyini ve kültürel ilerlemeyi olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Festivaller, kültürel miras ve hafızanın zihinlere kazanılmasına hizmet etmektedir. Öte yandan, festivallerin yoğun bir ticari ve pazarlama faaliyetleriyle yönetilmesi, kültür üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Üst düzey ticari amaca ve kitlesel zevklere odaklanan festivaller, yerel kültür hakkında yanlış bir algıya neden olabilmektedir. Ayrıca, yerel kültürün özgün değerlerine yer vermeme ya da eksik yansıtma tutumu içerisinde olabilmektedir (Cudny, 2016:89-90).

Yerel yönetimler, kültürün tanıtılması, sürdürülmesi ve korunmasında en yetkin otoritelerden birisi olarak konumlanmaktadır. Kültür alanında söz konusu faaliyetlerin sağlanabilmesi, toplumun bilinçlendirilmesi, sürece dâhil edilmesi ve desteğinin alınmasıyla sağlıklı bir işlerlik kazanmaktadır. Bu amaçla yerel yönetimler, çeşitli kültürel hizmetler, görevler ve etkinlikler aracılığıyla toplumda kültürel değerlerin kökleşmesini ve bilincin oluşmasını sağlamaktadır (Öztaş ve Zengin, 2011). Festivaller, yerel yönetimlerin kültür hizmetleri bağlamında organize ettiği önemli etkinlikler olarak yer almaktadır. Ankara Etimesgut Belediyesi tarafından 30 Ağustos – 8 Eylül 2019 tarihleri arasında düzenlenen *16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali* de bu bağlamda belediyenin ortaya koymuş olduğu değerli bir kültür hizmeti olarak organize edilmektedir.

Etimesgut ilçesi, tarihsel süreç içerisinde Hitit ve Frig uygarlıklarının sınırları içerisinde yer almıştır. Etimesgut'un günümüz koşullarına gelmesini sağlayan ilk adım Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk'ün emriyle 50 haneli bir köy olarak kurulmasıyla başlamıştır. O dönemde bölgeye Batı Trakya'dan gelen göçmen Türkler yerleştirilmiştir. 1928 yılından 1968 yılına kadar belde olarak kalan Etimesgut, 1990 yılında ilçe statüsü kazanmıştır.²⁰ Günümüzde,

---

²⁰ <https://ankara.ktb.gov.tr/TR-152767/etimesgut.html> (Erişim Tarihi: 12.09.2020).

Ankara'nın nüfus oranı bakımından en büyük beşinci metropol ilçesi olan Etimesgut'un TÜİK verilerine toplam nüfusu 587.052'dir.²¹

İlk olarak 1999 yılında hemşeri derneklerinin katılımıyla gerçekleştirilen festival, zamanla çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin de katılımıyla uluslararası bir etkinlik olarak anlam kazanmıştır. Bazı istisnalar dışında periyodik olarak her yıl düzenlenen festivale iştirak eden dernek, topluluk ve ülkeler kendi yörelerine ait gelenek ve değerleri sergileyerek temsil etmektedir. Festivalde Türkiye'nin çeşitli şehir ve ilçelerinden gelerek Etimesgut'a yerleşen ve Türk Kültürünün çeşitli motiflerini yaşatan hemşeri derneklerinin ve Türk Dünyası Devletlerinin kültürel değerlerini oluşturan halk oyunları, yemekleri, türküleri ve el sanatları gibi kültür unsurları sunulmaktadır. Bu uygulamayla birlikte, Türk Kültürünün çatısı altında birleşen tüm değerlerin tanıtılması, sürdürülmesi, korunması ve nesillere aktarılması amaçlanmaktadır. Söz konusu festival kapsamında öncelikli olarak Etimesgut'ta yaşayan ve Anadolu'nun farklı bölgelerinden gelen bireylerin kolektif bir uyum ve bilinç çatısında yöresel değerlerinin korunması ve sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, festivale katılan Türk Devletlerinin kültür varlıklarını tanıma ve tanıtma imkânı oluşturularak kültürel bir birliğin olgunlaşmasının sağlanması, festivalin bir diğer amacı olarak belirmektedir.

3. Yöntem

Nitel yöntemin benimsendiği çalışmada, veri toplama tekniği olarak tematik metin analizi kullanılmıştır. Bu bağlamda, 2019 yılında düzenlenen *16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali* haberlerinin internet medyasındaki sunumu çalışmaya konu edilmiştir. *16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali* haberler metinlerinin festivalin amacı doğrultusunda mı oluşturulduğu; sunulan haberin içeriğinde vurgulanan konuların, festivalin tanıtımıyla nasıl örtüştüğü ya da ayrıştığı çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır. Söz konusu festivale ilişkin kurgulanan tematik başlıklar, haberin sunumu,

²¹ <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim Tarihi: 12.09.2020).

ön planda olan konular ve yaygın etkisi temelinde biçimlenmiştir. Bu kapsamda oluşturulan tematik başlıklar şu şekildedir:

- 1) Festival Amacı ve Haber Sunum İlişkisi,
- 2) Festival Kapsamı Çerçevesinde Vurgulanan Konular,
- 3) Festivalin Yaygın Etkisi.

Bahsedilen festivalle ilgili haberler, Google arama motorunda taranarak toplanmıştır. Festivalle ilişkili haberlerin azalması ve emek zaman sınırlılığı çerçevesinde tarama sonucunda erişilen ilk altı sayfa çalışmanın kapsamı içerisinde tutulmuştur. Erişilen ilk altı sayfada festivalle yer veren toplam haber sitesi sayısı 23 olarak tespit edilmiştir. Festivalle ilgili haberleri işleyen toplam site sayısına Eylül 2020 tarihi itibariyle erişilmiştir. Dolayısıyla farklı zaman aralığında yapılacak taramalarda sitelerin sahip olduğu sıralama puanı itibariyle farklılıklar gözlemlenebilir. Festival haberlerinin sunumunda internet medyasının tercih edilmesinin nedeni, festival tarihleri arasındaki gazetelere erişimde çeşitli zorluklarla karşılaşılması ve haberlere erişme noktasında dijital medyanın artan etkisinin göz önünde bulundurulmasıdır. Çözümleme sonucunda elde edilen bulgular mevcut örneklem çerçevesinde şekillenmiştir. Dolayısıyla, farklı örneklem ya da ortamlar merkezinde gerçekleştirilecek araştırmalarda erişilen veriler farklılaşabilir.

4. Bulgular

Çözümlemenin ilk tematik başlığını oluşturan “Festival Amacı ve Haber Sunum İlişkisi” çerçevesinde, internet medyasında festivale ilişkin sunulan haberlerin festivalin amacı ve içeriği doğrultusunda kurgulanıp kurgulanmadığı değerlendirilmiştir. Ankara Etimesgut Belediyesi tarafından düzenlenen *16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali*, Türk kültürel mirasının soyut ve somut sahip olunan tüm varlığının tanıtılmasını, aktarılmasını ve korunmasını sağlamak amacıyla bir bakıma kültürel kazanım bilinciyle gerçekleştirilen bir organizasyon olarak konumlanmaktadır. Ayrıca festival, Türk Dünyası Devletlerinin kültürlerini tanıtarak kültürel bir

birlikteliğin ve kardeşlik vurgusunun oluşturulması amacı da taşımaktadır.

İnternet medyasında sunulan haberlerin büyük bir bölümünde festivalin amacına paralel bir sunum oluşturulduğu görülmektedir. Haberde dolaylı ve doğrudan anlatılarla festivalin Türk kültür ve sanatının tanıtılması ve duyurulması kapsamında kurgulandığı gözlemlenmiştir. Öte yandan, az sayıdaki haber sitesinde, festival yüzeysel olarak ve arka planda işlenmiştir. Yüzeysel olarak ele alınan haberlerde festivalin süresi ve programı hakkında kısa bilgiler sunulmuş ve detaylı bir açıklamaya yer verilmemiştir. Festivalin arka planda olduğu haberde, vurgunun daha çok ünlü bir sanatçının konserine yöneldiği gözlemlenmiştir.

Festivalin kapsamı ve amacına eşlik eden haberler incelendiğinde önce çıkan bazı örnekler bulunmaktadır. *Başkent Postası* sitesinde Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'in doğrudan bir aktarımına yer verilerek, haberin sunumunda festivalin amacıyla örtüşen bir tutum sergilemiştir. Söz konusu haber metninde festivalin hangi amaç kapsamında gerçekleştirildiği şu şekilde belirtilmiştir: "Festivalin Türk dünyasının en büyük toyu olduğunu kaydeden Demirel, "Festivalimizin amacı; Türk Milleti'nin birliğini, beraberliğini ve kardeşliğini pekiştirmek; Türk coğrafyasındaki Türk Devletleri ve Türk topluluklarına ait kültür ve sanatın yaşanması, yaşatılması ve anlatılmasını sağlamaktır." (<https://baskentpostasi.com/>, Haziran, 2019). Öte yandan, festivalin kültürel amaçlar doğrultusunda düzenlendiğini dolaylı bir anlatımla vurgulayan haberler de bulunmaktadır. Festivale ilişkin bir haberde çeşitli derneklerin sergilediği halk oyunları ve el sanatları gibi çeşitli kültürel öğelerin detaylandırıldığı ve yörelerin yemek kültürü hakkında da açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Bahsedilen haber metni şu şekildedir:

Yozgatlılar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kültür Derneği programında Yozgat yöresel sanatçısı Mahmut Yıldız konser verdi. Ardından Yozgat yöresel davul zurna eşliğinde deve oyunu sahnelendi. Yozgat'ın testi kebabı sahneden Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel ve protokol üyeleri tarafından kırıldı. Dernek Başkanı Ebuzer

Gıffari Bakır tarafından Başkan Demirel'e Kınalı Hasanı Heykeli, Milli İrade Heykeli, Yozgat amatis taşı ve amatis tesbihi; eşi İlknur Demirel'e de amatis kolyesi hediye edildi (<https://haberlerankara.com/>, Eylül, 2019).

Söz konusu haber metninde bölgeye özgü değerler hakkında bilgilere yer verilerek, tanıtımı yapılmıştır. Haber metninde vurgulanan “amatis tesbihi” ve “deve oyunu” şehrin el sanatı ve gösteri oyununa ilişkin yerleşik kültürel geleneklerini temsil etmektedir. Bu yaklaşımla, bölgeye ait kültür tanıtılmış ve aktarılmıştır. Dolayısıyla haber metninin, festivalin amacı olan kültürel kazanımlar çerçevesinde şekillendiği ve amacı desteklendiği söylenebilir.

Festivalin, kapsamı ve amacı bağlamından uzak bir şekilde değerlendirerek, medyatik aktörleri ön plana çıkaran bir haberlerin de yer aldığı tespit edilmiştir. Milliyet sitesinin konuya ilişkin haberi irdelendiğinde, vurgunun ünlü bir şarkıcının konseri merkezinde yapılandırıldığı görülmektedir. Festivalle ilgili tam haber metni şu şekildedir:

8 Eylül'e kadar sürecek 16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin üçüncü gününde KKTC, Gaziantep ve Niğde derneklerinin organize ettiği etkinlikler yer aldı. Gösteri ekiplerinin şovlarıyla renklenene güne damgasını vuran İsmail YK oldu. Alanı dolduran on binlerce Ankaralı, İsmail YK'nın şarkıları eşliğinde keyifli bir gece geçirdi. Sevenleri, İsmail YK'nın son şarkısı 'Çikolata Gibi'ye de hep bir ağızdan eşlik etti. Konserin sonunda Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel sahneye çıkarak ünlü sanatçıya plaket takdim etti. İsmail YK, dinleyicilerinin alkış ve tezahüratları arasında sahneden ayrıldı (<https://www.milliyet.com.tr/>, Eylül, 2019).

Aktarılan haber metninde de görüleceği gibi, festivalin odak noktası bir konser üzerine şekillenmiştir. Festivalin kültürel içeriği ve öneminden söz edilmemiştir. Bu tutum, festivalin amacından koparılmış bir haber sunum ilişkisi oluşturmaktadır. Sunulan haber bir festival haberi olmaktan öte magazin tandanslı bir karakterde kurgulanmıştır.

Sonuç olarak festival haberlerinin internet mediasındaki sunumu değerlendirildiğinde, genel olarak festivalin kültürel çerçevesinin sınırlılığında tasarlandığı saptanmıştır. Festivalin ekonomik ve turistik hizmetinden öte birincil amacı olan kültür kazanımları etrafında kurgulandığı görülmektedir. Bu açıdan festivalin internet mediasındaki sunumunun olumlu açıdan anlam kazandığı söylenebilir. Bu bağlamda kamuoyunun festivale ilişkin algısı ve Türk kültür değerlerinin tanıtılması noktasında internet mediasından etkili bir araç olarak yararlanılmıştır. Diğer taraftan festivallin anlamsal zemini ve vizyonuyla yakın temas içinde olmayan az sayıda haber metnin de yer aldığı görülmüştür.

Çözümlemenin ikinci tematik başlığı “Festival Kapsamı Çerçevesinde Vurgulanan Konular” olarak belirlenmiştir. Mevcut başlık altında haber metinlerinde festivalle ilgili ön plana çıkan konuların neler olduğu soruşturulmuştur. Haberlerin çoğunluğunda ele alınan içeriğin büyük oranda festivalin kim tarafından düzenlendiği, festival ana aktörünün ifadeleri, başlangıç sürecindeki etkinlikler, kısaca festivalin nasıl başladığı üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Söz konusu haber metni şu şekildedir:

Etimesgut Belediyesinin düzenlediği 16'ncı Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, kortej yürüyüşüyle başladı. Festival kapsamında, Bahçeli Parkı'nda başlayıp Türk Beyleri Kent Meydanı'nda sona eren kortej yürüyüşüne, Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel, bazı Türk Cumhuriyetlerinden ve sivil toplum kuruluşlarından temsilciler ve vatandaşlar ellerinde Türk bayrakları ile katıldı. Yürüyüş sırasında mehteran takımı ve seğmenler çeşitli gösteriler sundu. Belediye Başkanı Demirel, festivalin amacının Türk milletinin birliğini, beraberliğini ve kardeşliğini pekiştirmek olduğunu, Türk coğrafyasındaki, Türk topluluklarının kültür ve sanatının yaşatılmasını istediklerini belirtti. Anadolu'nun çeşitli illeri ve Türk dünyasından katılımın sağlanacağı festival, 8 Eylül'de sona erecek (<https://www.sabah.com.tr/>, Eylül, 2019).

Sunulan haber metninde yanlış bir yaklaşım bulunmamakla birlikte bazı eksikliklerin yer aldığını söylenebilir. Festival programı,

gerçekleştirilecek etkinlikler, festivalin ana paydaşları gibi bir dizi dinamiğe haber metninde kısaca yer verilerek daha açıklayıcı bir haber organizasyonu oluşturulabilir. Ayrıca söz konusu haber özelinde metnin hatları biraz daha genişletilerek, festivalde Türk kültürüne ait halk oyunları, gösteriler, gelenek ve göreneklerden de bahsedilerek toplumsal farkındalık ve ilgi daha ileriye taşınabilir. Böylece okura daha kapsamlı veriler sunularak, festival ve kültür hakkında daha detaylı bilgi edinmesi ve tanınması sağlanabilir.

Festivalin içeriği ve kültür hakkında açıklayıcı bilgi veren haber metinlerinin olduğu da tespit edilmiştir. Belirtilen haber metinlerinde, dernekler tarafından yörelere ait olan değerler tanıtılarak sergilenmiştir. Bu durumu örnekleyen haberler metinlerinin bazıları şu şekildedir: “Etimesgut Çankırlılar Sosyal Yardımlaşma, Dayanışma, Yaren Ve Kültür Derneği programında Yaren ekibi gösterisi büyük beğeni topladı. Türk Beyleri Kent Meydanı’nı dolduran on binlerce kişi yaren kültürünü yakından tanıdı. Dernek Başkanı Şenel Yalçın, Demirel’e Çankırı tuzundan yapılmış Türkiye Haritası hediye etti” (<https://haberlerankara.com/>, Eylül, 2019). Aktarılan haberde “yaren gösterisi” ve “Çankırı tuzu” vurguları bölgeye özel ürün ve pratiklerin gösterilmesi ya da tanıtılması açısından detay bir bilgi olarak düşünülebilir.

Başka bir haberde Kırıkkaleliler Derneği tarafından gerçekleştirilen ve bölgeye ait kültürel geleneklerin sunumu yapılmıştır. Dernek başkanı bölgeye özgü kültür unsurlarını şu şekilde dile getirmiştir: “Sulakyurt’un patlıcan turşusunu, kavununu, Karakeçili’nin kilimini, Karaahmetli’nin turşusunu, Kılınçlar’ın soğanını sizlere tanıtabilmek bizler için hakikaten de önemlidir bunu başarmanın gururunu yaşıyoruz” (<http://www.ilgazetesi.com.tr/> Eylül, 2019).

Her iki haber metninde de öne çıkan konuların yöresel kültürlerin tanıtımı çerçevesinde biçimlendiği görülmektedir. İlk haber metninin devamında farklı yörelerin gelenekleri sunulmuştur. İkinci haber metninin devamında söz konusu yörenin kültürel pratikleri yaygın bir şekilde aktarılmıştır. Haberlerde odaklanılan konular, festivalin belirli bölümlerinde gerçekleşen etkinliklerin sunumuyla ilgili olmaktadır. Haberlerin arka planında sadece nerede ve kimin tarafından

düzenlendiği bilgisine kısaca yer verilmiştir. Bu noktada okurun haberle ilk kez karşılaşabileceği düşünülerek ve haber hakkında bilgi sahibi olan okuru da göz önünde bulundurularak kısa bir bağlam bilgisi verilmesi daha uygun olabilirdi. Böylece, okuyucuya haberi anlamlandırması noktasında etkili bir deneyim sunulabilirdi.

Sonuç olarak, haberlerin bir bölümünde festivalin nasıl, ne zaman başladığı ve kimlerin katılım sağladığı ön planda verilerek habere giriş yapıldığı görülmektedir. Ancak söz konusu haber metninde festivalin içeriği ve programı hakkında açıklamalara yer verilmemiştir. Okuyucunun öğrenmek isteyebileceği bir konu olan içerik bilgisi eksik bırakılmıştır. Dolayısıyla okuyucunun ilgisi ve isteğinin dâhil edildiği bir haber metni sunumu daha doğru bir izlenim bırakabilir. Diğer taraftan haberlerin bir bölümünde de bağlam bilgisinin eksik bırakıldığı ve kültürel etkinliklerin ön planda olduğu görülmektedir. Her iki haber örneğinde de festivalin tanıtılması noktasında okuyucunun kafasında çeşitli boşluklar oluşmasına sebebiyet verebilecek eksiklikler bulunmaktadır. Sunulan festival haberlerinde oluşturulan kurgular yanlış bir tutumdan ziyade eksiklikler nedeniyle oluşan bir temsili öncelemektedir.

“Festivalin Yaygın Etkisi”, çözümlemenin son tematik başlığını oluşturmaktadır. İlgili başlık altında haber metinlerinde festival etkisinin nasıl yansıtıldığı ve tasarlandığı soruşturulmuştur. 2019 yılı itibarıyla on altıncısı düzenlenen *Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali* ilk olarak 1999 yılında yerel bir etkinlik olarak başlamıştır. Zaman içerisinde festivalin kapsamı genişleyerek önce ulusal ve daha sonrasında uluslararası bir değer kazanmıştır. İncelenen haberlerde festivalin yaygın etkisini açıkça niteleyecek söylemlerin yer aldığı görülmektedir. Haber metninde vurgular, katılımcı sayısı, festivalin uluslararası kapsamı ve paydaşları üzerine gerçekleşmiştir. *Önce Vatan* sitesinde yer alan festival metninde bir konser etkinliğine katılan vatandaşların sayısal yoğunluğu şu şekilde verilmiştir: “Alanı dolduran on binlerce başkentli, ünlü sanatçının şarkıları eşliğinde keyifli bir gece geçirdi“ (www.oncevatan.com.tr, Eylül, 2019). Aktarılan haber metninde ifade edilen “on binlerce başkentli” cümlesi festivale olan

toplumsal ilginin yoğunluğunu göstermektedir. Dolayısıyla, yer verilen ifade festivalin etkisini temsil eden bir söylem olarak değerlendirilebilir. Başka bir haberde festivale uluslararası ve ulusal düzeyde katılım sağlayacak dernek, vakıf ve ülkelere ilişkin bir açıklama yapılmıştır. Sunulan haber metni şu şekildedir: “30 Ağustos-08 Eylül tarihleri arasında Türk Beyleri Kent Meydanı'nda gerçekleştirilen festivale 11 Türk Cumhuriyeti temsilciliği ve toplulukları ile Anadolu'yu temsilen 17 dernek, federasyon ve vakıf katılıyor” (<https://www.habergazetesi.com.tr/>, Eylül, 2019). Haber metninde yapılan açıklama, festivale ilgi gösteren yerel ve küresel boyutta katılımların fazlalığını nicel olarak sunması ve önemle karşılandığını simgelemesi açısından etkili örneklerdir.

Sonuç olarak haberlerde, festivalin kapsamı ve toplumsal ilgi itibarıyla yarattığı etkininin ya da çıktılarının haberlere de orantılı olduğu söylenebilir. Öte yandan, organizasyonun yaygın etkisini niteleyen söylemlerin yer almadığı bazı haber metinlerinin de olduğu tespit edilmiştir. Festival etkisini temsil eden metinlerin kurgusunda nicel verilere ve etkileşime dâhil olan organizasyonlara yer verilerek aktarıldığı saptanmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, Ankara Etimesgut Belediyesi tarafından düzenlenen *16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali*'nin internet medyasında sunumu irdelenmiştir. Literatür bölümünde festivalin tanımına yer verilerek, ekonomik, toplumsal ve kültürel etkisi tartışılmıştır. Sonrasında yerel yönetimler ve festival ilişkisi kısaca değerlendirilmiştir. Son olarak da söz konusu festivalin tarihsel arka planı ve yapısı ele alınmıştır.

Çözümlemenin birinci başlığını oluşturan “Festival Amacı ve Haber Sunum İlişkisi” çerçevesinde haber sitelerinde yer alan haberlerin, festivalin amaç ve kapsamı bağlamında mı sunulduğu yoksa farklı bir tema etrafında mı şekillendiği incelenmiştir. Söz konusu festival kültürel bir organizasyon olarak anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla, festivalin ana vurgusu kültür üzerindedir. Erişilen haberler

incelendiğinde, aktarılan haberlerin çoğunluğu festivalin amacı doğrultusunda yapılandırılmıştır.

Bu durumu destekleyen haber söylemlerinde, festival süresince gerçekleşen yerel ve uluslararası kültür etkinlikleri ve birikimlerinin tanıtımlarına yer verildiği görülmektedir. Haberlerde yöresel pratikleri temsil eden el sanatları, ritüeller ve yaygın değerlerin yanı sıra, uluslararası anlamda Türk kültürünün farklı motifleri de işlenmiştir. Bu tutumla birlikte festivalin amacı olan Türk kültürünü tanıtmaya, aktarma ve koruma hizmetinin internet medyasında da benzer tutumla sunulduğu tespit edilmiştir. Festival ve internet medyası tek bir sesten, toplumun bireysel çaba yoluyla erişemeyeceği yoğun kültürel bir birikimi tanıtmış ve aktarmıştır.

Öte yandan, festival kapsamını temsil etmeyen ve farklı konulara odaklanılmış az sayıda haberin de yer aldığı görülmüştür. Festivaller, popüler ve medyatik sanatçıları etkinlik çerçevesinde ağırlaması itibarıyla, medya ilgisinin festival yerine söz konusu kişilere yönelmesi riskiyle karşılaşabilir. Bununla bağlantılı olarak kültür ve sanat haberi altında değerlendirilebilecek festival haberi, bir magazin haberine dönüşerek farklı bağlamları temsil edebilir. İncelenen haberlerin az sayıda bir bölümü festivalin popüler aktörlerine yoğunlaşan ve onlar hakkında bilgi veren bir organizasyon çerçevesinde kurgulanmıştır. Bu durum festivalin genel amacı ve dokusundan uzaklaşan bir haber sunumunu gösterebilmektedir.

Çözümlemenin ikinci başlığını “Festival Kapsamı Çerçevesinde Vurgulanan Konular” oluşturmaktadır. Söz konusu başlık altında haberlerde hangi konuların ön planda işlendiği irdelenmiştir. Haber metinlerinde, iki temel kategori altında odaklanabilecek konu akışı olduğu söylenebilir.

Öne çıkan ilk konu, festivalin içeriğine değinilmeden yüzeysel bir şekilde özet bilgi şeklinde sunulmasıdır. Mevcut konu altında, festivalin nerde, nasıl başladığı ve kimlerin katıldığı gibi bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca bu haberlerde yer yer Başkan Demirel’in açıklamalarının da yer aldığı görülmektedir. Haber metinlerinde ön planda olan ikinci konu da festival kapsamında gerçekleşen etkinlikler

ve kültürel değerlerin tanıtımına ilişkindir. İlgili haberlerde Türk kültürünü temsil eden yöresel ve uluslararası pratiklerin çeşitli yöre ve ülke özelinde tanıtıldığı görülmektedir.

Festival kapsamında ele alınan her iki haber konusunda yanlış bir yaklaşım olmamakla birlikte, eksikliklerin olduğu söylenebilir. Festivalin ne zaman, nerede olduğu, kim tarafından düzenlendiği ve kimlerin katıldığı konusunda kısa bilgi veren birinci odak konuda, festivalin içeriğine, paydaşlarına ve programa ilişkin kısa detaylar da sunularak aktarılabilirdi.

Öte yandan, festivalde tanıtılan kültürel değerleri ve pratikleri aktaran haber metinlerinin de ardaan bilgisinden yoksun olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öne çıkan iki haber konusunun birbirini tamamladığı söylenebilir. Tek haber metninde kurgulanacak her iki konu, eksiklerin giderilmesi ve tanıtımın daha etkili bir şekilde yansıtılmasını sağlayabilir.

“Festivalin Yaygın Etkisi” başlığı çözümlenmenin üçüncü başlığı olarak tasarlanmıştır. Mevcut başlık, festivalin olası etkisinin internet medyasında nasıl işlendiği hakkındaki verileri soruşturmaktadır. Haberlerde festivalin etkisi sayısal veriler ve katılım ölçeği aracılığıyla aktarılmaktadır. Etkinliklere eşlik eden toplam katılımcıların sayısı festivalin etkisini gösteren bir temsil olarak konumlanmaktadır.

Diğer taraftan festivalin ulusal ve uluslararası çerçevede büyük paydaşlarının haber metinlerinde aktarılması festivalin etkisini gösteren bir dinamiktir. Bazı haberlerde etkinin boyutunu niteleyen ifadelerin yer almadığına da rastlanmıştır. Festival etkisinin, haberlerde abartılmadan ya da önemsizleştirmeden orantılı bir yaklaşımla ele alındığı söylenebilir.

İnternet medyasında yer alan festival haberlerinin sunumunda bazı sitelerin benzer haber metinlerini kullandığı gözlemlenmiştir. Belirli bir ajans tarafından servis edilen haberler ulusal ve bölgesel haber sitelerinin bazılarında yer alırken, bazı haber sitelerinin de kendi sesleriyle haberi ele aldığı görülmüştür.

Çalışmada elde edilen bulgular, söz konusu festivalin Google arama motorunda taranması sonucu ilk altı sayfada ulaşılan haber siteleri ile sınırlıdır. Dolayısıyla, başka örneklem ya da medya ortamlarının dâhil edileceği çalışmalarda ulaşılabilecek bulgular farklılık taşıyabilir.

Kaynakça

1. Atak, O., Tatar, S. ve Tunaseli, A. (2017). Kültürel Miras Oluşumunda Festivallerin Yeri Ve Önemi: Fethiye Müzik Köyü Üzerine Bir Değerlendirme, Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 10(52), s. 1396-1409.
2. CUDNY, W. (2016). Festivalisation of Urban Spaces Factors, Processes and Effects, Springer, Switzerland
3. FALASSÍ A. (1987). Time Out Of Time Essays On Festival, University of New Mexico Press, New Mexico
4. Getz, D. (2010). The Nature And Scope Of Festival Studies. International Journal of Event Management Research 5(1), s. 1-47.
5. Öztaş, C. ve Zengin, E. (2011). Yerel Yönetimler Ve Kültür Hizmetleri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (54), s. 155-180.
6. Popescu, I. R. ve Corboş, A. R. (2012). The Role Of Festivals And Cultural Events In The Strategic Development Of Cities. Recommendations For Urban Areas In Romania, Informatica Economică, 16(4), s. 19-28.
7. VAN VİLET, H. (2019). What is Festival, Festival Atlas, Amsterdam
8. Yalın, F. ve Kurban, S. (2013). Kentlerde Çevre Bilincinin Oluşturulması Sürecinde Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Festivallerden Yararlanılması: İstanbul Ecofest'e Katılanlar Üzerine Bir Araştırma, Selçuk İletişim Dergisi, 7(4), s. 81-93.
9. Yasak, Ü. ve Özdemir M.H. (2017). Şehirsiz Turizm Kaynakları Açısından Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür Ve Sanat Festivalinin Değerlendirilmesi, Turkish Studies - Economics, Finance, Politics, 14(54), s. 1581-1601.
10. http-1: <https://www.sozluk.gov.tr/?kelime=> (Erişim Tarihi: 08.09.2020)
11. http-2: <https://ankara.ktb.gov.tr/TR-152767/etimesgut.html> (Erişim Tarihi: 12.09.2020)
12. http-3: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim Tarihi: 12.09.2020)
13. http-4: <https://baskentpostasi.com/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020)
14. http-5: <https://haberlerankara.com/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020)
15. http-6: <https://www.milliyet.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020)
16. http-7: <https://www.sabah.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020)
17. http-8: <http://www.ilgazetesi.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020)
18. http-9: <http://www.oncevatan.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020)
19. http-10: <https://www.habergazetesi.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.09.2020)

**ULUSAL VE YEREL BASINDA HABERİN SUNUMU :
ULUSLARARASI ANADOLU GÜNLERİ KÜLTÜR VE SANAT
FESTİVALİNİN BASINDA YER ALIŞ BIÇİMİ**

Nurettin GÜZ

Prof. Dr., Ankara HBV Ün. İlet. Fak. Gaz. Böl., nurettinguz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2038-5652

Ali TANER,

Ar. Gör., Ankara HBV Ün. İlet. Fak. Gaz. Böl., ali.taner@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8237-1467

Muhammed Asım YAYLA

Ar. Gör., Ankara HBV Ün. İlet. Fak. Gaz. Böl., muhammed.yayla@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8693-2727

Özet

Basının görev ve fonksiyonları içerisinde haber verme ayrı bir önemi sahiptir. Haber basın organlarının ortaya çıkmasının temel sebebidir. Demokrasilerde siyasal sistemin olmazsa olmazı olan basın organlarının toplumu bilgilendirmesi, kamuoyuna oluşturması ve açıklamasında haber hep temel bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin ilgi, istek ve beklentilerine göre oluşturulan basın içerikleri içerisinde tematik yayın organları dışındaki her yayın organında haber basının aslı bir unsuru olmayı sürdürmüştür. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutlu olarak yayın yapan basın organlarının haber konuları da genel yayın politikalarına göre değişebilmektedir.

Ulusal ve yerel basın organlarının haber ve diğer içeriklerinde belirleyici olan unsur hedef kitlenin ilgisini çekecek konular ve gelişmeler olmaktadır. Özellikle yereldeki merkezi ve yerel yönetimlere ait gelişme ve değişimler yine ağırlıklı olarak yerel basının önem verdiği içeriklerden olurken önem durumuna göre ulusal basının genelde bölge eklerinde kimi zamanda ulusal boyutlu içeriklerinde yer alabilmektedir. Hedef kitlenin ilgi ve beklentisine göre oluşturulan yerel gelişmelere ulusal ve yerel basının nasıl baktığı kurumlarla vatandaş arasında köprü görevi üstlenen basının yapısının ortaya konması açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede bu çalışmanın konusunu Etimesgut Belediyesi tarafından 1999 yılından beri yapılan Uluslararası Anadolu Kültür ve Sanat Festivali ve bunun basında temsili oluşturmaktadır. Ankara'nın önde gelen merkez ilçelerinden olan Etimesgut, yerel basın organları açısından da önemli bir yerleşim

birimidir. Etimesgut'taki yerel basın ve ulusal basının Etimesgut Belediyesi tarafından düzenlenen ve sadece ilçede değil Ankara genelinde bilinen ve ilgi duyulan etkinliğe nasıl yaklaştığı bu çalışmada incelenmektedir. Festivalin yapıldığı dönemde basının bu etkinliklerle ilgili haberleri içerik analizi yöntemiyle ele alınarak basının festivale bakış açısı ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Basın, Ulusal Basın, Medya, Yerel Kültür, Festival

PRESENTATION OF THE NEWS IN THE NATIONAL AND LOCAL PRESS: THE MEDIA COVERAGE OF THE INTERNATIONAL ANATOLIAN DAYS CULTURE AND ARTS FESTIVAL

Abstract

Reporting has a special importance within the tasks and functions of the press. News is the main reason for the emergence of press organs. The news is always a fundamental element in the media's informing, publicizing and announcing the public, which is an indispensable part of the political system in democracies. Within the content of the press created according to the interests, wishes and expectations of individuals, the news continued to be an essential element of the press in every media except for the matricmedia. The news topics of media organs broadcasting locally, regionally, nationally and internationally may also vary according to general broadcasting policies.

The decisive factor in the news and other content of national and local press organs is the issues and developments that will attract the attention of the target audience. While the developments and changes of the central and local governments, especially in the local, are among the content that the local press gives importance to, they can be included in the regional supplements of the national press and sometimes in the national content. It is important in terms of revealing the structure of the press that acts as a bridge between the institutions and the citizens how the national and local media view the local developments created according to the interests and expectations of the target audience. In this context, the subject of this study is the International Anatolian

Culture and Art Festival, which has been organized by Etimesgut Municipality since 1999, and its representation in the press. Etimesgut, one of the leading central districts of Ankara, is also an important settlement for local media. This study examines how the local press and national press in Etimesgut approach the event organized by the Etimesgut Municipality and known and of interest not only in the district but also in Ankara. During the period of the festival, the news of the press about this event is analyzed by content analysis method and the perspective of the press towards the festival is revealed.

Keywords: *Local Press, National Press, Media, Local Culture, Festival*

Giriş

Diğer kitle iletişim araçları gibi gazeteler de hedef kitlelerine ulaştırdıkları içerikle toplumları değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Kitle iletişim araçlarının en eskilerinden olan gazeteler daha ayrıntılı içerik vermeleri yanında geleceğe yönelik belge niteliği taşımaları açısından da diğerlerinden ayrılmaktadır. Toplumdaki farklı kişi ve gruplara seslenebilen bu araçlar hedef kitlelerine göre yerel, bölgesel ve ulusal boyutlu olarak yayın yapabilmektedir.

Gazeteler ilk çıktıkları yıllardan itibaren toplumu bilgilendirmeyi, eğitmeyi ve halkı toplumsallaştırmayı kendine amaç edinmiştir. Bu çerçevede yayınlarına devam eden gazeteler günümüze kadar birçok dönüşüm yaşamıştır. Özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler ve haber yapım sürecinde teknolojinin daha yoğun kullanılması gazetelerin geniş kitlelere hitap edebilmesini sağlamıştır. İçerisinde yaşadığımız 21. Yüzyılla birlikte farklı bir alana evrilen kitle iletişim araçları geleneksel üretim süreçlerini sürdürürken uydular ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte yayınlarını dijital platformlar üzerinden de hedef kitlelerine ulaştırmaya başlamışlardır. Bunun bir sonucu olarak hedef kitleleri açısından yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası boyut ortadan kalkmış ve medya içerikleri küresel boyutlu olarak farklı coğrafyalardaki insanlara ulaşmaya başlamıştır.

Ulaşabildiği kitleler açısından özelde gazeteler, genelde ise bütün medya kuruluşları yayın içerikleri konusunda izlenen yöntem,

başka bir ifade ile genel yayın politikaları açısından yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası özelliklerini devam ettirmektedir. Örneğin yerel gazetelere dijitalleşme ve internetin sağladığı fırsatlarla dünyanın hemen her yerinden ulaşılabilmesi mümkün iken genel yayın politikalarının bir gereği olarak yayın içeriklerini önceki dönemlerde olduğu gibi yine yerel haber ve yorumlardan oluşturmaktadır. Gelişen teknoloji ve iletişimde küreselleşmeye rağmen yerel basının izlediği bu yayın politikası demokrasilerde yerel ve genel yönetimlere yönelik olarak kamuoyunun oluşması, idare ve yönetimlerin denetlenmesi, yönetenlerle toplum arasında iletişimin sağlanması açısından önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Ulusal ve yerel basın içeriklerine genel olarak bakıldığında siyaset, ekonomi, dış politika, mali ve finansal hareketler, kültür ve sanat, spor gibi konular olarak kategorize edildiği görülür. Kültür ve sanatla ilgili haber, yorum ve eleştiriler uzunca bir dönemdir yazılı basının gündem konusu olmuş, bu alanla ilgili tematik yayınların yanında gazete ve dergiler de günlük olarak içeriklerinde bu alana yer vermişlerdir. Kültür ve sanatla ilgili yayınların toplumun alanla ilgili gelişme, değişme ve yeniliklerden haberdar olması yanında kültürel ve sanatsal değerlerin ilgili kitleye aktarılmasını sağladığı bilinmektedir. Ulusal ve yerel gazeteler bu tür içerikleriyle siyasal sistemdeki görevlerine yerine getirirken kültür ve sanatın mevcut ve gelecek kuşaklara aktararak toplumsal birlik ve beraberliğin oluşması ve devamında önemli bir misyon üstlenmektedir.

Bu çalışmanın konusu da bu çerçevede önem taşımaktadır. Etimesgut Belediyesi tarafından 2019 yılında yapılan 16. Uluslararası Anadolu Kültür ve Sanat Festivali ile ilgili ulusal ve yerel gazetelerde çıkan haberler çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Ankara'nın en büyük ilçelerinden olan ve 1999 yılından beri yapılan bir kültür ve sanat etkinliğine ulusal ve yerel basının nasıl yaklaştığı çalışmada ele alınmaktadır. Haberler üzerinde yapılan içerik analizi yöntemi ile ulusal ve yerel basının bu festivale nasıl yaklaştığının ortaya konması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışma çerçevesinde ulusal basını temsilen seçilen *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Sabah* gazeteleri ile

Etimesgut'ta yayınlanan yerel basını temsilen seçilen *Anadolu, Başkent, İlk Sayfa, Ticari Hayat ve Zafer* gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmada önce ulusal ve yerel basın kavramları ele alınmış, sonra bunların haber değerleri üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise ulusal ve yerel gazetelerin Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali ile ilgili haberleri analiz edilmiştir.

1. Ulusal ve Yerel Basın Kavramları

Çağdaş anlamda ilk yazılı medya kuruluşlarının ortaya çıkmasından günümüze uzanan tarihsel süreçte alana radyo ve televizyon da katılmıştır. Dijitalleşme ve internetin yaygınlaşması ile birlikte medya kuruluşları yeni bir alana evrilmiş, yeni dönemle birlikte gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları geleneksel medya olarak adlandırılırken dijital platformları kullanarak yayınlananlar yeni medya olarak sınıflandırılmıştır. İçerisinde bulunduğumuz 21. Yüzyıl diğer alanlar gibi medyanın da dönüşümüne sahne olmakta, bu çerçevede özellikle yazılı medya kuruluşlarının mevcudiyetlerini koruma noktasında büyük sorunlarla karşı karşıya kalacaklarına ilişkin tartışmalara tanıklık etmektedir. Yakın gelecekte yazılı basının nasıl bir konum sergileyeceğine ilişkin tartışmalara rağmen gazete ve dergiler uzunca bir dönemdir yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutlu olarak yayınlarını sürdürmektedir.

Gazete ve dergilerle ilgili yapılan bu sınıflamada ne oranda ve ne kadar alandaki okuyucuya ulaşmaları değil yayın içeriklerini hangi boyutlu olarak oluşturdukları etkili olmaktadır. Yerel gazete dendiği zaman öncelikle yerel ölçekli haber, gelişme, değişme ve yorumların içeriklerini oluşturduğu yayın organları akla gelirken ulusal gazetelerin içeriklerini ulusal boyutlu haber, gelişme, değişme ve yorumların içeriklerini oluşturduğu yazılan medya kuruluşları anlaşılmaktadır. Yerelliğin boyutları yerleşim biriminin konum ve nüfusuna göre değişebilmektedir.

Sınıflama yapılırken dağıtım belirleyici unsurlardan birisini oluşturmaktadır. Ulusal gazeteler ülkenin tamamına hitap eden ve tek bir basım yayın kuruluşu tarafından ülkenin minimum yüzde 70'ine dağıtılan basılı materyallerdir. Bu kuruluşlar tek bir isimle yayın yapan

ve tüm ülke bilinen basını ifade etmektedir (Altun, 2005: 79). Ulusal gazeteler, içerisinde her türlü siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel haberlere içeriğinde yer veren, aldığı ilan ve reklamlar ağırlıklı olarak ulusal ve uluslararası düzeyde olan basın yayın araçlarıdır. Bu yayın organları tüm ülkenin ortak gündemini anlatan ve tüm toplumu ilgilendiren konuları işleyen iletişim araçlarıdır. (Bodur 1997: 29).

Ulusal gazeteler genellikle birden fazla merkezlerde, kimi durumlarda tek merkezde basılsa da ülke sathına dağıtımı yapılmaktadır. İçeriğinde yer alan siyasetten ekonomiye, dış politikadan spora, kültür ve sanattan magazine kadar farklı konuları gündemine alsalar da gündem konularının ulusal boyutlu olmasına özen göstermektedir. Bu gazetelerin genel bir özelliği ülke düzeyinde büyük bayiler tarafından dağıtımının ve hedef kitleye ulaştırılmasının gerçekleştirilmesidir. Diğer bir özellikleri ülke sathının tamamına yakınındaki okuyucularına ulaşmalarıdır (Megep, 2007: 11-12).

Ulusal gazeteler tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiklerinde ağırlıklı olarak 19. Yüzyıldaki basım ve ulaşım alanındaki gelişmelerin bu yayın organlarını değiştirdiği gözlenir. Geniş kitleye ulaşabilmeleri dağıtımın gelişmesine bağlı olmuştur (Tokgöz, 2008: 55). Daha çok büyük şehirlerde çıkarılan ve dağıtımını sınırlı olan gazetelere olan ilgi eğitim seviyesinin yükselmesi ve sosyal refah düzeyinin artması ile birlikte talep artmıştır. Artan talep basım teknolojisinin gelişmesi ile birlikte karşılanabilmiş, ulaşım ağlarının yaygınlaşması, iletişim araç ve gereçlerindeki yeni buluşlar sonraki dönemlerde anlamını bulacak olan ulusal boyutluluğu getirmiştir. Gazetelerin bir bölümü ulusal boyuta taşınırken yerel olaylara içeriklerinde yeterince yer verememeleri sebebiyle bir bölümü de yerel boyutlu olarak örgütlenmiş ve yerel gazeteler olarak adlandırılmıştır.

Yerel basın isminden de anlaşılacağı üzere içinde yer aldığı bölgenin haberlerini yapmaktadır. Ülkenin çeşitli yerlerinde farklı büyüklükte yerel basın kuruluşları bulunmaktadır. İl merkezleri, ilçeler ve hatta bazı beldelerde bile yerel gazetelerin çıktığı görülmektedir. Bu gazeteler günlük, haftalık ve aylık gibi çeşitli periyotlarda yayınlarını sürdürmektedir. Yer aldığı yörenin haberlerini yapan yerel basın bu

bölgenin sorunlarını dile getirmekte ve halkın isteklerini daha yakından takip edip ilgililere aktarma hususunda önemli işlevleri yerine getirmektedir (Girgin, 2001: 235).

Yerel basın genel olarak faaliyette buldukları toplumun anı deposu, belleğidir. Zamansal ve mekânsal denetim araçlarıdır. Bölgesel gerçekliğin yerel kamuoyuna yayılmasına aracı olan bu kuruluşlar özgün bilgileri üretimi ve halka sunumuna yardımcı olup yerel tarihi canlı tutmaktadır. Bu belleği sürekli canlı tutmaları yerelliğin oluşturduğu tarihsel yapıyı hep diri, ayakta ve akılda yer etmesini sağlamıştır. Yerel medya bölgeyle ulusal basına göre daha içli dışlı olduğu için halk tarafından üzerinde daha fazla baskı hisseder ve kamuoyu bilgilendirme görevini yerine getirirken ulusal basına göre daha çok dikkat eder. Çünkü ulusal basına göre yerel basın halkla daha yakın ilişkiler içerisindedir.

Yerel medya ulusal basınla karşılaştırıldığında yerel yöneticileri etkileme bakımından daha büyük avantaja sahiptir. Yerel basının alternatif olarak görülebilecek bu gücü sayesinde bölgesel anlamda ulusal basının ülke iktidarına karşı gücünden daha üstündür (Köse ve Bakan, 2010: 11).

Basın tarihsel süreç içerisinde yaşadığı birçok teknolojik gelişme ile birlikte toplumsal bir kurum olarak bulundurduğu elemanları, içinde var olduğu toplumun genel özellikleri ve yönetimle ilgili değişkenler dolayısıyla birçok sorunla karşılaşmakta ve aynı zamanda bazı sorumlulukları da üstlenmektedir. Ülke çapında yayın yapıp geniş kitlelere ulaşan ulusal basının yanında, içinde yaşadığı şehirde ya da bölgede yayınlanan ve daha küçük bir kesme hitap eden yerel basın da bugün hem pek çok sorunla mücadele etmekte hem de toplumsal olarak yaşama katkıları bakımından işlevsel güçlere sahiptir.

Yerel basın aslında ulusal basına ekmek yediren bir yere de sahiptir. Ulusal basının ulaşamadığı bazı haberleri ona servis eder. İçinde bulunduğu bölgeyi iyi tanıyan yerel basın bölge hakkında en iyi bilgiye sahiptir. Yerelde yaşayan insanlarla iç içedir. Bölge insanı bu gazetelerde kendini ilgilendiren olayları bulur, şehir hakkında kendi sorunları hakkında haberleri daha çok görür. Yerel basın yerel halkın

yakın akrabası gibidir. Ulusal basın halka ne kadar ulaşmaz geliyorsa yerel basın da o kadar yakın ve ulaşılabilir. (Vural, 1990: 242)

Yerel basın yaptığı haberler, çektiği fotoğraflar, gündeme getirdiği sorunlar, kentle ilgili ihtiyaçlar ve sosyal etkinliklerle ilgili enformasyonu aktarmasıyla bölgede yaşayan insana ‘yaşanan yer’ duygusunu hissettirmektedir. Basın ister ulusal ister yerel olsun bazı sorumluluklara sahiptir. Bu sorumluluk basının küçük çaptaki bölgeye hizmet ediyor oluşuyla ya da yaptığı işin niteliğiyle ölçülmez. Yerel basının da ulusal basın kadar önemli işlevleri vardır.

Ulusal ya da uluslararası basın yayın kuruluşları hedef kitlelerine genelde düşünemedikleri erişemedikleri dünyayı sunarken onların sorunlarını çözmede yetersiz kalmaktadır. Yerel basının niteliği ise yayımlandığı bölgedeki haklın sorunlarını çözmeye yardımcı olmak ve toplumsal ilişkiye olumlu anlamda katkı sağlamaktır. Bu durum da yerel basının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Yerel basın halkın sesi olup yönetimle halk arasında bir köprü kurarken aynı zamanda yerel yönetimin sesi olup onların yapmak istediklerini hem bölgeye hem de tüm ülkeye aktarmaktadır. Bu anlamda küresel dünya da tek tip yaşamı egale edip alternatif seçenekler sunar. Yerel basın bölgesel olanı ön plana çıkarırken, küresel dünyanın karmaşısında kaybolan insanlara bir çıkış yolu göstermektedir (Girgin, 2009: 236-239).

2. Ulusal ve Yerel Basında Haber Ölçütleri

İnsanların ilgisini çekebilecek, zamanlı olan bir olayın, gelişmenin, değişimin edebileştirilmiş özeti şeklinde tanınan haber (Güz, 2005: 61), medya kuruluşunun genel yayın politikasına göre farklı değerlendirilebilmektedir. Geleneksel ve yeni medya kuruluşları için haber hemen her dönemde içeriği oluşturan temel bir unsur olmakla birlikte gündeme gelen hangi konuların haber olabileceği konusundaki belirleyicilik ilgili medya kuruluşunun genel yayın politikası olmuştur. Tematik yayıncılık yapan medya kuruluşları için haber ve haber ölçütleri farklı olurken yine medya kuruluşunun yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası olmasına göre bu ölçütler değişiklik göstermektedir. Örneğin ulusal ölçekli yayın yapan günlük bir gazete için toplumun tamamını ilgilendiren gelişme ve değişimler haber değeri taşıırken

yereldeki konular çok gündem konusu olamamaktadır. Benzer bir biçimde yerel boyutlu yayınlanan günlük gazetelerin gündemini de ağırlıklı olarak yerel konular oluşturmaktadır.

Genel olarak haberin oluşabilmesi için bir olaya, fikre, değişmeye veya soruna ihtiyaç vardır ve bu olmadan haber yazılamaz (Hicks, 2004: 11). Özetleme haber için vazgeçilmezdir ve olaylar, fikirler, sorunlar özetlenerek verilir. Sorunlar, gelişme ve değişmeler haber haline getirilirken edebileştirilerek, başka bir ifadeyle basın dili ile anlatılır. Basının kullandığı haber dili ne bilimsel ve çok edebi, ne de çok sıradan ve alt kültür düzeyine seslenmeyen, farklı eğitim ve kültür seviyesindeki insanların anlayabileceği bir dildir. Habere esas olan konuların yeni, başka bir deyişle zamanlı olması önemlidir. Zamanlılığı belirleyen yenilik, anılık ve geçerlilik olmaktadır. Bu çerçevede haber her şeyden önce güncel olmalı, gündem dışında kalan olayları esas almamalıdır (McQuail, 1994: 213). Sistemik olay ya da gelişmeler haber olamamakta, haber konusu olan gelişme değişmeler gündemden çıktığı andan itibaren haber değeri de taşımamaktadır. İlgi çekicilik konusunda zıtlıklar hep ön planda olduğu için beklenmeyen ve olağan dışı olayların haber olma özelliği her zaman fazla olmuştur.

Hangi gelişme, değişme ve konuların haber olabileceği, diğer bir deyişle haber değeri kazanabileceğine ilişkin farklı yaklaşımlar ortaya konmaktadır. Bununla ilgili olarak; olayın hangi sıklıkla olduğu, yoğunluk değeri veya eşik değeri, kesinliği, anlamlılığı, uyumluluğu, anılığı, devamlılığı, düzenlenmesi, seçkin milletlerle ilgililiği, aynı şekilde elit insanlarla ilgili olması, genel insanlarla ilgililiği, olumsuz şeyleri içermesi haber olmasında etkili olduğu belirtilmektedir (Galtung, 1973: 129-135; Frost, 2001: 17). Bu çerçevede yine; etnik merkezlik, kişi haklarına saygılı demokrasi, sorumlu kapitalizm, küçük şehir pastoralizmi, bireycilik, ılımlılık, sosyal düzen, liderlik gibi unsurların olayların, sorunların, gelişme ve değişmelerin haber olmasında belirleyici olduğu görüşü vardır (Çebi, 2002: 124-125). Başka bir bakış açısına göre olaylar haber haline getirilirken güçlülerin bakış açısının ön planda tutulduğu belirtilmektedir (Shoemaker, 1997: 102). Haber değer

ölçütleri konusunda çok farklı görüşler olduğu (Güz, 2005: 64-71), her bir görüşün farklı bakış açısı ortaya koyduğu dikkati çekmektedir.

Haber değer ölçütleri ile ilgili genel ilkeler ortaya konurken kuşkusuz gazeteler açısından yerel ya da ulusal boyutlu olmaları (Mutlu, 2017: 138), bu çerçevede genel yayın politikaları (Karaduman ve Karaduman, 2004: 246), basın organının işleyiş yapısının (Golding ve Elliott 1979: 114) etkisi vardır. Basın organının konumu, seslendiği kitlenin özellikleri ve beklentileri (Aveikurt, 2005: 76), haber kaynaklarının konumu ve zenginliği belirleyici olabilmektedir. İletişim teknolojisi ve haber kaynakları olarak son derece zengin bir ağa sahip olduğumuz günümüzde hala medya kuruluşlarının özel haber yapmadaki başarı ya da başarısızlığı haber ve haber konularını farklılaştırabilmektedir. Günümüzde çok söz konusu olmasa da geçtiğimiz asırda sıkça tartışılan çok seslilikle ilgili sorunlar (Gürkan, 2003: 164), siyasal sistemin konumuna göre iktidarların medya ile olan ilişkileri ve özgürlük noktasındaki sorunlar (Gencel Bek 2003: 132) haber seçimi ve değerlerini belirleyen unsurlar arasında yer almaktadır.

Demokrasinin gelişmişlik düzeyine göre medyaya tanınan alanın sınırlandırılması veya baskı altına alınması, muhalif veya muhalefet edebilecek basın organlarına uygulanabilecek baskılar, basın özgürlüğü ile ilgili demokrasinin öngördüğü sınırlamaların aşılması genel yayın politikaları ile birlikte medyanın haber ve haber değerlerinin farklılaşmasına sebep olabilmektedir. Yerel basın, ulusal basına göre iktidarın yaptırımlarından daha az etkilenebilmektedir. Yerel basın içinde yer aldığı bölgeye haber yapan ve o bölgede kurum olarak yaşayan bir örgüttür. Ulusal basın gibi yerel basının işlevlerinden birisi de hedef kitlesini toplumsallaştırmasıdır. Kent ortamı hakkında ortak değerlerin paylaşılması ve aktarılması hususunda öncüdür (Yılmaz,2005: 112). Yerel basın yaşadığı çevrede haber yaparken kullandığı haber kaynakları arasında Valilik, siyasi partiler, ekonomik ve siyasi olarak tanınmış kişiler, ticaret ve sanayi odaları, bürokratlar ve önemli iş adamları önemli haber kaynakları olarak görülmektedir (Cangöz, 2003:105). Bu tür haber kaynakları da bir takım baskıları da beraberinde getirirse de ulusal basına göre bunların oranı daha azdır.

Ulusal basının üzerindeki siyasi baskı yerel basında daha az olsa da yerel düzeyde bu baskıdan söz edilebilmektedir. Bu durum yerel basının yerel yönetimleri denetleme ve sorgulaması önünde önemli bir engel olarak görülmektedir. Siyasi yapı, sermaye sahipleri, reklam verenler vs. yayın politikaları üzerinde etkili olmaktadır. Bu durum da gazetecilerin haber yapma pratiklerini oldukça etkilemektedir. Çünkü gazeteciler eleştirel kimliklerini burada sergileyememektedirler. (Yaşın, 2009, s.116) Ancak tüm bu engellere rağmen yerel basın özü itibariyle bölgede olan bitenleri haberleştirmektedir. Bu durum bölge halkı için oldukça değerlidir. Çünkü kendi çevresiyle ilgili haberler yerel basında yer almaktadır.

Bu önemli işlevinin yanı sıra yerel basın bölge halkını bilinçlendirmekte, onların sorunlarını dile getirmekte, yerel kamuoyunun gelişmesi için siyasi gelişmeleri takip ederek haber ve yorumlarla demokratik bir ortam yaratmaktadır. (Canöz, 2011: 120). Yerel basının bölge için olan bu önemi ve yerine getirdiği işlevleri dolayısıyla haber üretim süreci tamamen bu bölgeye özgü olmaktadır. Ulusal basın İstanbul ve Ankara gibi merkezlerin dışında gelişen olaylara oldukça az yer vermekteyken yerel basın ulusal basına alternatif olarak yerel halkla ilgili haber yapmakta ve hedef kitesinin kültürel değerlerini korumaktadır. Ulusal basın ve yerel basının haber yapma süreçleri de bu noktada oldukça farklılaşmaktadır.

3. Yerel Basın ve Yerel Kültür İlişkisi

Bölgesel, ulusal ve uluslararası basına göre yerel basının seslendiği hedef kitle daha küçüktür. Bu sebeple yayınlandığı bölgedeki insanların basın kuruluşuyla ilgisi yoğundur ve yerel basından büyük beklentiler vardır. Bu durum yerel basının sorumluluklarını artırmaktadır. Ulusal basın hitap ettiği kitle için daha ulaşılmaz bir görünümdeyken yerel basın bunun tam tersi olarak algılanmaktadır. Bu yüzden halkın yoğun ilgisi olduğu gibi yerel basın da halkı iyi tanımaktadır. Bölgede olanlara hakim ve bölge insanının değerlerini gözeterek habercilik yapmaktadır.

Yerel basın hedef kitesiyle sıkı ilişkiler içerisindedir ve bu yüzden halkın yerel basından beklentileri yüksektir. Halkın bu

beklentileri arasında objektif habercilik anlayışıyla bilgi aktarımı, toplumsal bir bütünlüğün sağlanmasında yerel basının aracı olması, bölgede yaşayan farklı gruplara eşit şekilde yaklaşılması ve grupların beklentilerinin de yerel basınında yer alması yer almaktadır. Ayrıca ortak kültürel belleğin oluşturulması ve o bölgede yaşayanların sosyal uyumunu sağlayacak yerel aidiyet değerlerinin sürdürülmesi gibi kültürel değerlerin korunması gibi çeşitli beklentiler vardır (Costera, 2010: 327).

Uydular, dijitalleşme ve internetle birlikte evrensel köye dönen dünyada hızlı bir değişim ve dönüşüm vardır. Kitle iletişimi alanında adeta sınırlar ortadan kalkarak yerel, bölgesel ve ulusal medya kuruluşlarının dünyanın büyük bölümüne yayınlarını ulaştırabilmeleri beraberinde yalnızlaşma ve çevreye yabancılaşmayı getirmektedir. Kültürel değer ve normların yok olduğu böyle bir toplumda bireyler eski geleneklerini ve kültürel değerlerinin özlemini yaşamaktadır. Yerel basın ise bu arzunun giderilmesinde önemli görevleri yerine getirmektedir. Yerel basının ele aldığı konular içerisinde var olduğu toplumla ilgili olduğu için bölge insanı kendinden parçaları bu yayın organında bulabilmektedir. Kültürel ve sosyal etkinlikler, kentle ilgili gereksinimler haberlerle sürekli halka ulaştırılmakta ve bu durum da bireye yaşanan yer duygusunu hissettirmektedir. (Güz vd., 2018: 7-8) Bir yandan küreselleşme süreci ile birlikte kültürlerin benzeştiği ortamda yerel basın hemen her bölgede faaliyetlerini sürdürerek yerel kültürün canlı olarak yaşanmasında önemli bir sorumluluğu üstlenmekte (Vural, 1996: 1063-1064), yerel kültürün koruyucusu ve taşıyıcısı konumunu taşımaktadır.

Yerel basın haberlerini oluştururken bulunduğu çevreyi temel alır. O çevreyle ilgili halkın dikkatini çekecek olayları haberleştirir. Yerel gazetelerde bölge ile ilgili haberler, toplumsal yaşamda gerçekleşen ve halkla ilgili haberler, şehirde yaşanan değişim ve dönüşümler, ulaşımında olan yenilikler ve sağlıkla ilgili gelişmeler yer almaktadır. Yerel basın bu yönüyle sayfalarında tam anlamıyla o bölgeyi işlemektedir (Büyükbaykal, 2005: 83).

Ulusal basın tüm ülkeye seslenirken hedef kitlesi farklı gruplardan oluşmaktadır. Ancak yerel basın ise daha türdeş bir grup vardır. Benzer kültürel değerleri paylaşan ve benzer yaşamları olan insanlar yerel basının hedef kitlesinde yer almaktadır. Yerel basının seslendiği kitle daha dar bir alanı kapsadığı için bu gruptaki insanlar yerel basını oldukça benimsemektedir. Genel olarak benzer nitelikte insanların yer aldığı yerel yörelerde insanların etkileşiminde yerel basın önemlidir. Çünkü onlara sahip oldukları kültürel değerleri hatırlatır ve insanlar arasındaki kültürel bir köprü ve aktarımcı olarak işlev görmektedir. (Kurşun, 2007: 378)

Yerel basın, topluma ait olanı ve toplum için önemli olarak görülenleri aktarması ile toplumsallaşmayı sağlarken bu sorumluluk insanların yerel kimliğinin oluşmasına ve yaşadığı coğrafyadaki kültürel değerlere yabancılaşmamasına yardımcı olmaktadır (Vural, 1999: 114).

Kentle ilgili haberlerin yerel basın da yer alması, kentin sorunlarını kentin gündemine getirmesi ve bunun yanında toplum kültürel ve sosyal değerleriyle ilgili etkinlikleri önemsemesi yerel basının halk nazarında önemli bir kurum olarak yer almasını sağlamaktadır. İnsanların yaşadıkları yeri sevmesi ve oranın değerlerini yıllar geçse de sahip çıkmasında yerel basının kültürel aktarıcı olmasının önemi büyüktür. (Gezgin, 2009: 236).

Küreselleşme süreci ve bunun bir sonucu olarak dünyada sınırların silinmeye başlamasıyla beraber kültürler de benzeşmeye başlamıştır. Bu benzeşim sürecinde ülkenin tümüne ait olan genel kültürel öğeler silikleşirken yerel kültürel değerler de etkisini yitirmeye başlaması yerel basının önemini ortaya koymaktadır. Yereli ön plana alması ve yerelde yaşanan hadiseleri, etkinlikleri haberleştirmesi önemlidir. Fakat kültürel olanı koruması ve toplumda kültürel değerleri canlı tutması yerel basına ayrıca bir önemlilik katmaktadır. Yerel basın kültürlerin yok olmaması ve nesillerce sürdürülebilmesinde büyük bir sorumluluğu üstlenmektedir. Kültürel olanla ilgili haberleri yerel basın da çokça yer alması da bu işlevi dolayısıyla önem arz etmektedir.

Yerel ve ulusal basının uluslararası boyuta taşınsa da yerel bir festivali gündeme taşıması bu çalışmanın konusunu oluşturmuş, bu çerçevede Etimesgut Belediyesi tarafından düzenlenen Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin basında nasıl sunduğu çalışmada incelenmiştir.

4. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin Basında Sunumu

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali Etimesgut Belediyesi tarafından ilk olarak 1999 yılında düzenlenmiş ve bazı aralıklarla 16.sı 2019 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma çerçevesinde son yapılan Festivalin ulusal ve yerel basında nasıl yer aldığı her iki basın grubunun uluslararası boyutlu yerel bir Festivale bakışının ortaya konması açısından önem taşımaktadır. Çalışmada ulusal basından *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Sabah* gazeteleri ve bunların Ankara eklerinde çıkan haberler ile yerel basından *Anadolu*, *Başkent*, *İlk Sayfa*, *Ticari Hayat* ve *Zafer* gazetelerinde çıkan haberler değerlendirilmiştir.

Çalışma festivalin yapıldığı 30 ağustos 2019 ile 8 Eylül 2019 tarihleri arasında yapılan haberleri kapsamaktadır. Bu çerçevede ulusal ve yerel basından haberler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Haberler ele alınırken olumlu, olumsuz, nötr ifadeler dikkate alınıp buna göre haberler değerlendirilmiştir. Kodlama cetvelinde; beğenildi, destek verdi, coştı, ilgiyle izlendi, rüzgarı esti, eğlendi, renk kattı/renkli görüntülere sahne oldu, bağrına bastı, duygulandırdı, alkış aldı ifadeleri olumlu olara değerlendirilmiştir. Buna karşılık; uyardı, iddia etti, eleştirdi, hedef aldı, öne sürdü, sert çıktı, tepki çekti, protesto edildi, kızdırdı, veryansın etti ifadeleri olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Başladı, sundu, dedi, katıldı, seslendirdi, sahnelendi, gerçekleştirildi, konser verdi, düzenlendi, hediye etti ifadeleri ise nötr olarak kodlanmıştır.

4.1. Ulusal Basın

Ulusal basında yer alan haberler incelendiğinde festival ile ilgili *Hürriyet* Gazetesinde toplamda 2 haber yer almıştır. Bunlardan biri

Hürriyet'in Ankara ekinde yer alıp diğeri *Hürriyet*'in kültür sanat eki olan *Kelebek*'te kendine yer bulmuştur. *Milliyet* Gazetesi ise festival hakkında 4 haber yapmıştır. Haberlerin tamamı Ankara ekinde yer almıştır. *Sabah* gazetesi festival ile ilgili sadece 1 tane habere Ankara eki sayfalarında yer vermiştir.

	Olumlu haberler	Nötr haberler	Olumsuz haberler	TOPLAM
Hürriyet	1	1	0	2
Milliyet	4	0	0	4
Sabah	0	1	0	1
TOPLAM	5	2	0	7

Tablo 1. Ulusal basında yer alan festival haberleri

Gazeteler öncelikle kendi içerisinde değerlendirildiğinde *Hürriyet*'in haberlerinin 1 tanesi olumlu kategorisinde yer alırken 1 tanesi nötr bir biçimde sunulmuştur. *Hürriyet* Gazetesi bu çerçevede festivalle ilgili nispeten olumlu bir tutum sergilemiştir. *Milliyet* Gazetesi ise yaptığı bütün haberlerde olumlu ifadelerle verilmiştir. Bu çerçevede Ankara'da yapılan bu festivale *Milliyet* gazetesinin yaklaşımı oldukça olumludur. *Sabah* Gazetesi ise festivalle ilgili sadece bir haber yayınlamıştır. Bu haberde nötr ifadelerle sunulmuştur. Buna göre *Sabah* Gazetesi festivalle ilgili nötr bir tavır göstermektedir.

Gazeteler birbirleriyle karşılaştırıldığında ise *Milliyet* gazetesi sayfalarında en çok festivalle ilgili haber yapan gazete olarak görülmektedir. Gazetenin bu haberlere yaklaşımı tamamen olumludur. Buna göre gazete kültür sanat içeriklerine karşı diğer gazetelere nazaran daha ilgili bir yayın politikası izlemektedir.

Hürriyet Gazetesi ise festivalle ilgili yaptığı iki haberle nispeten olumlu bir tutum sergilerken kültür sanat içeriklerine karşı duyarsız olmadığını ortaya koymaktadır. *Sabah* gazetesine bakıldığında ise sadece 1 haber görülmektedir. Nötr ifadelerin yer aldığı bu haberle birlikte *Sabah* Gazetesi bu festivale karşı diğerlerine nazaran daha ilgisiz kalmıştır. Tüm gazetelere genel olarak bakıldığında haberlerin

çoğu Ankara eklerinde çıkmasına rağmen ulusal basın yerel bir kültürel etkinliğe karşı tamamen ilgisiz kalmamıştır.

Ulusal boyutlu bir gazetenin yerel ölçekli uluslararası bir festivali haber yapması yapılan etkinliği ile ilgili olabileceği gibi etkinliğin bölgesel eklerde haber yapılması yerel konulara önem verdiğinin de bir göstergesi olmaktadır.

Ancak incelenen üç gazeteden *Hürriyet*'in bir haberini kültür sanat sayfalarında vermesi etkinliğe sadece yerel boyutlu değil ulusal boyutlu olarak baktığının da bir göstergesidir. İncelenen üç gazetede Festivalle ilgili olumsuz bir haber yapılmaması ve olumlu haberlerin nötr haberlere göre daha fazla olması ulusal basının etkinliği olumlu yaklaştığını ortaya koymaktadır.

4.2. Yerel Basın

Yerel basında çıkan haberler değerlendirildiğinde *Anadolu Gazetesi* 5 habere sayfalarında yer vermiştir. *Başkent* ise festivalle ilgili 2 haberi, *İlk sayfa* 3 haberi sayfalarına taşımıştır. *Ticari Hayat* ise 1 haber yapmıştır ve bu haber ne olumlu ne de olumsuz ifadeler içermektedir. Son olarak *Zafer* Gazetesinin 2 haber yaptığı görülmektedir.

	Olumlu haberler	Nötr haberler	Olumsuz haberler	TOPLAM
Anadolu	4	1	0	5
Başkent	2	0	0	2
İlk Sayfa	1	2	0	3
Ticari Hayat	0	1	0	1
Zafer	2	0	0	2
Toplam	9	4	0	13

Tablo 2. Yerel basında yer alan festival haberleri

Yerel basında haberler olumlu, olumsuz ve nötr olarak kendi içlerinde değerlendirilmiştir. Buna göre *Anadolu Gazetesi*nde çıkan 5 haberin 4'ü olumlu olarak yansırken 1 tane haber nötr ifadelerle verilmiştir. *Anadolu*'nun bu noktada festivali yakından takip ettiği ve

olumlu bir tutum içerisinde olduğu söylenebilir. *Başkent* Gazetesi festival hakkında yaptığı 2 haberde de olumlu ifadeler kullanmıştır. Bu noktada festivale ilgisi çok yoğun olmasa da festivale ilgili tutumu olumlu yöndedir.

İlk sayfa Gazetesi ise festival ile ilgili toplamda 3 haber yapmıştır. Bunlarda 2'si nötr 1'i olumlu ifadeleri içermektedir. *İlk Sayfa* gazetesinin festival hakkında nötr bir tavrı olsa da festivale ilgisi olduğu gözlemlenmiştir.

Ticari Hayat sadece 1 habere sayfalarında yer vererek festivale yayın politikasının da bir gereği olarak ilgisiz kaldığı gözlemlenmiştir.

Son olarak *Zafer* Gazetesi ise festivale dair 2 haber yapmıştır. Bunların ikisi de olumlu ifadeleri barındırmaktadır. *Zafer* gazetesini bu çerçevede festivale olumlu bir yaklaşım sergilemekten, festival sürecine ilişkin ilgisi düşük düzeydedir.

Gazeteler birbirleriyle karşılaştırıldığında ise *Anadolu 5* haberle festivali en çok takip eden gazete olmuştur. *Anadolu* Gazetesi hem festivali yakından takip etmiş hem de olumlu bir tavır sergilemiştir. Kültür sanat içerikli bu etkinliğe *Anadolu* gazetesi sayfalarında oldukça fazla yer ayırmıştır.

Başkent ve *Zafer* gazeteleri benzer şekilde ikişer habere sayfalarında yer vermiş, iki gazete de haberlerini olumlu ifadelerle yayınlamıştır. Bu noktada *Başkent* ve *Zafer* gazeteleri *Anadolu* Gazetesine nazaran festivale daha ilgisiz görülmektedir, festivale ilişkin tutumları olumlu yöndedir.

Son olarak *İlk Sayfa* Gazetesinin festivale ilgili yaptığı 3 haberin biri olumlu yönde ifadeler içermektedirken 2 tanesi nötr olarak yayınlanmıştır. Bu noktada *İlk Sayfa* gazetesi diğer gazetelere kıyasla daha nötr bir tavır sergilerken, festivale ilgisi nispeten iyi seviyededir. *Ticari Hayat* gazetesi ise yayınladığı 1 nötr haber ile diğer gazetelere kıyasla festivale hem daha ilgisiz kalmış hem de nötr bir tutum içerisinde girmiştir.

Ulusal ve yerel basın kendi içerisinde değerlendirildiğinde her bir gazetenin hatta her bir haberin festivale yaklaşımı farklılaşmaktadır. Ulusal basın ve yerel basının bütünüyle karşılaştırılması genel yaklaşımı belirlemek açısından daha etkili olacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede ulusal basında incelenen üç gazetede toplam 7 haber yayınlanırken, yerel basında incelenen beş gazetede toplam 13 haber yer almıştır.

Ulusal ve yerel gazetelerde yayınlanan haberler genel olarak değerlendirildiğinde yer verilen haberlerin yaklaşık 7/10'u olumlu iken 3/10'u nötr olarak yayımlandığı dikkati çeker. Festivalle ilgili ulusal ve yerel basında olumsuz bir haberin yer almaması gazetelerin genel olarak etkinliğe olumlu ve nötr bir bakış açısıyla yaklaştıklarını göstermektedir.

Ulusal ve yerel basının yerel bir etkinliğe yaklaşımları değerlendirildiğinde yerel basının Festivale daha fazla yer vermesi gerektiği ancak bunun yapılmadığı ortaya çıkmaktadır. Festivalle ilgili olumsuz haber yapılmaması etkinliğin düzenleyicisi olan Etimesgut Belediyesine karşı olumsuz bir tavrın gösterilmediği anlamına da gelmektedir. Yerel basın hedef kitleyi itibari ile bölgede yaşanan olayları bölge halkına aktarmakla yükümlüdür. Aynı tarihlerde yerel basının gündemine daha çok oluşturacak başka gelişmelerin bunda etkili olup olmadığı ayrı bir araştırma konusudur.

Sonuç

Ulusal ve yerel basın ele aldığı konular bağlamında farklılaşmaktadır. Bu yayın organlarındaki gazeteler de sayfalarında kendi yayın politikasına uygun ve hedef kitleyi dikkate alarak yayınlar yapmaktadır. Yerel bir gazete bölge ile ilgili haberler yapmaktayken ulusal gazeteler tüm ülke önemli olan olayları sayfalarına taşımaktadır. Çalışma çerçevesinde incelenen Uluslararası Anadolu Kültür ve Sanat Festivali ile ilgili olarak ulusal ve yerel basında yayınlanan haberlerin bir etkinliğin kamuoyuna taşınması anlamında basının görevini yerine getirdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışmada ulusal gazetelerin yerel ekleri incelense de ulusal basın ve yerel basının Festivalle ilgili olumlu bir habercilik politikası izlediği, etkinliği ağırlıklı olarak olumlu biçimde verdiği ortaya çıkmaktadır. Yerel basının yerel bir etkinliğe daha fazla yer vermesi gerekirken araştırma verileri bunun tam olarak yerine getirilemediğini ortaya koymaktadır. Yerel bir kültür ve sanat etkinliği ile ilgili ulusal ve yerel basında olumsuz bir haber yayınlanmaması genel olarak basının bu tür etkinliklere destek verdiği anlamına da gelmektedir.

Kaynaklar

1. ALTUN, A. (2005). “Yerel Medya Çalışanlarının Eğitim İhtiyacı ve Yerel Medya Enstitüsü”, *İletişim Araştırmaları*, 3, 1-2, s. 75-104
2. AVCIKURT, C. (2005). *Turizmde Tanıtma ve Satış Geliştirme*, Değişim Yayınları, İstanbul
3. BODUR, F. (1997). *Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
4. BÜYÜKBAYKAL, G. (2005). “Türkiye’de Yerel Basının İşlevi ve Önemi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 23, s. 83-88.
5. CANGÖZ, İ. (2003). “Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Basın, Habercinin El Kitabı Gazetecilik ve Habercilik”, *Medya ve Toplum*, Ed. S. Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, s. 101-118
6. CANÖZ, K. (2011). “Yerel Televizyon İzleme Alışkanlıkları ve Motivasyonlar: Konya Örneği”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 33, s. 113-136.
7. COSTERA, M. (2010). “Democratizing Journalism? Realizing The Citizen's Agenda For Local News Media”, *Journalism Studies* 11, 3, s. 327-342.
8. ÇEBİ, M. S. (2002). *Haberi Anlamak*, Gazi Kitabevi, Ankara
9. GALTUNG, J., RUGE, M. (1973). “Structuring and Selecting News”, *The Manufacture of News*, Ed. S.Cohen, J. Young, Constable, Londra
10. GENÇEL BEK, M. (2003). “Yerel Politika ve Yerel Medya”, *Medya ve Toplum*, Ed. S. Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayını, İstanbul, s. 131-146.
11. GEZGİN, S. (2009). *Türkiye’de Yerel Basın*, Der Yayınları, İstanbul
12. GİRĞİN, A. (2001). *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İnkılap, İstanbul
13. GOLDİNG, P., ELLİOTT, P. (1979). *Making the News, News Values and News Production*, London
14. GÜRKAN N. (2003). “Türkiye’de Gazetecilerin ‘Gözlükleri’/Medyanın Dönüşmeyen Kodları”, *Medya ve Toplum*, Ed. S. Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayını, İstanbul, s. 147-166.
15. GÜZ, N. (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*, Nobel Yayınevi, Ankara

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

16. GÜZ, N., , H., YEGEN, C. (2018). “Yerel Basının Kamuoyunu Oluşturma Görevi: Etimesgut Örneği Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı*, C. III, 29-30 Mart 2018, Ankara, s. 61-86 (<https://www.tarihteetimesgut.org/tam-metinler-1>).
17. HICKS, W. (2004). “Writing News”, *Writing for Journalists*, Ed. Hicks Wynford, Routledge Taylor&Francis Group, London and New York
18. KARADUMAN, S., KARADUMAN, M. (2004). “Bilgi Toplumunun Oluşmasında Televizyon Haberlerinin Yeri ve Önemine İlişkin Eleştirel Bir Bakış.” *Eskişehir 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, s. 243-251
19. KÖSE, H., BAKAN, U. (2010). “Erzurum Yerel Gazetelerinin Hizmet Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi (VZA) Yöntemiyle Ölçülmesi”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 13, 13, s. 7-28.
20. KURŞUN, A.K. (2007). “Yerel Basının Yerel Siyasi Katılıma Etkisi”, *Türkiye’de Yerel Basın*, Der. S. Gezgin, İstanbul: İstanbul Ün. İletişim Fakültesi Yayınları, s. 375-384
21. MCQUAIL, D. (1994). *Kitle İletişim Kuramı*, (Çev. A.H.Yüksel), And. Ün. Yayınları.
22. MEGEP. (2007) *Gazetecilik-Gazeteciliğin Temel Kavramları*, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
23. MUTLU, E. (2017). *İletişim Sözlüğü*, Ütopya Yayınevi, İstanbul
24. TOKGÖZ, O. (2008). *Temel Gazetecilik*, İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul
25. VURAL, A. M. (1999). *Yerel Basın ve Kamuoyu*, Anadolu Ün. Sos. Bil. Enstitüsü
26. VURAL, M. A. (1996) “Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın”, *Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı*, 2, 12, s.1063-1064
27. VURAL, A. M. (1990). "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Yerel Basın", *Kurgu Anadolu Ün.i İletişim Bilimleri Fak.i Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 8, 8, s. 241-253
28. YAŞIN, C. (2009). “Türkiye’de Yerel Basının Yapısal Özellikleri ve Üretim Koşulları”, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 28, s. 115-151.
29. YILMAZ, S. H. (2005). “Yerel Basının İşlevlerinin, Siyasal Katılım ve Denetim Olguları Açısından Değerlendirilmesi”, *İstanbul Ün. İletişim Fak. Der.*, 21, s. 111-115.

KÜLTÜRÜN AKTARICISI OLARAK SOSYAL MEDYA : SİYASİ PARTİLERİN ETİMESGUT'TAKİ YEREL ÖRGÜTLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Nurettin GÜZ

Prof. Dr., Ankara HBV Ün. İletişim Fak. Gaz. Böl.,
nurettinguz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2038-5652

Muhammed Asım YAYLA

Arş. Gör., Ankara HBV Ün. İletişim Fak. Gaz. Böl.,
muhammed.yayla@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8693-2727

Ali TANER

Arş. Gör., Ankara HBV Ün. İletişim Fak. Gaz. Böl.,
ali.taner@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8237-1467

Özet

Sosyal medya, uzunca bir süredir kültürün üreticisi ve aktarıcısı konumundadır. Klasik basının aksine sosyal medya geri bildirim çok daha yoğun olduğu bir mecradır. Ana akım medyada yer bulma şansları çok düşük olan siyasi partilerin yerel örgütleri, kendi kurum kültürlerini seçmene tanıtmak ve aktarmak için sosyal medya kullanımına ciddi bir ihtiyaç duyar. Aynı zamanda seçmenden daha kısa sürede ve daha yoğun bir şekilde geri bildirim alabildikleri için, yerel politikalarını üretirken bu geri bildirimlere dayanarak, daha sağlıklı bir politika üretme sürecini işletebilirler. Buna göre siyasi partilerin yerel örgütleri kendi siyasi kültürlerini seçmene aktarıırken seçmenin taleplerini politika üretme sürecine dâhil ederken sosyal medyayı bir araç olarak kullanmaktadır. Bu sebeple Etimesgut'ta faaliyet gösteren dört siyasi partinin sosyal medya etkileşimlerini ölçmek ve seçmenlerin ilgisinin ne düzeyde olduğunu belirlemek bu çalışmayı yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada, Etimesgut'ta siyasi faaliyet gösteren ve son genel seçimlerde en çok oyu almış olan dört parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, İyi Parti, Milliyetçi Hareket Partisi'nin 2020 yılının Ağustos ayındaki *Facebook* ve *Twitter* hesaplarının kullanımını incelenmiştir. Çalışmada nitel ve nicel olarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Medya, Siyasal İletişim, Politika Üretimi, Yerel Siyaset*

**SOCIAL MEDIA AS THE TRANSMITTER OF
CULTURE: THE USE OF SOCIAL MEDIA BY LOCAL
ORGANIZATIONS OF POLITICAL PARTIES IN
ETİMESGUT**

Abstract

Social media has been the producer and conveyor of culture for a long time. Unlike the printed press, social media is a channel where feedback is much more intense. Local organizations of political parties, whose chances of finding a place in mainstream media are very low, need to use social media in order to introduce and convey their corporate culture to the voters. At the same time, because they can receive feedback from the voters in a shorter and more intensive time, they can operate a healthier policy-making process based on these feedback while producing their local policies. Accordingly, local organizations of political parties use social media as a tool when they both convey their political culture to the voters and include the demands of the voters in the policy-making process. For this reason, measuring the social media interactions of the four political parties operating in Etimesgut and determining the level of interest of the voters has revealed the need to conduct this study.

In this study, the use of Facebook and Twitter accounts of The Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) (Justice and Development Party), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) (The Republican People's Party), İyi Parti (İYİ Parti) (The Good Party), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) (The Nationalist Movement Party), which are the four parties that are politically active in Etimesgut and have received the most votes in the last general elections, were examined in August 2020. Content analysis method was used qualitatively and quantitatively in the study.

Keywords: *Social Media, Political Communication, Policy-making, Local Politics*

Giriş

Demokrasinin gelişmesine paralel olarak medya kuruluşlarının daha özgür bir ortamda yayın yapmalarıyla birlikte siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda bu organlar daha farklı içeriklerle yayın yapma imkanına kavuşmuştur. Medyanın hedef kitleyi bilgilendirmek,

etkilemek ve yönlendirmek üzere verdiği mesajlardan bir bölümünü siyasi konular oluşturmuştur. Siyasal sistemin serbestçe oluşması ve demokrasinin sağlıklı işlemesi için siyasi içerikli mesajlar da dahil medyanın serbest bir biçimde haber, yorum ve eleştirilerini topluma iletmesi demokrasinin olmazsa olmaz ilkesi olmuştur. (Dönmezer, 1983: 2-11) Siyasal içerikli mesajlar siyasi parti ve adayların sadece seçim dönemlerinde değil hemen her zaman diliminde özelde seçmen, genelde toplumu bilgilendirme, siyasi konularda tutum ve kanaat oluşturma açısından önem taşımıştır.

İçerisinde bulunduğumu 21. Yüzyılla birlikte küresel boyutlu olarak toplumlar haber ve bilgi alma, bireysel ve kitle iletişimi alanında yeni bir aşamaya evrilmiştir. İnternet teknolojisinin yaygınlaşması ile birlikte medya geleneksel ve yeni olmak üzere iki temel kategoriye geçmiş, önceki dönemlerin bir anlamda sadece kaynaktan hedef kitleye yönelik içerik yayıncılığı olan ve içeriğin profesyonel çalışanlar tarafından oluşturulduğu kitle iletişim alanı yeni mecralara kavuşmuştur. Önceki dönemlerin ideal yapısını oluşturan hedef kitlenin de görüş, yorum ve eleştirileriyle sürecin bir parçası olma hedefi yeni dönemle birlikte uygulamaya konmuştur. (Güz, 2018:17-18) Kurumsal kitle iletişim araçlarının yanına yeni medya temelli olarak sosyal ağlar üzerinden gerçekleştirilen sosyal medya gelmiştir. Sosyal medya platformları bireyler ve grupların birbirleriyle iletişim kurdukları, yorum ve eleştirileriyle süreci değerlendikleri mecralar olması yanında siyasi, sosyal, kültürel ve ticari kuruluşların da kamuoyu oluşturmak, toplumsal eğilimleri değiştirmek ya da yönlendirmek, mal ve hizmet pazarlamak gibi amaçlarla yararlandıkları ortamlar haline gelmiştir.

Sosyal medya platformlarını kullanan kurumlardan birisini de siyasi partiler oluşturmaktadır. Sadece seçim dönemlerinde değil hemen her zaman diliminde taraftarlarını konsolide etmek, özelde seçmeni genelde bütün kamuoyunu kendi program, görüş ve önerileri doğrultusunda ikna etmek, yönlendirmek ve taraftarı yapmak, gündemin oluşmasına katkı sağlamak ve seslerini duyurabilmek için siyasi parti ve adaylar yeni mecraları sık zaman aralığı ile kullanmaya başlamıştır. Siyasi parti ve adayların sosyal medya platformlarında

yayınladıkları mesaj ve diğer içeriklerin hedef kitle tarafından cevaplandırılması, beğenilmesi ve paylaşılması bu mecraların önemli bir avantajı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretilen her içeriğin hızlı ve küresel boyutlu olarak hedef kitlelerine ulaşması, içerik üretimi ve bunların mecralarda yayınlanmasındaki büyük kolaylık sosyal medyanın siyasi parti ve adaylar tarafından yoğun kullanılmasına zemin hazırlamaktadır. Siyasi parti genel merkezleri sosyal medya platformlarını etkin kullanırken onların il, ilçe ve diğer yerleşim birimlerinde bulunan teşkilatları ile taraftarları da bu mecralar üzerinden mesajlarını hedef kitlelerine ulaştırmaktadır.

Siyasi parti teşkilatlarının siyasal iletişim ve propaganda amacıyla kullandıkları sosyal medya platformları arasında *Facebook* ve *Twitter* önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmanın konusunu Ankara'nın merkez ilçelerinden Etimesgut'taki siyasi parti teşkilatlarının sosyal medya platformlarından *Twitter* ve *Facebook*'ta yaptıkları paylaşımlar oluşturmaktadır. Siyasi parti yerel teşkilatlarının her iki platformunu nasıl kullandıkları ve etkileşim yoğunluğunun ortaya konması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Etimesgut Ankara'nın en yoğun nüfusa sahip üç ilçesinden birisi olurken son seçimlerde dört siyasi partinin ilçede önemli oranda oy potansiyeline sahip olması ilçenin örnek olay incelemesi için belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu çerçevede AK Parti, CHP, İYİ Parti ve MHP ilçe teşkilatlarının hesapları incelenerek her iki sosyal platformlarını kullanma durumlarının ortaya konması ile partilerin sosyal medya platformlarını ne oranda kullandıkları ortaya konmaya, yerel bazda partilerin katılımcı demokrasiye ne oranda destek verdikleri belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmada önce iletişim teknolojileri üzerinde durulacak, sonra ise dijital ortamda siyasal iletişim ve etkileşim ele alındıktan sonra internet ve katılımcı demokrasi konusu tartışılacaktır. Son bölümde ise konu ile ilgili yapılan alan araştırmasına yer verilecektir.

1. İletişim Sürecine Hedef Kitlenin Katılımı: Web 2.0 Teknolojisi

Demokrasi ile idare edilen ülkelerde siyasal partiler sistemin vazgeçilmez unsurları olarak iktidara gelmek üzere program, görüş, değerlendirme ve önerilerini halka iletmek, seçmenin teveccühünü kazanmak üzere farklı araçlar yanında medyadan yararlanmaktadır. Medya, siyasal partiler ile seçmenler ve kamuoyu arasında bir köprü görevi üstlenirken parti ve adaylardan aldığı mesajları hedef kitlelerine ulaştırmak ve gelen tepkileri bu kurumlara iletmeye önemli bir mecra olurlar (İçel, 1983: 52-53). Geleneksel medya kuruluşları bu görevi yerine getirirken hedef kitlenin iletişim sürecine katılımı çok az ya da hiç olmamıştır.

Ortaya çıkışı bir önceki asra gitse de yaygınlaşması, küresel boyut kazanması ve kullanıcı sayısının büyük oranda artması 21. Yüzyılda olan medyanın dijital platformlara taşınması ve bu platformlara özgü yeni medya siyasal iletişim sürecini de değiştirmiştir. Medyanın yeni yapıya dönüşmesi iletişimi her boyutta değiştirirken iletişim süreci ile ilgili büyük bir değişimi de getirmiştir (Carlson, 2005: 68; Herring, 2004: 47). Gelişen teknoloji sadece dijital ortamlar üzerinden yayın yapan medya kuruluşlarının doğmasını sağlarken dijital platformlarda oluşturulan ve sosyal medya olarak adlandırılan dijital ağlar aracılığı ile kurumsal medya kuruluşlarının yanına yine haber ve bilgi paylaşımının yapıldığı, eğlence ihtiyacının karşılandığı ve kullanıcı sayılarının değiştiği yeni bir alan ortaya çıkmıştır.

Sosyal medyanın oluşması ve sürece aktif olarak her üyenin katılabilmesi internet teknolojisinin gelişmesi ile mümkün olabilmiştir. İnternet ilk ortaya çıktığında kullanım şekli daha çok tek yönlüydü. Web 1.0 olarak adlandırılan bu dönemde internet kullanıcılarına bir takım bilgiler sunmaktaydı. Kullanıcıların bu bilgilere hızlı ve kolayca erişimi o dönem için önemli olarak görülmekteydi. Çünkü bu yeni teknoloji dünya tarihinde hiç olmadığı kadar büyük bir çığır açmıştı. Ancak bu dönemde internete bilgi sağlamak bazı teknik becerisi olanların kurduğu sitelerden ya da resmi kurumların kendi bünyesinde oluşturduğu web sayfalarından gerçekleştirilebiliyordu. İnternet

kullanıcıları bu dönemde sadece alıcı olarak konumlanmıştı. Ancak web 2.0 yapıyı bambaşka bir boyuta taşıdı. Yeni yapıyla birlikte kullanıcılar edilgen konumdan çıkarak iletişim sürecine aktif katılan ve içerik üretenler konumuna geldiler.

Wikiler, bloglar ve özellikle sosyal ağların gelişmesiyle kullanıcılar yeni bir kimliğe bürünmüşlerdir. Yeni kimlikleriyle içerik üreticisi haline gelen kullanıcılar ya da üyelere internet ortamı olağanüstü yeni imkanlar sağlamıştır (Bostancı, 2014:87). Web 1.0 döneminde sadece enformasyon alan bireyler web 2.0 ile birlikte içerik üretim sürecine katılabildiği için etkileşim artmıştır. Bireylerin sadece izleyici değil aynı zamanda katılımcı olmaları sebebiyle sosyal ağlar siyasal iletişimi de farklılaşmıştır. Siyasal partiler de tutum ve kanaatlerini tam olarak belirleyememiş ya da değiştirebilecek seçmenlere parti program, görüş ve önerilerini aktarabilmeleri için doğrusal bir yol bulmuştur. Bu çalışmalarında siyasi partilerin hedef kitlelerini sadece siyasal tutum ve kanaatlerini tam oluşturamamış seçmenler değil aynı zamanda kendi partilerinin taraftar ya da sempatanları da oluşturmuştur. Yeni sürecin en önemli yeniliklerinden birisini hedef kitledeki bireylerin süreçte aktif olmaları oluşturmaktadır. Seçmenler artık siyasi partilere ve kişilere doğrudan fikirlerini iletme şansına sahip konuma gelmiştir (Binark vd., 2014: 30). Yeni yapı katılımcı demokrasi adına önemli bir değişim olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnternetteki bu dönüşümün en büyük göstergesi üreticilik ve çok seslilik noktasında olmuştur. Web 1.0'ın statik yapısı tek yönlü bir iletişimi sağlamakta ve bu yönüyle geleneksel iletişim araçlarından farklı olarak sadece hız ve erişim imkanları ile farklılık sunmaktaydı. Fakat web 2.0 adeta devrim niteliğinde bir yenilikle kullanıcılara içerik oluşturma, içerikler hakkında fikir belirtme gibi imkanlar sağlamıştır. Bu gibi özellikleri sayesinde sosyal ağların gelişmesinde önemli bir işlevi yerine getirmiştir (Bozarth, 2010: 11). Sosyal medyanın ortaya çıkmasını sağlayan bu yenilikle beraber artık bireyler anlık etkileşimler kurabilmekte, hem üretici hem de tüketici olabilmekte, maliyet açısından sıkıntı yaşamamakta, bireysel olarak kendini ifade

edebileceği gibi aynı zamanda kitlesel ortamlara mesaj oluşturan olarak dahil olabilmekte, profesyonel bir beceriye sahip olmadan rahatça bu ortamlarda görüş, eğilim ve gözlemlerini paylaşabilmektedir. Bunun gibi birçok özellik sayesinde kullanıcılar geleneksel medyadan farklı olarak tamamen aktif olabilme konumuna geçmiştir. (Castells, 2006: 26; Geray, 2003: 27)

Teknolojinin getirdiği yeni imkanlarla birlikte siyasal iletişim farklı bir alana evrilirken siyasal parti ve adaylar açısından seçmene ulaşma önceki dönemlerle karşılaştırılmayacak oranda kolaylaşmıştır. İletilmek istenen içerik saniyeler içerisinde hedef kitleye ulaşmakta, bunun için kullanılacak mecralar çok alternatifli olabilmektedir. Önceki dönemlerde olduğu gibi seçmene ulaşmada kullanılacak kitle iletişim mecraları iletilecek mesajlar için belirli bir ekonomik bedel gerektirmemekte, süre ve ulaşılabilecek hedef kitleyi çok farklı boyutlara taşımaktadır. Bu durum sadece siyasal parti genel merkezleri açısından değil diğer teşkilatları ve adayları açısından da büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Seçim dönemleri dışındaki zaman dilimleri içerisindeki siyasal iletişimdeki aktivite yeni kitle iletişim ortamları ile birlikte artmış, özelde seçmen, genelde bütün kamuoyu ile ilgili iletişimin sürekliliği daha etkin olarak sağlanmaya başlamıştır.

Özellikle sosyal medya mecralarının partiler ve adaylarla ilgili mesajların paylaşıldığı alanlar olması (Keskin ve Sönmez, 2015: 347) demokrasilerde her parti ve adayın kolay biçimde seçmene ve kamuoyuna ulaşabilmesine zemin hazırlamıştır. Seçmen veya kamuoyunun siyasal iletişim sürecine sadece pasif alıcı değil aynı zamanda mesajın kaynağı olarak dahil olabilmesi siyasal anlamda kanaat ve tutum oluşturulması açısından yeni dönemin bir sonucudur. Siyasal tutum ve kanaat oluşturma sürecindeki bu değişim katılımcı demokrasinin gelişmesine verdiği destek sebebiyle ayrıca önemlidir.

2. Siyasal İletişimin İnternet Boyutu

Teknolojik gelişmeler sonucu internetin yapısının farklılaşması birçok alanı dönüşüme uğratmıştır. Bu dönüşümlerden biri de siyasal iletişimin gerçekleşme noktasında olmuş ve geleneksel iletişim araçlarında olduğu konumdan farklılaşmıştır. Yeni yapıyla birlikte toplumun siyasal iletişim sürecine müdahil olmasına zemin hazırlamasıdır. Sadece parti ve adaylardan gönderilen içeriklere maruz kalmamakta görüş ve önerilerini yetkililerle birlikte sürece dahil olanlara duyurabilmektedir.

Siyasal iletişim temel olarak siyasilerin kendi ideolojik fikir ve argümanlarını toplumda yer alan farklı kitlelere aktarmaktır. Bu kitleler bazen kendi ideolojisini doğrudan paylaşan bireyler olabileceği gibi bazen de tam tersi aktarılan ideolojiye tamamen karşı kişilerden oluşabilmektedir. Bu noktada siyasi aktörler çeşitli yol ve yöntemlerle karşıdaki kitleleri ikna etmek ve ideolojisini pekiştirmek amacıyla siyasal iletişime geçmektedir. (Aziz, 2007: 3-4) Diğer iletişim süreçlerinin farklı bir boyutu olan siyasal iletişim toplumsal hayatın bir gerçeği olmakta ve yönetim sürecine dahil olma, iktidara gelme ve hedef kitleyi ikna etmek üzerine kurulmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda kendi ideolojisine uygun bir dil ile iletişim faaliyetine geçirilirken siyasi mesajlar bu ideolojik dil üzerinden kurulmaktadır. Siyasal iletişim sadece seçim zamanlarında kurulan bir iletişim faaliyeti değil, hemen her dönemde ve süreklilik göstermektedir (Kılıçaslan, 2008:10). Siyasal iletişimin internet üzerinden yapılmasındaki en büyük fark burada ortaya çıkmaktadır. Artık seçim dışında da seçmene siyasal mesajlar gönderebilmek sosyal medya vasıtasıyla daha kolay bir hale gelmektedir.

Geleneksel medya aracılığıyla yapılan siyasal iletişim faaliyetleri geri cevap verme durumunun çok az olmaması sebebiyle daha çok çizgisel bir süreçte yürütülmekteydi. Bu durum etkili bir siyasal iletişimin gerçekleşmesinin önünde büyük bir engel olarak yer almaktaydı. Ancak yeni iletişim teknolojileri ile beraber bu durum değişmiştir. Web 2.0 teknolojisiyle beraber hayatımıza giren sosyal medya katılımcı demokrasi açısından önemli bir imkan sağlamış ve

bireylerin de siyasal iletişim sürecinde aktif olabilmesinin önünü açmıştır. Yeni iletişim teknolojileriyle beraber siyasal iletişimin internet ortamına taşınmasıyla artık içerikler daha kolay anlatılabilmekte ve seçmene aktarılabilir. İnternet üzerinden siyasal iletişimin en büyük faydası ise siyasal iletişimin sürekliliğinin artırılmasıdır. Siyasal iletişim önceleri de seçim zamanının dışında da yürütülen bir faaliyetti. Seçmeni sürekli hazır tutmak ve ideolojilerin belleklerde canlı kalmasını sağlamak için siyasal iletişim faaliyetleri sürekli yapıyordu. Ancak sosyal medya bunu daha da kolay hale getirmiştir (Karaçor, 1999, 130). Çevrimiçi ortamlar üzerinden yapılan siyasal iletişim faaliyetleri biçimsel değişikliklere yol açmıştır. Artık siyasal partiler geleneksel medya araçlarına gerek duymadan doğrudan kendi sosyal medya hesaplarından seçmene ulaşabilmektedirler. Bununla beraber geleneksel medyayla karşılaştırıldığında sosyal medya ortamları mesajların aktarımını daha hızlı bir hale getirmiştir. İletişimdeki bu hız olgusuyla beraber daha fazla insana ulaşım sağlama imkanı siyasal iletişimin internet üzerinden yapılmasını önemli kılmıştır. (Öksüz ve Yıldız 2004: 994).

Sosyal medya insanların yüksek seviyede etkileşime geçtiği bir platformdur. İnsanlar çeşitli konularda tartışmalara girebilmekte aynı zamanda kendi kişisel düşünceleri paylaşabilmekte ve bu paylaşım altında insanlar fikirlerini ifade edebilmektedir. Geleneksel medyaya göre sosyal medya pek çok farklı özellik barındırmaktadır. Televizyon ile birlikte radyo ve gazetenin birleşimi yeni bir araç ortaya çıkmış, aynı zamanda görüntü öğesini eklemesi bu araca bir olağanüstülük kazandırmışsa, sosyal medya da tüm bunların yanında insanların etkin şekilde sürece katılmasını sağlayarak etkileşim öğesini çok daha ileri boyutlara ulaştırmıştır (Klieber, 2009: 8).

İnternetin sağladığı en önemli faydalardan biri ise demokrasinin güçlenmesini sağlamasıdır. Sosyal medyayla beraber etkin şekilde iletişim sürecine katılan bireyler düşüncelerini özgürce ifade edebileceği ve aynı zamanda bu düşüncelerini geniş kitlelere yayabileceği bir platformda var olma şansı yakalamıştır. Pek çok eksik ve tartışmalı yanı bünyesinde barındırsa da kamusal alanın yeniden var

olması ve vatandaşların bu ortamda fikirlerini beyan edebilmesi açısından sosyal medya ön plana çıkmaktadır (Tokgöz, 2008: 295). Siyasal iletişim açısından sosyal medya önemli bir mecra olarak görülmektedir. Demokratik bir ortamın oluşması ve aynı zamanda gölgede kalan paydaşların da bu sürece katılabilmesi açısından bu tür platformlar önemli bir misyonu yerine getirmektedir. Özellikle yerel çapta faaliyet içerisinde olan siyasi örgütlerin bundan sonra sesini duyurabilmesi açısından sosyal medya önem arz etmektedir. Dijital platformlar üzerinden yaygınlaşan genelde yeni medya, özelde ise sosyal medya çağdaş demokrasilerde siyasal sistemin sağlıklı işlemesine büyük katkı vermiştir. Bunlar arasında; siyasal sistemin sağlıklı işlemesinin temel şartı olan seçmenin ya da kamuoyunun haber ve bilgi kaynaklarının artması, düşünce, yorum ve eleştirilerin daha geniş kitlelere ulaştırılması, siyasal aktörlerin program, görüş ve önerilerinin serbest ve yoğun biçimde hedef kitlelerine iletebilmesi vardır.

3. Katılımcı Demokrasinin Aracı Olarak Sosyal Medya

İnternet teknolojilerindeki gelişim ve bu gelişim sayesinde ortaya çıkan sosyal medya toplumsal hayatta ciddi değişimler yaratmıştır. Günlük rutinlerimizin arasına giren sosyal medyayı insanlar haberdar olmak ve başkalarıyla kolayca iletişime geçmek için kullanmaktadır. Sosyal medyanın hızlı olması ve kolayca erişim sağlayabilmesi milyonlarca insanın bu tür platformlarda var olmasına sebebiyet vermiştir. (Güz, 2018: 14-15) Böylesine yoğun bir ilginin olduğu mecralar siyasal kurum ve kişilerce de kullanılmaktadır. Bu sebeple siyasal iletişim açısından sosyal medya yeni bir alan olarak görülmektedir.

Web 2.0 teknolojisiyle beraber hayat bulan sosyal medya platformları ile birlikte konuşmalar, farklı ortamlardaki süreçlere katılım, farklı bağlantılara erişim, enformasyon için çeşitli sitelere erişim mümkün hale gelmiştir (Gunelius, 2011: 10). Ayrıca bu teknolojinin getirdiği en büyük yenilik çeşitli sosyal medya platformlarında etkileşimli iletişimin gerçekleştirilebilmesidir. Demokrasinin temel ilkelerinden olan halkın ülke yönetiminde söz sahibi olabilmesi, yönetimlerin medya yanından doğrudan halk tarafından denetlenmesi yeni medya yoluyla çok daha kolay olabilmektedir. Sadece denetim

değil kamuoyunun istek ve beklentilerini, farklı konulardaki görüşlerini bu platformlar aracılığı ile siyasal kurumlar ve yönetimlere iletmelerinin yolu açılmaktadır. Kamuoyunun doğrudan görüş, beklenti ve eğilimlerini yansıtabilmesi eylemsel olarak varlığını güçlü hissettirirken (Sezen, 2000: 52) siyasal kurumlar, yönetim ve karar alıcıların kamuoyu eğilimlerinin aksine karar alma süreçlerinde caydırıcı bir etkiye sahip olmaktadır.

Demokrasiler egemenliğin kayıtsız şartsız topluma ait olduğu ilkesi gereğince seçme hakkına sahip olanların eşit oy hakkı olduğunu kabul eder ve bu yönüyle en iyi siyasal rejim olarak kabul edilir. Eşit oy ilkesinin geçerli olması beraberinde sürece seçmenin aktif katılımını, sadece seçim dönemlerinde değil kamuoyunun diğer zamanlarda sürecin bir parçası olarak görüş, beklenti ve eğilimlerini ortaya koymasını gerekli kılar. Sosyal medya platformları sesini duyuramayan bireyler ve küçük grupların doğrudan eğilimlerini ilgililere ulaştırmasının yolunu açmıştır. Bu platformlar aracılığı ile siyaset kurumu ve yönetim kadroları adına topluma görüş, eğilim ve beklentilerini ortaya koymaları için yeni bir mecra oluşturulmuş, geleneksel medyanın etkin olarak kullanıldığı dönemlerdeki ağırlıklı tek yönlü iletişim etkileşim boyutuna taşınmıştır. Yeni yapı ile birlikte iletişim farklı bir aşamaya geçerken siyasal sistemin öngördüğü siyasal katılımın yoğunlaşmasını sağlamıştır (Dahlgren, 2005:148).

Sosyal medya platformlarının siyasal amaçlı olarak kullanımı siyasal parti teşkilat ve taraftarlarının topluma ulaşma amaçlı kullanımı kadar bireylerin siyasal gündemden haberdar olmak, çevresi, ülkesi ve dünyadaki gelişme ve değişimleri öğrenme amaçlı olarak da kullanılabilir. Siyasal amaçlı olarak ikna olmak ve ikna etmek, farklı görüşteki insanlarla tartışmak, kendi siyasal ve ideolojik görüş ve eğilimlerinin toplumda ne kadar taraftar bulduğunu öğrenmek, kendisi gibi düşünenlerle paylaşımlarda bulunmak da bu platformların kullanım amaçları içerisinde yer almaktadır. Siyasal partilerle birlikte bireyler de siyasal görüş ve ideolojilerinin propagandasını yapmak, siyasal bilinç yaratmak için sosyal medyada var olmaya çalışmakta (Arklan, 2016: 623-624), katılım düzeyleri farklı olsa da bireyler bu

platformlara katılmaktadır. Sosyal medya araçları sayesinde bireyler daha önce dahil olamadıkları siyasal iletişime bu mecralar aracılığıyla kolayca katılım sağlayabilmektedir. Sosyal medya siyasal katılımı, siyasi fikirlerin yayılımını ve bireylerin kendini net şekilde ifade edebilmesini kolaylaştırmakta ve böylece yönetenle seçmen arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir.

Siyasi partiler ve teşkilatlarıyla seçmenler arasındaki iletişim, ilişkiler ve bu anlamda kullanılan mecralar siyasal iletişimin de inceleme konuları arasında yer almasını sağlamaktadır. Siyasal iletişim mecralarının yoğun ve etkin kullanımı demokratik siyasal sistemin sağlıklı işlemesine yardımcı olmaktadır. Mecraların yoğunluğu toplumun siyasal içerikli konularla ilgi düzeyini artırırken siyaset üretme ve karar alma sürecinin iki yönlü gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Sosyal medya mecraları da bu katkı düzeyinin artırılmasında çok önemli bir işlevi yerine getirmekte ve siyasal iletişimin daha da güçlenmesine yardım etmektedir (Açıkgöz, 2007: 252). Sosyal medya mecralarının interaktifliği siyasal iletişimin de etkinliğini ve yoğunluğunu sağlamaktadır. Siyasal iletişim mecralarının geleneksel medyadan ağırlıklı olarak yeni medyaya evrilmesiyle birlikte ağırlıklı tek yönlü iletişimden çok yönlü bir iletişime geçilmiş (Öztürk, 2014: 400), iletişimin kapsam, hız, ulaşılabilirlik ve daha fazla mekan ve insana yayılması fırsatı doğmuştur. Siyasi parti temsilcilerinin yanında siyasal arenada aktör olarak görev almak isteyenlerin tanınırlıkları ve seçmen taleplerini daha kolay öğrenmeleri zemini oluşurken (Çıldan vd. 2012: 11) siyasi kadroların zenginleşmesine de fırsat yaratmıştır.

Siyasal amaçlı olarak kullanılan sosyal medya mecraları içerisinde *Facebook* ve *Twitter*'ın ayrı bir yeri vardır. Küresel boyutlu olarak bütün dünyada ve Türkiye'de her iki mecra siyasal liderler, parti genel merkezleri yanında parti teşkilatları tarafından da genel olarak siyasal iletişim mecrası ve özellikle seçim dönemlerinde propaganda amacı ile yoğun kullanılmaktadır. Partilerin yerel teşkilatları bu mecralar aracılığı ile özellikle yerel sorunlar, gelişmeler, değişmeler konusunda partilerinin görüş, değerlendirme ve önerilerini hedef

kitlelerine sunarken kamuoyunu kendi politikaları çerçevesinde oluşturma ve kamuoyu gündemine girmeye de çalışmakta, taraftarlarını artırmaya çaba harcamaktadır. Yerele ilişkin bu çalışmaların bilimsel bir inceleme konusu olması katılımcı demokraside sosyal medya platformlarının kullanımına ilişkin bir veri ortaya koyması adına önem taşımaktadır.

4. Etimesgut'ta Partilerin Facebook ve Twitter Kullanımı

Siyasal parti yerel teşkilatlarının katılımcı demokrasi adına sosyal medya mecralarından *Facebook* ve *Twitter*'ı ne oranda etkin kullandıklarının belirlenmesi için Ankara'nın merkez ilçesi Etimesgut'ta bir alan araştırması yapılmıştır. Etimesgut, Ankara'nın üç büyük ilçesinden birisi olurken sosyodemografik ve sosyokültürel özellikler açısından Ankara ve tüm ülkeyi temsil edebileceği öngörülmüştür. Bu çerçevede son seçimlerde Etimesgut'ta en çok oy alan dört siyasi parti olan, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), İyi Parti (İYİ Parti) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin Etimesgut yerel örgütlerinin sosyal medya hesapları incelenmiştir. İncelemede karşılıklı etkileşimin diğerlerine nazaran daha yaygın olduğu *Facebook* ve *Twitter* sosyal ağlarındaki kurumsal hesaplar ele alınmıştır.

Katılımcı demokrasi çerçevesinden ele alındığında, mevzubahis siyasi partilerin yerel örgütlerinin sosyal medya davranışları ve aldıkları geri beslemeler incelenirken, 2020 Ağustos ayında bu hesapların beğeni ve takipçileri, gönderi sayıları, etkileşim sayıları, yorum, yanıt ve alıntılı retweet sayıları içerik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bu gönderilerin ne kadarının yerel örgütlerin siyasi, kültürel faaliyetleri ve yerel gündem ile ilgili ne kadarının tebrik, kutlama ve ulusal gündem ile ilgili olduğu ele alınmıştır.

PARTİLER	Facebook		Twitter	
	Sayı	%	Sayı	%
AK Parti	7213	53.8	2988	82.0
CHP	1507	11.	482	13.2
İYİ Parti	3236	24.2	174	4.8
MHP	1461	11.0	-	-
TOPLAM	13417	100	3644	100

Tablo-1. Sosyal Medya Hesaplarının Beğeni ve Takipçi Sayıları

Etimesgut'ta parti teşkilatlarının *Facebook* sayfalarının kaç kişi tarafından beğenildiği, yine *Twitter* hesaplarının ne oranda kullanıldığına ilişkin veriler Tablo-1'de verilmektedir. Buna göre; partilerin sosyal medya hesapları incelendiğinde AK Parti'nin *Facebook* sayfasını 7213 kişi beğenmiştir. *Facebook* sayfasının hakkında bölümünde partinin ilçe teşkilatının internet sitesi, mail adresi ve telefon numarası gibi iletişim bilgileri yer almaktadır. Partinin sosyal medya hesabına atılan mesaja AK Parti 12 saatten önce cevap vermiştir. CHP'nin *Facebook* sayfası incelendiğinde ise sayfayı beğenen kişi sayısı 1507'dir. *Facebook* sayfasının hakkında bölümünde partinin ilçe teşkilatının internet sitesi, mail adresi ve telefon numarası gibi iletişim bilgileri görülmektedir. Partinin sosyal medya hesabına atılan mesaja yarım saat içerisinde cevap verilmiştir. İYİ Parti *Facebook* sayfası ise 3236 kişi tarafından beğenilmiştir. Partinin Etimesgut ilçe örgütünün *Facebook* sayfasında hakkında kısmında sadece telefon numarası yer almaktadır. Partinin sosyal medya hesabına atılan mesaja 1 saat içerisinde cevap verilmiştir. MHP *Facebook* sayfası 1461 kişi tarafından beğenilmiştir. *Facebook* sayfasının hakkında kısmında ise partini telefon numarası ve mail adresi yer almaktadır. Partinin sosyal medya hesabına atılan mesaja herhangi bir dönüş yapılmamıştır.

Twitter hesaplarının partiler tarafından kullanımına bakıldığında ise Ak Partiyi 2988 kişi takip ederken CHP'yi 482 ve İYİ Parti'yi ise 174 kişi takip etmektedir. MHP'nin resmi bir *Twitter* hesabı yoktur.

		Facebook	Twitter
Adalet ve Kalkınma Partisi	Gönderi sayısı	26	19
	Etkileşim sayısı	2565	1061
	Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet sayısı	49	24
	Gönderi sayısı / Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet almış gönderi sayısı oranı	%57,69	%63,15
Cumhuriyet Halk Partisi	Gönderi sayısı	31	13
	Etkileşim sayısı	926	281
	Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet sayısı	70	17
	Gönderi sayısı / Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet almış gönderi sayısı oranı	%83,87	%61,53

		Facebook	Twitter
İyi Parti	Gönderi sayısı	44	39
	Etkileşim sayısı	1190	195
	Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet sayısı	89	4
	Gönderi sayısı / Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet almış gönderi sayısı oranı	%36.63	%7.69
Milliyetçi Hareket Partisi	Gönderi sayısı	77	-
	Etkileşim sayısı	2347	-
	Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet sayısı	91	-
	Gönderi sayısı / Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet almış gönderi sayısı oranı	%38,96	-

Tablo-2. Siyasi Partilerin Gönderi Sayıları ve Gönderilerine Aldıkları Etkileşim Düzeyleri

Tablo-2’de Etimesgut’ta parti teşkilatlarının *Facebook* ve *Twitter* ile ilgili gönderi , etkileşim, yanıt, yorum, alıntı retweet sayıları her parti için ayrı olarak verilmiştir. Bu çerçevede gönderi sayısı ile; partilerin incelenen dönemde sosyal medya hesaplarından yaptığı paylaşım sayısı verilmektedir. Erişim sayısı; *Facebook* için yorum, beğeni ve paylaşım, *Twitter* için ise yanıt, retweet, alıntılı retweet ve beğeni sayılarının toplamından oluşmaktadır. Etkileşim sayısı 1 aylık sürede tüm gönderilerin toplamından alınmıştır. Yanıt, yorum ve alıntılı retweet sayısı ile; 1 aylık süreçte partilerin sosyal medya hesaplarından yaptığı paylaşımlara gelen yanıt, yorum ve alıntılı retweet satılarının tümü verilmektedir. Gönderi sayısı / Yanıt, Yorum, Alıntılı Retweet almış gönderi sayısı oranı ise burada yer alan yüzdeler paylaşımların kaçına yanıt, yorum, alıntılı retweet geldiğini göstermektedir.

Tablo-2 verileri incelendiğinde; AK Parti’nin gönderilerinin ele alındığı 1 aylık süreçte *Facebook*’ta 26, *Twitter*’da 19 olmak üzere toplam 45 tane paylaşım yaptığı gözlenmiştir. *Facebook* paylaşımları 2565 etkileşim alırken *Twitter* paylaşımları 1061 etkileşim almıştır. Partinin paylaşımları *Facebook*’ta 49, *Twitter*’da 24 olmak üzere toplam 73 tane yorum, yanıt ve alıntılı retweet almıştır. Partinin *Facebook*’ta paylaştığı gönderiler içerisinde % 57.69’u yorum, yanıt ve

alıntılı retweet gibi etkileşimlere girmiştir. Bu oran *Twitter*'da ise % 63,15'dir.

CHP'nin paylaşımlarına bakıldığında *Facebook*'ta 31 ve *Twitter*'da 13 olmak üzere toplamda 44 tane paylaşım görülmektedir. Etkileşim sayılarına bakıldığında ise CHP *Facebook*'ta 926, *Twitter*'da 281 etkileşim almıştır. Paylaşımlara toplam 87 tane yorum, yanıt ve alıntılı retweet alırken bunların 17'si *Twitter*'da, 70 tanesi ise *Facebook*'tadır. *Facebook*'ta paylaşılan gönderiler içerisinde % 83,87'si yorum, yanıt ve alıntılı retweet gibi etkileşimlere girmektedirken bu oran *Twitter*'da % 61.53 olarak görülmektedir.

İYİ Parti'nin sosyal medya hesapları incelendiğinde ise *Facebook*'ta 44, *Twitter*'da 39 olmak üzere 83 tane paylaşım yaptığı görülmektedir. Sosyal medya etkileşimleri ise *Facebook*'ta 1190, *Twitter*'da 195 olarak gerçekleşmiştir. İYİ Parti'nin paylaşımlarına toplamda 93 tane yorum, yanıt ve alıntılı retweet gelmiş, bunların 89 tanesi *Facebook* üzerinden gerçekleşirken *Twitter* paylaşımlarına sadece 4 tane yorum, yanıt ve alıntılı retweet almıştır. İYİ Parti'nin *Facebook* üzerinden paylaştığı gönderilerin % 36.63'ü yorum, yanıt ve alıntılı retweet alırken *Twitter* üzerinde bu oran % 7,69 olarak gerçekleşmiştir.

Son olarak MHP'nin paylaşımlarına göz atıldığında *Facebook*'ta 77 tane gönderisi vardır. Bu gönderilere olan etkileşim sayısı ise 2347'dir. MHP'nin *Facebook* paylaşımlarına toplam 91 tane yorum gelmiştir. *Facebook* paylaşımlarının ise %38,96'sına yorum yapılmıştır. MHP'sinin *Twitter*'da resmi bir hesabı yer almamaktadır.

Partilerin sosyal medya hesapları incelendiğinde *Facebook*'ta en çok yorum alan parti 91 ile MHP'dir. İYİ Parti, MHP'ye çok yakın bir rakamla 89 yorum almıştır. Sonra sırasıyla 70 yorumla CHP gelirken, son olarak 49 yorum alan AK Parti gelmektedir. MHP her ne kadar en çok yorum alan parti olsa da gönderilerinin sadece % 38,96'sına yorum geldiği düşünüldüğünde sadece bazı gönderilerde yüksek etkileşimin gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca en az yorum alan AK Parti, paylaşımlarının % 57.69'una yorum almıştır. Bu durumda çok fazla gönderinin olması siyasal iletişim süreci için yeterli olmadığı, seçmenin

katılımını sağlayacak gönderilerin daha fazla olması daha iyi bir siyasal iletişim sürecinin yaşanmasını sağlayacağını göstermektedir. CHP'nin paylaşımları bu durumu kanıtlar niteliktedir. Çünkü 70 gönderi ile en fazla olmasa da yüksek bir gönderi sayısına ulaşmıştır ve aynı zamanda bu gönderilerin % 83,87'sine yorum gelmiştir. CHP etkin katılımlı bir siyasal iletişime sahne olacak paylaşımlar yaparken seçmenin ilgisinin yüksek olduğu görülmektedir.

Partilerin kurduğu siyasal iletişim sürecinde *Twitter* hesapları incelendiğinde ise 39 gönderi ile İYİ Parti en çok paylaşım yapan parti olmuştur. AK Parti 19 tane paylaşım yaparken CHP de 13 gönderisini *Twitter*'da yayınlamıştır. İYİ Parti 39 tane paylaşım ile diğer partilerden 3 kat daha fazla paylaşım yapsa da sadece 4 tane yanıt ve alıntılı retweet alabilmiştir. AK Parti 24 tane yanıt ve alıntılı retweet alırken CHP'de bu sayı 17'dir. Geri dönüşlerin yüzdelik dağılımlarına bakıldığında AK Partinin gönderilerine gelen 24 yanıt ve alıntılı retweet toplam paylaşımların % 63,15'ine dağılmaktadır. CHP'de ise 17 tane bu tür geri dönüş tüm paylaşımların % 61.53'üne gelmiştir. Çok fazla gönderinin etkin bir siyasal iletişim olmadığını göstergesi İYİ Parti'nin istatistiklerinde görülmektedir. Çünkü 39 paylaşımına sadece 4 tane yanıt ve alıntılı retweet alan İYİ Parti bu tür geri dönüşleri tüm paylaşımlarının sadece % 7,69'unda almıştır. Bu çerçevede seçmenlerin siyasal iletişim sürecine girerken değer verdiği paylaşımlara etkileşim kurduğu söylenebilir.

Siyasal iletişim sürecinde en önemli mevzulardan biri etkileşimliliklidir. Özellikle sosyal medya üzerinden yapılan siyasal iletişimde etkileşime geçebilme durumu daha da kolaylaşmıştır. Bu yüzden *Facebook* ve *Twitter*'da yer alan gönderilere yapılan yorum, yanıt ve alıntılı retweetler etkileşimi artıran bir unsur olarak görülmektedir.

Paylaşımlar incelendiğinde MHP'nin *Facebook*'ta en çok paylaşım yapan parti olduğu gözlenmiştir. İkinci sırada İYİ Parti, MHP'ye yakın bir rakamla yer almaktadır. AK Parti ve CHP'nin paylaşım sayıları birbirine yakındır ve diğer partilerden az görülmektedir. Ancak burada yapılan paylaşımlara gelen yorumlara

bakıldığında ise MHP % 38,96'lık bir orana sahiptir. Aynı şekilde İYİ Parti'nin paylaşımlarında ise % 36.63'lük bir oran görülmektedir. Ancak daha az gönderi olmasına rağmen AK Parti'nin paylaşımlarının % 57.69'una yorum gelirken, İYİ Parti ve MHP'ye göre daha az gönderi paylaşan CHP'nin ise tüm paylaşımları içerisinde % 83,87'si yorum almıştır. Oranlar arasındaki kıyastan da görüleceği üzere daha fazla gönderi daha fazla etkileşimi gerçekleştirmemektedir. AK Parti ve CHP diğer partilerden daha az gönderi paylaşmasına rağmen attığı gönderilere etkileşim oranı daha yüksek çıkmıştır.

Partilerin *Twitter* hesapları incelendiğinde ise öncelikle İYİ Parti'nin 39 paylaşım ile en çok gönderisi olan parti olduğu görülmektedir. AK Parti ve CHP'nin gönderi sayıları ise 20'li sayılara ulaşmamıştır. MHP'nin ise resmi bir hesabı yoktur. İYİ Parti çok fazla gönderi yapmış olsa da paylaşımları içerisinde sadece %7,69'u yanıt, yorum ve alıntılı retweet alabilmiştir. Bu oran AK Parti için %63,15 iken CHP'de %61.53'dür. Oranlara bakıldığında tıpkı Facebook'ta olduğu gibi çok fazla gönderi olması etkileşimi artırmakta yeterli değildir. Daha az gönderileri olmalarına rağmen AK Parti ve CHP'nin gönderilerin daha fazlasına geri dönüş olmuştur.

Sosyal medya hesapları üzerinden siyasal iletişim seçmenin kendini ifade edebilmesini ve düşüncelerini paylaşabilmesinin önünü açmıştır. Vatandaş siyasal iletişim sürecine dahil olarak demokrasinin en önemli noktalarından biri olan siyasal katılımı gerçekleştirmektedir. Ancak bu katılım ilgi düzeyleri ile de şekillenmektedir. Seçmenler siyasal partilerinin gönderilerine katılım gösterirken kendileri için anlam ifade edenleri seçmektedir. Siyasal süreçlere katılımdaki bu ilgi partilerin istatistiklerine de yansımaktadır. Seçmenin belli içeriklere yoğun etkileşim göstermesi bunun göstergesidir.

		Facebook	Twitter	Toplam
AK Parti	Yerel Gündem	14	8	22
	Ulusal Gündem ya da Tebrik Mesajı	12	11	23
CHP	Yerel Gündem	13	6	19
	Ulusal Gündem ya da Tebrik Mesajı	18	7	25

		Facebook	Twitter	Toplam
İYİ Parti	Yerel Gündem	4	3	7
	Ulusal Gündem ya da Tebrik Mesajı	40	36	76
MHP	Yerel Gündem	6	-	6
	Ulusal Gündem ya da Tebrik Mesajı	71	-	71
Tablo-3. Paylaşımların Yerel ve Ulusal İçeriklere Göre Ayrılması				

Tablo-2'deki verileri destekler nitelikte Tablo-3 önem arz etmektedir. Bu tabloda paylaşımların içeriklerinin yerel konularla ilgili olması ya da ulusal düzeyde yayınlanan iletilere benzemesi noktasında bir ayırım yapılmıştır. İYİ Parti 83 tane gönderisininin 76 tanesini ulusal gündemle ilgili içerikle paylaşırken yerel gündemi ilgilendirecek 6 tane paylaşım yapmıştır. MHP *Twitter*'da resmi hesap olarak yer almadığı için sadece *Facebook* paylaşımları değerlendirildiğinde tek bir mecrada 77 içerik paylaşımıyla çok defa kitlesiyle siyasal iletişim sürecine girmiştir. Bu paylaşımlar içerisinde 71 tanesi ulusal gündemi ilgilendirirken 6 tanesi yerel gündemle alakadardır. AK Partinin paylaşımlarının içeriğine bakıldığında 45 tane gönderininin 22'si yerel gündem 23'ü ulusal gündemle ilgilidir. CHP'nin 44 paylaşımı içerisinde 19'u yerel gündemle 25 tanesi de ulusal gündemle ilişkilidir.

Tablo-3 verileri incelendiğinde İYİ Parti ve MHP çok sayıda içerik paylaşırsa da bunların çok küçük bir kısmı bölge ile ilgilidir. Bir siyasi partinin yerel örgütünün paylaşımlarında yerel konuların çok az olup paylaşımların genelinin ulusal gündemi ilgilendirmesi dikkat çekmektedir. İYİ Parti'nin Tablo-2'de yer alan tüm paylaşımlar içerisinde yorum, yanıt ve alıntılı retweet alan gönderi sayısı oranı % 36,63'dür. İYİ Parti'nin paylaşımlarının çoğunun ulusal gündemi ilgilendirmesi, gönderilere gelen geri dönüşlerin az olmasına yol açmaktadır. Hatta paylaşımların % 36,63'üne etkileşim alırken 63,37'sine hiçbir katılım alamamıştır. Bu durum paylaşımların büyük bir kısmının yerel halk nazarında dikkat çekmediğini göstermektedir. İYİ Parti'nin *Twitter* paylaşımları da benzer bir durumu göstermektedir. Tüm gönderilerininin % 7,69'una geri dönüş alan İYİ Parti *Twitter*'da yaptığı 36 paylaşımından sadece 3 tanesinde yerel gündemle ilgili içeriklere yer vermiştir. Yüzde olarak paylaşımlara çok az geri dönüş

almasının yerel gündemle ilgili içeriklere çok az yer verilmesi doğru orantılı olarak görülmektedir. Ayrıca MHP *Facebook* üzerinden 77 paylaşım yaparken bunların sadece 6 tanesi yerel gündemle alakalıdır. Bir önceki tabloda partinin tüm paylaşımları içerisinde % 38,96'sına yorum geldiği görülmektedir. MHP'nin paylaşımlarının büyük kısmının ulusal gündemle alakalı olması paylaşımlarına geri dönütün az olmasına sebep vermekte denilebilir.

AK Parti ve CHP'de ise durum biraz daha farklıdır. AK Parti *Facebook*'ta 14, *Twitter*'da 8 olmak üzere toplam 45 paylaşımın 22'sini yerel gündemle ilgili yapmaktadır. Ak Partinin tüm paylaşımları içerisinde yorum, yanıt ve alıntılı retweet alan gönderi sayısı ise *Facebook*'ta % 57.69, *Twitter*'da % 63,15'dir. CHP'nin paylaşımlarına bakıldığında *Facebook*'ta 13 ve *Twitter*'da 6 olmak üzere 44 paylaşımın 19'u yerel gündemle ilgili olduğu görülmektedir. CHP'nin *Facebook*'taki tüm paylaşımları içerisinde % 83,87'si yorum alırken bu oran *Twitter*'da % 61.53'dür. AK Parti ve CHP paylaşımlarının neredeyse yarısını yerel gündemle ilgili oluşturmaktadır. Böylelikle gönderilerine cevap alma olasılığı daha doğrusu seçmenin bir siyasal katılım göstermesi artmaktadır.

Tüm partilerin verileri değerlendirildiğinde İYİ Parti ve MHP çok fazla paylaşım yapmalarına rağmen bu paylaşımların birçoğuna seçmenin ilgisi olmamıştır. Çünkü paylaşımların büyük çoğunluğu ulusal gündem ilgilendirmektedir. AK Parti ve CHP diğer iki partiden daha az paylaşım gerçekleştirmiş olsalar da iletilerinin yarıdan fazlasına geri dönüş alabilmiştir. Bu çerçevede iletilerinde yerel gündemle ilgili diğer iki partiden daha fazla içerik yer alması öne çıkmaktadır.

Partilerin yerel örgütleri bölge halkı tarafından takip edilmektedir. Siyasal partiye oy veren, benimseyen, görüşlerini merak eden, parti faaliyetlerini öğrenmek isteyen vs. birçok insan bu yerel örgütleri takip etmektedir. Ayrıca partilerin yerel düzeydeki faaliyetlerini görmek, bölge adına partinin fikirlerini ve vaatlerini öğrenmek için siyasal partileri sosyal medya üzerinden takip etmektedir. Bu çerçevede de partilerin paylaşımları önem arz etmektedir. Çünkü bölge halkı kendi çevresiyle ilgili paylaşımlar

beklemekte, bölgeyi ilgilendiren konularda icraat beklemektedir. Siyasal partinin bölge bazında siyasetiyle ilgilenmektedir. Ancak partilerin genel merkezin paylaşımlarını takip eden gönderileri halk nazarında dikkat çekmemekte ve halkın siyasal iletişim sürecine gönüllü olmamasına yol açmaktadır. Etkin bir siyasal iletişim sürecinin yaşanabilmesi için seçmen kendi çevresiyle ilgili iletileri merak etmekte ve partilerle sosyal medya üzerinden bu yolla etkileşime geçmek istemektedir. Siyasi partilerin yerel örgütlerinin de yerel gündemle ilgili paylaşımlar yapması seçmenin ilgisini ve siyasal iletişime katılma düzeyini artıracaktır.

SONUÇ

Siyasal iletişim sürecinde partilerin seçmeni ikna etme çabaları önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel medya üzerinden yürütülen siyasal iletişim ağırlıklı olarak siyasal partilerin mesajlarını aktarması şeklinde yürütülmekteydi. Ancak internet teknolojilerinin gelişimi sonrasında sosyal ağların yaygınlaşması ile birlikte oluşan sosyal platformlar etkileşimli iletişim artırmıştır. Sosyal ağların siyasal iletişim sürecini ağırlıklı olarak tek yönlülükten iki yönlülüğe değiştirmesi sonucunda siyasal sürece katılım artmış ve katılımcı demokrasiye büyük destek sağlamıştır.

Bu çalışma çerçevesinde Partilerin Etimesgut'taki yerel teşkilatlarının sosyal medya hesaplarının incelenmesi ile birlikte parti teşkilatlarının *Facebook* ve *Twitter*'ı etkin kullandıkları ortaya çıkmıştır. Etimesgut'ta AK Parti, CHP, İYİ Parti ve MHP'nin sosyal medya hesapları üzerinden siyasal katılım düzeyinin partiler arası farklılaştığı görülmüştür. Çalışma, çok fazla paylaşım yapmanın siyasal iletişim sürecinde tek başına bir anlamı olmadığı, bundan daha önemli olarak seçmenin ilgisini çekecek gönderilerin siyasal katılımı artıracaklarını göstermektedir. Siyasal katılımın etkin bir şekilde gerçekleşebilmesi için paylaşımlarda yerel halkı ilgilendirecek, yerel düzeyde politikalar içeren paylaşımların önemli olduğu çalışmanın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklar

1. AÇIKGÖZ, E. B. (2007). “E-Devlet ve İletişim Teknolojileri İlişkisi: Panel Eşbütünlüşim AnaliziDenemesi”, *Medya ve Siyaset Uluslararası Sempozyumu*, Cilt 2, s. 251-261.
2. ARKLAN, Ü. (2016). “Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlı Kullanımı: Ağ Kuşağının Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma”, *Gümüşhane İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4, 2, s. 618-657.
3. AZİZ, A. (2007). *Siyasal İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
4. BİNARK, M., ÇOMU, T., BAYRAKTUTAN, G., ÖZÇETİN, B., DOĞU, B., İSLAMOĞLU, G. VE AYDEMİR, A. T. (2014). *Siyasetin Yeni Hali: Vaka-i Sosyal Medya - Seçimden Seçime, Gezi Direnişi'nden Hükümet Cemaat Çatışmasına*, Kalkedon, İstanbul
5. BOSTANCI, M. (2014). “Siyasal İletişim 2.0”, *Erciyes Ün. İletişim Fak. Erciyes İletişim Dergisi*, 3, 3, s. 84-98
6. BOZARTH, J. (2010). *Social Media For Trainers*, Pfeiffer Publish, San Francisco
7. CARLSON, D. (2005). “The News Media’s 30-Year Hibernation”, *Nieman Reports*, 59 (3), p. 68– 71.
8. CASTELLS, M., INCE, M. (2006). *Manuel Castells’le Söyleşiler*, (Çev. E. Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
9. ÇILDAN, C., ERTEMİZ, M., KÜÇÜK, E., TUMUÇİN, H. K.ve ALBAYRAK, D. “Sosyal Medyanın Politik Katılım ve Hareketlerdeki Rolü”, *Akademik Bilişim 2012 Konferansı*, İnternet Adresi: <http://ab.org.tr/ab12/bildiri/205.pdf> / Erişim Tarihi: 20.09.2020
10. DAHLGREN, P. (2005). “The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation”, *Political Communication*, 22, s. 147-162.
11. DÖNMEZER, S. (1983). "Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu", *Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar*, Hürriyet Vakfı Eğitim Yay., No.3, İstanbul.
12. GERAY, H. (2003) *İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Politikaları*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
13. GUNELIUS, S. (2011). *30-Minute Social Media Marketing*, McGrawHill, New York
14. GÜZ, N. (2018). “News TransformationfromTraditional Media to New Media”, *Media withIts News, Approaches and Fractions in the New Media Age*, Eds. N. Güz, C. Yegen, Peter Lang, New York, p. 17-40
15. HERRING, C. S. (2004). “Content Analysis for New Media: RethinkingtheParadigm”, *New Research for New Media: Innovative Research Methodologies Symposium Working Papers and Readings*, MN: University of Minnesota School of Journalism and Mass Communication, Minneapolis, p. 47-66.
16. İÇEL, K. (1983). “Devletle Basın Arasındaki İlişkiler”, *Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar*, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No.3, İstanbul.
17. KARAÇOR, S. (1999). “Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi?”, *Yönetim ve Ekonomi*, 16, 2, s. 121-131.
18. KESKİN, S., SÖNMEZ, M. F., (2015). “Liderler ve Takipçileri: Siyasi Parti Liderlerinin Twitter Performansları ve Takip İlişkileri”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9, 1, s. 339-362.
19. KILIÇASLAN, E. Ç. (2008). *İdeoloji ve Medya İlişkisi*, Kriter Yayınları, İstanbul

BİLDİRİLER KİTABI / PROCEEDINGS BOOK

20. KLİEBER, P. (2009). *Document Classification Through Data Mining Social Media Networks*, Stetson University, Florida
21. ÖKSÜZ, O., YILDIZ, E. (2004). “Siyasal İletişimde İnternet Kullanımı: Türkiye ve ABD’deki Siyasal Partilerin Web Sitelerinin Karşılaştırmalı Analizi”, *2nd International Symposium Communication In The Millenium: Dialogue Between American And Turkish Scholars*, 989-1005
22. ÖZTÜRK, İ. D. (2014). Siyasal İletişim Aracı Olarak Sosyal Medya: 2012 Amerikan Başkanlık Seçimlerinde Twitter Kullanımı Üzerine Bir Araştırma, (Editör) İdil Sayımer, *Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Tartışmalar*, Literatürk, Konya, s. 399-436.
23. SEZEN, S. (2000). *Seçim ve Demokrasi*, Gündoğan Yayınları, Ankara
24. TOKGÖZ, O. (2008). *Siyasal İletişimi Anlamak*, İmge, İstanbul

ULUSLARARASI ANADOLU GÜNLERİ KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİNİN SOSYOKÜLTÜREL ETKİLERİ

Erhan GÖKSU

*Doktora Öğrencisi, Ankara Ün. Sosyal Bil. Ens. Beşeri ve İk. Coğ. ABD,
erhangeo@gmail.com*

Özet

İnsanla kültür arasında iki yönlü bir ilişki söz konusudur. Nitekim her birey belirli bir kültür içerisinde doğar ve yetişir. Kültürler de insanlar aracılığıyla nesiller boyu aktarılacak varlıklarını koruyabilirler. Belirli periyotlarla düzenlenen, ev sahibi toplumun kendine özgü değerlerinin yaşandığı, kültürel, sanatsal ve sosyal içeriklere sahip festivaller gibi çeşitli oluşum ve organizasyonlar kültürlerin devamlılığı, tanıtımı, farklı kuşaklar arasındaki aktarımı açısından oldukça önemli bir yere sahiptirler. Bu bağlamda Etimesgut Belediyesi tarafından 1999 yılından beri her yıl düzenli olarak organize edilen, temel amacı birlik, beraberlik, kardeşliğin güçlendirilmesi ve insanların kaynaştırılması olan Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Türk kültürünün yaşatılması, korunması ve farklı kuşaklar arasındaki aktarımı açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu festival 350 Milyon nüfusu olan Türk coğrafyasındaki kültürel ve sanatsal pratiklerin başta Türk toplumları olmak üzere tüm dünyaya duyurulması konusunda başat rol üstlenmektedir. Bu çalışmada Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin sosyokültürel etkileri incelenmektedir. Çalışmada literatür incelemesinden sonra nitel araştırma yöntemleri kullanılmış, gözlem tekniğinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etimesgut, Festival, Kültür, Sanat.

SOCIOCULTURAL EFFECTS OF THE INTERNATIONAL ANATOLIAN DAYS CULTURE AND ART FESTIVAL

Abstract

There is a two-way relationship between people and culture. As a matter of fact, every individual is born and raised in a specific culture. Cultures can also preserve their existence by being passed down

through generations through people. Various formations and organizations such as festivals with cultural, artistic and social content, which are organized periodically, where the unique values of the host society are experienced, have a very important place in terms of the continuity, promotion and transfer of cultures between different generations. In this context, the International Anatolian Days Culture and Art Festival, which has been organized by the Etimesgut Municipality regularly every year since 1999 and whose main purpose is unity, solidarity, strengthening brotherhood and bringing people together, has a very important place in terms of keeping Turkish culture alive, preserving and transferring it between different generations. has. This festival plays a major role in the announcement of cultural and artistic practices in the Turkish geography with a population of 350 million to the whole world, especially to Turkish societies. In this study, the sociocultural effects of the International Anatolian Days Culture and Art Festival are examined. In the study, after the literature review, qualitative research methods were used and the observation technique was used.

Keywords: Etimesgut, Festival, Culture, Art.

1.Giriş

Festival genel hatlarıyla, belli bir niteliği kapsayan, bir amaca yönelik gerçekleştirilen, katılan kişi sayısının belirlenebildiği özel sanat gösterileri olarak tanımlanabilmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2020). Festivallerin birçok boyutla toplumsal sürece dâhil olması tarihsel süreç içerisinde uzun bir geçmişe dayanmaktadır, genel anlamıyla festival kavramının ülkemizde etkinlik gösterdiği süreçten kısaca bahsetmek gerekirse, ülkemizde gerçekleştirilen bu tür toplumsal etkinlikler panayır adıyla gerçekleştirilmekteydi ancak Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber ulusal ve uluslararası modern festivallerin kurulması bir devlet politikası olarak benimsenmişti ve bu şekilde Türkiye’de yaygınlaşmaya başlamış, modern anlamda bu tür etkinliklerin temelini oluşturan örneklerin ilki ise İzmir’de gerçekleşmiştir (Çalışkan, 2018: 1323). Festivaller toplum dinamiği ile ilişkili olguların, kavramların kutlanması ya da diğer bir deyişle toplumsal refahın kutlanması

anlamını taşımakla beraber, toplumların eski kültürel değerleri ile gelişmekte olan modern kültürel yaşamın bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır (Sert, 2017: 188). Festivaller farklı çevre ve kültürler kapsamında ülkemizin de çoğu bölgesinde belli zamanlarda etkinlik gösteren faaliyet türleri olarak aynı zamanda farklı amaçlara yönelik olarak da gerçekleştirilmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında zaman da festivallerin her dönem değişik toplumların konusu olduğu bilinmekle beraber yaşamın zorlukları ile mücadele ederken geçmişten günümüze her dönem planlanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Sert, 2017: 188). Temel tanımlarının yanı sıra festivallerin kültürel boyutu da yapıldığı ortam ve çevre ele alındığında farklılık göstermekte olup mekân, zaman ve organizasyon bakımından bazı farklılıklar gösterdiğinden tam bir tanımının yapılamaması gibi bir durumu da doğurmaktadır (Şengül & Genç, 2016:79-89). Günümüzde önemi gittikçe artmaya devam eden festivallerin toplumlar üzerinde birden fazla etkisi bulunmaktadır, bu etkiler toplumları farklı yönlerden etkilemekte ve toplumların yine farklı yönlerden değişime uğramalarına neden olabilmekle beraber festival kapsamında planlanan tüm etkinliklerin belli amaçları bulunmaktadır (Sert, 2017: 189). Genel kapsamda değerlendirirsek, festivaller bir destinasyon ile ilgili olarak toplumun dinamiklerine, sosyokültürel açıdan katma değer sağlayarak kültürel sistemin gelişmesine fayda sağlamaktadır (Yıldız & Polat, 2016: 52). Değerlendirilecek olan konu itibarıyla festivallerin kültürel boyutlarının da göz önünde bulundurulması çalışmanın kapsamı açısından önemli bir yer taşımaktadır ve bu noktada kültür kavramına ilişkin değerlendirilmesi gereken bazı detaylar bulunmaktadır. Öncelikle kültür kavramını tek başına ele aldığımızda, bir toplumun veya çevrenin içinde bulunduğu temel şartlardan ve diğer unsurlardan etkilenerek ortak düşünce ve değer yargıları geliştirmesi, bu düşünce ve değer yargılarının belli süreçlerden geçmesiyle alt soylara aktarılarak sürdürülmesi durumu kültür ve kültürlenme kavramlarını açıklamaktadır (Havıland vd., 2008). Kültür, doğası gereği çok yönlü bir kavram olarak her toplum için farklı içerikler taşımakta ve bu durum kültürün boyutlarının oldukça geniş olmasına yol açmaktadır. Kültür kavramını tam anlamı ile anlamak ve içselleştirebilmek incelenecek

olan konu için büyük önem taşımaktadır, çünkü her toplum sistematik olarak kendi değerlerini üretir ve buna ilişkin yaşayış, düşünce tarzları geliştirerek bunu önemli bir olgu haline getirir. Dolayısıyla kültür kavramı her ne kadar çok boyutlu ve detaylı bir kavram olsa da bu konuda kendimize bir bakış açısı geliştirmek gerekmektedir. Burada yapılan açıklamalardan yola çıkarak kültür kavramının özellikleri olduğunu bilmek bakış açımızı geliştirmemizi sağlayacaktır. Toplum bireylerinin kabul ettiği düşünce ve değer yargıları ancak paylaşırsa tam bir anlam ifade etmektedir ve bu durumda kültürün özelliklerinden ilkinin paylaşıldığı bilgisi edinilir, kültür kendi kendisinin de devamını gerektirdiğinden toplum bireyleri tarafından alt soylara öğretilmesi kültür kavramının aynı zamanda öğrenilen bir olgu olduğunu kanıtlar ve kültürün somutlaştırılmasına yarayacak biçimde simgelere dayanır (Haviland vd., 2008). Aynı zamanda kültürün oluşum aşamaları süresince daha önceki kültürel bilgiden faydalanarak yeni değerlerin ortaya çıkması tümleşik özelliğini ve değişen koşullara uyum sağlayabilmesi açısından da kültür kavramının devingen olduğunu söylemek mümkündür (Haviland vd., 2008). Kültür kavramının içerdiği temel olgulara ilişkin genel bir bakış açısı kazanmak burada ele alınacak konu hakkında eleştirel bir bakış açısı sağlayacaktır. Çalışmaya konu olan bu festival de kültürün çok iyi tanımlanabilmesi sayesinde daha kapsamlı değerlendirilebilecektir, çünkü festivaller de belli bir çevre içinde gerçekleştirildiğinden ve gerçekleştirildiği çevrenin kültürel özelliklerini yansıtacağından kültür kavramıyla oldukça ilişkili, sarmal bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla çalışmanın devamı boyunca bu iki yapıyı birlikte ele almak konu bütünlüğü açısından fayda sağlayacaktır. Bu iki kavram çalışmanın kapsamını oldukça net olarak belirtmektedir.

2.Yöntem

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin Sosyokültürel Etkileri başlığı altında incelenen konu, araştırmacı tarafından teknik gözlemlerle hassas, güvenilir biçimde kullanılan süreç ve eylemlerin gözlemlenmesini içeren gözlem yöntemi ile gerçekleştirilmiştir (Özgen, 2016). Yapılan araştırmaya ilişkin olarak, alan yazını taranmış olup ilk adım gerçekleştirilmiştir. Gözlemlenecek

ortam, her yıl Etimesgut'ta düzenlenen Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali olarak belirlenmiştir. Bunlara ek olarak temaya yönelik araştırma takvimi, yapılan son üç festivali baz alacak şekilde,

- 11 Ağustos – 20 Ağustos 2017 tarihleri arasında düzenlenen 14. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali,
- 31 Ağustos – 09 Eylül tarihleri arasında düzenlenen 15. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali ve
- 30 Ağustos – 08 Eylül tarihleri arasında düzenlenen 16. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali

şeklinde belirlenmiş ve gözlemci olarak bu festivallere katılım sağlanmıştır. Gözlem yöntemi, araştırma sürecinde veri toplarken birçok perspektife sahip olarak, sürece tam bir katılımcı olarak, gözlemlenen grubun üyesi ya da sadece izleyici biçiminde katılım sağlanabilmesini içerebilir, bu araştırma süreci boyunca gözlem tekniklerinden grubun tam bir üyesi olarak faaliyete katılmayı içeren 'Tam Katılımcı' yöntem kullanılmıştır (Özgen, 2016). Gözlem yönteminin tam katılımcı boyutu araştırma boyunca etkin olarak kullanılmış olup, çalışma Etimesgut Bölgesinde gerçekleştirilen yukarıda detaylıca açıklanan festivale katılım sağlayan topluluğun belli aralıklarla (yapılmış olan son üç festivale katılım sağlanarak bulgular bu süreç ele alınarak değerlendirilmiştir) gözlemlenerek elde edilen gözlemlerin kaydedilmesi ve ortaya çıkan verilerin gözlemci katılımcı tarafından eleştirel boyutta değerlendirilerek literatür taraması gerçekleştirdikten sonra yorumlanmasıyla araştırma tamamlanmıştır.

2.Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali

Festivallerin tarihsel süreçte çok eskiye dayandığı konusundaki bilgiler yukarıda ifade edilmişti. Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkmasında birçok neden barındırmakta olsa da özellikle günümüzdeki planlanma sebeplerinden birkaçı, kentsel yaşamın getirisi olan stres, yine kentsel yaşamın getirmiş olduğu bireyselleşme, toplumsal boyuttaki beraberlik algısının zayıflaması olarak özetlenebilir. Bahsi geçen durum aynı zamanda küreselleşme süreci adı altında değerlendirilecek olursa, bu durum hızla yaşanırken içinde

bulduğumuz dünya sistemindeki değişim ülkelerin planladığı politikaları, kalkınma hamlelerini ülke ölçeğinden yerel ölçeğe entegre edecek biçimde evrilmektedir ve özellikle gelişmiş ülkelerde bu durum kendini iyice belli etmeye başlamıştır (Özgürel & Alan, 2015: 113). Bu tablo değerlendirildiğinde ülkemizde de çözümsel yaklaşımların planlanması kaçınılmazdır. Yerel düzeyde planlanacak çözümsel yaklaşımlar, kamu mekanizmaları tarafından desteklenmeli ve gerçekleştirilmelidir, aynı zamanda bahsi geçen gerekliliklerin yanı sıra bu konuda özellikle yerel yönetim mekanizmalarının yasal çerçevede görevlendirildiği bilinmektedir. Yerel yönetimlerin bu bağlamda yasal görevlerini nitelendiren 5393 sayılı Belediye Kanunu incelendiğinde belediyelere sosyal hizmetler alanında birçok görev ve sorumluluk verildiği görülmektedir. Bunlar; hemşeriler arasında sosyokültürel bağların geliştirilmesi, kültürel değerlerin korunması, sosyal ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla kültür, spor ve sanatsal faaliyetlerin geliştirilmesi gibi projelerdir (Aksakaloğlu, 2018: 256-274). Sosyal belediyecilik anlamında bu gibi faaliyetlerin geliştirilmesi bölgenin sosyal refahını sağlayabilme anlamında öneme sahiptir. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, belirtilen bu görevler arasında kültürel ilişkilerin ve bölge halkı arasındaki ilişkilerin kuvvetlenmesini sağlamak amacıyla sosyal belediyecilik kapsamında ortaya çıkmıştır. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Etimesgut Belediyesi ve Etimesgut Belediye Başkanı Enver DEMİREL tarafından düzenlenmektedir. Ankara'nın Etimesgut ilçesinde gerçekleştirilen, çalışma boyunca özellikle sosyokültürel boyutu ele alınacak olan Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin ilki 1999 yılında gerçekleştirilmiş olup günümüze kadar devam eden toplamda on altı festival yapılmıştır. 2020 yılında festivalin on yedincisi hazırlanmış ancak COVID-19 nedeniyle yapılamamıştır. Festival ilk düzenlendiği tarihte hemşeri dernekleri katılım sağlamış ikinci düzenlenmesinde ise Türk Devletleri ve toplulukların katılım sağlamasıyla uluslararası düzeye taşınmıştır. 2010 yılında festivalin fiziki yeterliliğinin artırılarak daha özgün hale getirilmesi amacıyla Selçuklu Mimari yapısına ait Revak adı verilen, sırtı bağlı bulunduğu binaya dayalı, ön cephesi açık, üstü örtülü ve örtüsü sütunlarla ya da

payelerle taşınan mekân olarak tanımlayabileceğimiz biçimde bir alan inşa edilmiştir (Çuhadar, 2011: 7). Tasarlanan yapı Türk Beyleri Kent Meydanı adını alarak hizmete açılmıştır. Bu yapıyla festivallerin bütünleşmesi amaçlanmış, inşa edilen bu alanda her dernek ve topluluğa 60'ar metrekarelik odalar tahsis edilerek festivale katılım sağlayan toplulukların kültür ve sanatlarını, yerel simgelerini, planladıkları şekilde sergilemesine olanak tanınmıştır. Bu şekilde gerçekleştirilen festivallere daha yapısal bir boyut kazandırılmış ve tasarlanan yapı ile beraber bu alan simgesel bir anlam da kazanmıştır. Planlanan tüm festivaller 2010 yılından itibaren burada gerçekleştirilmeye devam etmektedir. 16 büyük Türk Devletine ait bayrak ve kurucularının anıtlarının da yer aldığı meydana; 3'ü taç kapı, 2'si kemerli kapı olmak üzere 5 ana kapıdan giriş bulunmaktadır. Kapıların şekli ve süslemeleri tarihi kale kapılarını hatırlatan meydan; güneş, yağmur, kar gibi unsurlardan korunma amaçlı işlevsel sütunlarıyla Selçuklu Revak mimarisinden izler taşımaktadır (Etimesgut Belediyesi).

Foto 1. Etimesgut Türk Beyleri Kent Meydanı'ndan bir görünüm.
Kaynak: Etimesgut Belediyesi

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin ortaya çıktığı ilk dönemden bu yana, Etimesgut halkını belli bir değer etrafında toplamak, kültürel birliğin önemini vurgulamak, unutulmaya yüz tutmuş Türk geleneklerini hatırlamak ve gençlere aktarmak, bölgede ikamet eden toplumun birlik içerisinde olabilmesine katkı sağlamak, milli kültür bilincinin gelişmesine katkı sağlamak ve bölge halkının sosyalleşmesini sağlamak gibi birden fazla amacı gerçekleştirdiği gözlemlenmiştir. Belirtilen amaçlar doğrultusunda ve yapılan gözlemlerden hareketle festivalde on gün boyunca birçok programı kapsayacak biçimde, katılımcılar sahne almakta; yöresel dans, oyun, şarkı türkülerini sahnelemektedirler. Kültürel ve sanatsal etkinliklerin ardından ünlü sanatçılar konser vermektedir. Kültür ve sanatsal etkinliklerle konserlere her akşam yüz bini aşkın kişi katılım sağlanmakta, ulusal ve uluslararası basın-yayın kuruluşları vasıtasıyla milyonlarca kişi tarafından takip edilebilmektedir.

Foto 2. Yozgat odasından bir görünüm.

Foto 3. Antalya yöresine ait bir dans gösterisi. Kaynak: Yazara aittir.

Festival süresi boyunca gerçekleştirilen etkinliklere bir milyona yakın kişinin katılım sağladığı bilinmektedir. Etimesgut Belediye Başkanı Enver DEMİREL festivaller boyunca yaptığı konuşmalar sırasında gerçekleştirilen ve katılımın oldukça yüksek olduğu bu festivali öncelikle Ankara'ya ve daha sonra tüm Türk Dünyasına ithaf ettiğini beyan etmekte ve bunun birlik ve beraberliğin bir simgesi olduğunu belirtmektedir. İlerleyen dönemler için festivalin içeriğinin zenginleştirilmesi, bölge halkının bu faaliyetten daha fazla yararlanabilmesinin sağlanması ve kapsamının genişletilmesi gibi hedefleri olduğu yapılan gözlemler sırasında saptanmıştır.

4. Bulgular

Araştırma konusu olarak ele alınan Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali kapsamında yapılmış olan gözlem ve araştırmalar sonucu elde edilen çıkarımlar bu bölümde detaylıca açıklanmıştır. Yapılan gözlemler çerçevesinde öncelikle bu festivalin içeriği, kapsamı ve amacının yanı sıra sosyal boyutunun önemi bu noktada ele alınması gereken oldukça önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Festivalin sosyal boyutunu değerlendirirken ilk olarak Ankara ilinin bir metropol olduğu gerçeğinden yola çıkarak bu durumun sosyal boyutta getirisi olan bazı sorunlardan bahsetmek gerekmektedir. Bu sorunlar, çoğunlukla büyük kentlerde yaşayan bireylerin karşılaştığı kentleşme kavramını da yakından içine alan durumlar olarak nitelendirilebilir. Bireyler büyük ve kalabalık kentlerde kendi iş ya da ev yaşamları rutini içerisinde belli bir süre sonra bunalma durumuyla karşı karşıya kalabilmekte ve bu durum bireyleri psikososyal olarak olumsuz yönde etkilemektedir. Büyük kentlerde bu gibi durumların oluşturduğu bireysel etkiler toplumsal boyutta da karşımıza çıktığından özellikle yerel yönetim düzeyinde 'Sosyal Belediyecilik' kavramı önem kazanmıştır. Elbette sosyal belediyeciliğin ortaya çıkmasındaki ihtiyaçlar birçok sorunu içermektedir ancak işlenen konu gereği bu noktada yerel yönetimlerin sosyal belediyeciliği içeren faaliyetleri ne şekilde ortaya koyduğu ve nasıl fayda sağladığı konusunda bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu

kapsamda metropol yaşamın getirdiği bazı zorluklarla baş edebilmenin birçok yolu bulunurken bunlardan birisi de yerel yönetimlerin yaptığı rekreasyon faaliyetlerini içermektedir. Rekreasyonel faaliyetler, bireylere fiziksel gelişme, boş zamanları daha iyi biçimde değerlendirme ve psikososyal açıdan iyilik halini artırma gibi önemli fırsatlar sunmakta, bununla beraber bu görevi büyük anlamda üstlenen yerel yönetimler bölge halkına yönelik rekreasyon faaliyetlerini planlamaya ve uygulamaya yönelik olarak çalışmalarına hız verirken aynı zamanda bu yolla bireylerin yaşam kalitesinin arttırmayı amaçlamaktadırlar (Koçyiğit & Yıldız, 2014: 211-223). Buradan yola çıkarak Etimesgut bölgesinde faaliyet gösteren bu festivalin aynı zamanda bir rekreasyon özelliği taşıyarak bireyleri belli bir süre için kentsel yaşamın sıkıntılarından uzaklaştırarak sosyalleşmeye fayda sağladığı yapılan gözlem ve araştırmalardan edinilmiştir. Aynı zamanda festivalin bu yöndeki başarısı daha önceki bölümlerde açıklanan festivale katılım sayısıyla da açıklanabilmektedir. Festivalin belli aralıklarla düzenlenmesi ve süresinin toplamda on gün olması gibi durumlar da Etimesgut ilçesinde gerçekleştirilen bu faaliyetin başarısını doğrudan arttıran nedenler arasındadır. Festivale ilişkin olarak ele alınması gereken konulardan birisi de içeriği ile alakalı olarak bu faaliyetin amaçlarının faaliyete katılım gösteren topluluğa ne biçimde entegre olduğudur. Festival içerik bakımından amaçlarını özellikle ulusal ve uluslararası Türk kültürlerinin kaynaşması, katılım sağlayan bölge halkına bu konularda öğretici olması ve milli birlik kavramının bu amaçlar doğrultusunda geliştirilmesine yönelik olarak belirlemektedir. Bu duruma ilişkin bir değerlendirme yapıldığında gerçekleştirilen festivallerin amaçları doğrultusunda, faaliyetler kapsamında yaptığı ulusal ve uluslararası etkinliklerin katılımcıların oldukça ilgisini çektiği ve her dönem aynı ilgi dinamiğinin seviyesini koruduğunu hatta daha da artarak devam ettiği çıkarımında bulunabiliriz. Festivalin bu doğrultudaki bir diğer faydasının gerek ulusal gerek uluslararası farklı kültür ve toplum donelerinin aynı ortamlarda farklı kültür anlayışına sahip insanlarca incelenmesi ve tanınmasının öğretici etkisinin de olduğundan söz etmek mümkündür.

Tablo 1. Festivale Katılan Kültür ve Sanatlar

Yozgat Kültürü	Sivas Kültürü	Ankara Kültürü
Kıbrıs Kültürü	Kırşehir Kültürü	Mersin Kültürü
Tokat Kültürü	Çorum Kültürü	Balkan Kültürü
Konya Kültürü	Samsun Kültürü	Azerbaycan Kültürü
Trabzon Kültürü	Irak Kerkük Kültürü	Gümüşhane Kültürü
Gaziantep Kültürü	Kars Ardahan Iğdır Kültürü	Kırıkkale Kültürü
Kırım Tatar Kültürü	Kahramanmaraş Kültürü	Erzurum Kültürü
Çankırı Kültürü	Doğu Türkistan Kültürü	Niğde Kültürü
Kazakistan Kültürü	Kırgızistan Kültürü	Türkmenistan Kültürü
Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (Türksöy)		

Kaynak: Etimesgut Belediyesi

Bu değerlendirmeden yapılacak çıkarımlardan birisi de festivalin eğitici etkisine dikkat çekmektir. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin birçok boyutunun olduğu daha önce ifade edilmişti. Bunlardan ilk akla geleni elbette eğlence boyutudur, çünkü katılım sağlayan herkes muhakkak ki bu boyuta daha fazla ilgi göstermektedir. Festivalin eğlence boyutu planlama aşamasından başlamak üzere en son aşamaya kadar uygulanması öngörülen ilk maddelerde yer almaktadır. Ancak festivali gözlemleyip değerlendirirken bu noktada değinilmesi gereken en az eğlence boyutu kadar önemli bir diğer konunun da festivalin kültürel etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada farklı toplum ve ulusların kendilerine ait kültürel donelerini, bunlar kıyafetten yeme içme alışkanlıklarına kadar uzanan birçok sosyal noktayı içermektedir, sergileyip gösterdiklerinden bahsedilmişti. Eğlence boyutunun festival kapsamında oldukça profesyonel olarak planlanmasının yanı sıra burada festivalin kültürel etkileşimi destekleyen ortamlar oluşturarak eğitici, kaynaştırıcı yönlerinin de ön plana çıkacak biçimde tasarlanmış olması festivalin bir diğer önemli boyutunu ortaya koymaktadır. Genel anlamda da bakıldığı zaman festivallerin kültür ögesini sıklıkla kullanarak yerelliği ön planda tutup kolektif performans sergilediği gözlemlenmektedir (Sözen, 2015:118-138). Burada festival kapsamında amaçlanan, gerçek anlamıyla festivale katılım sağlayan toplum bireyleri arasındaki kültürel ortaklığı ortaya çıkarmak ve hissedilen aidiyetin kolektif hale gelmesini sağlayarak kolektif aidiyet kavramının geliştirilmesini sağlamaktır. Tüm bu

değerlendirmeden yola çıkarak Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin bir başka yönünün de kolektif aidiyeti sağlaması olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda festivalin şimdiye kadar ele alınan yönleri değerlendirildiğinde eklenilmesi gereken konulardan birinin de festivalin süresidir. Festivalin süresi on gün olarak belirlenmiş ve gözlem yapılan yıllar içerisinde de her dönem on gün olarak yapıldığı saptanmıştır.

Festivalin süresi konusunda planlı bir süreçten bahsetmek mümkündür, çünkü festival kapsamında yapılan her faaliyetin alt yapısı planlanırken yukarıda bahsedilen amaç ve sonuçların daha önceden ayrıntılı olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Festival süresinin kısa, birkaç günlük bir süre olmaması, festival ile ilgili hedeflerde yeterli faydayı sağlamaya yönelik olarak değerlendirilebilir. Festivalin katılım sağlamak isteyen herkese yönelik olması, bölgede ekonomik açıdan her düzeye fayda sağlamasına da yol açarak, yerel yönetimlerin sosyal belediyeçilik faaliyetleri ile alakalı görevlerini bir kez daha hatırlatmaktadır.

Metropol olarak nitelendirilen bir bölgede festivalin kentleşme bağlamındaki öneminden bahsedilmesi ele alınan olguya bir bütün olarak bakılmasını gerektirdiğinden daha önce adı geçen ancak kavramsal bir ilişki bağlamında kentleşme kavramını da burada son madde olarak ele almak yararlı olacaktır. Festivalin rekreasyon amaçlı büyük kentlerde yaşamının getirdiği zorluklarla baş etmede yardımcı olan faaliyetler arasındadır. Buradan hareketle festivalin kentleşmenin getirisi olan toplumsal sorunlarla baş etmeye de fayda sağlamaktadır.

Bilindiği üzere kentleşme kavramı büyük şehir yaşamı ile yakından ilişkili bir kavram ve bu kavramla ilgili çok sayıda kişinin bulunduğu ortak ortamların getirdiği bazı zorunluluklardan bahsedilebilir. Bu zorunluluklar düzen, uyum gibi kavramlarla yakından ilişkilidir ve burada önemli olan husus düzen, uyum gibi kavramların olmadığı durumlarda beklenmedik karışıklıklar ve buna bağlı gelişen bir takım davranışları içermektedir (Yalçın, 2010:225-245). Kentleşmenin getirisi olan, toplumun sosyal refahını ve iyilik halini

olumsuz yönde etkileyen etkileri olduğundan söz etmek mümkündür. Dolayısıyla kentleşmenin yapısal değişimlerin ve bireylerin kente adapte olmak konusunda zorluk yaşaması gibi bireyler üzerinde olumsuz durumlar oluşması kentleşmenin suç ile bir bağlantı kurmasını kolaylaştırmaktadır (Gökulu, 2010:209-226).

Kentleşme ve suç ilişkisi günümüzde toplumun sosyal sorunlarının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olumsuzlukla baş edebilmenin bütün sistemler açısından belli çözüm yolları vardır. Bununla birlikte konu yerel yönetim düzeyinde de çözüm bekleyen bir yapıya sahiptir. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin kolektif aidiyet, kaynaşma ve sosyalleşme gibi özelliklerinden söz ettiğimiz göz önünde bulundurulduğunda kentleşmenin de beraberinde getirdiği ve getireceği birçok soruna fayda sağlayacağı yorumu yapılabilir. Bu bağlamda festivalin amaçladığı, ortak değerlere sahip olma, bireylerin kaynaşmasına kaynaklık etme, sosyalleşmeyi artırma ve kolektif aidiyet duygusu geliştirme gibi etmenler, toplumun bu amaçla belli zamanlarda bir araya gelmesi bireyleri kentsel yaşamın getirdiği olumsuzluklardan uzaklaştırarak bir anlamda rehabilite edici (iyileştirici) özellik de taşımaktadır.

5.Sonuç

Yapılan çalışma boyunca festivallere ilişkin genel bilgilendirmeler yaparak hem festival kavramını içselleştirmeye hem de genel hatlarıyla Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'ne ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Yapılan değerlendirmede bir bölgede yapılan festivalin birden fazla sonucu olduğu ve bu sonuçların toplumla birçok etkileşimi olduğu gözlemlenirken o bölgeye ait ekonomik, çevresel ve sosyokültürel boyutların da etkilendiği yapılan gözlemlerden elde edilen önemli sonuçlar arasındadır (Mısırlı & Özdemir, 2018: 432). Bulgular bölümünde festivale dair temel edinimlerin açıklamaları ve beraberinde yorumlamalarına yer verilmiştir.

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin Sosyokültürel Etkileri'ne dair yapılan değerlendirmenin sonucunda ortaya çıkan önemli noktalar şu şekildedir:

- Sosyal belediyeciliğin de içermiş olduğu bir kavram olarak rekreasyon faaliyetleri kapsamına girmesi,
- Festivalin içeriği kapsamında eğlence boyutunun yanı sıra kültürel anlamda farklı kültür öğelerinin etkili biçimde öğrenilmesini sağlaması,
- Bölge halkının belli zamanlarda bir araya gelerek ortak bir yapının parçası olduklarını hatırlamaları ve böylelikle kolektif aidiyet duygusunun desteklenmesi,
- Toplum bireylerinin festival süresi boyunca ortak alanlarda vakit geçirmesine ortam hazırladığından sosyalleşmeyi sağlaması,
- Kentleşmenin getirisi olan olumsuzluklarla baş edebilmede ilk olarak sosyal faaliyet kapsamında fayda sağlarken aynı zamanda oluşturduğu aidiyet duygusunun bahsi geçen olumsuzlukları seyreletmeye katkı sağlaması.

Festival tümüyle ele alındığında kısa ve uzun zamanlı önemli getirilerini bu şekilde sıralamak mümkündür. Sonuç olarak, Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin devam etmesi bölge halkı adına yukarıda belirtilen boyutlara olumlu etki yaratmaya devam edeceği tahmin edilmektedir.

Son dönemde dünyanın içinde bulunduğu Covid-19 pandemi süreci ise birçok kitleyi olumsuz yönde etkilemiş durumda ve dolayısıyla dünyanın özellikle de ülkemizin içinde bulunduğu sağlık şartları daha iyi bir seviyeye çıkarıldığı zaman bu tür etkinliklerin toplum açısından önemi çok daha büyük olacaktır. Ülkemiz için bu süreç tamamlandığında bu tarz sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlere ihtiyaç artacağından gerekli sistemlerin özellikle de yerel yönetimlerin bu konularda psikososyal açıdan destekleyici bu tür faaliyetlerin planlanması ve uygulanması birçok sosyal sorunun da önüne geçebilir. Yapılan bu değerlendirme elbette konu açısından daha sağlıklı bir çalışma olması için belli sınırlamalarla ele alınmıştır. Ağırlıklı olarak gözlem yöntemiyle değerlendirilen bu çalışma, Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nin sosyokültürel etkileri ve bu etkilerin boyutlarını kapsamaktadır.

Genel olarak bakıldığında ise ülkemizde 1000'in üzerinde festival ve buna benzer etkinliklerin yapıldığı ve bu etkinliklerin

kapsamının da kültür ve sanat kavramına vurgu yapıldığı bilinmektedir. Bu organizasyonların niteliği açısından kent kültürü ve toplumsal kazanımlar boyutunda daha verimli olabilmeleri için bu alanda akademik yeterliliğe sahip kişilerin bu organizasyonu gerçekleştiren kurumlarda istihdam edilmeleri gerçekleştirilen etkinliklerin niteliğini daha da yükseltecektir (Ercan, 2018: 85).

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali daha öncede belirtildiği üzere uzun dönemlerdir faaliyetlerine devam ettiğinden ve aynı zamanda ülke çapında ses getiren önemli bir etkinlik özelliği taşıdığından bu faaliyetler ile ilgili araştırmalar yapmak yapılan faaliyetlerin akademik boyutlara taşınmasına katkı sağlamaktadır. Bu konu ele alınarak yapılan araştırmalar, gerçekleştirilen festival için emek sarf eden her bir birim ve her kişinin takdir edildiği anlamını da taşımaktadır. Bu gibi sosyokültürel faaliyetlerin artırılması ve niteliğinin geliştirilmesi Etimesgut Belediyesi gibi diğer yerel yönetimin de ele alması gereken önemli konuların başında gelmelidir.

Kaynakça

1. Aksakaloğlu, Y. (2018). Sosyal Belediyecilik Uygulamaları: Etimesgut Belediyesi Örneği. *Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı* (s. 256-274). Ankara: Etimesgut Belediyesi.
2. Çalışkan, V. (2018). Türkiye’de Geleneksel Panayırlar: Birbirine Bağlı Bir Sistemde Çözülme ve Kültürel Fonksiyonlarda Kayıplar. *TUCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 1318-1332.
3. Çuhadar, Ö. (2011). *Bursa Camilerinde Revak: Erken Dönem Üzerine Bir Değerlendirme*. Bursa: Bursa Kültür A.Ş.
4. Ercan, H. F. (2018). Sanat Etkinlikleri Bağlamında Festivallerin Kentsel ve Toplumsal Gelişime Katkıları: Kervansaray Buluşması . *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 71-87.
5. Etimesgut Belediyesi, Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü.
6. Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 209 - 226.
7. Haviland, W. A. & Haralde, P. E. & Walrath, D. & McBride, B. (2008). *Kültürel Antropoloji* içinde (s. 103). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
8. Koçyiğit, M., & Yıldız, M. (2014). Yerel Yönetimlerde Rekreasyon Uygulamaları: Konya Örneği. *International Journal of Science Culture and Sport*, 211-223.
9. Mısırlı, İ., & Özdemir, H. (2018). Festivallerin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Ilgaz Dağı Kültür ve Sanat Festivali Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 419-435.
10. Özgen, N. (2016). *Beşeri Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler*. Ankara: Pegem Akademi.

BİLDİRİLER KİTABI / PROCEEDINGS BOOK

11. Özgürel , G., & Alan, R. (2015). Yerel Kalkınmada Bir Araç Olarak Festivaller: Munzur Kültür ve Doğa Festivali. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 113-121.
12. Sert, A. N. (2017). Festivallerin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri: Beypazarı Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 187-199.
13. Sözen, Ü. (2015). Etnik Kimlik Siyaseti ve Festivaller:Munzur Festivali'nde KolektifAidiyetlerin Yeniden Üretimi veKimliğin Çatışmalı Görünümleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 118-138.
14. Şengül , S., & Genç, K. (2016). Festival Turizmi Kapsamında Yöresel Mutfak Kültürünün Destekleyici Ürün Olarak Kullanılması: Mudurnu İpekyolu Kültür Sanat Ve Turizm Festivali Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 79-89.
15. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (2020, 10 25). TDK: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
16. Yalçın, C. (2010). Türkiye’de Kentleşme Sorunları Üzerine Bir Tartışma. *Hacettepe Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 225 - 245.
17. Yıldız, S. B., & Polat, E. (2016). Yerel Halkın Eskişehir’de Düzenlenen Festivallerin Etkilerine Yönelik Algıları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 40-62.

ETİMESGUT HALKININ KÜLTÜREL VE SANATSAL DEĞERLERE BAKIŞI BAĞLAMINDA “ULUSLARARASI ANADOLU GÜNLERİ KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİ”

Prof. Dr. Metin IŞIK

Sakarya Üniv. İletişim Fak. Halkla İliş. ve Rek. Böl.
imetin@sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0001-5984-0328

Dr. Öğr. Esin DEMİR

AHBV Üniv. Lisansüstü Eğitim Ens. Halkla İlişkiler ve Tanıtım,
demir.esin@ahbv.edu.tr

Özet

Türk kültür ve sanatı temel de bilim ve teknoloji ışığında gelişen ancak kültürün özünü oluşturan temel öğeleri olan birlik ve bütünlük ilkelerinden vazgeçmeyen ve bu ilkeleri tüm köy, kasaba il ve ilçelerde uygulayan bir ülkeye sahiptir. Bu bağlamda Ankara’da bulunan Etimesgut ilçesinde yaşayan bireylerde aynı ilke çerçevesinde bir değerler bütünü oluşmuştur. Bu nedenle Etimesgut ilçesinde yaşayan insanların bölgeye özgü kültürel ve sanatsal değerlere bakışı içerisinde değerlendirilecek olan 1999 yılından beri istisnalar dışında her yıl düzenlenen “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” Etimesgut halkının algıları üzerinden incelenmeye alınmıştır. “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali”nin Etimesgut halkının kültürel ve sanatsal değerlere bakışı bağlamında ulusal ve uluslararası temsil değeri ölçümlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Etimesgut halkının kültürel ve sanatsal algıları çerçevesinde ilgili Festivalin Etimesgut ilçesinde bir kültür ve sanat kenti olma yolundaki katkıları incelenmiştir. Kültür ve sanat kenti olmak için harcanan çaba kültür ve sanatta markalaşmayı peşinden getirmektedir. Bu bağlamda Türk coğrafyasındaki Türk Devletleri ve Türk topluluklarına ait kültür ve sanatın yaşanması, yaşatılması ve anlatılmasını Etimesgut ilçesinden, tüm dünyaya ilgili Festival ile duyurarak Etimesgut halkının algısı ile Türk toplumunun kültürü ve sanatını temsil etmede öncü rol alıp almadığı incelenmiştir. Etimesgut ilçesinde yaşayan rastgele seçilmiş bireyler üzerinde yapılan bu çalışmada 370 kişi ile anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Veriler, SPSS programında analiz edilmiştir ve sonuçta Etimesgut halkının kültürel ve sanatsal değerlere bakışı bağlamında “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” değerlendirmeye alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Sanat, Festival, Etimesgut

"INTERNATIONAL ANATOLIAN DAYS CULTURE AND ART FESTIVAL" IN THE CONTEXT OF THE PEOPLE OF ETİMESGUT ATTENTION TO CULTURAL AND ART VALUES

Abstract

Turkish culture and art has a country that develops in the light of science and technology, but does not give up the principles of unity and integrity, which are the basic elements of the culture, and applies these principles in all villages, towns, provinces and districts. In this context, a set of values has been formed within the framework of the same principle in individuals living in Etimesgut district in Ankara. For this reason, the "International Anatolian Days Culture and Art Festival", which has been organized every year since 1999, with exceptions, has been examined through the perceptions of the people of Etimesgut. The national and international representation value of the "International Anatolian Days Culture and Art Festival" was tried to be measured in the context of the people of Etimesgut's view of cultural and artistic values. In addition, within the framework of the cultural and artistic perceptions of the people of Etimesgut, the contribution of the relevant Festival to becoming a culture and art city in Etimesgut district was examined. Efforts to become a city of culture and art lead to branding in culture and art. In this context, the perception of the people of Etimesgut and whether they took a pioneering role in representing the culture and art of the Turkish society was examined by announcing the living, keeping and explaining the culture and art of Turkish States and Turkish communities in the Turkish geography from Etimesgut district to the whole world. In this study conducted on randomly selected individuals living in Etimesgut district, data were collected with 370 people using a questionnaire method. The data were analyzed in the SPSS program, and as a result, the "International Anatolian Days Culture and Art Festival" was evaluated in the context of the view of the people of Etimesgut on cultural and artistic values.

Keywords: Culture, Art, Festival, Etimesgut

Giriş

İnsanlar kültürel ve sanatsal değerleriyle varlığını devam ettirdiği gibi kültür ve sanat nosyonları da insan ile var olan ve kuşaktan kuşağa geçen değerler bütünü ile varlığını oluşturur. Ancak bu değerler bütünü bilim ve teknolojinin büyük bir hızla hayatımıza girerek yaşam biçimimizi ve alışkanlıklarımızı değiştirdiği günümüzde bir kuşaktan diğer kuşağa aktarılırken yeniliklere açık olarak, tarihin akışını bozmayacak bilgi birikimi ile gerçekleştirilmelidir.

Kültürel etkinlikler işte bu misyon ile bir şehrin veya ilçenin markalaşma stratejileri içinde önemli bir bileşen haline gelmiştir. Bölgeler, imajlarını geliştirmek, turizmin gelişimini artırmak ve toplumun geleneğini, göreneğini, yaşama biçimini, adetlerini, alışkanlıklarını kapsayarak birlik ve beraberlik oluşturmak için kültürel festivaller düzenlemektedirler.

Bugün Türkiye’de her yıl 1000’den fazla festival düzenlenmektedir ve bunların çoğu kültür ve sanat festivalidir. “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür Ve Sanat Festivali”, kuşkusuz her yıl Etimesgut ilçesinde düzenlenen uluslararası üne sahip Türk Dünyası’nın önemli kültür ve sanat festivallerinden biridir. “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür Ve Sanat Festivali” Etimesgut halkının algıları üzerinden incelenmeye alınarak festivalin uluslararası temsil değeri ölçümlenmeye çalışılmış, ilçenin kültür ve sanat kenti olma yolundaki imajına katkıları incelenmiştir.

Türk coğrafyasındaki Türk Devletleri ve Türk topluluklarına ait kültür ve sanat sermayesinin ekonomi ve turizme katkıları çerçevesinde ilçe imajı ile ilişkisi irdelenerek Etimesgut halkının algısı bağlamında Türk toplumunun kültürü ve sanatını temsil etmede öncü rol alıp almadığı gözlemlenmiştir. Bu festivalin imaj etkileri konusunda halkın görüş ve deneyimlerini almak için Etimesgut ilçe sakinlerine çevrimiçi anketler dağıtılmıştır. Bulgular, “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür Ve Sanat Festivali” ile şehir imajının ve bölgesinin zenginleşmesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır.

1. Kültür ve Sanat Bağlamında Festival İmajı

'Festival' kelimesi bayram anlamına gelen Latince 'festum' kelimesinden türemiştir (Isar, 1976) ve festivallerin çok uzun zamandan beri var olduğu bilinmektedir. Şehirler ve onların hinterlandları, festival pazarlarının bayramlaşmasına yol açan sahneler haline gelmiştir (Harvey, 1991). Festivaller, toplulukların kültürel ve sanatsal ifadelerini sergilemelerinin en etkili yoludur. Festivaller, bir ülkenin ya da bir ülkede yaşayan bir topluluğun tarihini, dünya görüşünü, sosyal ve kültürel kimliğini sergileyen kültürel etkinliklerdir (Miller, 2004). Kültür ise bir grubu tanımlamaya ve birbirine bağlamaya hizmet eden bir dizi değer, inanç, gelenek" olarak tanımlanmıştır (Throsby (2001). Bu inanç ve değerler bir ulusun bir milletin kimliğini oluşturan en önemli kavramlardır. Bu nedenle kimlik ile kültür arasında güçlü bir bağ vardır. Ancak Kimlik-kültür ilişkisi, imaj ve algılama olayları ile birlikteyken bir anlam oluşturmaktadır (Beyhan ve Ünügür, 2005).

İmaj, sunulan ürün ve hizmetlerin tüketicilerin algılamalarını etkileyen güçlü bir faktördür ve bu sebeple dikkate alınması gerekir (Aydın ve Özer, 2005). Son zamanlarda şehirler ve yöneticiler bu durumun farkına vararak imaj oluşturma ve markalaşmanın önemini kavramışlardır. Şehirlerin markalaşması şehre ölçülebilir ekonomik, sosyal ve kültürel değerler katmak için, ürün markalaşma stratejilerinin şehirler üzerinde uygulanması olarak tanımlanmıştır (İlgüner ve Asplund, 2011).

Marka şehir olabilmenin olmazsa olmazları olan; merak uyandıran mekan olabilmeleri, yaşanabilir olan şehirsiz ortamı sağlamaları, ziyaretçilerine konuksever davranması, endüstri ve ticaretinin kolaylaştırılması (Alaş, 2009:2, akt. Kaypak 2013: 342), bilişim teknolojilerinde meydana gelen değişimlere adapte olunması (İlgüner ve Asplund, 2011) gibi unsurları şehirler ve yöneticiler dikkate almak zorundadır. Bu çalışmalar kapsamında şehirlerin ayırt edilebilme seviyelerini arttıran, diğer bir ifade ile farklılıklarını ön plana çıkaran stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir (Işık ve Erdem, 2015: 29). Bu bağlamda Festivaller modern şehir, ilçe, belde imajı oluşturmada etkin stratejik araçlar olarak kullanılmaktadır.

Hal böyleyken sanatsal ve kültürel anlamlara sahip bir festival, katılımcılar için güçlü bir çekiciliğe sahiptir. Ayrıca kültür ve sanat festivalleri imaj yaratma veya geliştirme konusunda büyük önem taşımaktadır. Festivali hazırlayanların festivale katılanların algısı hakkında bilgi edinmesi, genel olarak algılanan kalite, imaj, memnuniyet ve sadakat gibi kavramların ışığında, katılımcıların olumlu bir ağızdan ağza geçen etkinin oluşturulması kültür ve sanat değerlerinin güçlü yansıtılması için önemlidir (Rahman 2012).

Son ve Lee'ye (2011) göre festival kalitesi sadakati doğrudan ve olumlu yönde etkilerken, memnuniyet festival kalitesi ile festival sadakati arasında aracı rol oynamaktadır. Festival hazırlıklarında, genel olarak katılımcıların sadakatleri yani tekrar ziyaret etme veya başkalarına tavsiye etme isteğinin bulunma durumu üzerine çalışılmaktadır. Bu nedenle, bir dereceye kadar sadakat, bir festivalin kalitesinin göstergesidir (Deng ve Pierskalla, 2011). Bu sebepten olacaktır ki Uluslararası imaj belirlenirken ve o yerin tanınırlık ölçütü tespit edilirken söz konusu yere yapılan seyahat oranları ile söz konusu yerin dünya bilim ve kültürüne katkıda bulunup bulunmadığı hakkındaki düşünceler sorulmaktadır.

Lee ve Beeler'e (2007) göre festivalin genel kalitesi imaj ve itibarı kapsamında festivalin görsel görünümü, festivalde güvenlik duygusu, festival alanının temizliği, satıcıların ve mağazaların dostluğunun yanında geçit törenleri, çeşitli sanat dalları, çocuk parkı, canlı eğlence sahneleri gibi alanlarda katılımcılara konfor olanakları sunularak festivaldeki paydaşlar ile birlikte tam bir olumlu algı oluşturulmalıdır. Bu nedenle festival planlaması, uygun imaj geliştirme ve ekonomik gelişme yoluyla faydaları en üst düzeye çıkarmayı hedeflemelidir.

Wong, Wu ve Cheng (2015) çalışmasında, festival bağlılığı, festival kalitesi, festival imajı ve festival memnuniyeti arasındaki karşılıklı ilişkileri deneysel olarak test ederek festival yönetimi alanının teorik gelişimine katkıda bulunarak pozitif bir imajın tekrar ziyaret etme ve tavsiye etme niyetleri üzerine olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bir çok çalışmada bireyde şehir ya da ilçenin imaj

algılarının oluşumunda en etkili unsurun kültürel ve sanatsal değerler olduğu belirtmiştir ayrıca söz konusu yere ait etkinliklerin o yerin tanıtımına katkı sağladığı bu çalışmalarda kanıtlanmıştır (Huang vd., 2010; Mendes vd., 2011; Yoon vd., 2010).

Festivaller katılımcılar tarafından, şehirlerarasında artan bir rekabet ile küreselleşmiş bir toplumdaki şehirleri tanımlamak için de kullanılabilir (Richards ve Wilson, 2004). Hall'a (1992) göre kültürel etkinlikler ve festivaller, insanları bir yeri birden fazla kez ziyaret etmeye teşvik edebilir ve bir dizi farklı etkinliğe ev sahipliği yaparak, bir şehir bir dizi farklı potansiyel pazarda kendi profilini oluşturabilir. Brown, Chalip, Jago ve Mules (2002), bir bölgenin, turist akışını artırmak, destinasyon imajını ve bir yerin farkındalığını iyileştirmek, turist gelişimini geliştirmek, mevsimsel dalgalanmaları azaltmak, turizm sezonunu uzatmak ve pozitif ekonomik gelişmeyi teşvik etmek için festivalleri kullanabileceğini belirtmektedir.

Waite'e (2001) göre, bir festivali hazırlayan organizatörlerin, imaj probleminin kökünü mutlaka ele almak zorunda değildir ancak festival bazı değişiklikler yapmaya, hedefin imajını genişletmeye, yerel ve uluslararası kimlik oluşturmaya yardımcı olmalıdır. Özellikle kültürel etkinlikler ve festivaller, şehirlerin imajını iyileştirmenin, şehir sokaklarına hayat katmanın ve vatandaşlara memleketleriyle yeniden gurur duymanın bir yolu olarak ortaya çıkmıştır (Richards ve Wilson, 2004).

Kültürel ve sanatsal sermaye aynı zamanda bir ekonomik değerdir. Festivaller, ev sahipliği yaptıkları topluluklar için ekonomik değer taşımaktadır. Ev sahibi toplulukların ekonomik kalkınması için önemi çok büyük olan bir ekonomik faaliyet oluştururlar.

Festivaller bir şehrin, bir ilçenin kültür ve sanat değerlerini ortaya çıkarmaya yardımcı olurken, o şehre veya beldeye katacağı ziyaretçi sayıları ile hem turizme hem ekonomiye büyük bir katkı sunmaktadır. Dünya Bankası (1999) "kültürün temel kalkınma hedeflerine adaletli bir şekilde katkıda bulunduğu dair geniş bir fikir birliği vardır" demiştir. Kültür / kalkınma bağlantısını tasavvur etme yolları, turizmden elde edilen finansal kazançları ve kültürel kaynaklardan elde

edilen kazançları içerir, ancak aynı zamanda sosyal sermayeyi "kendine saygıyı artırmak" ve "itibarı güçlendirmek" için önemli olarak görmektedir.

Bunlara ek olarak, festivaller bulunduğu bölgeye imaj katmasına rağmen "festival imajı" kavramı belirsizdir ve ziyaretçilerin bakış açıları ve kültürel olaylara katılımlarının etkileri hala keşfedilmemiştir (Huang vd., 2010). Bu nedenle, ziyaretçilerin ve bölgede yaşayan halkın kültürel etkinlikler ve festivaller hakkındaki imaj algısı üzerine daha fazla deneysel araştırma yapılması gerekmektedir.

2.Etimesgut Halkının Kültürel ve Sanatsal Değerlere Bakışı Bağlamında "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür Ve Sanat Festivali"

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Etimesgut'ta 1999 yılından günümüze kadar istisnalar dışında her yıl düzenlenen Türk birlik ve bütünlüğünü ön planda tutmayı amaçlayan Türk kültür ve sanat temalı bir festivaldir. Orta Asya'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan Avrupa'ya kadar uzanan Türk milletinin ayak bastığı tüm coğrafyanın kültürünü ve içinde yaşadığımız toprakların geleneğini, göreneğini, yaşama biçimini, adetlerini, alışkanlıklarını kuşaktan kuşağa aktarmayı hedefleyen bir kültür sanat festivalidir. Türk devletleri ve topluluklarının da katılımı sağlanarak uluslararası boyut kazanan festival 20'den fazla hemşehri derneğiyle vakıf ve 12 Türk devleti ve topluluğunun katılımıyla istisnalar dışında her yıl Türk beylikleri kent meydanında gerçekleştirilmektedir.

2.1.Çalışmanın Önemi

Bu çalışma festival organizatörlerine katılımcılarının önerilen modeli kullanarak festival sadakatini daha iyi anlamları için daha fazla bilgi sağlayabilir ve festival ürünlerini tasarlayan pazarlama yöneticilerine imaj oluşturmada yararlı bilgiler sunabilmektedir. Bu nedenle çalışmanın literatüre fayda sağlayacağı aynı zamanda festival çalışmalarında kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

2.2.Çalışmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” nin Etimesgut ilçesine nasıl bir imaj kazandırdığını görmek ve bunun sonucunda ilçede yapılan imaj çalışmalarının etkilerini ortaya koymaktır. Etimesgut'ta yaşayan halkın gözünden kültür sanat algıları bağlamında “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” imaj algısını ortaya koymak amaçlanmıştır.

2.3.Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada literatür taraması ve saha araştırması yöntemlerinden yararlanılmış, veri toplama tekniği olarak anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmanın evreni Etimesgut ilçesinde ikame eden bireylerdir örneklem bu evreni temsil niteliğinde seçilmiştir. Araştırmanın evreni $\pm$ %3 örnekleme hatası $\alpha=0,05$ güven aralığında ($p=0,8$, $q=0,2$) oranı alınarak toplam 370 kişi ile çevrimiçi anket uygulaması yapılmıştır. Araştırma da Işık (2016) tarafından geliştirilen anket ölçeği kullanılmıştır.

3. Araştırmanın Bulguları

3.1.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo1: Yaşınız

	Kişi Sayısı	Yüzde
15-20	42	11,4
20-30	55	14,9
30-40	137	37,0
40-50	100	27,0
50 ve sonrası	36	9,7
Total	370	100,0

Katılımcıların % 37'si (137 kişi) 30-40 yaş aralığında, % 27'si (100 kişi) 40-50 yaş aralığında yer almaktayken % 14,9 (55 kişi) 20-30 yaş aralığında, %11,4'ü (42 kişi) 15-20 yaş aralığında, %9,7'si (36 kişi) 50 ve sonrası yaş aralığında yer almaktadır.

Tablo 2: Cinsiyetiniz

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadın	217	58,6
Erkek	153	41,4
Total	370	100,0

Araştırmaya katılan 370 katılımcının % 58,6'sı (217 kişi) kadınlardan, % 41,4'ü (153 kişi) erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Etimesgut'un Hangi Bölgesinde Yaşıyorsunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Eryaman	140	37,8
Etimesgut Merkez	74	20,0
Elvankent	66	17,8
Bağlıca	37	10,0
Türkuaz Mah.	13	3,5
Yapracık	12	3,2
Güzelkent	10	2,7
İstasyon Mah.	6	1,6
Emirler	6	1,6
30 Ağustos Mah.	4	1,1
Alsancak Mah.	1	0,3
Kazım Karabekir	1	0,3
Total	370	100,0

Araştırmada yer alan “Etimesgut'un Hangi Bölgesinde Yaşıyorsunuz?” sorusuna araştırmaya katılan 370 kişiden yanıt alınmıştır. Araştırmaya katılan 370 kişinin % 37,8'i (140 kişi) Eryaman'da, %20'si (74 kişi), Etimesgut Merkezde %17,8'i (66 kişi) Elvankent'te, % 10'u (37 kişi) Bağlıca'da, %3,5'i (13 kişi) Türkuaz Mahallesi'nde katılımcıların % 3,2'si (12 kişi) Yapracık, % 2,7'si (10 kişi) Güzelkent, % 1,6'sı (6 kişi) İstasyon Mahallesi, % 1,6'sı (6 kişi) Emirler, % 1,1'i (4 kişi) 30 Ağustos Mahallesi'nde, % 0,3'ü (1 kişi) Alsancak ve %0,3'ü Kazım Karabekir Mahallesi'nde yaşamaktadır.

3.2. Katılımcıların İmajsal Algısı

Tablo 4: Etimesgut ilçesinin en önemli özelliği (Değeri) nedir?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Göksu Parkı	93	25,1
Ekmek Fabrikası	89	24,1
Etimesgut Zıhır Birlikleri	40	10,8
Türk Beyleri Kent Meydanı	38	10,3
Hava Kuvvetleri Müzesi	28	7,6
Şeker Fabrikası	27	7,3
Ahi Evran Cami ve Türbesi	20	5,4
Alparslan Türkeş Parkı	14	3,8
Etimesgut Tren İstasyonu	8	2,2
Atatürk Çeşmesi	7	1,9
Şaşmaz Oto sanayi	5	1,4
Devlet Bahçeli Aile Yaşam Merkezi	1	0,3
Total	370	100,0

Katılımcılara Etimesgut ilçesinin en önemli özelliği (değeri) sorulmuştur. Katılımcıların % 25,1'i (93 kişi) Göksu Parkı, % 24,1'i (89 kişi) Ekmek Fabrikası, % 10,8'i (40 kişi) Etimesgut Zıhır Birlikleri, % 10,3'ü (38 kişi) Türk Beyleri Kent Meydanı, % 7,6 (28 kişi) Hava Kuvvetleri Müzesi, % 7,3 (27 kişi) Şeker Fabrikası, % 5,4 (20 kişi) Ahi Evran Cami ve Türbesi, % 3,8'i (14 kişi) Alparslan Türkeş Parkı, % 2,2'lik kısmı (8 kişi) Etimesgut Tren İstasyonu, % 1,9'u (7 kişi) Atatürk Çeşmesi, % 1,4'ü (5 kişi) Şaşmaz Oto sanayi %0,3'ü (1 kişi) Devlet Bahçeli Aile Yaşam Merkezini Etimesgut ilçesinin en önemli değeri olarak belirtmiştir.

Tablo 5: Etimesgut denince sosyolojik olarak nasıl tanımlarsınız?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kültür ilçesi	174	47
Kolay Yaşam Alanı ilçesi	69	18,6
Sanayi ilçesi	59	15,9
Ticaret ilçesi	32	8,6
Sanat ilçesi	12	3,2
Turizm ilçesi	11	3
Sosyal bir ilçe	5	1,4
Askeri ilçesi	4	1,1
Kozmopolitan bir ilçe	4	1,1
Total	370	100,0

Çalışmaya katılanların çoğunluğu yani % 47'si (174 kişi) Etimesgut ilçesini kültür kenti olarak ifade etmektedir. Katılımcıların % 18,6'sı (69 kişi) kolay yaşam alanı ilçesi olduğunu, % 15,9'u (59 kişi) sanayi ilçesi olduğunu, % 8,6'sı (32 kişi) ticaret ilçesi olduğunu,

% 3,2'si (12 kişi) sanat ilçesi olduğunu, % 3'ü (11 kişi) turizm ilçesi olduğunu, % 1,4'ü (5 kişi) sosyal bir ilçe olduğunu, % 1,1'i (4 kişi) askeri bir ilçe olduğunu son olarak ise % 1,1'i (4 kişi) ilçenin kozmopolitan bir ilçe olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 6: Etimesgut'u tek kelime ile nasıl tanımlarsınız?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Yaşanılabilir	132	35,7
Gelişmiş	93	25,1
Sıcak	61	16,5
Misafirperver	56	15,1
Büyük	19	5,1
Yetersiz	9	2,4
Total	370	100,0

Katılımcılar “Etimesgut ilçesini tek kelime ile nasıl tanımlarsınız?” sorusuna sırasıyla % 35,7 (132 kişi) oranında yaşanılabilir % 25,1 (93 kişi) oranında gelişmiş, % 16,5 (61 kişi) oranında sıcak, % 15,1 (56 kişi) oranında misafirperver, % 5,1 (19 kişi) oranında büyük ifadeleri yer almaktadır. Bunların yanında % 2,4 (9 kişi) Etimesgut ilçesini yetersiz bulmaktadır.

Tablo 7: Etimesgut'ta her yıl düzenlenen “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” sizde nasıl bir çağrışım yapmaktadır?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Olumlu	328	88,6
Olumsuz	42	11,4
Total	370	100,0

Katılımcıların % 88,6'sı (328 kişi) Etimesgut'ta her yıl düzenlenen “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” kelimesinin kendilerinde olumlu çağrışım yaptığını ifade etmiştir. % 11,4'lük (42 kişi) bir kesim ise kelimesinin zihinlerinde olumsuz çağrışım yaptığını belirtmiştir.

Tablo 8: Bir festivalin değerini ne belirler?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kültür ve Sanat Boyutu	148	40
Birlik ve Beraberliği Arttırma	136	36,8
Ekonomiye Katkısı	44	11,9
Uluslararası Boyutu	28	7,6
Turizme Katkısı	14	3,8
Total	370	100,0

Katılımcıların çoğu yani % 40'ı (148 kişi) Kültür ve Sanat boyutunun bir festivalin en önemli değerini belirlediğini ifade etmiştir. Katılımcıların % 36,8'i (136 kişi) birlik ve beraberliği arttırmasının, % 11,9'u (44 kişi) ekonomiye katkısının, % 7,6'sı (28 kişi) Uluslararası boyutunun, % 3,8'i (14 kişi) turizme katkısının festivalin değerini belirlediğini ifade etmişlerdir.

Tablo 9: İlgili Festivalin Türk Dünyasının en önemli festivallerinden biri olduğunu düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	91	24,6
Katılıyorum	132	35,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	84	22,7
Katılmıyorum	38	10,3
Kesinlikle Katılmıyorum	25	6,8
Total	370	100,0

Katılımcıların % 60,3'ü (223 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali"nin Türk Dünyasının en önemli festivallerinden biri olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların % 17,1 (63 kişi) ilgili festivalin Türk dünyasının en önemli festivallerinden biri olduğunu düşünmezken, katılımcıların % 22,7'si (84 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 10: İlgili festivalin Türk Kültür ve Sanatını iyi tanıttığını düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	98	26,5
Katılıyorum	173	46,8
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	46	12,4
Katılmıyorum	40	10,8
Kesinlikle Katılmıyorum	13	3,5
Total	370	100,0

Katılımcıların % 73,3'ü (271 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali"nin Türk Kültür ve Sanatını iyi tanıttığını düşünmektedir. Katılımcıların % 14,3 (53 kişi) ilgili festivalin Türk Kültür ve Sanatını iyi tanıttığını düşünmezken, katılımcıların % 12,4'ü (46 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Tablo 11: İlgili festivale Türk Topluluklarının, hemşehri federasyonun, derneklerin ve vakıfların katılımlarını yeterli buluyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	76	20,5
Katılıyorum	144	38,9
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	92	24,9
Katılmıyorum	36	9,7
Kesinlikle Katılmıyorum	22	5,9
Total	370	100,0

Katılımcıların % 59'u (220 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali"ne Türk Topluluklarının, hemşehri federasyonun, derneklerin ve vakıfların katılımlarını yeterli bulmaktadır. Katılımcıların % 15,6'sı (58 kişi) İlgili festivale Türk Topluluklarının, hemşehri federasyonun, derneklerin ve vakıfların katılımlarını yeterli bulmazken, katılımcıların % 24,9'u (92 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo12: Festivalde TURKSOY gecesinin Türk Beyliklerini bir çatı altında buluşturarak Türk Birlik ve Beraberliğine olumlu katkıda bulunduğunu düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	146	39,5
Katılıyorum	151	40,8
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	61	16,5
Katılmıyorum	11	3,0
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,3
Total	370	100,0

Katılımcıların % 80,3'ü (297 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali" kapsamında TURKSOY gecesinin Türk Beyliklerini bir çatı altında buluşturarak Türk Birlik ve Beraberliğine olumlu katkıda bulunduğunu düşünmektedir. Katılımcıların % 3,3'ü (12 kişi) İlgili festival de TURKSOY gecesinin Türk Beyliklerini bir çatı altında buluşturarak Türk Birlik ve Beraberliğine olumlu katılımlarını yeterli bulmazken, katılımcıların % 16,5'i (61 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 13: İlgili festivalde gösterilen Halk oyunları, tiyatro gibi sahne sanatlarını yeterli buluyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	76	20,5
Katılıyorum	225	60,8
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	11	3,0
Katılmıyorum	44	11,9
Kesinlikle Katılmıyorum	14	3,8
Total	370	100,0

Katılımcıların % 81,3'ü (301 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali" kapsamında festivalde gösterilen Halk oyunları, tiyatro gibi sahne sanatlarını yeterli bulmaktadır. Katılımcıların % 15,7'si (58 kişi) İlgili festivalde gösterilen Halk oyunları, tiyatro gibi sahne sanatlarını yeterli bulmazken, katılımcıların % 3'ü (11 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 14: İlgili festivalde Türk kostüm, kıyafet (giyim,kuşam) modasının tarihini yansıttığını düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	90	24,3
Katılıyorum	129	34,9
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	84	22,7
Katılmıyorum	62	16,8
Kesinlikle Katılmıyorum	5	1,4
Total	370	100,0

Katılımcıların % 59,2'si (219 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali" kapsamında festivalde sergilenen Türk kostüm, kıyafet (giyim,kuşam) modasının tarihini yansıttığını düşünmektedir. Katılımcıların % 18,2'si (67 kişi) İlgili festivalde gösterilen Türk kostüm, kıyafet (giyim,kuşam) modasının tarihini yansıttığını yeterli bulmazken, katılımcıların % 22,7'si (84 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Tablo 15: İlgili festivalde Türk sözlü ve yazılı edebiyatının iyi sunulduğunu düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	77	20,8
Katılıyorum	180	48,6
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	57	15,4
Katılmıyorum	55	14,9
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,3
Total	370	100,0

Katılımcıların % 69,4'ü (257 kişi) “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” kapsamında festivalde Türk sözlü ve yazılı edebiyatının iyi sunulduğunu düşünmektedir. Katılımcıların % 16,2’si (56 kişi) İlgili festivalde gösterilen Türk sözlü ve yazılı edebiyatının iyi sunulduğunu düşünmezken, katılımcıların % 15,4’ü (57 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 16: İlgili festivalin Türk mutfağına yeterli ölçüde yer verdiğini düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	72	19,5
Katılıyorum	123	33,2
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	77	20,8
Katılmıyorum	80	21,6
Kesinlikle Katılmıyorum	18	4,9
Total	370	100,0

Katılımcıların % 52,7’si (195 kişi) “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” kapsamında festivalde Türk mutfağına yeterli ölçüde yer verdiğini düşünmektedir. Katılımcıların % 26,5’i (98 kişi) İlgili festivalde Türk mutfağına yeterli ölçüde yer verdiğini düşünmezken, katılımcıların % 20,8’i (77 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 17: İlgili festivalin Türklere has el sanatları, resim, heykel, seramik gibi alanlara yeterli ölçüde yer verdiğini düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	54	14,6
Katılıyorum	160	43,2
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	38	10,3
Katılmıyorum	106	28,6
Kesinlikle Katılmıyorum	12	3,2
Total	370	100,0

Katılımcıların % 57,8'i (214 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali" kapsamında festivalde Türklere has el sanatları, resim, heykel, seramik gibi alanlara yeterli ölçüde yer verildiğini düşünmektedir. Katılımcıların % 31,8'i (118 kişi) İlgili festivalde Türklere has el sanatları, resim, heykel, seramik gibi alanlara yeterli ölçüde yer verilmediğini düşünürken, katılımcıların % 10,3'ü (38 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 18: İlgili festivalin bilimin açtığı yolda teknolojik gelişmeler ile amacına uygun hazırlandığını ve sunulduğunu düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	69	18,6
Katılıyorum	94	25,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	103	27,8
Katılmıyorum	98	26,5
Kesinlikle Katılmıyorum	6	1,6
Total	370	100,0

Katılımcıların % 44'ü (163 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali" kapsamında festivalin bilimin açtığı yolda teknolojik gelişmeler ile amacına uygun hazırlandığını ve sunulduğunu düşünmektedir. Katılımcıların % 28,1'i (104 kişi) İlgili festivalin bilimin açtığı yolda teknolojik gelişmeler ile amacına uygun hazırlandığını ve sunulduğunu düşünmezken, katılımcıların % 27,8'i (103 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Tablo 19: İlgili festivalin ulusal ve uluslararası medyada yeteri kadar yer aldığını düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	108	29,2
Katılıyorum	98	26,5
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	48	13,0
Katılmıyorum	103	27,8
Kesinlikle Katılmıyorum	13	3,5
Total	370	100,0

Katılımcıların % 55,7’i (206 kişi) “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” kapsamında festivalin ulusal ve uluslararası medyada yeteri kadar yer aldığını düşünmektedir. Katılımcıların % 31,3’ü (116 kişi) İlgili festivalin ulusal ve uluslararası medyada yeteri kadar yer almadığını düşünürken, katılımcıların % 13’ü (48 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 20: İlgili festivalin Etimesgut ilçesini modernleştirdiğini düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	159	43,0
Katılıyorum	141	38,1
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	8	2,2
Katılmıyorum	53	14,3
Kesinlikle Katılmıyorum	9	2,4
Total	370	100,0

Katılımcıların % 81,1’i (300 kişi) “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” kapsamında festivalin Etimesgut ilçesini modernleştirdiğini düşünmektedir. Katılımcıların % 16,7’si (62 kişi) İlgili festivalin Etimesgut ilçesini modernleştirmedini düşünürken, katılımcıların % 2,2’si (8 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 21: İlgili festivalin Etimesgut ilçesinin marka imajına olumlu katkı sağladığını düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	161	43,5
Katılıyorum	149	40,3
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	37	10,0
Katılmıyorum	18	4,9
Kesinlikle Katılmıyorum	5	1,4
Total	370	100,0

Katılımcıların % 83,8'i (310 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali" kapsamında festivalin Etimesgut ilçesinin marka imajına olumlu katkı sağladığını düşünmektedir. Katılımcıların % 6,3'ü (23 kişi) İlgili festivalin Etimesgut ilçesinin marka imajına olumlu katkı sağladığını düşünmemektedir. Katılımcıların % 10'u (37 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 22: İlgili festivalin Etimesgut ilçesine sosyal aktivite çeşitliliği bakımından zenginlik kattığını düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	122	33,0
Katılıyorum	222	60,0
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	5	1,4
Katılmıyorum	8	2,2
Kesinlikle Katılmıyorum	13	3,5
Total	370	100,0

Katılımcıların % 93'ü (344 kişi) "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali" kapsamında festivalin Etimesgut ilçesine sosyal aktivite çeşitliliği bakımından zenginlik kattığını düşünmektedir. Katılımcıların % 5,7'si (21 kişi) İlgili festivalin Etimesgut ilçesine sosyal aktivite çeşitliliği bakımından zenginlik katmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 1,4'ü (5 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 23: İlgili festivalin Etimesgut ilçesinin ekonomisine ve turizmine olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	155	41,9
Katılıyorum	153	41,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	18	4,9
Katılmıyorum	40	10,8
Kesinlikle Katılmıyorum	4	1,1
Total	370	100,0

Katılımcıların % 83,3’ü (308 kişi) “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” kapsamında festivalin Etimesgut ilçesinin ekonomisine ve turizmine olumlu katkısı olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların % 11,9’u (44 kişi) festivalin Etimesgut ilçesinin ekonomisine ve turizmine olumlu katkısı olduğunu düşünmemektedir. Katılımcıların % 4,9’u (18 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Tablo 24: İlgili festivale tekrar katılmayı ve arkadaşlarıma tavsiye etmeyi düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	163	44,1
Katılıyorum	157	42,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	35	9,5
Katılmıyorum	14	3,8
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,3
Total	370	100,0

Katılımcıların % 86,5’i (320 kişi) “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” kapsamında festivale tekrar katılmayı ve arkadaşlarına tavsiye etmeyi düşünmektedir. Katılımcıların % 4,1’i (15 kişi) festivale tekrar katılmayı ve arkadaşlarına tavsiye etmeyi düşünmemektedir. Katılımcıların % 9,5’i (35 kişi) soru hakkında fikir beyan etmeyerek ne katılıyorum ne katılmıyorum ifadesini kullanmışlardır.

Sonuç

Etimesgut halkının kültürel ve sanatsal algısı bağlamında edinilen bulgular neticesinde kültürel bir ilçe olan Etimesgut ilçesinin kültürel ve sanatsal festival ile şehir imajının ve bölgesinin zenginleşmesi arasında pozitif bir ilişkisi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Etimesgut ilçesinde düzenlenen “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” her yıl düzenlenmesi ile bir festivalin olmazsa olmaz özelliği olan kalıcılığını ve sürdürülebilirliğini kanıtlamış durumdadır. Diğer yandan festivalin işlevselliği bakımından sadık ziyaretçiler edindiği ve Etimesgut ilçesine prestij kazandırarak festivalin temel amacı olan Türk topluluklarının kültürlerini ve sanatlarını meydana çıkartarak birlik ve beraberliğe katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Festival Anadolu’da yaşayanlarla Orta Asya’dan Avrupa’ya kadar uzanmış olan kendilerine has kültürel ve sanatsal birikimler sağlamış Türkler arasında kültürel etkileşim sağlanmaktadır. Etimesgut Halkının kültürel ve sanatsal değerlere bakışı bağlamında “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali”nin de Halk oyunları, tiyatro gibi sahne sanatlarını başarılı bir şekilde sergilendiği gözlemlenirken festival de Türklere has el sanatları, resim, heykel, seramik gibi sanat dalları ile eşsiz ve muhteşem zenginliği olan Türk mutfağının başarılı tanıtımının yanında daha fazla Türklere has içeriklerin ve lezzetlerin sergilenebileceği sonucuna varılmaktadır. Dernek ve vakıflar aracılığıyla Anadolu’nun farklı kesimlerinde yaşayanların kendi kültürlerini tanıtmaya ve farklı kültürleri tanımaya büyük bir imkan sağlayan festival geniş çaplı katılımı ile Türk dünyasının önemli kültür ve sanat festivallerinden biridir.

Kültürel ve sanatsal değerler festival bağlamında birer ekonomik değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel ve sanatsal sermayemizi ne kadar çok açığa çıkarırsak ve korursak ilçe kalkınması imajsal reaksiyonlarla birlikte özellikle turizm alanında avantaj sağlayacak dönütler gösterecektir. Kültürel sermaye, sanatın yerel kalkınma faaliyetleriyle ilişki kurmak ve çeşitli bağlamlarda yerel kalkınma gündemlerini şekillendirmek için geniş kapsamlı olanaklar sağlamaktadır. İlgili Festivalin, yerel ekonomiye ve yerel topluma doğrudan fayda sağlayan yüksek ziyaretçi sayılarını çekmek ve sürdürmek açısından oldukça başarılı olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte Etimesgut İlçesi ile markalaşan “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür Ve Sanat Festivali” hedef kitesinin istek ve ihtiyaçlarına uygun olarak yapılandırıldığına veriler sonucunda ulaşılmıştır.

Bütün sonuçlar değerlendirmeye alındığında Etimesgut ilçesinin oldukça olumlu bir imaja, yaşanabilir, kültürel anlamda gelişmiş, modern ve daha birçok olumlu değere sahip olduğu görülmektedir. Etimesgut Halkının Kültürel ve Sanatsal değerlere bakışı bağlamında “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festival”in uygulama modeli, bilimin açtığı yolda teknolojik gelişmeler ile amacına uygun hazırlandığı ve Türk dünyasında Türk Kültür ve Sanatını iyi temsil eden güçlü bir üne sahip olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Türk milletinin yaşadığı tüm bölgelerin kültürünü ve içinde yaşadığımız toprakların geleneğini, göreneğini, yaşama biçimini, örf, adetlerini, alışkanlıklarını kuşaktan kuşağa aktarmayı hedefleyen festivalin; özellikle daha çok geç nüfusa ulaşabilmesi için etkileşimli medya araçları kullanarak festivalin amacına uygun çevrimiçi tanıtımlar ile Türk Kültürünü ve Sanatına atıfta bulunacak yarışmalar düzenlenebilir. Etkili pazarlama stratejileri ile kazanımları yüksek olan festival programına daha fazla ilgi çekilerek ulusal ve uluslararası medyada daha fazla yankı uyandırılabilir.

Kaynakça

1. Aydin S, Ozer G. 2005. The analysis of antecedents of customer loyalty in the Turkish mobile telecommunication market. *European Journal of Marketing* 39(7/8): 910-925.
2. Beyhan, Ş. G. ve Ünügür, S. M. (2005), “Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli”. *İTÜ Dergisi/a. Mimarlık-Planlama ve Tasarım*. 4 / 2: 79-87
3. Brown, G., Chalip, L., Jago, L. and Mules, T. (2002). The Sydney Olympics and Brand Australia. In N.J. Morgan, A. Pritchard, and R. Pride (eds.) *Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition*, 163-185. Oxford: ButterworthHeinemann.
4. Deng J, Pierskalla C. 2011. Impact of past experience on perceived value, overall satisfaction, and destination loyalty: a comparison between visitor and resident attendees of a festival. *Event Management* 15(2): 163-177.
5. Hall, C.M. (1992). *Hallmark Tourist Events: Impacts, Management, and Planning*. London: Belhaven Press.
6. Harvey, D. (1991). The urban face of capitalism. In J.F. HUNT (ed.) *Our Changing Cities*, 50-66. Baltimore, NJ: Johns Hopkins University Press.
7. Huang, J. Z., Li, M. ve Cai, L. A. (2010). A Model of Community Based Festival Image. *International Journal of Hospitality Management*, 29(2), s. 254-260.
8. Isar, RF 1976 .Culture and the arts festival of the twentieth century *Cultures*, 3: 125 – 145 .
9. Işık, M. (2016). *Marka Şehir Olarak Malatya*. 1. Baskı. Konya: Eğitim Yayınevi.
10. Işık, M., ve Erdem, A. (2015). *Nasıl Marka Şehir Olunur?*. 1. Baskı. Konya: Eğt. Yay..

11. İlgüner, M., ve Asplund, C. (2011). Marka Şehir. 1.Baskı. İst. Markating Yayınları.
12. Kaypak, Ş. (2013). Küresleşme Sürecinde Kentlerin Markalaşması ve “Marka Kentler”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 14.1 335-355.
13. Miller, L. G. (2004). Building The Tourism Mega-Cluster: What Works and What Doesn't, Montreux, Executive Forum.
14. Mendes, J., do Valle, P.O., and Guerreiro, M. (2011). Destination image and events: A structural model for the Algarve case. Journal of Hospitality Marketing and Management, 20(3-4), 366-384.
15. Lee J, Beeler C. (2007). The relationship among quality, satisfaction, and future intention for first-time and repeat visitors in a festival setting. Event Management 10(4): 197–208.
16. THROSBY, D. (2001). Economics and Culture. Cambridge University Press: Cambridge.
17. Rahman MS. 2012. Service quality, corporate image and customer's satisfaction towards customers perceptions: an exploratory study on telecom customers in Bangladesh. Business Intelligence Journal 5(1): 56–63.
18. Richards, G., and Wilson, J. (2004). The impact of cultural events on city image: Rotterdam, cultural capital of Europe 2001. Urban studies, 41(10), 1931-1951.
19. World Bank (1999). *Culture and sustainable development: A framework for action*. Washington DC: World Bank.
20. Waitt, G. (1999). Playing games with Sydney: marketing Sydney for the 2000 Olympics. Urban Studies, 36(7), 1005-1077.
21. Wong, j., Wu, H.C., Cheng, C.C. (2015). An Empirical Analysis of Synthesizing the Effects of Festival Quality, Emotion, Festival Image and Festival Satisfaction on Festival Loyalty: A Case Study of Macau Food Festival. International Journal of Tourism Research, Int. J. Tourism Res., 17: 521–536
22. Yoon, Y. S., Lee, J. S. ve Lee, C. K. (2010). Measuring Festival Quality and Value Affecting Visitor's Satisfaction and Loyalty using a Structural Approach. International Journal of Hospitality Management, 29(2), s. 335-342.

TOPLUMSAL BELLEĞİN İNŞASINDA İLETİŞİM MEKANLARI: ETİMESGUT'A TARİHSEL BİR YOLCULUK

Metin IŞIK

Prof. Dr. Sakarya Ün. Halkla İlişkiler ve Rekl. Böl.
ORCID: 0000-0001-5984-0328

Berkay BULUŞ

Arş.Gör. Sakarya Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü

Ümmügülsüm KORKMAZ

Öğr. Gör. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-7850-4901

Özet

Toplumsal iletişimin bir alanı olarak kurulan iletişim mekanları, geçmişten günümüze iletişim sürecinde farklı yapılar ev sahipliği yapmaktadır. İletişim mekanlarının fiziki ve tarihi öneminin yanı sıra, toplumsal hafızanın oluşmasında da önemli roller üstlenmektedir. Hititlerden Osmanlıya ve Cumhuriyet tarihine oradan da günümüze kadar birçok kültüre ev sahipliği yapmış ve tarihe tanıklık etmiş olan Etimesgut ilçesi, yaşattığı kültür mozaiğiyle, yüzyıllardır hayat sürmüş milletlerin portresini günümüzde kadar ulaştırmayı başarmıştır. Etimesgut, günümüze kadar özgün ve önemli iletişim mekanlarına sahip olmuş, söz konusu yapılar, kentsel mekânlar ve kamusal alanlar ile günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur.

Bu çalışmada, Etimesgut'un günümüze kadar süregelen iletişim mekanlarının gün yüzüne çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada arşiv taraması yöntemiyle Etimesgut ilçesinin iletişim mekanları tarihsel kronolojiye uygun olarak incelenmiştir. Geçmişten günümüze toplumsal, kültürel, ekonomi-politik birçok olgunun yer aldığı, toplumsal hafızanın oluşmasında önemli rol üstlenen Etimesgut ilçesinin iletişim mekanlarını araştırmının odak noktasını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İletişim Mekanları, Toplumsal Hafıza, Bellek, Mekân, Etimesgut Tarihi, Ankara ve Etimesgut

COMMUNICATION PLACES IN BUILDING SOCIAL MEMORY: A HISTORICAL JOURNEY TO ETİMESGUT

Abstract

Communication places, established as a field of social communication, host different structures in the communication process from past to present. In addition to the physical and historical importance of those places, they also play an important role in the formation of collective memory. The district of Etimesgut, which has witnessed the history and hosted many cultures from the Hittites to the Ottomans, from foundation of the Turkish Republic to the present day, has succeeded in bringing the portraits of the people that have lived for centuries. Etimesgut has had unique and important communication places till this day, and it has gained its present appearance with those buildings, urban spaces and public spaces.

In this study, the aim is to bring the communication places of Etimesgut to the present day. For this purpose, communication places of Etimesgut district were examined in accordance with the historical chronology by using archive scanning method. The communication places of Etimesgut district, which has played an important role in the formation of collective memory, where many social, cultural, economic-political phenomena from the past to the present, are the focal point of the research.

Key Words: Places of Communication, Social Memory, Memory, History of Etimesgut, Ankara and Etimesgut

İletişim Mekanlarının Dili ve Toplumsal Bellek

Mekanlar insanlık tarihinin bellek deposudur. Tüm toplumsal, psikolojik, politik, tarihsel bilgilerin kaydedildiği, depolandığı ve hatırlandığı mekanlar bütüncül bir süreçtir. Mekânlar, zamanında yaşanan her türlü olaya, toplumsal olguya veya toplumsal hafızaya hizmet ederler. Bu sebeple mekânların toplumsal ilişkileri içeren ve saklayarak muhafaza eden yapılar olduğu söylenebilir. Erdoğan (2014)'a göre geçmişin içinde muhafaza edildiği ve şimdinin içinde

yaşadığı yer olan kilit taşı simgeleyen bir mekân, tarihin akışını değiştiren bir olay nedeniyle toplumların bir nevi tarihsel veya kültürel soy kütüğünü ortaya çıkarması açısından önem taşımaktadır. Nitekim kültürler kendilerini mekânsal konumlandırır; mekanlar toplumsal hafızayla birlikte örüntülenir ve toplumlar geçmiş, bugün ve gelecek algısına mekanlar vasıtasıyla sahip olur. Tural (2014:151)' göre mekân, yaşanışı açısından değerlendirildiğinde yerelden evrensele yaşamsal deneyim sunar. Söz konusu yaşamsal tecrübelerin geçtiği ortamlarda mekanların, karmaşık bir kültürel ilişkiler bağlamı inşa ettiği söylenebilir. Nitekim kütüphaneler, devlet arşivleri, müze gibi mekanlar kültürel deneyimlerin inşa edildiği birincil kaynaklardır. Bununla birlikte toplumların kültürel, siyasal, ekonomik ve tarihsel geçmişine ev sahipliği yapan mekanları da yalnızca bir “yer” olarak değerlendirmemek gerekir. Zira bu mekanlar tarihin hafızasına hizmet etmektedir.

Bellek ve Mekân

Mekân geçmiş ile şimdinin ortak paydalarından bir araya gelmektedir. Mekânda kalıcı bellek duyuların, algılamaların, öğrenmenin, deneyimlerin sadece bir tamamlayıcısı olmaktan öte içerisinde yaşanan ortam özellikleri, duygusal ve bilişsel olayların birbirleriyle ilişkilendirilmesi olarak bir bütünü temsil eder hale gelir. Bellekte oluşan birincil kaynak mekandır. Pösteki'nin (2012) de belirttiği gibi “Mekân yok olur ya da oradan giderse geçmiş ve dolayısıyla hatıralardan uzaklaşılır ve kimliksiz bir toplum ve birey ortaya çıkar”.

Hatıraların mekanlaştırılması başka bir metafora işaret eder. Kılınçarşlan (2007: 27)' e göre “Bellek tüm bilgileri bir mekâna yerleştirmeyi ve sonrasında mekânı gözünde canlandırarak kaydettiği bilgilere ulaşmayı başarır. Her bellek tekniğinin ilk aracı mekanlaştırmadır.” Bellek sanatı hafızanın güçlendirilmesi tekniği olarak mekanlaştırarak hatırlar. Bu nedenle bellek metaforları arasında mekanla bağı olanlar çoktur. Saraylar, binalar, koridorlar, depolar, odalar, mağaralar, ‘hiçbir yer olmayan bir iç yer’ olarak belleği işaret etmekte kullanılır”.

Toplumsal bellek zamana ve mekâna ayak uydurur ve mekânda katılaştır. Nora (2006) “hafıza mekânı” olarak nitelendirdiği mekânları, hafızanın zihinde uyandırdığı imgelerin mekânlarda görüldüğünü iddia eder. Bu simgeleri de “bayramlar, amblemler, anıtlar ve anma törenleri, övgü söylevleri, sözlükler ve müzeler” olarak niteler. Nora hafıza mekânlarını sadece somut olarak ele almaz. Anıtlar, arşivler gibi somut olandan başlayarak din, soy, ırk ve “hafıza-insan” kavramının belirttiği gibi en soyuta kadar mekânın anlamlarını düşünmek gerektiğini belirtir (Nora, 2006: 9-10).

Assmann (2001)’a göre de mekânlar belleğin saklandığı kaplardır. “İnsan zihninde canlanan hatıraların yanı sıra kültürel örüntüler, mekânlar sayesinde zamana karşı kendini korur”. Topluluklar tarafından yüzyıllardır süregelerek anlatılan savaşlar, toplumsal olaylar, içinde geçtikleri mekânın nitelikleriyle bir sonraki nesillere aktarılır. Mekânlar, sadece içerisinde bulunduğu zamana ait değildir aynı zamanda buldukları zamandan sonrasına da bellek ve deneyim taşıyıcılarıdır (Asiliskender, 2004: 86).

Toplumsal hafızanın mekân ve zamanla birbirinden ayıramaz bir yapı olduğu ve bu nedenle de belleğin doğrudan mekânla ilişkili olduğu söylenebilir. Mekân muhafaza etmeyle ilişkilidir ve hafızadan güç almaktadır. Bellek, hafızanın muhafaza edişi ile mekânlaşmakta ve ‘dâhil olunacak’ bir tarihi yazmaktadır (Gürşimşir, 2012: 26). Toplumsal hafızanın büyük çoğunluğu yaşandıkları mekanlarla birlikte kendini tekrar oluşturur. Belleğin tekrar gün yüzüne çıkması ve kendini yeniden üretmesi için mekâna ihtiyaç duyulmaktadır. Mekanlar, toplumsal hafıza ile duygu ve hatırlama arasında bağ kurar.

Bellek tarafından mekân ve zamanla kurulan ilişkinin temelinde, belleğin mekâna yerleşmesi ve zaman kavramına bağımlı olarak kendini yeniden üretmesi söz konusudur. Nora’nın da vurguladığı gibi (2006: 17) “Süreklilik duygusunun kökü mekândadır”. (Nora, 2006’dan akt. Duran, 2015)’ın da belirttiği gibi tarihin olaylara bağlandığı gibi hafıza da mekânlara bağlanır. Toplumsal hafıza ve mekân arasında birbirini örüntüleyen bir ilişki olduğu için belleğin hatırlamasında, mutlaka bir mekânın işlevsel bir rolünün olduğunu söylenebilir (Traverso,

2009:11). “Tarihi anlatılar mekânsal olarak kurgulanıp zamansal düzen olaylarla bağlantılı bölgelerin sıralanışı olarak şekillendirildiğinde, anlatılar da kesinlik kazanmış olur” (Connerton, 2012: 23).

Mekân Metaforu ve İletişim Mekanları

Mekanlar tarihsellik ve toplumsallık olgularıyla birlikte anılırken bir “yer” ya da “taşlarla çevrilmiş alan” olarak anılmanın ötesinde bir olguya ev sahipliği yapar; toplumsal hafızaya hizmet ederken ortaya çıkardığı aitlik duygusuyla da fiziki sınırlarını aşar (Duran, 2015: 49). Mekanlar hem fiziki ortamların bir yansıması hem de duygusal deneyimlerimizin bir parçasıdır. Deneyimlerle ilişkili olan mekanlar, duygusal bir tepkimeyle birleşerek bütünsel bir görüntü elde etmemizi sağlarlar. Bu şekilde algılarımız, duygusal tepkimeler aracılığıyla bir araya gelerek mekanlarla bir bütünü oluşturur.

Ayrıca mekân; yön, yüzölçümü, hacim, mesafe gibi özelliklerin ötesinde karmaşık bir yapıya sahiptir. “Belleğin yeri” olan mekânların, yer ismi gibi basit işaretler olmaktan ziyade hatırlama aracı olarak da işlevleri vardır. Mekân olan ortam ile mekânda bulunan onu kullanan birey arasındaki iletişim önemlidir. Toplumsal belleğin mekânla karşılıklı bir ilişki içerisinde olduğu ve belleğin hatırlama ile mutlaka bir mekâna bağlı olduğundan söz etmek mümkündür (Traverso, 2009: 11). “Anıt Mekân” ve “Mahal” ayrımı ile hatırlama ve mekân arasındaki bağı güçlendiren Connerton (2012: 20-23) yer isimleri ve kutsal yolculuklar için anıt mekân; ev ve sokak örneği ile ise Mahal kavramını ele alır. Ona göre dini mekanlar, iletişim mekânına dönüşürken sosyal yaşamdaki içe eğilimi aralar, bazı zamanlarda ardına kadar açar ve yeni bir yaşam standardının oluşmasına katkı sağlarlar. Böylelikle çok yönlü iletişim sistemi, mekânda oluşmaya başlar.

Bir toplumsal mekânı ve zamanı gündelik yaşam pratiklerinden bağımsız değerlendirmek eksik olur. Toplumun mekânı ortaya çıkarma ve onu kullanma şekli, o toplumu anlamamıza yardımcı olur ve toplum mekânda gündelik yaşam pratikleriyle kendini yeniden üretmektedir. Mekanların örüntülediği sosyalleşme, iletişimsel eylem, aidiyetlik hissi, bir sonraki nesillere aktarılacak olan kültürel yapılara sahip olması birçok özelliği de içinde barındırması anlamına gelmektedir.

Her mekanının kendi başına anlamı vardır. Nitekim mekânlar, her türlü toplumsal yapıyla doğrudan ile ilgili olarak, kendi bütünlüğünü iletişimsel eylem yönüyle var etmeye başlar.

İletişim mekanları geçmişte yaşanmış olayları günümüze getirerek toplumsal belleğin oluşmasına yardımcı olur. Mekanlar belleğin kendini inşa ederken toplumsal olayların ve etkilerinin konu olarak gündemde tutulmasına yarar. Mekanların bu yönüyle, geçmişte yaşanmış toplumsal olayları yeniden inşa ederek yeniden canlandırma gücüne sahip olduğu söylenebilir. Öztürk (2013: 20)'e göre insanın olduğu her yer “mekân” haline gelir. İçerisinde iletişim gücü taşıyan insan, gittiği tüm mekanlara bu gücü taşıyacağından o mekân iletişim mekânı haline gelecektir denilebilir. O mekânın kendine ait bir dili, kendine ait bir aurası ve yapısal bir mekanizması oluşur ve bu mekanizma giderek yapılaşır. Nitekim iletişim mekânları belleklerdeki isimlerden, görüntülerden, insan hafızasından beslenir ve belleğin örüntülenmesinde etkili bir rol üstlenir. Günay ve Esin (2007)'e göre, kişiler arası iletişimde ortam, kaynak, hedef birimler, mesajlar ve çoğunlukla sözlü ifadeler olan geri iletiler iletişim enstrümanlarıdır. İletişim ortamı olarak konut, kaynak birim olarak mekân, mesaj olarak mekânsal öğeler, hedef birim olarak kullanıcı ve geri iletiler olan davranışlar ise insan-mekân-iletişim sistemindeki enstrümanlardır.

Etimesgut'un İletişim Mekanlarına Tarihsel Bir Yolculuk

Kentler, toplumların ve bireylerin bir arada buldukları ve sosyalleştikleri, birbirlerinden farklı niteliğe sahip insanların bir araya geldiği toplumun birbirlerinden ayrılan kesimleri için bir iletişim alanı rolü üstlenen mekanlardır. (Erdönmez, 2005: 67). Sosyo-kültürel hayatını söz konusu iletişim mekanlarında geçiren bireyler için bu yerler, kişiler arası ve kişi ve toplum arasındaki iletişiminin kurulmasını destekler niteliktedir. Ankara, tarihsel kayıtların işaret ettiği üzere M.Ö. 4000'li yıllara kadar uzanan geçmişiyile farklı uygarlıklara yurt olmuş; çeşitli kültür, siyasal yönetim ve olaylardan etkilenerek gelişmiştir (İnalçık vd., 1980: 86). Başkentlerin tarihinin ülkelerin tarihlerini aydınlattığını belirten Akşin (1994)'e göre kültür tarihi, kültürü aydınlatmaktadır.

Buradan hareketle, Ankara Etimesgut iletişim mekanları tarihe ve toplumsal hafızaya ışık tutmaktadır.

Etimesgut'ta bulunan pek çok höyük, Kalkolitik, Eski Tunç Çağı, Demir Çağı, Hitit, Frig, Roma ve Bizans dönemlerine ait antik malzemeler, ilk çağlardan itibaren bölgede insan yaşamının olduğunun göstergesidir (Tarihte Etimesgut Ankara, 2018). Etimesgut'ta bulunan Arslan kabartması ise Hititlerle Frigyalılar arasındaki geçiş dönemi eseri olarak değerlendirilmekte, Ankara Bölgesi'nin Hitit döneminde oldukça kalabalık olduğuna dair tartışılmaz bir kanıt olarak görülmektedir (Mamboury,2014:291). İnsan varlığıyla başlayan iletişim, tarih boyu insanın bulunduğu mekanlara da taşınmıştır. Anadolu Vilayeti Muhasebe Defteri'nde tutulan kayıtlar, Selçuklular Dönemi'nde Ahi Mesud Zaviyesi'nin -yiyecek, içecek ve yatacak yer temin eden konuk evleri- bulunduğunu göstermektedir (Anadolu Vilayeti Muhasebe Defteri-1, 1993:364). Zaviyeler; ahilerinin bir araya geldikleri yer olması bakımından iletişim mekanı sayılabilmektedir. Etimesgut sınırları içerisinde bulunan Fezkiye Köyünün il isminin (Soltak) “soluklanmak” anlamında kullanılması, İpek yolu üzerine kurulu olması ve geçen kervanların dinlenmek için mola verdiklerinin bilgisi dönemin iletişim mekanlarından biri olduğunu göstermektedir (Tacoğlu, Ankan ve Sağır, 2012: 1945).

Cumhuriyetin kuruluş döneminin temel şehircilik politikalarının oluşumu açısından da önemli bir girişim olan Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluş çalışmaları 5 Mayıs 1925'te başlamıştır. Atatürk'ün Ankara'da bulunduğu günlerde sıkça vakit geçirdiği çiftlik, dönemin başbakan ve hükümet üyeleri başta olmak üzere Atatürk'ün dışarıdan gelen misafirlerini ağırladığı yer olmuştur. Çiftlik, ziraat ve hayvancılık işleri dışında devlet büyüklerinin ziyaret ettiği, dinlendiği, kutlama yaptığı, halkla buluştuğu ve istişare yaptığı bir yer olarak iletişim mekânı haline gelmiştir.

1926 yılında alınan kararla Etimesgut'a Ahi Mesud tren durağının kurulması, 1928 yılında Etimesgut'un örnek köy olması kararının alınmasında önemli bir rol oynamıştır. Tren istasyonu, çeşitli kaynaklardan aktarıldığı üzere Atatürk'ün kullanımı sırasında köy

sakinleriyle görüşme gerçekleştirmesi açısından bir iletişim mekânı sayılabilmektedir (Başköy vd., 2003: 103). Atatürk'ün düzenlemeleriyle birlikte 1928'de Mimar Ernst Arnold Egli örnek köy planı hazırlamıştır. Bu planda çevre köy çocukları için yatılı bölge okulu, Çarşı, Han, Hamam, Gazi Köşkü gibi iletişim mekanları da yer almış ve yapımına başlanmıştır (Tarihte Etimesgut Ankara, 2018).

Köyün ilk sosyal tesislerinden biri olan Tarihi Çarşı (Tarihte Etimesgut Ankara, 2018). Örnek Köy halkının yaşamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Ortası açık ve içinde havuz bulunan çarşı kahvehane de bulunmaktadır ve bireylerin iletişim mekânı olarak kullanılmıştır. Benzer şekilde dışarıdan gelenlerin misafir edildiği ve atları için ahır da olan Han; dinlenme, temizlik gibi amaçlar için kullanılan Asrı Hamam da ilk yapılan sosyal tesislerden olmakla birlikte iletişim mekânı olarak kullanılmıştır (Tarihte Etimesgut Ankara, 2018).

“Bahçeli modern küçük evleri, yatılı okulu, öğretmen lojmanları, kız yurdu, suyu, elektriği, güzel trafosu, sulama kanalları, tarım alanları, modern ahırları ve ağılları, çarşısı, çamaşırhanesi, kahvehanesi, modern hamamı, Selçuklu tarzı hanı, numune hastanesi, istasyon binası, radyo verici istasyonu, THK Etimesgut Türkkuşu Tesisleri ve Gazi Köşkü (Nahiye Müdürlüğü) ile bozkırın ortasında açmış enfes bir Cumhuriyet çiçeği gibidir” (Meydan, 2015: 35).

Akşam gazetesinde yayınlanan haberde Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri refakatinde Baş Vekil İsmet Paşa Hazretleri ile birlikte ‘Ahimesut’ köyüne gittikleri, köylülerin köy meydanında toplanarak misafirleri karşıladığı, güreş ve köy oyunları düzenleyerek sevgi gösterisinde buldukları (Güz, v.d. 2018: 17); Gazi Hazretleri ve Baş Vekil Hazretleri'nin köylüler ile hasbühalde bulunarak ekinler ve diğer zirai işler hakkında malumat aldıkları belirtilmiştir (Akşam, 1929: 1). SÖZ konusu köy meydanı dönemin iletişim mekanlarının örneklerindedir.

Atatürk ve Etimesgut, (Akşam, 16 Nisan 1929)

Akşam gazetesinin 15 Ocak tarihli sayısında yer alan haber fotoğraflarında köydeki memur evleri, yatılı okul ve köyün han ve gazinosuna ait görüntüler iletişim mekanlarının varlığını ispatlamaktadır. (Akşam, 1930: 1).

Etimesgut, (Akşam, 15 Ocak 1930)

“Etimesut Köyünün bir İsviçre köyünden ne farkı var? İçinden asfalt yol geçiyor. Elektrik, ahır kapılarına kadar sokulmuştur. Tarlalarının ortasında, demiryol rayları ile sulama kanalları birbirine

karışıyor. Yukarı meydanlığına bir Hollanda mektebi oturtulmuştur. Onun arkasında akasya korusu iki tepeyi kaplamaktadır. Dispanseri var; oteli var; çarşısı var. Soruyorum size, Etimesut Köyünün bir İsviçre köyünden ne farkı var?” (Atay, 1998: 419).

Falih Rıfki Atay’ın da yazılarından anlaşılacağı üzere Etimesgut, örnek köy kapsamında inşa edilerek bireylerin iletişim kurabileceği mekanlara ev sahipliği yapmıştır. Hıdırellezde tüm Ahi Mesudlularının yiyecek içecek getirdiği, Türk geleneklerine göre şenliklerin, eğlencelerin olduğu, yöresel kıyafetler giyilen kutlamaların yapıldığı, dönemin sosyalleşme mekânı olarak tanımlanmış Aşıklar Tepesi, iletişim mekânı olarak kullanılmıştır (Günümüzde Etimesgut, 2018).

Günümüze gelindiğinde Etimesgut sınırları içerisinde bulunan başta Türk Beyleri Kent Meydanı olmak üzere Korkut Ata Kongre ve Kültür Merkezi, Yunus Emre Kültür ve Spor Merkezi, Turkuaz Kültür ve Spor Merkezi; kültürel ve sportif etkinliklere ev sahipliği yapıyor olması açısından iletişim mekânı sayılmaktadır. Merkezler bünyesinde düzenlenen kurslar, konserler, kermesler, spor müsabakaları, toplantılar, önemli gün ve hafta kutlamaları, şiir dinletileri, gösteriler, nikah, düğün, yılsonu kutlamaları vb. organizasyonlar yapılarak bireyler arasında yüz yüze iletişim desteklenmektedir. Benzer şekilde günümüz bireylerinin geleneksel iletişim biçimlerini sürdürmesini sağlayan iletişim mekanları arasında Göktürk Aile Yaşam ve Eğitim Merkezi, sloganı “Etimesgutlu hanımların buluşma noktası” olan Halide Edip Adıvar Hanımlar Konağı, mahalle sakinlerinin buluşma mekanı olan Aşağıyurtçu Konağı, ikramlar eşliğinde sohbet eden emeklilerin keyifli vakit geçirebildiği Dinlenme Evleri, geçmişte köy meydanlarının iletişim mekanı olma özelliğini sürdüren Ziya Gökalp Sosyal Tesisleri bulunmaktadır (Günümüzde Etimesgut, 2018).

2000 yılında inşa edilen Alparslan Türkeş Parkı’nda özel barbeküleri olan piknik alanı, yürüyüş ve koşu yolu, çardaklar, çocuklar için oyun parkı ve büfeler bulunmakta olup özellikle yerli halk tarafından sıkça tercih edilmektedir. Benzer şekilde Ankara’nın en büyük parklarından biri olan Göksu Parkı, 2003 yılından beri restoran, piknik yerleri, kafeler, lunapark, yürüyüş yolu ve koşu yolu içinde

barındırmaktadır. Ayrıca burada her yıl düzenlenen “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” Türk kültür öğelerinin yerli yabancı birçok bireye aktarımını sağlamakta; yediden yetmişe iletişim imkânı sunmaktadır. Yine çoğunluğunu yeşil çim bölümlerden oluşan, bünyesinde çocuklar için oyun parkı, yetişkinler için spor ve egzersiz için koşu alanları yer alan Kemal Sonunur Parkı Etimesgut sınırları içerisinde bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Etimesgut; yüzlerce park, bahçe, ağaçlandırma alanı ve ormanlarla yeşil bir kente dönüştürülmüştür. Park ve bahçeler günümüzde çok yönlü bir iletişim ağının merkezi olan kamusal alanları temsil etmesi açısından iletişim mekânı olarak sayılmaktadır. Etimesgut tarih sahnesinde insanın varlığıyla başlayan köklü geçmişinden bugüne birçok iletişim mekanına sahip olmuş; buralarda Türk kültür ve değerlerinin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan olan toplumsal belleğini inşa etmiştir.

Sonuç

İletişim mekanları yaşanmış olayları günümüze getirerek toplumsal belleğin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Araştırmada incelenen iletişim mekanları da Etimesgut tarihini ve tarih boyu yaşanan kültürel deneyimleri aktarmak bağlamında yol gösterici niteliktedir. Bu bağlamda Etimesgut iletişim mekanlarında kültür ve değerlerinin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan toplumsal bellek inşa edilmiştir denilebilir.

Geçmişten günümüze toplumsal, kültürel, ekonomi-politik birçok olay ve olgunun gerçekleştiği, toplumsal hafızanın oluşmasında önemli rol üstlenen Etimesgut ilçesinin iletişim mekanları bu çalışmanın temel tartışma argümanlarıdır. Zamanla ve bellekle örüntülenerek günümüze kadar gelen iletişim mekanları, geçmiş toplumların yaşantılarına ışık tutacağı gibi gelecek toplumların da şimdiden nasıl deneyimlere tanık olacağına şahitlik eder.

Kaynakça

1. Akşin, S. (1994). Kent Tarihlerinde Yaklaşım. Kent tarihçiliği: Kent Tarihleri Atölyesi, 5-6 Erişim: <https://tarihvakfi.org.tr/proje/egitim-atolyeleri/43/kent-tarihciligi-atolyesi/61>
2. Asman, J. (2001). Kültürel Bellek. (Çev. Tekin, A.) Ayrıntı, İstanbul.
3. Atay, F.R. (1998). Eski Saat, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

4. Asiliskender, B. (2004). Kimlik, mekân ve yer deneyimi. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 7(2), 73- 94.
5. Başköy, M., vd. (2003). Atatürk ve Etimesgut, Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara.
6. Connerton, P. (2012). Modernite Nasıl Unutturur. (Çev. Kelebekoğlu, K.). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Eserin orijinali 2009’da yayımlandı), 15-29.
7. Duran, N. (2015). Avanos’ta Bellek ve Gündelik Hayatın İzinde Modernleşme ve Mekânın Dönüşümü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
8. Erdönmez, M. E., Akı, A. (2005). “Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri” YÜ Mim. Fak. e-Dergisi YTU Arch. Fac. e-Journal Cilt 1, Sayı 1.
9. Günay, B. ve Esin, N. (2007). İnsan – Mekân İletişim Modeli Bağlamında Konutta Psikososyal Kalitenin İrdelenmesi, *İtüdergisi/Mimarlık, Planlama, Tasarım Cilt:6, Sayı:1*, 19-30 Mart
10. Gürşimşir, İ. (2012). *Metaforik bir kapan olarak bellek.*, P.M. Yelsalı Parmaksız. (Editör). Neye yarar hatıralar? Bellek ve siyaset çalışmaları. Birinci Baskı. Phoenix Yayınevi,19-45.
11. İnalçık, H. (1980). Osmanlı Araştırmaları I Dergisi, İstanbul.
12. Kılınçarslan, R. Ö. (2007). Günümüz Sanatında Zaman ve Bellek Kavramlarının Görsel Açılımları, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
13. Mamboury, E. (2014). “Ankara Guide Touristique” Ankara Gezi Rehberi, (Çeviri Kurulu Editör: Çağrı Eroğlu) Fransızca 2. Basımı Güncellenmiş Baskı, Ağustos 1934, Ankara Ün. Yay. No:412, Ank. Ün. Basımevi
14. Meydan, S. (2015). Saklı Tarih, Atatürk’ün Akıllı Projelerinden Biri: Ahimesut (Etimesgut) Numune Köyü, Bütün Dünya, Eylül.
15. Nora, P. (2006). *Hafıza mekanları.* (Çev. Mehmet Emin Özcan). Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
16. Tacoğlu, T. P., Arkan, G., Sağır, A. (2012). Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Fevziye Köyü Örneği, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/1 Winter*, p.1941-1965 Turkey.
17. Öztürk, S. (2013). Türkiye’de Sinema Mekânlarını Sözlü Tarih Üzerinden Anlamak, *Millî Folklor*, Yıl 25, Sayı 98.
18. Tarihte Etimesgut, (2018). Etimesgut Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, C. 1, Ankara.
19. Tarihte Etimesgut, (2018). Etimesgut Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, C. 2, Ankara.
20. Günümüzde Etimesgut, (2018). Etimesgut Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, C. 3, Ankara.
21. Tatal, D. (2014). Kırk Yıllık Hatırın İletişim Mekânı Olarak Kahvehaneler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (3) , 151-166 . DOI: 10.18037/ausbd.66638
22. Pösteki, N. (2012). *Sinema salonlarının dönüşümünde bellek ve mekân ilişkisi. 2. Uluslararası İletişim ve Medya Çalışmaları Sempozyumu*, 2-4 Mayıs, Bıkk.
23. Traverso, E. (2009). *Geçmişini Kullanma Kılavuzu: Tarih, Bellek, Politika.* (Çev. Işık Ergüden). Versus Kitap, İstanbul.
24. Gazeteler
  - “Gazi Hz. İeri Köylüler Arasında” (1929) “Başvekil ile Birlikte Ahimesut Köyüne Gittiler”, Akşam, (16 Nisan 1929)
  - “Ahimesut Ankara Civarında İlk Avrupai Köydür” (1930) Akşam, 15 Kanunusani (Ocak 1930)

KERKÜK TÜRKLERİNİN KÜLTÜR VE SANATININ YAŞATILMASI: ETİMESGUT ANADOLU GÜNLERİ KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİ ÖRNEĞİ

Aybeniz KÜZECİ

HBV. Doktora Öğr., aybenizkuzeci@gmail.com

Orcid: 0000-0002-6332-5377

Özet

Dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden olan Kerkük, günümüze kadar birçok medeniyete ve millete ev sahipliği yapmıştır. Türklerin bu bölgeye gelip yerleşmeleri ise uzun bir süreç almıştır. Ne zaman gelip yerleştikleri kesin olarak bilinmese de Milattan önceki dönemlerde Orta Asya'dan Anadolu ve Mezopotamya bölgelerine göç eden çeşitli Türk topluluklarının bölgede olduğu bilinmektedir. Kerkük-Musul, Bağdat ve Basra Vilayetleri tam 400 sene boyunca Osmanlı İmparatorluğunun himayesinde yönetilmiştir.

Tarih içerisinde Kerkük ve civarında Türk varlığının diğer etnik gruplar ile kıyaslanmayacak kadar çok olduğu bir gerçektir. “Kerkük Türkleri” olarak bilinen Irak'ta yaşayan Türkler ise uzun yıllar boyunca bölgede Türk varlığının sürdürülmesi için çok can vermiştir. Tarihi kanla yazılan bir milletin varlığını sürdürebilmesi ve gelecek nesillere aktarılması için de çeşitli platformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlardan biri olan Türkiye'nin başkenti Ankara'da 1999 yılında başlayan ve bugüne dek 16 defa yapılan Etimesgut Belediyesi'nin ev sahipliğinde ki “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali”dir.

Her yıl büyük festivaldeki yerini alan Kerkük Türkleri ise kültür ve sanatlarını hem diğer Türk Cumhuriyetinden gelen soydaşlarına hem de Ankaralı kardeşlerine aktarma fırsatı bulmuştur. Bu sunumda ise festivale katılan bir topluluğun festivalde için yaptığı çalışmalar, festivalin topluluk için önemi, kültür alışverişinin nasıl gerçekleştiği gözlemlere dayanılarak anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kerkük, Kerkük Türkleri, Irak Türkmenleri, Kültür, Sanat, Etimesgut, Festival

**CULTURE AND ART OF THE KERKUK TURKS:
ETİMESGUT ANATOLIAN DAYS CULTURE AND ART
FESTIVAL EXAMPLE**

Abstract

Kirkuk, one of the oldest settlements in the world, has hosted many civilizations and nations until today. It took a long time for the Turks to come and settle in this region. Although it is not known exactly when they came and settled, it is known that various Turkish communities migrating from Central Asia to Anatolia and Mesopotamia regions before Christ were in the region. Kirkuk-Mosul, Baghdad and Basra provinces were ruled under the auspices of the Ottoman Empire for 400 years.

It is a fact that Turkish presence in Kirkuk and its vicinity is incomparable with other ethnic groups throughout history. The Turks living in Iraq, known as the "Kirkuk Turks", have died for many years in order to maintain the Turkish presence in the region. Various platforms are needed for a nation whose history is written with blood to survive and pass it on to future generations. One of them is the capital of Turkey in Ankara in 1999, starting 16 times and made far Sincan Municipality hosted the "International Days of Anatolian Culture and Art Festival".

Kirkuk Turks, who took their place in the big festival every year, had the opportunity to transfer their culture and arts to both their cognates from the other Turkish Republic and their Ankara brothers. In this presentation, the work done by a community participating in the festival for the festival, the importance of the festival for the community, how the cultural exchange takes place will be explained based on observations.

Keywords: Kirkuk, Kirkuk Turks, İraqi Turkmen, Culture, Art, Etimesgut, Festival

Kerkük Türkleri

İrak'ta yaşayan Türklere adeta Kerkük Türkleri denilir. Türkiye başta olmak üzere Türk dünyasının tamamı bölgede yaşayan Türkleri "Kerkük Türkleri" olarak tanır. Bu sembolik isim yıllar içinde

kazanılmış ve kabul edilmiş bir isimdir. Yüzyıllardan beri Irak'ta varlık gösteren Türkmenler, zengin tarihî ve kültürel mirası günümüzde bile varlığını sürdüren gelenek-göreneğe, çeşitli folklor ve halk müziği ürünlerine sahip bir toplumdur.

Osmanlı'dan bugüne dek baskı altında yaşayan Türkmenler, maruz kaldıkları soykırım, asimilasyon ve sinsi politikalar tabi tutulmalarına rağmen, milli kimliklerini, dillerini ve kültürlerini sürdürmüşlerdir. Katliamlara maruz kalan, Türkmenler, mücadelelerini sadece demokratik yollarla sürdürmüş, devlete karşı isyan etmemiş, silaha sarılıp yönetime başkaldırmamışlardır.

Mısak-ı Milli sınırlarındayken küresel güçlerin oyunları ile Türkiye'den koparılan Irak Türkmeneli bölgesinde yaşayan 4 milyonun üzerindeki Türkmenler, 1920 yılında Telafer-Kaçakaç Katliamından itibaren sistematik bir şekilde baskı politikası ile sindirilmek istenmektedir. 1924 ve 1946 yıllarında Kerkük'te gerçekleşen Levi (Ermeni) ve Gavurbağı Katliamları sonrası, 14 Temmuz 1959'da doruğa çıkan Türkmenlere yönelik katliam ve sindirme politikası, 16 Ocak 1980'de Türkmen liderlerin idam edilmesi ve ardından 28 Mart 1991'de Altunköprü katliamı ile sürdürülmüş, daha sonraki yıllardan günümüze dek devam eden saldırılarla yüzlerce masum Türkmen şehit edilmiştir (Küzeci, 2019).

Irak'ın kalkınmasında ve yükselmesinde önemli rol oynayan Türkmenler, etnik ve nüfus potansiyeli bakımından da ülkenin üçüncü asli unsuru konumundadır. Türkmenler, kuzeyden ve güneyden gelen iki ayrı tehlikenin ortasında yaşam mücadelesi vermekte olup, millî varlıklarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Irak'ın toprak bütünlüğünden yana tavır sergileyen Türkmen toplumu çoğulcu parlamenter, insan haklarına saygılı, siyasî, idarî ve kültürel haklarına kavuşma özlemi içindedir.

Siyasî, sosyal, kültürel, ekonomik ve diplomatik her türlü destekten yoksun bırakılan Türkmen toplumu, ne yazık ki Irak yönetimi tarafından hiç de hak etmediği zulüm ve baskıya maruz kalmış, Ülkenin "Güvenlik Bölgesi" diye adlandırılan kuzeyinde de Türkmenler, Bağdat yönetiminden farklı olmayan muamelelerle karşılaşmışlardır. İki ateş

arasında kalan Türkmenlerin kaderi, Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları kuruluşlarının, komşu ülkelerin ve Türkiye'nin varlığına rağmen, bir türlü değişmemektedir (Saatçi, 2003).

Tarih içerisinde Kerkük ve civarında Türk varlığının diğer etnik kökenlerle ile kıyaslanmayacak kadar çoğunlukta oldukları bir gerçektir (Nahit, 2004). Ancak, geçmişe ait çok sağlıklı nüfus istatistiklerinin elimizde olmayışı kesin rakamları vermemize engel teşkil etmektedir. Buna rağmen, 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başına ait, kolay ulaşılabilen Osmanlı kaynakları bu konuda bizlere ipuçları vermektedir.

Genel olarak salnameler diye bilinen ve her yıl devlet tarafından yayınlanan eserlerde nüfus bilgileri de verilmektedir. Fakat Osmanlı idarî sistemi içinde etnik kimlikten ziyade, cemaat ve din esas alınarak sayım yapıldığı için bu kaynaklarda verilen değerlerde nüfus; cemaat ve din sınıflaması ile verilmiştir. Ancak büyük çoğunluğu Müslüman olarak gösterilen Kerkük kentinin nüfusunun, etnik bakımdan çoğunluğunun Türk olduğunda şüphe yoktur. Bölge halkının çoğunluğunu oluşturan Müslümanlar; Türkmen, Kürt ve Arap topluluklarından oluşmaktadır. Bölgedeki Müslüman çoğunluk ehl-i sünnetin dört mezhebine mensup iken, Caferî mezhebine mensup Türkmenlerin ve Arapların yanı sıra, küçük çapta Yezidî ve Alevî topluluklar da bulunmaktadır. Bölgede azınlık olarak kalan gayri-Müslimler; Hristiyan veya Yahudi dinine mensup topluluklardır (Kopar, 2009).

Son olarak Kerkük'ün bugünkü durumuna baktığımızda pek de çok parlak sayılmaz. Bir taraftan demografik yapısının değişime uğraması bir taraftan da Araplaşma ve Kürtleşme uygulamalarına tabi tutulması yüz yıldan beri aynı sistemle idare edildiği vahim bir acı tablodur.

Kültür ve Sanatın Önemi

Kültür ve sanat uygarlığın sembolleridir. Uygarlıkta bir toplumun kültürü ile bütünleşen sanat, düşünce, bilim ve teknoloji ürünlerinin tümüyle pratik yaşama yansımasıdır. Binlerce yıl süren

gelişmelerin sonucunda insan aklının, emeğinin duygularının bilim ve teknolojinin desteği ile ortaya çıkan birikimidir. Uygarlık bu dünya üstündeki insanoğlunun yaşamını hem kolaylaştırır hem de geliştirir (Ulusoy, 2015).

Kültür genel anlamıyla yaşam şeklimizin anlamlı bir şekilde, geliştiğini ifade eder. Kültür, bir milletin devlet yönetme biçiminden, eğitim ve öğretime, hukuk anlayışından, gelenek ve göreneklerine, sanat ve estetik anlayışına kadar her türlü alanı içine alan bir kavramdır. Bu itibarla, sahip olduğumuz bütün maddî ve manevî değerlerin tamamı, kültürümüzü belirler.

Bir ülkenin ekonomisi, sanayi gücü, tarım sektörü, çalışma hayatı, yaşam tarzı ve düzeyine bakıldığında o ülkenin sanat ve kültür anlayışı ile birlikte uygarlık düzeyi de ortaya çıkar. İlerlemek, gelişmek isteyen ülkeler de öncelikle uygar olmak zorundadırlar. Uygarlık adına da kültürü ve sanatı baş tacı etmek zorundalar. Çünkü bu iki üst düzey süzgecinden ve kontrolünden geçmeyen, desteğini almayan sanayi düzeyi, tarım gücü ve ekonomi asla medeni ülkelerin düzeyine ulaşamaz. Gandhi'nin "Kültür yoksunluğunun sonu hep aynıdır; sefil bir uygarlık ve eli kulağında bir çöküş," deyişinde yatan gerçek gibi (Ulusoy, 2015).

Ülkelerin birbirlerinden etkilenmeleri ve öğrenmeleri sonucu dünya uygarlığı oluşmuştur. Toplumun kimliğini oluşturan en önemli unsur kültürdür. Kültür, yaşam tarzı, dil, düşünce, duygu, inançlar, normlar, gelenek ve görenekleri içerisinde barındırır. Bu manevi öğelerin yanında şehirlerin yapısı, mimarisi, araç ve gereçleri, teknikleri, sanat yapıları, parkları, ibadethaneleri, müzeleri de maddi kültür varlıklarını oluşturur.

Bir toplumun kültürü kendine ve tarihine özgüdür. Bu kültürü de, akıl birikimi, bilim çalışmaları ve o toplumun yaşama süreci ile çoğunluğun benimsediği yaşam tarzı oluşturur. Toplumun bireyleri de kültürü taşıyan canlı unsurlardır. Öte yandan kültür durağan değildir ve zaman içinde değişir. Farklı kültürler birbirlerini etkiler. Kültür alışverişi sonucu toplumsal değişimler de yaşanır. Bu alışveriş insanların birbirilerini tanımasını, daha sevecen ve hoşgörülü olmasını

da sağlar. Toplumsal kültürler zamanla dünyanın ortak kültürü haline dönüşebilir.

Kültür düzeyi yükselen toplumlarda Sanatın yükselişi de yadsınamaz. İnsanın duygu, düşünce, coşku, ilham ve hayal dünyası çizgi, ses, biçim, renk, ritm aracılığıyla sanata dönüşür. Sanat, işiterek, görerek, okuyarak izleyene kendini gösterir. Öte yandan sanat, yalnızca duvardaki bir tablo, şehir parkındaki bir heykel, bir süs eşyası değildir.

Gösteriş ve övünme nedeni de değildir. Sanat, insan yaşamı ile bütünleşen saygıdır, hoşgörüdür, güzelliştir, insan ve doğa sevgisidir, çevreciliktir. İyilik, güzellik, doğruluktur. Çünkü sanat insanın benliğini geliştirir, duygularını yüceltir, eğitir, ruhunu esenliğe ve diriliğe kavuşturur. Kültür ve sanatın bu denli önemli olduğu günümüzde kültür ve sanatın tanıtımı ve alışverişi de bir hayli önemlidir. Bizler hangi koşullarda yaşarsak yaşayalım, kültür sanatın önemini anlamaya ve aydınlık yarınlara ulaşması yönünde de kendimizi görevli saymalıyız. Çünkü sanatsal güzelliğin vereceği huzurla, yaşamımızda gündelik hayatın sorunlarından sıyrılmayı başarabiliriz. Sanat, insan ruhunun içinde yaşadığı dünyayı, kendisine göre aydınlattığı bir dildir.

Kerkük Türklerinin Kültür ve Sanatı

Kerkük Türkleri kültüründen sanatına, edebiyatından tarihine kadar her alanda kendine özgü özellikleri ile varlığını sürdüren ve nesilden nesle aktaran bir toplumdur.

Oğuz boyundan gelen Türkmenler Irak yerleştiklerinde kendileri ile dil, kültür, edebiyat gelenek ve göreneklerini de getirmişlerdir. Milli Kıyafeti, enfes baharatlarıyla hazırlanmış yemekleri, sinizarf oyunu, lehçesi, kalem, sesi, hoyratları, şiirleri, yazarları, tiyatro oyunları, folklorik dansı, halay ekibi ve kendine has olan nice özelliğiyle Kerkük Türkleri varlıklarını sürdürmek adına hayatları boyu mücadele etmişlerdir. Nesimi başlayan Irak Türkmen edebiyatı, Fuzuli ile devam etmiş ve günümüze kadar kendilerine has bir edebiyat akımı oluşturmuşlardır. Irak'ta yaşayan Türkmenlerin çoğu yüksek eğitilmiş

ve nüfusunun 3'te biri üniversite mezunudur. Türkmen varlığının önemli kısmı şehir ve kasabalarda yaşamaktadır (Küzeci, 2006).

Savaşın gölgesinde kendilerini geliştirmeye devam etmiş ve her bir birey milletinin sesini duyurmak için var gücüyle varlıklarını korumuşlardır. Kimi türkülerin sesi olmuş, kimi o türkülerin gizli söz yazarı... Kimi ekranlarda milli kıyafetiyle boy göstermiş ağlatan şiirleri haykırmış, kimileri de o şiirlerin sessiz ozanları olmuştur. 7'sinden 70'ine her bir Türkmen'in amacı nüfusu 4 milyonu aşan Türkmen toplumunun varlığını sürdürebilmektir.

Kerkük Türkmenlerinin başarısı elbette tesadüf değildir. Acılarla ve savaşla geçen zamanda emeklerin karşılığıdır alınan başarılar. Kültür ve sanat açısından Kerkük'ün Türkmen toplumu üzerinde büyük etkisi vardır. 1918'den sonra Irak'ı işgal eden İngilizler, Türkiye ve Osmanlı bakiyeleri gerekçesiyle Türkmenleri siyasetten uzak tutmuşlardır. Türkmenler de kültür ve sanata ağırlık vererek hem siyasi hem de kültürel mücadeleye başlamışlardır. Irak'ta Türkmen kültür ve sanatı olmasaydı bugün Irak Türklerinden ne Irak'ta ne de başka bir yerde konuşmak mümkün olamayacaktı. Irak Türkleri yıllardır süren varlıklarını kültür ve sanata borçludur.

400 yıl Irak'ı idare eden Osmanlı'dan sonra Irak'ta çok sayıda kültü ve sanat adamları yetişmiştir. Onlardan bazıları: Osman Musullu (Sanatçı), Mustafa Cevat (Tarihçi), Ata Terzibaşı (Hukukçu-Araştırmacı), Abdullatif Benderoğlu (Gazeteci Yazar), İhsan Doğramacı (Bilkent Üniversitesi ve Hacettepe Hastanesi Kurucusu, ilk Yükseköğretim Kurulu Başkanı), Dr. Nefi Demirci (Doktor- Yazar), Şakir Sabri Zabit (Tarihçi), Lütfi Kırdar (Doktor), Erşat Hürmüzlü (Bürokrat), Abdülvahit Küzeci (Sanatçı), Abbas Erenay (Ressam), Abdurrahman Kızılay (Sanatçı), İbrahim Dakuklu (Araştırmacı- Yazar) Dr. Fethullah Altuneses (Sanatçı), Telaferli Felekoğlu (Şair), İsmet Hürmüzlü (Tiyatro Sanatçısı), Amine Gülşe (Oyuncu), Selim Bayraktar (Oyuncu), Zeynep Farah Abdullah (Oyuncu) ve daha niceleri..

Kerkük Türkleri sıkışıp kaldığı coğrafyadan kendini dışarı atmayı sesini duyurmayı başarabilmiş ve bu anlamda önemli projelerde

yer almıştır. Başta anavatan diye adlandırdıkları Türkiye olmak üzere Türk Dünyasının tüm ülkelerine uzanmayı başaramışlardır.

Sanatçı Abdülvahit Küzeci'nin 1952 yılında Londra BBC radyosunda okuduğu Kerkük Türküleri ile Kuran-ı Kerim'den ayetler ve 1956 yılında TRT'nin "Yurttan Sesler" programında ilk kez Kerkük Türkülerini seslendirmiş ve Türkmenlerle beraber tüm Türkiye'yi heyecanlandırmıştır.

1960 yılında ise Türkmen Araştırmacı Yazar Avukat Ata Terzibaşı'nın katıldığı Türk Dünyası Folklor Kongresiyle başlayan dışa açılım yıllar içinde hızını ve sayısını artırmıştır.

1970 yılında Ressam Abbas Erenay ve arkadaşlarının Türkiye'de açmış olduğu resim sergisi de Kerkük Türklerinin tanıtımına büyük katkı sağlamıştır. Serginin açılışını yapan Milliyetçi Hareket Partisi'nin Kurucu Başkanı Merhum Alparslan Türkeş'in beğenisini kazanmıştır.

Varlığınızı sürdürebilmek için kültür çalışmalarında kendinizi dünyaya yayma çok önemli bir faktördür. Genellikle bütün dünyada iktidarda olmayan veya belli noktalarda yaşayan toplumlar, kendilerini tanıtmak için haklarını elde etmek için, ilk önce siyasete başvurur. Ama siyaset geçici bir tavidir ve günden güne değişir. Kalıcı olan o toplumun kültürüdür. Dolayısıyla kültür sanat elçileri belki siyasetçilerden daha ağır bir görev üstlenmiştir. Çünkü bu sürekli devam eden bir süreçtir. Günümüzde de Kerkük Türkleri kendilerini tanıtmak adına TÜRKSOY başta olmak üzere Türkiye'de birçok resmî kurumların düzenledikleri etkinliklerde; Şiir Festivalleri, Tiyatro Festivalleri, Yazarlar Buluşması, KIBATEK ve Gazeteciler Buluşmaları gibi Türk Dünyasının tüm platformlarında ve aktivitelerinde seslerini duyurmaktadırlar. Bu aktivitelerden biri de Ankara'nın Etimesgut İlçe Belediyesinin her yıl geleneksel olarak düzenledikleri "Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali"dir...

Festival Kültürü

Festival belirli zaman aralıklarıyla toplumun kendine özgü değerlerini kutlamak amacıyla düzenlenir. Aynı zamanda toplumun

sahip olduğu sosyal ve kültürel zenginliklerin de sergilendiği etkinliklerdir.

Festivaller, dönemi, gerçekleştirildiği çevre, içeriği, katılımcı sayısı gibi özellikleri bir program dahilinde sunan ve sanat, kültür, bilim, ekonomik faaliyet, ürün, dönem yada belli bir temaya uygun olarak düzenlenen, bir defaya mahsus veya belli periyotlarla tekrar eden gösteri ve etkinlikler olarak tanımlanmaktadır (Atak, 2009).

“Festival teriminin etimolojisi Latince kelime olan ‘festum’a gider, orijinal anlam genel eğlence ve şenliktir. Burada festival, bir kültürün veya sosyal grubun dünya görüşünü, geleneksel uygulamalarını, performanslarını, ritüellerini ve oyunlarını temsil eden periyodik bir kutlama olarak açıklanır” (akt; İmirgi, 2005).

Ülkemizde de il ve ilçeler, tanıtımlarını yapabilmek, ekonomik açıdan gelişim sağlayabilmek için tarımsal, doğal, kültürel ve arkeolojik olarak potansiyellerini değerlendirebilmek adına kendi isimleriyle festivaller düzenlemektedirler (Kızılırmak, 2006).

Festival etkinlikleriyle şehirler, tarihini, kültürünü ve kozmopolit yapılarını ön plana çıkarırlar (Yardımcı, 2014). Ülkemizde festivallerin ortaya çıkışı 1960’lı yılları, yaygınlaşmasıysa 1980’leri bulmuştur (Akarpınar, 2004).

Festivaller yerel, ulusal, uluslararası ölçekte gerçekleştirilmekte ve genel olarak yöreye özgü meyve, sebze ve gıda ürünlerinin adıyla anılmaktadır. Ancak festival içerikleri, kültür, kültür sanat, kültür turizm, kültür-sanayi, kültür-ticaret gibi kavramlarla zenginleştirilmiştir (Akarpınar, 2004: 32).

Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş yerel kültürünün yaşatılması, toplumun temel kodları içinde yer alan gelenek ve göreneklerin sonraki nesle ulaştırılması son derece önemli bir konudur (Yolal, 2017). Ayrıca yerel halkın kendi içerisindeki birlik ve beraberlik duygularının ortaya çıkarılması, günlük yaşamın monotonluğunda soyutlayacak, halka eğlenme, yeni şeyler keşfetme ve eğlenceli vakit geçirme imkânı sunan aktiviteler hemen hemen her şehir, kasaba ve hatta köylerde düzenlenmektedir (Yolal, 2017:42).

Türkiye düzenlenmekte olan festival, fuar, panayır, binal gibi etkinlikler bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Son yıllarda konu üzerine yapılan çalışmalara göre ülkemizde her yıl 1000'in üzerinde festival etkinliği düzenlenmektedir (Polat vd, 2012; Yolal, 2017; Kızıllırmak, 2006; Giritlioğlu vd, 2015).

Turizm çalışmalarında festivaller gibi etkinliklerin ulusal ve uluslararası ölçek farklı kültürler içinde yer alanlar için önemli bir deneyim kazandırdığı ve yerel halkla etkileşimi hızlandırdığı tespit edilmiştir (Lee vd., 2012).

Yerel ve toplumsal kültür öğelerinin paylaşılması ve gelecek nesillere aktarılmasında, toplumdaki sosyal yapının değişmesi ve gelişmesinde bir aktarım aracı vazifesi gören festivallerin büyük bir yeri ve önemi vardır (Gül vd., 2013:213).

Kültürel değerleri anma amacı taşıyan festivaller, aynı zamanda bu değerlerin ve geleneklerin yaşatılmasına, gelecek kuşaklara aktarılmasına da aracılık etmektedirler (Small vd., 2005: 66).

Etimesgut ve “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali”

Etimesgut, Ankara'nın en kalabalık olan 5. ilçesidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında örnek köy yerleşmesi olarak kurulan Etimesgut'un 1927 yılına ait nüfusu 3800'dür. Nüfusu 2000 yılına kadar belli bir hızda artan ilçede bu tarihten sonra nüfus miktarı önemli ölçüde yükselmiştir. 2000 yılında yapılmış olan genel nüfus sayımında Etimesgut'ta 171.293 kişi yaşarken bu değer 2018 yılına 570.727 kişiye ulaşmıştır. 2020 ile tahmin edilen nüfusu ise 587.052 kişidir.

Festivalin ilk olarak düzenlendiği 1999 yılından bir yıl sonra yapılan sayımdan 2018 yılına kadar olan süreçte nüfusun bir önceki döneme göre daha fazla arttığı anlaşılmaktadır. 19 yıllık süreçte bu kadar yüksek bir artışın meydana gelmesinde festivalin göreceli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Özellikle göç alınan şehirlerin en başında festivale katılım gösteren şehirlerin olması da bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Bu kapsamda Çorum, Yozgat, Kırıkkale ve Erzurum şehirleri dikkati çekmektedir (Yasak ve Özdemir,2019:1598).

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'in 1999-2004 yılları arasındaki birinci başkanlık döneminin ilk yılı olan 1999 yılında başlamıştır. Başkan Demirel'in birinci başkanlık döneminin sonuna kadar 5 yıl boyunca her yıl 9'uncu ayın 9'unda 9 gün 9 gece olarak gerçekleştirilmiştir.

2004-2009 yılları arasında göreve seçilen yönetim tarafından uygulamadan kaldırılan festival, Başkan Demirel'in 2009 seçimlerinde 5 yılın ardından tekrar göreve seçilmesiyle 2009 yılından itibaren tekrar yapılmaya başlanmıştır.

1999 yılından günümüze kadar istisnalar dışında düzenli olarak yapılan festival, ilk yıllarda Etimesgut'ta yaşayan hemşeri derneklerin katılımıyla gerçekleşmişti. Ardından Uluslararası unvanını alan festival günümüzde 20'den fazla hemşeri derneğiyle vakıf ve 12 Türk devleti ve topluluğunun katılımıyla gerçekleşmektedir. Yerel ve ulusal bir etkinlik olarak ortaya çıkan festival, zamanla uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali ilk yıllarda festival alanına kurulan 60'ar m²'lik çadırlarda gerçekleştirilmiştir. 2012 yılına gelindiğinde geleneksel hale gelen festivalin 9.'su yeni inşa edilen Türk Beyleri Kent Meydanı'nda yapılmaya başlanmıştır. Etkinliklerin yapılabilmesi için inşa edilen tesisler daha sonrasında halkın kullanımına sunulacak uzun vadede kullanılacak tesis kazanımı da sağlamaktadır.

Festival etkinliğini gerçekleştirmek üzere 2012 yılında tamamlanan Türk Beyleri Kent Meydanı sadece festival etkinliğinde kullanılmamaktadır. Yıl içerisinde Ramazan ayı etkinlikleri de yine bu tesiste yapılmaktadır. Festival etkinliğine 2015 yılında yaşanan terör olaylarıyla 2016 yılında yaşanan darbe teşebbüsü sebebiyle 2 yıl ara verilmiştir. Son olarak 2019 yılında 16.'sı düzenlenmiştir.

Festival öncesi katılan derneklerin temsilcilerinin katıldığı toplantılarda kuralar çekilmekte ve hangi derneğin hangi eve o yıl için sahip olacağı belirlenmektedir. Festival alanının içerisinde derneklere

ayrılmış olan evlerde açılan stantlarda her yörenin kendisine has yiyecekler ve eşyalar satışı da olmaktadır.

Etimesgut'taki festivalin ekonomik etkisinin yanında kültürel etkisi de bulunmaktadır. Festival amacı doğrultusunda Anadolu'da yaşayanlarla Orta Asya'dan Avrupa'ya kadar uzanmış olan kendilerine özgü kültürel birikimler sağlamış Türkler arasında kültürel etkileşim sağlanmaktadır. Ayrıca dernek ve vakıflar aracılığıyla Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaşayanların kendi kültürlerini tanıtmaya ve farklı kültürleri tanımasına da fırsat verilmektedir (Yasak ve Özdemir,2019).

Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali ilk gerçekleştirildiği günden bu zamana kadar hedef kütlesi ve yapılan etkinlikler bakımından sürekli gelişerek büyümektedir. Festivalin, unutulmuş ya da eskisi kadar kıymet verilmeyen örf, adet ve ananeleri hatırlatma Türk Kültürü'nü yaşatma ve yeni nesillere aktarma misyonuyla bir şehirsiz turizm kaynağı olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, Etimesgut Şehri'ni "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Balkanlardan Orta Asya'ya Kırım'dan Kerkük'e" sloganıyla ulusal ve uluslararası arenada tanıtmaya misyonunu üstlenmiş ve 1999 yılından günümüze kadar şehrin tanınmasında ve gelişim göstermesinde büyük katkısı olan uluslararası düzeyde bir kültür ve sanat festivalidir.

Festivale katılan kuruluş ve dernekler ise şöyledir;

1. Türksoy (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı),
2. Ankara Trabzonlular Kültür ve Dayanışma Derneği,
3. Etimesgutlu Çankırılılar Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Yaren ve Kültür Derneği,
4. Özbekistan Büyükelçiliği,
5. Irak Türkleri (Kerkük Türkleri)(Türkmeneli Kültür ve İşbirliği Vakfı, Türkmeneli Kültür Merkezi)
6. Kırşehirli Dernekler Federasyonu,
7. Etimesgut'ta Oturan Çorumlular Kültür ve Dayanışma Derneği,
8. Kıbrıs Türk Kültürü Derneği Genel Merkezi,
9. Erzurum Dernekleri Federasyonu,
10. Gaziantep'liler Yardımlaşma ve Gaziantep Kültür Tanıtım Derneği,

11. Kazakistan Büyükelçiliği,
12. Ankara Samsunlular Kültür Turizm Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği,
13. Kırıkkale İli ve İlçeleri Kültür ve Dayanışma Derneği,
14. BİSAV (Balkan Göçmenleri İktisadi Araştırma Ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı)
15. Kahramanmaraş ve İlçeleri Kültür Derneği,
16. Kars Ardahan İğdır Kültür ve Dayanışma Derneği,
17. Kırgızistan Büyükelçiliği,
18. Konyalılar Derneği,
19. Sivaslılar Kültür ve Dayanışma Derneği,
20. Türkmenistan Büyükelçiliği,
21. Mersin Kültür ve Yardımlaşma Derneği,
22. Etimesgut Gümüşhaneliler Derneği,
23. Kırım Tatarları Kültür ve Yardımlaşma Derneği,
24. Niğde İli ve İlçeleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği,
25. Yozgatlılar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kültür Derneği,
26. Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği,
27. Azerbaycan Büyükelçiliği

Kerkük Türklerinin Festivaldeki Yeri

Etimesgut Belediyesi tarafından 1999 yılında başlayan Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivaline Kerkük Türkleri 2001 yılından itibaren katılmaya başlamıştır. Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'in Belediye başkanı seçilmediği dönemlerde yapılmayan festival, Demirel'in 2009 seçimlerinde tekrar göreve gelmesiyle yapılmaya başlanmıştır. Bugüne kadar 16 kez yapılan festivale Kerkük Türkleri 14 kez katılım sağlamıştır. Her festivale titizlikle hazırlanan Kerkük Türkleri heyeti, her konuda disiplinli bir şekilde çalışmalarını sürdürmüştür.

Festival boyunca her dalda her aktivitede adeta yarışa girer gibi varlıklarını ortaya koymuş ve kendilerini ispatlamışlardır. Kurdukları çadır veya Irak Türkleri (Kerkük Türkleri) Evi'nde, 4 milyon Türkmen'in her özelliğine yer vermişlerdir. Gök mavi bayrakları ile yayınları, tanıtım eşantyonları ve sunmuş oldukları sanat konserlerinin yanında hoyratları ve türküleri ile Türkmen mutfağından Kerkük dolması ve Kerkük pilavı yüzbinlerce ziyaretçinin ve katılımcının

beğenisini kazanmıştır. Bu bağlamda her festivalde örnek bir faaliyet sergileyen Kerkük Türkleri en disiplinli heyet unvanını da almaya hak kazanmışlardır.

Bilgilerine başvurduğumuz Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Başkanını Dr. Mustafa Ziya ve Basın Danışmanı Dr. Şemsettin Küzeci festival hazırlık sürecini ve festival boyunca yapılan çalışmalarını anlattı. Öte yandan hem Dr. Ziya hem de Dr. Küzeci uzun dönem boyunca festivale katılım sağlayan Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı'nın kültür işlerinden sorumlu Türkmeneli Kültür Merkezinde görev yapmıştır. Uzun yıllar boyunca festivalde Kerkük Türklerinin temsilinde aktif rol almışlardır.

Etimesgut Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali katılmış olduğumuz önemli etkinliklerden birisidir. 1999 yılında başlayan festivale 2001 yılından itibaren katılmaya başladık. İlk başlarda Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilciliği olarak katıldığımız festivale daha sonra Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı'nın kültür işleri ile uğraşan Türkmeneli Kültür Merkezi yıllarca katıldık. Hatta bir toplantıda Belediye Başkanı Enver Demirel'e Uluslararası olarak festivalin yapılmasını ve Türk Dünyasından soydaşlarımızın da festivalde yer almasını biz önermiştik. (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Başkanını, Dr. Mustafa Ziya, kişisel görüşme, 30 Eylül 2020)

Festivalin her yıl yapılmasının önemi hem bizler için hem de katılanlar büyük. Çünkü hem geçen yıl gelen ziyaretçilerin sizden bu yıl için farklı beklentileri var, hem de ilk defa gelecek olan ziyaretçiye kendinizi her anlamda tanıtmamız gerekmektedir. Bu yüzden aslında işimiz hem zor hem kolay. Çok iyi bildiğimi bir iş amacımız olan işi layığıyla anlatmalıyız. Bizde her yıl için farklılık yaptık, yenilikler otaya koyduk. (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Basın Danışmanı, Dr. Şemsettin Küzeci, kişisel görüşme, 30 Eylül 2020)

Her yıl festivali ziyaret edenler, gelip bu sene Kerkük Türkmenlerinin evinde acaba ne farklılıklar var diye geliyorlardı. Bu da bizi mutlu ediyordu çünkü bizi artık tanıyorlardı ve aktardığımız tüm bilgiler onlarda pekişmişti. Her yıl farklı Türkmen sanatçıları ile onları

buluşturarak farklı seslerle onları tanıştıırıyorduk. Bölgenin farklı yerlerinin fotoğrafları sergileyerek bölgeyi tamamen tanımalarına vesile oluyorduk. Amacımız da zaten buydu. Onlara bölgeyi tanıtmak... İlk defa gelen yeni şeyler öğreniyor, tekrar ziyarete gelen ise bilgilerinin üzerine yeni bilgiler ekliyordu. (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Başkanışmanı, Dr. Mustafa Ziya, kişisel görüşme, 30 Eylül 2020)

Festivalin açtığı kapılar tanıtımlar içinde çok önemliydi. Festival boyunca kaynaşan hemşerilerin dostluğu uzun dönemlerde de devam etti.

Etimesgut'ta yapılan festival Türkmen toplumunun tanıtılması açısından başka kapılar açılmasına da vesile oldu. 10 gün boyunca süren ve dolu dolu geçen festivale katılan Türkiye'nin dört bir yanından gelen belediye başkanları kendi bölgelerinde yapılan festivallere de Türkmenleri davet ettiler ve amacımıza ulaşmamız için bizlere birer kapı açtılar. (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Basın Danışmanı, Dr. Şemsettin Küzeci, kişisel görüşme, 30 Eylül 2020)

Festivale katılanlar kadar bizlerde fazlasıyla festivalin faydasını gördük. Onlar festivale katılan Türk Dünyası ülkelerini ve topluluklarını tanıyordu, diğer hemşerileri ve soydaşlarını tanıyordu. Bizlerde onları tanıyorduk, beklentilerini görüyorduk. Onlara kendimizi en doğru ve düzgün şekilde nasıl tanıtacağımızı biliyorduk ve hafızalarında yer edecek şekilde tanıtıyorduk. (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Başkanışmanı, Dr. Mustafa Ziya, kişisel görüşme, 30 Eylül 2020)

Festival Türkmen kültürünü tanıtmak için bizim açımızdan önemli bir pencereydi. Türkmen kültürünü tanımak isteyen ister akademiysen ister meraklısı için orası bir kapıydı. Orada bizlerle tanıştıktan sonra bize gelip daha detaylı bilgi alıyor ve bizleri yakından öğreniyorlardı. (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Basın Danışmanı, Dr. Şemsettin Küzeci, kişisel görüşme, 30 Eylül 2020)

Yaptığımız Türkmen yemeklerine Allah öyle bir bereket veriyordu ki kapımıza gelen hiç kimse eli boş dönmüyordu. Meşhur Kerkük Pilavımız (Biryani), Kerkük Dolmamız ve Kadınbudu köftemiz her yıl festivale gelenlere ikram ediliyordu. Hatta siyasilerden ikinci

tabağı isteyenler bile oluyordu. (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Başkanışmanı, Dr. Mustafa Ziya, kişisel görüşme, 30 Eylül 2020)

Kerkük Türkleri festivalde çeşitli envanterler aracılığıyla kendini tanıtmıştır;

1. Bayrak :Gök mavisi ve beyaz Türkmen Bayrağı festival boyunca tanıtılmış ve dağıtılmıştır. Bayrağa duyulan ilgi ise Türkmenleri oldukça memnun etmiştir.

2. Sergi: Festival boyunca Kerkük Türklerinin evinde Irak'ın tarihi- turistik yerleri ve önemli şahsiyetlerinin fotoğrafları ile ünlü ressamların yapmış olduğu tabloları sergilenmiştir. Bölgeyi yakından incelemek isteyen ziyaretçilere tek tek fotoğraf ve resimler anlatılmıştır.

3. Basılı Yayın: Tarihe not düşmek adına yazılmış olan kitaplar, Osmanlıdan günümüze Irak'ta basılan gazete, dergi ve broşürlerde festival boyunca Kerkük Evinde yerini almıştır. Bölgeyi tanıtan broşürler ve dergiler ziyaretçilere dağıtılmıştır. Düzenlemiş olan imza günlerinde ise kitap yazarları kitaplarını ziyaretçilere özel imzalamıştır. Dileyen tüm ziyaretçilere de kitaplar hediye edilmiştir.

4. Belgesel: Kerkük Evinde Kerkük Türklerini ve bölgeyi anlatan bir belgesel duvara yansıtılan projeksiyon cihazı ile sürekli olarak oynatılmıştır. Dileyen ziyaretçiler için belgesel baştan açılmış ve sesli olarak izletilmiştir.

5. Müzik: seslerin, yaralayan sözlerin sahibi olan Kerkük Türküleri festival boyunca Kerkük Evinde ziyaretçilere dinletilmiştir. Kerkük Türküleriyle doldurulmuş olan CD'ler ise ziyaretçilere hediye edilmiştir. Zaman zaman Kerkük Evini ziyaret eden sanatçılarımız ise çıplak sesleriyle türkülerimizi okumuş adeta mini konserler vermişlerdir.

6. Mutfak: Sahnede Kerkük Türklerinin tanıtımının olduğu gecelerde ise Etimesgut adeta Kerkük'e dönmüş, tüm hemşerilerimiz Kerkük Evini doldurmuştur. Bu önemli gecede sahnede Kerkük Türküleri okunurken, ziyaretçiler o sese kulak verirken bir taraftan da bölgeye ait yemeklerin tadına bakmışlardır. Her yıl festivalde Kerkük

Dolması, Kerkük Pilavı (Biryani) ve Kadınbudu köfte protokole ve ziyaretçilere ikram edilmiştir.

7. Konser: Festival öncesi yapılan kura ile sahnenin Kerkük Türklerine ait olduğu gecelerde önemli ses sanatçıları festival alanında konserler vermişlerdir. Kerkük'ün popüler türküsü olan “*Altın Hızma Mülayim*” ile başlayan konserler bölgenin önemli türküleri ise kâh güldürmüş kâh ağlatmıştır.

Öte yandan her gecenin sonunda sahne olan asıl sanatçılarda Kerkük'e duydukları hassasiyeti göstermiştir. Kıraç, Ahmet Şafak, Mustafa Yıldızdoğan, Orhan Hakalmaz ve Volkan Konak gibi ünlü isimler de Kerkük türkülerini sahnede ellerinde Türkmen bayrağı sallayarak okumuş ve Türkmenleri gururlandırmıştır.

Türkmeneli'nin bir ses sanatçısı olarak Etimesgut Belediyesi'nin her yıl düzenlediği festivallerin birkaç tanesine katıldım. Kendimizi, kültürümüzü ve türkülerimizi tanıtmamız için bizlere sunulan güzel bir fırsattı. Türkülerimiz ziyaretçiler tarafından çok ilgi görüyor ve seviliyor. Bu yüzden oradaki konserlerden çok keyif aldım. (Gazi Üniversitesi Öğretim üyesi, Doç. Dr. Ömer Türkmenoğlu, kişisel görüşme, 25 Eylül 2020)

Festivalin kültürümüze çok büyük bir katkısı oluyor bu vesileyle kültürümüzü ve sanatımızı daha fazla yaymamıza ve tanıtmamıza yardımcı oluyor. Ziyaretçilerin ilgileri ise bizleri fazlasıyla memnun ediyordu. (Kerküklü TRT Sanatçısı, Ahmet Tuzlu, kişisel görüşme, 25 Eylül 2020)

Her yıl tekrarlanan bu festivalde Güzelim Türkmeneli'mizi temsil etmek çok gurur verici bir duygudur. Yaklaşık yarım saatlik bir zaman diliminde bölgenin seslerini, kökleri aynı olan farklı kültürleri tanıtmamanın heyecanını ve sevincini yaşamak için tekrar diğer yılı hep beklemiştir. Türkmeneli'nde Türkmen halkının simgesi olan zubun çeket kıyafetimize de ancak böyle güzel anlar yakışır. En güzel anlar ise, daha konserimize başlamadan deneme yaptığımızda, festivale katılanların sabırsızlıkla türkülerimizi, hoyrat usullerimizi ve birbirinden güzel olan şivelerimizi duymak için sabırsızlıkla istemeleriydi. Burada bir daha Türk Milletinin birlik ve beraberliğinin ne kadar güçlü olduğunu anlıyorum. (Kerküklü Sanatçı, Ahmet Benne, kişisel görüşme, 25 Eylül 2020)

8. Milli Kıyafet: Festival boyunca Türkmen Milli Kıyafetleri Türkmen öğrenciler tarafından giyilip Kerkük Evi’ni ziyaret edenler için sergilenmektedir. Askıda bekleyen renkli ve görkemli kıyafetleri dileyen ziyaretçiler üzerlerine giyinip fotoğrafta çektirebilmektedir.

Festivalin ilk günü kortej yürüyüşünde ve son günü yapılan ünlü Modacı Abdullah Öztoprak imzalı defilede ise Türkmen Milli Kıyafeti yerini almaktadır.

Kültürümüzü tanıtmamız adına güzel bir imkân. Keşke buna benzer etkinlikler birçok belediye tarafından düzenlense hatta özel festivaller yapılırsa ne kadar güzel olur. Gerek Etimesgut Belediyesi gerekse Türkmeneli Kültür Merkezi bu festivallerde biz öğrencilere güzel imkanlar sundu. Bizler orada kendimizi tanıtmaya fırsatı bulduk. (Türkmen Öğrenci, İpek Elif Yahyaoğlu, kişisel görüşme, 25 Eylül 2020)

Sonuç

Ankara Etimesgut Belediyesi’nin düzenlediği Uluslararası Anadolu Günler Kültür ve Sanat Festivali gerçekten de topluma büyük ivme kazandırmıştır. Etimesgut ilçesinde yaşayan Hemşeri dernekler ve Türk Dünyası toplulukları arasında önemli bir bağın oluşturduğu, kültürel kaynaşma, işbirliği ve milli ruhu hem vatandaşlara hem de STK temsilcileri arasında aşlamaya başarı kaydetmiştir. Etimesgut Belediyesi bu çalışmasıyla atalarımızın ne kadar kahraman olduğunu, tarih boyunca varlıklarının sürdürdüğünü yapmış olduğu etkinliklerle göstermeye ve vurgulamaya çalışmıştır.

Öte yandan Anadolu toplulukların kültür, sanat ve gelenek-göreneklerini canlandırmaya yönelik büyük bir organizasyonla yeni nesle hatırlatarak, Türk insanının nereden geldiğini, nereye gittiğini ve özüne dönmesini sağlamıştır.

Festival boyunca sergilenen ve sunulan aktivitelerde halka milli kültür, vatan ve bayrak sevgisi, benimsetilmiş, sahne alan ünlü sanatçılar tüm Ankaralıları coşturarak, psikolojik olarak stresten ve hayat yorgunluğundan uzaklaştırmıştır.

Kerkük Türkleri (Irak Türkleri) bu festival vesilesiyle hem milli davalarını hem kültür sanat ve gelenek -göreneklerini hem de

Osmanlı'nın önemli bir parçası olarak varlıklarını tanıtmaya koymuşlardır. Osmanlıdan günümüze kadar Irak'ta Türk varlığını katıldıkları 14 kez festivalde Türk kamuoyuna aktarılmış, acılar, katliamlar ve sindirme ile yok etme politikasına karşı ayakta kalan Kerkük Türkleri bu festivalde adeta özlerine dönmüşlerdir.

Kültürün sanatın nesilden nesile aktarılması demek, belli bir ülkenin siyasi ayağına tutunamamış ve özerkliklerini de ilan edememiş toplumlar için vazgeçilmez bir avantajdır. Kerkük Türkleri yüzyıllardır yaşadıkları asimile politikalarına bu etkinliklerde koydukları güçlü varlıkları ile savaşmakta ve ciddi bir başarı elde etmektedir. Bu anlamda hem mücadelesini sürdüren tüm Kerkük Türkleri sembolik ismi ile tanınan Irak Türkmenlerini hem de böyle bir platformu hizmete sunan ve 16 yıldır büyük bir başarıyla sürdüren Başkan Enver Demirel nezdinde tüm Etimesgut Belediyesini tebrik etmek gerekiyor. Kerkük Türk'tür Türk Kalacak...

Kaynakça

1. Akarpınar, B., (2004). Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçişte Panayır Sergi Fuar Festivalin Durumu ve Örneği, Milli Folklor, 64, 25-36.
2. Aksoy, B., Karakuş, U., Türker, A., (2018). Etimesgut'un Nüfus Özellikleri, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 476-482.
3. Atak, O., (2009). Türk Turizminin Tanıtımında Festivallerin Yeri ve Önemi: Antalya Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ün. Sos. Bil. Enst., İstanbul.
4. Demir, N., (2011). Sönmeyen Ateş Dinmeyen Hasret Kerkük, Ural Yayınları, İstanbul.
5. Hürmüzlü, Erşat. "Kerkük'ün Türkmen Kimliği", Global Strateji, S. 1, İlkbahar 2005.
6. İmirgi, A., (2005). Festival Kavramı Üzerine Düşünceler, Milli Folklor Dergisi, (17) 65, 29-36.
7. Jansen-Verbeke, M., (1986). Inner-City Tourism: Resources, Tourists and Promoters, Annals of Tourism Research, 13(1), 79-100.
8. Kızılırmak, İ., (2006). Türkiye'de Düzenlenen Yerel Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak
9. Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (15), 181-196.
10. Kopar, M. Bir Türkmen şehri Kerkük, Avrasya Etütleri, 2009, Sayı:36, s 113-136
11. Küzeci, Dr. Ş., (2004). Kerkük Soykırımları, TeknoEd Yayınları, Ankara.
12. Küzeci, Dr. Ş., (2019). Kerkük Katliamı, Kerkük Kültür Demeği Yayınları, Ankara.
13. Küzeci, Dr. Ş., (2006). Kerkük Şairleri, Cilt:1, Dünya Genç Türk Yazarlar Birliği Yay., Ankara.

14. Küzeci, Dr. Ş., (2012). Kerkük'ün Efsane Sesi Abdulvahit Küzeci, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları, Ankara.
15. Lee, I., Arcodia, C., Lee, T. J., (2012). Benefits of Visiting A Multicultural Festival: The Case of South Korea, *Tourism Management*, 33, 334-340.
16. Nahit,H., Erbil ve Irak Türkleri, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 128-129
17. Pazarıcı, Emin. “Türkmen Şehri Kerkük'teki Demografik Yapı Değişikliği”, *Tercüman Gazetesi*, 22 Ocak 2005.
18. Polat, S., Polat, Aktaş, S., Halıs, M., (2012). Kent Kimliği Kapsamında Festivallerin
19. Değerlendirilmesi: Uluslararası Altın Safran Film Festivali Örneği, *Turizm Araştırmaları Dergisi*, (2), 1, 69-85.
20. Saatçi, Suphi. Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı, *Tarihi Araştırmalar ve*
21. *Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı Yayınları*, İstanbul, 1996.
22. Ulusoy, Y., (2015) <http://www.yilmazulusoy.com/tr/makaleler/kultur-ve-sanat> (Son Erişim 28 Eylül 2020).
23. Yardımcı, S. (2014). Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Bienal, *İletişim Yayınları*.
24. Yasak, Ü., ve Özdemir, H.M., (2019). Şehirsel Turizm Kaynakları Açısından Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür Ve Sanat Festivalinin Değerlendirilmesi, *Turkish Studies - Economics, Finance, Politics Volume 14 Issue 4*.
25. Yolal, M., (2017). Türkiye'nin Etkinlik Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 35-51.
26. Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali, (2018). Etimesgut Belediyesi B.Y. ve Halkla İliş. Mdüğü.

Ekler

Fotoğraf 1: Türkmeneli Kültür Merkezi Kültür İşleri Sorumlusu Dr. Şemsettin Küzeci, Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'e ve Kıymetli eşi İlknur Demirel'e Kerküklü Ressamın elinden yapılan bir tabloyu hediye ederken...

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Fotoğraf 2: Milliyetçi Hareket Partisi Lideri Devlet Bahçeli ve Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel, Kerkük Evi'ni ziyaret ederken...

Fotoğraf 3: Kerkük Evi'nin sahne gösterisi sonrası Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel ve etkinliğe katkı koyan Türkmenlerle hatıra fotoğrafı...

Fotoğraf 4: Irak Türkmen Cephesi Başkanı Erşat Salihi, Türkmeneli Kültür Merkezi Kültür İşleri Sorumlusu Dr. Şemsettin Küzeci ve Kerkük Evi'ni temsil eden Türkmen Gençleri...

Fotoğraf 5: MHP Milletvekili Erkan Haberal ve Türkmeneli Kültür Merkezi Kültür İşleri Sorumlusu Dr. Şemsettin Küzeci...

Fotoğraf 6: MHP Milletvekili Olcay Kılavuz (Dönemin Ülkü Ocakları Başkanı) ve Türkmeneli Kültür Merkezi Kültür İşleri Sorumlusu Dr. Şemsettin Küzeci...

Fotoğraf 7: MHP Milletvekili Olcay Kılavuz (Dönemin Ülkü Ocakları Başkanı), Türkmeneli Kültür Merkezi Kültür İşleri Sorumlusu Dr. Şemsettin Küzeci ve Türkmen Gençleri ile birlikte...

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Fotoğraf 8: Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel ve misafir heyeti Irak Türkmenlerinin Evini ziyaret ederken...

Fotoğraf 9: Irak Türkmenleri festivalin ilk günü gerçekleşen kortej yürüyüşünde...

Fotoğraf 10: Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel sahnede meşhur Kerkük Dolması ve Kerkük Pilavını tadıyor...

Fotoğraf 11: MHP Lideri Devlet Bahçeli, Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel ve Protokol festivali izlerken...

Fotoğraf 12: Milli Kıyafet giyen Türkmen gençleri Irak Türkmeneli Evi önünde hatıra fotoğrafı çektirirken...

Fotoğraf 13: Irak Türkmenlerinin evini ziyaret eden heyetle çekilen hatıra fotoğrafı...

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

Fotoğraf 14: Kerkük Evi'nde bölgeyi tanıtan fotoğraflar ve Milli Kıyafetlerin sergilendiği bölüm...

Fotoğraf 15: Kerkük Evinde bölgeyi tanıtan fotoğraf, önemli şahsiyetlerin fotoğrafları ve kitapların sergilendiği bölüm...

Fotoğraf 16: Kerküklü Sanatçı Ahmet Benne festivalde Kerkük Türkülerini söylerken...

Fotoğraf 17: Festival alanındaki ziyaretçiler Irak Türkmenlerinin gök mavisi bayrağıyla şarkılara eşlik ederken...

Fotoğraf 18: Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel, Kerkük Türklerinin yayın kuruluşu olan Türkmeneli TV'ye röportaj verirken...

**YUMUŞAK GÜÇ UNSURLARININ YEREL YÖNETİMLER
TARAFINDAN KULLANILMASI : “ULUSLARARASI ANADOLU
GÜNLERİ KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİ” ÖRNEĞİ**

Öznur NALÇINKAYA

Öğr. Gör. Ank. HBV Ün., Adalet MYO, oznur.nalcinkaya@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5779-6535

Özet

2000’li yıllardan itibaren bilgi, teknoloji ve inovasyonun etkileşimi, klasik yönetim olgusunu iletişim bilimleriyle harmanlanarak yönetim kavramına dönüştürmüştür. Söz konusu bu dönüşüm uluslararası diplomasi yöntemlerini de etkilemiş halkla ilişkiler ve kamu diplomasisi alanına yumuşak gücü (soft power) dâhil etmiştir. Kavramsal açıdan yumuşak güç, arzulan sonuçları zorlama veya klasik propaganda çalışmaları yerine cazibe ve rıza üreterek elde etme yeteneğidir. Devletler bu yetiyi kültür kaynaklarına, değerlerine ve politikalarına dayandırarak kullanmaya çalışmaktadır. Yumuşak gücün kapsamı ve uygulanma alanı yalnızca diplomasi faaliyetlerinden ibaret olmayıp, bir ulusun ortak bir amaç için topyekûn hareket etmesini de ifade etmektedir. Bu hareketin önemli unsurlarından biri sayılan yerel yönetimler ise, geçmişte yalnızca kamusal alan içinde vatandaşların soru ve sorunlarına çözüm getirmekle sınırlanmış ancak küreselleşmeyle birlikte onlara kısıtlı bir siyasal rol yükleyen bakış açılarını değiştirerek zamanla marka belediyeler imajı oluşturma çalışmıştır. Böylelikle hem diğer yerel yönetimleri hem de yumuşak güç enstrümanlarını kullanarak farklı milletleri etkilemeye başlamıştır. Bu bağlamda yumuşak güç unsurları, diplomasi faaliyetlerinin dışında yerel yönetimlerce de etkinliklerini artırma ve kendilerini tanıtmada kullandıkları araçlardan birisi haline gelmiştir. Çalışmamızda bu kapsamda örnek yerel yönetim olarak Etimesgut Belediyesi ele alınmıştır. Yönetimin kamu diplomasisi ve yumuşak güç faaliyeti olarak da düzenlemiş olduğu “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali” betimsel olarak incelenmiş, festivalin yumuşak güç araçlarından olan kültür öğesini kullanarak ortak değerlerin pekiştirilmesi, birliktelik duygusunu yaratması, Türkiye’nin diğer Türk cumhuriyetleri tarafından cazibe merkezi olarak görülmesine katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Güç, Soft Power, Kamu Diplomasisi, Yerel Yönetimler, Festival, Kültür

**USE OF SOFT POWER ELEMENTS BY LOCAL
ADMINISTRATIONS : “EXAMPLE OF THE
INTERNATIONAL ANATOLIAN DAYS CULTURE AND ART
FESTIVAL”**

Summary

Since the 2000s, the interaction of information, technology and innovation has transformed the classical management phenomenon into a governance concept by blending it with communication sciences. This transformation has also affected international diplomacy methods and has included soft power in the field of public relations and public diplomacy. Conceptually, soft power is the ability to achieve the desired results by generating attraction and consent instead of forcing or classical propaganda efforts. States try to use this ability based on their cultural resources, values and policies. The scope and field of application of soft power does not only consist of diplomacy activities, but also refers to the collective action of a nation for a common purpose. Regarded as one of the important elements of this movement, local governments have tried to create an image of brand municipalities by changing their perspectives, which in the past were limited to solving the questions and problems of citizens in the public sphere, but gave them a limited political role with globalization. Thus, it started to affect different nations by using both other local governments and soft power instruments. In this context, soft power elements have become one of the tools used by local governments to increase their effectiveness and introduce themselves, as well as diplomacy activities. In our study, Etimesgut Municipality is considered as an exemplary local government in this context. Public diplomacy and management of soft power activities as it is also organized the "International Anatolian Days of Culture and Art Festival" is examined as a descriptive, festival reinforce common values using the cultural elements that soft power tools, to create a feeling of togetherness, Turkey's center of attraction by other Turkish republics it was concluded that it contributed to the view.

Keywords: Soft Power, Soft Power, Public Diplomacy, Local Governments. Festival, Culture

Giriş

İnsanoğlu, ilk çağlardan itibaren önce doğaya hâkim olmaya çalışmış, zaman içerisinde bu çabasını toprak bütünlüğünü korumaya yöneltmiştir. Bu yönelim sonucu tarih, toprak uğruna yapılan kanlı savaflara ve yitip giden hayatlara sahne olmuştur. İçerisinde bulunduğumuz çağda her ne kadar sert savafların son bulduğu sanılsa da, gerçekte değişen yalnızca güç dengeleridir. Zamanla fiziksel kuvvetten sert güce, askeri kuvvetten teknolojik güce evrilen “güç” küreselleşmeyle birlikte “akıllı güç” ile denge bulmaya çalışmıştır.

Uluslararası siyasetin yeni diplomasi yöntemlerine dönüşmesi sonucunda küresel uzamda sosyal ilişkiler daha da yoğunlaşmış, uzaktaki olaylar yakındakileri şekillendirmiş (Giddens, 1990:64) ve dünyanın farklı yerlerindeki yerel kültürler ortak paylaşımlar haline gelerek küreyerleşmiştir (Thompson, 1995:149). Bu yenedünya düzeninde devletler, sağlamaya çalıştıkları dengelerle birlikte daha fazla insanı etkileyerek, politikalarını meşrulaştırmak ve rıza üretmek amacıyla yumuşak güce, kültüre ve sivil topluma daha fazla önem vermeye başlamıştır. Böylece evrensel değerlere liderlik eden, dünya çapında derin kültürel bağlantılara sahip, güvenlik, refah ve hukuki değerleri üstün tutan devletler, kurguladıkları hikâyeleri ile cazibe merkezleri haline dönüşmüştür.

Çalışmamızın ana teması olan yumuşak güç (soft power), uluslararası halkla ilişkiler ile kamu diplomasisi alanlarında son yıllarda öne çıkan ve kullanılan çok yeni bir kavramdır. Buna karşılık “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkartır, “İyilik yap denize at balık bilmezse halik bilir”, “Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır” gibi atasözlerimiz aslında yumuşak gücün Türk kültürünün özünde var olduğunun kanıtı niteliğindedir. Ancak günümüzde yumuşak güç konusunda yapılan akademik çalışmalarda bu tarz değerler yerine genellikle politika konuları işlenmekte ve konjonktürel gelişmeler bağlamında değişen Türkiye algısı ele alınmaktadır (Sancak, 2016:17). Türkiye’nin yumuşak güç uygulama potansiyelinin ortaya konulabilmesi açısından kavramın yalnızca dış politika faaliyeti olarak algılanmaması gerekmektedir. Bu bakımdan yerel yönetimler de dâhil olmak üzere Türkiye’nin değişen imajına katkı sağlayacak her çalışma önem arz etmektedir.

Geleneksel devlet anlayışının hâkim olduğu ve devletin sadece adalet, savunma ve güvenlik hizmetleri ile sınırlı şartlarda eğitim ve

sağlık hizmetleri sunduğu 1929 Ekonomik Buhran sonrasındaki süreç içerisinde sosyal devlet ve refah devleti anlayışı doğmuş ve devletler eğitim, sağlık, iktisat, ticaret, kültür gibi birçok farklı alanda hizmet verir hale gelmiştir (Bilgiç, 2008: 27). Böylece devletler sınırlı pasif görevlerinin ötesine geçerek daha fazla düzeyde merkezi ve aktif olan bir devlet tipine dönüşmüştür (Fukuyama, 2005: 13). Bununla birlikte kamusal alanlardaki sosyal, ekonomik ve coğrafi düzeylerdeki çeşitlilik, o yörede yaşayan insanların farklı ihtiyaçları dolayısıyla, bölgeye has alınması gereken kararlar için de yerel yönetimler revize edilmiştir (Bayansar, 2016:109).

Devletin bir parçası olup, merkezi otorite kontrolünde bağımsız seçimle işbaşına gelmiş idare tarafından yönetilen, yerel kalifiye işgücü, ortak geçmişe ve çıkarlara sahip birimler şeklinde ifade edilen yerel yönetimler (Gomme, 1987: 1-2) günümüzde, artan iletişim teknolojilerinin de yardımıyla kendi bölgeleri haricindeki alanlara hitap etmeye başlamıştır. Kurumsal imaj adı altında kendilerine değer katmaya ve tercih edilirlüklerini arttırmaya çalışmış, bu bağlamda farklı etkinlikler düzenleme, iletişim araçlarını etkin kullanma, yerel düşünüp küresel hareket etme ve daha fazla farkındalık yaratmaya odaklanmıştır. Bu yönden bakıldığında birtakım özel etkinliklere ev sahipliği yapan (festivaller, törenler, kültür-sanat-sinema etkinlikleri, belirli gün ve haftalar, sempozyumlar, yarışmalar vb.) yerel yönetimler yumuşak güç araçlarına yönelmiştir.

Yukarıda yer alan unsurlar içerisinde yer alan, hem yerel yönetimlerin hem de yumuşak güç uygulamalarından kullanılan önemli araçlardan biri olan festivaller ise tarihsel geçmişe çok eskiye dayanan ve hemen hemen tüm coğrafyalarda görülen etkinliklerdendir. Ortak duyguların paylaşımı birlik ve beraberlik duygularının güçlendirilmesi adına gerçekleştirilen festivaller yapılan yerin veya bölgenin tarihini, sosyal görünümünü, oyunlarını, gelenek ve görenek gibi kültürel değerlerini yaşatıp tüm bu kültürel unsurların diğer topluluklar tarafından bilinmesinde önemli rol üstlenmektedir.

Festivaller, sanata, bilime, kültüre, teknolojiye, ekonomik faaliyete, ürüne, rastgele bir gün ya da devreye yönelik düzenlenen; talebe göre bir kere ya da belirli gün, ay ve senede tekrarlanan aktivite dizisi olarak tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr). Festivaller, bir bölgenin sahip bulunduğu doğal, kültürel, tarihi, eğitim ve bilim ile ulusal ve uluslararası kapsamda ses getirecek alan olması amacıyla bölgenin

tanıtımına katkı sağlamaktadır. Özellikle ortak kültür öğelerini içinde barındıran festivaller aynı duyguları paylaşan insanların bir araya gelmesine vesile olmaktadır.

Tablo: 1 Uluslararası Alanda Dünyanın En Çok Turist Çeken Festivalleri

<i>Festival Adı</i>	<i>Festival İçeriği</i>
<i>Rio Karnavalı (Brazilian Carnival), Şubat – Mart, Rio de Janeiro, Brezilya</i>	Güney Amerika'nın, hatta dünyanın en büyük ve en ünlü festivali olarak kabul edilen Rio Karnavalı, Brezilya'da bulunan samba okullarının gerçekleştirdikleri gösteriler ile başlamaktadır. Dünyanın dört bir yanından milyonlarca insanın katıldığı festival, Hristiyanlık inancındaki Büyük Perhiz'den önce düzenlenmektedir.
<i>Çin Yeni Yıl Kutlamaları</i>	Bahar Festivali olarak da adlandırılan Çin'in Yeni Yıl Kutlamaları geleneği 4 bin yıl öncesine dayanmaktadır. Ocak ayında başlayan ve iki hafta boyunca devam eden kutlamalar kapsamında iş yerleri ve okullar birkaç günlüğüne tatil edilmektedir. Ailesiyle vakit geçiren insanlar, şans getirdiğine inanılan Noodle çorbası gibi geleneksel yemekler hazırlanmaktadır. Çin Yeni Yıl Kutlamaları, yalnızca Çin'de değil, Güney Kore, Laos, Endonezya, Singapur, Vietnam, Malezya, Tayvan, Hong Kong, Filipinler, Macau, Brunei ve Japonya'da da kutlanmaktadır.
<i>Harbin Buz ve Kar Heykel Festivali, Ocak – Şubat, Harbin, Çin</i>	Heilongjiang'ın başkenti Harbin'de gerçekleştirilen festival kapsamında şehir, buzdan yapılmış devasa heykellerle süslenmektedir. İlk olarak 1963 yılında düzenlenen festival 50 gün sürmekte ve dünyanın en büyük kış festivalleri arasında kabul edilmektedir. Her yıl 1 milyondan fazla insanın katılım sağladığı festival kapsamında, 2007 senesinde 40 farklı ülkeden 600 heykeltıraşın bir araya gelerek oluşturduğu 35 metre yüksekliğinde ve 200 metre genişliğindeki 'Romantic Feelings' adlı heykel, 'Dünyanın En Büyük Kar Heykeli' unvanıyla Guinness Rekorlar Kitabı'na girmeyi başarmıştır.
<i>Venedik Karnavalı, Şubat – Mart, Venedik, İtalya</i>	İtalya'nın Venedik şehrinde düzenlenen ve 40 gün 40 gece, insanların gösterişli kostümler giyerek kutladığı Venedik Karnavalı, 1268 senesinden beri kutlanmaktadır. Pagan kültüründe baharı karşılamak için düzenlenen organizasyon yasaklansa da 1979 senesinde yeniden kutlanmaya başlamış ve o tarihten itibaren her sene düzenlenmiştir. İlk yıllarda sosyal sınıf ayrımına karşı bir duruş niteliği taşıyan maskeler, zamanla Venedik Karnavalının vazgeçilmez materyali haline gelmiştir. Karnaval boyunca özellikle Son Marco Meydanı'nda çeşitli etkinlikler, gösteriler ve yarışmalar düzenlenmektedir. Karnavalın en dikkat çeken etkinliği ise Meleğin Uçuşu, Kartalın Uçuşu ve Aslanın Uçuşu adını verdikleri üç uçuş etkinliğinden oluşmaktadır.
<i>Holi Fest, Mart, Hindistan</i>	Renklerin festivali olarak da adlandırılan Holi Fest, Hindistan'ın çeşitli bölgelerinde büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır. İyiliğin kötülüğe karşı zaferini simgeleyen Holika'dan esinlenerek Holi adını alan festivalin tarihçesi mitolojiye ve efsanelere dayanmaktadır. Festival başlamadan önce katılımcılar topladıkları tahta ve odun parçalarından bir kukla yaparak ateşe verirler. Şeytana küfürler eşliğinde "Holi-hai!" diye bağırarak halk, festival bitiminde ateşin külünden bir tutam alırlar ve kötülükleri uzak tutmak için evlerine götürürler. Festivalde kullanılan renkler ise duyguları temsil eder; kırmızı masumiyeti, yeşil canlılık ve enerjisi, mavi sakinlik ve ağırbaşlılığı, sarı ise dindarlığı.

<p><i>Dia De Los Muertos (Ölümler Günü – Day of the Dead), Nisan, Meksika</i></p>	<p>Tarihinin 14. yüzyıllara, Azteklere dayandığı inanılan festivalin amacı ölümleri anmaktır. Başlangıçta festival olarak düşünülmeyen organizasyon zamanla şenliklerin yapıldığı bir ortama dönüşmüştür. 19. yüzyılın sonları Meksikalı sanatçı José Guadalupe Posada'nın resmettiği Calavera de la Catrina, zaman içerisinde Meksika halkının hayali bir karakteri olmuş ve Ölümler Günü Festivali ile özdeşleşmiştir. Festivalin son günü insanlar sevdikleri ve hayatlarını kaybettikleri yakınlarının mezarlarına giderek Flor de Muerto (ölülerin çiçeği) bırakırlar. Cadılar Bayramı'nın aksine festivalin amacı insanları korkutmak değil, ölümlere anmaktır ve festival günü resmi tatil kabul edilir.</p>
<p><i>Coachella Festivali, Nisan, California, Amerika Birleşik Devletleri</i></p>	<p>Goldenvoice tarafından düzenlenen Coachella Festivali ilk olarak 1999 senesinde Paul Tollett ve Rick Van Sante tarafından organize edilmiştir. Hip-Hop, Indie, EDM, Rock gibi müzik türlerini icra eden dünyaca ünlü sanatçıların katıldığı festivale dünyanın dört bir yanından insan katılmaktadır. Coachella Vadisi'nde düzenlenen Coachella Festivali, dünyanın en büyük açık hava festivalleri arasında yer almaktadır.</p>
<p><i>Songkran Festivali, Nisan, Tayland</i></p>	<p>Tay Yeni Yılı Songkran dolayısıyla üç gün boyunca kutlanan festivalde yerel halk ile turistler ellerine geçirdikleri su tabancaları, su dolu balonlar ve kovalarla birbirlerini ıslatmaktadır. Songkran Festivali'nin geçmişi, Buda heykellerinin yıkanmasına dayanmaktadır. Kutsal bir seremoni eşliğinde yıkanan heykellerin yanı sıra aile büyüklerinin ellerine de iyi şans getirmesi için su sıçratılmaktadır. Geçmişte Tayland'ın geleneği olan bu aktivite zaman içerisinde festivale dönüşmüştür.</p>
<p><i>Festival de Cannes (Cannes Film Festivali), Mayıs, Cannes, Fransa</i></p>	<p>İlk olarak 1939 yılında düzenlenmesi planlanan festival, İkinci Dünya Savaşı sebebiyle 1946 senesinde gerçekleştirilmiştir. Cannes Film Festivali, Philippe Erlanger'in, dönemin Fransa Eğitim ve Güzel Sanatlar Bakanı Jean Zay'den Venedik Film Festivali'ne rakip olabilecek uluslararası bir organizasyon düzenlemesini talep etmesiyle hayata geçmektedir. Dünyanın en iyi film festivali olarak kabul edilen Cannes Film Festivali Fransa'nın Cannes şehrinde gerçekleşmektedir. Her yıl ortalama 20 filmin yarıştığı festivalin büyük ödülü ise Altın Palmiyedir. Milyonlarca insanın merakla takip ettiği Cannes Film Festivali, hem Avrupa Sineması'nın gelişmesi hem de sinemacıların kendilerini göstermeleri açısından büyük önem arz etmektedir.</p>

Kaynak: (İbili, 2018)

Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş ulusal kültürünün yaşatılması, toplumun asli kodları içerisinde yer alan gelenek ve göreneklerin gelecek nesillere ve başka milletlere aktarılması yumuşak güç çalışmaları açısından son derece önemlidir. Yerel halkın kendi içerisindeki birlik ve beraberlik duygularının meydana çıkarılması, farklı milletlerin katılımıyla barış ortamının yaratılmasında önemli bir rol üstlenen (Yasak ve Özdemir, 2019:1586-1587) festivallerin de yumuşak güç açısından doğru ve etkin kullanılması gerekmektedir.

1. Güç Nedir?

Fen bilimlerinde kullanılan kavramların tanımlanması ne kadar kolay ise sosyal bilimlerde kullanılan kavramların tanımlanmasında da o kadar zorluk yaşanmaktadır. Bu zorluğun nedeni toplum bilimlerine ait kavramların nitel özellik taşıması ve ortak görüş birliğinin sağlanmasının çoğu zaman mümkün olamamasıdır. Bu bağlamda kavramlara atfedilen tanımlar ideolojilere, amaçlara, zamana, sosyal duruma göre değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla siyaset bilimde en çok kullanılan ve üzerinde tartışılan “güç” kavramının da tek bir tanımı mevcut değildir. Çünkü gücün tanımı ve anlamı zaman içerisinde siyasi aktörlerin çıkar ilişkileri ve stratejileri doğrultusunda değişim göstermiştir.

Güç, tarihsel süreçler içinde anlamlandırıldığında *“bir devletin kendi çıkarlarını koruma veya taleplerini karşı tarafa kabul ettirme konusunda sahip olduğu maddi ve manevi potansiyel”* olarak tanımlanabilir (Sağlam, 2018:8). Güç ayrıca, iktidara göre daha görünür ve kolayca algılanabilir bir olgudur. “Fiziksel güç” ifadesi bu durumun açık bir örneğidir. Çünkü güç, etkisi bakımından doğrudan ve ortada olan, dolaysız ve zorlayıcı bir şeyi çağırıştırır (Canetti, 1998: 279). Bunların yanı sıra güç aynı zamanda, tarih, nüfus, kültür, coğrafya gibi sabit veriler ile ekonomi, teknoloji gibi potansiyel verilerden oluşan çok boyutlu bir kavramdır (Davutoğlu, 2001:19). Bu bakımdan günümüzde bir ulusun gücünü coğrafyası, tarihi, kültürü ve o ülkenin gücünü etkileyen sabit unsurları oluştururken; ekonomik gelişmişlik, teknolojik yapı, askerî kapasitesi ve yetişmiş insan sayısı gibi faktörler de gücün potansiyel unsurlarını oluşturmaktadır.

Birinci Dünya savaşına kadar ‘realizm’ temeline oturtulan güç kavramında barış, silahsızlanmayla değil; devletlerin her durumda savaşa hazır olmasıyla sağlanabilmiştir (Keyik ve Erol, 2019:13). Ancak savaşın ağır ve yıkıcı etkisi sonucunda realizm ile bütünleşen güç kavramı farklılaşmış, gücün, salt askeri güç uygulamaları yerine yumuşak yönüne dikkat çekilmiştir. 1970’lerden sonra ise değişen ortam ve küreselleşmenin de etkisiyle beraber ulus devlet sisteminin aşınması, uluslararası ilişkilere yeni boyutlar kazandırarak bu alandaki

teorilerin de yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Böylece güç, bütünsel bir bakışla ‘realizm ve liberalizm’, ‘neorealizm ve neoliberalizm’ olarak yeniden harmanlanmıştır. Düşünsel faktörlerin kimlik, çıkar ve tercihlerde maddi etkenlerden çok daha önemli olduğu, dünyayı kendi yapmış olduğumuz bir şey ve sosyal inşa olarak gören ‘konstruktivist’ (inşacı) yaklaşım gibi diğer yaklaşımlar, uluslararası ilişkiler teorileri içerisinde önem arz etmeye başlamıştır.

Güç konusunda önemli çalışmalarda bulunan Joseph Samuel Nye Jr. gücü şu şekilde tanımlamıştır: “*Güç, hava durumu gibidir. Herkes ona bağlıdır ve onun hakkında konuşur; fakat çok azı onu anlar. ... Güç aynı zamanda aşk gibidir de.. onu yaşamak, tanımlamaktan ve ölçmekten kolaydır; fakat bu onun gerçekliğini azaltmaz. Sözlükte, gücün bir şeyi yapabilme kapasitesi olduğu yazar. En genel anlamıyla, güç, birinin istediği sonuçları elde edebilmesi demektir*” (2005: 11). Nye, sert gücü de, teşvikler veya tehditler yoluyla kullanılan zorlayıcı güç olarak niteler (2003:61-63). Sert güç askeri müdahaleye, zorlayıcı diplomasiye ve ekonomik yaptırımlara (Wilson, 2008:114) silahlı kuvvetler veya ekonomik araçlar gibi somut güç kaynaklarına dayanır (Gallarotti, 2010:29). Sert güç kullanımlarına, 1939’da Almanya’nın Polonya’ya girmesi ve Birinci Körfez Savaşı’nın ardından 1991’de Irak’a yönelik BM’nin ekonomik yaptırımları örnek teşkil eder.

Uluslararası İlişkiler disiplininin kurucuları arasında yer alan Hans Joachim Morgenthau gücü; hem uluslararası politikanın en temel amacı, hem de amacın gerçekleştirilmesi için bir araç olarak tanımlamıştır. Ulusal gücün unsurlarını coğrafya, doğal kaynaklar, endüstri kapasitesi, askeri hazırlık, nüfus, ulusal karakter, ulusal ahlak, diplomasi ve yönetim kalitesi olarak saymıştır (www.diplomat.com). Morgenthau gücü tanımlarken “...insanın insan üzerinde denetim kurmasını ve devam ettirmesini sağlayacak olan her şeyi kapsayabileceğini” ifade etmiştir (Yatağan, 2018:71).

Asgari kapasiteyi artırmak olarak da bilinen güç kavramına, nicel (coğrafya, doğal kaynaklar, ekonomi, nüfus) ve nitel (ulusal moral, ulusal karakter, diplomasi ve hükümetin yapısı) unsurların da dâhil edilmesi sonucu kapsamı genişletilmiş olsa da güç, ancak diğer

devletler üzerinde bir etki yaratabildiği müddetçe bir anlam ifade etmektedir. Yani devletler amaçlarını gerçekleştirebildikleri ya da diğer devletleri etkileyebildikleri takdirde güçlüdürler. Bu nedenle kimi zaman sert kimi zaman da yumuşak yanlarını dengeli bir şekilde kullanarak ikna yöntemlerine başvurumaktadırlar (Önal, 2008:42).

2. Yumuşak Güç

Günümüz toplumlarında güven ilişkisi post-truth (hakikat ötesi) ve alternatif gerçeklerin ışığında, insanların size inanmasından ziyade sizin hakkınızdaki gözlem, deneyim ve algılarıyla kurulmaktadır. Bu yüzden çağımızda güç, söylemlerimizde değil yaptıklarımızla ilişkilidir. Dünya çapında başarılı olarak nitelendirilen markalara bakıldığında (Coca Cola, Microsoft, Apple, Amazon vb.) sadece ihtiyaçları karşılamak için değil tüketicilerin duygusal boşluklarını gidermek, cazibe yaratarak insanları kendilerine çekmek için de çabalamaktadır.

Yumuşak güce benzer kavramlar daha önce başka disiplinlerde de ele alınarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Gramsci'nin "Hegemonyası", Bourdieu'nün "Sembolik Gücü", Weber'in "Otoritesi", Foucauld'un "Disiplin Toplumu" ve Habermas'ın "İletişimsel Eylemi", tanımlamaları gücün maddi olmayan yüzüne vurgu yapmıştır (Lee, 2009:205-218).

Uluslararası politikada yaşanan milliyetçilik, tek kutupluluk, kapitalizm, tüketim kültürü, ekonomi, kimlik, göç, sürgün, asimilasyon gibi siyasal, ekonomik ve toplumsal faktörler kümülatif olarak sadece bireyleri değil, ulusal ve küresel toplumları da etkilemiştir. 1990 yılında Amerikalı Siyaset Bilimci Nye, Amerikan toplumunu etkileyen ve dünya üzerinde oluşan ABD imajında bir takım eksiklikler tespit etmiş ve bu eksikliklerin giderilmesi için "Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası" adlı kitabında çözüm önerileri sunmuştur. Nye, bu eserinde yumuşak güç kavramına ilk kez yer vererek söz konusu kavramı "*başkalarını baskı yerine cazibe ve ikna yoluyla etkileme yeteneği*" olarak tanımlamıştır. Eserinde ayrıca bu gücün kaynağını bir ülkenin kültüründen, siyasi ideallerinden ve politikalarından aldığını da dile getirmiştir (1990:10). 2004'te yayınlanan

Soft Power kitabı ile konunun kapsamını daha da genişleterek kavramı, *“bir ülkenin dünya siyasetinde isteği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşması”* olarak nitelendirmiştir. Bu kavram ışığında ülkeler bu güce sahip olmaya çalışarak gerçekleştirdikleri eylemleri meşrulaştırıp, bireylerin ve toplumların rızasını kazanmaya odaklanmışlardır (2004:14).

Uluslararası ilişkiler aktörleri tarafından, stratejik zorunluluklara ulaşmak için kasıtlı veya kasıtsız olarak kullanılan yumuşak güç, ideolojik ve kültürel çekiciliğe dayanan bir ulusal güç biçimi olarak adlandırılmıştır (Treverton ve Jones, 2005:17). Yumuşak güç salt kültürel güçten fazlasını ifade etmekte, diğer uluslar ve insanlar tarafından kabul edilen siyasi değerleri ve fikirleri, eğitim ve sosyoekonomik sistemleri ve meşru ulusal politikaları da içermektedir. Diğer ülkeler, bir ulusun ideallerinin veya politikalarının meşru olduğuna ve gerçekten arzu edildiğine ikna edildiğinde, o ulusun "yumuşak gücü" nün artış gösterdiği düşünülmektedir.

Yumuşak güç kaynaklarını; kültür, eğitim, sanat, yazılı ve görsel medya, film, şiir, edebiyat, mimari, yükseköğretim (üniversiteler, araştırma merkezleri, vb.), sivil toplum kuruluşları, bilim ve teknoloji altyapısı ve inovasyon kapasitesi, turizm, ekonomik işbirliği platformları ve diplomasiden alır (Halidov, 2014:40). Sayılan tüm bu unsurların bileşkesinden meydana gelen yumuşak güç, bir ülkenin sosyal sermayesinin derinliğini de ortaya koyar. Bir ülkenin yumuşak güç kapasitesini belirleyen en önemli unsurlardan biri de sahip olduğu siyasal sistemdir (Morgenthau, 1970: 20). Özgürlüklerin önünü açan, paylaşımcı, insanı merkezine alan, adil, şeffaf ve demokratik bir siyasal düzen, bir ülkenin yumuşak gücünü artıran unsurların başında gelir.

Yumuşak gücün varlığını belirleyen unsurları ölçmek sert güce oranla çok daha zordur. Çünkü askeri güç madden sayılabilir ve teknolojik olarak görülebilir niteliklerdedir. Ancak yumuşak güçte kültür, ideoloji, vb. unsurlar da yer aldığından, bir ulusun yalnızca dünyayı şekillendirmesine yardım edecek potansiyeller olarak görülmektedir.

Tablo 2: Sert Güç ve Yumuşak Güç Arasındaki Farklar			
	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Sert Güç	Zorlama Caydırma Koruma	Tehdit Kuvvet	Zorlayıcı Diplomasi Savaş İttifak
Yumuşak Güç	Hayranlık uyandırmak Gündem Kurmak	Kültür Değerler Politikalar Kuruluşlar	Kamu Diplomasisi İki ve Çok Yönlü Diplomasi

(Nye, 2005:37)

Yumuşak gücünün temeli; liberal demokratik politika, serbest piyasa ekonomisi ve özünde liberalizm olmak üzere insan hakları gibi temel unsurlardan oluşmaktadır. Bu doğrultuda, altı ana başlıkta incelenebilecek bir yumuşak güç anlayışı, yumuşak gücün analizi için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Buna göre yumuşak güç unsurları, şöyle incelenebilir:

- ✓ Bir ülkenin dijital altyapısı ve dijital diplomasideki yetenekleri.
- ✓ Bir milletin, hem kültürel hem de yüksek nitelikli kültürel çıktıklarına küresel erişim ve çekicilik boyutu.
- ✓ Bir ülkenin ekonomik modelinin çekiciliği, işçi ve işletme dostu olması ve yenilikçilik kapasitesi.
- ✓ Bir ülkedeki insan sermayesinin seviyesi, öğrencilere burs desteği ve uluslararası eğitim görmek isteyen öğrenciler için çekiciliği.
- ✓ Bir ülkenin diplomatik ağının gücü ve küresel katılım ve kalkınmaya katkısı.
- ✓ Özgürlük, insan hakları ve demokrasiye bağlılık ve siyasi kurumların kalitesi (Sankaya, 2014:1).

Tablo 3: Yumuşak Güç Kaynakları, Araçları ve Alıcıları		
Yumuşak Güç Kaynakları	Araçlar	Hedef Alıcılar
Dış Politika	Hükümetler Medya STK'lar Uluslararası Örgütler	Başka hükümetler ve halklar
İç Siyasi Değerler ve Politikalar	Medya STK'lar Uluslararası Örgütler	Başka hükümetler ve halklar
Yüksek Kültür	Hükümetler STK'lar Uluslararası Örgütler	Başka hükümetler ve halklar
Popüler Kültür	Medya Piyasa	Başka halklar

(Nye, 2005:90)

Yumuşak gücün tatbik edilebilmesi için birtakım kaynaklar ve bu kaynakların stratejik bir planlama ile doğru kullanımı gereklidir. Uluslararası İlişkiler alanında çalışmalar yapan Geun Lee, genel olarak yumuşak güç stratejilerini; ülkelerin uluslararası platformda kendi imajlarını yaratması, düşman ülkelerin imajını zedeleyerek üçüncü ülkede kendi lehine ortam oluşturması ve yumuşak güç kullanan ülkedeki geçerli olan normların yayılması şeklinde sıralamaktadır (2009: 205-218).

Uluslararası ortamda yumuşak güce;

- ✓ Fransa'nın diplomasi alanındaki rolü, (Ülke birçok küresel kuruma ev sahipliği yapmakta ve bu alanlarda Fransız dilini kullanmaktadır)
- ✓ Britanya'nın BBC'yi dünya çapında güvenilir bir haber kanalı olarak tanıtması,
- ✓ Sovyetler Birliği'nin vatandaşlarını komünizmin yararlarına ikna etmek için kültür, kitap ve film kullanması,
- ✓ Japonya'nın popüler kültüre odaklanması (Hello Kitty'den Pokemon'a - kendini genç ve havalı bir imajla yeniden inşa etmek için kullanması)
- ✓ Güney Kore'nin eğlence kullanımı,
- ✓ BAE'nin Manchester City ve Paris St Germain gibi önde gelen futbol takımlarına yatırımı,
- ✓ Asya'nın, dinleri ve kültürleri (Konfüçyüs) kullanarak yumuşak güç yaratmaları

örnek olarak gösterilebilir.

Bugün pek çok ülke, meşruiyetin sağlaması ve güvenilirlik politikalarına ulaşım yolunun yumuşak güç araçlarını ve kaynaklarını kullanmaktan geçtiğini kabul etmiştir. Bunun nedeni, diğer ulusların değerleri ve çıkarlarıyla uyumluluğun, bir ulusun istenen hedeflerine ulaşmak için sert gücün kullanılması kadar önemli ve geçerli olmasıdır. Ancak politika oluşturma ve diplomatik çabalarda giderek daha fazla dâhil edilmesine rağmen yumuşak gücün nasıl kavramsallaştırılacağına, yumuşak güç kaynaklarının nasıl ölçüleceğine ve gerçek dünya politikasında yumuşak güç taktiklerinin nasıl kullanılacağına dair

devam eden tartışmalar mevcuttur. Sert ve yumuşak güç arasındaki ilişki, yumuşak güç kaynakları ile pratik uygulama yöntemleri arasındaki ilişki ve yumuşak gücün farklı ülkeler tarafından uluslararası ilişkilerde etkin kullanımı hakkında sorulara yanıtlar aranmaktadır. Dahası, akademisyenler ve politika yapıcılar, yumuşak güç araçlarının ve kaynaklarının nasıl geliştirildiğini ve kullanıldığını açıklayan teorik bir model oluşturmayı başaramamışlardır. Bunun nedeni, her devletin genellikle uluslararası statüsüne ve etkisine bağlı olarak yumuşak gücünü farklı hedeflere ulaşmak için kullanmaya çalışmasıdır. 1990'ların başında sistematik olarak “yumuşak güç” terimini ilk kez kavramsallaştıran Joseph S. Nye bile, öncelikle güçlü uluslar tarafından yumuşak gücün geliştirilmesi ve kullanılması hakkında çalışmalar yapmış ve güçlü ulusların yumuşak güçlerini sağlam bir politika yaratmak için kullandıklarını iddia etmiştir (Lee, 2009:11-12). Ek olarak, yumuşak güç üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar da öncelikle dünyada süper güç olarak kabul edilen ülkelerin yumuşak güç yeteneklerine odaklanmaktadırlar.

2.1 Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür Unsuru ve Türkiye'nin Kültürel Kapasitesine Kısa Bir Bakış

Yumuşak güç, diğer ülkeler nezdinde olumlu bir imaj oluşturma, bu imajla farklı toplumların onayını, sempatisini, desteğini ve takdirini kazanmaktır. Kavramı literatüre kazandıran Nye, bir ülkenin yumuşak gücünü; (2005:20-22) ‘kültür’ (başkalarına çekici geldiği yerlerde), ‘siyasi değerler’ (yurt içinde ve dışında onlara uygun yaşadığında) ve ‘dış politika’ (diğerleri tarafından meşru ve ahlaki bir otorite olarak görüldüğünde) olarak üç başlıkta toplamaktadır (Sancak, 2016:17).

Yumuşak güç kullanımında yararlanılan araçların başında ‘kültür’ unsuru yer almaktadır. Ziya Gökalp'e göre kültür “*bir millette, süregelen terbiye yolu ile toplumdan şahıslara geride bıraktığımız ruh hallerinin toplamıdır. Örneğin, her milletin konuştuğu içten bir dili bulunmaktadır ki, toplumdan şahıslara süregelen terbiye yolu ile geçer. Yine her milletin türkülerinde, koşmalarında kullandığı sakilimi bir vezni bulunmaktadır ki bu da konuşulan dil gibi, süregelen terbiye yolu ile işlemiş olur. Yine her milletin canlı ve coşkun bir surette yaşadığı dini bir yaşamı bulunmaktadır ki, bu da süregelen terbiye yolu ile geçer. Milletinin ahlâkı,*

estetik duyguları da aynı suretle şahıslarda bedene gelir. Kişi, milletin hukukî ve ekonomik geleneklerini, sanatını, felsefî ve ilmi eğilimlerini de bu suretle kazanır. İşte tüm bu sosyal müesseselerin toplamına da kültür adı verilir. Kültür, bir cemiyetin bütün fertlerin birbirine bağlayan, yani aralarında dayanışma getiren müesseselerdir” (1918:52 Aktaran Önder)

Kültürel değerlerin önemi gün geçtikçe artmakta ve kültürel diplomasi yöntemleri bir araç olarak kullanılmaktadır. Karşılıklı anlayış yoluyla ülkelerin imajını ve saygınlığını geliştirmeyi amaçlayan, sadece kendi savlarına değil, karşısındaki devletin savlarına da önem atfeden, halkların düşüncelerini de anlamaya odaklanan yumuşak güç yaklaşımı da bu bağlamda; devletlerin amaçlarına ulaşmak için kullandıkları yöntemler arasındadır (Türk ve Sırmalı, 2016:144).

Kültürel diplomasi terimi yıllar içinde önemli ölçüde genişlemiş ve zamanımızda uluslar veya ulus grupları arasında amaçlı kültürel işbirliği ile ilgili her türlü uygulamaları da kapsar hale gelmiştir. Kültürel diplomasi her zaman yumuşak güç ve kamu diplomasisi ile bağlantılı olup çoğu zaman bunlarla örtüşür haldedir. Kültürün ihracı ve insanlar arasında fikirlerin değiş-tokuşuyla güçlenen dış politikadır. Kültürel diplomasiyle anlatılmak istenen; bir aktörün kültürel kaynaklarının uluslararası alanda bilinirliğini arttırıp kültürel aktarımı sağlayarak yönetmesi girişimidir (Türk ve Sırmalı, 2016:140).

Yumuşak güçle hedeflenen, diğerlerinin düşüncelerine ve davranışlarına nüfuz edebilmek ve onların kendiliğinden, gücü uygulayan ülkenin lehine bir davranış değişikliğine gitmesini sağlayabilmektir. Bu bakımdan diğer topluluklarla çeşitli organizasyonlar vasıtasıyla bir araya gelip etkileşimde bulunmak oldukça önemlidir. Buradan hareketle Türkiye'nin, coğrafi konumu gereği köprü vazifesi görmesi, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması, farklı etnik grupları içinde barındırması, Balkanlar, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Kafkasya ve Orta Asya ile kültürel yönden birçok ortak noktasının bulunması nedeniyle pek çok avantaja sahiptir. Netice itibarıyla Türkiye'nin, yumuşak gücünün en mühim kaynaklarından biri olan kültür öğesini uluslararası arenada kullanabileceği geniş potansiyele sahip olduğu görülmektedir (Sancak, 2016:24). Ancak Dünya

devletleriyle kıyaslandığında Türkiye'deki kamu diplomasisi çalışmaları oldukça yenidir. Bugün Türkiye, yıllarca kamu diplomasisine önem vermemesinin getirmiş olduğu sorunlarla boğuşmaktadır. Bu sorunların en büyüğü ise yabancı kamuoyu tarafından tanınmamak değil, yanlış tanınmak ve kendini dünyaya iyi ifade edememektir (Türk ve Sırmalı, 2016:135).

3. Etimesgut Belediyesi Uluslararası Anadolu Günleri ve Sanat Festivalinin Yumuşak Güç Unsurlarından “Kültür” Öğesi Bakımından İncelenmesi

Çalışmamızın amacı yumuşak güç unsurlarından kültür öğesinin, yerel yönetimler tarafından kullanılıp kullanılmadığına ilişkin bulgulara ulaşmaktır. Bu bağlamda “Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali ” incelenmeye çalışılmıştır. Festivalin ilk yapıldığı zamandan günümüze kadar geçen süreçte gerçekleştirilen etkinlikler ve ziyaretçi sayıları, ulusal ve uluslararası düzeydeki etkinlik alanı, festival sürecinde faaliyetle bulunanların sergilediği kültürel unsurlar ulusal ve uluslararası olarak kategorize edilmiştir. Ayrıca festivalin, unutulmaya yüz tutmuş kültürel unsurlardan hangilerini canlı tutmaya çalıştığı ile birlikte konuk olarak davet edilen yabancı yöneticilerin, etkinlik hakkındaki düşünceleri deşifre edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler bir araya getirilerek betimsel olarak bir takım sonuçlara ulaşılmıştır.

3.1 Etimesgut İlçesi

Etimesgut ilçesinin kurulduğu alanın, ilk çağlarda önce Hitit daha sonra ise Frig uygarlıklarının toprakları içinde yer aldığı bilinmektedir. Tarihçi Afif Erzen "İlkçağda Ankara" adlı eserinde, Ahi Mesud adlı yerde bulunan aslanların Frigya Aslanı olduğunu yazmakta ve ilk çağda bu yörenin adının Amaksis olduğunu belirtmektedir. Haritacı Kiepert de çizdiği haritalarda, Etimesgut ilçesinin bulunduğu bölgeyi Amaksiz olarak anmıştır. Osmanlı haritalarında bu isim Amaksus, Akmasus, Akmasuz ve Ahi Mesud olarak anılmış daha sonra ilçe Etimesgut adını almıştır (ankara.gov.tr/etimesgut).

Etimesgut yöresinde, Cumhuriyetin ilanından sonra Batı Trakya'dan göçen Türkler için 1924-1925 yıllarında Atatürk'ün emri ile 50 haneli bir köy kurulmuş, 1928 yılında iskâna açılarak belde olarak yeniden yapılandırılmıştır. Etimesgut, kendisine bağlı 18 köy ile 1968 yılına kadar belde olarak kalmış, aynı yıl mahalle olarak yeniden kurulmuştur. 20 Mayıs 1990 gün ve 20523 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 3644 sayılı Kanunla ilçe statüsü kazanmış, hemen ardından da 19 Ağustos 1990 tarihinde yapılan belediye başkanlığı seçimi ile Belediye teşkilatı kurulmuştur.

İlçedeki kültür varlıklarına örnek teşkil eden Atatürk Çeşmesi 1928 yılından beri ayaktadır. 1925 yılında Mimar Ahmet Burhanettin Tamcı tarafından yapılan Gazi Tren İstasyonu ile Atatürk'ün İstanbul'a gidiş ve gelişlerinde uğurlandığı Etimesgut Tren İstasyonu tarihi yapı özellikleriyle dikkat çekicidir. Etimesgut yöresine adını veren Ahi Mesud, Ahi Elvan gibi Türk büyüklerindedir. Ahi Elvan Hazretlerinin türbesi Elvanköy semtinde Elvanköy Camisi avlusunda bulunmaktadır (etimesgut.bel.tr).

3.2 Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nde Yumuşak Güç Unsurları

Dünyanın dört bir yanına yayılarak 7 bölge, 8 ülke ile 350 milyonluk Türk Dünyası'nın ortak kültür birlikteliği ile tek bir çatı altında toplamayı amaçlayan festival, Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'in 1999 – 2004 yılları arasındaki 1. Başkanlık döneminin ilk yılı olan 1999 yılında başlamıştır. Başkan Demirel'in Birinci Başkanlık döneminin sonuna kadar 5 yıl boyunca her yıl 9'uncu ayın 9'unda 9 gün 9 gece olarak gerçekleşen festivale 2004 – 2009 ile 2015-2016 yılları arasında ara verilmiştir.

2009 yılı itibari ile Türk devletleri ve topluluklarının katılımıyla uluslararası ebat kazanan festival, Etimesgut ilçesinin bir Anadolu kenti görünümünde olduğu düşüncesinden hareketle, Anadolu'nun dört bir yerinden gelip Etimesgut'ta yerleşen hemşerilere yöresel kültürlerini unutturmamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Festival ayrıca;

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

- ✓ Etimesgut'ta yaşayan herkese ortak bir hemşerilik bilinci geliştirmek.
- ✓ Çeşitli nedenlerle yozlaşan ve kaybolmaya yüz tutan milli kültür olarak benimsenen Türk Kültürünün aslının yaşatılıp sonraki nesillere aktarılmasına vesile olmak.
- ✓ Dünyanın dört bir yanındaki Türk Cumhuriyetlerindeki bulunan soydaşlar ile kültür birliği bilinci ile bütünleşip, kaynaşmak.
- ✓ Festivale katılan yörelerin ve ülkelerin halkoyunları, sanat, müzik, gastronomi vb. ürün ve kültürel alanların tanıtımını yapmak.
- ✓ Türk kültür, sanat ve değerlerine sahip çıkmak ve yaşayan bir unsur olarak gelecek nesillere aktarmak.
- ✓ Etimesgut'un; kültüre, sanata, bilime, araştırmaya ve değerlerine sahip çıkan bir kent olarak ulusal ve uluslararası boyutta tanınmasına katkı sağlamak.
- ✓ Etimesgut'un bir kültür, sanat ve turizm kenti olmasına aracılık etmek.
- ✓ Türk Dünyasında yer alan ülkelerin ve toplulukların birbirini tanınmasına katkı sağlamak.
- ✓ Türk Dünyası bütünlüğü içinde dilde, fikirde ve gönülde birlikteliğin sağlanmasına katkı sağlamak.
- ✓ Yönetimin sosyokültürel gücünü ve tanınırlığını en üst düzeye çıkarmak

hedeflerine de ulaşmaya çalışmaktadır (etimesut.org/sempozyum).

Harita 1: Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali Etki Alanı

Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali Şeyh Edebalı'nın *"Ey oğul! Geçmişini bil ki, geleceğe sağlam basarsın. Nereden geldiğini unutma ki nereye gideceğini unutmayasın"* sözleri ile başlamış ve etkinliğin ana düşüncesi ve sloganı olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte yukarıda yer alan haritada incelendiğinde etkinliğin hedef alanının özellikle Türk kültürünün yaşatılmaya çalışıldığı coğrafya olduğu anlaşılmaktadır (Yasak ve Özdemir, 2019: 1591-1598).

Festival, hedef kitlesine yazılı ve görsel medya aracılığı ile ulaşmaktadır. 2018 senesinde düzenlenen 15. Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'ne dair 120 habere gazetelerde yer verilmiştir. Gazetelerin baskı sayısı hesaba katıldığında bu haberlerin aşağı yukarı 20 milyon insana eriştiği düşünülmektedir. 24 farklı televizyon kanalında 109 değişik haberle gündeme gelen festival toplamda 353 dakika ekranda kalmıştır. Oluşturulan pozitif tanıtımlardan sonra 2000 senesinde 171.293 kişilik nüfusa sahip olan ilçe, 2018 senesinde 570.727 nüfusa ulaşmıştır (Yasak ve Özdemir, 2019: 1591).

Festivalin, ilçenin cazibe kazanmasında ve yaşanılabilir bir yer olduğu imajının çizilmesinde etki yarattığı düşünülmektedir. Ancak belediyenin gerek internet sitesi gerekse basılı kaynaklarına ulaşmada yaşanan sıkıntılar nedeniyle daha kapsamlı bir değerlendirme yapılması mümkün olamamıştır.

Tablo 4: Belirli Yıllara Göre Festivale Katılan Dernekleri/Devletler ve Ziyaretçi Sayıları

<i>Yıl</i>	<i>Dernekleri, Federasyon ve Vakıflar</i>	<i>Devletler ve Uluslararası Kuruluşlar</i>	<i>Ziyaretçi Sayıları</i>
1999	Çorumlular Kültür ve Dayanışma Derneği, Kırıkkale İli ve İlçeleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Sivashılar Kültür ve Dayanışma Derneği, Niğde İli ve İlçeleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Çankırılılar Sosyal Yardımlaşma, Dayanışma, Yaren ve Kültür Derneği	-	50000

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

2010	Ankara Dernekleri Federasyonu, Çorumlular Kültür ve Dayanışma Derneği, Kırıkkale İli ve İlçeleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Sivaslılar Kültür ve Dayanışma Derneği, Niğde İli ve İlçeleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Çankırılılar Sosyal Yardımlaşma, Dayanışma, Yaren ve Kültür Derneği, Tokatlılar Eğitim, Kültür, Dayanışma Derneği, Erzurum İktisadi Sosyal Araştırma ve Yardımlaşma Vakfı, Kars-Ardahan-İğdir Kültür ve Dayanışma Derneği, Samsun İli ve Çevresi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Irak Türkmenleri, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Kazakistan, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği, Türksoy (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı), BİSAV (Balkan Göç İktisadi Araştırma ve Sosyal Yardım Vakfı)	500000
2019	Mersin Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Etimesgutlular Derneği, Çorumlular Kültür ve Dayanışma Derneği, Ağrı İli Kalkınma Vakfı, Gaziantep İli Yardımlaşma ve Gaziantep Kültürü Tanıtım Derneği, Niğde İli ve İlçeleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Samsunlular Derneği, Kırıkkale İli ve İlçeleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Çankırılılar Sosyal Yardımlaşma, Dayanışma, Yaren ve Kültür Derneği, Yozgatlılar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kültür Derneği, Konyalılar Derneği, Sivaslılar Kültür ve Dayanışma Derneği, Gümüşhaneliler Derneği, Kırşehirli Dernekler Federasyonu, Erzurum İktisadi ve Sosyal Araştırma ve Yardımlaşma Vakfı, Kars-Ardahan-İğdir Kültür ve Dayanışma Derneği, Trabzonlular Kültür ve Dayanışma Derneği, Tokatlılar Eğitim, Kültür, Dayanışma Derneği.	Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Irak Türkmenleri, Kırım Tatarları Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Kazakistan, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği, Türksoy (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı), BİSAV (Balkan Göçmenleri İktisadi Araştırma ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı)	1000000

Etimesgut Belediyesi Faaliyet Raporları ve Bültenler (2010-2018) (Aktaran Yasak ve Özdemir, 2019:1593)

Tablo 5: Festival Zamanı ve İştirakçiler

Festival Tarihleri	Katkıda Bulunanlar
25 - 31 Ekim 1999	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri derneklerinin katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.
7 - 15 Ekim 2000	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekleri ve çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin (Türkmenistan, KKTC, Kazakistan, Kırgızistan) katılımıyla uluslararası boyutlara taşınarak gerçekleştirilmiştir.
15 – 23 Eylül 2001	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekleri ve çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin (KKTC, Türkmenistan, Kırgızistan, Irak Türkmen Cephesi, Kırım Türkleri) katılımı ile daha kapsamlı ve daha geniş kitlelere hitap edecek şekilde gerçekleştirilmiştir.
14 – 22 Eylül 2002	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekleri ve çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin (KKTC; Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Irak Türkmen Cephesi, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği,) katılımı ile daha da büyüyerek ve geniş kitlelere hitap ederek gerçekleştirilmiştir.
6-14 Eylül 2003	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekleri ve daha önce katılan Türk Dünyası Devletlerinin yanı sıra daha başka Türk Dünyası Devletlerinin de katılımlarıyla kapsamı daha da genişletilerek belirtilen tarihler arasında gerçekleştirilecektir.
26 Eylül – 4 Ekim 2009	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekleri ve çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, K.K.T.C. Özbekistan, Türkmenistan, BİSAV Balkan Göçmenleri İktisadi Araştırma ve Sosyal Yardım Derneği, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği, Irak Türkmen Cephesi, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Türksöy) katılımı ile daha da büyüyerek ve geniş kitlelere hitap ederek gerçekleştirilmiştir.
17 Eylül – 26 Eylül 2010	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekler ve çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin (Kazakistan, Türkmenistan, Doğu Türkistan, Kırgızistan, Irak Türkmenleri, K.K.T.C. Azerbaycan, Kırım Türkleri, Balkan Göçmenleri, Türksöy) katılımı ile daha da büyüyerek ve geniş kitlelere hitap ederek gerçekleştirilmiştir.
09 Eylül – 18 Eylül 2011	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekler ve çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin (Kazakistan, Türkmenistan, Doğu Türkistan, Kırgızistan, Türkmeneli Vakfı, K.K.T.C. Azerbaycan, Kırım Türkleri, Balkan Göçmenleri, Türksöy) katılımı ile daha da büyüyerek ve geniş kitlelere hitap ederek gerçekleştirilmiştir.
14-23 Eylül 2012	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekler ve çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin (Kazakistan, Türkmenistan, Doğu Türkistan, Kırgızistan, Türkmeneli Vakfı, K.K.T.C. Azerbaycan, Kırım Türkleri, Balkan Göçmenleri, Türksöy) katılımı ile daha da büyüyerek ve geniş kitlelere hitap ederek gerçekleştirilmiştir.
29 Ağustos-7 Eylül 2014	Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Kırım, Doğu Türkistan, Irak, Suriye ve Balkan Türkleri ile bağımsızlığını kazanamamış diğer Türk toplulukları ve Anadolu illeri katılmaktadır.
30 Ağustos – 7 Eylül 2019	Etimesgut'ta şubesi bulunan hemşeri dernekler ve çeşitli Türk Dünyası Devletlerinin (Kazakistan, Türkmenistan, Doğu Türkistan, Kırgızistan, Türkmeneli Vakfı, K.K.T.C. Azerbaycan, Kırım Türkleri, Balkan Göçmenleri, Türksöy) katılımı ile daha da büyüyerek ve geniş kitlelere hitap ederek gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6: Festivalde Sergilenen Kültürel Danslar ve Gastronomi Öğelerinden Örnekler

Halk Dansları /Ulusal	Azerbaycan Dans Gösterisi, Kırım Halk Dansları, Türkmenistan Dansları, Kazakistan Halk Dansları Ve Topluluğu, Gagavuz Türkleri Halk Dansları, Kabardey Balkar Cumhuriyeti Dansları, Gagavuz Cumhuriyetleri Dansları, Kıbrıs Halk Destanları Topluluğu Kazak, Özbek Ve Altay Dansları, Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Dans Ve Müzik Topluluğu, Kazak Halk Dansları Topluluğu, Kazakistan Dans Gösterisi Dombıra Ve Kopuz Eşliğinde Orta Asya Şarkıları, Kosova Kültürü Halk Oyunları, Bulgaristan Razgiratın Işıklar Folklor Ekibi, Sinsin Kırım Gelişim Orkestrası
Halk Dansları / Yerel	Semah, Kırşehir Halk Oyunu, Gaziantep Halayı, Konya Kaşık Oyunu, Horon, Bar, Sivas Halayı, Tokat Halk Oyunları, Seymenler, Tokat Omuz Halayı, Karadeniz Halk Oyunları,
Gastronomi / Ulusal	Anadolu Yer Sofrası, Kızılcahamam Kapaması, Beypazarı Güvenci, Ankara Döneri, Ankara Kavunu, Tokat Batı, Fırın Kebabı Gaziantep Baklavası Çağ Kebabı, Kadayıf Dolması Etli Ekmek Madımak Beypazarı Güvenci, Kül Çöreği (Ankara'nın Kömmesi)
Gastronomi / Yerel	Akşana Kerkük Pilavı, Kerkük Dolması, Özbek Pilavı Topalak Ve Keşkek İskilip Dolması, Balkan Böreği

2019 yılında düzenlenen 16.Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivaline Türk Cumhuriyetlerinden katılan temsilcilerin konuşmaları incelendiğinde festivalin özellikle yumuşak güç yanlarına vurgu yapıldığı, etkinliğin bu vesileyle daha çok alana yayılması gerektiği ve etkinlikten duyulan memnuniyetler dile getirilmiştir.

16. Festivale yurtdışından katılan Kırım Tatarları Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı İbrahim Keskin, Kırım Tatarlarının ve gençlerin selamlarını iletmiş ve festival aracılığı ile Türk dünyasının buluştuğunu söylemiştir. Kırım'ın, Karadeniz'in hemen karşısında bulunan yaklaşık 352 bin soydaşımızın yaşadığı bir vatan olduğunu vurgulayan Keskin, 18 Mayıs 1944 tarihinin çok önemli olduğunu, Kırım Türklerinin sürgün edildiği bir yıl olduğunu, Kırım'da işgalden dolayı Kırım Türk Tatarlarının yaşadığı zulüm ve baskı hala devam ettiğini üzülenek bildirmiştir. Organizasyonun yumuşak güç aracı olarak kullanılarak Kırım Tatarlarının sesinin duyulması açısından çok çok önemli olduğunu ifade etmiştir.

Türkmeneli Eğitim ve Kültür Merkezi Başkanı Hasan Zeynel, Irak Türkleri adına etkinliğe katılarak, kültür ve sanat birbirini tamamlayan iki unsur olduğunu, her ikisi de birbirini karşılıklı olarak etkilediğini söylemiştir. Bir toplumun sanatsal faaliyetleri o toplumun

kültürüne katkıda bulunduğunun altını çizerek Irak Türklerinin bir aşırıdır Anadolu'da coğrafya olarak ayrı düştüğünü ancak kültürümüz ve sanatımızın bir arada paylaşılmasından mutluluk duyduğunu belirtmiştir.

KKTC Ankara Büyükelçiliği Konsolosu Huriye Hançerli, bu organizasyonun en önemli yönünün, bütün Türk dünyasının ve buna bağlı kurum ve kuruluşların bir araya gelmelerini sağlanmış olduğunu ifade etmiştir.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Vonko Mutsunski ise; "Makedonya Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkileri yıllar yılı en yüksek seviyede korunmaktadır. 27 yılı aşkın bu diplomatik ilişkiler her iki ülkenin birbirine sağlamış olduğu güzellikler açısından önem arz etmektedir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti ve Makedonya Cumhuriyeti arasındaki bu güzel ilişkiler, Afganistan'daki birliktelik ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Makedonya Cumhuriyeti'nin NATO üyeliğine girmesi için vermiş olduğu destekle bütün dünyada barış ve huzurun sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Makedonya Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki bu ikili ilişkiler uluslararası arenada da gözlenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, Makedonya Cumhuriyeti'nde 4. yatırımcı ve 8. en önemli partnerlerden bir tanesidir. Özellikle ekonomi açısından iş birliklerimizi önümüzdeki günlerde çok daha fazla arttıracamıza inanıyorum. Birlikteliklerimiz, ortak kültürlerimizi unutmamak adına birlik ve beraberlikte dünyada barış ve huzurun gelmesi için çok daha fazla güzelliklere, çok daha fazla ortak noktalarda buluşmayı ümit ediyorum" demiştir.

Kazakistan Büyükelçiliği Elçi Müsteşarı Aidos Argınbayulı, festivalin Türk kültürünün yayılmasında önemli bir araç olduğunu ortak kültürlerin unutulmasına izin verilmemesinden dolayı duyduğu mutluluğu dile getirmiştir.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı Genel Sekreter Yardımcısı Doç. Dr. Bilal Çakıcı, bir milletin teşekkülünde dilin, dinin tarihi kadar geleneklerin de önemi olduğunu, Türk milletinin en önemli özelliğinin ise geleneklerine olan bağlılığı olduğunu söylemiştir. Çakıcı, bu bağlılığa verdiği önemle Anadolu'nun yöresel kültürleriyle, Anadolu dışında yaşayan Türk devletlerin, akraba topluluklarının kültür ve

sanatlarını başkentte buluşturan, Ankara'nın kültür ve sanat hayatına renk katan Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin 1999 yılından günümüze kadar ki süreçte her geçen yıl gelişerek artan bir katılım ve coşkuyla kutlanan saygın bir festival olduğunu vurgulamıştır. Kültür, sanat ve folklorun olduğu tüm değerlerimizi içeren bu festivalde Anadolu ile büyük Türk dünyasının buluşmasının, kültürlerimizi, sanatlarımızı sergilemenin önemini dile getirerek böylesi anlamlı bir festivalle tüm Türk coğrafyasında farklı kültürleri bir araya getirmesi ve kaynaştırmasıyla dostluk ve kardeşliğin pekiştirilmesine ortak kültürel mirasın yeniden canlandırılmasına sağladığı katkının devam etmesini temenni etmiştir.

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Efendigil de festivalin Türk dünyasını ve Türkiye Cumhuriyetindeki soydaşlarımızı bir araya getirmesine vesile olduğunu, kültürlerini tanımasını, acılarını paylaşmasını ve Doğu Türkistan'da olan soykırımı ve orada yaşanan acıların buradaki soydaşlarımıza, buradaki kardeşlerimize tanıtılmasına çok büyük emeği ve faydasının olduğunu söylemiştir. Festival sayesinde Doğu Türkistan'ı, Doğu Türkistan'daki kardeşlerimizin çekmiş oldukları sıkıntıları festival süresi boyunca, Ankara'dan Türkiye'ye, Türkiye'den de Adriyatik'ten Çin Seddine kadar olan coğrafyadaki Türk kardeşlerimize anlatma fırsatı bulduğu ve seslerini duyurmadaki önemli bir araç olduğu belirtmiştir.

Yukarıda yer alan konuşmalar genel olarak değerlendirildiğinde festivalin yumuşak güce olan katkısının;

Ortak kültürlerin unutulmamasını sağlayarak yeniden canlandırıldığını,

Türk dünyasında yaşanan olumsuz gelişmeleri paylaşarak ortak duruş sergileyerek birlik ve beraberlik duygusunu geliştirdiğini,

Türk dünyasının ve buna bağlı kurum ve kuruluşların bir araya gelmelerini sağlanmış olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

SONUÇ

Medyanın egemen olduğu günümüzde, kolektif kültürel kimlikler artık ulusal sınırlarla çizilmemekte, coğrafi sınırlar anlamını yitirmeye başlarken zaman ve mekân süresinin kısılması dünyayı farklı bir görünüme dönüştürmektedir. Bu dönüşüm sadece dünyayı değil kişisel ilişkileri, sosyal, ekonomik ve siyasal alanları da farklılaştırmış özellikle, uluslararası ilişkileri kapsayan ve geleneksel diplomasinin ötesine geçen yeni tür girişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Mevlana Celaleddin-i Rûmî'nin “Sen ne söylersen söyle, söylediğin, karşındakinin anladığı kadardır” sözü çok haklı olmakla beraber günümüzde anlattıklarınız hikâyenizin inandırıcılığına bağlıdır. Bu bakımdan ülkeler de politikalarını meşrulaştırmak ve rıza üretmek amacıyla yaratmış oldukları hikâyelerini, yumuşak güç araçlarıyla anlatmaya çalışmaktadır.

Türkler, tarih sahnesinde oldukça geniş bir coğrafi alana yerleşmiş ve kendine has kültürüyle birlikte birçok kültürle etkileşimde bulunmuştur. Bu etki yüzyıllar boyunca devam etmiş ve derin kültürel miras yaratarak dünyanın dört bir köşesine yayılmıştır. Bugün Asya'da bulunan birçok Türk devleti asimilasyon hareketlerine rağmen köklü geçmişi ve kültürü sayesinde ayakta durmaktadır. Türk devletleri için birleştirici güç olan Türkiye'nin de söz konusu soydaşlarıyla etkin iletişim kurması gerekmektedir. Bu bakımdan Türk dünyasının tek bir çatı altında toplanması, birlik ve beraberlik duygularının perçinlenmesi, millet ve ulus birlikteliği ile milliyetçilik duygularının artması adına yapılan her türlü etkinlik son derecede önemlidir.

Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş ulusal kültürünün yaşatılması, toplumun asli kodları içerisinde yer alan gelenek ve göreneklerin gelecek nesillere ve başka milletlere aktarılması kamu diplomasisi ve yumuşak güç çalışmaları açısından da mühimdir. Yerel halkın kendi içerisindeki birlik ve beraberlik duygularının meydana çıkarılması, farklı milletlerin katılımıyla barış ortamının yaratılmasında önemli bir rol üstlenen festivallerin yumuşak güç açısından doğru ve etkin kullanılması gerekmektedir.

Son yıllarda özellikle kamu diplomasisi faaliyetlerini etkin olarak kullanmaya çalışan ülkeler arasında yer alan Türkiye, daha önceden oluşturulmaya çalışılan negatif imajına rağmen köklü geçmişi, dünya görüşü, hayat tarzı ve kültürel çekicilik unsurlarını kullanarak hikâyesini yeniden kurgulamaya çalışmaktadır. Türkiye'nin yumuşak güç uygulama potansiyelinin ortaya konulabilmesi açısından kavramın yalnızca dış politika faaliyeti olarak algılanmaması gerekmektedir. Bu bakımdan yerel yönetimler de dâhil olmak üzere ülkenin değişen imajına katkı sağlayacak her çalışma önem arz etmektedir. Ancak bu tarz etkinliklerde kullanılan kültürel değerler çağın gerektirdiği yönde çekici unsurla ile süslendiğinde ve uluslararası kamuoyu tarafından paylaşıldığında kamu diplomasi açısından etkili olacaktır. Ancak yumuşak güç, diğer devletler üzerinde bir etki yaratabildiği müddetçe bir anlam ifade etmektedir. Türkiye amaçlarını gerçekleştirebildiği ya da diğer devletleri etkileyebildiği takdirde güçlüdür. Bu nedenle kimi zaman yumuşak kimi zaman sert yanını dengeli bir şekilde kullanmalıdır.

Kaynakça

1. AYDOĞAN, (2011). Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi, Ekopolitik Uluslararası İlişkiler Masası, Rapor No. 11-02
2. BAYANSAR, R. (2016). "Büyükşehir Belediyesi ve Demokrasi" Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi Yıl: 7 / Sayı: 40 / Temmuz - Ağustos 2016
3. BİLGİÇ, V. (2008).(Ed.). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı, Ankara, Seçkin Yayıncılık
4. CANETTI, Elias. (1998). Kitle ve İktidar (Çeviri: G. Aygen). İstanbul, Ayrıntı Yayınları
5. DAVUTOĞLU, A. (2001). Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İstanbul, Küre Yayınları
6. FUKUYAMA, F. (2005). Devlet İnşası: 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim, D. Çetinkasap (Çev.), İstanbul, Remzi Kitabevi
7. GALLAROTTI, G. M. (2010). Cosmopolitan Power in International Politics: A Synthesis of Realism, Neoliberalism and Constructivism. New York, Cambridge University Press
8. GEUN, Lee. (2009). "A Theory Of Soft Power And Korea's Soft Power Strategy", Korean Journal Of Defense Analysis, 21:2, 205-218, DOI: 10.1080/10163270902913962
9. GIDDENS, A. (1990). The Consequences of Modernity, Cambridge, Polity Press
10. GOMME, G.L. (1987). Lectures on The Principles of The Local Government, Delivered At London School Of Economics, Westminster, Whithall Garden
11. GÖKALP, Z. (1918). "Maarif Ve Kültür" Yeni Mecmua, C: 2, Sayı:52-13 Temmuz 1918. <http://Earsiv.Sehir.Edu.Tr:8080/Xmlui/Bitstream/Handle/11498/13312/001582165010.Pdf?Sequence=1> Mehmet Önder Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi Erişim Tarihi 05 Ekim 2020
12. GREGORY F. T. and SETH G. J.(2005). "Measuring National Power", Rand National Security Research Division Conference Proceedings, Santa Monica CA: RAND Corporation

13. HALİDOV, İ. (2014). “Rusya’nın Yumuşak Güç Araçları”. Avrasya İncelemeleri Dergisi, 3(1)
14. KEYİK, M. ve EROL, M.S.(2019).”Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları” Power And Balance Of Power Concepts In Realism Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi May 2019, 3 (1)
15. MORGENTHAU H. K. (1970). Uluslararası Politika, Çeviren Baskın Oran ve Ünsal Özkay Ankara, Sevinç Matbaası
16. NYE Jr, J. S. (1990). Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power. New York, Basic Books
17. NYE Jr, J. S. (2003). Amerikan Gücünün Paradoksu (G. Koca, Çev.). İstanbul, Literatür
18. NYE Jr, J. S. (2004). Soft Power And American Foreign Policy. Political Science Quarterly
19. NYE Jr, J. S. (2005). Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç, İstanbul, Elips Yayınları
20. NYE Jr, J. S. (2005). Yumuşak Güç. Reyhan İnan Aydın. İstanbul, Elips Yayınları
21. ÖNAL, B.(2008). “Türkiye’nin Orta Asya’da Uyguladığı Kamu ve Kültür Diplomasisi Politikaları”, Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler, Ayhan Nuri Yılmaz-Gökmen Kılıçoğlu(ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara
22. SAĞLAM Z. (2014). “Güç Kavramı ve Ortadoğu’da Değişen Dengeler Üzerinden Güç Okuması” İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, https://insamer.com/tr/guc-kavrami-ve-ortadoguda-degisen-dengeler-uzerinden-guc-okumasi_43.html, Erişim Tarihi 06.08.2020
23. SANCAK, K. (2016). Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç, İstanbul, Nobel Yayınları
24. SARIKAYA, M. (2019). Yumuşak Güç (Soft Power) Nedir? (Tanımı ve Unsurları) Mar 13, 2019 · 5 min read <https://medium.com/@mstfsarky/> Erişim Tarihi 05 Eylül 2020
25. THOMPSON, J. B. (1995). The Media and Modernity: A Social Theory of the Media. Stanford: Stanford University Press
26. TÜRK, M.S. ve SIRMALI, E. (2016). “Kamu Diplomasisinde Yeni Medya Kullanım Becerileri”, Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi Yıl: 7 / Sayı: 40 / Temmuz - Ağustos 2016
27. İBİLİ, E. (2018). “Dünya Ünlü 28 Festival” <https://blog.obilet.com/en-populer-28-festival/> Erişim Tarihi 19 Eylül 2020
28. WILSON, E. J. (2008). “Hard Power, Soft Power, Smart Power”. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 616(1), 110-124
29. YASAK, Ü. ve ÖZDEMİR, M. (2019) “Şehinsel Turizm Kaynakları Açısından Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür Ve Sanat Festivalinin Değerlendirilmesi”, Turkish Studies Economics, Finance, Politics Volume 14 Issue 4, 2019, P. 1581-1601,Skopje/Macedonia-Ankara/Turkey
30. YATAĞAN, A.G.(2018). “Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri” Kara Harp Okulu Bilim Dergisi Science Journal Of Turkish Military Academy Aralık/December 2018, Cilt/Volume 28, Sayı/Issue 2, 69-94
31. İnternet Siteleri;
  - ankara.gov.tr/etimesgut Erişim Tarihi 20 Eylül 2020
  - etimesgut.bel.tr Erişim Tarihi 01 Ekim 2020
  - diplomat.com Erişim Tarihi 30 Ağustos 2020
  - sozluk.gov.tr Erişim Tarihi 01 Eylül 2020

SİMGESEL ANLAMLARIYLA ANKARA’NIN BAŞKENT OLUŞUNUN DÖNEMİN GAZETELERİ VE AYDINLARINDAKİ YANSIMALARI

“Bu çalışmamızı, milli egemenliğimizin temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kuruluşunun 100. yılına ve Ankara’nın başkent oluşunun 97. yılına ithaf ediyorum.”

Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ

*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi
ORCID: 0000-0001-5571-907X*

Özet

Ankara’nın başkent oluşu, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının önlenemeyişi ve bağımsızlık mücadelesi veren Türk milletinin yeni esaslar üzerine bir devlet kurma arzusuyla yakından ilgilidir. Türkiye’nin bağımsızlık savaşı devam ederken iki farklı anlayışı temsil eden iki başkent ortaya çıkmıştır. Ankara emperyalizme karşı verilen Milli Mücadele’nin karargâhlığını yaparak, Türkiye’deki siyasal ve toplumsal iktidarın yeni bir eksende şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Eskiyle olan bağları koparmak ve yeni bir Türkiye inşasında en önemli kilometre taşlarından birisi, Ankara’nın başkent oluşuyla atılmıştır. Cumhuriyet ilan edildiğinde fiili başkentlikten resmi başkentliğe terfi eden Ankara, aynı zamanda yeni medeniyet projesinin ve ulus devletinin başlıca sembollerindedir.

İstanbul’un işgaliyle birlikte Mebusan Meclisi’nin kapatıldığı ve Büyük Millet Meclisi’nin Ankara’da toplandığı tarihi süreçte, hükümet merkezi ve başkent meselesi Türk basınının yakından ilgilendiği tartışma konuları arasında yer almıştır. Dönemin basınına ve aydınların hatıralarına yansıyan başkent tartışmaları, iki şehir üzerinden yapılan iki farklı dünya görüşünün iktidar mücadelesini yansıtmaktadır. İstanbul ve Anadolu basını işgal altındaki ülkenin vaziyeti karşısında takındıkları tutumlarına paralel olarak, bu cepheleşmedeki saflarını da belli etmişlerdir. Gazetelere yansıyan tartışmalara benzer bir tavrı dönemin aydınlarının hatıralarından da takip etmek mümkündür. Bu sayede Türkiye’nin yeni bir şekil aldığı Cumhuriyetin kuruluş yıllarına ilişkin nitelikli ve özgün bir bakış açısının oluşmasına katkı sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Basını, Anadolu Basını, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhuriyet, Milli Mücadele, Modernleşme.

REFLECTIONS OF ANKARA'S BEING THE CAPITAL CITY ON NEWSPAPERS AND INTELLECTUALS OF THE PERIOD WITH ITS SYMBOLIC MEANINGS

Abstract

Ankara's being the capital is closely related to the inability to prevent the collapse of the Ottoman Empire and the desire of the Turkish nation, struggling for independence, to establish a state on new principles. While Turkey's war of independence was continuing, two capitals emerged representing two different understanding. Being in the center of the national struggle against imperialism, Ankara has played an important role in shaping the axis of a new political and social power in Turkey. Ankara's being the capital city is one of the important milestones for severing the ties with the old and building a new Turkey. Ankara, which was promoted from the de facto capital to the official capital when the Republic was proclaimed, is also an important symbol of the new civilization project and the nation state.

During the historical process when the Parliament was closed with the occupation of Istanbul and the Grand National Assembly convened in Ankara, the government center and capital discussions were among the discussion topics that the Turkish press was closely interested in. The capital debates, reflected in the press and memories of the intellectuals of the period, reflect the power struggle over two cities. In parallel with the attitude they took against the situation of the occupied country, Istanbul and the Anatolian press have also revealed their sides in this confrontation. It is possible to follow an attitude similar to the discussions reflected in newspapers from the memories of the intellectuals of the period. With this, contribution will be made to the formation of a qualified and original perspective regarding the foundation years of the Republic, in which Turkey took a new shape.

Key Words: *Istanbul Press, Anatolian Press, Grand National Assembly of Turkey, Republic, National Struggle, Modernization.*

Giriş

Avrupa'nın 18. yüzyılda İngiliz Sanayi Devrimiyle kurduğu ekonomik düzen ve Fransız devrimiyle yaşadığı toplumsal dönüşüm, izleyen süreçte bütün dünyayı tesiri altına alacak modernleşmenin temelini atmıştı. Modern milletlerin ve ulus devletlerin temel aktör olarak belirlediği bu tarihi dönüşüm sürecinin kaybedenleri ise, feodal yapılarını yenilemekten uzak çok milletli imparatorluklar oldu. Osmanlı İmparatorluğu da Sanayi Devrimini ıskalayarak ekonomisini sömürge düzenine teslim etmenin, sosyal ve siyasal dönüşümü yakalayamamanın bedelini, bünyesinde barındırdığı milletleri ve toprakları teker teker kaybederek ödemek zorunda kaldı.

İmparatorluğun iki yüzyılı bulan engellenemez gerileyişi, Birinci Dünya Savaşıyla birlikte bütünlüğünün tamamen bozulmasına ve başkent İstanbul'un işgaline kadar gelip dayandı. Cephedeki yenilgilerin askeri gerekçelerden çok daha önemli ekonomik, siyasi ve sosyolojik nedenleri vardı. Gerileyiş ve yıkılış süreci, Avrupa'nın öncülüğünde dünya genelinde yaşanan büyük değişimin kaçınılmaz hayli güç sonucuydu. Ulus devletleşme ve uluslaşma süreciyle siyasal, ekonomik ve toplumsal eski yapıların değiştiği, millet esasına göre hayatın her alanında sınırların yeniden çizildiği bir döneme geçilmişti. İmparatorluklardan ve feodal düzenden ulus devletlere geçiş süreci, topyekûn bir dönüşümün yalnızca üst çatısını ifade etmekteydi. Yaşanan büyük bir devrimdi ve yeni bir toplum düzeni ve yeni bir zihniyeti beraberinde getiriyordu. Ulus devlet, meşruiyetinin kaynağını herhangi bir ilahi güçten ya da yöneticiden değil, belirlenmiş coğrafi sınırlar içerisinde varlığını sürdüren milletten almaktaydı. Yeni devlet ve toplum modelinde, aynı zamanda vatandaşlık bağıyla ilişkilendirilen millet dil, kültür ve ortak değerleri paylaşan homojen bir bütünlük arz ediyordu.

Devletin şeklini ve ulusu yaratan büyük dönüşümün en önemli simgeleri arasında yer alan ulus devletlerin başkentleri ise ayrı bir öneme sahip oldu. Yeni toplumsal düzen ve yeni hayat, evvela başkentlerde kendini göstermeye ve anlam kazanmaya başladı. Simgesel önem atfedilen ulus devletlerin başkentleri, yüklenen

misyonlarıyla ‘siyasi başkent’ler olarak tarih sahnesinde yerlerini aldılar.

Türkiye’de yaşanan başkent değişimi de, tam anlamıyla Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet’in ulus devletine geçiş sürecini sembolize eden önemli bir reformdur. Yüzlerce yıllık payitaht İstanbul’un ve Osmanlı’nın temsil ettiği iktidarın yanı sıra değerler ve anlamlar sisteminin yerine, yeni bir devlet ve yeni bir ulus inşa etmek için Ankara bir başlangıç yeri oldu. Ancak bu değişim elbette çok kolay gerçekleşmedi. Her ne kadar işgal altında olsa da simgesel bir güç ifade eden hilafet ve saltanat merkezi İstanbul ile henüz bir kasaba görünümündeki Ankara arasında yaşanan başkent rekabeti ve nihayetinde yaşanan değişim, İmparatorluk ve ulus devlet düşüncelerine yönelik ciddi tartışmaların arasında hayata geçti. Ankara ulus devletin ve yeni medeniyet projesinin sembolü olarak öne çıkarken, İstanbul tarihe ve geleneğe sadakatin simgesi olarak ön plana çıkarıldı ve savunuldu.

İşgal altındaki ülkenin iki farklı güç merkezini temsil eden İstanbul ve Ankara arasındaki iktidar mücadelesi, dönemin basınına hükümet merkezi ve başkent tartışmaları çerçevesinde yansımıştır. Aynı zamanda olayların yakın şahidi olmuş pek çok önemli ismin hatıralarından da takip edebildiğimiz başkent tartışmaları, iki şehir üzerinden iki farklı dünya görüşünü okumamıza yardımcı olmaktadır. Üzerinden geçen bir yüzyılın ardından, Osmanlı İmparatorluğunun tarih sahnesinden çekildiği ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu yıllara ilişkin, başkent meselesi etrafında yapılan tartışmaları basından ve hatıratlardan takip ederek Cumhuriyetin kuruluş yıllarına dair nitelikli ve özgün bir bakış açısının oluşmasına katkı sunmak mümkün olacaktır. Çalışma, döneme ait gazetelerin yanı sıra başkent tartışmalarına şahitlik edenlerin hatıratlarının incelenmesiyle ortaya çıkmıştır.

Milli Mücadele’nin Merkezinden Başkentliğe Ankara

Ankara coğrafi konumuyla doğudan batıya ve kuzeyden güneye geçiş yollarının ortasında ve Anadolu’nun tam kalbinde yer alan tarihi bir şehirdir. Malazgirt zaferinden hemen sonra Selçuklu hâkimiyetinde

önemini artırmış ve o yıllarda başlayan Ahi etkisi Osmanlı döneminde şehrin kimliği üzerindeki belirleyici rolünü devam ettirmiştir. Ekonomik temelleri olan, kardeşlik ve dayanışmayı temsil eden Ahilik, taşıdığı ahlaki kavramsal gücüyle Ankara'nın yanı sıra Anadolu'daki özgürlük ve dayanışma düşüncelerinin kaynaklarından birisi olmuştur. Diğer taraftan Ankara savaşına şahitlik etmesi nedeniyle, şehir Osmanlı tarihinde farklı bir anlama sahiptir. Çubuk ovasında Timur'un ordusuna yenilen Osmanlı için Ankara, devletin yıkılma aşamasına geldiği ve iç savaşa sürüklendiği süreci başlatan yerdir. O dönem Anadolu'da birliği ve hâkimiyeti yeniden tesis etmeyi başaran Osmanlı devleti, altıyüz yıllık hükümlerinin ardından 20. yüzyıldaki ekonomik, siyasi ve askeri gelişmelere ayak uyduramamasının yaşattığı ağır sonuçlarla uğraşırken, tarih bu defa Ankara'yı bambaşka bir konumda öne çıkarmıştır.

Eski gücünü ve pek çok toprağını kaybederek gerileme sürecine giren Osmanlı devletinde, zaman zaman yapılan başkent tartışmalarında Anadolu'daki şehirlerin yanı sıra Ankara'nın da adı geçmiştir. Osmanlı Ordusunda 1883'ten itibaren uzun yıllar görev yapmış Von Der Goltz Paşa (Türsan, 1981: 101) ve henüz 1830'larda yine bir Alman danışman subay H. Von Moltke, başkent İstanbul'dan taşınmasına dair görüş bildirmişlerdi. Daha o tarihlerde Anadolu'da birçok şehir ya da bugün Irak ve Suriye'de kalan Türk şehirleri alternatif başkentler olarak önerilmiştir. Kaybedilen toprakların acısının en fazla hissedildiği Balkan Savaşları, başkent tartışmasının Osmanlı kamuoyu tarafından da yapılmasını sağlamıştır. Yüzerce yıllık başkent İstanbul, Balkanların kaybedilmesiyle serhat şehrine dönüşmüş ve İmparatorluğun batı sınırında tehditlere açık bir halde kalmıştır. Rus ordusunun 93 harbinde (1877-1878) Yeşilköy'e kadar dayandığı günlerde İstanbul'un yaşadığı işgal tehlikesi hafızalarda tazeyken, bu kez Balkan Savaşında Bulgar ordusunun herhangi bir dirençle karşılaşmadan Çatalca'ya kadar gelmesi endişeleri büyütülmüştür (Görgülü, 2014: 9-44). 6 Kasım 1912'de ilerlemeye başlayan Bulgarlar aynı gün Tekirdağ, sonrasında Çorlu, Çerkezköy ve Malkara'yı, 11 Kasım'da Silivri'yi ele geçirerek, İstanbul ile aralarında tek engel olarak kalan Çatalca'ya birkaç günde ulaşabilmiştir. Bulgar

ordusunun 30 Mayıs 1913'e kadar İmparatorluğun başkentine yönelik işgal tehdidini sürdürmesinin sonuçları hayli ağır olmuş ve başkenti işgal baskısı altında yapılan Londra Konferansı'nda büyük toprak kayıpları kabul edilmek zorunda kalınmıştır.

Payitaht İstanbul'un artık imparatorluğun sorumluluğunu taşıyan ve sınırlarını koruyan bir merkez olmaktan çıktığı ve kendisinin açık bir hedef haline geldiği günler yaşanmaktadır. İstanbul'la ilgili endişeler ve başkent tartışmaları, Balkan savaşının üzerinden çok bir zaman geçmeden, bu kez Çanakkale savaşında bir kere daha başlamıştır. İtilaf devletlerinin Çanakkale boğazını geçmeleri halinde İstanbul'un işgal edileceği endişesi Çanakkale'deki direniş ruhunu hayli yükseltse de, başkente alternatif arayışlarının başlamasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanabilecek bir yenilgiye karşı, Anadolu'ya çekilmek ve direnişi sürdürmek için bir idare merkezinin kurulması yapılan hesaplar arasındadır. Enver Paşa'nın talimatlarıyla 1916'da Ankara'da yaptırılan İttihat ve Terakki Kulübü binasının, birkaç yıl sonra açılacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin binası olarak kullanılması bu bakımdan anlamlıdır. O dönemde Ankara'nın planlarının çıkartılması, İttihatçıların başkent olarak Ankara'yı da hesap ettikleri şeklinde yorumlara yol açmıştır (Şapolyo, 1967: 97).

Osmanlı devletinin toprak kaybının durdurulamaması, yenik çıkılan Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Mondros mütarekesi ve ardından dayatılan Sevr anlaşması devleti işgal altında bir sömürgeye dönüştürürken, bir direniş hareketini de kaçınılmaz kılmıştır. 16 Mayıs 1919'da müttefik gemilerin desteğiyle İzmir'in Yunan işgaline uğraması, Osmanlı'daki milliyetçilik bilincini yükseltmeye yetmiştir (Toynbee, 1999: 73). Nitekim elde kalan son vatan Anadolu'nun savunulması için yerel direniş örgütlerinin ortaya çıkmasıyla ve hepsinin bir araya gelmesiyle Milli Mücadele başlamıştır. Ancak Mondros'tan sonra Anadolu'nun Batısı ve Güneyi ile başlayan işgal süreci 16 Mart 1920'de İstanbul ile devam etmiştir. Mondros ve Sevr'in ağır şartları uygulanarak imparatorluk tasfiye edilirken (Kocatürk, 1997: 192), işgal altındaki başkentte Padişah ve atadığı hükümetler rehin tutulan iradeleriyle devletin içine düştüğü vaziyete

çözüm üretmekten uzak bir görüntü çizmiştir. İstanbul'un işgali esnasında görüştüğü Mebuslardan Mazhar Müfit Bey, Padişaha Anadolu'ya geçmesini, dolayısıyla başkentini taşınmasını önermiştir. İşgal altındaki İstanbul'dan ayrılmayı düşünmeyen ve işgale karşı direnç gösteremeyen Padişah, Anadolu'ya geçme teklifini yapan mebusu "Ecdad-ı ızamımın payitahtından bana firar mı teklif ediyorsunuz?" sözleriyle azarlamıştır (Kansu, 2009: 540).

Osmanlı imparatorluğunun tasfiyeye tabi tutulması ve başkentinin dahi işgal edilmesi nedeniyle, Anadolu'da bir güç merkezi oluşturulması tarihi bir zaruret olarak ortaya çıkmıştır. İstanbul'a alternatif bir başkent olarak Ankara'nın belirmesi, yaşanan olayların bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. İmparatorluğun toprak kayıpları olmasa ve başkenti dâhil son vatan toprakları işgal tehdidi altında kalmasa idi, Ankara Anadolu'nun ortasında öteki şehirlerden herhangi bir farkı olmadan varlığını sürdürmeye devam edecekti. Ancak devlet merkezinin dış saldırılara açık konumu ve nihayetinde işgali, İstanbul dışında bir başkent arayışlarını hızlandırmıştır. Deniz hâkimiyetini tamamen yitirmiş Osmanlı'nın başkenti İstanbul'un boğazların ortasındaki savunmasız konumu, Mustafa Kemal Paşa tarafından "Bir geminin topundan telaşa düşülecek bir yerde hükümet merkezi olamazdı" sözleriyle ortaya konmaktadır (Arar, 1997: 32). 16 Ocak 1923'te İzmit'te başkent konusundaki fikirlerini ilk defa açıkça dile getiren Mustafa Kemal Paşa'ya göre, başkent saldırılardan uzakta ve güvenli bir yerde bulunmalıdır. Aynı zamanda memleketin her tarafına eşit bir şekilde elini uzatabilecek bir merkezi konuma sahip olmalıdır. Tarif edilen yer, o güne kadar Milli Mücadele'nin merkezi olmuş Ankara'yı göstermektedir.

Coğrafi kaderin öne çıkardığı Ankara, o güne kadar içerisine Kayseri, Kırşehir, Yozgat ve Çorum mutasarrıflarını alan bir vilayettir. Batı Anadolu ve İstanbul'dan gelen demiryollarının kesiştiği ulaşım ağlarına sahip konumuyla kaybedilen toprakların ardından beliren yeni Türkiye'nin merkezi bir konumda bulunmaktadır. Ankara'nın güvenli bir merkeze dönüşümü ve milli hareketin yürütme organı Heyeti Temsiliye'nin merkezi olarak seçilmesindeki önemli etkenlerden birisi

de, Ankara halkının ve sivil yöneticilerinin Anadolu'daki milli harekete verdikleri büyük destektir. Osmanlı'nın yüzlerce yıl ihmal ettiği Anadolu ahalisi, padişaha bağılılık yerine istiklal mücadelesine desteği tercih etmiştir. Milli Mücadele'nin örgütlenmesinde önemli aşamalar olan Amasya, Erzurum ve Sivas kongrelerinde, halk mücadeleye sempatiyle baktığını göstermiştir. Heyeti Temsiliye'nin 24 Aralık 1919'da Ankara'ya gelişinde yapılan coşkulu karşılamayla (Kansu, 2009: 473), Milli Mücadele'ye halk desteği açıkça görünür hale gelmiştir.

Anadolu'daki mücadelenin örgütlenmeye başladığı Amasya Genelgesi'nin ardından, Erzurum Kongresi'nde Milli Mücadele'nin hedefleri ve ilkelerinin yanı sıra teşkilatlanmaya ilişkin alınan kararlar yeni bir devletin kuruluşuna işaret etmektedir. Yürütme gücüne sahip 9 kişilik Heyeti Temsiliye'nin kurulması ve hükümet gibi kararlar alabilmesi, İstanbul'a alternatif bir gücün varlığını göstermektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kadar hükümet görevi üstelenen Anadolu'daki milli hareketin siyasal temsil organı Heyeti Temsiliye'yi zaman içerisinde İstanbul Hükümeti ve dış dünya muhatap almak zorunda kalmıştır. İstanbul hükümeti ile 20-22 Ekim 1919'da ilk temasın kurulduğu Amasya'daki protokole göre, Sivas Kongresi kararlarında mutabık kalınmış ve ülkenin bütünlüğünün korunması ve işgale izin verilmemesi konusunda yapılacaklar konuşulmuştur. Ancak İstanbul hükümetinin temsilcisiyle yapılan mutabakatın önemli maddeleri arasında yer alan Meclisi Mebusan'ın İstanbul dışında toplanması kararına uyulmamıştır (İğdemir, 1975: 11-15).

Milli Mücadele'yi yöneten Heyeti Temsiliye'nin gelişi ve Ankara'yı direnişin merkezine dönüştüren süreç aslında çok daha önceden başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşı Ali Fuat Cebesoy'un başına getirildiği 20. Kolordu 1919'un hemen başında kaydırıldığı Ankara'da halkı Milli Mücadele lehine örgütlemektedir (Akgün, 1989: 2067-2070). Amasya Genelgesinin yayınlanmasıyla beraber yapılan miting çağrılarında Ankara ilk cevap veren şehirler arasında yerini almış, Müdafayı Hukuku Milliye Merkezi Eylül 1919'da aktif hale gelmiştir. Şehirde konuşlanan Kolordu sayesinde İstanbul ile Anadolu arasındaki bütün haberleşme takip edilebilmiştir. İstanbul'dan

ayrılarak Anadolu'daki direniş katılanların ilk durağı Ankara olmuştur. Ankara'yı merkez haline getiren sürecin aşamalarından bir diğeri, tarihi öneme sahip kararların alındığı Sivas Kongresi'nin Ankara'nın koruyuculuğunda yapılmış olmasıdır. Ali Fuat Cebesoy (2007: 200) hatıralarında, Sivas kongresi üyelerinin büyük bölümünün Ankara'da toplanarak Sivas'a hareket ettiğini anlatmaktadır. Sivas Kongresinde komutanlarla yapılan toplantıda Mustafa Kemal Paşa'nın Heyeti Temsiliye'nin güvenlik gerekçeleriyle Ankara'ya taşınması fikrine, Ali Fuat Paşa ve diğerkomutanların olumlu baktıkları anlaşılmaktadır (Turan, 2012: 13). İstiklal manifestosu niteliği taşıyan Sivas Kongresi kararları İstanbul hükümetiyle ilişkilerin kesilmesine yol açmış ve dolayısıyla Ankara'yı Milli Mücadele'nin merkezine dönüştüren süreç hızlanmıştır. Kazım Karabekir Paşa ise Doğu'nun yalnız kalması endişesi nedeniyle Heyeti Temsiliye'nin Sivas'tan daha batıya, Ankara'ya taşınmasına karşı çıkmıştır (Karabekir, 2008: 318). Oysa düşmana karşı savunma cepheleri kurabilmek için cepheye yaklaşılmalıdır (Atatürk, 1989: 447). Ankara konum itibarıyla cepheleri kontrole ve yardıma en uygun konumdadır. Temsil Heyeti Sivas'tan Ankara'ya geldiğinde yayınlanan bir bildiri ile “geçici merkezinin Ankara olduğunu” duyursa da (Atatürk, 1989: 405), Mazhar Müfit, Ankara'nın daimi merkez olması kararını çok evvel Sivas'ta kararlaştırdıklarını anlatmaktadır (Kansu, 2009: 500).

Temsil Heyeti'nin Ankara'ya gelişiyle birlikte, henüz adı konmasa dahi fiili bir hükümetin varlığı belirginleşmiş, “İstanbul'un Anadolu'ya hâkim değil tabi olacağı” bir merkez doğmuştur. İstanbul hükümeti kendi il sınırları dışında bir varlık gösteremez hale gelirken, bütün Anadolu Ankara'daki hükümet merkezine yönünü dönmüştür. Ankara'daki Heyeti Temsiliye'nin elini güçlendiren en önemli gelişme, işgal şartlarına rağmen Aralık 1919'da yapılan seçimlerle yenilenen son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kısa süre içerisinde kapanmasıyla yaşanacaktır. Mustafa Kemal Paşa'nın da Ankara mebusu seçildiği ancak katılmadığı Mebusan Meclisi, 28 Ocak'taki tarihi oturumunda Misak-ı Milli'yi kabul etmesinin ardından, 16 Mart'ta İstanbul'un işgaliyle birlikte dağıtılmıştır (Yılmaz, 1998: 39). İstanbul'un işgali üzerine genelgeler yayınlayarak kamuoyunu bilgilendiren Heyeti Temsiliye

Reisi Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart tarihli genelgesinde olağanüstü yetkilere sahip bir Meclis'in Ankara'da açılacağını ilan etmiştir (Atatürk, 1989: 563-565). Son Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinin bir kısmı sürgün edilerek Malta'ya gönderilirken, bir kısmı da Heyeti Temsiliye'nin çağrılarını uyarak Ankara yollarına düşmüş ve Anadolu'daki milli harekete katılmıştır. İstanbul'dan gelenlerin yanı sıra eksik bölgeler için yapılan seçimlerin ardından, 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da açılışı tarihi bir dönüm noktasıdır. İşgal altında hükümünü yitiren başkent İstanbul'un yerini doldurmak ve vatanın bütünlüğünü savunmak amacıyla siyasi, hukuki ve idari görevleri yerine getirmek üzere halk tarafından seçilmiş bir Meclis ve ona bağlı bir hükümet resmen kurulmuştur.

Ankara'nın Anadolu'yu yöneten bir güç merkezine dönüşmesi, İstanbul ile ilişkilerin daha da gerginleşmesine yol açacaktır. Nitekim İstanbul Birinci İdare-i Örfiye Divanı Harbi, Ankara'daki önemli isimleri ölüme mahkûm eden kararlar almaktadır. Damat Ferit hükümetinin beyannamelerini Şeyhülislamın katli vacip fetvaları takip etmektedir. Kuva-yı Milliye aleyhindeki fetvaya karşılığı Ankara Müftüsü Börekçizade Mehmet Rıfat Efendi 16 Nisan 1920'de vererek, Padişahın esarete olduğu İstanbul'dan şer'an fetva verilemeyeceği bütün Anadolu'ya duyurulmuştur (Bayramoğlu, 1993: 489). İstanbul hükümetinin İngilizlerle işbirliği içerisinde Anadolu'da teşvik ettiği isyanlar ise Ankara hükümetini çok uğraştırırsa da bastırılabilmiştir (Selek, 2010: 358-368).

Başkent meselesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışından dokuz ay sonra ilk defa hükümet tarafından gündeme getirilmiştir. Ancak 31 Ocak 1921 günü hükümet merkezinin İstanbul'dan Anadolu'ya taşınmasına yönelik verilen önerge, milletvekilleri arasında büyük tartışmalara yol açmıştır. Başkent taşınması teklifinin 26'ya karşı 71 oyla reddedilmesi (Şimşir, 2006: 216), TBMM'nin henüz böyle bir değişime hazır olmadığını göstermektedir. Saltanat ve hilafete bağlı çok sayıda milletvekili, başkent taşınmasını doğru bulmamıştır. İstanbul'un gözden çıkarıldığı izlenimi vererek savaşın gidişatını etkilememek ve Milli Mücadele aleyhine propagandalara fırsat vermemek için başkent tartışmaları bir süreliğine kapatılmıştır. Henüz

erken bir tarihte yapılan başkent tartışmasında, Padişahın İstanbul'dan ayrılmak istemeyeceği düşüncesinden hareketle, Saltanatın kaldırılması tartışmalarını başlatmanın da vakti değildir. Evvela Anadolu'daki milli hareketin kendi meclisini, hükümetini ve düzenli ordusunu kurması ve cephede başarı elde etmesini beklemek gereklidir.

Başkent meselesinin yanı sıra Milli Mücadele'nin ulaşacağı hedeflerin vakitsiz dillendirilmesinin doğuracağı endişeler, dönemin önemli gazetecilerinden Yunus Nadi'nin hatıralarına da yansımıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın "Nasıl bir Meclis olacak?" sorusuna cevaben, Yunus Nadi yeni açılacak Meclis'in aynı zamanda merkezi Anadolu'da olacak yeni bir Türk devleti anlamına geleceğini dile getirdiğinde çevrede oluşan tepkiyi şöyle ifade etmektedir: "Türk Devleti mi? Yeni bir devlet mi? Merkezi Anadolu'da olacak bir Türk Devleti mi? Peki saray? Peki Babıali? Peki İstanbul? Bir anda bütün bu suallerin kafalarda gizli hücumu ile kabaran kulaklar ve dört açılan gözler bana baktı. Bu nasıl idrak ve ifade idi sanki? Böyle sözün de sırası mıydı sanki? Manzara hayretimi mucip oldu". Tartışmanın boyutlarının büyümesine müsaade etmeyen Mustafa Kemal Paşa'nın sözleri ise her şeyin zamanı ve sırası olduğunu göstermektedir: "Paşa, bahsin anlaşılmayan bir zemin üzerinde zehirlenmesine meydan vermeyerek hemen müdahale etti: 'Canım bırakın şu devlet mevlet işini. Şimdi konuştuğumuz şey toplanacak meclisin nasıl bir meclis olacağı meselesidir. Siz yalnız o husustaki fikirlerinizi söyleyin' Millet'in talihine hâkim olacak bir meclis" (Nadi, 1955: 97-112).

Anadolu'da verilen Milli Mücadele'nin zaferle neticelenmesi ve nihai barışın görüşülmeye başlamasıyla birlikte, devletin şekli ve sistem konusundaki görüş farklılıkları açıkça konuşulur hale gelmiştir. Kurtuluş Savaşının kazanılması Ankara'nın Batılı devletler tarafından tanınmasının yolunu açarken, barış görüşmelerine Sadrazam Tevfik Paşa'nın İstanbul hükümeti adına davet edilmesi iplerin kopmasına yetmiştir. Bunun üzerine, 1 Kasım 1922'de TBMM tarafından Saltanat'ın kaldırılması (Kocatürk, 1997: 361), Türk milletinin temsilcisinin tek olduğunun ilanı anlamı taşımaktadır. Lozan'la nihai zaferin siyasi sonuçlarının tescillenmesinden sonra ise sıra devletin

merkezinin tescillenmesindedir. Lozan'ın TBMM tarafından onaylanmasının ardından, işgal ordularının boşalttığı İstanbul'a 6 Ekim'de Türk Ordusunun girmesiyle birlikte başkent tartışmaları da yeniden gündeme oturmuştur. Saltanatın kaldırılmasına rağmen, iktidar kavgasının iki şehrin başkent rekabeti üzerinden devam ettiği görülmektedir. Refet Paşa gibi İstanbul milletvekilleri devletin merkezinin İstanbul'a taşınması düşüncesini dillendirmektedir (Uluğ, 1997: 44). Saltanatın kaldırılmasının üzerinden geçen bir yıla yakın bir süre boyunca İstanbul'un resmi başkent sıfatı ve Ankara'nın fiili başkentliğinin sürmesi, yeniden İstanbul'a dönüleceği beklentilerini artırmıştır. Ancak İstanbul'un, eski yönetimi destekleyenler başta olmak üzere farklı muhalif grupların merkezine dönüşme endişesinin (Öngider, 2003: 51-73), Ankara'nın başkent yapılması kararını hızlandırdığı anlaşılmaktadır. Başkent tartışmaları, İsmet Paşa ve arkadaşları tarafından verilen öneriyle çıkarılan yasayla sona erdirilmiştir. 13 Ekim 1923'teki yasa, "Devletin makararı idaresi (karar merkezi, başkenti) Ankara şehridir" ibaresiyle birkaç yıllık fiili başkenti resmi başkente dönüştürmüştür (Goloğlu, 2011: 302). Yasanın çıkışını ertesi gün haberleştiren Hâkimiyet-i Milliye haberinde şu ifadeleri kullanmaktadır: "Ankara Türkiye Devleti'nin Makararı-İsmet Paşa Hazretleri'nin Teklifi Kanunisi Kanunu Esasi Encümeni ve Dün de Heyeti Umumiye Tarafından Kabul Olundu" (Hâkimiyet-i Milliye, 14 Ekim 1923). Gazetenin aynı gün başyazısı da "İstanbul Matbuatı ve Ankara" başlığını taşımaktadır.

Ankara'nın başkent oluşu çıkarılan yasayla resmîyet kazansa da, Meclis'te ve basında bu karar etrafında tartışmalar sona ermemiştir. Üstelik konu başkent tercihidenden daha geniş bir çerçevede, içerisine rejimi, saltanatı, hilafeti ve değerler sistemini temsil eden sembolleri de alarak devam edecektir. Bu arada Ankara'nın resmen Türkiye'nin başkenti oluşunun üzerinden geçen 16 günün ardından atılan bir başka büyük adımla Cumhuriyet ilan edilmiştir. Türkiye yeni temeller üzerinde yükselmeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilanı, "Türkiye Devleti'nin şekli hükümeti Cumhuriyettir" ibaresinin anayasanın birinci maddesine eklenmesiyle resmîleşmiştir. Ancak Ankara'nın başkent oluşu daha evvel yasalaşmış olmakla birlikte, Anayasada yer

alabilmesi için halifeliğin kaldırılmasının beklenmesi gerekecektir. Nihayetinde, 24 Nisan 1924'te Anayasanın 2. maddesi “Türkiye devletinin dini İslam’dır; resmi dili Türkçe’dir; makarı Ankara şehridir” şeklinde düzenlenmiştir (anayasa.gov.tr).

Basında ve Hatıratlarda Ankara’nın Başkent Oluşu

Zaten fiilen başkentlik yapan Ankara’nın resmi statüye kavuşmuş olması beklenen bir gelişmedir. Diğer taraftan devletin yapısal anlamdaki büyük dönüşümünün, başkent değişikliğine yansımaması söz konusu olamazdı. Bu nedenle Ankara’nın başkent oluşu, yeni bir dönemin başlangıcını temsil etmektedir. Cumhuriyetle birlikte başlayan yeni dönem ile Osmanlı’yı temsil eden eski dönem arasındaki tartışmaların başkent tercihi üzerinden sürdürülmesi anlaşılabilir bir durumdur. Ankara’nın başkent olmasına yönelik sunulan gerekçeler ya da karşı çıkanların argümanları iki farklı dünya görüşünün mücadelesini ortaya koymaktadır. Dönemin teorisyenlerinden Tekin Alp, Ankara’nın başkent oluşunu tarihi ve kültürel bir çerçevede izah etmektedir: “Yeni Türk ruhu, ancak eski Bizans başkentinin çürümüş ortamından, ucu şu veya bu biçimde, doğrudan doğruya yahut dolayısı ile Sultan ve Halife saraylarına, yıkılan İmparatorluğun eski devlet ileri gelenlerinin konaklarına ulaşan çeşit çeşit dallar ve budaklarla dolu ortamından uzak olarak gelişebilirdi”. Kemalizm adlı eserinde, geri dönüp saldırıya geçmek için pusu kurmuş ve fırsat kollayan teokrasi ve şeriat ile mutlakiyetçiliğin saldırısına karşı Ankara’yı yeni Türk demokrasisinin sığındığı bir kale olarak niteleyen Tekin Alp (2012: 112), iki şehrin taşıdığı simgesel anlamları ortaya koymaktadır.

Yeni başkent tercihinde, Ankara’nın savaşı yöneten bir merkez olmasının tek başına yeterli olmadığı, bunun yanı sıra yeni kurulan devletin seçtiği siyasal yönün de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Askeri ve sivil bir zümre, modernist düşünce sistemi üzerine inşa ettikleri Türkiye Cumhuriyeti’ne kendi tasavvurlarına uygun bir başkent kurmayı uygun görmüştür. Tekin Alp’in belirttiği gibi teokrasi ve mutlakiyetçilik ile sembolize edilen eskinin karşısında, Ankara yeni bir nizamı ve değerler sistemini temsil etmektedir. Cumhuriyet Türkiyesini

ve dolayısıyla Ankara'yı inşa eden asker ve sivil seçkinlerin kökeni aslında Tanzimat'a kadar uzanmaktadır. Önemli fark ise Osmanlı'da var olan dini normatif sistem yerine, Cumhuriyet'in Kemalist ideolojisinin laik ancak emredici bir sistem getirmesi olmuştur (Heper, 1974: 23-25). Bu katı ideolojik ve jakoben yaklaşım, Osmanlı döneminde bir benzeri olan seçkinler ve halk ikiliğinin yeniden yaşanmasına neden olmuştur. Cumhuriyet, ideolojisini Osmanlı'nın ve ona ait değerlerin reddi üzerine temellendirmeyi tercih etmiştir. Türk kültür hayatının yapı taşı olan dini değerlerin ve geleneklerin modernleşmeci ve laik anlayışın hedefine konması, değerlerine sıkı sıkıya bağlı halkla bütünleşmenin önünde büyük bir engel olarak kalmıştır. Eski rejimin temsil ettiği kimi değerlere hoşgörüsüz yaklaşan yeni kadrolar, Ankara'yı modernleşmenin ve batılılaşmanın sembol şehri olarak tasavvur etmiştir. Bu yüzden başkent tartışmalarının arka planında, bir tarafta dinin, geleneğin ya da kozmopolitliğin temsilcisi İstanbul, diğer tarafta laikliğin ve modernleşmenin temsilcisi Ankara yer almıştır.

Milli Mücadele döneminde ortak amaçta birleşen kadroların, bağımsızlığın elde edilmesinden sonra ülkeyle ilgili alınacak kararlar konusunda ayrışmaya başladığı görülmektedir. Bu durum, İstanbul ve Ankara arasındaki rekabetin 1923'ten itibaren basında köşe yazarları tarafından tartışılmaya başlanmasıyla belirginleşmiştir. Akşam gazetesindeki yazılarında Ankara lehine tavır alan Falih Rıfki, evvela İstanbul'un sahip olduğu imkânlardan mahrum olduğu düşünülen Ankara'daki noksanlardan daha çok, oradaki ruha dikkat çekmektedir. Yazar, İstanbul'a dışarıdan gelen her şeyin Ankara'ya da geldiğini belirttikten sonra, "Ankara'nın hariçle münasebatı olmadığından ziyade, Ankara'da haricin tesirâtı olmadığını söylemek daha doğrudur" sözleriyle Ankara'daki bağımsızlıkçı havaya işaret etmektedir (Akşam, 20 Teşrin-i evvel 1923).

Falih Rıfki'nin "haricin tesirâtı"ndan bahsettiği sıralar, aslında Ankara yabancı elçilikler konusunda ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Başkent ilan edilmesine rağmen devletlerin Ankara'ya yönelik bir ambargo uyguladıkları ve baskı yaptıkları görülmektedir. Başını İngiltere'nin çektiği, ABD, Fransa, İtalya ve Japonya gibi ülkelerin elçiliklerini İstanbul'dan Ankara'ya taşımayacaklarını duyurmaları

önemli bir sorun olmuştur (Şimşir, 2006: 209-210). Cephedeki savaş bitmiş ve Lozan'da anlaşılmış olmasına rağmen, itilaf devletleriyle diplomatik savaş sürmeye devam etmektedir. Elçiliklerin Ankara'ya taşınmaması, yeni Türk devletinin uluslararası sahada yalnızlaştırılması ve sıkıştırılması anlamına gelmektedir. Elçilikler meselesi zaman içerisinde çözülsede, başkent tartışmalarında bu durum İstanbul'u savunuların elini güçlendirmiştir.

Hükümet başkanlığı yapan Rauf Orbay'ın Lozan görüşmeleri sırasında İsmet Paşa ile arasının açılması üzerine görevinden istifa etmesi, ardından Cumhuriyet'in ilanından bilgisi olmadığı ve dar bir zamanda hazırlıksız getirildiğine dair görüşleri, İstanbul basınında başkent tartışmalarıyla birlikte yakından takip edilmiştir (Kutay, 1992: 212, 413). Ülkenin yönetim merkezinin kalıcı olarak Ankara'ya taşınmasına karşı çıkan bir kısım İstanbul basınıının gösterdiği tepkiler, Ankara'da beliren iktidara yönelik güçlü bir muhalefetin izlerini taşımaktadır. Keza siyaseten varlıklarını sürdüren İttihatçıların İstanbul'un başkent kalmasını arzulayan beyanatları da aynı basın organlarının ilgisini çekmiştir (Zürcher, 1992: 43). Başkent tartışmalarında aktif rol alarak Ankara'ya karşı olabildiğince sıkı bir muhalefet yürüten İstanbul basınından Akşam, İleri ve İkdam gazeteleri 1925 yılında kapatılmaktan kurtulamayacaktır (Aybars, 1998: 183).

Amerika'dan döner dönmez Matbuat Umum Müdürlüğüne (Basın Yayın Genel Müdürlüğü) getirilen Zekeriya Sertel o günleri anlattığı 'Hatırladıklarım'da, memleketin nabzının Ankara'da attığını, İstanbul'un ise "sönmüş, suyu çekilmiş bir çeşmeye" benzediğini dile getirmektedir. Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından başlayan görüş ayrılıklarını ve tartışmaları aktardığı kitabında, İstanbul basınıının yanı sıra Birinci Meclis'teki gruplaşmaları "halife ve padişahın yana olanlar, yobazlar ve gericiler" olarak nitelemektedir. Sertel, Kurtuluş savaşında Atatürk'ün yanında yer alan "Karabekir'ler, Ali Fuat Paşa'lar, Kazım Özalp'lar ve başkalarına" memleketin siyasal, sosyal ve ekonomik kalkınmasında güvenilemeyeceği düşüncesindedir: "Bunlar Atatürk'ün o günlerdeki planlarını paylaşacak seviyede değillerdi. Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu'nu tasfiye ettikten sonra

yepyeni bir anlayışla yepyeni bir millet ve yepyeni bir devlet kuracaktı. Yanındakilerin çoğu bunu anlayamazlardı” (Sertel, 2000: 101-105). Sertel’e göre, Rauf Orbay gibi Milli Kurtuluş Savaşı’na katılarak Mustafa Kemal Paşa’nın yanında çalışmış hilafetçiler Cumhuriyet ilanını hazmedememişlerdi. İstanbul gazetelerinin Ankara’nın başkent yapılmasına yönelik eleştirileriyle İstanbul’daki İngiliz Büyükelçiliğinin Londra’ya gönderdiği raporları karşılaştırdığında “ağız birliği yaptıklarını” anladığını yazan Zekeriya Sertel, “Bizim muhalifler mi İngilizlerden etkileniyordu, yoksa İngiliz diplomatları mı bizim gazetelerden, belli değildi” demektedir (Sertel, 2000: 109-112).

İstanbul basını Milli Mücadele döneminde ikiye ayrıldığı gibi, Cumhuriyetin ilanı sürecindeki olaylar karşısındaki farklı tavırlarıyla daha çok parçaya bölünerek birbirinden ayırılmıştır. Cumhuriyeti desteklemekle birlikte Ankara hükümetini eleştirmekten geri durmayan muhalif çizgideki Vatan, Tanin ve Tevhid-i Efkâr gazetelerinin yanı sıra Akşam, Vakıf ve İleri gibi gazeteler yayınlarıyla başkent tartışmalarında yer almıştır (Ayhan, 2009: 121-122). Başkent tartışmalarına Ankara’dan katılan Hâkimiyeti Milliye gazetesi ise zaten resmi yayın organı olarak kabul gören bir gazetedir (Öngider, 2003: 69). Ankara yanlısı gazetelerin sahipleri ve çalışanlarından Celal Nuri (İleri), Hakkı Tarık Us (Vakit), Necmettin Sadak (Akşam), M. Asım Us (Vakit) gibi isimlerin Meclis’te görev yapıyor olmaları ise iktidara yönelik tavırlarıyla örtüşmektedir (Kocabaşoğlu, 1981: 112).

Ankara’nın başkent olmasıyla dünyadan Çin Seddi gibi ayrılmış suni bir muhit yaratılacağı eleştirilerini dile getiren Tanin yazarı Hüseyin Cahit başta olmak üzere İstanbul basınında yükselen eleştirilere cevap veren Hâkimiyeti Milliye’nin İstanbul’a atfettiği değerler dikkat çekicidir. Ankara’nın yarı resmi gazetesi, Osmanlı’nın Anadolu’ya ve Türk ahalisine bakışına eleştiriler getirirken, İstanbul üzerinden bir kimlik tasviri yapmaktadır: “Anadoluyu, Anadolu ahalisini, Seddi Çin ile bütün âlemden, medeni dünyanın bütün füyuzatından (feyizlerinden) şimdiye kadar ayıran amil İstanbul hükümetleri olmuştur! Kesafeti milliyenin feyza feyzinden mahrum ve bin bir lisanla teküllüm eden (konuşan), damarlarında bin bir kan

cevelan eyleyen, kafalarında bin bir temayül taşıyan Babil halitası İstanbul hükümeti... Anadoluyu, Anadolu ahalisini bir Yecüç Mecüç ve beldesi telakki eylemiş, onunla temasını yalnız cebir ve zulm icrası, varını yoğunu elinden alması niyeti ile icra eylemiş ve o Seddi Çin'i kurmuştur! Bu kerre hükümet merkezinin Anadolu'nun göbeğine intikali, Seddi Çin'i kırarak Anadoluyu, Anadolu ahalisini hükümet vasıtasıyla, doğrudan doğruya bütün medeni âlemlerle temasa getirmek, beşeriyet âleminin müşterek mesai ile husule getirmiş olduğu bütün feyizlerden, bütün nimetlerden behredar etmek (nasıplandırmek) emeline matuftur” (Hâkimiyet-i Milliye, 16 Ekim 1923).

İstanbul yanlısı basın ile Ankara'daki Hâkimiyet-i Milliye arasındaki başkent polemiklerinin, adeta geçmişle hesaplaşmaya dönüştüğü anlaşılmaktadır. İki gün aradan sonra yeniden başkent tartışmalarına değinen Hâkimiyet-i Milliye, “Anadolu Türkü Altay Dağlarından getirdiği sapan ve kağnısı, Süleyman Şah zamanından taşıdığı kafası ile olduğu gibi kalmıştır” sözleriyle, Osmanlı'nın Anadolu'yu ihmal ettiğini dile getirmektedir. Ankara'nın suni başkent olacağı iddiaları karşısında, benzer suçlama İstanbul'a yöneltilmektedir: “Bu sarayların, bu kâşanelerin etrafında tekevvün etmiş olan (oluşan) her şey suni idi. Lisanı, edebiyatı, musikisi, tarzı hayat ve adabı muâşeretini, ailesi, cemaat hayatı, hulasa her şeyi millete, memlekete yabancı idi. Ne millet onlardan bir şey anladı; ne de onlar milleti anladılar!” (Hâkimiyet-i Milliye, 18 Ekim 1923).

Hâkimiyet-i Milliye'nin İstanbul'un Anadolu'ya bakışına yönelik iddialarını, Vatan'da yazan Ahmet Emin (Yalman) adeta doğrulamaktadır. Ankara'nın istiklal mücadelesindeki rolünü teslim eden yazara göre, abideler ve kimi kurumlar ilave ederek şehri askeri bir merkeze dönüştürmek mümkündür. Şehirlerin artılarını ve eksilerini “Ankara ve İstanbul” isimli makalesinde inceleyen Ahmet Emin'in Anadolu'yu ihmal eden önceki hükümetler nedeniyle İstanbul ve taşra ikileminin oluşumunun ilerlemeyi engellediğine dair tespitleri dikkat çekicidir. Ancak yazarın başkent kriteri daha çok medeniyete yakınlıkla ilgilidir: “Yeni merkezi idaremiz ümrana müsait bir muhit olmalıdır. Ankara böyle bir muhit değildir. Bilakis belki de memleketin ümrana

en gayri müsait noktasıdır”. Yazarın Ankaralıları için kullandığı söylenen “mahrumu istidat ve düşmanı ecanip (yabancı, Avrupalı düşmanı)” sıfatları (Dinçer, 1997: 237-238), Hâkimiyet-i Milliye’nin sert üslubunu anlaşılır kılmaktadır.

Muhalif olarak nitelenecek İttihatçı kökenli gazetecilerden Hüseyin Cahit, başkent Ankara’ya taşınmasına karşı çıkarken aslında daha çok İstanbul’un dışlanmasından endişelidir. İstanbul ile Anadolu arasında yaratılmak istenen zıddiyet beyanlarına halkın da meydan vermeyeceğini belirten Cahit, “İstanbul’u müdafaa ve tahlis için kanını döken bir milletin kendi eliyle İstanbul’u tahrip edeceğine, ayaklar altında çiğneyeceğine ihtimal vermek için akl-ı selimden ümidi kesmek icabeder” düşüncesindedir (Tanin, 19 Şubat 1923). Tanin’in başyazarı Cahit, İstanbul’un başkent olarak tercih edilmemesine bir anlam veremediğini şu sözlerle dile getirmektedir: “Devletimiz Ankara’da oturursa, bütün yokluklara galebe edeceğimizi ilan etmiş oluyormuşuz da İstanbul’da oturursak yahut Eskişehir, Sivas, Konya, Kayseri gibi başka bir şehre gidersek meşkulata galebe çalmayacağımızı anlatmış olacaktık” (Tanin, 11 Ekim 1923).

İstanbul’un muhalif gazetelerinden Tevhid-i Efkâr’da başyazar Velid Ebuuzziya, başkent tartışmasında farklı bir tavır sergileyerek Ankara’nın başkent olarak devam etmesi gerektiğini dile getirmektedir. Ona göre Milli Mücadele’den itibaren Türklerin ve Müslümanların merkezi olarak kalamayacağı anlaşılan İstanbul’un başkent kalmasında ısrar etmek “fırkai muhalefet”tir (Tevhid-i Efkâr, 23 Mart 1923). Başyazarın Ankara lehine yazılarına rağmen İstanbul basınında sıklıkla başvuru Ankara’nın fiziki durumu üzerinden yöneltilen eleştirilere Tevhid-i Efkâr’da da rastlamak mümkündür. Ankara’yı görenlerin başkent taşınmasına karşı çıktıklarını sayfalarına taşıyan Tevhid-i Efkâr, şehrin iptidai durumuna dikkat çekmektedir. Ankara’ya karşı çıkışın gerekçesi olarak geri kalmışlığı gösteren haberde çizilen Ankara tablosu şu şekildedir: “Oturulacak muntazam haneleri hiç yok denilecek kadar mahduttur. Sokaklar berbat ve melun bir haldedir. Kışın çamurdan, yazın da tozdan geçmek hayli müşküldür” (Tevhid-i Efkâr, 12 Ekim 1923).

İstanbul basınından Ankara'ya yönelik yapılan hücumlar, Ankara'dan hemen karşılık bulmaktadır. Tevhid-i Efkâr'ın Ankara'nın yetersizliğine dair haberine Ankara'nın tozunun pudradan güzel olduğu cevabıyla polemik başlatan mebuslardan Besim Atalay, aslında Ankara'nın fiziki şartlarından kendisi de şikayetçidir Birinci Meclis'te mebusluk eden Besim Atalay, içinde buldukları durumu şöyle anlatmaktadır: “Mebus aylığı resmen 100 lira idi. Bunun 20 lirası orduya sigara parası diye kesilir; geriye 80 lira kalırdı. Kalan 80 liranın 25 lirasını ev kirası olarak verirdim. Ev, Meclise çok uzak olan Ayrancı'daydı. Meclise gelmek için bir saat yol yürürdüm. Ay sonuna kadar 55 lira ile geçinmeye çalışırdım. Bütün arkadaşlar da benim gibiydi. Her gün zaten basit olan sofradan, karnımız doymadan kalkardık” (Kemal, 1983: 15).

Ankara'nın fiziki yetersizliklerine Hâkimiyet-i Milliye'de cevap veren Ziya Hurşit ise “Ankara ıssızdır, Ankara harabedir, Ankaralılar fakir ve perişandır fakat bütün bunlar bir kabiliyetsizlik bir istidadsızlıktan değil fedakârlıktan ve millî hayattaki mevkilerinin hususiyetindedir” sözleriyle, zorluklarla baş edilebileceğine işaret etmektedir (Hâkimiyet-i Milliye, 21 Ağustos 1923). 18 Ekim tarihli Hâkimiyet-i Milliye'nin başyazısında da, “Evet, Ankara tozludur! Lakin İstanbul haricinde tozlu ve harap olmayan memleketin hangi kısmı vardır?.. Ve saniyen şimdiye kadar yapıldığı gibi biz de bu tozlardan kaçınarak nefsimizi kurtarmaya koyulursak acaba bütün memleketi bürüyen bu tozlar ne zaman ve kimler tarafından kaldırılacaktır?” satırlarıyla merkezi hükümetin Ankara'ya naklinin “hikmet ve sırrı” açıklanmaktadır (Hâkimiyet-i Milliye, 18 Ekim 1923).

Falih Rıfki Atay ise o yıllara ilişkin Ankara tasvirlerinde şehrin vaziyetinin iyi olmadığını çekinmeden dile getirmektedir. Çankaya adlı eserinde o günkü Ankara'nın İstanbul surları dışındaki bütün Türkiye'nin sembolü olduğunu yazan Atay'ın tasvir ettiği durum şöyledir: “Trenden inince iki taraflı bir bataktan, ağaçsız bir mezarlıktan, kerpiç ve hımış esnaf barakaları arasından geçerek tozuması bir türlü bitmeyen bir yangın yerine sapardık. Şimdi geri bir Anadolu kasabasının bile o günkü Ankara kadar iptidai olduğunu

sanmıyorum”. Yeni Türkiye’nin başkenti olacak Ankara’nın İstanbul’dan gelenlerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak oluşundan Atay da yakınmaktan geri duramamaktadır: “Gündüzleri Meclis’ten başka vakit geçirecek yer yoktu. Akşamları Mustafa Kemal tarafından çağrılmaya can atardık... Dairelerde, ancak aç kaldıkları için İstanbul’u bırakan memurlar vardı. Bir siyasi hırsları ve heyecanları da olmadığından bunlar büsbütün bedbaht kimselerdi. Beş on memurun bir tek kerpiç odaya sığındığı olurdu” (Atay, 1999: 9-22).

TBMM açılmadan hemen önce Ankara’ya gelen ve Hakkı Behiç Bey’den devraldığı Hâkimiyet-i Milliye gazetesini çıkaran Yunus Nadi Bey, gözlemlerini “Ankara’nın İlk Günleri”nde anlatmıştır. İstanbul’dan gelen neredeyse bütün isimler gibi onun izlenimleri de benzerdir: “İlk günlerde bende bıraktığı intiba, büyük bir çöl ortasında çok küçük bir vaha hissi idi”. Ankara’da daha sonra Yeni Gün gazetesini çıkaran Yunus Nadi, aynı zamanda Halide Edip Hanımla Anadolu Ajansı’nın kuruluşu için çalışmaktadır. Ankara Ziraat Mektebinde sürekli birlikte olduğu Mustafa Kemal Paşa ile baş başa yaptığı bir görüşmede, Ankara hakkındaki olumsuz görüşlerini gizlemez. Ancak aldığı cevap, oldukça etkileyicidir: “Öyle görünür Nadi Bey’ dedi, ‘Öyle görünür. Zaten bu büyük işin zevki de işte buradadır. Bu çölden bir hayat çıkarmak, bu dağılmadan bir teşekkül yaratmak lazımdır. Mamafih sen ortadaki boşluğa bakma. Boş görünen o saha doludur, çöl sanılan bu âlemde saklı ve kuvvetli bir hayat vardır. O millettir, o Türk milletidir. Eksik olan şey teşkilattır, işte şimdi onun üzerindeyiz. Evvela Meclis, sonra ordu Nadir Bey” (Nadi, 1955: 83-90).

Ankara’nın başkent olarak tercih edilmesindeki faktörlerden bir başkası, Milli Mücadele’ye katılan ve daha sonra da devlet idaresinde bulunan bütün isimlerin anılarıyla dolu bir şehir olmasıdır. İstanbul’un kozmopolit havasına karşın, Ankara aynı değerleri paylaşan insanlarla doludur. İleri gazetesinde Ankara’nın başkent ilan edilmesine destek veren Celal Nuri, 12 Ekim tarihli yazısında Doğu Roma ve Osmanlı saltanatının başkenti İstanbul’un Cumhuriyetin merkezi olamayacağını belirtmektedir. Celal Nuri bu düşüncesinin gerekçesini şöyle ifade etmektedir: “İstanbul, son mücadelede, Anadolu’yu kurtaramadı ve

verdi. Anadolu ise o elim zamanlarda hem kendini hem de İstanbul'u geri aldı. İstanbul'daki hükümetler daima ve daima payitaht müdafaasını düşünmüşlerdi" (İleri, 12 Ekim 1923).

İstanbul'un beynelmilel yapısı içerisinde milli faziletlerin gelişmesinin beklenemeyeceğini ve bu yüzden köprüden her geçişteki yabancılık ve hasım muhitte olma hissini dile getiren Hâkimiyet-i Milliye başyazısında İstanbul için hissedilen duygular genellikle olumsuzdur: "İstanbul'da mebusluk eden herhangi bir Türk bu vaziyetin icra ettiği elim tazyika elbette ki düşmüştür. Kürsü üzerine çıkan herhangi bir Türk mebusu hiçbir zaman kendisini müstakil bir milletin müstakil bir mebusu gibi hissedememiştir. Söylerken daima etrafına bakınmak mecburiyetini duymuştur" (Hâkimiyet-i Milliye, 18 Ekim 1923). Oysa Ankara, Milli Mücadele'ye katılan herkes için adeta kurtuluşun sembolüdür. İstanbul çözülüşü ve teslimiyeti, Ankara ise mücadeleyi ve bağımsızlığı temsil etmektedir. Cumhuriyet'in temelini atıldığı bir şehir olmasının ise ayrı bir önemi vardır. Kurtuluşun ve kuruluşun başkentliğini yapan Ankara, sonrasında ise modernleşmenin adımlarının atıldığı şehirdir.

Ankara'nın başkent oluşunun altında yatan simgesel anlamı en açık biçimde Atatürk'ün Nutuk adlı eserinde bulmak mümkündür. Milli Mücadele'nin merkezi olması, coğrafi üstünlükleri ve askeri gerekçeler gibi nedenlerle Ankara başkent yapılmakla birlikte, aslında İstanbul'un tercih edilmemesinin Padişahın bulunduğu ve onu temsil eden bir şehir olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. İstanbul'un padişahın tahtının olduğu yer anlamında payitaht olması gerektiğini ifade edenleri hatırlatan Atatürk, Nutuk'ta aradaki farkı şöyle izah etmektedir: "Bizim başkent deyimiyle kastettiğimiz anlam ile bu ifadelerdeki payitaht deyimini kullananların görüşleri arasında bir fark bulmamak mümkün değildir. Bundan dolayı, bu konuda zaten kesinleşmiş bulunan kararımızı resmen ve kanuni yoldan ilan ettirerek, payitaht sözünün de yeni Türkiye devletinde kullanılmasına gerek kalmadığını göstermek lazım geldi" (Atatürk, 1989: 538). Atatürk'ün sözlerinden, yeni Türkiye'de padişahın olamayacağı ve dolayısıyla payitahta da gerek olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Padişah ve onun bulunduğu şehirden öte, söz

konusu olan rejim meselesidir. Benzer bir gerekçeyi, meşhur şair ve 1923 Urfa mebusu Yahya Kemal'in "Zaten taht yok ki İstanbul onun pâyı olsun" sözlerinde de görüyoruz. İstanbul'a olan sevgisiyle tanınan şair, "Onun saadetini temin edecek amiller arasında payitaht olması lüzumunu pek anlayamıyorum. Ben İstanbul'u Türk şehirleri arasında payitaht değil, şerefraz (başı dik) görmek isterim" demektedir. Yahya Kemal başkent tartışmalarında tavrını Ankara'dan yana koyduğunu şu sözlerle tamamlamaktadır: "Yeni istiklal Ankara'da doğdu. Merkezi başka bir şehrimize nakletmenin manasını idrak edemiyorum. Fakat İstanbul'a nakletmek fikri korkunç bir gaflettir" (Hâkimiyet-i Milliye, 03 Eylül 1923).

Sonuç

Ankara, Heyeti Temsiliye'nin şehre geldiği 27 Aralık 1919'dan itibaren Türk Milli Mücadelesi'nin merkezi konumundaydı. Fiili başkentliği döneminde bu şehirde önce Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve Milli Mücadele zaferle sonuçlandırılmıştır. Hükümet merkezi olan Ankara, kazanılan savaştan sonra kurulan yeni devletin resmi başkentine dönüşmüştür. Ankara'yı başkent olmaya götüren tarihi sürecin yanı sıra, coğrafi ve stratejik konumu da önemli etkenler arasında sayılmalıdır.

İstanbul'un temsil ettiği toplumsal ve siyasal düşünceye karşılık, Ankara sahip çıktığı tam bağımsızlıkçı Kuva-yı Milliye ruhu sayesinde başkent tercihi öne çıkmıştır. Atatürk'ün Ocak 1923'te İzmit'te İstanbul gazetelerinin başyazarlarıyla görüşmesinde dile getirdiği gibi (Arar, 1997: 31-33), Kurtuluş Savaşı boyunca fiili başkent olan Ankara'nın bu görevini sürdürmesi beklenen bir durumdur. İstanbul ise sembolü olduğu Osmanlı imparatorluğunun ortadan kalkmasıyla başkentlik rütbesini kaybetmiştir. Cumhuriyetle birlikte yeni bir nizam kurma ve modern bir ulus devlet inşa etme arzusu, Osmanlı geçmişinin unutturulmasına bağlanmıştır. Sembolleri, mekânları ve tarihi geçmişiyle İstanbul, ulus devlet için fazlasıyla kozmopolit bulunmuştur. Yeni Türk devletinin homojenlik hedefiyle İstanbul örtüşmemiştir. Muhalif bir şehir havasının bitirilmesi için İstanbul'un başkent yapılması değil, Ankara'ya bağlanması tercih edilmiştir.

Dönemin gazeteleri ve hatıratlarında, Ankara'nın başkent ilan edilişi üzerinden yaşanan fikir ayrılıkları açıkça görülmektedir. Milli Mücadele'nin lider kadrolarının zaferden sonra siyasi tercihlerle ayrılan yollarını başkent tartışmaları üzerinden takip etmek mümkündür. Siyasiler, aydınlar ve yazarların yanı sıra gazetelerin her birinin başkent tartışmasında farklı bir görüşü mevcuttur. Bu konuda İstanbul basını Milli Mücadele yıllarından daha çok bölünmüş görünmektedir. İstanbul'un başkent olarak devam etmesi gerektiğini ileri sürenler kadar, Ankara'yı savunan gazeteler ve yazarlar da vardır. Ankara taraftarı olanlar dahi şehrin eksikliklerini dile getirmekten geri durmamıştır. Ankara'da yayın yapan Hâkimiyet-i Milliye ise başkent tartışmalarında net bir tavır içerisindedir. Basına yansıyan başkent tartışmaları, her iki şehrin simgelediği değerler üzerinden bir iktidar mücadelesinin yansımasıdır. Başkentini hangi şehir olacağı tartışmasının ana teması, aslında iktidarın nerede duracağı ve şeklinin ne olacağıdır. Başkente karar verildiğinde, bununla birlikte milli egemenliğe dayalı Cumhuriyet rejimine de karar verilmiş olmuştur.

İstanbul'un imparatorluğun başkenti ve hilafetin merkezi olması gibi nedenlerle ondan vazgeçmek istemeyenler kadar Ankara'nın gelişmemişliğinden endişe edenler en sık rastlanan görüşler arasındadır. Ankara siyasi ve idari anlamda başkent unvanını alırken dahi bütün diğer Anadolu şehirleri gibi alt yapısı zayıf, kültür, sanat ve eğitim kurumlarından mahrum, ekonomik gücü zayıf bir şehirdir. Buna karşılık, Osmanlı'nın yüzlerce yıllık başkenti olması nedeniyle sahip olduğu imkânlar İstanbul'a yeterli cazibeyi vermektedir. İstanbul şehircilik alt yapısına sahip güçlü bir ticaret merkezidir, üniversite, tiyatro, güzel sanatlar ve müzik gelişmiştir. Başlangıçta İstanbul'dan eksik yanları hayli fazla olan Ankara ise Cumhuriyetin modernleşme projesinin ilk uygulama alanı ve modeli olarak kısa sürede taşra havasından çıkarak gelişmiş bir başkente dönüşmeyi başarmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında başkent tartışmaları etrafında karşı karşıya getirilen Türkiye'nin iki büyük şehri Ankara ve İstanbul, çağdaş Türkiye'nin birbiriyle çelişen değil birbirini tamamlayan iki güçlü yüzüne dönüşmüştür. Türkiye yüzyılları bulan merkez ve çevre ya da bölgesel farklılıklar üzerinden yaşadığı ikilikleri aşan ve ortak değerler

üzerinde birleşebilen güçlü bir topluma dönüşmeyi başarmaktadır. Cumhuriyetin temel değerleri olan milli kimlik ve ortak vatan fikrinin gelenekle buluşturulması, Ankara ve İstanbul'un yanı sıra bütün Türkiye'yi tek vücut yapmaya yetecektir.

Kaynaklar

1. Akgün, S. (1989). "Ankara'nın Başkent Oluşu", IX. Türk Tarih Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
2. Alp, T. (2012). Kemalizm, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
3. anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1924-anayasasi/, 21.09.2020.
4. Arar, İ. (1997). Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı, Cumhuriyet Yay, İstanbul.
5. Atatürk, K. (1989). Nutuk (1919-1927), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
6. Atay, F. R. (1999). Çankaya IV, Yeni Gün Haber Ajansı, İstanbul.
7. Aybars, E. (1998). İstiklal Mahkemeleri, Milliyet Yayınları, İstanbul.
8. Ayhan, B. (2009). Atatürk ve Basın, Palet Yayınları, Konya.
9. Bayramoğlu, F. (1993). "Milli Mücadele Yıllarında Ankara", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Temmuz-Kasım 1993, C.IX, S.27.
10. Cebesoy, A. F. (2007). Milli Mücadele Hatıraları, Temel Yayınları, İstanbul.
11. Dinçer, G. (1997). "Ankara'nın Başkent Oluşunun Anlamı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S.37, C.XIII.
12. Goloğlu, M. (2011). Türkiye Cumhuriyeti 1923- Milli Mücadele Tarihi V, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
13. Görgülü, İ. (2014). On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
14. Heper, M. (1974). Bürokratik Yönetim Geleneği-Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Gelişimi ve Niteliği, ODTÜ Yayınları, Ankara.
15. İğdemir, U. (Haz.) (1975). Heyet-i Temsiliye Tutanakları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
16. Kansu, M. M. (2009). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C.1-2, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
17. Karabekir, K. (2008). İstiklal Harbimiz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
18. Kemal, M. K. (1983). Türkiye'nin Kalbi Ankara, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
19. Kocabaşoğlu, U. (1981). "1919-1938 Dönemi Basımına Toplu Bir Bakış", Yıllık, Ankara Üniversitesi SBF BYYO Dergisi, C. VI.
20. Kocatürk, U. (1997). Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
21. Kutay, C. (1992). Osmanlıdan Cumhuriyete Yüzyılımızda Bir İnsanımız, Kazancı Kitabevi, İstanbul.
22. Moltke, H. V. (2017). Moltke'nin Türkiye Mektupları, Remzi Kitabevi, İstanbul.
23. Nadi, Y. (1955). Ankara'nın İlk Günleri, Sel Yayınları, İstanbul.
24. Öngider, S. (2003). "Kahpe Bizans Mağrur Ankara", İki Şehrin Hikâyesi: Ankara-İstanbul Çatışması, Aykırı Yayıncılık, İstanbul.
25. Selek, S. (2010). Anadolu İhtilali, Kastaş Yayınları, İstanbul.
26. Sertel, Z. (2000). Hatırladıklarım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATI SEMPOZYUMU

27. Şapolyo, E. B. (1967). Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadelenin İç Alemi, İnkilâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
28. Şimşir, N. B. (2006). Ankara... Ankara Bir Başkent'in Doğuşu, Bilgi Yayınevi, Ankara.
29. Toynbee, A. (1999). Türkiye I (Bir Devletin Doğuşu), Çağdaş Matbaacılık, İstanbul.
30. Turan, M. (2012). "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi: Milli Temsil Meselesi". Gazi Akademik Bakış, 1-24.
31. Türsan, N. (1981). Ankara'nın Başkent Oluşu, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul.
32. Uluğ, N. H. (1997). Hemşehrimiz Atatürk, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
33. Yılmaz, D. (1998). "Misak-ı Milli ve Yeni Türk Devletinin Kuruluşu", Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
34. Zürcher, E. J. (1992). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Bağlam Yayınları, İstanbul.
35. Gazeteler
36. Akşam, 20 Ekim 1923.
37. Hâkimiyet-i Milliye, (18 Ekim 1923). "Hükümet Merkezi".
38. Hâkimiyet-i Milliye, (16 Ekim 1923). "Devlet Merkezi".
39. Hâkimiyet-i Milliye, (14 Ekim 1923). "İstanbul Matbuatı ve Ankara".
40. (Hâkimiyet-i Milliye, 03 Eylül 1923). "Yeni Mebuslarımız: Urfa Mebusu Yahya Kemal Bey".
41. Hâkimiyet-i Milliye, (21 Ağustos 1923). Ziya Hurşit, "Ankara ve Ankaralıların İstidadı".
42. İleri, (12 Ekim 1923). Celal Nuri, "Ankara Makar".
43. Tanin, (11 Ekim 1923). Hasan Hüseyin Cahit, "Ankara Payitaht".
44. Tanin, 19 Şubat 1923.
45. Tevhid-i Efkâr, (23 Mart 1923). Velid Ebuzziya, "İstanbul Meselesi".
46. Tevhid-i Efkâr, (12 Ekim 1923). "Merkez-i Hükümet Hakkındaki Karar-ı Resmi Yarın Verilecektir".

TARİHİ, KÜLTÜREL VE DOĞAL YÖNLERİYLE ANKARA’NIN TURİZM POTANSİYELİ: ANKARA’NIN TURİZM İLETİŞİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Şule Yüksel ÖZMEN

Trabzon Üniversitesi İletişim Fakültesi

syozmen@trabzon.edu.tr ORCID: 0000-0001-8647-9240

Özet

Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti Ankara ilk çağdan bu yana birçok uygarlığın izlerini taşımaktadır. Kaderinde başkent olmak olan Ankara Helenistik dönemde Galat boylarından Tektosag’ların başkenti, Osmanlı döneminde ise Anadolu Eyaleti’nin merkezidir. Frig Kralı Midas’ın kurduğu ifade edilen Ankara Hititler için de önemli bir şehirdir. Dünya tarihi için önemi kadar Türk tarihi için de önemli bir şehir olan Ankara toprakları Osmanlı’nın ilk dönemlerinde Yıldırım Beyazıt Timur arasında geçen bir meydan savaşına tanıklık etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurtuluş Savaşının zafer tohumlarının atıldığı Ankara bağımsızlık sembolü olarak da önemli bir yere sahiptir.

Ankara’nın turizm potansiyeline bakıldığında Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün ebedi istirahatgahı Anıtkabir gibi Cumhuriyet tarihinin en büyük tarihi ve kültürel mirasını barındırmaktadır. Ankara tarihi, kültürel ve doğal güzellikleriyle bir turizm şehrinin taşıyacağı tüm unsurları barındırmaktadır. Buna karşın siyasetin merkezi olmasından kaynaklı ve Ankara’ya ilişkin tüm haberlerin siyaset ve bürokrasi çerçevesinden olması dolayısıyla “sıkıcı, gri, kasvetli, renksiz” gibi sıfatlarla anılmaktadır. Ünlü Şair Yahya Kemal Beyatlı’nın “Ankara’nın neresini seviyorsun, İstanbul’a dönüşünü” cümlesi üzerinden sarkastik söylemlerle Ankara’nın güzel bir şehir olmadığına ilişkin algı yeniden üretilmektedir.

Bu çalışmada bu söylemin turizm iletişimi çalışması ile nasıl düzeltilebileceği tartışılacaktır. Bu çerçevede Ankara’nın tarihi unsurları, kültürel miras unsurları üzerinden izlenecek strateji, İç Anadolu’nun İlk Cittaslow şehrine sahip olması nedeniyle izlenecek strateji, Doğal güzellikleri açısından potansiyeli ve buna ilişkin strateji, gastronomik, hüzün turizmi, din turizmi, alternatif turizm gibi unsurlarla Ankara’ya ilişkin turizm şehri imajının nasıl yaratılabileceği bu çalışmada ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Turizm iletişimi, Ankara turizmi

ANKARA'S TOURISM POTENTIAL WITH HISTORICAL, CULTURAL AND NATURAL ASPECTS: AN EVALUATION ON TOURISM COMMUNICATION OF ANKARA

Abstract

Republic of Turkey's capital, Ankara, bears the traces of many civilizations since the earliest times. Ankara, which was destined to be the capital city, was the capital of Galatians Tektosags in the Hellenistic period and the center of the Anatolian Province in the Ottoman period. Expressed to be founded by the Phrygian King Midas, Ankara is also an important city for the Hittites. Ankara, which is an important city for Turkish history as well as for world history, witnessed a pitched battle between Yıldırım Beyazıt Timur in the early Ottoman period. Republic of Turkey's War of Independence laid the seeds of victory Ankara also has an important place as a symbol of independence.

Considering the tourism potential of Ankara, it contains the greatest historical and cultural heritage of the history of the Republic like Anıtkabir, the eternal resting place of the Great Leader Mustafa Kemal Atatürk. With its historical, cultural and natural beauties, Ankara contains all the elements that a tourism city will carry. On the other hand, it is referred to with adjectives such as "boring, gray, gloomy, colorless" due to the fact that it is the center of politics and all the news about Ankara are from the framework of politics and bureaucracy. The perception that Ankara is not a beautiful city is reproduced with sarcastic discourses based on the famous poet Yahya Kemal Beyatlı's "Where do you like Ankara, his return to Istanbul".

In this study, how this discourse can be corrected by tourism communication will be discussed. Within this framework, the strategy to be followed through Ankara's historical elements, cultural heritage elements, the strategy to be followed due to the fact that Central Anatolia has the first Cittaslow city, The potential in terms of natural beauties and the related strategy, gastronomic, dark tourism, rural tourism, religious tourism, alternative tourism, Ankara how to create the image of a tourism city related to the city will be revealed in this study.

Keywords: Ankara, tourism communication, Ankara's tourism

Giriş

Ankara tarih öncesinden günümüze önemli bir yer olmuştur. Kent, Galatlardan Hititlere Friglerden Bizansa Selçukludan Osmanlıya ve günümüz Türkiye'sine kadar önemli bir kavşak noktası ve kent olarak var olmuştur. Ankara, Türkiye'nin en fazla turist çeken ilk on şehirden biridir. Turizm Bakanlığı İstatistiklerine bakıldığında 2020 yılı Ocak ve Mart ayı içinde en fazla yerli ve yabancı turist in geceleme yaptığı iller arasında 1 milyon kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır. 2019 yılında da yine en fazla yerli yabancı turist in geceleme yaptığı iller arasında ilk onda yer almaktadır. Buna karşın sadece tarih ve kültür turizmi bağlamında değerlendirilmekte mevcut turizm potansiyeli görmezden gelinmektedir. Turizm iletişimi bağlamında bir şehrin turizm sloganı çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Ankara'nın bu bağlamda bir turizm sloganı bulunmamaktadır (Köşker vd., 2019:354).

Türkiye'nin başkenti olan Ankara'nın turizm potansiyeline bakıldığında, tarih turizmi alanında Anıtkabir, Ankara kalesi ve çevresi, August Tapınağı, Roma Hamamı, Gordion önemli merkezler, inanç turizmi açısından Hacı Bayram Veli Camisi, Karyağdı Sultan Türbesi gibi destinasyonlar, hüzn turizmi açısından Sakarya Meydan Muharebesi Milli Parkı, Duatepe; göl ve baraj gölleriyle balıkçılığı da kapsayacak şekilde göl ve av turizmi, Elmadağ'da kayak snowboard gibi faaliyetlerle kış turizmi, üniversite ve siyasetin etkin olması nedeniyle kongre turizmi, hastane ve termal imkanlarıyla sağlık turizmi, gerek Nallıhan Kuş Cenneti, gerek Tuz Gölü gerekse Kızılcahamam'da yapılabilecek kuş gözlemciliği, Jeoturizm, kırsal turizm, gastronomi ve yavaş turizm gibi geniş bir potansiyele sahip bir şehirdir. Bu potansiyelin istatistiklere yansımadağı da bir gerçektir. Ünlüören ve Kızanlıklı (2017) tarafından Ankara'nın turizm potansiyeline yönelik yapılan çalışmada, konaklama açısından son onbeş yıllık verilere yer verilmiş ve ortalama doluluk oranının sadece %35.6 olduğı ortaya konulmuştur. Turizm açısından önemli bir unsur olan konaklama bakımından yeterli potansiyele sahip olduğı görülmektedir. Bu da göstermektedir ki turizm potansiyelinin harekete geçirilmesinde temel sıkıntı iletişim çalışmaları eksikliğidir.

Ankara'nın turizm potansiyeline ilişkin çalışmalar turizm çeşitliliğine göre farklılaşarak yapılmalıdır. Her turizm çeşidi farklı iletişim çalışmaları içerir. Bu bağlamda bu çalışmada Ankara'nın turizm potansiyeline ilişkin doğal, tarihi, kültürel ve altyapısal zenginliklerinin turizm çeşitleri bağlamında yürütülmesi gereken iletişim stratejileriyle açıklanmıştır.

Doğa Turizm

Doğa turizm; şehrin sahip olduğu doğal güzelliklerin bir destinasyon haline nasıl getirilebileceğine ilişkindir. Ankara'da Tuz Gölü, Nallıhan Kuş Cenneti, Karagöl gibi doğa turizmi taşıyan destinasyonlar bulunmaktadır. Bunların içinde en büyük potansiyel barındıran ise Tuz Gölü'dür. Şereflikoçhisar İlçesinde yer alan ve 2013 yılında UNESCO tarafından doğal koruma alanı geçici listesine giren Tuz Gölü "Bozkırın Gelinliği" olarak adlandırılmaktadır. Benzer yapıdaki Bolivya'da yer alan Salar de Uyuni Tuz Gölü Bolivya'nın en büyük turizm değerlerinden biriyken, ne yazık ki aynı potansiyele sahip Tuz Gölü turizm değeri olarak sayılmamaktadır. Tuz Gölü yatırımlarla ülkenin marka turizm destinasyonlarından biri olmaya adaydır. Bu bağlamda Tuz Gölü'nün turizm potansiyelinin geliştirilmesi için Köylü (2017) bu alanda fuar, festival ve sosyal etkinlikler yapılması önerisinde bulunmaktadır. Bölgede araba, bisiklet yarışları, kuş gözlemciliği yarışları, tanınmış tasarımcıların defilelerinin düzenlenmesi, foto safariler gibi faaliyetler olmalıdır. Tuz Gölü, gerek gündoğumunda gerekse günbatımında özellikle fotoğrafçılar için muhteşem karelere imkan vermektedir. Instagram'da sadece "Tuz Gölü" etiketiyle 100 bini aşkın fotoğraf bulunmaktadır. Z Kuşağı olarak adlandırılan ve sosyal medya kullanımında etkin olan ve gündelik hayatına ilişkin her ayrıntıyı paylaşan nesle yönelik olarak bu çerçevede bir turizm iletişimi stratejisi geliştirmek mümkündür.

Kültür turizmi

Kültür turizmi açısından Ankara yüksek bir potansiyele sahiptir. Özellikle müze sayısı ve çeşitliliği açısından kültür turizmi açısından büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Ankara'da Turizm ve Kültür Bakanlığına bağlı olarak 8 tane müze ve ören yeri bulunmaktadır.

Sıralayacak olursak; ilki Osmanlı zamanında yapılan iki tarihi binada hizmet vere Anadolu Medeniyetleri Müzesi'dir. Kurtuluş Savaşı Müzesi 23 Nisan 1920'den 15 Ekim 1924 yılına kadar TBMM binası olarak kullanılan binadır. 1924 yılından 1960 yılına kadar TBMM binası olarak hizmet veren yapı da Cumhuriyet Müzesidir. Diğer müzeler ise Namazgah tepesine inşa edilen binalardaki Ankara Resim ve Heykel Müzesi ve Etnografya Müzesi'dir. Atatürk'ün naaşı, 1953'te Anıtkabir'e nakline kadar Etnografya Müzesinde kalmıştır. 2000 yılında Avrupa'da yılın müzesi yarışmasında finale kalan Gordion Müzesi tarihi açıdan önemli bir yere sahip Midas Tümülüsünü de barındırmaktadır. Roma Hamamı Açık Hava Müzesi ve Ören Yeri ve de Şefik Bursalı Müzesi de Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı müzeler arasında yer almaktadır.

Özel müzeler konusunda da Ankara'nın potansiyeli yüksektir. 30.12.2016 tarihi itibari ile Türkiye'de Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde 224 özel müze faaliyet göstermekte, bunların 39 tanesi ise Ankara'da bulunmaktadır (Ünlüören ve Kızanıklı, 2017). Bu müzelerden birkaç tanesi şunlardır: Rahmi Koç Müzesi, MTA Tabiat Tarihi Müzesi, Ulucanlar Cezaevi Müzesi ve PTT Pul Müzesi, Altınköy Açık Hava Müzesi, Erimtan Müzesi, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi, TCDD Açık hava Buharlı Lokomotif Müzesi'dir. Askeri müze açısından Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi başta olmak üzere birçok müze bulunmaktadır. Bu müzeler Alagöz Karargâh Müzesi, Devlet Mezarlığı, Haritacılık Müzesi, Hava Kuvvetleri Müzesi, Jandarma Müzesi, MSB-Arşiv Müzesi, Sakarya Şehitleri Zafer Anıtı ve Müzesi, Topçu ve Füze Okulu Sınıf Müzesi'dir. Bu müze potansiyelinin turizm açısından ortaya konması gerekmektedir. Turizm iletişimi açısından tanıtım ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Havaalanları, şehirlerarası otobüs terminali, Tren garı yerlere bu konuda billboard ve afişlerin asılması, broşürlerin hazırlanması, kültür turizmi açısında potansiyel turistlerin bilgi aldığı blog ve sosyal medya sayfalarında farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

Hüzün turizmi (Savaş alanları turizmi)

İnsana üzüntü veren yerlerin turizm maksadıyla ziyaret edilmesi anlamına gelen hüzün turizmi kapsamında savaş alanlarını, şehitlikleri ziyaret gibi faaliyetler yapılmaktadır (Aliağaoğlu 2008). Türkiye’de bu bağlamda en çok ziyaret edilen yer Çanakkale Gelibolu yarımadasıdır. Sakarya meydan Muhaberesinin geçtiği topraklar Ankara’nın Polatlı ilçesi sınırlarında yer almaktadır. Basri Tepe Mevzileri, Polatlı Şehitliği, Duatepe Anıtı, Dur Yolcu Heykeli, Karargahlar gibi hüzün turizmi kapsamında değerlendirilecek destinasyonlar mevcuttur. Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı hüzün turizmi kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli destinasyonlardan biridir. Ankara İl Turizm Müdürlüğü’nün Ankara’da gezilecek yerler başlıklı listesine bakıldığında sadece Duatepe Anıtına yer verilmekte ve Duatepe Anıtına yönelik turizmi de kültür turizmi kapsamında adlandırmaktadır. Sakarya Meydan Muharebesi Milli Parkı kapsamında bir destinasyon belirlenmeli hüzün turizmi bağlamında bir turizm iletişimi stratejisi uygulanmalıdır.

Hüzün turizmi kapsamında ele alınabilecek diğer bir destinasyon da Ulucanlar Cezaevi Müzesidir. Kötü anıları barındıran bir döneme ilişkin unsurları taşıyan bu müze hüzün turizmi kapsamında ziyaret edilecek bir diğer mekan olarak dikkat çekmektedir.

Sağlık Turizmi ve Termal Turizm

Termal turizm sağlık turizmi içerisinde değerlendirilmektedir. Ankara’nın da termal turizm anlamında iyi bir potansiyeli bulunmaktadır. Ankara’nın Ayaş, Beypazarı, Çamlıdere, Çubuk, Etimesgut, Gölbaşı, Gündül, Haymana, Kahramankazan, Kızılcahamam, Pursaklar, Polatlı, Yenimahalle ve Sincan ilçeleri termal kaynaklar bakımından oldukça zengindir. Yatırımların doğru yönlendirilmesi halinde bu ilçeler, sağlık turizmi ve termal turizmde öne çıkacak ve turizm gelirleri artarak yeni istihdam alanları oluşturulacaktır (Ünlüören ve Kızanıklı, 2017). Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye 2007-2023 Turizm Master Planı çerçevesinde termal turizmin geliştirilmesi için 4 termal turizm bölgesine ayrılmıştır. Bu bölgelerden bir tanesi Frigya Termal Turizm Bölgesi’dir. Bu bölge Afyonkarahisar, Ankara, Eskişehir, Kütahya, Uşak’tan oluşmaktadır. Ankara bu açıdan büyük potansiyel sahibidir. Halihazırda Ankara’nın Kızılcahamam, Ayaş ve Haymana ilçelerinde termal turizm faaliyetleri vardır ama gerek konaklama

gerakse turizm açısından yeterli seviyede değildir. Doğa turizmi, golf, jeoturizm gibi farklı turizm türleriyle desteklenmesi Ankara'nın termal turizm potansiyeline katkı sağlayacaktır.

Sağlık turizmin bir parçası olan medikal turizm açısından da Ankara hastane sayısı açısından potansiyele sahiptir. Saç ekimi, diş estetiği, tüp bebek gibi özellikle yabancı turistlere yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bunun için özellikle tur şirketleri ve turizm fuarlarına katılıp potansiyele yönelik tanıtım ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

Özgün turizm

Özgün turizm şehir içinde kendi içinde belirli nitelikleriyle önplana çıkan mekanların destinasyon çekiciliği bağlamında turizme kazandırılmasıdır. Cumhuriyetin kuruluşu ve başkent oluşu nedeniyle Ankara "kuruluş" temalı özgün turizm için önemli bir potansiyele sahiptir. Ulus ve çevresi ulusal mimarlık yapıları açısından önemli eserlere ev sahipliği yapmaktadır. Resim 1'de görülen eserlerin yanı sıra TBMM İlk Binası Ankara Garı Opera Binasını da içerecek şekilde yürüme mesafesinde olan bu yerler özgün turizm için potansiyele sahip mekanlardır. Cumhuriyet idealleriyle ve kazanımlarını da içeren bir rehberlik faaliyetiyle hem tarihi hem de bilgilendirici ve farkındalık yaratıcı bir destinasyon olacaktır.

Kaynak: Ankara'da I. Ulusal Mimarlık dönemi yapı örnekleri (Duygu Yakışan Arşivi, 12 Ocak 2014-18 Aralık 2016)

İnanç Turizmi

Kutsal yerlerin çeşitli dinlere mensup turistlerce ziyaret edilmesinin, turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi “İnanç Turizmi” olarak tanımlanmaktadır (Sargin, 2006: 3).

Türkiye'nin başkenti olan Ankara önemli inanç turizmi çekim merkezlerindedir. Özellikle de içerisinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması bunun en önemli etkenleri arasındadır. Bu medeniyetlerden kalan dini yapıtlar ve eserler bu şehri inanç turizmi kapsamında önemli bir noktaya taşımıştır. En çok ziyaret edilen ve en önemli sayılabilen yapıtlar ve eserler arasında “Hacı Bayram Cami ve Türbesi, Karacabey Cami, Arslanhane Cami, Augustus Tapınağı, Samanpazarı Sinagogu” bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018).

Ankara'nın inanç turizmi potansiyeli açısından yüksek olduğu ancak destinasyonların yeteri kadar tanıtılmadığını ve korunmadığıdır. Ayrıca Ankara'nın inanç turizmini tanıtım amaçlı programlar düzenlenirse yerel halk tarafından katılım sağlanacağı sonucu da ortaya çıkmıştır (Öner ve Cansu; 2018).

Ankara'da birçok türbede bulunmaktadır. Bu türbeler de inanç turizmi bağlamında birer destinasyon merkezi olarak ele alınabilir. Turizm iletişimi bağlamında Hatay'a ilişkin olarak minare ve çan kulesinin aynı karede olduğu fotoğrafla din ve hoşgörü teması vurgulanıyorsa Ankara için de Hacı Bayram Veli Camii, Augustus Tapınağı, Samanpazarı Sinagogunun aynı bölgede bulunması açısından hatta Augustus Tapınağı'nın hemen Hacı Bayram Veli Camii'nin yanından bulunmasıyla benzer bir iletişim stratejisi uygulanabilir. Üç ilahi dine ilişkin bir inanç turizmi planlaması yapmak için Ankara uygun bir şehirdir.

Festival Turizm

Festivaller, bir bölgede belirli periyotlarda toplumun kendine has bir değeri kutlamak veya bir olay ve kişiyi anmak amacıyla yürüttükleri kültürel, sanatsal ve sosyal içerikli etkinliklerdir (Giritlioğlu vd, 2015). Festivaller bir değer veya tema üzerine yapılan etkinlikleri kapsamaktadır. Kimi zaman festival yapılan bölgenin bir zirai ürünü,

bir kültürel unsuru olabildiği gibi sanatsal bir faaliyet ve de ticari bir etkinlik de olabilmektedir. Bu festivalin bir parçası olmak için yapılan turizm faaliyetleri festival turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmalarda bireylerin festivallere katılım amaçlarının; sosyalleşme, farklı kültürleri keşfetme, bir gruba ait olma güdüsünü gerçekleştirme ve güzel zaman geçirme gibi faktörler olduğu görülmüştür (Giritlioğlu vd, 2015).

Türkiye’de 1 yılda toplam 1254 festival düzenlenmektedir. Aşağıda, “Kültür” temalı festivaller yılda 508 adetle en çok düzenlenen festivallerdir. Kültür temalı festivallerden sonra en yüksek sayıda düzenlenen festivaller ise sırasıyla 284 ile Sanat, 205 ile yiyecek içecek ve 127 ile spor temalı festivallerdir. Türkiye’de düzenlenen festivaller sayıca fazla olmasına karşın bu festivallere yabancı turistlerin ilgisi ise oldukça sınırlıdır (Giritlioğlu vd, 2015).

Bilgili ve arkadaşları (2012) festival turizminin gerek ulusal gerekse uluslararası alanda çok turist çekebilecek bir etkinlik türü olduğunu belirterek şu noktaya vurgu yapmaktadır:

Günümüzde, enformasyon bolluğunun olduğu bir dünyada yaşanmaktadır. Bu nedenle ülke ve ürün tanıtımı bağlamında başarılı ve etkili olmak için; farklı olmaya, diğer enformasyonlardan (diğer bir deyişle rakiplerin mesajlarından) ayırt edilir ve dikkat çekici olmaya, ayrıca değişik iletişim kanallarının kullanılmasına gerek duyulmaktadır. Bu kapsamda; özel olaylar ülke markalaşmasında alternatif bir yöntem ve farklılaştırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Festivaller, kültürel/sanatsal/sportif organizasyonlar gibi özel olaylar, modern turizmi imajı oluşturmada kullanılan en önemli araçlarından biri olarak görülmektedir. Özel olaylar, turizm pazarında talebi artırmak, turistlerin ilgisini çekmek, imaj geliştirmek ve markalaşmak için bir halkla ilişkiler aracı olarak kullanılmaktadırlar. Günümüzde özel olaylar bir destinasyonun doğal ve fiziksel özelliklerinin önüne geçmeye başlamıştır. Turizm amaçlı festivaller 1950’lerden sonra düzenlenmeye başlamıştır. Günümüzde uzmanlaşmış bir dağıtım olanağı bulamayan bir düşünce, üretim metası ya da sanat yapıtının uzun süre yaşamını sürdürmesi çok güçtür.

Festivaller bu işlevi yaşatarak sürdürmeleri bakımından oldukça önemlidirler. Günümüzde, Rio festivali, Berlin Film festivali, Cannes Film festivali, buldukları ili dünyada marka haline getirmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının rakamlarına göre Türkiye’de her yıl 400 dolayında festival düzenlenmektedir. Ankara’da düzenlenen festival sayısı yılda 32 olarak ifade edilmektedir (Bilgili vd, 2012). Ankara’daki festivallere bakıldığında özellikle ürün bazlı festivallerin çokluğu dikkat çekmektedir: Ayaş Dut Festivali, Beypazarı Havuç Festivali, Güdül Üzüm Festivali, Çeltikçi Belediyesi Pirinç Festivali Kızılcahamam, Yenikent Kavun Festivali ve Kültür Şenlikleri, Güdül Kiraz Festivali, Şereflikoçhisar Tuz Festivali, Kutludüğün Gözleme Ayran Kültür ve Sanat Festivali, Beypazarı Kapama Şöleni, Kazan Kavun Pazarı, Kızılcahamam Su Festivali, Güdül Kapama Şöleni, Beypazarı Tarihi Evler El Sanatları Havuç ve Güveç Festivali, Ayaş Dut Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali, Hasat ve Kültür Festivali, Domates Festivali, Kalecik Karası Üzüm Festivali, Çorak Et Panayırı, Su Festivalidir.

Festivallerin turizm kapsamında değerlendirilebilmesi için en önemli faktörlerden biri yukarıda belirtildiği gibi tanıtımdır diğeri ise sürdürülebilir olmasıdır. Sürdürülebilir olması yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, iş dünyasının yanı sıra yerel halkın desteğiyle de olmaktadır. Festivallerin başarılı olmasında yerel halkın etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Yerel halkın festivalin başarı faktörlerini algılama şekli festivale destek verip vermemelerinde önemlidir. Dolayısıyla yerel halk festivalin önemli bir paydaşı olarak görülmeli ve karar alma mekanizmasına dâhil edilmelidir. Böylece yöre halkı da yapılan organizasyonun bir parçası haline gelir ve sahiplenme hissi kuvvetlenebilir (Sert, 2017).

Tayfun ve Arslan (2013) tarafından Ankara Alışveriş Festivali²² üzerine yapılan çalışma turizm açısından festivallerin önemini ortaya koymaktadır:

---

²² Ankara Shopping Fest (Ankara Alışveriş Festivali) Başkent Ankara’da 2012 yılı içerisinde 8 Haziran-1 Temmuz tarihleri arasında ilk defa düzenlenen bir organizasyondur. Festivalin stratejik ortakları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Valiliği, Ankara Büyükşehir Belediyesi,

Ankara'nın tanıtımında artık "Alışveriş Festivali" gibi etkinlikler yeterli bir şekilde kullanılmalıdır. Bu tür etkinliklerin bir destinasyona hem sosyo-ekonomik hemde turizm hareketliliği açısından sağladığı yararlar düşünüldüğünde Alışveriş Festivali gibi etkinliklerin Ankara'nın turistler için bir cazibe merkezi olması noktasında daha fazla düzenlenmesi ve daha etkili bir şekilde tanıtılması faydalı olacaktır. Alışveriş Festivali'nde ziyaretçilerin daha az memnun kaldıkları sokak ve cadde üzeri mekanlarla ilgili düzenlemeler yapılması ve bir sonraki festivalde bu mekanlardan daha memnun kalmaları sağlanabilir. Örneğin kaldırım ve ışıklandırmaların gözden geçirilmesi, cadde ve sokak üzeri mekanların çalışanlarına bilgilendirme seminerleri verilmesi gibi faaliyetlerin etkili olacağı düşünülmektedir. Ziyaretçilerin festival kapsamında daha az memnun kaldıkları bir diğer nokta ise Ankara'ya has yöresel ürünlerdir. Bu ürünlerin satışına ve sunumuna bir standart getirilmesi, hangi ürünlerin Ankara'nın yöresel ürünü olduğuna ve hangi ürünlerin öne çıkarılabileceğine karar verilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak "Ankara Shopping Fest" diğer adıyla Ankara Alışveriş Festivali ilk defa düzenlenen bir etkinliktir. Bu etkinliğin geleneksel hale gelmesi ve tanıtımının etkili yapılması gelecek yıllarda Ankara turizmi ve Ankara ekonomisi için olumlu sonuçlara yol açacaktır. Ankara'da turizmi geliştirme faaliyetlerinde festivaller gibi etkinliklerin önemli bir rol oynaması turizmi çeşitlendirme açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tayfun ve Arslan (2013) Ankara Alışveriş Festivaline ilişkin olarak Ankara Ticaret Odası istatistiklerine de yer vermiştir. Buna göre;

- Ankara'ya gelen yerli turist sayısı yaklaşık % 20 artmış,
- Esenboğa Havalimanı'ndan giriş yapan yabancı turist sayısında ise yaklaşık % 20'lik bir artış meydana gelmiştir.
- Konaklama sektöründe % 45'lik artış yaşanmış
- Konaklayan kişi sayısında ise % 10 civarında artış gerçekleşmiş

Ankara Ticaret Odası ve Giyim Sanayicileri Derneği bulunmaktadır. Bunların haricinde birçok firma tarafından festival için sponsor desteği sağlanmıştır.

- Bankalararası Kart Merkezi'nin (BKM) verilerine göre birçok sektörde geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre yüzde 70'lere varan artışlar olmuş
- Ankara'da cirosu en çok artan sektör % 70'le kuyumculuk olurken onu % 60'la gıda, % 43'le konaklama, % 39'la mobilya, % 34'le de havayolları takip etmiştir.
- BKM'nin verilerine göre Ankara'da shopping fest'e katılan işletmelerin ciroları ortalama olarak % 33 oranında artmıştır.

Tüm bu veriler göstermektedir ki doğru bir iletişim stratejisi ile yapılan etkinlikler şehrin tanıtımına ve ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ankara'da alışveriş festivalinin yanı sıra film ve sanat festivalleri de düzenlenmelidir. Cumhuriyetin başkenti olması nedeniyle de özellikle 23 Nisan ve 29 Ekim gibi resmi bayramlar da festival coşkusuyla kutlanmalı özellikle yerel turisti çekme noktasında birer faaliyet olmalıdır.

Yavaş Şehir Turizmi

Küreselleşmeyle her şeyin aynılaştığı ve hızlı tüketime bir başkaldırı olarak ortaya çıkan yavaş hareketinin bir uzantısı olan yavaş şehir akımı (cittaslow) yeni ve farklı anlayış getirmektedir. Buna göre; yerel değerlerin korunması, çevreyle saygı ve çevre dostu bir yaşam sürdürülmesi, tarihi ve doğal güzelliklerin korunması, altyapı çalışmalarının sürdürülebilirlik çerçevesinde olması bu hareketin temel çıkış noktalarındandır. Bu çerçevede cittaslow ağı tüm dünyada bu çerçevede hareket eden bu değerleri taşıyan şehirleri ağlarına katmaktadır. Ankara'nın Güdül ilçesi de bu ağın bir parçasıdır. Pek çok ülke ve şehir cittaslow ağına sahip bir kentlerinin olmasını marka değeri olarak sunmakta bu şekilde kendini konumlandırmaktadır. Ankara'da İç Anadolu Bölgesinin ilk ve tek cittaslow şehrine sahip olması açısından bunu turizm iletişimi planlamasına koymalıdır. Dünyada özellikle sadece cittaslow şehirlerini ziyaret eden turist grupları bulunmaktadır. Bu gruplara yönelik olarak da sosyal medya üzerinden tanıtım ve farkındalık çalışmaları yürütülmelidir.

Jeo turizm

Jeopark, aynı veya farklı türden jeolojik miras veya jeositlerin topluca bulunduğu, yaya gezme mesafesinden küçük olmayan, ziyarete açık, idaresi kurulmuş, özel doğa koruma alanlarıdır. Jeoparklar yerkabuğunun geçmişine ait çok sayıda belge (jeosit) bulundurdukları için bilimsel değerleri yüksektir. Bu belgeleri görmek isteyenlerin hedefi ve ziyaret yeri olmaları dolayısıyla jeoturizm potansiyeli taşırlar (Kazancı,2010). Kızılcahamam ve Çamlıdere bölgesinde mutlaka korunması gereken çok sayıda jeosit varlığı bulunmaktadır. Türkiye'nin ilk jeoparkı olma özelliği taşıyan Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı, 2006-2009 yılları arasında TÜBİTAK destekli Ankara Üniversitesi ve Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO) öncülüğünde, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (MTA), Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün paydaşlığı ile 16 Temmuz 2010'da açılmıştır. Böylelikle jeoturizm için ilk adımlar atılmış, ulaşımı kolay bazı jeositler düzenlenerek ziyarete açılmıştır (jmo.org.tr). 502ye yakın jeosit alanı bulunan parkta 23 proje kapsamında şimdilik 23 ayrı durak (jeosit) alanı ziyarete açılmıştır. 2000 metrekarelik alanı kapsayan Kızılcahamam-Çamlıdere jeopark alanı zengin çeşitliliği, yüksek dereceli bilimsel ve estetik değere sahip jeolojik mirası ile karakterizedir. Bunların ana kategorileri, jeolojik-jeomorfolojik yapı, doğa ve manzara varlığı, ulusal ve uluslararası düzeyde yer şekilleri, fosil alanları, volkanik şekilleri bünyesinde barındırmaktadır (Koçan, 2012).

Jeopark Alanındaki Jeosit Durakları şöyledir:

1. Sey hamamı
2. Güvem sütun bazaltları ve lav akmaları
3. Beşkonak balık, yaprak ve böcek fosilleri
4. Işıkdağı
5. Karagöl
6. Mahkemeagcin Köyü mağaraları ve Erken Roma Dönemi kiliseleri
7. Abacı Köyü peribacaları
8. Alicin Manastırı ve Kırmir Vadisi
9. Kızık
10. Kızık Köyü fayı
11. Pelitçik-Yahşihan Köyü silisleşmiş ağaç ormanı

12. Kızılcahamam sıcak su kaynakları
13. Soğuksu Milli Parkı andezitleri
14. Soğuksu Milli Parkı volkanik pişme zonu
15. Soğuksu Milli Parkı silisleşmiş ağaç fosili
16. Kızılcahamam madensuyu ve travertenleri
17. Taşlıca Köyü gelin kayası (Şekil 2e)
18. Taşlıca Köyü kaplumbağa kardeşler
19. Kazan memeli fosilleri
20. Çamlıdere tüfleri
21. Azaphane volkanitleri
22. Akyarma tüfleri
23. Özdere volkanitleri

Gastronomi Turizmi

Yemek kültürel etkileşimin en önemli unsurlarından biridir. Yerel kültürün tanınmasında, deneyimlenmesinde ve paylaşılmasında yemeğin önemli bir unsuru vardır. Yemek yemek insanların temel ihtiyaçlarından biri olduğu için kültürel olarak da önemli bir yere sahiptir. Günümüzde sadece yemek yeme üzerine turizm faaliyetleri yapıldığı bilinmektedir. Örneğin bir havayolu şirketi Gaziantep'te bir haftasonu kebab yemek üzerine bir seyahat planını reklamlarında yer vermişti. Sadece yemek kendi başına bir destinasyon çekiciliği yaratmaktadır. Kültür turizmin bir parçası olarak görülen yemek/mutfak/gastronomi turizmi olarak adlandırılan turizm çeşidinde bireyler arasında bir etkileşim ve yerel kültürün paylaşımı söz konusudur. Kentler kendilerini gastronomi şehri olarak konumlandırıp bu yönde turizm faaliyetleri planlayarak turizm gelirlerini artırmaya yönelik çalışma ve çaba göstermektedirler.

Ankara Ticaret Odası ve Ankara Patent Bürosu tarafından 2007 yılında yapılan Türkiye'nin Lezzet Haritası çalışmasında; Türkiye'nin yemek çeşitliliği bakımından en zengin mutfakları ortaya konmuştur. Buna göre; Türkiye'de 2205 adet yöresel yiyecek ve içecek çeşidi bulunmaktadır. Şehirlere göre dağılımında Gaziantep 291 çeşit yiyecek, içecek ve tatlı çeşidiyle Türkiye'nin en zengin mutfağına sahipken onu 154 çeşit yiyecek, içecek ve tatlı çeşidiyle Elazığ takip etmektedir Üçüncü sırada ise 93 çeşit yiyeceğe sahip olan Ankara, zengin mutfağına

sahip iller arasında yer almaktadır (Tuna ve Özyurt, 2018). Coğrafi işaret listesine giren Ankara'ya ait ürün listelerine bakıldığında ise Ankara Tavası, Ankara Döneri, Ankara Erkeç Pastırması, Beypazarı Kuru, Kalecik Karası Üzümlü, Çubuk Turşusu, Kızılcahamam Bazlaması ve Ankara Simididir (<https://www.ci.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=06> 2014).

Ankara'nın bu gastronomi potansiyeline rağmen yeterli düzeyde faydalanılmadığı görülmektedir. Özmenli (2020) tarafından yapılan Ankara İli Gastronomi Turizmi Gelişmişlik Düzeyinin Değerlendirilmesi başlıklı çalışmada bu durum tüm ayrıntılarıyla ortaya konmuştur. Buna göre;

1. Ankara'daki gastronomik ürünleri tanıtan web sitelerinin yetersizdir.
2. Ankara'da ki gastronomik ürünleri içeren seyahat broşürlerinin yetersizdir.
3. Ankara'daki gastronomik yerel ürünlerin tanıtım ya da promosyonunun yetersizdir.
4. Ankara'daki gastronomik yerel ürünlerin tescilli marka sayılarının yetersizdir.
5. Ankara'da ki gastronomik yerel ürünlerin sunum tarzlarının kendine özgü değildir
6. Ankara'daki yerel gastronomi aktivite ve etkinliklerinin yeterli düzeyde değildir.
7. Ankara'daki turistlere yönelik gastronomik yerel ürünlerin tanıtılma çabasını yeterli düzeyde değildir.
8. Ankara'daki gastronomik yerel ürünlerin sunum kalitesinin iyi seviyede değildir.
9. Ankara'daki yerel içeceklerin günümüz koşullarına ve taleplerine hitap edecek şekilde uyarlanmamaktadır.
10. Ankara'da ki yiyecek ve içeceklerin festival gibi yerel aktivite ve etkinliklerin tanıtımının yapılmamaktadır.
11. Ankara'daki doğal yemek konseptli tatil olanaklarının yeterli değildir.
12. Ankara'da ki turistik gastronomi broşürlerinin ve internet sitelerinin birkaç yabancı dile çevrilmemektedir.
13. Ankara'da ki gastronomi broşürlerinin görsel açıdan zengin değildir.
14. Ankara'da turistlere yönelik yöresel yemek pişirme kursları yoktur.
15. Ankara'da belli gastronomik ürünlere yönelik rotalar yaratılmamıştır.
16. Ankara'da gastronomi müzesi bulunmamaktadır.

17. Ankara’da yerel gastronomi ve gastronomi turizmi toplulukları bulunmamaktadır.
18. Ankara’da ki yerel gastronomik ürünlerin ulusal ve uluslar arası medyada yeterince yer almaktadır.
19. Ankara’da mutfak kültürüne ilişkin çeşitli bilgilendirme faaliyetleri yoktur.
20. Ankara’da sunulan menülerde yerel yiyeceklerin yeterli düzeyde değildir.
21. Ankara’da yerel düzeyde gastronomik ürün tedarikçi sayısının yeterli değildir
22. Ankara’da özgün yiyecek içeceklerle ilişkin reçetelerin bulunduğu kitap sayısının yeterli değildir.

Özmenli’nin (2020) Ankara’nın gastronomik turizmüne yönelik eksik ve yetersiz kalınan noktaları işaret eden çalışması bir yol haritası da sunmaktadır. Eksik ve yetersiz kalan alanlara yönelik çalışmalar yapılması gastronomi turizminin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bir iletişim stratejisinden zayıf noktaların tespiti önemlidir. Bu açıdan bakıldığında gastronomi turizmi iletişim stratejisi için bu çalışma için büyük bir kısmını yapmıştır. Bu eksiklikleri giderecek paydaşlar için önemli bir kılavuz niteliği taşımaktadır.

Turizm iletişiminin basamakları

İlk basamak: potansiyeli belirlemek

Yukarıda Ankara’nın turizm potansiyeline ilişkin unsurları ortaya konulmuştur. Her türlü turizm faaliyetine ilişkin Ankara’nın büyük bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir.

İkinci basamak: Yerel destek

Ne kadar potansiyele sahip olsa da bu potansiyeli harekete geçirecek ekonomik kaynak sağlansa da beşeri kaynak olan yerel halkın desteği olmadan bir turizm faaliyetinin başarılı ve sürdürülebilir olması zordur. Bu açıdan yerel destek önemlidir. Yöre insanının turizme olan yaklaşımlarının bilinmesi, turizmi nasıl algıladığı ortaya konması, turizmin gelişmesine hazır olup olmadığının belirlenmesi, gelen turistlerle iletişimin nasıl olacağına saptanması ve turizm olayından beklentisinin neler olduğunun öğrenilmesi önemlidir. Yerel halk turizmin bölge ekonomisini geliştireceğine inanmıyorsa, planlanan turizm potansiyelinin gerçekleşeceğine yönelik bir algıya sahip değilse,

turizmin bölgenin tarihi, toplumsal ve kültürel değerlerine zarar vereceğini düşünüyorsa ne kadar çabalanırsa çabalansın turizmin gelişme potansiyeli olmaz. Bu yüzden yerel halkın desteği önem arz etmektedir.

Üçüncü basamak: Ekonomik ve kültürel gelişim

Gerek tarihi gerek doğal gerekse alternatif turizm anlamında çok geniş turizm potansiyeline sahip olan Ankara'nın bu potansiyelle aynı ölçüde turizm geliri elde etmemektedir. Avrupa'da birçok başkent turizm geliri anlamında ülkelerinin turizm lokomotifi olmuş durumdadır. Bu bakımdan ekonomik ve kültürel anlamda gelişim sağlanması gerekmektedir. Bunun için gerek Ankara merkez gerekse Ankara'nın ilçeleri bir bütün olarak ele alınmalı bütüncül bir turizm destinasyon planı oluşturulmalı, marka değeri de bu bütüncül yapıda belirlenmelidir. Gerek mutfağı gerek Cumhuriyetin Başkenti olması, Kurtuluş Savaşındaki yeri, doğal ve güzellikleri ve Ankara'ya has endemik unsurları önplana çıkarılmalıdır. Bu Ankara Kedisi, Ankara Keçisi, Gölbaşı Andezit Taşı, Ankara Tavşanı, Kalecik Karası gibi Ankara'nın adıyla özdeşleşmiş doğal ve kültürel sembollerin reklam ve tanıtım faaliyetlerinde daha etkin kullanılması sağlanmalıdır. Yerele özgün ürünlerin turistik ürüne dönüştürülmesi ve yerel ürünlerin kullanılması da hem kültürel unsurların sürdürülebilirliği hem de ekonomik gelişime katkı sağlayacaktır.

Dördüncü basamak: Tanıtım ve farkındalık çalışmaları

Altyapısal olarak her unsuru hazır hale getirseniz bile bu unsuru insanların dikkatine sunmazsanız, beklediğiniz geri dönüşü alamazsınız. Turizm faaliyetlerinin de bu anlamda reklam ve halkla ilişkiler faaliyetlerine ihtiyaçları bulunmaktadır. Örneğin bir festival planladığınızda onun ilgi çekmesi için daha etkin bir şekilde uluslararası ziyaretçilere tanıtımının yapılması sağlanmalıdır. Bunun için çeşitli profesyonel tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmelidir. Günümüzde internet ve sosyal medya bu açıdan önemli tanıtım enstrümanları olarak dikkat çekmektedir. Gerek yerli gerekse yabancı turistleri çekmek için uygun websayfaları ve de sosyal medya sayfaları ve paylaşımları yapmak önemlidir. Aynı durum sadece festival turizmi için değil her türlü turizm organizasyonunda ve planlamasında yapılmalıdır. Medya görünürlüğü, tanıtım broşürleri sayfaları, çeşitli şehir ve ülkelerin havalimanlarında şehir meydanlarında outdoor

reklam uygulamaları, etkin ve etkileşimi yüksek sosyal medya hesapları iletişim atılması gereken öncelikli adımlardır. İletişim açısından bir diğer unsurda o şehri tanımlayacak bir turizm sloganının olmasıdır. Ankara şehrinin bir turizm sloganı yoktur. Öncelikli olarak bir turizm sloganı belirlenmelidir. Bu slogan belirlenirken bir yarışma düzenlenebilir ve farkındalık artırılabilir.

Beşinci basamak: Paydaş desteği

Turizm planlamasında yerel halkın kabulünün ne denli önemli olduğuna değinmiştik. Paydaşlardan biri yerel halkken diğerleri ise yerel yönetimler, iş dünyası, sivil toplum kuruluşları, kalkınma ajansları ve üniversitelerdir. Yüksek kaliteli ürünler sunmak, turistlerin deneyimlerinin beklentilerinin üzerine çıkarmak, yerel halkın insanının değerlerini korumak, yerel mimarının ve yerel kültürün sürdürülebilirliğini sağlamak, doğal kaynakları, tarihi, kültürel ve estetik değerleri korumak gibi unsurlar ancak yukarıda sayılan paydaşların işbirliği ve katılımıyla gerçekleşebilecektir. Bu bağlamda; doğal güzelliklerin ve kaynakların öne çıkarılması, sosyal gelişim, sosyal etkinliklerin öne çıkarılması, sosyal gelişim, sosyal etkinliklerin öne çıkarılması, yerel halkın yerel değerlere ilişkin eğitim ve bilinçlendirilmesi, yerel ürünlerin daha fazla öne çıkarılması, altyapı ve üstyapı olanaklarının geliştirilmesi tüm paydaşların birlikte hareket ederek bilgi alışverişinde bulunmasıyla gerçekleşecek bir durumdur.

Paydaş olarak üniversitelere ayrı bir parantez açılmalıdır. Literatüre bakıldığında Ankara'nın turizm potansiyeline ilişkin hemen hemen her unsurun yer aldığı ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Bu bilimsel kaynak turizm iletişimi stratejisinin belirlenmesinde kılavuzluk edecek niteliktedir. Turizme yönelik bilgi ve potansiyel belirleme kaynağı olmasının yanı sıra üniversiteler; yerel halk, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde yürüteceği projelerle de altyapı desteği verecek kurumlar olarak da vardır. Ankara'nın turizm iletişim stratejisi bu beş basamaktaki çalışmaların ayrıntılı olarak yapılmasıyla mümkündür.

Kaynakça

1. Aliğaoğlu, Alpaslan. "Savaş Alanları Turizmi için Tipik Bir Yer: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı". *Milli Folklor* Cilt 20 Sayı 78 (2008): 88-104.

2. Bilgili, B., Yağmur, Ö., & Yazarkan, H. (2012). Turistik Ürün Olarak Festivallerin Etkinlik Ve Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Erzurum-Oltu Kırdag Festivali Örneği). *International Journal Of Social And Economic Sciences*, 2(2), 117-124.
3. Boyraz, S. Yedek, Ö. Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı Erişim: https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/864d49a6d4e59c3_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD
4. Giritlioğlu, İ., Olcay, A., & Özekici, Y. K. (2015). Bir Turizm Çeşitliliği Olarak Festival Etkinliklerinin Sınıflandırılması: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Arastirmalari Dergisi*, (13)
5. Kazancı, N. (2010). Jeolojik Koruma (Kavram ve Terimler), Jemirko ve TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları, pp.60, Ankara.
6. Keskin Köylü, M. (2017). "Tuz Gölü'nün Finansal Yatırım Değeri ve Ekonomik Büyümeye Katkısı", Vol:3, Issue:15; pp:127-137 (ISSN:2149-8598).
7. Koçan, N. (2012). Ekoturizm ve sürdürülebilir kalkınma Kızılcahamam Çamlıdere Ankara jeopark ve jeoturizm projesi.
8. Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi / The Black Sea Journal of Science ISSN: 1309-4726 İlkbahar / Spring 2012 Yıl / Year: 3 Cilt / Volume: 2 Sayı / Number: 6 Sayfa/Page 69-82.
9. Köşker, H., Albuz, N., & Ercan, F. (2019). Türkiye'de Turistik Talebin En Fazla Olduğu 10 Kentin Marka Kimlikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1).
10. Öner, S., & Cansu, E. (2018) Ankara'nın İnanç Turizmi Potansiyeli Ve Yerel Halkın İnanç Turizmi Bakış Açısına Yönelik Çıkarımsal Analizi Faith Tourism Potential In Ankara And Inferential Analysis Of Local People From The Perspective Of Faith Tourism. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 8(1), 84-105.
11. Özmenli, C. (2020). Ankara İli Gastronomi Turizmi Gelişmişlik Düzeyinin Değerlendirilmesi, Atılım Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
12. Sert, A. N. (2017). Yerel Halkın Festivallerin Başarı Faktörlerini Algılamalarına Yönelik Bir Çalışma: Beypazarı Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Derg.*1(2), 29-44.
13. Tayfun, A., & Arslan, E. (2013). Festival turizmi kapsamında yerli turistlerin Ankara Alışveriş Festivali'nden memnuniyetleri üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 191-206.
14. Tuna, M., & Özyurt, B. (2018). Ankara'da gastronomi turizminin değerlendirilmesi: Nitel bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), 73-87.
15. Usta, N., & Zaman, M. (2015). Kızılcahamam İlçesinin Turizm Potansiyeli Ve Geliştirilmesi. *Eastern Geographical Review*, 20(34).
16. Ünlüören, K., Kızanıklı, M.M. (2017). Ankara'nın Turizm Potansiyeli (171-212) Şehir Ekonomisi Ankara Şehir Araştırmaları Editörler: M. Kar ve M.A. Sarıkaya, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın Dairesi Başkanlığı Yayınları.
17. Yakışan Sönmez, D. (2016). Ankara Tarihi Kent Merkezi Örneğinde Taşınmaz Kültürel Miras Yönetim Modeli Gazi Ün. Fen Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
18. Yılmaz, M., & Atay, Ö. (2019). Ayaş'ta Termal Turizm Potansiyeli ve Çevresel Etkileri Erişim: https://www.researchgate.net/profile/Mutlu_Yilmaz2/publication/330038984_Ayas'ta_Termal_Turizm_Potansiyeli_Ve_Cevresel_Etkileri/links/5c2f4c05299bf12be3ac570d/Ayasta-Termal-Turizm-Potansiyeli-Ve-Cevresel-Etkileri.Pdf

**MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN ÖRNEK KÖYLER
PROJESİ KAPSAMINDA AHI MES'UD (ETİMESGUT)'UN
ANKARA ŞEHİR GELİŞİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ**

Mehmet ŞAHİNGÖZ

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi ABD, e-mail:
mehmetsahingoz@gmail.com ORCID: 0000-0002-4186-7626

Tekin ÖNAL

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBF, Tarih Bölümü, e-mail:
tekin_onal@hotmail.com ORCID: 0000-0002-8746-1445

Özet

Temsil Heyeti'nin 27 Aralık 1919 tarihinde Sivas'tan Ankara'ya nakledilmesiyle Milli Mücadele'nin idare merkezi haline gelen Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin de burada açılmasıyla ülkenin yeni yönetim merkezi olmuştur. Bu şekliyle İstanbul'un en büyük rakibi haline gelen Ankara, bir taraftan kıt imkânlarla imar edilmeye, diğer taraftan da Anadolu'nun diğer şehirlerine örnek gösterilmeye başlanmıştır. Ancak ilk dönemde şehrin gelişimi, özellikle kale etrafı ve Mustafa Kemal Paşa'nın ikamet ettiği Çankaya taraflarında yoğunlaştığı için sürekli artan nüfus şehre dengeli bir şekilde yerleştirilememiştir. Bunun yanında savaş sonrası imzalanan antlaşmalar gereği mübadele yoluyla şehre gelen göçmenlerin barınma problemi de ortaya çıkmıştır.

Bu noktada Mustafa Kemal Paşa'nın “örnek köyler projesi” kapsamında, tarıma elverişli ve ulaşım yollarına yakın araziler yerleşime açılmış ve ilk örnek köy Ahi Mes'ud (Etimesgut) olmuştur. Amaç, her yönüyle kalkınmış, bayındır bir ülke meydana getirmek olarak beyan edilmiş, bunun için tarımsal gelişim kaçınılmaz görüşmüştür. 1920'li yıllarda Türkiye'de nüfusun çoğunluğunun tarımla geçimini sağladığı göz önüne alınırsa, niçin köylerin kalkınmasına büyük önem verdiği anlaşılabilir. Bu çalışmada Ahi Mes'ud (Etimesgut) örnek köyündeki gelişmelerin Ankara'ya yansımaları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Örnek köy, Ahi Mes'ud, Etimesgut, şehir tarihi

**THE IMPORTANCE OF AHI MES'UD (ETİMESGUT) İN
ANKARA CITY DEVELOPMENT WITHİN THE SCOPE OF
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'S MODEL VİLLAGES
PROJECT**

Abstract

Representative Council on 27 December 1919 from Ankara to Sivas transmitted by the National Struggle become the administrative center of Ankara, Turkey's Grand National Assembly has been the country with the opening of the new headquarters here. Ankara, which has become the biggest rival of Istanbul in this way, has begun to be built with scarce means on the one hand and shown as an example to other cities of Anatolia on the other. However, since the development of the city in the first period was concentrated around the castle and Çankaya, where Mustafa Kemal Pasha resided, the ever-increasing population could not be placed in the city in a balanced way. In addition, the accommodation problem of the immigrants who came to the city through exchange in accordance with the treaties signed after the war emerged. At this point, within the scope of Mustafa Kemal Pasha's "model villages project", land suitable for agriculture and close to access roads was opened to settlement and the first example village was Ahi Mes'ud (Etimesgut). The aim has been declared as to create a developed and prosperous country in every aspect, and agricultural development is inevitable for this. If in the 1920's the majority of the population in Turkey Given that provide livelihood to agriculture, it is understandable why attaches great importance to the development of the village. In this study, the reflections of the developments in Ahi Mes'ud (Etimesgut) sample village on Ankara will be tried to be put forward.

Keywords: Ankara, Model Village, Ahi Mes'ud, Etimesgut, city history

Giriş

İçinde yaşadığımız çağın bize sunduğu muazzam gelişmelerin, haberdar olabildiğimiz kısmının dahi baş döndürücü bir hıza eriştiği, “dışlayıcı” bir hayat. Bu hayatın içinde kendini nasıl konumlandıracağını, geçmiş zamandaki türdaşlarının yaptığı gibi içgüdüsel olarak kavrayamayan modern insan, mekânın ayırdına varmakta zorlanıyor, böylelikle yaşadığı kenti de tarihsel bağlamından kopuk bir “nesne” olarak algılıyor.

Faulkner, *Yatağında Ölümler* isimli romanında insanın asıl sorununun, ağaçlar gibi köklerinin olmaması olduğunu söyler; onlar hayatı kökleri ve gökyüzüne doğru uzanan dallarıyla dikey olarak yaşar; insansa gün geçtikçe daha da çok dağılmış bir şekilde, yatay olarak... Müzelerin mezarlıklara, tarihi kalıntıların çöplüklere dönmesinin sebebi bu olsa gerek.

Hiç kuşkusuz, Ankara da tüm bu değişimden payına düşeni almış bir şehir. Sahip olduğu geçmiş, tüm bunların yanı sıra, biraz ezeli rakibi İstanbul’un şaşaası altında ezilmiş olduğundan, biraz da değişen politikaların çevik manevralarına ayak uyduramadığından; sonunda günlük hayatın arbedeye dönmüş karmaşası içinde gözden kaybolmuş, sindirilmiş. Örneğin, Augustus Tapınağı M.Ö. VII. yüzyıl dolaylarında,

Anadolu’nun kadim tanrıçası Kibele’nin evinin bulunduğu inanan tepede inşa edilmiş, ona adanmış sade bir sunakken; binlerce yıllık bir evrimle önce pagan tapınağına, sonrasında kiliseye ve nihayetinde medreseye dönüştürülmüş; çatısına dokunduğu Hacı Bayram-ı Veli Camii sayesinde günümüze değin uzanan binlerce yıl boyunca kesintisiz olarak kullanılmış bir tapınma alanı.

Duvarlarında, Roma’nın ilk imparatoru Augustus’un siyasi vasiyetnamesinin günümüzde okunabilen nadir kopyalarından birinin bulunuyor olması da onu yalnızca Türkiye değil, dünya tarihi açısından da önemli bir eser haline getiriyor. Peki, ama yıllardır Ankara’da yaşıyor olanların arasında dahi, Augustus Tapınağı’nın varlığından haberdar olan kaç kişi bulunabilir?

Bunun gibi, şimdinin nüvelerini taşıyan geçmişi, zamanın ve daha çok da insanın yıkıcı etkilerine dayanabildikleri ölçüde gözler önüne seren birçok eser sayılabilir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2011 yılsonu verilerine göre, Ankara 556'sı arkeolojik olmak üzere, toplam 602 adet arkeolojik, kentsel, doğal ve tarihi sit alanına sahiptir.

Her çağda önemini korumuş olan Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına tanıklık etmiş, hatta ona ev sahipliği yapmıştır. Atatürk ve beraberindekiler, Milli Mücadeleye büyük destek veren Ankaralılarla birlikte, Hacı Bayram-ı Veli Camii'nde kılınan cuma namazının ardından, Ankara halkının kendi evlerinin ve inşa halindeki bir ilkokulun kiremitleri ve sıralarıyla tamamlanmış olan Birinci Meclis'e yürümüş, Milli Mücadelenin en önemli olaylarından birini gerçekleştirmişlerdir. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması, Roma Barışı döneminde tarihinin en parlak zamanlarını yaşamış, sonraki yüzyıllarda salgın hastalıklar, kıtlıklar, yangınlar ve nihayet savaş yüzünden harap bir kasabaya dönmüş olan Ankara'yı tüm dünyanın yeniden gözlerini çevirdiği "küllerinden doğmuş" bir şehir haline getiren gelişmelerin ilkidir. Ankara'nın en parlak zamanlarının anısını taşıyan geçmişinin şahlanışı, beraberinde tüm ülkeye yeni bir hayat taşımış olan Cumhuriyetin yine bu Meclis'te ilanidir.

Yüzünü Batı'ya dönen, "muasır medeniyetler"e yetişme telaşı ve zaman kaybetme korkusuyla her tarafı inşaatlarla dolan Ankara'da bu dönemde yapılmış eserler "İstanbul'a meydan okumanın ve Anadolu'ya çekilmenin" birer simgesi olarak halen varlıklarını devam ettirmektedirler. Maliye Bakanlığı Eski Binası, Türkiye İş Bankası Eski Genel Müdürlük Binası, Sümerbank Eski Genel Müdürlük Binası, Valilik Binası, Zafer Anıtı, Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Mahmutpaşa Bedesteni ve Hanı), Eski Devlet Konservatuvarı, Gençlik Parkı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Tarih Kurumu Binası, Resim Heykel Müzesi, Etnografya Müzesi, Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası, Devlet Tiyatroları Eski Binaları, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlük Binası, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Binası, Devlet Konuk Evi/Ankara Palas, İkinci Meclis, Ankara Garı,

Kültür Bakanlığı Binası (Eski Tekel Binası)... Bu binaların, müzelerin, parkların her biri Cumhuriyetin yeni ülküsünün birer kanıtı olarak Türkiye tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Tüm bu sayılanların yanı sıra Ankara'nın tarihi kent merkezi, geçmişten günümüze evrilen hayatın kesintisiz olarak aktığı, geçmişin nüvelerinin şimdinin hayhuyunda kendini belli ettiği birçok meydana, çarşı ve pazara, hanlara (Samanpazarı, Atpazarı, Koyunpazarı, Ulus Sebze ve Meyve Hali, Anafartalar Caddesi, Çıkırıçılar Yokuşu, Hergele/n Meydanı, Avizeciler, Bakırcılar Sokağı, Çengelhan, Çukurhan, Pilavoğlu Hanı, Yeni Han, Kıbrıs Hanı, Pirinç Hanı), hamamlara (Tarihi Şengül, Karacabey, Eynebey Hamamları), müzelere (Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Resim ve Heykel Müzesi, Etnografya Müzesi, Atatürk Milli Mücadele Konutu ve Gar Müzesi, Kurtuluş Savaşı Müzesi, Cumhuriyet Müzesi, Ulucanlar Cezaevi Müzesi, Rahmi Koç Müzesi), Ankara'nın tarih boyunca kozmopolit olagelmiş yapısını ima eden Yahudi Mahallesi ve sinagoguna, eski Ankara evlerinin ve yaşantısının canlandırıldığı Hamamönü'ne de ev sahipliği yapmaktadır.

Özetle; Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Galatlar, Romalılar, Bizanslılar, Danişmentliler, Selçuklular, İlhanlılar, Eratnaoğulları, Karamanoğulları, Ahiler, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerini içeren üç bin yıla varan tarihi boyunca kesintisiz bir yaşama mekân olmuş Ankara, bunu ortaya seren eserlerinin bilinir olmasını fazlasıyla hak eden bir kenttir. Ankara'nın unutulmuş, es geçilmiş tarihinin günümüz insanına, öncelikle her gün ona tanık olan insanlara anlatılması, böylelikle hak ettiği değeri ve saygıyı yeniden ve bir daha kaybetmemek üzere kazanması insanlık tarihine karşı bir borçtur.

Ankara, kartpostalların değil, umudun güzel şehri! Yokluğu, açlığı, sefaleti yenen bozkır inadı! İlkçağlardan beri Anadolu'nun bir ucundan diğer ucuna giden yolcuların uğrak yeri... Garnizonların, ruhuna huzur arayanların, açlıktan kırılıp geriye tek bir iz bile bırakamayan fakir fukaranın, ama en çok da kan rengi bayrağın gölgesinde yeni bir hayat var edenlerin şehri.

Bazı şehirlerin ne zaman, kimler tarafından kuruldukları bilinmez. Tarihi neredeyse üç bin yıla ulaşan Ankara gibi bir şehirden bahsettiğimizdeyse geçmişî şekillendiren krallar, tanrılar, oğullar, babalar birbirlerine karışır. Tarihte yol almak çoğu zaman, karşımıza çıkanın kim olduğunu anlamak için bilmediğimiz dillerdeki fısıltuları dinlemek zorunda kaldığımız sisli bir ormanda yürümek gibidir. Belki de emin olabileceğimiz tek şey var; tarih kralların, kraliçelerin, liderlerin rüyalarını gerçeğe çevirmek için gösterilen çabadır. Efsanelerden birine göre büyük Frig Kralı Midas, bir gece rüyasında nerede bir gemi çapası bulursa orada bir şehir kurması gerektiğini görür. Midas'ın gemi çapasını bulduğu, o günlerden beri rüyaları gerçek kılan yer işte burasıdır. Ünlü “Kral Yolu”nun da Ankara'dan geçmesi, şehri önemli bir ticaret merkezi haline getirdiği bilinir.

Bugün doğusunda Kırıkkale ve Kırşehir, kuzeyinde Çankırı, kuzeybatısında Bolu, batısında Eskişehir, güneyinde ise Konya ve Aksaray illeri ile çevrilmiş olan Ankara'ya dört kapıdan girilirdi. Doğuya açılan kapıya Erzurum kapısı, Ulus'taki Osmanlı Bankası'nın bulunduğu yere İzmir Kapısı denirdi. İş Bankası binasının olduğu yerde Kayseri Kapısı, bugün Dışkapı olarak bilinen yerde de İstanbul Kapısı vardı. Ankara'ya giriş çıkışlar bu kapılardan yapılırdı ve buralar dışında şehre giriş çıkış yapanlar kendilerini Kadı'nın karşısında bulurdu.

1. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ankara

XIX. yüzyılda sanayi ve ticarete görülen çöküşle birlikte, kentin dışarıya göç vermesine rağmen, nüfusunda önemli dalgalanmaların olmayışı bu dönemde Ankara'nın Vilayet Merkezi haline getirilmesine bağlanabilir. 1836'dan önce Anadolu Eyaleti'nin bir sancağı olan Ankara, bu tarihten itibaren yeni kurulan Ankara Vilayeti'nin Merkez Sancağı olmuştur. Böylece hem idari ve askeri kadroların genişlemesi hem de merkezi harcamaların artması nüfusun azalmasını önlemiştir (Yavuz, 1952: 195). Yüzyılın sonlarında dış dünyada meydana gelen sosyo-ekonomik ve politik nedenlerle Ankara önemli bir değişim sürecine girmiştir. Ankara Valisi Abidin Paşa (1886-1894) döneminde gerçekleştirilen imar hareketleri şehrin fiziki değişimini de hızlandırmıştır. Bu süreçte ulaşım teknolojisindeki gelişmeler,

Avrupa'ya bağlanan demiryolu hatlarının Anadolu'ya ulaşmasında etken rol oynamıştır. Bu bağlamda 1892'de demiryolu ile İstanbul'a bağlanan Ankara'da sosyo-ekonomik değişim kaçınılmaz olmuştur. Böylece tarımın ticarete açılması sağlanmış, yolcu ve mal taşımacılığı gelişmiş, kentin idari ve ticaret merkezi (daha çok Ulus Meydanı ve çevresinde) gelişmiş ve bu merkez batıya, yani İzmir ve İstanbul kapılarına doğru kaymıştır (Sönmez, 2016: 217-218).

Demiryolu hattı, istasyondan şehir merkezine İstasyon Caddesi ile bağlanmıştır. İstasyon, bilet gişesi ve bekleme salonu olmak üzere iki binadan meydana gelirken, caddeden merkeze ulaşım arabalarıyla sağlanmıştır. Caddenin sağında inşaatı yeni başlamış olan 'Ankara Palas' yer alırken, sol tarafında da yine inşaatı yeni başlamış olan 'Halk Fırkası Mahfeli' (İkinci Meclis Binası) yer almıştır. Caddenin sonu ise sağda 'Millet Bahçesi', solda 'Türkiye Büyük Millet Meclisi' olmak üzere, Taşhan Meydanı'na (adı daha sonra Hâkimiyet-i Milliye Meydanı olacak) uzanmıştır. Taşhan Meydanı, ismini 'Taşhan' isimli yapıdan alırken, meydan Ankaralıların gösteri alanı ve kurtuluş günlerinin kutlandığı bir yer olarak kullanılmıştır (Cumhuriyet ve Başkent Ankara, 2007: 40-41).

Diğer yandan şehrin gelişimi konut yapımında herhangi bir değişime neden olmazken, dönem sonunda memuriyetin öneminin artmasına binaen devlet dairelerinde önemli bir artış gözlenmiştir. Tabii aynı dönemde Kırım ya da Balkanlar'dan kitleler halinde başlayan göçlerle birlikte planlı göçmen mahalleleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Anadolu'nun göç alan kentlerinde diğer mahallelerden ayırt edilebilen bu mahalleler (Ankara'da Boşnak Mahallesi) ızgara planlı ve dik açılı yol şemalarına sahip olmuştur (Özcan, 2010: 165-166).

1907 tarihli Vilayet Salnamesinde Ankara'daki toplam konut sayısı 6.518 olarak verilirken, 1 un fabrikası, 10 kiremithane, 1 gureba hastanesi, 1 kız ortaokulu, 2 erkek lisesi, 65 ilkokul, 1 Mekteb-i Mülki, 1 Mekteb-i İdadi, 1 Mekteb-i Hamidi ve 1 de Mekteb-i Sanayi olduğu anlaşılmaktadır (Sönmez, 2016: 223). Ancak 1917 yılında kent merkezinde büyük bir yangın meydana gelmiş ve şehrin en önemli merkezlerinden Hisarönü Mahallesi ile Çıkrıkçılar Yokuşu, Bedesten, Saraçlar Çarşısı

ve At Pazarı'nın yanmasıyla sonuçlanmıştır (Aydın, 2005: 336). Üç gün süren ve Refik Halit'in ifadesiyle "yakacak bir şey kalmadığı için" sönen yangın, şehrin neredeyse üçte ikisini yok etmiştir (Yavuz, 1980: 24). Bu yangınla birlikte büyük zarar gören Işıklar Caddesi, Konya Sokak ve Anafartalar Caddesi arasında kalan bölüm Ankara'nın ilk yapılaşmalarının görüldüğü alanlardır.

Şüphesiz yangınlar, kıtlıklar, ölümcül hastalıkların yanında şehirlerin tarihini ve kaderini belirleyen savaş gibi önemli bir faktör daha vardır. 1914 yılında Avrupa'da başlayan ve kısa zamanda tüm dünyayı saran Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin ve onun kadim anayurdunun kaderini de tayin edecektir. Savaşa kayıtsız kalması mümkün olmayan devlet, Almanya'nın yanında savaşa dâhil olmuş, ancak dört yılın sonunda kaybeden tarafta yer almıştır. Savaş sonunda mağlup devletlere imzalatılan antlaşmalar hiç de adil olmamış ve başta Osmanlı Devleti olmak üzere, mağlupların tüm yurtları işgale karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı Devleti imzaladığı Mondros Mütarekesi ile ülkenin tüm stratejik noktalarını İtilaf Devletleri'nin işgaline açık hale getirirken, bağımsızlıktan ödün vermemeyi şiar edinmiş Türk Milleti, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yeni bir Milli Mücadeleye girişmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a geçişiyle fitili ateşlenen Milli Mücadele hareketi, kısa zamanda tüm ülkede taraftar bulmuş ve vatanın bağımsızlığı, milletin bölünmez bütünlüğü için yeni bir savaşa girilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Havza, Amasya, Erzurum ve Sivas gibi stratejik noktalarda mitingler düzenlemiş ve halkın bilinçlenmesi sağlanmıştır. Erzurum'da Doğu illerini temsil etmesi için oluşturulan Temsil Heyeti, Sivas'ta tüm yurdu temsil eder hale getirilmiştir. Böylece Milli Mücadele hareketi sistematik bir resmi hüviyet kazanmış ve Temsil Heyeti kendisine güvenle çalışabilecek bir yer aramaya başlamıştır. İşte bu noktada devreye Ankara Belediye Meclisi girmiş ve Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Ankara'ya davet edilmesine karar vermiştir.

Temsil Heyeti'ni karşılama töreninde en önemli yeri Seğmen alayı almıştır. 700'ü yaya, 3.000'i atlı olmak üzere, toplam 3.700

seğmenden oluşan alay üç gruba ayrılmıştır. Birinci grubun başında dev cüsseli Güveçli İbrahim Ağa, ikinci grubun başında Türkmen Hacı Hüseyin, üçüncü grubun başında da Karabiber'lerin Rifat Ağa yer almıştır. 30 zurna ve 50 davulun bulunduğu karşılayıcıların ardından da çeşitli tarikatlara mensup dervişler gelmiştir. Bunlar arasında Nakşibendî dergâhı, Sadi dergâhı, Kadiri dergâhı, Mevlevi Dergâhı, Hacı Bayram Müritleri bulunmuştur. Daha arkada esnaf Ahilerinden Keçeciler, Bakırcılar, Demirciler, Urgancılar, Saraç ve Kunduracılar, Terziler, Sofucular ve Dokumacılar kendilerine özgü bayraklarıyla alayı izlemiştir.

Heyetin Ankara'ya gelmesiyle zengin bir geçmişe sahip, fakat ekonomisi neredeyse çökmüş şehrin kaderi yeniden değişmeye başlamıştır. Milli Mücadele'nin başladığı sıralarda Anadolu'nun ortasında çorak, bakımsız ve kerpiç evlerle dolu, dar sokakları olan küçük bir şehir görünümünde olan Ankara (Ağaoğlu, 1964: 39), dış dünyaya bir tek demiryolu ile bağlanmıştır. Ancak evlerin kale etrafında kümelenmiş olması da şehre büyük bir güvenlik sağlamıştır (Toynbee, 1971:103). Balkan Savaşları'ndan sonra 18.500'ü Müslüman, 6.800'ü Ermeni, 1.800'ü Rum ve 450'si Yahudi olmak üzere, yaklaşık 27.000 nüfusu olan Ankara, bu tarihten sonra hızla göç de vermeye başlamıştır. Müslüman ahalinin çoğunlukta olduğu şehirde, Hıristiyanlar genellikle ticaretle uğraşırken, Müslümanlar bakkal, bekçi ya da ambarcılık işleriyle uğraşmışlardır. Gayrimüslimler genellikle Keçiören, Etlik, Çankaya, Dikmen gibi bölgelerde bağ evlerinde yaşamışlardır (Koç, 1973: 11-15). Bunun dışında şehirde Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler için de 8 okul faaliyet göstermiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1981: 548). Temsil Heyeti Ankara'ya geldiğinde ise şehrin nüfusu 20.000'lere kadar düşmüştür (Yalçın, 1994: 335). Tabii burada bahsi geçen nüfus, şehrin merkez nüfusu olmakla beraber, 1914 yılı nüfus sayımına göre Ankara'nın köyleriyle birlikte nüfusu 84.665'tir. Bunların da 69.066'sı Müslüman, 3.341'i Ermeni, 3.327'si Rum, 1.026'sı Musevi, 6.990'ı Katolik Ermeni ve 915'i Protestan'dır (Erdeha, 1975:231).

27 Aralık 1919 tarihi ile birlikte Milli Mücadele hareketinin merkezi durumuna gelen Ankara, artık her açıdan İstanbul'un en büyük

rakibi olmuştur. Daha İstanbul'dan ayrılmadan önce yeni bir devlet kurma fikrinde olan Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da bulduğu destek sayesinde yeni bir hükümet ve onun yeni bir meclisinin olması gerektiğini savunmuştur. Milli Mücadele hareketinin lider kadrosu askeri başarıların kendilerine verdiği güvenle 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açmıştır. Böylece daha sistematik ve tek merkezden yönetilmeye başlanan mücadele, 9 Eylül 1922'de Türk milletinin azmi ve kararlılığı neticesinde başarıyla sonuçlandırılmıştır. Artık sıra kurulacak yeni devletin ve onun rejiminin adını koymaya ve bunu tüm dünyaya ilan etmeye gelmiştir. Bu bağlamda 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet, devletin kuruluşunu ve yönetim şeklini belli etmiştir.

2. Örnek Köyler Projesi ve Ahi Mes'ud (Etimesgut)

Kurtuluş savaşının bitmesiyle birlikte ülkenin birçok yerinde yorgunluk ve yoksulluk hâkim olmuş, genç nüfusun çoğu savaşlarda hayatını kaybetmiş, hastalıklar yaygınlaşmış ve köylü toprağını işleyemez hale gelmiştir. Tam bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla sağlanabileceğini gören Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyini yakalamanın iç ve dış barış ortamını sağlayarak, ekonomik kaynakları seferler ederek ve köylüyü kalkındırarak gerçekleştirebileceğini vurgulamıştır. İşte bu nedenle Mustafa Kemal Atatürk, ekonominin en değerli kaynağı olan tarımın geliştirilmesine ayrı bir önem vermiştir (Başköy vd., 2003: 25).

Amaç, her yönüyle kalkınmış, bayındır bir ülke meydana getirmek olarak saptanmış, işte bunun için tarımsal gelişim kaçınılmaz olmuştur. 1920'li yıllarda Türkiye nüfusunun yüzde sekseninin tarımla geçimini sağladığı göz önüne alınırsa, Mustafa Kemal Atatürk'ün niçin köy ve köylünün kalkınmasına büyük önem verdiği anlaşılabilir. Ülkenin ekonomik bağımsızlığı tarımsal alandaki gelişmeye bağlıdır (Başköy vd., 2003: 25).

Gelişim için atılacak adımlar 17 Şubat 1923 tarihinde toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde belirlenmiştir. Kongrede tarımsal alanda gelişmeyi sağlamak amacıyla köylülerle ilgili kararlar alınmıştır. 1924'te Köy Kanunu'nun çıkarılması ve 1925'te aşar vergisinin

kaldırılması burada alınan kararların neticesidir. Köy Kanunu, köyün yeniden yapılandırılmasını amaçlarken, bu kanunda köyün tanımı, sınırları, imarı, yolların yapımı, evlerin planı, sağlık, eğitim gibi çeşitli konular ele alınmıştır. Böylece Cumhuriyet hükümetinin örnek köy modeli en önemli kalkınma politikalarından birisi haline gelmiştir.

Köy Kanunu ile birlikte bataklıklar kurutulmuş, köylere tarım ve sağlık hizmetleri götürülmüş, köy kütüphaneleri, posta ve telefon teşkilatları kurulmuştur. Tarlalar ıslah edilmiş, ağaçlandırma çalışmaları başlamış, ancak tam bir başarı sağlanamamıştır. Zira tam da bu sıralarda baş gösteren dünya ekonomik bunalımına ek olarak, köylerdeki okur yazar sayısının yetersiz olması, yerleşik düzenin bozulmak istenmemesi ve maddi olanaksızlıklar uygulamada eksikliklere neden olmuştur (Başköy vd., 2003:25).

Öte yandan köylüye tarımın geliştirilmesi yönünde bilgilendirme yoluna gidilmiş ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde toprağın nasıl işleneceği ve hayvanlardan nasıl yüksek verim alınacağı anlatılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, bizzat kurduğu çiftliklerde önemli çalışmalar yapmış ve büyük bölümü Etimesgut sınırları içerisinde kalan Atatürk Orman Çiftliği gibi çiftliklerde üretim faaliyetlerine katılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Etimesgut'ta kurduğunu örnek köy ise çorak bir arazinin nasıl bir dönüşüme uğradığını göstermesi bakımından incelenmeye değerdir.

22 Eylül 1926 tarihinde Haydarpaşa-Ankara hattında Sincan ile Gazi istasyonları arasında Ahi Mes'ud adıyla yeni bir istasyon kurulurken (BCA, 30-18-1-1/30-63-9), aslında bu yerleşim yerinin cazibesinin artırılması hedeflenmiştir. Zira 16 Mayıs 1928 tarihli ve 6639 sayılı kararname ile mübadele neticesinde getirilecek muhacirlerin yerleştirilmesi amacıyla Ahi Mes'ud Çiftliği mevkiinin örnek köy yapılmak üzere satın alınması (BCA, 30-18-1-1/29-32-14), bölgenin Cumhuriyet hükümeti açısından önemini göstermektedir.

28 Mayıs 1928 tarihinde başlanan örnek köyün bir an evvel tamamlanması için gereken taş ve kerpiç tedariki planlanmış (BCA, 30-18-1-1/29-36-18) ve kısa sürede gerçek anlamıyla örnek bir yerleşim yeri haline getirilmiştir. 1 Haziran 1928 tarihinde Ahi Mes'ud'un nahiye

olmasına karar verilmiş ve Ankara merkezine bağlı bulunan Ergazi, Yuva, Karacakaya köyleri ile Ergazi'ye bağlı Güvercinlik ve Macun çiftlikleri, Yuva köyüne bağlı Çakırlar Çiftliği, Zir (Yenikent) nahiyesinden de Alacaatlı, Bağlıca, Dodurga, Ahi Mes'ud (Etimesgut), Eryaman, Elvan, Fevziye, Kütüğün (Çayyolu), Saraycık, Sincan, Susuz, Şehitali köyleri yeni kurulacak örnek nahiyeye bağlanmıştır. Örnek nahiyeye de Ankara Merkez Kazasına bağlanmıştır (Tekin, 1998:14). Mustafa Kemal Atatürk'ün ilgisinin yanı sıra, Ahi Mes'ud'a böyle bir statü verilmesi nahiyenin gelişimine katkı yapmıştır. Örnek nahiyenin Ankara'nın merkez ilçesine bağlanması ise daha sonra yapılacak işlerin kısa zamanda çözülmesini sağlamıştır. Mayıs ayında kurulmasına karar verilen 50 haneli Ahi Mes'ud örnek köyü, 10 Aralık 1928'de tamamlanmış ve Bulgaristan'dan, çoğunluğu da Rusçuk'tan gelen 301 muhacire evleri teslim edilmiştir. Bu tarihte kendisine bağlı köylerle birlikte, %93'ü köylerde, %7'si ise nahiyeye merkezinde olmak üzere, Ahi Mes'ud'un nüfusu 4.985 kişi olarak hesaplanmıştır (Tekin, 1998: 16-17).

İlk yerleşim yerinin Ahi Mes'ud Çiftliğine yakın oluşundan dolayı, kurulan örnek nahiyeye Ahi Mes'ud ismiyle anılmıştır. 2 Ağustos 1930 tarihinde adı "Etimesut" olarak değiştirilen Ahi Mes'ud Nahiyesi, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün 29 Kasım 1937 tarihinde Numune Sıhhat Merkezini ziyaretleri sırasında hatıra defterinde belirttikleri addan hareketle, 24 Aralık 1937 tarihinde "Etimesgut" olarak kabul edilmiştir. Karar, 18 Ocak 1938 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 18 Ocak 1938, S. 3811).

3. Etimesgut'un Şehir Gelişimine Katkısı

Cumhuriyetin ilanıyla beraber önemi bir kat daha artan Ankara'da nüfusun yaklaşık %67'sinin köylerde yaşadığı göz önünde bulundurulunca, Ankara yönetimi açısından kalkınmanın köylerden başlamasının kaçınılmaz olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Modern devletin yeni köy yaşantısına yönelik aldığı kararlar Etimesgut gibi örnek köylerde uygulama alanı bulmuş ve bu köyler özellikle tarımsal faaliyetlerin yeni merkezleri haline gelmiştir. Kuşkusuz bu köylerde sağlık, eğitim ve toprak reformu gibi konularda da tedbirler alınmış, bu

amaçla köy okulları ve dispanserler açılırken, gezici doktorlar ve köy eğitimcileri görevlendirilmiştir.

Örnek köyler ülkenin dört bir yanında planlanırken, başta Ankara olmak üzere, projenin en önemli uygulaması Ahi Mes'ud Örnek Köyü olmuştur. Burası hem modern Ankara'ya hem de Türkiye'ye örnek olacak bir biçimde tasarlanmıştır. Ülkenin birçok şehrinde bile elektrik henüz kullanılmazken, Ankara'nın küçük bir köyünde, Ahi Mes'ud'da sudan elektriğe, sosyal tesislerden sağlık ve eğitim kuruluşlarına kadar pek çok olanak sunulmuştur. Ahi Mesud'un nahiye yapılması ise bir yandan etki alanının genişlemesine, diğer yandan da Ankara'nın batı yakasında modern bir yaşam alanı kurulmasına vesile olmuştur.

Bu dönemde demiryolu önemli bir gelişim kaynağı olurken, Cebeci, Kayaş, Sincan gibi alanlar istasyon semt olarak önem kazanmıştır. Ayrıca, tren hattının şehir-içi ulaşım için kullanılmaya başlanması ve Cebeci İstasyonu'nun açılması bu bölgeyi kentin daha dış kısımları olan Mamak ve Kayaş gibi bölgelerin erişimine açmış ve buna koşut olarak bölgede yoğun bir inşaat faaliyeti başlamıştır. Batı'da ise Atatürk Orman Çiftliği gibi önemli rekreasyon alanlarının ortaya çıkması bu istikamete ulaşım talebini artırmıştır. Sağlanan ulaşım imkânı, sonraki dönemlerde hat boyunca bazı sanayi kuruluşlarının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. (Bütüner, Aral ve Çavdar, 2017: 78-79).

Cumhuriyet'tin ilk dönemlerinde, özellikle 1930'lu yıllar önemli devlet kurumlarının Etimesgut'a inşa edildiği yıllar olurken, 1935'te Türkkuşu ve 1937'de Kızılay Derneği burada kurulmuştur. Bunlar gibi kamu ve askeri kuruluşlarının inşa edilmesi ise kent merkezi ile bağlantılı olması gereken alanlar yaratmıştır. Sanayileşmenin hızlandığı 1950-1970 yılları arasında ise Şeker Fabrikası (1962), Etimesgut'ta kurulmuştur. Fabrikanın kuruluş yerinin Etimesgut olarak seçilmesi demiryolu hattının buradan geçmesine bağlanırken, aynı hat, memur ve işçiler için toplu konut projelerinin de Etimesgut'a yapılması kararının alınmasında etkili olmuştur. Bu çerçevede Şeker Fabrikası (200 konut), TRT (100 konut), Milli Eğitim Bakanlığı (250 konut), Adalet Bakanlığı (250 konut), Sağlık Bakanlığı (100 konut) gibi kamu kurumlarına ait lojmanlarla birlikte, askeri personelin konut ihtiyacını

karşılmak üzere Hava (862 konut), Kara (620 konut) Kuvvetleri ve Jandarma (440 konut) lojmanları Etimesgut'taki toplu konut alanlarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Özdemir ve Demirkol, 2014: 364-366).

Kuruluş yıllarında 4 binlerle ifade edilen Etimesgut nüfusu, 1940'ta %50'ye yakın bir artışla 6.397'ye ulaşmıştır. 1960 yılında Yenimahalle'ye bağlı bir bucak olarak kayıtlara geçen Etimesgut'ta toplam nüfus 19.844'e, 1990'da ilçeye dönüştürülmesiyle ise 70.800'e ulaşmıştır. Bugün 600 binlere varan nüfusuyla Etimesgut, Ankara'nın en kalabalık ilçeleri arasında yer almaktadır (Günümüzde Etimesgut, 2018, 3. Cilt:56-59). Bu nüfus artışlarının birçok sebebi olmakla birlikte, şehrin genel anlamda ve çoğunlukla batı eksenli gelişimi en önemli sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşkusuz batıya açılan demiryolunun buradan geçmesi, birçok kamu ve sanayi kuruluşunun buraya inşa edilmesi, bazı askeri tesislerin ilçe sınırlarında bulunması ve önemli toplu konut projelerinin ilçede yer alması diğer sebepler olarak gösterilebilir.

Sonuç

Ankara'nın başkent olması ile beraber Etimesgut da, tren istasyonu, Şeker Fabrikası ve askerî yerleşkeler gibi çeşitli mekânlar üzerinden kendi dinamiklerini oluşturmaya başlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında örnek köy olarak gelişimine başlayan Etimesgut, Türkiye'de yaşanan kentleşme sürecine paralel biçimde, zaman içerisinde lojmanların, konut kooperatiflerinin ve toplu konutların yoğunlaştığı bir bölgeye dönüşmüştür. Etimesgut'un gelişimi şehrin gelişimini doğrudan etkilemiş, mekânsal dönüşüm yerleşim birimlerinde de farklılıklara sebep olmuştur. Ankara tarihi kent merkezinin zamanla sınırlarını aşması önce kuzey-güney, daha sonra doğu-batı yönlü gelişimlerin önünü açmıştır. Ankara için hazırlanan gelişim planları içerisinde önemli bir yere sahip olan Etimesgut, kuzey-doğu-batı yönlü nüfus hareketliliğinde batı istikametinin yükünü sırtlamış önemli merkezlerden olmuştur. Zamanla sanayi tesisleri ve başta üniversiteler olmak üzere, birçok eğitim kurumunun Etimesgut sınırlarında çoğalması, ilçeyi sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda katma değer üreten önemli bir merkez haline getirmiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

1. BCA, 30-18-1-1/30-63-9; BCA, 30-18-1-1/29-32-14; BCA, 30-18-1-1/29-36-18; BCA, 30-18-1-1/29-36-18

Resmi Yayınlar

2. T.C. Resmi Gazete, 18 Ocak 1938, S. 3811

Telif-Tetkik Eserler

3. AĞAOĞLU, S. (1964). Kuvayı Milliye Ruhu, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul
4. AYDIN, S. (vd.). (2005). Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara, Dost Kitabevi Yay., Ank.
5. BAŞKÖY, M. (vd.). (2003). Atatürk ve Etimesgut, Ankara Ticaret Odası Yay., Ankara
6. BÜTÜNER, Funda Baş, Ela Alanyalı Aral ve Selin Çavdar (2017). "Kentsel Mekân Olarak Demiryolu: Sincan-Kayaş Banliyö Hattı", Ank. Araştır. Derg., 5 (1), s.73-97
7. Cumhuriyet ve Başkent Ankara (2007). Ankara Büyükşehir Bel. Yayınları, Ankara
8. ERDEHA, K. (1975). Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler, Remzi Kitabevi, İstanbul
9. Günümüzde Etimesgut (2018). 3. Cilt, Etimesgut Belediyesi Yayınları, Ankara
10. KOÇ, V. (1973). Hayat Hikâyem, Apa Ofset Basımevi, İstanbul
11. ÖZCAN, K. (2010). "Erken Dönem Anadolu-Türk Kenti Anadolu Selçuklu Kenti ve Mekânsal Öğeleri", Bilig, 38, s. 161-184.
12. ÖZDEMİR, Figen Uzar ve Esra Demirkol (2014). "Etimesgut: 'Örnek Köy'den 'Site Kent'e", İdeal Kent, 11, s. 360-368
13. SÖNMEZ, D. (2016). Ankara Tarihi Kent Merkezi Örneğinde Taşınmaz Kültürel Miras Yönetim Modeli, Gazi Ün. Fen Bilimleri Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ank.
14. TEKİN, A. (1998). Dünden Bugüne Etimesgut (Ahi Mes'ud'dan Etimesgut'a), Etimesgut Bel., Ank.
15. TOYNBEE, A. (1971). Türkiye, Bir Milletten Yeniden Doğuşu, Milliyet Yay., İstanbul
16. YALÇIN, E. S. (1994). "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi", Atatürk Araş. Merk. Dergisi, X (29), s. 333-346.
17. YAVUZ, F. (1952). Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz, AÜ. Siy. Bil. Fak. Yay., Ank.
18. YAVUZ, F. (1980). Kentsel Topraklar, Ankara Ün. Siyasal Bilgiler Fak. Yay., Ankara
19. Yurt Ansiklopedisi (1981). Anadolu Yayıncılık, İstanbul

